SİRİUS GİZEMİ

ROBERT TEMPLE

RM

EŞİM OLIVIA'ya–
Her gün birlikte oluşumuz
mucizesinden
daha büyük bir gizem yok

Robert Temple

SİRİUS GİZEMİ

5.000 Yıl Önce Dünya Dışı Varlıklarla Temasın
Yeni Bilimsel Kanıtları

Çevirenler
Ercan Arısoy - Yasemin Tokatlı

Ruh ve Madde Yayınları

The Sirius Mystery
© 1976, Robert Temple
Gözden geçirilmiş yeni baskı © 1998 Robert Temple
Her Hakkı Saklıdır

Bu Kitabın Yayın Hakkı
İnsanlığı Birleştiren Bilgiyi Yayma (BİLYAY) Vakfı'nın
bir kuruluşu olan
Ruh ve Madde Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.'ne aittir.
Ruh ve Madde Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.'nden
yazılı izin alınmadan hiçbir alıntı yapılamaz ©

İstanbul, Ekim 1999

ISBN 975-8007-66-1

• **Baskı**
Kurtiş Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Küçük Ayasofya Cad. Akbıyık Değirmeni Sok.
Kapıağası İşhanı 33/6 Sultanahmet / İstanbul
Tel: (0.212) 518 11 28 • Faks: (0.212) 517 40 10

• **Yayın**
Ruh ve Madde Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.
Hasnun Galip Sok. Pembe Çıkmazı No: 4, D: 6
80060 Beyoğlu / İstanbul
Tel: (0.212) 243 18 14 - 249 34 45 • Faks: (0.212) 252 07 18

SUNUŞ

İlâhî Hiyerarşinin, kudret ve yüceliği o kadar büyüktür ki, insan şuurları bir türlü ona tam olarak iman edemez. Bu imansızlığın azalması için Ruhsal İdareci Mekanizma, binlerce yıldan beri uyarı ve bilgi faaliyetini sürdürmektedir. İnsan şuurları, bu bilgileri anlayıp benimsemeye yetmemektedir.

İnsanların uyanışa kavuşabilmeleri için gereken bilginin kaynağı RİM'dir. Her devrenin kendine has tesir mekanizmasıyla, o devreler içerisindeki icaplarla, tabiatla, kozmik faaliyetler arasındaki münasebetin sonucunda ortaya çıkan zaruretleri insanlığın ihtiyacına göre RİM belirler.

Atlantis ve Mu dinlerinden, en eski Mısır dininden günümüze kadar hepsinde, bütün bu metodoloji, insanların içinde bulundukları devrenin icap zaruretlerine uygun olarak tanzim edilmiştir. Devrimizin insanı, Mu, Atlantis, Mısır veya eski devirlerdeki metodoloji ile tekâmül edemez. Eder gibi görünse de zaman bakımından kayıpları çok büyük olmaktadır.

Ama o eski devreler ve o devrelerin metodolojisi ile bu son devreye gelen insanlık mevcut yollarla da yürüyememektedir. Yeryüzünde var olan tüm bilgiler, insanları nihaî amaca yönlendirmek için bir araçtan ibarettir. Sürekli olarak ekilmiş ve biçilmiştir. Ancak biçme işi artık bizim elimizde değil, doğrudan doğruya Büyük Ziyaretçilerin elindedir.

İnsanlığın kozmik kökenini hatırlatan, eken ve biçen "Büyük Ziraatçiler" hakkında bilinenler bilinmeyenler yanında bir hiçtir.

Kozmosdaki Büyük Ziraatçilerin merkezi olan Sirius hakkında yazılı, güvenilir kaynak bulmak çok zordur. Büyük araştırıcı Robert Temple'ın kaynak kitap özelliğindeki büyük araştır-

ma ve emek ürünü olan kitabı okurlarımıza sunmaktan dolayı memnunuz.

Kitabın 1976 yılında yayınlanan ilk baskısını çeviren Sayın Ercan Arısoy'a ve 1997 yılında gözden geçirilerek yapılan ikinci baskısındaki ek kısımları çeviren ve gerekli düzeltmeleri yapan Sayın Yasemin Tokatlı'ya teşekkür ederiz.

BİLYAY Vakfı **Ruh ve Madde Yayınları**

TEŞEKKÜRLER

Bu yeni baskı için özellikle Londra'daki Century yayınevinden Mark Booth'a teşekkür etmek isterim. Mükemmel düzeltmenliği ve bu konularla ilgili bilgileri çok ilham verici oldu. Hangisinin daha hoş olduğunu bilmiyorum; arkadaşlığı mı yoksa muhabbeti mi? Yoksa bunlar ayrılmaz şeyler mi?

A.M. Heath'teki temsilcim Bill Hamilton neşe kattı, heveslendirdi, yardım etti, harekete geçirdi... hiçbir hatası yok muydu? Galiba yoktu.

Karım Olivia yeni baskının hazırlanmasının her aşamasında yakından ilgilendi ve öğütleri her zaman dinlendi.

British Library'den Bayan Jenny Zhu'ya, ek malzemeleri bulmamda gösterdiği muazzam yardımdan dolayı teşekkür ederim.

Ayrıntılara ve kesin bilgiye alışkın gözüyle Roderick Brown, bu yeni baskı için harika bir editör oldu ve bazı bölümlerin geliştirilmesi için mükemmel öneriler yaptı. Okuyucular bir soluk tilki ve bir dugong'un neye benzediğini gördüklerinde ona teşekkür edebilirler.

Century yayınevinden Liz Rowlison bu kitapta yararlanılan muazzam miktardaki malzemeyi organize etmek ve düzeltmek konusunda harika bir iş çıkardı.

Sürekli istediğim dağlar kadar ciltlerden ve yeni bir binaya taşınmaları sırasında kitapları bulma konusunda karşılaştıkları zorluklardan dolayı mustarip olan British Library çalışanları, yardımları ve sabırları için teşekkürü hak ettiler.

Yıllar boyunca bana ilginç bilgiler yollayan bütün o insanlara da teşekkür etmek isterim, bunların çoğunu ele alamamış olduğum için pişmanım. Ama hepsine teşekkür ederim ve bunun

üstünde düşünmeye devam edeceğimi umuyorum çünki bu her zaman sürecek bir konu olacak.

Ayrıca Bill Hamilton'u bana tanıştırdığı ve Jay Weidner ile birlikte yıllardır hareketsiz kalan bu konuya olan ilgimi yeniden canlandırmaya beni ikna ettiği için Robert Bauval'e de teşekkür etmek isterim.

Ayrıca hepimiz adına, ilk başta bu araştırmayı mümkün kıldıkları için Dogon Kabilesine teşekkür etmek isterim.

YAZARIN NOTU

2. Kısım'ın her alt bölümünü bir özet izlemektedir. Ele alınan malzemenin büyüklüğü düşünüldüğünde, okuyucular belleklerini tazeleyebilsinler diye hazırlanan bu özetleri okuması her okuyucuya önerilir. Yazar ele alınan malzemenin karmaşıklığından dolayı özürlerini sunamıyor ama anlaşılabilmesi için bu küçük yardımcıları sunabilir.

Bu kitapta yer alan tüm çizim ve resimlerin sahiplerini bulabilmek için her gayret sarf edildi. Herhangi bir hata yapılmış olması veya bir eksiklik durumunda, yazar özür diler ve gelecek baskılarda gereken düzeltmelerin yapılacağını bildirir.

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler 7

Yazarın Notu 9

Sirius Gizeminin Bugünü 15
Bu Gizem Nedir? 65

Sirius Meselesi Ortaya Konuyor
Dogonların Bilgileri 79

Sirius Meselesi Yeniden Tanımlanıyor
Bir Peri Masalı 115
Kutsal Elli 154
Cehennem Bekçileri 183
Kehanet Merkezleri 214
Dogonların Kökeni 276
"Yılan Dişi"nin Yükselişi 306

Gizemin Ötesi
Bir Hayvan Masalı 345

Ek 1 - Bir Sudanlı Sirius Sistemi
Yazan: M. Griaule ve G. Dieterlen 400

Ek 2 - Gezegenlerin Etrafındaki Ayların, Yıldızlar Etrafındaki Gezegenlerin ve Uzay Cisimlerinin Dönüş ve Dolanımlarının, Yeni Eflâtuncu Filozof Proclus Tarafından Tasviri 424

Ek 3 - Berossus'tan Kalan Metin Parçalarının İngilizce Kopyaları 455

Ek 4 - Neden Altmış Yıl? 466

Ek 5 - Delf'deki E'nin Anlamı 477

Ek 6 - Hititliler Filistin Hebron'da Ne Arıyorlardı? 481

Ek 7 - Dogonlarda İnisiyasyon Aşamaları 487

Ek 8 - Farmasonluk Hakkında Bir Not 490

Kaynakça 499

Resim Notları 517

İndeks 524

Sirius Gizemi

SİRİUS GİZEMİNİN BUGÜNÜ

Nasıl olur da bir Afrika kabilesinin kadim ve gizli gelenekleri, Sirius yıldız sistemindeki görünmeyen yıldızlar hakkında son derece kesin astrofiziksel bilgiler içerebilir? Bu bilgilerden bazıları, kabileyi inceleyen antropologlar tarafından kaydedildikten yarım yüzyıl sonra, modern bilimciler tarafından ancak keşfedilmiştir.

Sirius Gizemi ile ilgili durum, kitabın 1976'da yayınlanan ilk baskısından bu yana tamamen değişti.[1] O sıralarda Dogon kabile geleneği, Sirius sisteminde modern astronomların doğrulayamadığı üçüncü bir yıldızın varlığında ısrar ediyordu. Bazı eleştirmenler, bunun, kitabın hipotezinin yanlış olduğunu kanıtladığını söylediler. Eğer Dünya, uzak geçmişte Sirius yıldız sisteminden gelen zeki varlıklar tarafından ziyaret edilmişse ve arkalarında kendi yıldız sistemleri hakkında tüm bu kesin bilgileri bırakmışlarsa, modern astronomi tarafından doğrulanamayan bir üçüncü yıldızın, Sirius C'nin varlığını tarif etmiş olmaları tüm anlatılanları güvenilmez hâle getiriyordu. Ancak, Sirius C'nin varlığı tüm çabalara rağmen doğrulanmış durumda.

Bilimin temeli, bir tahmin içeren bir hipotez öne sürmeniz ve daha sonra bu tahmini doğrulamaya ya da çürütmeye koyulmanıza dayanır. Eğer tahmin onaylanırsa, hipotezin doğrulandığı düşünülür. *Sirius Gizemi*'nin hipotezi şimdilerde çok çarpıcı biçimde doğrulanmış durumdadır. 1976'da ve onu hemen izleyen yıllarda, Sirius sistemi içinde astronominin standart adlandırma modeline uygun olarak Sirius C diye anılacak (zaten bir A ve bir B vardı) bir küçük kızıl cücenin varlığı hakkında birçok kez tahminde bulundum. Bu tahminim gerçek oldu. 1995 yılında Fransız astronomlar Daniel Benest ve J.L. Duvent yıllarca süren çalışma-

larının Sirius yıldızı sisteminde bir küçük kızıl cücenin, Sirius C'nin var gibi göründüğünü belirten sonuçlarını *Astronomy and Astrophysics* (Astronomi ve Astrofizik) dergisinde yayınladılar. Başka diğer biçimde açıklanamayan bir pertürbasyon, yani bir gök cisminin hareketinde bir başka gök cisminin etkisi ile meydana gelen bir düzensizlik saptamışlardı.[2]

Bu doğrulama, günümüzde onaylanmış, oldukça yüksek bir özelliği bulunan astrofizik bir tahmindir. Bu, sanki benim, diyelim ki bir kuyruklu yıldızın 1997'de Dünya'ya yaklaşacağını tahmin edişim gibi değildir. Birçok kuyruklu yıldız vardır ve birinden biri herhangi bir zamanda Dünya'ya yaklaşmaktadır. Ama bir insan belirli bir yıldız sisteminde bir yıldızın keşfedileceğini ve bunun belirli tipte bir yıldız olacağını tahmin eder ve bu gerçekten de yirmi yıl sonra meydana gelirse, bu çok keyif vericidir. Peki, bilimin en iyi geleneği tarafından böylesine çarpıcı biçimde onaylanan hipotez nedir?

Hipotez şudur: Gezegenimiz, geçmişte bir dönemde Sirius yıldız sisteminden gelen zeki varlıklar tarafından ziyaret edilmiştir. Bu önerme, 1976'daki kadar şaşırtıcı gelmemektedir. Zira *Sirius Gizemi*, ortaya çıkışından bu yana dünyanın dört bir yanında muazzam tartışmalar yarattı ve bunlar hâlâ sürmektedir. Birçok yıl geçti ve kamuoyu büyük bir değişimden geçti. Bu kitap, görünen o ki, çoğunun başlığında Sirius ya da Orion adları geçen bir kitap geleneği yaratmış. 1970'lerde *Sirius Gizemi*'nin anlattıklarını ilk benimseyenler "Yeni Çağcı"lar oldu ve "kozmik tetik" deyimim, bu meseleleri enine boyuna tartışan birkaç kitabın başlığı bile oldu. (Robert Anton Wilson için Kaynakça'ya bakınız.) Kısa süre önce internette *Sirius Gizemi*'ni tartışan birçok web sitesinin olduğunu öğrendiğimde çok şaşırdım; görünen o ki siberuzayda bir yerlerde tam bir Sirius Sanayii mevcut. Geçenlerde bir arkadaşım "Hiç 'Sirius' ya da 'Dogon' kelimesine bakmak için bir arama motoru kullanmadın mı?" (*) diye sordu. Kullanmadığımı kabul etmek zorunda kaldım. Internet kullanmama rağmen, kendi eserimi tartışan web sitelerine danışacak zamanım yok (bunu

(*) Arama motoru: Belli konuları aramak için kullanılan ve insanları istedikleri bilgiye ulaştırmayı amaçlayan internet tarayıcı servisleri.

başkalarına bırakıyorum) ama ilginin böylesine büyük olduğuna sevindim ve umarım tüm bilgileri doğru kullanıyorlardır.

1976'daki yakarışlarımdan birçoğu cevaplandı: Örneğin, genç bir adam Proclus hakkındaki eki okudu ve doktora tezini bu konuda hazırlamaya karar vererek Proclus konulu çok kapsamlı bir kitap yayınladı (Ek 2'deki son notlara bakınız). Bir başka kişi kitabımı 1977'de, Mısır'da yolculuk ederken okudu ve konuyla ilgili olarak kendi araştırmasına başlamaya karar verdi: Adı, Robert Bauval'dir ve onun *Tanrıların Evi Orion'da* (Milliyet Yayınları, 1996) adlı kitabı ve makaleleri, Sirius kültü ve Mısır piramitleri hakkında hayranlık verici olasılıkları incelemektedir. Benimle birkaç kez temasa geçti ve en sonunda tanıştığımızda, bu kitabı gözden geçirmek ve yeniden basmak için beni sıkıştırdı. Gördüğünüz gibi, önerisini ciddiye aldım.

Sirius Gizemi'nin ilk yayınlanışı bir nesil önce olduğundan, kitabın ortaya çıkışının yarattığı şaşırtıcı heyecanı pek az kişi hatırlayacaktır. Öncesinde, tam olarak buna benzer bir kitap yayınlanmamıştı. Ama sürekli biçimde küçük yeşil adamlardan söz ettiğim için özür dilemek zorundaydım. Yakın dostlarımdan bazıları benimle hiç görüşmez oldular ve benimle bir daha asla konuşmadılar çünki o sırada dünya dışı varlıklar, toplum adabı açısından kabul edilemez bir şeydi, hele bir de onları tartışmaya kalkmak. Örneğin, yıllar boyunca kendisi ile çok yakın bir dostluğum olduğunu sandığım yaşlı bir bayan *Sirius Gizemi*'nin yayınlanmasından sonra bana sırtını tamamen döndü ve ortak dostlarımızdan bunun nedeninin uzay adamları hakkında bir kitap yayınlamam olduğunu öğrendim, bu bayan bunu yapmanın korkunç bir şey olduğunu düşünüyordu. Tanıdığım birçok İngiliz bilgini de uzay adamları gibi çok kalitesiz bir konuyu tartıştığım ve dolayısıyla saygıdeğer biri olmadığım olgusuyla dalga geçiyordu.

Ama *Sirius Gizemi*'nin İngiliz basınındaki eleştirileri tam anlamıyla bir vecd hâli yarattı. Yayınlandığı gün *The Times* ve *Telegraph*'ta olumlu eleştiriler aldı ve ardından, İngiltere'deki her gazete ve dergide sonu gelmez bir eleştiri yığını; hepsi de olumlu. Buna en çok şaşıran, orijinal metni kitabın yayınlanmasından üç

yıl önce alan ve yayınlama konusunda ayak sürüyen yayıncım oldu. (Bu kitap için aldığım avans, eğer bilmek isterseniz, 500 sterlin idi ve yayındaki gecikmeler nedeniyle üç ilâ dört yıl boyunca telif ücreti de alamadım.) Ama kitap daha sonra dünya çapında en çok satan olmaya koyuldu, hatta eski Yugoslavya gibi en beklenmedik yerlerde bile. En çok değerini bilen ülke Almanya idi, orada altı aydan fazla en çok satanlar listesinde kaldı. İlk baskısından kısa süre sonra kitap hakkında *Nature* dergisi için bir astronomi profesörü tarafından yazılan olumlu bir eleştiri çıktı. Daha sonra *Time* dergisinde incelendi. BBC televizyonunda yayınlanan *Horizon* programının bir bölümünde (ayrıca ABD'deki PBS kanalında yayınlanan *Nova* programında) tanıtıldı. Zaten küstah bir grup olmayan İngiliz astronomi topluluğu, kitabım yüzünden nispeten şoka uğramamış gibi görünmekteydi. Bunun nedeni muhtemelen önde gelen astronomlardan bazılarının beni tanıyor olmasıydı ve kitabın konusunu ilk olarak Kraliyet Greenwich Gözlemevi tarafından çıkartılan *The Observatory* bülteninde[3] duyurarak "doğru olanı yapmış"tım. Bu yazı, Kraliyet Astronomi Derneği başkanı, İngiltere'deki en nazik insanlardan biri olan ve meslektaşları arasında büyük bir saygı ve sevgi gören Prof. William McCrea'nın kişisel desteğini aldı. Bültenin Ekim 1977'de[4] yayınlanan mizah ekinde bir espri yayınlandığında, bu türden hoşlandığım için çok memnun oldum. Almanya'da gazetelerde Sirius Gizemi hakkında bazı karikatürler çıktı ve bu da beni çok memnun etti. Amerika'da bir gazete karikatür çizeri Sirius Gizemi ile dalga geçti ve Oscar ödüllü bir çizgi film yapımcısı olan Faith Hubley ondan ilham aldı (sadece genel bir ilham almaydı, ne yazık ki gelir elde edemedim). New York'a onu görmeye gidişimi ve üç Oskar ödülünü birden kucakladığımı hatırlıyorum: Kaç kişinin oturma odasında üç Oskar ödülü vitrinde durur? Sirius Gizemi sayesinde birçok ilginç insanla tanıştım. Ama bazılarından kaçındım. Örneğin, merhum Timothy Leary kendisi hapisten çıktıktan sonra Sirius konusu hakkında ortak bir oturuma katılmam için California'ya gelmemde ısrar etti ama böyle bir fikir benim için öylesine iticiydi ki hâlâ ürperirim. Uyuşturucular ve uyuşturucu kültürü kadar nefret ettiğim hiçbir şey yok.

Sirius Gizemi'nin, her şey bir yana, sanat dünyasında birçok beklenmedik ve garip sonuçları oldu! Alman besteci Karlheinz Stockhausen *Sirius* başlıklı bir senfonik şiir yazma ilhamı almıştı ve dünyaya, Sirius'u ziyaret ettiğini ve orada öğrendiği kompozisyon tekniklerini kullandığını ilân etti. Sirius sistemindeki müzik farklıydı; *kendisininki* gibi olduğunu söyledi! Yazar Doris Lessing, ortak bir arkadaşa göre, ilkinin başlığı *Shikasta* olan ve Dünya'ya bir görev için yollanmış bir uzaylının günlüğünü konu alan beş kitaptan oluşmuş bilim kurgu dizisini yazarken bu kitaptan etkilenmişti. 1978'de yazdığı romanın girişinde Dogon kabilesinden ve *Gılgamış Destanı*'ndan[5] söz eder. Ciltlerden bir diğerinin adı *Siriusyen Deneyler*[6] idi ve ben o sıralarda bir Londra dergisinde, daha önce yayınlanan *Shikasta* için olumsuz bir eleştiri yazan, uzun süreden beri tanıdığım ve Doris Lessing'i bilim kurgu yazdığı için yerden yere vuran Tim Heald'a cevap olarak, bu kitap için bir inceleme yazma fırsatını bulmuştum. (Lessing daha sonra bana bir mektup yazarak "iyi bir dost olduğum" için teşekkür etti.) Onun bu alana girişini son derece ilginç buluyorum. İdris Şah'ın sufi hareketinden çok etkilenmiş ve birçok derin felsefî kavramlar geliştirmişti. Dünya'nın diğer dünyalarla ilişkisinin öneminin farkına varması onun için çok iyiydi. Böylesine büyük bir yazarın dünya dışı zekâ hakkında beş ciddî roman yazmaya hazırlanması olgusu çok önemliydi ama ne yazık ki edebiyat dünyasındaki çok fazla sayıda kişi bundan tiksindi ve ayıpladı.

Sirius Gizemi'nin yayınlanmasının ardından benim yaşadıklarım da birçok bakımdan acıklıydı. Beni memnun eden şey, birçok insanın bana ilginç fikirler ve önerilerle yazması oldu; ayrıntılı olarak inceleyemeyeceğim kadar çoktular. Umarım bir gün tüm bu mektupları elden geçirmek ve içlerindeki fikirlerin bazılarını uygun biçimde incelemek için zaman bulurum. İnsanlara cevap vermekten vazgeçmek zorundaydım, çok fazla mektup geliyordu. Ve tabi, "kaçık mektupları" denen garip fenomen de vardı; ama asla tam olarak emin olamazsınız ve bunları saklamakta fayda var. Bermuda Şeytan Üçgeni takıntısı olan, bölgeyi yelkenliyle iyice incelediğini ve garip keşiflerde bulunduğunu söyleyen bir adam bana insanların kendisini öldürmeye çalıştıklarını yaz-

mıştı. Paranoyak hayallere kapılmış olduğunu düşünmüştüm. Ama daha sonra gerçekten de öldürüldü; kolları ve bacakları kesilmiş cesedi Essex'teki Canvey Adası sahilinde bulundu. Cinayet soruşturmasının bir parçası olarak mektuplarını polise verebildim; ama ilk başta polis beni başından savmak istedi ve ancak *Daily Telegraph* gazetesi onları cinayet soruşturmasındaki ihmalleri hakkında bir haber yayınlamakla tehdit ettikten sonra kanıtları kabul ettiler. Biraz rahatsız bir Amerikalı milyoner kız, dünyanın dört bir yanında peşimden dolaşıp "yıldız çocuğuna" babalık etmem için yalvardı ve ailesi onu durdurup elindeki tüm parayı alana dek başıma bir hayli dert açtı; artık uçak biletlerini satın alamıyordu, ben de bu sayede huzura erdim. Sık sık Birmingham Havaalanının uçak pistinin yanına "enflasyona karşı güvence" diye gömdüğünü söylediği 25.000 sterlini düşünüyorum. Değeri bir hayli düşmüş olması bir yana, bir hayli de ıslanmış olmalılar. Takıntılı olduğu diğer insanlar ise bir pop grubu olan Moody Blues idi; muhtemelen kızın benim hakkımda anlattıklarından bıkmışlardı, tıpkı kızın onlar hakkında anlattıklarından benim bıktığım gibi.

Ama *Sirius Gizemi*'nin ertesindeki en üzücü bölüm, belirli güvenlik örgütlerinin, özellikle de Amerikan örgütlerinin bana karşı gösterdiği aşırı ve kötü niyetli düşmanlık idi. Amerikan asıllı olduğumdan, bunu hakaretle karışık ve rahatsız edici buluyorum. Birçok kez öylesine aşırı biçimlerde hedef alındım ki, gözüme inanılmaz biçimde saplantılı göründüler. Ünümü lekelemek üzere güvenlik dosyalarıma yanlış bilgiler girildiğine eminim. Bana çok zararsız görünen bazı örgütlerden bile ret oyu aldım, bunu hâlâ anlayabilmiş değilim. Örnek verecek olursam; bir dönem bir derginin yardımcı editörlüğünü yapıyordum ve Londra'daki Yabancı Basın Birliğine (YBB) katılmaya karar verdim, böylece orada öğle yemeği yiyebilecek ve basın kartı alabilecektim. Beni iki üyenin önermesi gerektiği söylendi ve Londra'da bulunan ve bunu yapmaktan memnun olacak iki Amerikalı gazetecinin adı verildi. Bunlardan biri olan Time-Life'tan Bonnie Angelo'ya sordum ve çok memnun oldu. (Daha sonra birkaç yıl boyunca onun Londra bürosu için çalıştım ve İngiliz bilim

dergisi *Discover* dergisi için bilim muhabirliği yaptım.) Daha sonra aynı biçimde arkadaşça davranan ve formumu imzalayacağını söyleyen bir adama gittim. Adını açıklamak istemediğim bu adamın, ne demek istediğimi anlarsınız, Washington'da belirli bağlantıları vardı. Birkaç saat sonra YBB'nin sekreteri Catherine Postlethwaite, bana karşı ret oyunu kullanmak istediğini ve benim YBB'ye katılmamı engellemekte ısrarlı olduğunu söyleyen bu adamdan panik dolu bir telefon almış. Kadın son derece şaşırmış ve adama benim formumu daha yeni imzalamış olduğunu, aynı gün içinde bana karşı ret oyu kullanmaya uğraştığını söyleyerek bunu nasıl açıklayabileceğini sormuş. Adam açıklamayı reddetmiş ama yine de ısrarcıymış. Sekreter ve birliğin meclisi adamın mantıksız davrandığı görüşüne vardı ama sebebi ne olursa olsun ret oyunu geçersiz saydılar. Ama ben daha birçok kez göreceğim bir davranış modelini tanımıştım. Örneğin bir başka sefer, tanıdığım bir adamla kârlı bir ilişki olması amacıyla birkaç video dizisi yapma işine girişmiştim; yazarlık ve yardımcı yapımcılık yapacaktım, adamın şirketi parayı ve araç gereçleri sağlayacaktı. Bir video filmi yaptık ama birdenbire her şey gizemli bir şekilde durdu. Bir süre sonra bana şunları söyledi: "Seninle bu projeyi yapmayı gerçekten istiyordum ama yapamam ve aslında sana söylememem gerekiyor ama sana bir açıklama borçlu olduğumu hissediyorum. Mesele şu ki, son üç haftanın her günü CIA Amerika'dan telefon edip beni rahatsız ediyor ve seninle çalışmamam gerektiğini söylüyordu; seni severim ama hayatım bu türden sürekli baskılar altında kalarak, her gün işim takıntılı Amerikan memurları tarafından kesilerek geçemezdi. Birlikte çalıştığımız projelerden çekilmemin tek nedeni bu." Böylesine dürüst olduğu için kendisine teşekkür ettim.

Diğer birkaç kişi de dürüsttü. Eski bir arkadaşım olan emekli subay Shelford Bidwell bana, İngiliz güvenlik servislerinin kendisinden *Sirius Gizemi*'ni okuyup ayrıntılı bir rapor yazmasını istediklerini şahsen kendisi söyledi. Bunun bir hayli güç olduğunu görmüştü çünki hoşuna giden bir konu değildi! Bunu bana söylemeyi düşünmüyordu ama çay içip sohbet ederken, *Sirius Gizemi*'nin ne hoş bir kitap olduğunu söyleyerek ağzından kaçırıver-

di. İlgi alanlarının bu kadar dışında olan bir kitabı okumasından dolayı duyduğum şaşkınlığı belirttiğimde, ilk önce her kelimesini dikkatle okuduğunu söyledi, sanki bu her şeyi açıklıyordu. Bunun gerçekten de inanılmaz olduğunu söylediğimde ise, neden böyle yaptığını anlatmak zorunda kaldı. Öylesine utanmıştı ki, hayatının geri kalanında vicdan azabı çekmek zorunda kalmasın diye ona daha fazla soru sormadım. Devriye arabasında polis olduğu günlerden tanıdığım ve şimdilerde ünlü bir İngiliz komiseri olan bir başka eski dost ise MI5'in (İngiliz Askerî İstihbarat Örgütü) hakkımda bir güvenlik dosyası hazırlaması için kendisine geldiğini söyledi. Bana böylesine bir şüphe atfedilmesini rahatsız edici bulmuştu ve bunu açıklayamıyordu, kendisine de bir açıklama yapılmamıştı. Onlara benimle ilgili şüpheli hiçbir şey olmadığını ve beni gayet iyi tanıdığını söylemeye çalışmış ve zararsız olduğumu göstermeye çalışarak hakkımda bilebildiği her şeyi yazmış. Ama onlar bunları söylemesini istemiyor gibi görünmüşler ve tatmin olmamışlar, bu durum ise onu daha da rahatsız etmiş.

Bu zulüm on beş yıl daha sürdü. Bana gelir kaybına, meslekî fırsatlara, ilerlemeye ve dostlara mal oldu. Sık sık bunu, özellikle de çılgın yanlarını düşünürüm. Niçin yüksek yerlerdeki bu kadar çok insan böylesine kontrolsüz bir biçimde ağızlarından köpükler saçıyordu? Ne yapmıştım ki? Asla öğrenemedim.

Hem sezgilere hem de bilgilere dayanan fikrim, dünya dışı zekâ ve paranormal fenomenlerin ciddî biçimde incelenmesini örtbas etmede en etkin olan ülkenin Sovyetler Birliği olduğudur. Amerikan Merkezî Haber Alma Örgütünün onca yıl bana zulmetmesine karşın, bunun suçunun büyük bölümünü Aldrich Ames tipi ajanları aracılığıyla çalışan Sovyetler Birliği'ne yüklemem ironiktir.

CIA'nin Sovyet ajanlar tarafından sadece benimle ilgili olarak değil daha birçok benzer konuda aldatıldığına ve yönlendirildiğine inanıyorum. Sovyetler Birliği, örneğin paranormal araştırmalar üstünde bir tekel kurmaya kesinlikle kararlıydı ve hiçbir şey onu durduramazdı. "Bazı kişileri dışarı çıkardıkları"na inanı-

yorum, tabi onlara beyinlerini tahrip eden ilâçlar vererek, ölmüyorlar ama kendi kendilerine itibarlarını yok edecek kadar karmaşık bir hâlde kalıyorlardı. Daha sonra şiddetli kişilik değişimlerine uğrayan paranormal araştırmacılardan en azından iki harika bilim adamı tanıdım; en sonunda aklî güçlerini yitirdiler ve zihinsel zombiler hâline dönüştüler. Her ikisi de Amerika'da yaşadılar ve KGB tarafından hedef alınmış olmalılar. Böyle konulara giren akıllı insanlar geniş önlemler alıyorlardı: Bir keresinde benimle temasa geçen ve gelip kendisini görmemi isteyen Uri Geller'in İngiltere'de her tarafı bekçi köpekleri ve güvenlik cihazlarıyla kuşatılmış kocaman bir evde yaşadığını gördüm. Nedenleri olduğuna eminim. Zaten benimle konuşmak istediği konu, esasen KGB'den aldığı tehditti. Bu olay, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden önceydi. Doğal olarak onun korkularına hak verme eğilimindeydim. (Bu arada Uri aslında *Sirius Gizemi*'ni hiç okumadığını söyledi. Sadece egzersiz bisikletine takabileceği kalınlıktaki kitapları okuyabiliyordu. İnce kalmak konusunda çok hevesliydi ve bir yandan ziyaretçileriyle konuşurken bir yandan da üstünde şortu, çılgınlar gibi pedal çeviriyordu. KGB hakkında benimle konuşurken de yağlara karşı verdiği bu ümitsiz savaş içindeydi.)

NASA'nın iki çalışanının da bana karşı sadece eleştirel anlaşmazlığın çok ötesine geçtiğini düşündüğüm saldırıları oldu. Bu benim için çok daha rahatsız ediciydi çünki NASA'nın Uzay Uçuşu Bürosunun İleri Programlar Yardımcı Müdürü ve son derece harika bir adam olan Amerikan Donanmasından deniz albay Robert Freitag ile uzun yıllardır arkadaştık. Bob Freitag ve ben, Arthur C. Clarke aracılığıyla tanışmıştık. Bob Londra'ya geldiğinde, beraber sık sık yemeğe çıkardık ve ikimiz de iyi yemek konusuna pek meraklı olduğumuzdan Macar restoranı gibi ilginç bir şeyler bulmaya çalışırdık. Washington'a yaptığım bir ziyaret sırasında Bob Freitag beni aradı ve tanışmamı istediği Jesco von Puttkamer adlı çok zeki bir arkadaşı olduğunu söyledi. Onu da çağırdı ve her ikisine *Sirius Gizemi*'ni anlattım.

Bu adam aslında *Baron* Jesco von Puttkamer idi ve onun, Werner von Braun ile Amerika Birleşik Devletleri'ne gelen Almanlardan biri olduğuna inanıyorum. Ama daha sonra Alman-

ya'daki yayıncıma bağlı bir büro, von Puttkamer'den bir dergi için kitabım hakkında bir inceleme yapmasını istediğinde resmî NASA antetli bir kâğıda (Almanca olarak) şaşılacak biçimde kötüleyici şeyler yazdığında şoka uğradım. 11 Temmuz 1977 tarihli mektup benden (çeviri benim) "Bir UFO takipçisi gibi davranıyor ve bir varsayımın varsayımın varsayımını gerektiren, gerçek payı çok az olan hipotezlere hemen atlayıveriyor; yani dünya dışı astronotlara, çünkü buna inanıyor. Bu bilimsel olmaktan ziyade dinseldir... Temple'ın çalışması... bilimsel anlamda değersizdir; öne sürdüğü kanıtlar hiçbir delil sunmamaktadır. İleri sürdüğü tez, bana göre, bırakın delilleri, en ufacık bir kanıt parçası bile içermemektedir." Von Puttkamer mektubuna, eğer isterlerse Frankfurt'ta bir konferans verebileceğini söyleyerek devam ediyordu.

Bob Freitag'a 3 Eylül 1977'de yazdım ve dedim ki: "Alman yayıncım Umschau Verlag, ben ve kitabım *Sirius Gizemi* hakkında, arkadaşın Puttkamer tarafından bir NASA antetli kâğıdına yazılmış ve İleri Programlar Bölümünden gönderilmiş son derece uygunsuz bir mektubun kopyasını yolladı. Bu, NASA'nın resmî bir beyanı olarak görülebileceğinden ötürü, senden hem bana hem de Alman yayıncıma, NASA'nın Puttkamer tarafından ifade edilen düşüncelerle ilişkisi olmadığını belirten bir mektup yollamanı rica ederim... Puttkamer, adını bir televizyon yayını sırasında hipotezimi desteklemek için kullandığımı söylüyor. Bu tamamen yalandır. Bunu 'anlaşılan, kitaba bir statü kazandırmak amacıyla tamamen uydurduğumu' söylüyor. Arkadaşının ağzından dökülen bu sövüp saymalardan dolayı son derece rahatsızım... Puttkamer, kitabın içinde geçen bazı kısımları, daha doğrusu hiç okumadığını itiraf ettiği ikinci kısımda tartışılan şeyleri baz alarak, aslında kitapta yer almayan (Gılgamış'ta uzay adamlarının ziyaretinin geçtiği gibi, ki sanıyorum von Däniken'in bir fikridir bu) hikâyeleri de bana atfetmeye koyuluyor."

Bob Freitag, von Puttkamer'in davranışlarından hoşlanmamıştı ve Bob, 16 Eylül 1977'de bana şu mektubu yazdı:

"Onun mektubunun içeriğinden ve başına açtığı sorunlardan habersizdim.

İlk olarak, İleri Programlar Bürosu ve NASA'nın, Bay von Puttkamer tarafından ifade edilen görüşlerle ilgisi olmadığını belirtmeliyim. Bunlar kesinlikle onun kendi görüşleridir... Seninle ve şirketle bağlantıya geçmesi ve sadece kendi görüşlerini ifade ettiğini ve NASA'nın görüşünü belirtmediğini ifade eden bir açıklama yapması için talimat verdim... Yeni bir kitapla ilgili plânlarını merak ediyorum, ilerledikçe beni haberdar et. Bunları Londra'da tartışma fırsatının çıkmasını bekleyeceğim..."

Bunu von Puttkamer'den gelen 7 Ekim 1977 tarihli, görüşlerinden söz eden mektup izledi: "Bu 'NASA'nın resmî görüşüdür' gibi bir şey söz konusu değildir. Antetli kâğıdın kullanılmış olması size bu fikri vermiş olabilir (bunu kullanmak düşüncesizlikti, pişmanım)... Bunun size 'NASA'nın resmî ifadesi' gibi görünmesinden dolayı pişmanım." Ayrıca bana şahsen saldırmak niyetinde olmadığını da eklemişti. Bir NASA bilimcisi olmasına karşın, kendisi de astronomik açıdan tamamen imkânsız olan, Sirius B'nin bir zamanlar çıplak gözle görülebildiği yönünde çok garip bir hipotez ileri sürmüştü. Böylesi bir astrofizik cehaleti beni şaşırttı; ifadesi, tarihi içinde daha eskilerde ne türden bir yıldız olursa olsun Sirius B'nin, Sirius A'dan çıplak gözle ayırt edilebilmesini önleyecek ıraklık açısını tamamen göz ardı ediyordu. Jesco von Puttkamer'den bu kadar, bir daha hiç tartışmadık.

Ama Albay Bob Freitag'ın altında çalışmayan ve hareketleri yüzünden kolayca azarlanamayan bir başka NASA çalışanının davranışlarıyla başa çıkmak çok daha zor oldu. Bu adamın ismini vermeyeceğim ama yaptıklarını bana, Sri Lanka'dan beni arayıp, daha önce hiç tanımadığı bir adamın kendisine başvurup beni şiddetli bir biçimde eleştirmesini istediğini söyleyen Arthur Clarke anlattı. Arthur bunu bilmem gerektiğini düşünmüştü çünki adamın, aralarında (pek az tanıdığım) Isaac Asimov'un da olduğu diğer pek çok kişiyle bu şekilde temasa geçtiği izlenimini almıştı. Bu adamın beni kötülediği yarım düzine daha "eş değer önem ve statüde" kişi olduğuna inanıyordu.

1977'de BBC, kendi dizileri *Horizon*'a özel, "Kadim Astronotlar Vakası" başlıklı 90 dakikalık bir televizyon belgeseli hazırladı. Araştırmacı olarak bu yapıma dahil oldum, televizyondaki

ilk işimdi. Normalde tüm programın konusu ben olacaktım ama yapımcı Graham Massey, Erich von Däniken'i yalanlamakla daha çok ilgilendiğinden, programın çoğunu ona ayırdı. Graham, von Däniken hakkında yıkıcı bir program hazırladı; bu malzemeleri ben hazırlamadım, sadece kendi konumla ilgili bölümü yapmıştım. Programın son 15 dakikası Sirius Gizemine ayrılmıştı; Graham gerçekten de yumuşak yaklaşmış, von Däniken'in saçmalık olduğunu düşündüğü malzemeleriyle kıyaslandığında bunun "saygıdeğer bir teori" olduğunu belirtmişti. Elimdeki program metninden, sunucunun benden "titiz, dikkatli ve son derece bilgili bir araştırmacı" diye söz ettiğini görmüştüm.

Program hazırlanmaktayken, Graham Amerikalı bir yabancıdan telefonlar almaktaydı. En sonunda Graham bana bunlardan söz etti. Adamın bağırıp çağırdığını ve "Robert Temple'ı televizyona çıkarmamalısın." dediğini anlattı. (Ayrıca, söz konusu adama anlaşılan istendiği an röportaj yaptırmaya hazırdı!) Graham bana şöyle dedi: "Bu can sıkıcı adama programın yapımcısı olduğumu ve kimin çıkıp kimin çıkmayacağına benim karar verdiğimi ve beni aramayı bırakmasını söyledim." Görünen o ki adam NASA'da çalıştığını belirtip durmaktaydı ve Graham Amerikalı yetkililerin medyanın ilgisini çekmemem gerektiğini ima eder gibi görünmeleri karşısında iki kez sıkılmıştı. Adam, Arthur Clarke'a telefon eden kişiydi. NASA, bu adamın hareketleri ve bana karşı saldırıları ile bir ilgileri bulunmadığını asla beyan etmedi.

* * *

Artık, bu bağlamda daha önce hiç tartışmadığım önemli yeni konulara geçmek istiyorum. Gize plâtosundaki piramitler ve Sfenks ile ilgili bazı gözlemlerim var.

Mısır Sfenks'inin aslan gövdeli ve insan başlı büyük bir heykel olduğu söylenir sık sık. Bunun için bir neden göremiyorum. İnsanlar yüz yıl kadar önce aynı kesinlikle Sfenks'in kumdan çıkan büyük bir insan başı olduğunu da söylemekteydiler. Artık temizlenmiş olduğundan, başın bir hayvan gövdesine eklenmiş ol-

duğunu görüyoruz ve herkes bu gövdenin bir aslan gövdesi olduğunu varsayıyor. Ama bu bir "İmparatorun Yeni Elbisesi" olayı. Birisi çıkıp da dört bacağı, dört pençesi ve bir kuyruğu var, bu bir aslandır demediği takdirde, ben Sfenks'in gövdesinde hiçbir aslanımsı özellik göremiyorum.

Hiç yelesi yok. Ön ayakların üstündeki göğüste belirgin kaslar yok. Kuyruğun ucunda aslanlarda ve aslan heykellerinde olduğu gibi bir kabarıklık yok. Ama en açık olanı, sırt düzeyinin üstüne yükselen, kabarık ve belirgin arka sağrılar yok. Sfenks'in sırtı düzdür. Ama eğer "r" harfine denk gelen Mısır hiyeroglifine bakacak olursanız, yandan çömelmiş bir aslan görür ve aslanların Mısır'da sırt hatlarının çok üstünde belirgin olan kocaman arka sağrılarıyla resmedildiğini fark edersiniz. Hepimiz Sfenks'in aslan olduğunu söylüyoruz çünki bize aslan olduğu söylendi. Onun bir aslan olduğunu söyleyen bilinmeyen ve isimsiz insanların gözleriyle görüyoruz. Doğruluğunu kontrol etmeden ikinci el bilgiyi kabul etmişiz.

Eğer Sfenks'in gövdesi bir aslan gövdesi değil ise, bu ne türden bir gövdedir?

Daha çok bir köpeğin gövdesine benziyor! Muhtemelen (sıklıkla bir çakal dense de) aslında bir çakal değil de bir köpekgil olarak resmedilen tanrı Anubis'in temsilleri, daha ziyade köpek gibidir; sırt çizgisi öyle ya da böyle daha düz, Sfenks'inki gibi olan çömelmiş bir hayvanı gösterir. Ve kuyruğu sıklıkla Sfenks'inki ile aynı şekilde kıvrılmıştır ve ucunda kabarık tüyler yoktur. Dahası, yelesi ve kaslı göğsü de yoktur.

Sfenks'in Anubis olduğunu ve Gize'deki kutsal piramitler bölgesine ilk başta onun muhafızlık ettiğini önermek bana daha anlamlı geliyor. Eğer, çoğunlukla önerildiği gibi, baş kısmı megaloman bir firavun tarafından kendi suretine benzeyecek biçimde yeniden yontturulmuşsa, bu bir Anubis kafasından yontulmuş olabilir. Sfenks'in şu anki başı gövdeye oranla uyumsuz biçimde küçüktür. Kesinlikle, daha büyük olan orijinal bir baştan yontulmuş gibi gözükmektedir. Ama böyle olsa da, Sfenks'in gövdesi pekâlâ bir köpek gövdesi olabilir, bir aslan gövdesi değil.

Gize'deki piramit kompleksinin göksel sembolik öneme sa-

hip olması kaçınılmazdır. Ve durum buysa, o zaman kompleksin Muhafızı, eş denklikteki Mısır Muhafızı olmalıdır: Anubis.

Sfenks'in, başka yazarlarca son yıllarda hakkında çok şey söylenen ama bence ilgiyi başka yere çekmek için öne sürülmüş bir şeye benzeyen bir başka unsuru var. John Anthony West, Sfenks'te son derece belirgin olan suyla aşınma hakkındaki bu tartışmada merkezî kişi hâline geldi. Bilebildiğim kadarı ile, West'in bu konudaki teorilerini yayınlayan ilk kişi bendim. 1978'den 1980'e dek *Second Look* adlı bir Amerikan dergisinin yardımcı editörüydüm ve editör arkadaşım Randy Fitzgerald ile, West'in suyla aşınma konusunu ilk kez duyurduğu "Desen Yoluyla Metafizik: Eski Mısır'da Uyum ve Oran" adlı ilginç makalesini yayınlama kararı almıştık. Kısa süre önce bu derginin bir kopyasını meseleyi tamamen unutmuş olan West'e verdim. Makale, Haziran 1979 sayısında çıkmıştı[7]. Daha sonra aynı yıl içinde, West'in *Serpent in the Sky: The High Wisdom of Ancient Egypt*[8] (Gökteki Yılan: Eski Mısır'ın Yüksek Bilgeliği) adlı kitabı yayınlandı. West'in kitabı çok kötü derlenmişti, bunu ona şahsen de söyledim ve halk üstünde yapması gereken etkiyi yapmadı. Kitabın şaşırtıcı büyüklükte bir bölümü, değişik kitaplardan alınmış, metinle bütünleştirilmemiş ya da herhangi bir yorumlamaya tâbi tutulmamış alıntılar içermekteydi; bunlar kitap boyunca büyük sayfa boşluklarına yerleştirilmişti. Dogonlar hakkındaki malzemenin büyük bölümü ve *Sirius Gizemi*[9] ile ilgili iki sayfalık kenar notu bu şekilde yayınlandı. Bazı şeyleri açıkça ima etmesine rağmen, bu malzemenin tamamı herhangi bir teze doğru yönlendirilmemişti. Dolayısıyla West'in tezini kendi sözleri ile vermek en iyisi olacak: "... hesaplamaların en eskisi Mısır'ın kuruluşunu M.Ö. 30.000'ler civarına ve en yenisi ise M.Ö. 23.000'lere yerleştirmektedir... Artık 'Atlantis', hakikatle gerçekten ilgili olanlarca göz ardı edilemez."[10] Dolayısıyla West Mısır uygarlığının 25.000 yıldan daha yeni olamayacağını ve belki de 32.000 yıllık olduğunu önermektedir.

West kitabında Mısır uygarlığının gelişmediğini, sadece bir miras olduğunu belirtmektedir. Onunla aynı fikirde olma eğilimindeyim ve bu, bu gerçeği belirtmenin çok zarif bir biçimi. Ay-

rıca, kökenin pekâlâ (İlk Sotik Devre denilen Sirius'un helyak (*) doğuşuyla ilişkili bir şeyin başladığı)[11] M.Ö. 4240 yılına kadar geri gidebileceğini ve her durumda yaklaşık M.Ö. 3500'e kadar gitmesi *gerektiğini* söylediği noktaya dek onunla aynı fikirdeyim. Ancak, bu noktada ayrılıyoruz çünki West bu mirasın bu gezegenin yerlisi olan kayıp "Atlantis" tipi bir uygarlıktan geldiğine inandığını açıkça belirtiyor ve Mısır uygarlığını açıklamak için "galaksi dışı" kökenleri tarayan insanları dışlıyor. West ve ben birçok konuda hemfikiriz; örneğin Mısır tarihi uzmanı Schwaller de Lubicz'e olan hayranlığımız ve Pisagorcu çalışmalar için duyduğumuz heves gibi. Piramit ölçülerinin birçok unsuru hakkında hemfikiriz ve daha bir dolu şey hakkında. Ayrıca kendisi, *Sirius Gizemi*'nde "Atlantis" açıklamasının dünya dışı varlıklar hipotezine şüphesiz alternatif bir olasılık olduğunu her zaman önerdiğimin de farkındadır. Sorun şu ki ben şahsen "Atlantis" teorisinin şu an anlatılan biçimi ile geçerli olduğuna inanmıyorum çünki bu açıklama, dünya dışı temasın *olmadığını* ima etmektedir. West de dahil birçok kişi dünya dışı varlıklar hakkında düşünmek istemiyorlar, sanırım düşünüş biçimleri bu şekilde olmadığı için. Bu, entelektüel seçimden çok psikolojik eğilime dayandığına inandığım doğal bir bölünme. Son zamanlarda, Dünya'nın geçmişinde, ileri bilimi tamamen insan kökenli olan ve başka bir dünyadan varlıklarla temas olmayan yüksek bir uygarlığın olduğu yolundaki "Atlantis" hipotezini savunan birçok yazarla arkadaşım. Ben bu görüşü desteklemiyorum ve kökenlerin yorumlanmasındaki farklarımızla ilgili olarak son derece dostane tartışmalarımız oldu. En azından onlardan biri dünya dışı varlıklarla temas hipotezinin gücünü görüyor ve bir gün yorumunu buna göre değiştirebileceğini fark ediyor.

Muhtemelen Nil deltasının çamur ve kum tabakasının altında Hanedanlık öncesi Mısır'ının yüksek uygarlığı ile ilgili daha keşfedilecek çok şey olduğuna kesinlikle inanıyorum. Ama bugün öne sürülen "Atlantis" çok daha gerilerdedir ve onunla Mısır ve Sümer arasında *birkaç bin yıllık* bir "hiçlik" bırakmaktadır. John Anthony West'in önerisi 22.000 ilâ 27.000 yıllık bir "boşluk"

(*) Güneşle ya da güneşten hemen önce doğuşu–daha sonra ele alınacaktır.

bırakmaktadır! Böyle önerileri kabul edemem. Sfenks'in ve piramitlerin muhtemelen firavun Keops ve firavun Kefren'in yaşadıkları dönemden çok çok önce inşa edildiğine inanıyor olmama rağmen, Sfenks'in 12.500 yıllık olduğunu da kabul edemem. Ama tüm bunlar bir derece meselesidir. Benim görüşüme göre, Dünya ile çok eski zamanlarda dünya dışı bir temas vardır. Ve dünya dışı varlıklarla etkileşim ile Mısır ve Sümer uygarlıklarının onların yardımıyla kuruluşu döneminin M.Ö. 5000 ile 3000 arasına denk geldiğine inanıyorum. Her ne zaman gerçekleşmişse bu etkileşim dönemini Temas Dönemi olarak adlandırabiliriz. Piramitlerin ve Sfenks'in muhtemelen Temas Dönemi sırasında bizzat dünya dışı varlıklar tarafından inşa edildiğine ve Sakkara'daki Basamaklı Piramidin daha sonraya ait, insan mimar İmhotep idaresinde (dünya dışı varlıklar çoktan ortadan kaybolmuş olduğundan) yardım almaksızın çalışan insanlar tarafından, bu gizemli eski başarıya erişebilmek ve insanların da böyle şeyler yapabileceğini göstermek için yapılan muhteşem bir girişim olduğuna inanıyorum. Diğer Mısır piramitlerinin birçoğu Basamaklı Piramiti taklit eder ama çoğunun un ufak olduğu ve pek iyi inşa edilemediği görülmektedir. En sonunda Mısırlılar büyük piramitler inşa etmekten vazgeçtiler ve sözde "Piramit Çağı" tamamen bitti.

Hepsine girmeden, şunu da belirtmeliyim; birkaç yazar eski çağlardan kalan ve ileri bilimsel bilgiyi işaret eden sıra dışı bazı araç gereci tartışmıştır. Antarktika'yı buzlarla kaplanmadan önce resmeden, örneğin Piri Reis haritası ile temsil edilen eski haritalar geleneği son derece önemlidir. 1960'lı yıllarda bunlar hakkında bir şeyler yayınlayan ilk kişi olan merhum Charles Hapgood ile saatlerce bu haritaları konuşurduk. Bu eski haritaların böyle önemli eski bilgileri koruduğuna ve eski çağlarda ileri bilimin paha biçilmez kanıtları olduğuna inanıyorum. Ama onları "Atlantis"in kanıtı olarak yorumlamıyorum; onları Dünya'yı ziyaret eden, Dünya'nın uzaydan haritasını çıkarabilen ve bugün bizim yaptığımız gibi yörüngelerinde uzaydan Dünya'yı tarayan ve Antarktika'nın kıtasal hatlarını *buzun içinden* saptayabilen dünya dışı varlıklar tarafından bırakılan bilginin korunarak kalmış olan

parçaları olarak görüyorum. Bu bilgi, dünya dışı varlıklar ayrıldığında arkalarında kalan mirasın parçalarından olmalıdır. Tüm mesele, Temas Döneminden kalan bu kanıtların bazılarının korunarak kalması ve bunu yapabilecek kadar bilim ve teknoloji açısından geliştiğimizde insanlık tarafından tanınabilmesiydi. Şundan eminim ki, korunarak kalmış birkaç ipucundan yararlanarak *gizemin parçalarını biraraya biz getirmeliyiz.* Dünya dışı varlıklar, biz onların orada olduklarını anlayana dek geri dönmek istemiyorlar. Zira bizim ruhsal seviyemiz konusunda endişeliler. Kendilerini hiçbir uyarıda bulunmadan göstermek istemiyorlar, bizim onları saptamamızı istiyorlar. Sonra gelecekler. Tüm bunlar, galaktik türlerin etkileşimi ile ilgili etik kuralların bir parçası.

Şimdi Mısır'ı tartışmaya geri dönelim: West kitabının sonuna "Mısır: Atlantis'in Varisi" başlıklı bir son bölüm koymuştu, böylece vermek istediği anafikir nispeten gömüldü ve kitabını dikkatle okumaya üşenen kişilerce kolayca gözden kaçırıldı. İşte bu bölümde West, Sfenks'in suyla aşınmasından söz etmekteydi, bu konuya dikkati ilk çeken merhum Schwaller de Lubicz olmuştu. Bu konunun ilk olarak ortaya nasıl çıktığının tarihçesini göz önünde bulundurmak amacıyla, Schwaller de Lubicz'in 1961'de *Le Roi de la Theocracie Pharaonique* (Kutsal Bilim) adlı kendi kitabında yazdığı yorumları veriyorum. Genelde Sfenks'i anlatırken, "başı hariç Sfenks'in aslanımsı gövdesi tartışılmaz biçimde suyla aşınma işaretleri göstermektedir" der. Öylesine geçilen bu ifadeye şöyle bir dipnot da düşer: "Bu aşınmanın çöl kumları yüzünden olduğu kabul edilmektedir ama Sfenks'in tüm gövdesi, aşınma etkisi yapabilecek tek rüzgâr türü olan batıdan gelen tüm çöl rüzgârlarına karşı korunumludur. Bu boşluktan dışarı bir tek baş kısmı çıkmaktadır ve hiçbir aşınma işareti göstermemektedir."[12] İşte bunlar, çok sıkı bir gözlemci olan John Anthony West'i arayışa sokan cümlelerdi. West rüzgârlar hakkında Schwaller de Lubicz ile biraz farklılık göstermektedir, de Lubicz baskın çöl rüzgârlarının batıdan geldiğini vurgularken West güneyden estiğini söylediği mevsimsel hamsin rüzgârları ("Nisan ayında Güneyden esen şiddetli çöl rüzgârı")[13] hakkında kaygılanmaktadır.

Neyse, West Sfenks'in bu rüzgârlara karşı da Sfenks Tapınağı[14] tarafından tamamen korunduğuna dair bizi temin etmek için özen gösterir, böylece problem çözülmüştür artık.

Burada yolunda gitmeyen şey, inanıyorum ki, Sfenks çevresinde suya bağlı bariz aşınmanın sadece, Mısır kuru hâle gelmeden, 10.000 yıldan fazla önceki daha ıslak bir döneminde yağmurlar tarafından meydana getirilmiş olabileceği konusunda hatalı biçimde ısrar etmektir; bu, artık birkaç yazar tarafından da belirtilmekte olan bir şeydir. Bu sav, ("Atlantis" dengi) yüksek bir uygarlığın M.Ö. 10.000 ya da civarında Dünya üzerinde var olduğu inancının hiç de adil olmayan biçimde kanıtı olarak kullanılmaktadır. Sfenks'teki aşınmayı gözden geçirmenin dışında bu teorinin ayrıntılarına girmeye niyetli değilim. Teorinin diğer unsurları asla girmediğim ayrı bir tartışmadır ve biraz önce eski haritalar hakkında söylediklerim bir yana, bu tartışmaya şimdi başlamaya da hiç niyetim yok. Olmek'lerin (Meksika ve Guetamala'nın Maya öncesi sakinleri) teknolojisi hakkında 1970'lerde bir tartışma makalesi yayınlamıştım ve 1960'larda Arthur Posnansky'nin dul eşiyle Bolivya'daki Tiahuanaco hakkında yazışıyordum; Tiahuanaco "Güneş Kapısı" üstüne incelemeler yapmış olan Peter Allan'ı şahsen tanıyordum. 1963 yılında Peru'daki Nazca çizgileri üstüne kafa yoruyordum. Birçok yazarın bu konuda harekete geçmesinden yıllar önce bu çizgileri düşünüyordum. Onları "Atlantis"in kanıtlarıdır diye dışlayamam. Örneğin, Tiahuanaco ile ilgili olağanüstü daha birçok keşfin olmayacağına inanmak için de bir sebep yok.

Ama tüm bunlar bizi, bir Temas Döneminin lehine olan güçlü kanıtların farkına varmaktan alıkoymamalı. Dogonlar ve Mısırlılar uygarlığın Sirius Sisteminden geldiğinden söz ederler, Babilliler de göklerden geldiğinden; Dogonlar ve Babilliler bunu yapan varlıkların amfibi (yüzer-gezer) yapısı üstünde hemfikirdirler. Korunmuş olan bilgi astrofizik açıdan olağanüstü derecede doğrudur. Öylesine kesindir ki, sorumluluk; deneyip onu çürütmenin sonuçlarını kabul etmek istemeyenlerindir. Şu ana dek hiç kimse bunu yapamadı. Çeşitli eleştirmenlere verdiğim cevapların toplu hâlini incelemek isteyenler için bu yeni baskı ile birlikte

basılan ayrı bir kitapçık da yer alıyor. Ama zaten Sirius C'nin keşfi eleştirilerin çoğunu işe yaramaz hâle getirdi.

"Atlantis" hipotezini destekleyecek bir "Sfenks kanıtı"nın var olmadığına inanıyorum; bunu birazdan açıklayacağım. Gözlemlerimle, dostça ilişkiler içinde olduğum hiçbir kişi için kabalık etme niyetinde değilim ve eğer teorileri mevcut olmasaydı bile ben bu konuda yazıyor olacaktım çünki benim kendi çalışmamla ilgilidir. Dolayısıyla bir kez daha vurgulamama izin verin; aşağıdaki noktaları herhangi birisiyle yapılmış herhangi bir tartışma ya da diyaloğun bir parçası olarak ileri sürmemekteyim.

John Anthony West ve destekçilerinin karşısında, tahmin edilebileceği gibi Sfenks'in 12.500 yıllık olabileceği düşüncesinden dehşete kapılmış olan tutucu Mısır tarihi uzmanları var. Ancak, ben her iki tarafın da muhtemelen yanıldığını düşünüyorum.

Mısır tarihi uzmanları yanılıyor çünki West'in savına karşı çıkmak için Sfenks'te var olan suyla aşınma izlerini inkâr etme yoluna yöneldiler. Ama herhangi biri Sfenks'te sudan kaynaklanan aşınmanın var olduğunu görebilir, dolayısıyla kendi gözleriyle gören herkes son derece haklı olarak Mısır tarihi uzmanlarının en azından bir noktada yanılıyor olduklarını düşünecektir.

West ve destekçileri Mısır tarihi uzmanlarının "körlüğü" karşısında o kadar şaşırdılar ki, onları gittikçe daha çok ve daha ateşli biçimde eleştirmek için cesaretlendiler; böylece çaresiz Mısır tarihi uzmanlarını, halkın genellikle görmezden geldiği, o herkese tepeden bakan Arap saçına dönmüş fikirlerini yayınladıkları köşeye iyice kıstırdılar.

Bu durum Mısır tarihi uzmanlarının beceri yoksunluğunu ve nispeten sınırlı kapasitelerini göstermektedir. Güzel bir duvarın tuğlalarını yerleştiren kişinin o duvarı tasarlayan mimar olması nasıl ender görülür bir durumsa, ellerinde kürek olan arkeologlar da çalışma alanları hakkında büyük teoriler formüle etmek bir yana dursun, kendi meslek sınıflarının tamamı tarafından bulunan muazzam çeşitlilikteki bulguları yorumlamayı ya da ayakları yerden kesecek türden tarihsel gözlemler yapmayı bile nadiren becerebilmektedirler. Mısır tarihi uzmanlarının kendi-

lerini Sfenks'in 12.500 yıllık olduğu yolundaki berbat düşünceden kurtarabilmek için Sfenks'teki suyla aşınmayı inkâr etme tuzağına bu kadar kolayca düşmelerine hayret ettim. Böylece ilmeği kendi boyunlarına geçirmiş oldular.

Sfenks hakkındaki tartışma, bana öyle geliyor ki, bizler Sfenks'te hiç suyla aşınma olmadığını öne süren Mısır tarihi uzmanlarının dediklerini bir kenara bırakana dek yerinden bir milim bile kıpırdamayacak. Orada herkesin görebileceği şekilde mevcut, öyleyse kabul etmek zorundasınız! Ancak, Sfenks'te suyla aşınmanın var olduğunu kabul etmeniz, bu aşınmanın 10.000 yıldan uzun bir süre önce, daha az kuru bir dönemdeki yağmurlar tarafından oluşturulduğunu kabul etmek zorunda olmanızı gerektirmez!

Bu tartışmada her iki tarafın da gözden kaçırdığı bariz bir şey var. Sfenks'i ziyaret eden ya da yeterince fotoğrafını incelemiş olan herhangi bir kimse, Sfenks'in bir kayadan oyulmuş derin bir çukurun içinde oturduğunu kolayca görebilir. Bu çukurun, çölün yer değiştiren kumları ile sık sık dolduğunu kesinlikle biliyoruz. Aslında, ancak günümüzde bu çukur tamamen temizlendi ve böylece Sfenks'in tüm bedenini görebiliyoruz. Sfenks'in kumdan çıkan bir baştan ibaret olduğunu hatırlayan yaşlılar var. Sfenks 1816'da, 1853'te ve 1888'de[15] temizlenmek zorunda kaldı ama 1898'de yine yarı yarıya örtülmüştü; bunu büyükannemin evrakları arasında bulduğum bir fotoğraftan görebiliyorum. 1916'da başı dışında yine tamamen kumlarla kaplanmıştı.[16]

İşte soruna yardımcı olacak önerim: Ya çukurun bir zamanlar suyla dolu olduğunu düşünürsek! Bir arkeoloğun plânlarında ya Sfenks Tapınağı ya da Vadi Tapınağı yanında eski bir kuyunun belirtildiğini görmüştüm ve Gize plâtosunda suyun varlığı, 1995 ve 1996'da gün ışığına çıkartılan (şimdi yine örtülmüş durumdalar ama çıkartıldıklarında fotoğrafları çekildi) birçok taş su oluğu ile de kanıtlandı. Ayrıca eski metinlerden de biliyoruz ki Nil gerçekten çok yükselmekte ve eski zamanlarda Gize plâtosu seviyesine yakın taşkınlara sebep olmaktaydı.

Gize plâtosunda kayda değer miktarda su olduğuna dair

son derece ilginç kanıtlar, M.Ö. beşinci yüzyılda yaşayan ve Mısır'da oldukça zaman geçirmiş ve günümüze bir hayli kayıt bırakmış olan Yunanlı "Tarihin Babası" Herodot'un *Tarih*'inde bulunmaktadır.[17] 2. Kitabında Herodot uzun uzadıya piramitlerden söz eder ama Sfenks'e hiç değinmez. Onun ziyareti sırasında Sfenks'in tamamen kumların altında olduğunu düşünmek makul olacaktır. Gize plâtosundaki su hakkında kaydettiği gözlemlerini yorumlamaya kalkıştığımızda bu, hatırlanması gereken önemli bir noktadır. İlk olarak, Büyük Piramitlerin civarları hakkında Herodot kendisine bilgi veren Mısırlıların şöyle dediğini garip bir biçimde belirtir:

> İşyerinde sürekli olarak yüz bin işçi çalışıyordu ve üç ayda bir nöbet değişiyorlardı. İlk on yılda halk, taşların çekildiği yolu yapmak için çok ıstıraplar çekti; çünki bu yolu da kendi elleriyle yapmışlardır. Ve bence bu yolun yapımı piramidin inşasından daha hafif bir iştir; uzunluğu beş stad, genişliği on kulaç ve en yüksek noktasında yüksekliği sekiz kulaçtır; cilâlı taştan yapılmıştır, taşların üzerine hayvan resimleri kazınmıştır. Bu kaldırım ve üzerinde piramitlerin yükseldiği tepelere (yani Gize plâtosu) oyulan yeraltı odaları, on yıllık emeğe mal olmuştur; Nil'den ayırdığı kanalı çepeçevre dolandırıp ada hâline getirdiği bir yere kazdırdığı bu odaları kral, kendisi için mezar olarak yaptırmıştı.[18]

Bu pasaj, Mısır tarihi uzmanlarınca büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Ama akla getirdiklerini ele almadan önce, Herodot'un üç pasaj sonra aktardıklarına bir bakalım:

> Kefren de bir piramit yaptırmaktan geri kalmadı, ama onunki Keops'unki (Keops onun ağabeyi idi) kadar büyük olmadı; ikisini de kendimiz ölçtük; bunda yeraltı odaları (bunun artık yanlış olduğunu biliyoruz) ve öbüründe (Büyük Piramit) olduğu gibi, Nil sularını aktaran kanal yoktu, nehir piramit içerisine inşa edilen bir geçitten geçiyor ve Keops'un ölüsünün konulduğu yeri bir ada gibi ortada kalacak şekilde çevreliyormuş, öyle söylüyorlar.[19]

Ve daha ileride:

Buraya kadar anlattıklarım Mısırlılardan dinlediklerimdir... ve bunlara kendi gözlemimi de katacağım.[20]

Ve daha da ileride:

(Mısırlılar) bir lâbirent yaptılar. Moeris gölünün az ötesinde Timsahlar Şehri denilen yerin yörelerinde. Ben gördüm: Kelimelerle anlatılır bir şey değil. Buna Yunanlıların yaptıkları duvarlara ve başardıkları işlere bakarak bir değer biçecek olan kimse, bunların tümünün lâbirentten hem daha ucuza, hem de daha az zahmete mal olduğu sonucuna varacaktır. Bununla beraber Efes ve Samos tapınaklarıyla haklı olarak övünülebilir. Piramitler de öyle, onlar da her türlü övgünün üzerindedirler ve her biri Yunanlıların birçok büyük yapısı değerindedir; ama lâbirent piramitleri de geride bırakır. Üstü örtülü on iki avludan yapılmıştır... içeride toplam üç bir olmak üzere iki çeşit oda vardır, bin beş yüzü yeraltında, bin beş yüzü de yukarıda. Yukarıdaki odaları dolaştık, kendi gözümüzle gördük ve buna göre konuşuyoruz ama alttaki odaları yalnız dinlediklerimizle biliyoruz çünki saray bekçileri oraları bize göstermekten kesinlikle kaçındılar; orada lâbirentin yapımını başlatan kralların ve kutsal timsahların mezarları varmış; bize öyle söylediler. Onun için yeraltındaki odalar hakkında bana ne dedilerse ben de yalnız onları söyleyebilirim; kendi gözümle gördüklerime gelince, üst kattaki bölümler insanüstü işlerdir; içinde insanın kaybolduğu avlularda gidip gelerek bu sarayı gezmek bende büyük bir şaşkınlık uyandırdı; bir avludan geçip iç dairelere giriyordum, buradan kapılara çıkılıyordu; bu kapılardan çıkınca gene birtakım odalara giriliyordu, bu odalardan sonra başka avlular geliyordu... Lâbirentin bittiği yerde büyük heykellerle süslü kırk kulaçlık bir piramit başlıyordu; buna bir yeraltı yolundan geçiliyordu.

Bu lâbirent çok güzeldi ama Moeris gölünün de pek şaşırtıcı yanları vardı, lâbirent bu gölün yakınında kurulmuştur; çevresi 720 km'dir, yani Mısır'ın denize olan kıyılarının uzunluğu kadar; bu uçsuz bucaksız alan kuzeyden güneye uzanır, en derin yeri doksan metredir. İnsan eliyle kazılmış, insan emeğiyle yapılmıştır ve yapma bir göl olduğu, aşağı yukarı ortasına rastlayan bir yerde iki tane piramidin yükselmesinden de bellidir, bu piramitlerin su üzerindeki bölümleri doksan metredir ve bir o kadarı da suyun altında kalmıştır, her ikisinin de tepesinde taht üzerinde oturmuş

taştan kocaman iki heykel vardır. Böylece bu piramitlerin yüksekliği yüz seksen metre tutmuş olur. Korkunç derecede çorak bir yerdir, gölü besleyecek kaynak yoktur; suyu bir kanal yoluyla Nil'den alır. Su altı ay Nil'den göle, altı ay da gölden Nil'e akar.[21]

Ve son olarak:

Nil taşıp da her yanı bastığı zaman su yüzünde yalnız kentler görünür, tıpkı Ege denizinin adaları gibi Mısır'ın geri kalanı deniz olur; yalnız kentler meydanda kalır. Böyle olduğu zaman gemiler artık ırmak yatağını izlemekten kurtulurlar, ovada yüzerler. Böylece Naucratis'ten kalkıp Memfis'e giden bir yolcu, piramitlerin yanından geçer; bu yol her zaman yoktur.[22]

Tüm bu pasajlardan açıkça görebiliriz ki, Herodot'un görgü tanığı olduğu M.Ö. beşinci yüzyılda, geniş su alanları Mısır'da bugün varsaydığımızdan daha önemlidir. Her biri kendi başına hayret verici olan Büyük Lâbirent'in, onun hemen yanındaki kayda değer büyüklükteki üç tanımlanmamış piramidin ve yapay gölün şaşkınlık verici anlatımı bildiğim kadarı ile asla tatmin edici biçimde açıklanmamıştır. Kocaman yapay bir göl, kulağa kesinlikle ziyaretçi yüzer-gezer varlıklar için iyi bir üs gibi geliyor ve insanlardan ziyade yüzer-gezer varlıklar tarafından inşa edilecek türden bir şey. Ama bugün tüm bunların kalıntılarının nerede olduğuna dair (Mısır tarihi uzmanı Sayce, bunların Hawara Piramidi yakınında olabileceğini düşünmesine rağmen[23]) hiç kimsenin fikri olmadığından, burada bu konu hakkında spekülâsyonlar yaparak kendimizi oyalamayacağız. Bundan söz etmemin nedeni Herodot'un Nil sularını kanallarla kuru yerlere getiren kayda değer hidrolik mühendislik çalışmalarından ve taşan Nil'in ve kocaman yapay bir gölün Mısır üstünde piramitlerin ayaklarının dibine dek yayılmasından söz ettiği çeşitli cümleleri biraraya getirmektir.

Şimdi Herodot'un Gize plâtosuna getirilen su hakkında tam olarak ne dediğini analiz edelim. Anlatım biraz karışıktır ve Herodot'un (muhtemelen, kumun dışında kalmış bir kafa mevcut ama Herodot bundan bahsetmeye bile gerek duymamış; hoş, bu-

nun görünebilir olduğunu kim söyleyebilir ki?) Sfenks'in varlığını bilmiyor olduğu olgusu unutulmamalıdır. "Piramitlerin üstünde durduğu, kralın kendisine mezar olarak yaptırdığı ve Nil'den bir kanalla getirttiği suyla çevrelediği yeraltı odalarından" söz eder. İşaret edilmesi gereken ilk şey, bu tanıklığın Kral Keops'un kendini Büyük Piramit içine gömdürtme niyetinde olduğuna dair herhangi bir fikirle çelişiyor olmasıdır! Herodot açıkça kralın, *üstünde piramitlerin durduğu tepedeki yeraltı odalarında* gömülmeye niyetlendiğini belirtmektedir, yani Gize plâtosundaki yeraltı odalarını kastetmektedir, herhangi bir piramidin altını ya da içini değil. Bu son derece açık kanıt, anlaşılan o ki, Keops'un Büyük Piramit'i kendine mezar olsun diye yaptırdığı konusunda ısrar eden Mısır tarihi uzmanları topluluğunca kasıtlı olarak ihmal edilmiştir. Ama bu konuda Herodot'la çelişki içinde oldukları açıkça ortadadır.

Dikkat çekilmesi gereken bir sonraki şey, Gize plâtosundaki mezar yerlerinin ya da en azından içlerinden birinin "suyla çevrili olduğu"dur; *çevrilmiş* sözcüğü Gize plâtosundaki önemli bir bölgenin suyla çevrili olduğunu belirtmektedir. Suyu tutan bir çukur olmadan olur muydu? Ve Gize plâtosunda Sfenks'in çevresindekinin dışında böyle başka bir su tutacak çukur nerede var? Şimdi de Herodot'un Nil'den gelen suların "piramit içerisine inşa edilen bir geçitten geçiyor ve Keops'un ölüsünün konulduğu yeri bir ada gibi ortada kalacak şekilde çevreliyormuş" olduğundan söz ettiği ikinci pasaja bakalım.

Bu kesinlikle açık değil midir? *Sfenks firavunun suretini taşır* ve eğer suyu tutan çukurun içinde sularla çevrili ise, tıpkı Mısırlıların dediği gibi *Firavun orada yatmaktadır*, sularla çevrili bir adada. Baştaki yüzün Keops'unki mi Kefren'inki mi olduğu pek önemli değildir ve ikisi kolaylıkla birbirine karıştırılabilir. Herodot suyla çevrili adada yatanın Keops olduğunu söylemesine rağmen, bunu aslında Kefren'den söz ettiği kısımda yapar; Keops ile ilgili bölümü önceden bitirmiştir ve hemen sonra "Kefren'in elli altı yıl hüküm sürdüğü söylenir," der.[24]

Eğer Herodot tarafından kaydedilen bu ikinci el bilgiler düğümünü çözersek, M.Ö. beşinci yüzyılda Mısır'da, Gize plâto-

sunda (Sfenks'in gövdesinin görülemediği bir yerde) bir yerlerde Keops ve Kefren zamanında Firavunun mezarının bulunduğu sularla çevrili bir adanın var olduğuna dair net bir geleneğin olduğu ortaya çıkar. Sfenks'in gövdesi o sıralarda sularla kaplı ve sadece Firavunun başı sudan dışarıda olacağından, bunu söylemek kelimesi kelimesine doğrudur. Eğer Sfenks'in istinat çukuru suyla dolu ise, ki biz öyle olduğunu öneriyoruz, Firavun gerçekten de sularla çevrili bir adada yatmaktadır. Eğer değilse, o zaman *bu ada Gize plâtosunda nerededir? Birisi daha başka bir aday biliyor mu?*

Dolayısıyla önerim Sfenks'in ilk başta ve tarihinin önemli bir bölümünde sularla çevrili olduğudur. Ve dahası, bu olgunun kaydı 2.500 yıldan beri Herodot metni içinde fark edilmeden durmaktaydı. Ve suyun oraya nasıl taşındığına gelince, suyun noria denen, yanlarına kovalar asılmış basit tahta tekerleklerle yükseltilmesi çok eskidir ve Nil deltası boyunca bugünlere kadar kalmıştır. Dolayısıyla Nil'den, Sfenks Tapınağı ya da Vadi Tapınağındaki kuyudan ya da Gize plâtosunda 1995 ve 1996 yılında gün ışığına çıkartılan taş su oluklarından. Önerim şu ki Sfenks, tarihinin büyük bölümünde bir hendek idi ve Sfenks yapay olarak sularla çevrilmiş hâlde tutuluyordu. Anlaşılan Sfenks'in altında bugün de biraz su var; bu, modern arkeologların kafasını karıştıran bir durum.

Nil suyunun Sfenks'e ulaştığı fikri zaten James M. Herrell tarafından gayet iyi belirtilmişti: "Sfenks'i çevreleyen yer deniz seviyesinden 19,9 ilâ 20,2 metre yüksektedir... Kahire yakınındaki Roda Nil-ölçer, bu yüzyıldaki normal Nil taşkınlarını 1938'deki 20,3 metre ve 1874'te 21,4 metre yüksekliğe ulaşan istisnaî taşkınları da hesaba katarak deniz seviyesinden en çok 19,0 ve 19,5 metre yüksekliği göstermektedir. Son iki yüzyıl boyunca, sel sularının Gize plâtosunun eteklerine ulaştığına dair sayısız rapor mevcuttur."[25]

Eğer Sfenks binlerce yılı aşkın tarihinin büyük bölümünde bir hendek içinde oturmakta idiyse, bu kayda değer suyla aşınma izlerini açıklayabilir. Plâtodaki rüzgârlar suyu çalkalandırmış ve sayısız kez bir dalgalanma hareketine sebep olmuş olabilir. Bu

durumda sürekli suya doğru savrulan kumlar suyla çalkalanarak daha aşındırıcı hâle gelmiş olabilir; bu da taş üstünde kayda değer ölçüde aşındırıcı etki yapacaktır. Hendek içindeki kumu boşaltmak için dibi taranmış olmalıdır ve dibin taranması işlemi sırasında yükselen suların büyük miktarı, tek tip bir şekilde değil de belirli noktalarda yanlardan gerisin geriye akmış olmalıdır. Bu da Sfenks çukurunun kireçtaşı zemininin yüzeyaltı aşınmasının bazı yerlerde diğer yerlere göre daha fazla olduğu biçimindeki gözlemlere denk düşer. Sfenks'in arka kısmında daha az yüzey altı aşınma olması, burasının dar olması ile açıklanabilir; sürüklenen kumlar oradaki suyun içinde daha kolayca ve daha derin ve diğer yönlerdeki daha geniş bölgelere göre daha hızlı birikmiş olabilir. Burası bir tür kum tuzağı olabilirdi. Ve ortaya çıkan etki o noktadaki kireçtaşı zemini suyun hareketinden izole edebilirdi. Sfenks'in başının gövdeye göre bir hayli az aşınmış olmasına da dikkat etmek gerekiyor; bunun nedeni hiç suyun altına batmamış oluşu olabilir. (Eğer "eski yağmurlar" teorisi doğru ise, Sfenks'in başının gövde ile *aynı* ölçüde aşınmış olması gerekirdi.)

Niçin hiç kimse Sfenks'i bir hendek içinde otururken görmemiştir? Ve eski tarihin büyük bölümünde, en azından Yeni Krallık öncesinde suyla dolu olan bu hendek çevresinde de doğal olarak suyla aşınmanın izleri vardır değil mi?

Daha önce de söylediğim gibi, 12.500 yıl önce yüksek bir uygarlığın var olduğu yolundaki "Atlantis" teorisine katılmıyorum. Ve Sfenks'in aşınmasını Sfenks'in o zamanlardan kaldığını kanıtlamayı denemek için kullanabileceğimize kesinlikle inanmıyorum. Gezegenimizde meydana gelen sıra dışı şeylerin bundan çok daha yakın zamanlarda olduğuna inanıyorum. Bu bazı insanlara şok edici gelebilir ama bana göre Dünya üstünde yüksek bir uygarlığı harekete geçirmekten sorumlu olanın dünya dışı varlıkların ziyareti olduğunu ileri sürmekte garip olan bir şey yok. Evrenin bir bölümünün zeki olan hayatla dolu olması gerektiğine inanıyorsanız, bunda gerçekten de garip bir şey yoktur. Ve ben gezegenimize yapılan ziyaretin Sirius yıldız sisteminden geldiğine inanıyorum, tıpkı Dogonlar kadar eski halkların da bizlere anlatmaya çalıştığı gibi. Ve anlatılanlar oradaki sulu bir gezegenden

gelen yüzer-gezer varlıklarla ilgili olduğundan, (bir Anubis heykeli olduğuna inandığım) Sfenks'in suda oturuyor olmasının nedeni pekâlâ *Sirius yıldız sistemindeki gezegenden gelen ziyaretçilerin yüzer-gezer olması* olabilir. Eğer jeologlar tarafından Sfenks'in altında keşfedildiği söylenen odalar suyla dolu ise, bu kaza eseri olmayabilir. Eğer "Kayıtlar Salonu" fikri peşindeki (bu arada söyleyeyim, bu 1976 yılında bu kitapta yer alan bir öneriydi) birçok heveslinin inandığı gibi bu odaların bir tür belirtiler ya da kayıtlarla dolu olduğu doğru ise, suda yaşayabilen varlıkların bazı izleri kuru odalardan ziyade bu türden sulu odalarda bırakmayı tercih etmeleri daha mantıklıdır. Öyleyse Sfenks çevresindeki hendek basit ama akıllıca bir koruma aygıtı olarak görülebilir çünki ancak dalış giysisi olan mezar hırsızlarının Sfenks hendeği altındaki suyla dolu odalarda korunan herhangi bir şeyi çalma ümidi olabilirdi. Öte yandan bu odalara, yüzer-gezer varlıklar tarafından kolayca girilebilir. Böylece tüm bunların kasıtlı yapılmış olduğu olasılığını öne sürüyorum.

Burası Büyük Piramit'in ölçülerinde anlam bulmakla ilgili yapılan çok sayıda girişimi tarama yeri değil: Bu girişimler birçok kitabı dolduruyor. Bazılarının fanatiklerin eserleri olduğu kesin, özellikle de piramitsel oranlarda İncil'den mesajlar ya da kehanetler arandığı durumlarda. Ama bazı jeofiziksel, astrofiziksel ve matematik denkliklerin anlamlı olduğuna ve Büyük Piramit'in bazı ölçülerinin örneğin Dünya'nın boyutuyla ilgili unsurları temsil ettiğine inanıyorum. Birçok yazarlar Büyük Piramit'in Dünya'nın kuzey yarıküresini temsil ettiğini önermekteler ve bunun, onun temsil ettiği şeylerden biri olması büyük olasılık. Ayrıca *pi* (3,1416) değerini ve Altın Oran ve Fibonacci Dizisi denilen bir dizi sayı ile bağlantılı bir başka doğal sabit olan *phi* (1,618) değerini içermekte ya da ifade etmekte gibi görünmektedir. Tüm bunlar daha önce birçok araştırmacı tarafından tartışıldı. Ben biraz önce söz ettiklerime ek olarak görülebilecek ve bunların hiçbirini dışlamayacak yeni görüşler öneriyorum.

Şimdi bakıyorum da *Sirius Gizemi*'nde takımyıldızların şekillerinin Mısır'da yerde temsil edildiği türünden garip bir dü-

şünme türünün öncülüğünü yapmışım. Ben, okuyucunun "Kehanet Merkezleri" adlı bölümde göreceği gibi (Argo'daki başlıca yıldızların deseninin yeryüzü ölçümlerinde temsil edildiğini gösteren resim için "Kehanet Merkezleri" adlı bölümde Şekil 19'a bakınız) Argo takımyıldızı üstünde yoğunlaştım. Bana göre bu normal bir düşünce biçimiydi ama çoğu insan için sıra dışıydı. Birçok kereler çalışmama cömertçe atıfta bulunan Robert Bauval kolayca bu düşünce biçimini benimsedi ve o da yerde sergilenen bir yıldız desenini aramaya başladı. Sonuçlar, Gize'deki üç ana piramidin Orion (Avcı) Kuşağındaki üç yıldıza denk geldiğini işaret ettiği hayranlık verici *Tanrıların Evi Orion'da*[26] (Milliyet Yayınları, 1996) kitabının temelini oluşturdu. Mısır topraklarında bu sembolik varlıklarını göreceğimiz Orion ve Argo, Sirius ile en çok ilişkilendirilen takımyıldızlardır.

Ancak, muamma devam ediyor. Sirius'un kendisi ile ilgili doğrudan ilişkilendirmelerin var olduğu kesindir ama bunlar nerededir? Bauval Büyük Piramit'in sözde Kral Odasının güney şaftının eski çağlarda nasıl Orion takımyıldızını işaret ettiğini açıklar; daha sonra sözde Kraliçe Odasının güney şaftının Sirius yıldızını işaret ettiğini de ortaya çıkarmıştır.[27]

Şimdilerde daha başka bir ilişki keşfettim; bundan 1970'lerde kuşkulanıyordum ama var olan astrofiziksel ölçümler hiç kesin olmadığından, içgüdüsel önsezim doğrulanamazdı. Ancak artık 1992'de *Astrophysical Data*'da yayınlanan yeni rakamlardan beri bu denkliği önermemi mümkün kılan astrofiziksel ölçümler var; bunu daha önce yapamadığım için hayal kırıklığına uğramıştım çünki 1973'teki eski başvuru kitabı *Astrophysical Quantities*'de çıkan rakamlar, artık anlaşılıyor ki, doğru değildi ve o sıralarda kuvvetle hissettiğim sezgisel denkliği ortaya çıkaramamıştı.

Büyük Piramit'in yaklaşık ama tam olarak aynı ölçülerde olmayan bir başka piramidin yanında durmasıyla ilgili garip olgudan söz ediyorum. Bu her zaman bana pek garip gelmiştir ve bunun bir şeyi sembolize ettiğini hissetmişimdir, ama neyi? Sirius kültü ile ilişkilendirilen Büyük Piramit'e baktım ve bunun Sirius B yıldızını temsil etmesi gerektiğini hissettim. Bizim kendi Güne-

şimizin yaklaşık ama tam olarak Sirius B'ninki kadar olmayan bir kütlesi olduğunu biliyordum; ya da (güvenilmez 1973 rakamlarına göre) durum tam tersiydi. İki piramit bizim Güneşimiz ve Sirius B'nin kütlelerinin birbirine oranını gösteren bazı ölçümleri temsil ediyor olamazlar mıydı? Ancak 1970'lerde bu düşünceyi sürdürmek mümkün değildi çünki o sıralarda Sirius B'nin kütlesinin, yanlış biçimde Güneşimizin 0,98'i[28] olduğuna inanılıyordu ve bu göreli ölçümler iki piramide denk düşmüyordu. Ancak bu durum artık değişti. Yeni rakamlara göre Sirius B, Güneşimizin 1,053'ü kadar bir kütleye sahip.[29] Yeni rakamlar ayrıca Sirius B'nin çapının, Güneşimizinkinin 0,0078'i kadar olduğunu önermekte.[30]

Artık Büyük Piramit'in Sirius B'yi ve Kefren Piramidi'nin de Güneşimizi temsil ediyor gibi göründüğüyle ilgili bağlantıyı kurmak mümkündür.

Eğer bu akıl yürütme hattını izlersek, ondalık virgülünden sonraki iki basamağa kadar doğru bir bağlantı buluruz. Buna şöyle varıyorum: Piramitler üstüne önde gelen otorite olan Dr. I.E.S. Edwards'a (öl. 1996) göre Kefren Piramidi'nin tabanında her kenarın ölçüsü orijinal olarak 215,15 metre idi.[31] Büyük Piramit için ise Edwards dört kenarın orijinal ölçülerinin şunlar olduğunu söyler: Kuzey: 229,65 metre, Güney: 229,84 metre, Doğu: 229,78 ve Batı: 228,75 metre. Bu dört ölçünün ortalaması 229,76 metredir.[32] Eğer Büyük Piramit'in kenar ortalamasını Kefren Piramidi'nin taban kenarına kıyaslarsak, daha büyük ölçünün küçük olanın 1,0678'i olduğunu görürüz. Yeni astrofiziksel verilerden biliyoruz ki Sirius B'nin kütlesi Güneşimizinkinin 1,053'üdür. Demek ki denklik 0,014'e kadar doğrudur. Ancak bu fark bile son derece önemli olabilir. Çünki 0,0136 (yuvarlaması 0.014'tür), oktavın matematiği ile, harmonik teorideki gamın beşinci notasının matematiği arasındaki tam farktır. Ki bu teoride 1,0136 rakamı Pisagor Virgülü olarak bilinir. Bu bilgi, onu Mısır'dan almış oldukları söylenen eski Grekler tarafından biliniyordu.

Pisagor Virgülünün değeri, eski Yunan Pisagorcu metni *Katatomē Kanonos*'de[33] (Kuralın Bölünmesi) korunan aritmetik kesir

biçiminde ortaya çıkan şaşkınlık verici dokuz ondalık haneye kadar hesaplanabilir. Burada bize 531,441 sayısının 262,144'ten iki kez büyük olduğu söylenir. İki kere 262,144, 524,288'e eşittir, ancak bu rakam aslında belirtilmez. Oran metin içinde de hesaplanmamıştır ama bölmeye devam edersek 1,013643265 sayısını, yani dokuz ondalık haneli Pisagor Virgülünü elde ederiz. Yunanca metin son derece nazlıdır, bilgiyi öylesine örtülü bir tarzda verir ki ancak önemi hakkında inisiye olmuş birinin söylenenler hakkında bir fikir sahibi olması beklenebilir. Pasajda daha önce geçen tek açıklayıcı ibare şudur: "Altı yüz elli oktav aralığı, bir çift aralıktan büyüktür." Yazarın ne demek istediğini anlayabilmek için kişinin bu konularda son derece iyi eğitilmiş olması gerekir! Bu metnin çağdaş editörü ve çevirmeni olan muazzam bilgili Andre Barbera, anlaşılan, üç ayrı versiyondan tercüme ettiği bu pasajın Pisagor Virgülü gizemini meylederek sunduğuna dikkat etmemiş.[34] Eğer bu metinle ilgili dünyadaki tek uzman olan Barbera'nın bunun gerçek önemi hakkında bir sezişi olmadıysa, şu ana dek başka kimsenin de olmamasına şaşmamak gerek.

Bu garip metnin gerçek yazarı bilinmiyor. Barbera'ya göre içindeki malzeme M.Ö. beşinci yüzyılda ya da M.Ö. dördüncü yüzyılın başında biraraya getirilip bir biçim verilmiş[35] ve yüzyıllar sonra yeniden çalışılmış[36] olabilir. Ama *içeriğin* birazı ve özellikle de Pisagor Virgülüne yapılan sinsi gönderme, bugün artık izi bile sürülemeyen çok eski ve tanımlanamayan Pisagorcu kaynaklardan geliyor gibi görünmektedir. Gerçekten ve tipik Pisagorvari tarzda ana gizemi *belirtme ama örtme* girişimi varmış gibi geliyor. Önemli rakamlar açıkça belirtilmez ve hesaplaması ardışık iki aritmetik işlem gerektirse bile, ilk başta ne aradığını bilmeyen bir kişi bunu yapmayı hiç düşünmeyecektir. Evrensel sabitin dokuz ondalık haneli değeri, bu yüzden eski metin içinde bir tür kod gibi gizlenmiştir ve böyle olduğu kabul edilir edilmez belirsizliği tamamen ortadan kalkmaktadır. Eski metin öylesine sıra dışı biçimde kuru, teknik ve sıkıcıdır ki, sadece uzman müzik teorisyenleri okurlar ve bunların içinde ancak bir avuç olan inisiyeler eski bilim ve matematikte yapılmış olan en büyük keşiflerden birine yapılan, bilhassa gizlenmiş göndermelerden birinin şifresi-

ni çözebilirdi. Dolayısıyla metin, içinde yer alan daha dünyasal tartışmaların arasında bu gizli Pisagorvari (esasen Mısırlı) bilgiyi korumak için doğru insan tarafından yapılacak keşfi bekleyerek dikkatle saklamıştır.

Birkaç yıl boyunca Pisagor Virgülü üstünde bir hayli çalıştım ve 0,0136 ondalık kesirine de bir isim vermenin gerekli olduğunu gördüm; ona Pisagor Parçacığı adını verdim, umarım başkaları da bunu uygun bulurlar, tabi bunu benden başka tartışmak isteyen birileri varsa. Bu Parçacığın nümerik katsayısı olan 136'nın ünlü fizikçi merhum Sir Arthur Eddington[37] tarafından tartışılan elektronun 136 derecelik serbestliği ile ilişkili olduğuna ve bu sayıya bir eklendiğinde çıkan 137'nin[38] nükleer fizikteki Hassas Yapı Sabiti'ni verdiğine inanıyorum. (Hassas Yapı Sabiti fizikçiler tarafından çok sevilen bir evrensel doğal sabittir ama başka hiç kimse bundan haberdar değildir.) Bu doğal sabit ve *phi*, *e* ve *pi* gibi diğer birkaçı arasında ilişkiler keşfettim. Ancak bu tartışmalar fazlasıyla uzun ve buraya alındığı takdirde konuyu dağıtacak türden. Bundan söz etmemin sebebi okuyucuların Pisagor Parçacığının ne kadar önemli olduğunu anlamaları. Esasen bunun *ideal ve gerçek olan arasındaki küçük farkı* ifade ettiği söylenebilir. Piramitleri inşa edenlerin bunu Sirius ve piramit bağlantısında biraz önce sözü edilen eş fark olarak kullanmış olmaları, onların bize şunu işaret etme tarzıdır: "Bu, gerçek kozmik bir olgunun sembolik sunumudur."

Müzik teorisyenleri 0,0136 farkının "eş ayarlama" diye bilinen bir akort etme tekniğini gerektirdiğini fark edeceklerdir. Eş Ayarlama sisteminin icadı hakkında bir anlatıyı başka bir yerde yayınlamıştım.[39] Sanki bizimle alay edercesine, piramitleri kuranlar bağlantıda bir evrensel sayısal sabite tam olarak eşit bir mikroskopik fark bırakmış gibiler. Çünki Pisagor Virgülü Evrenin kendi yapısında mevcuttur ve kozmosun her yanında mutlaktır.

Ancak bu bağlantıyla ilgili olarak bir başka nokta daha belirtilmelidir. 1,053 oranı aslında M.S. dördüncü yüzyılın beşinci yüzyıla döndüğü sıralarda, Macrobius tarafından sözü edilen kutsal kesir 256/243'ün kesin değeridir; o bu kesirin kendisine

göre "eskiler" olan halklar tarafından armonik teorideki kullanımını tarif eder.[40] Bu kesir eski çağlarda matematik, armonik ve felsefe yazarları İzmirli Teon (M.S. ikinci yüzyıl), Gaudentius, Kalsidius (M.S. dördüncü yüzyıl) ve Proclus (M.S. beşinci yüzyıl, ayrıntılı bilgi için Sirius Gizeminden haberdar gibi gözüken Proclus ile ilgili olarak bu kitabın II no.lu ekine bakınız).[41] Kişi, astrofizik açıdan Sirius B ve Güneşimizin kütleleri arasındaki kesin oran olduğunu gördüğümüz bu kesin 1,053 değerinin eski zamanlarda ezoterik astronomik ilimi ile uğraşan yazarların eserlerinde nasıl olup da sık sık belirtildiğini sormalıdır; bunlardan biri en çok güneş merkezli teori ile tanımlanan Macrobius ve diğeri de Sirius Gizemine inisiye olmuş gibi görünen ve önemli ama gözle görülmeyen göksel cisimlerin varlığından özellikle söz eden Proclus'tur. Özellikle de Sirius B'nin varlığını biliyormuş gibi görünen Proclus bu sayıdan üç ondalık haneye kadar söz ederken Sirius B'nin kütlesinin inanılırlık sınırlarını aştığını belirtmektedir. Şüphesiz tüm bunlara tesadüf eseri diye bakarsak rastlantılar imkânsız denecek derecede çoğalmaktadır. (Ondan söz etmişken, kısa süre önce piramitler hakkında eski bir kitapta şu pasajı buldum: "Ne gariptir ki Sirius için kullanılan hiyeroglif, bir piramidin üçgen yüzüdür. Dufeu [piramitler hakkında yazan bir 19. yüzyıl Fransız yazarı (*)] ve diğerleri piramitlerin bu yüceltilen yıldıza adanmış olabileceğini varsayarlar... Proclus piramitlerin Sirius'u gözlemlemek için kullanıldığı yolunda İskenderiye'deki bir inançtan söz eder.(**)" Ne yazık ki bunlar kitap baskıya girmeden hemen önce ortaya çıktı ve Proclus'un eserleri arasında söz konusu pasajın yerini saptayamadım.)

Ama bir de tamamen kozmolojik olan soru var: Niçin Güneşimiz ve Sirius B yıldızının 1,053'lük bir kütle oranı vardır ki? Zira 256/243 kesirinin ondalık ifadesi olan 1,053 bir evrensel armonik konuma sahipmiş gibi görünmektedir. Bu rastlantıyla karşılaştık, böylece iki komşu yıldız arasında işleyen, şimdiye dek hiç saptanmamış bazı astrofiziksel armonik değerleri ortaya çıkarmış

(*) Dufeu, A., *Découverte de l'Age et de la Véritable Destination des Quatre Pyramides de Gizeh, Principalement de la Grande Pyramide*, Paris, 1873.

(**) Bonwick, James, *Pyramid Facts and Fancies*, Kegan Paul, Londra, 1877, s.168-9.

olabiliriz. Daha önce hiç kimsenin Güneş Sistemimizin ötesinde, onu komşu bir güneş sistemi ile bağlayacak bir "küreler armonisi" fikrine genişletecek kesin bir sayısal bağlantı bulmuş olduğuna inanmıyorum. Ama burada durum bu gibi. Belki de Güneşimiz gibi normal yıldızlarla karşılaştırıldığında bunun ak cüce yıldızların yapıları ve boyutları ile bir ilgisi var ve bu oran tüm Evrende sık sık oluşuyor olabilir. Bağlantıyı sadece Sirius B ve Güneşimize uygulanan özel bir durum olarak görmektense kozmik yapıların temellerine uygulanan bir bağlantı olarak görmek daha anlamlı. Ama öyle olsa bile, bağlantı o kadar sıra dışı ve o kadar kesin ki, birçok araştırma alanını ortaya atmakta ve kozmosta hiç kimsenin şüphelenmediği tekrarlanan mutlak sayısal ifadelerle ilgili umut sunmaktadır. Ve bunu keşfettiğimiz için sadece memnun olabiliriz çünki gizlenmiş yapıda ölçüt olarak kozmik olabilecek bazı ölçü unsurlarını ayırt edebilmemizi sağlar. Umarım kozmologlar bu gözlemi ihmal etmezler. Bunun Evrenin *düşündüğümüzden daha fazla yapısal olduğunu* gösterdiğine inanıyorum ve bu yapı öylesine kesin olarak ifade edilmiştir ki komşu yıldız sistemlerindeki gök cisimleri arasında bir oran olarak bu türden kesin bir değer üretebilir. Ve şu soruya geliyoruz: Nasıl olur da birbirlerinden 8,7 ışık yılı ayrı olan iki yıldızın kütle oranları rastgele olmayıp üç ondalık haneye dek kesin olan bir evrensel armonik değeri ifade etmektedir? Bunun nedeni ancak şu olabilir: Yıldızlar ve onların evrimsel (tıpkı bir ak cücenin oluşmasında olduğu gibi) gelişimleri henüz pek şüphelenmediğimiz ve çok az ifade edilen belirli armoni kanunlarını izlemektedir. Ayrıca evrensel armonik kesirin bugün pek de ilgi çeken bir kesir olmadığına dikkati çekmemiz gerek. Bu da *kadim* armonik teorinin tozunu silkeleyip neler olduğunu anlayabilmek için ipuçları bulmak üzere incelememiz gerektiğini işaret etmektedir. Birçoğumuz buna, bu kanıtlar olmaksızın, yıllardan beri inanmaktadır.[42] "Hobilerimden" biri kadim armonik teorisini anlamaya çalışmaktır, ondalık hanelerini hesaplamak ve öneminin farkına varmak üzere kesiri böylesine ciddiye almamın sebebi budur; söylememe gerek yok, kesirin ondalık değeri Macrobius'ta yer almamaktadır ve sadece bölme işlemini gerçekten yapan ve sonucu, Sirius B ve Gü-

neşimizin kütlesel oranının yanına tutup kıyaslayan kişi bir şeylerin farkına varabilirdi.

Tüm bunların ima ettiği şey şu: Farklı yıldız tipleri şaşırtıcı kesinlikte farklı armonik değerleri ifade ederler. Ama yıldızların evrimi neden armonik tarzda ve yapıda *olmasın* ki? Bunun belki de astrofizikçilerin hep spekülâsyon yapageldikleri "yıldızsal kütle fonksiyonu" kavramıyla ilişkili olduğu bulunabilir. Örneğin, ilk olarak, yıldız oluşmasındaki güçlüklerin düzenli bir şekilde ikili yıldız oluşumu ile aşıldığını (kendi Güneş Sistemimizde Jüpiter gezegeni, oluşma yolundaki yeni başlayan bir kahverengi cüce olarak ele alınabilir) görebiliriz. 1983'te kendi Güneş Sistemimizde bir başka küçük ve görülmeyen yıldızın olası varlığı ile ilgili bir yazı yayınlamıştım; bunu ilk kez Güneş Sistemimizin gökyüzünün küçük bir bölümünde altı belirli pulsarın hareketi üzerinde sebep olduğu düzensizliği keşfeden radyo astronomu E.R. Harrison 1977'de önerdi.[43] Yıldız oluşumu demek ki sandığımızdan daha fazla durumda bir ikili işlem içerebilir. İkili yıldızlar ancak belirli armonik ilişkilere göre birarada var olabilirler, tıpkı birarada çalınan belirli müzik notalarının, müzikal beşincil ya da dördüncül gibi belirli oranlarda olduklarında ahenkli olmaları gibi.

Geliştirilmiş bir teoriye temel olması gereken şey, yıldız tiplerinin, armonik oranların ve frekansların ifadeleri olduklarının ve ne kadar değişkenlik gösterirlerse de, bu değişkenliklerin bile her zaman metodik ve tutarlı olduğunun farkına varmaktır. Bu kozmik oluşumlarda varmış gibi görünen metot ve tutarlılık eksikliği, dolayısıyla, Evrenin yapısal oluşundaki bir eksiklikten değil, bizim onu anlayışımızdaki eksiklikten kaynaklanmaktadır. Zaten bu dersi, Kaos Teorisinin harikulâde gelişimi ile kaosun bile düzenli olduğunu keşfederek öğrendik.

Henüz kendini kurma sürecinde olan Karmaşıklık Teorisi daha da önemlidir. Bilimcilerin "faz değişimleri" ve "simetri kırılması" dedikleri uzun vadeli düzenin anîden başlaması ya da kaybolmasını ele almaktadır. Sirius B ve Güneşimizin kütlesel oranlarının, aralarında 8,7 ışık yılı olan iki güneş sistemi arasında uzun menzilli bir düzenin bulunduğunu göstermesi; ancak bu iki

güneş sisteminin uzayda aynı "hücreyi" paylaşıyor olduklarını düşünerek açıklanabilir. Ve durum buysa, Karmaşıklık Teorisinden biliyoruz ki uzayın muazzam makro-bölgelerinin sanki unsurları uzamsal ya da zamansal olarak ayrılmamışçasına davrandığı böyle "hücreler"de garip bir "anında iletişim" yer alır ve "hücre" "kendi kendini organize etme" denilen şeye başlar. Böyle bir "hücre", düzensizliği düzene dönüştüren, bir bilim adamı tarafından "dağınık yapı" diye adlandırılan şeye dönüşmeye başlar.

Brüksel'de ziyaret ettiğim 1977 Nobel Kimya ödülü sahibi profesör Ilya Prigogine bir sistem içinde karmaşıklığın başlangıcının, uzun menzilli düzenin, anında *on milyon ya da daha fazla* kez genişlemesiyle sonuçlanabileceğini vurguluyor, tıpkı bir sıvıdaki ısı yükselmesi yoluyla sözde Benard Hücrelerinin başladığının gösterildiği gibi.[44] Bu muazzam düzen genişlemesi, İngiltere nüfusunun beşte birinin birdenbire ve kendiliğinden, birbirleriyle doğrudan hiçbir bağlantıları olmadan aynı anda aynı bedensel duruş pozisyonunu benimsemesine eşdeğerdir. On milyon insanın anîden, ortada hiçbir neden yokken baş aşağı durduğunu hayal edin. Dışarıdan bakan biri bunu kontrol edilemez bir düzensizlik olarak adlandırabilir çünki bunu yapan berber ayak tırnakları kesmeye başlar, sürücüler araçlarının hâkimiyetini kaybederlerdi... Kaos olurdu. Ama yine de on milyon insanın aynı anda tüm ülkeye yayılan gizemli bir uzun vadeli düzen ilkesine göre başlarının üstünde durdukları inkâr edilemezdi. Bu çalkantılı kaos aslında bir *kendiliğinden karmaşıklık yaratılışı*dır. Bir an önce on milyon insanın bedensel duruşları açısından hiçbir ortak noktaları yokken, artık muazzam bir karmaşıklığın var olduğunu inkâr etmek mümkün değildir; daha önce var olmayan bir bağlantı anîden mevcut olmuştur, bir tutarlılık kurulmuştur. On milyon kendiliğinden, karmaşık, çapraşık ve çaprazlama gidip gelen bağlantılar mevcuttur: On milyon insanın hepsi de birdenbire *tıpkı bir diğeri gibi* baş aşağı durmuştur. Bu, on milyon molekülün birdenbire sıraya dizildiği bir Benard Hücresinde aslında meydana gelen şeye benzerdir.

Sirius B ve Güneşimiz arasındaki 1,053 kütle oranının öne-

minin keşfi, Güneş Sistemimiz ve Sirius sisteminin kendi kendini organize eden bir açık sistem (termodinamikte buna "termal denge hâlinden çok uzakta olan bir dağınık yapı" denir) olan daha büyük bir varlığın unsurları olduğunu ortaya koymaktadır. Ama gelin buna bir ad verelim. Buna Anubis Hücresi demeyi öneriyorum. Anubis Hücresinin en azından 8,7 ışık yılını aşacak biçimde genişlemiş uzun menzilli düzene sahip olduğu açıktır. Tüm böylesi yapılar kendi düzenlerini artırdıklarından ve düzensizliği ortadan kaldırdıklarından dolayı, Anubis Hücresi içinde en azından Güneşimizin oluşumu ya da Sirius B'nin bir ak cüce olarak sıkışmasından bu yana sürekli bir düzenleme işleminin olması gerekmektedir. Demek ki sistemler arasında işleyen uzun vadeli düzenin milyarlarca yıl sürdüğü varsayılabilir. Bu şartlar altında, her iki güneş sistemi de Galaksi ile ilişkili olarak bir hareketi paylaşıyor olmalıdırlar. İki sistem aynı zamanda birbirleriyle sürekli armonik rezonansta da olmalıdırlar. Birindeki önemli bir pertürbasyonun (düzensizlik) diğerini de etkileyeceği ve bunun "zihin", "düşünce" veya "bilgi" olayları da dahil çok yüksek frekanslı olaylarda da geçerli olabileceği varsayılabilir. Aynı kozmik hücrenin üyesi olmak, sistemler arasındaki iletişim amaçları için (bilinmeyen tipten ama muhtemelen dostum merhum David Bohm'un fizikteki Einstein-Podolsky-Rosen Paradoksunu -burada giremeyeceğimiz bir konu!- çözmek için önerdiğinden pek de farklı olmayan) bir ortak alanın modülasyonu potansiyelini de ima etmektedir. Gelin buna "hücre potansiyeli" diyelim. Başka bir deyişle, geleneksel tarzda sinyalleşme için radyo gibi elektromanyetik genişlik ayarlaması gereksiz olabilir. Uzun vadeli düzenin garip unsurları, henüz tarafımızdan keşfedilmese de, aralarındaki iletişim için ışık hızının sınırlarını aşabilecekleri anlaşılan sistemler arasında anında iletişimin bir biçimde mümkün olabildiği anlamına gelebilir.[45] Psişik iletişim ve hatta ruhların maddesel olmayan etkileşimleri mümkün olabilir. Eski Mısırlılar Sirius sisteminin insanlar ölünce gittikleri yer olduğunu söylemişlerdi. Dogonlar da aynı şeyi söylemektedir ve belki de Sirius sistemi birden fazla anlamda "Öte Dünya"nın gerçek yeridir. İlham bile Dünya üstündeki insanlara (hâlâ tanımlanmamış) Anubis Alanı

ya da Anubis Hücresince ifade edilen armonik rezonans sayesinde Sirius sisteminden geliyor olabilir ve bu, bir sinyal olarak değil de kozmik hücre içinde var olan sürekli Anubis Alanı içindeki armonik rezonans tepkileri ile anında "iletiliyor" olabilir.

Doğada benzer bir fenomeni görmekteyiz: En aşağı süngerin bile gövdesinin bir ucundan diğerine dürtü iletimi için fiziksel açıdan imkânsız bir "iletim hızı"na sahip olduğu bulundu. Bu bulgular öylesine garipti ki bunu inceleyen üç Kanadalı bilimci bir süngerin "tüm iletim sisteminin, tek bir nöron gibi davrandığı"[46] tek bir dev sinir hücresine benzediğini ortaya atmak zorunda kaldılar. Eğer basit bir sünger denizin dibinde uzam ve zamana meydan okuyabiliyorsa, şüphesiz Galaksi içindeki Anubis Hücresi de bunu yapabilir. Anubis Hücresi, galaktik ölçüler bakımından makroskopik bir "nöron"a da benzetilebilir. Ve bu bizi bir başka olasılığa getiriyor: *Anubis Hücresi canlı olabilir.* Engin Düzenleyici İlke, bir Varlık olabilir. Başlangıçta bir Varlık olmasa da, çok uzun süre önce paralel dağıtılmış işlemlerde bağlantılara destek vererek kendiliğinden kayda değer şuurluluk üretmiş olmalıdır.[47] Ve bunu düşünmek için birkaç milyar yıl geçirdiğine emin olabiliriz.

Ve eğer tahammül edilebilir parazitler olacak isek, belki de bu sorun üstünde biraz düşünmemiz gerekmektedir. Kişi, kendi düşünce şekillerini Anubis Alanı ile modüle ederek Varlık ile iletişime geçiyor olabilir, yani genellikle dua diye bilinen prosedür. Ancak insanları Anubis Alanı'ndan "kanallaşarak ilham" almayı denemek üzere cesaretlendirmek istemem çünki bu, derhal dünyanın bütün çılgınlarına kapı açacaktır; ayrıcalıklı iletişim için kendisinin seçilmiş bir aracı olduğunu sanan California'daki her çılgın en saldırgan hâliyle döktürmeye ve vaaz vermeye başlayacak ve Her Şeye Kadirmiş gibi davranacaktır. Sanırım asla bozulamayacak bir kuralı benimseyebiliriz: *Söylediklerinin doğru olduğunda ısrar eden herhangi biri, samimî değildir.* Kişinin dinlemesi gereken şeyleri çekine çekine öneren, *muhtemelen doğru* olduğunu söyleyenlerdir. Hiçbir şeyin doğruluğu üstünde ısrar etmeme gereğinin şuurunda olarak, bu kitaptaki her şeyin hipotez olduğunu vurgulamak isterim. Bunların hiçbirinin doğruluğu üstün-

de ısrar etmedim. Eğer hepsi yarın çürütülecek olursa, şaşırırdım ama perişan olmazdım. Kanıtlanamayan bir teorinin mutlaka doğru olduğuna herhangi birinin ısrarını asla ama asla kabul etmememiz gerektiğine inanıyorum. Bunu yapmak, kendi başınıza bir varlık olarak bütünlüğünüzü teslim etmektir. Bu yüzden hiçbir kimse mutlak hakikati bildiğini söyleyen dinsel bir tarikata veya gruba katılmamalıdır. *Sirius Gizemi*'ni tavsiye edilecek bir metin olarak benimseyen birkaç kötü niyetli tarikat oldu ama bunu asla teşvik etmedim. Böyle tarikatları desteklemem, destekleyemem ve asla desteklemeyeceğim. Çoğu bunu hissetti ve beni şahsen rahat bıraktılar. Tüm tarikatlar, insanî bütünlük için yıkıcıdır. Onlara katılacak kadar kendilerini güvensiz hisseden insanlar için üzülüyorum; tarikat liderleri onların güvensizlik hissini onlara sahte "liderlik" önererek sömürüyorlar. Yazılarımı ve fikirlerimi böylesi faaliyetlerle bağlantılı olarak kullanmaya kalkışan herkesi de lânetliyorum.

Artık piramit ölçüleri hakkındaki gözlemlerimize dönelim; orada verilen 1,0678 değeri kurucuların çifte-bulmacası olabilir de. Çünki bu değer sadece Sirius B ve Güneşimizin kesin kütle oranından bir armonik doğal sabite eş miktarda sapmakla kalmıyor, bir diğer armonik doğal sabitten de tam olarak aynı miktarda sapmaktadır. Öyleyse kurucuların astrofiziksel oranı hesaba katmaksızın sadece ikinciyi ifade etme niyetinde olduğu söylenebilir ama Sirius sistemi ile ilişkili ek bağlantılar böyle bir fikri teşvik etmemektedir.

Sirius B ve Güneşimizin birbirlerine göre çaplarına ne dersiniz? Bu iki piramit bunları da işaret ediyor mudur? Farklı bir ölçüm biçimine, iki piramidin yüzey eğimlerine dönersek Büyük Piramit'in yan yüzey eğiminin, Edwards'a[48] göre yerden 51°52' civarıdır, bu 51,866°ye eşittir; yine Edwards'a göre[49] Kefren Piramidi'nin biraz daha dik olan yan yüzey eğimi 52°20'dir, bu da 52,333°ye eşittir. Yani Büyük Piramit'in eğimi, Kefren Piramidi'nin eğiminden 0,0089 daha azdır; bu da Sirius B'nin Güneşimize göre çapına denk olan değerden 0,0011 farklıdır. Bu iki denkliğin görünümü, birbiri için çapraz bağlantı türünden iş görür,

çünki biri 0,014'e kadar doğru ve diğeri ise 0,0011'e kadar doğrudur. Bu durum, bu bağlantılarda tesadüfün oynayacağı rolü azaltır çünki böylesi sadece bir değil, bir çift bağlantı mevcuttur. Ancak, iki tane daha geliyor.

Bu bağlantıların amaçlı olduğunda ısrar etmiyorum ama piramitler ve Sirius kültü arasında zaten kurulmuş olan bağlantıları düşünerek amaçlı olabileceklerini öneriyorum.

1995 yılında yayınlanan Sirius C hakkında son bilgileri içeren makalelerinde Benest ve Duvent, Sirius C'nin kütlesinin Güneşimizin (ve Sirius B'nin) kütlesinden 0,05'ten daha fazla olamayacağını belirtirler.[50] Sirius B ve Güneşimizin göreli kütlelerini işaret eder gibi görünen basit uzunluk ölçülerinden birini kullanırsak, Büyük Piramit'in kayıp uç noktasının yüksekliği Sirius C'nin kütlesini gösterebilirdi. Çünki bu 9,42 metre idi ve piramidin toplam orijinal yüksekliği Edwards'a[51] göre 146,34 metreydi; demek ki piramidin tepe ucu yüksekliği, piramidin toplam yüksekliğinin 0,0643'üdür, bu da 1995'te Sirius C için önerilen güneş kütle oranı olan 0,05'e 0,01 farkla denktir.

Yani bu, Gize piramit kompleksi içinde en azından 0,01 payla doğru olan üçüncü Sirius astrofiziksel ölçü bağlantısıdır.

Peki ya Gize kompleksindeki Mikerinos Piramidi olarak bilinen üçüncü piramit ne olacak? Olayların bu hâli içinde onun önemi ne olabilir? Edwards, Mikerinos Piramidi'nin yapıldığında 66,27 metre yüksekliğinde olduğunu belirtir.[52] Gene Edwards'a göre, Kefren Piramidi'nin yüksekliği ise yapıldığında 143,18 metre idi.[53] Bu iki yüksekliğin birbirine oranı 2,160'tır. Benest ve Duvent'in Sirius A ve Güneşimizin kütlelerinin birbirine oranı ile ilgili en son tahminleri ise 2,14'tür.[54] Yani denklik, 0.02 farkla doğrudur. Bu da dördüncü olası denkliktir.

Dolayısıyla, Gize'deki piramit kompleksi, *pi* değeri ve Dünyamızın boyutları gibi daha birçok sayının yanı sıra Sirius sistemindeki üç yıldızın göreli kütlelerini de sunuyor olabilir mi? Hepsi orada, iki ya da üç ondalık hane farkla doğrular. Bu bile olasılıkları tüketmemiş görünmektedir. Ama daha ileri tartışmalar, başka bir zamana bırakılmalı.

Bu kitabın Almanca baskısı 1977'de basıldığında, uzunca bir sonsöz eklemiştim. Bu kısımda, burada bazılarından söz etmem gerektiğini düşündüğüm, dünya dışı varlıklar hakkında bazı spekülâsyonları bolca yapmıştım. Yıldızlararası yolculuğun en iyi zamanlarda bile kolay olmayabileceğini ve bunu yapabilen dünya dışı varlıkların muhtemelen ilk önce beden-dondurma (ya da başka bir tür canlılık yavaşlatma biçimi) teknolojisinde ustalaşması gerektiğini, böylece yolculuğun yıldızlararası kısmı boyunca canlılıklarını yavaşlatabileceklerini işaret ettim. Daha sonra, belki de tüm bu yolculuk o kadar güçtür ki böylesi geziler sıklıkla dönüşü olmayan tek yönlü yolculuklardır, diye önerdim. Ve bu beni, gezegenimizin eski ziyaretçileri belki de yuvalarına asla geri dönmemiş olabilirler diye önemli bir öneriye götürdü. Tüm gelenekler onların "göklerden indiği" ve Dünya'yı terk ettiği konusunda hemfikir gibiler. Ama Sirius'a geri döndüklerine dair bir garanti yok. Aslında, yıldızlararası bir yolculuk için canlılığı yavaşlatma teknolojisinde ustalaşan herhangi biri, tekrar bu duruma girip daha sonra o hâlde kalmayı basit bir mesele olarak görecektir. Demek ki Nommolar (*), ya uyuyarak ya da aşağıda işler böyle ilginçleşiyor olduğundan ufak ufak kıpırdanmaya başlayarak pekâlâ Güneş Sisteminde bir yerlerde olabilirler.

Geleneklerde, uyuyan Nommoların nerede olabileceğine dair bir ipucu var mıdır? Dogon geleneğinde var. Çünki Dogonlar Nommoları Dünya'ya getiren ateşli, kükreyen iniş aracını ve onlar buradayken yörüngede park etmiş olan daha büyük üslerine bir göndermeye benzeyen, göklerde ortaya çıkan yeni yıldız arasında tam bir ayrım yaparlar. Buna "onuncu ayın yıldızı" (**) denir. Dogonlar onun; sanki bir küre olarak istediğinde genişleyebildiğini ya da daralabildiğini ima ediyor gibi görünen farklı fazlarda göstererek üç resmini yaparlar.

Üstünde biraz düşününce Dogonların, Nommoların üssünün Güneş Sisteminde dış gezegenlerden birinin onuncu ayı olarak park edildiğini öneriyor olabileceklerini fark ettim. Neptün'ün on ayı yoktu, öyleyse o değildi. Satürn'ün onuncu ana uy-

(*) Nommolar, daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

(**) Burada ay kelimesi, bir gezegenin uydusu anlamında kullanılmaktadır. (Ç.N.)

dusunun Güneş Sistemi içindeki diğer uydulara göre bir anormallik sergilediğini ve kratersiz, yamrı yumru olmayan pürüzsüz gibi görünen bir yüzeye sahip olan tek cisim olduğunu fark etmem uzun sürmedi. Adı Phoebe'dir. Satürn çevresinde diğer Satürn aylarından tamamen farklı tersine bir yörüngesi vardır, öyle ki bizim uzay aracımız Satürn'ün aylarının fotoğrafını çektiğinde, Phoebe iyi bir resim vermeyecek kadar uzak olan tek uyduydu. (O sıralarda bu uzay aracından birkaç yıl önce Phoebe'nin muhtemelen yapay bir küre olduğunu önermiştim ve uzay aracı Phoebe hakkında daha fazla bilgi alamadı diye hayal kırıklığına uğramıştım.) Phoebe'nin çapı yaklaşık 160 kilometredir ama kütlesi hâlâ bilinmemektedir, bu yüzden onun hakkında bir şeyler söyleyemiyoruz. Satürn'ün çevresini her 523 gün, 15,6 saatte bir dönmektedir. 1982'de *Voyager* sonuçlarını takiben Arizona Üniversitesi Astronomi Bölümünden Brad Smith'e Phoebe'yi sordum ve bana "görebildiğimiz kadarı ile *mükemmel* yuvarlaklıkta" dedi. Ayrıca bozunmuş bir kuyruklu yıldız çekirdeği olamayacak kadar büyük olduğunu da belirtti. Sadece %3 yansıtırlığı varmış.

Unutmamalıyız ki eğer yüzer-gezer varlıklar yıldızlararası bir yolculuk yapıyorlarsa, gemilerinde kayda değer miktarda taze suya ihtiyaç duyacaklardır. Gemi inşa edilebilsin diye insanlığı Tufan hakkında uyaran tanrı Enki (Ea) hakkındaki Sümer ve Babil eski efsanelerinde, Enki'nin Abzu adı verilen ve Gemi biçimli bir taze su haznesinde veya odasında uyuduğu söylenir. Acaba bu, yavaşlatılmış canlılık hâlindeki yüzer-gezer bir varlığa yapılan bir gönderme midir? Sümer literatüründe (M.Ö. dördüncü ile üçüncü binyıl) tanrı Enki'nin bir yüzer-gezer gibi davrandığı tarif edilen en azından bir yer vardır: "Enki, bataklıkta, bataklıkta, uzanmış yatar..."[55] İçerikten anlaşıldığı kadarıyla bu onun normal pozisyonudur çünki veziri gidip gelirken o kayda değer bir süre için bataklıkta uzanmış yatar. Burada şaşırtıcı olan iki şey vardır: Enki niçin uzanıp yatmaktadır ve niçin bataklıktadır? Eğer onun yüzer-gezer balık kuyruklu varlıklardan biri olduğu varsayıldıysa, bu durum her iki özelliği de açıklar. Bilebildiğim kadarı ile, hiçbir bilgin Enki'nin bataklıkta uzanmış yatı-

yor olmasıyla ilgili bu sorulara değinmemiştir ya da gözden kaçmıştır. Ama Enki genellikle suyla dolu olan Abzu'nun sakini olarak tarif edildiğinden, eğer düşünürseniz, gerçekten suda yaşayan birinin etrafta gerektiği gibi dolaşabilmek için balık kuyruğuna ihtiyacı olacaktır.

"Ay" Phoebe'ye gelirsek, belki de onun gerçek bir yıldızlararası gemi olması pek de muhtemel değildir. Eğer gerçekten yapay ise, o zaman belki de bu Güneş Sistemi içinde şişirilmiş (dolayısıyla "mükemmel yuvarlaklıkta") veya imal edilmiş ince metal bir kabuk olabilir; esasen boştur, belki de bir balon gibi büyük ölçüde boştur ya da merkezinde uygun biçimde yalıtılan ve ısıtılan, böylece buz hâline gelmesi önlenen su içeriyor olabilir. Sulu bir çekirdeğin yalıtımı için büyük ölçüde boş bir küre gerekebilir. Yüzer-gezer varlıklar bizim ihtiyaç duyduğumuz kadar yapay yerçekimine gerek duymazlardı çünki doğal ortamlarının kaldırma gücü onlara aşina olacaktı ve doğal yaşam stilleri, düşük kilo koşullarına benzer olurdu.

Eğer Phoebe şişirilmiş bir küreyse, çok düşük yoğunluğa ve Güneş ışığının basıncından dolayı yörüngesinde bir presesyona (gündüz-gece eşitliği zamanının gerilemesi) sahip olacaktır. Birçok anormalliği nedeniyle dikkatimizi çeken bir "gösterge" gibi iş görebilir ve yakınlarında veya bir biçimde ilişkide olduğu daha küçük ve muhtemelen yeryüzündeki teleskoplarla Dünya'dan görülemeyen daha önemli bir ilginç nesneyi işaret ediyor olabilirdi. Satürn'de bazı anormalliklerin keşfedildiği kesindir; aynı yörüngede yol aldığı kuyruklu yıldızların başını çekmek ya da peşine takılmak ve periyodik olarak birbirleriyle yörünge değiş tokuşu yapan iki uydu ve ek olarak Dione ayının üçgensi ışık titreşiminin uç noktası boyunca hareket eden Phoebe ile yaklaşık aynı boyutta (bir "ikiz" mi?) bir uydu. Phoebe, on sekiz Satürn ayı arasında *Voyager Bir* tarafından gözlemlenemeyen tek uydu idi ve şartların iyileşmesi çok zaman alabilir. Satürn'e 2004 yılında varacak olan Cassini gözlem uydusu tarafından en sonunda gözlemleneceğini umuyorum. Phoebe, boy açısından Satürn'ün onuncu uydusudur. Sekiz küçük iç uyduyu dikkate almaz ve onları gezegenin halkaları ile ilişkili döküntüler olarak ele alırsak,

sıralamada da Satürn'ün onuncu uydusudur. Kısacası, Dogon geleneğindeki "onuncu ayın yıldızı" pekâlâ o olabilir. Eğer böyleyse, hem dikkati kendine çekmek hem de Satürn'ün diğer uydularından uzakta güven içinde ve *Voyager Bir* ve *İki* gibi fotoğraflama girişimlerinin kendi gizini gereğinden çabuk ortaya çıkarmasını önleyecek uzaklıkta kalacak biçimde garip bir yörüngeye oturmuş olabilir; zaten göksel mekanizma muhtemelen aynı anda Phoebe'yi de inceleyebilecek türden gezegeni ve uydularını erkenden incelemeye alma girişimini engellerdi. Ve dünya dışı varlıklar Dünya üstünde hiç kimsenin, Satürn sisteminin geri kalanının tamamı incelenmeden sadece Phoebe'yi incelemek üzere ta Satürn'e bir inceleme aracını yollamayacağını bilirlerdi. Bu mantığı izlersek, *Voyager Bir* Satürn sistemine girerek bir alarm sistemini harekete geçirmiş ve Nommoları uyandırmış olabilir. Tüm plân bu kadar basit ve zarif olabilir. Yapay ve sorgulanabilir kriterlerden kaçınmakta ve mutlak eşiğini, Satürn sistemine (bu plân, alarmın bir dünya aracı kadar bir dünya dışı araç tarafından da girilmesi ile harekete geçmesini sağladığından, hangi türden olursa olsun) yapay bir inceleme aracıyla girilmesi olarak belirlemektedir. Dolayısıyla Satürn sistemine giriş, Nommoları 1981'de harekete geçirecek bir alarmı oluşturacaktı.

Phoebe hakkındaki fikirlerimi yayınladıktan iki yıl sonra astronom D.G. Stephenson'un dış gezegen Plüton hakkında *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*'de[56] benzer bir teori yayınlaması ilginçti. O, Plüton'un düzensizlikler gösteren yörüngesinin, benim Phoebe için önerdiğim biçimde yapay olabileceğini düşünüyordu ve bu, Güneş Sistemimizi ziyaret eden dünya dışı varlıkların faaliyetleri sonucu ortaya çıkmıştı. Ayrıca, yuvalarına hiç geri dönmemiş ama yıldızlararası uzayda yüz binlerce yıl boyunca nesiller hâlinde üremeye devam eden dünya dışı varlıklarla dolu "uzay gemileri"nin varlığını öne sürmekteydi. Böyle bir "gemi"nin Güneş Sistemimizin dışında park etmiş olabileceğini ve Plüton'da madencilik yapıp gezegenin büyük bölümünün hammaddesini kullandıklarını düşünmekteydi. Bu, benim önerime garip biçimde benzemektedir. Beni şaşırtan şey, aynı türden bir öneri yapıp da yıllarca saldırılara maruz kalırken,

Stephenson'un benimkine bu kadar benzer bir öneride bulunup da alaylara maruz kalmamasıdır. Ama Stephenson'un hayal gücünün tartışmaya yaptığı katkı çok hoşuma gitti ve o, çok makul şeyler söylemektedir.

Unutmayalım ki Dogonlar, Nommoların geri geleceklerini ve geri geldiklerinde bunun Balık Günü diye adlandırılacağını söylemekteler. Geri gelişlerinin ilk belirtisi göklerde görülecek olan yeni bir yıldız olacaktır; "onuncu ayın yıldızı" geri gelecektir. Bu gövde içine şu an çekilmiş olan unsurlar o zaman tekrar ortaya çıkacaktır. Sonra Nommolar çokça gürültü yapan ve alevler fışkırtan iniş aracı Gemi ile Dünya'ya inecekler. Bu araçtan dışarı "mitlerdeki atalar", yani tüm mitlerde görünen kişiliklerin ta kendileri çıkacak. Bu da onların hiç ölmedikleri ve Güneş Sistemini hiç terk etmedikleri fikrini güçlendirmektedir. Onların dönüşünden sonra, bu Nommolar grubu "sulardan hüküm sürecekler". Demek ki buraya gelişlerinin kayda değer politik yansımaları olacağı varsayılabilir! Ancak, insanlara karşı saldırgan bir tavır içinde olmaları hiç de olası değildir çünkü bu gezegen üstünde uygarlığın gelişebilmesine yardım etmek için o kadar çaba harcamışlardır ki, tüm yaptıklarının boşa gitmesini görmeyi istemeyeceklerdir. Dolayısıyla hiç şüphesiz yardımcı olacaklardır, ama biraz da endişeli. Suda yaşayan varlıklar olduklarından, dünya okyanuslarının şu anki hâlinin onları çok üzeceğini fark etmek için dâhi olmaya gerek yok, bu nedenle bu durumla ilgili olarak ciddî önlemler alabilirler. Kendinizi, denizde yüzerken, hava almak için yüzeye çıktığında burnuna bir pet şişe çarpan bir Nommo olarak düşünebiliyor musunuz? Ellerindeki listenin ilk sırasında muhtemelen denizlerdeki petrol sızıntılarını kontrol etmek olacaktır. Nommolar gibi düşünün, en çok neyi isteyeceklerdir? Şüphesiz, temiz denizler. Hemen, denizleri temizleyecek ileri teknolojiye sahip olacakları düşünülebilir. Böylece çevreciler arasında pek popüler olacak ve belki de dünyanın "yeşil" partileri ile ittifak yapacaklardır. Belki de Nommoların gelecekteki arkadaşları gerçek "küçük yeşil adamlar" olacaktır.

Bunlardan sanki inanıyormuş gibi söz ediyorum. Bunlara inanıyor muyum? Ne kadar doğrulama ortaya çıkarsa çıksın, Si-

riuslularla temas hipotezi; bu temas tekrar kurulana dek bir hipotez olarak kalacaktır, o zaman artık merak etmeyeceğiz çünki açık hâle gelmiş olacaktır. Kişisel fikrim bunun muhtemelen doğru olduğu yolundadır. Bunun kesinlikle doğru olduğunu söylemiyorum. Ama hipotez gittikçe daha ikna edici hâle geliyor ve tüm dünya dışı varlıklarla temas olasılıklarını ilkesel olarak dışlamayı dileyen sinirli ya da at gözlüğü takmış insanların sayısı azalıyor. Şüphesiz (üyesi olduğum, böylece düzenli olarak postadan çıkan) Kraliyet Astronomi Derneği gibi bültenlerde yazılan, etrafta hiçbir dünya dışı varlığın ve onlarla temasın da olmadığını ve belki de evrende yalnız olduğumuzu öneren birçok makaleden haberdarım. Ama bunlara hiç inanmıyorum.

Son birkaç yıl içinde astronomlar tarafından diğer güneş sistemlerinde keşfedilen gezegenlerin sayılarının arttığını öğrendik. Psikolojik eğilimlerinin doğası gereği şüpheci kalmaya kararlı olan bu astronomlar "Diğer güneş sistemlerinde gezegen yoktur." demeye sığınırlardı. Bunu nasıl da iyi hatırlıyorum! En aklı başında olan insanlar her zaman böylesi sözlerin saçmalık olduğunu düşünürlerdi ve artık bu kanıtlandı. Böylece savunma şu şekilde değişti: "Gezegenler olabilir ama hayat yoktur." Bu da, artık Mars hakkında bildiklerimiz ile sorgulanmaya başlandı. Böylece savunmanın bir kez daha şu şekilde değişmesi beklenebilir: "Hayat olabilir ama zekâ yoktur," diye sürer gider. Negatif düşünceler edinmeye kararlı insanlar her zaman yenilerini bulabilirler.

Mars'tan öylesine söz ettim. Bir zamanlar Mars üstünde zeki hayat olduğuna inanıyor muyum? Birkaç yıldır düşündüğüm gibi Sirius Gizeminde bir Mars bağlantısı olmasına şaşmazdım. Cydonia bölgesindeki "Mars'taki Yüz"ün gerçekten de bir yüz olup olmadığı hakkında hiçbir fikrim yok ama pek ikna edici görünüyor değil mi? Ve sanırım daha birçok insan da böyle düşünüyor olmalı. NASA'nın malî kaynaklarının tükendiğini sanıyordum ama birdenbire on yıl içinde on Mars uçuşu yapılıyor ve Ruslar da katılıyorlar. Oralarda neler oluyor? Mars göktaşlarındaki yaşam biçimlerinin açıklanması bana pek plânlanmış geldi. İlk açıklamalar bakterilere ait kanıtlar bulunduğu yolundaydı.

Derken bu, kurtçuklara dönüştü ve hiç kimse kalkıp kendisini vurmadı. Derken Ay'ın karanlık yüzündeki buzları, (Jüpiter'in aylarından biri olan) Europa'daki suyu, Mars'ın uzak geçmişindeki basit yaşam biçimleri ile ilgili her türden olasılığı ve şimdi de gezegeni silip süpürmüş olan devasa selleri işittik. Daha da yakın zamanda, bizlere Mars'ta bir zamanlar Pasifik'ten de büyük bir okyanus olduğu söylendi. Hâlâ kimse sokaklara dökülmedi! Bu açıklamalar, sanki bir doktorun, dozun artırılıp artırılamayacağını görmek için hastasının ateşini ölçmesine benziyor. Bu kitap basılana kadar, şüphesiz art arda gelen daha birçok düzeyde ifşaat yapılacaktır. *Mars Yörünge* aracının bozulduğunu kim söyleyebilir? Belki de böyle enformasyonlardan sorumlu resmî görevlilere inkâr edilemeyecek kanıtlar yolladı ve onlar da bir halk isterisi hâline dönüşmesin diye dikkatle hesaplanan yavaş sızdırmalar politikasını formüle ederlerken, aracın bozulduğunu bildirip zaman kazanmaya çalışıyor olabilirler. Ama bu görevliler, 1938'de Orson Welles'in Marslıların Dünya'ya indiklerini bildiren radyo yayınının halkı paniğe ve intiharlara sürüklediği o çılgın günlerden beri köprülerin altından çok suların (yoksa Mars sellerinin mi?) aktığını şu ana dek fark etmiş olmalıdırlar. Artık halk gayet iyi biçimde şartlandırılmıştır: Dünya dışı varlıkları getirin lütfen!

Artık tehlike şu: Kamuoyu televizyonlarda her otuz saniyede bir gördüğü heyecana öylesine alışmıştır ki, dünya dışı varlıklar muhtemelen fantastik beklentilerimizi hayal kırıklığına uğratacaklarından, gerçek dünya dışı varlıklardan en sonunda *sıkılacaklardır*. Ve şüphesiz, onlar da, tıpkı Babillilerin dediği gibi, fiziksel açıdan tiksindirici olabilirler; ancak, Babillilerin aksine bugün birçok kişi yunusları ve balinaları yakından görmeye alışmıştır ve doğa tarihi filmleri kamuoyunu garip görünümlü yaratıklara aşina kılmıştır. Dünya dışı varlıklarla temas hakkında muhtemelen gerçekten üzülecek olan insanlar, zaten her zaman bir şeyler hakkında üzülen dinsel fanatikler olacaktır. En ufacık şüphe bile duymadan kutsal heykellerden kan süzüldüğüne inanan insanlar, dinsel inançların bu gezegenin ötesine uzanabileceğini en son kabul edecek insanlar olacaktır ve Evrenin dinsel

merkezinin burası olduğu yolundaki büyük umutları, bir tür teolojik Kopernikvari alt üst oluşa uğrayacaktır. Öte yandan, bazılarımız bu kavramı son derece rahatlatıcı ve heyecan verici bulabilir ve bundan güç alabiliriz.

Artık *Sirius Gizemi*'nin çok miktarda yeni bilgiler içeren oldukça genişletilmiş bu baskısına geçelim. Dilediğim kadar araştırma yapabileceğim yeterli kaynak yoktu. Umarım kitabın bu hâli, hepimizi sandığımızdan daha çabuk etkileyecek olan bu konularla ilgilenenler için yararlı olur.

Robert Temple, *Ağustos 1997*

Notlar

1. Aslında *Sirius Gizemi*'nin 1976'da üç baskısı yapılmıştı; ikinci ve üçüncü baskılar birinciden daha fazla malzeme içeriyordu.
2. Benest, Danie ve Duvent, J.L. "Is Sirius a Triple Star?" *Astronomy and Astrophysics*, Cilt 299, 1995, s. 621-28. Makale 11 Ekim 1994'te alındı ve 8 Kasım 1994'te kabul edildi.
3. Temple, Robert K.G., "A Response to an Appeal from W.H. McCrea Concerning Sirius", *The Observatory*, Cilt 95, No.53, 1975.
4. Smith, R.C., "The Book of Job, and Stellar Dynamics", *The Observatory* Centenary Celebration Issue, Cilt 97, No. 1020, Ekim 1977, pembe renkli bir mizah bölümü içermektedir, s.15P (P, pembe anlamındadır).
5. Lessing, Doris, *Shikasta*, Jonathan Cape, Londra, 1979.
6. Lessing, Doris, *The Sirian Experiments*, Jonathan Cape, Londra, 1981.
7. West, John Anthony, "Metaphysics by Design: Harmony and Proportion in Ancient Egypt", *Second Look*, Cilt 1, No.8, Haziran 1979, s. 2-5.
8. West, John Anthony, *Serpent in the Sky: The High Wisdom of Ancient Egypt*, Wildwood House, Londra, 1979.
9. a.g.e.; s. 109-110.
10. a.g.e.; s. 229-230.
11. a.g.e.; s. 107.
12. Schwaller de Lubicz, R.A., *Sacred Science: The King of Pharaonic Theocracy*, çevirenler: Andre ve Goldian Vanden Broeck, Inner Traditions International, Rochester, Vermont, ABD, 1982, s. 96.
13. West, *Serpent in the Sky*, y.a.g.e., s. 202.
14. a.g.e.
15. a.g.e.; s. 202.
16. a.g.e.
17. Herodot, çeviren: A.D. Godley, Loeb Classical Library, Harvard University Press, 4 cilt, 1960.

18. a.g.e.; Kitap 2, 124, s. 425-27.
19. a.g.e.; Kitap 2, 127, s. 429-31.
20. a.g.e.; Kitap 2, 147, s. 455.
21. a.g.e.; Kitap 2, 148-9, s. 455-59.
22. a.g.e.; Kitap 2, 97, s. 385.
23. a.g.e.; s. 455, not 1.
24. a.g.e.; Kitap 2, 127, s. 431.
25. Harrell, James M., "The Sphinx Controversy: Another Look at the Geological Evidence", *KMT*, Cilt 5, No.2, Yaz 1994, s. 72.
26. Bauval, Robert ve Gilbert, Adrian. *The Orion Mystery*, Heinemann, Londra, 1994. Üç piramidin, Orion Kuşağındaki üç yıldızı temsil ettiği fikri benim için bundan daha ikna edici olamaz ama bana 1978 yılında yollanan bir yazıda üç piramidin yerleşimi ile ilgili alternatif bir teorinin olduğunu da belirtmeliyim: (tanımadığım ve diğer herhangi bir şekilde kendilerinden bir daha haber almadığım) Rocky McCollum, Gerald J. Fraccaro ve Elmer D. Robinson *The Giza Pyramids: The Final Decoding* (Gize Piramitleri: Son Deşifre) başlıklı bir makale yazmış ve bir kopyasını da bana yollamışlar (ekinde bir mektup vardıysa da şu an bulamıyorum). Bunu okumaya hiç zaman bulamadım ama bu yeni baskıya hazırlanırken eski Sirius dosyalarımı baştan aşağı tarıyorken bu makalenin 31. Sayfasındaki Şekil 16'da çok sıra dışı bir diyagram dikkatimi çekti. Bir Fibonacci spirali ya da (Altın Oran ile ilişkili olan) "Altın Spiral", Gize plâtosunun o kısmı üstüne öyle biçimde yerleştirilmişti ki, üç piramidin tepe noktaları o eğim boyunca uzanıyordu. Bunu belirtmem gerektiğini düşündüm ancak zaman azlığı nedeniyle meseleyi inceleme fırsatım olmadı. Bu üç yazarın çalışmalarını yayınlayıp yayınlamadıklarını bilmiyorum; tek bildiğim Amerikalı oldukları çünki Lincoln, Nebraska notuyla tarih düşülmüş. Makaleyi bana gönderenler de yazarlar olmayabilir, belki de arkadaşım Arjantinli fizikçi profesör Jose Alvarez Lopez tarafından verilmişti. 1970'lerin sonlarında bir piramit incelemesinde ona katılmayı çok istemiştim ama bu hiç mümkün olmadı. Ayrıca şunu da eklemeliyim; piramitlerin kurucuları o kadar zekiydiler ki birden fazla şeyi eş zamanlı olarak yapabiliyorlardı; üç piramidin logaritmik Fibonacci spiraline göre yerleşmesi *ve* Orion Kuşağındaki üç yıldızı temsil etmesi pekâlâ mümkündür. Bu ikisinin birbirini dışlaması şart değildir. Aslında bu, piramit kurucularının çok keyif aldıkları bir tür entelektüel oyundur. Piramit kurucularının mantalitesini anlamanın en iyi yolu, onları hayattaki başlıca eğlencesi harikulâde çetrefil programlar yazmak ve içlerinde birçok entelektüel şaka ile birlikte çok katmanlı ipuçları bırakmak olan bir bilgisayar dâhisiyle kıyaslamaktır.
27. a.g.e.; s. 131-32, 172-74 ve s. 174'teki diyagram.
28. Allen, C.W., *Astrophysical Quantities*, 3. Baskı, Athlone Press, Londra, 1973, s.228.
29. Lang, Kenneth R., *Astrophysical Data: Planets and Stars*, Springer-Verlag, New York ve diğer., 1992, s. 542.
30. a.g.e.
31. Edwards, I.E.S., *The Pyramids of Egypt*, gözden geçirilmiş baskı, Viking, Londra, 1986, s. 143.

32. a.g.e.; s. 105-6.
33. Barbera, André, *The Euclidean Division of the Canon: Greek and Latin Sources*, University of Nebraska Press, ABD, 1991.
34. s. 24'te, metindeki önermenin ışığında tartışılan belirli meselelerden sadece söz eder.
35. a.g.e.; s. 23.
36. a.g.e.; s. 28.
37. Eddington, Sir Arthur, *New Pathways in Science: Messenger Lectures 1934*, Cambridge University Press, 1935, s. 237, 242.
38. a.g.e.; s. 232, 243.
39. Temple, Robert K.G., *The Genius of China* (ayrıca: *China: Land of Discovery and Invention*), Londra ve New York, 1986, s. 209-13.
40. Macrobius, *Commentary on the Dream of Scipio*, Kitap 2, Kısım 1, Bölüm 22, çeviren: William Harris Stahl, Columbia University Press, New York, 1952, s.189.
41. a.g.e.; dipnot 30, bu referanslarını verir.
42. Bu şekilde düşünmek, bazen yararlı sonuçlar getirebilir. Örneğin, 1971 veya 1972'de Dünya'nın çevresinin, Venüs gezegeninkini 0,0294 kadar, Merkür gezegeninkini ise 2,94 kadar aştığını fark ettim. Yani aynı rakam, 100'lük hane farkıyla tekrarlanmaktaydı. Bu bir rastlantı olamazdı. Bu bana Dünya, Venüs ve Merkür'ün, yani üç iç gezegenin Güneş'in İçsel Organı dediğim şeyi oluşturduğunu işaret ediyordu. Onlara uzayda savrulup dönenen kaya parçaları değil de Güneş'in bir organı olarak bakıyorum. Belirli bir nümerik katsayı ile birleşikler, böylece birbirlerine göre boyutları keyfî değildir. Astronomide Dünya'nın Güneş'e uzaklığına bir Astronomik Birim (AB) denir; bizim için bir hesaplama kolaylığı yaratan bir birimdir sadece; burada ise Dünya'nın boyutunun bir başka birim, bu kez gerçek bir birim olarak ortaya çıkışını görüyoruz: Kendisinden daha içeride olan iki gezegenin boyutunun gösterilebilir biçimde kendisiyle rezonansta olacak tarzda oluştuğuyla ilgili bir tür temel işaret gibi iş gören bir referans birimi. Çünki belirli bir nümerik katsayının (bunun yapısındaki önem daha da ileri araştırmayı gerektirmektedir) işletilmesiyle, Venüs ve Merkür'ün Dünya'ya ve birbirlerine göre sabit bir ilişki taşıyan çaplar edindikleri görülmektedir. Bu durum, gezegenlerin biçimlenişi ile ilgili herhangi bir teori açısından kayda değer miktarda şey ima etmektedir. Ama tüm bunlar, siz anahtara yani *gerçek sayıya* sahip olana dek görünmez hâldedir. 294 sayısını bildiği ve uyguladığı anda, kişi bu üç cisim arasındaki ilişkileri görebilir. Aksi takdirde bunlar boyut açısından rastgele görünmektedir. 294 sayısını bilmiyordum, bunu sezgisel bir araştırmayla buldum. Ve Güneş Sisteminin diğer yerlerinde de işleyen böyle başka sayıların olduğu kesindir ve bunların da birbirleriyle ilişkili olmasını bekliyorum. Böyle keşifler bariz biçimde belli olmayan örtülü yapısallığı açığa çıkarıyorlar.
43. Temple, Robert K.G., *Strange Things*, Sphere Books, Londra, 1983, "Are There Two Suns in Our Solar System?" başlıklı kısım, s. 81-133. Aralarında Harrison, M.I.T.'den E.L. Wright, H.F. Heinrichs, R.F.A. Staller, Sarge Pineault ve

Daniel Wilkins'in de bulunduğu birkaç astronom diyor ki, eğer bu yıldız mevcut ise (ki çoğu bunun mevcut olduğunu sanıyor gibi) en azından Güneşimizin kütlesinin üçte birine sahip olmalıdır ama sıkışmamış normal bir yıldız olamaz, öyleyse Güneşimizden bir ışık yılı kadar uzaklıkta neredeyse saptanamayan bir nötron yıldızı veya bir mini kara delik olurdu. Bu konu ortaya çıktı çünki E.R. Harrison Güneş Sistemimizin merkezî çekiminin gökyüzünün belirli bir bölgesine doğru, galaksi merkezi yönünde kaydığını ve gökyüzünün o bölgesindeki altı küçük pulsarın hareketlerini bir pertürbasyon yoluyla etkilediğinin kanıtlarını saptadı. Güneş Sistemimizin bilinen kütlesi bu pertürbasyonu açıklamaya yetmediğinden, şu ana dek saptanamamış bir parçanın varlığı bunu açıklamak için önerilmiştir. Yani farkında bile olmadan ikili bir yıldız sisteminde yaşıyor olabiliriz.

44. Örneğin bakınız s. 13, Prigogine, Ilya ve Nicolis, Gregoire, *Exploring Complexity*, W. H. Freeman, New York, 1989. 1977 yılında bu konular hakkında yazmak için komisyona girmeye çalıştım ama başaramadım.
45. Bu, Fransız fizikçi Alain Aspect'in adıyla anılan Aspect Deneyinde mikroskobik ölçekte bulunmuş olan şeye benzer ama bu da burada giremeyeceğimiz bir başka karmaşık fizik konusudur. Tamamen farklı konularla ilgili bir kitapta böylesine anîden fizik konusuna girdiğim için özür dilerim ama hiç beklenmedik biçimde ilişkili oldukları ortaya çıktı. Ancak tüm bunların tam açıklamalarını burada vermek imkânsız, bunun için özürlerimi kabul edin.
46. Temple, Robert. *Strange Things*, y.a.g.e., s. 54.
47. Burada paralel dağıtılmış işlemleri tarif edemeyeceğim açıktır ama bu konuyla ilgili kitabımın son bölümünün yüz sayfası buna ayrılmıştır. *Open to Suggestion*, Aquarian Press, Wellingborough, UK, 1989.
48. Edwards, y.a.g.e., s. 105-6.
49. a.g.e; s. 143.
50. Benest ve Duvent, y.a.g.e., s. 625.
51. Edwards, y.a.g.e., s. 105-6.
52. a.g.e; s. 152.
53. a.g.e; s. 143.
54. Benest ve Duvent, y.a.g.e., s. 625.
55. Kramer, Samuel Noah. *Sumerian Mythology*, Harper Torchbooks, New York, 1961, s. 57.
56. 24 Aralık 1979'da Londra *Daily Telegraph* gazetesinde yayınlanan haber. Orijinal makale: Stephenson, D.G., "Extraterrestrial Cultures within the Solar System", *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*, Cilt 20, No.4, Aralık 1979, s. 422-8.

BU GİZEM NEDİR?

Bu kitap, Yeryüzü, Sirius yıldızı bölgesinden gelen zeki varlıklarca geçmişte ziyaret edildi mi, sorusunu sormaktadır.

Sirius gizemi ilk kez 1965'de karşıma çıktı. Bell helikopterinin mucidi ve çoğu *Sirius Gizemi* (Ocak 1976'da) basıldıktan sonra yayınlanan birçok kitabın yazarı Philadelphia'lı Arthur M.Young'la bazı felsefî ve bilimsel problemler hakkında çalışıyordum. 1972'de Arthur *Consciousness and Reality* (Şuur ve Gerçeklik)[1] adlı harika kitabın editörlüğünü yaptı. Arthur'un çalışmalarının tutulması pek yavaş olduğundan diğer eserleri 1976, benim kitabımdan birkaç ay sonrasına kadar ortaya çıkmadı. Birçok değişiklikten sonra ana eserinin başlığını *The Reflexive Universe*[2] (Yansımalı Evren) olarak belirledi. Kitap hâline gelmezden önce metnin adı *Quantum Lost, Quantum Regained* (Kuantum Yitirildi, Kuantum Yeniden Kazanıldı) iken, daha önceleri *The Universe as Process* (Süreç Olarak Evren) idi. Bu başlıklar altındaki metin üzerinde onunla birlikte yıllarca çalıştım (1962-1966 ve yıllar sonra zaman zaman) ve onun "ızgara" diyagramının iki veya üç bölümünü onunla birlikte doldurdum; ama gariptir, ana çalışmasına katılmış olduğumu hiç belirtmedi. Bunun yerine, 1976'da yayınlanan *The Geometry of Meaning*[3] (Mana Geometrisi) adlı kitabının kapağında bana teşekkür etti, halbuki bu kitapla pek az ilgiliydim. Arthur'un Bell helikopteri üstüne çalışmaları *The Bell Notes*'da[4] (Bell Notları) kayıtlıdır. Üç ya da dört yaşlarında küçük bir çocukken, New York eyaletindeki Hudson Nehri'nde bir tür cam baloncuk kokpiti olan bir helikopter ve benimle ilgili bir olay geçmişti ve her zaman, bu olayın Arthur'un test uçuşlarından birinde bana erken bir ziyaret yapması olduğunu düşünmüşümdür. Onunla resmen 1961'de tanıştığımda on altı yaşımdaydım;

Pennsylvania Üniversitesindeki ilk yılımdı.

Arthur tek başına, 1961-67 yıllarındaki tüm üniversite hayatımda öğrendiklerimden daha çok şey öğretti bana. O sırada Sanskritçe ve diğer konularla ilgileniyordum. Arthur ve birkaç arkadaş bana çok yardımcı oldular; çok ilginç seminer ve araştırma projelerine katılma imkânı buldum. Arthur Young'ın bu çalışmaları sonradan hayırsever bir derneğe dönüştü ve sonra da Şuur Araştırmaları Vakfı oldu.

1966 yılında daha henüz oluşmakta olan bu vakfın sekreteri oldum; yöneticilerden biri değerli insan arkeolog Fro Rainey idi, daha sonraları uzaktan kuzenim olan Marina ile evlenecekti ama o sıralarda tanışmamışlardı. Ekim 1966'da İngiltere'ye taşındığım için Arthur bana çok öfkelendi ve yıllar boyunca tekrar Amerika'ya dönüp onunla çalışmalarıma devam etmemi ümit etti. Bunu şahsına karşı bir ret olarak görüyordu, şüphesiz kesinlikle bu türden bir şey söz konusu değildi. Yoğun biçimde yazışmaya, felsefî fikirleri değiş tokuş etmeye ve bir süre işleri birlikte plânlamaya devam ettik. Derken her yılın yarısını geçirdiği California'ya taşındı ve yeni arkadaşlıklar, yeni bağlantılar edindi; dostluğumuz kesilmeden sürdü ama temaslarımız aralıklıydı. Kendisi henüz bir şey yayınlatmayı başaramamışken, bir kitabımın basılmak üzere kabul edildiğini duymak onun için bir hayli zor olmuştu. O öldükten sonraya dek Arthur'un Berkeley'deki Şuur Araştırmaları Vakfını ziyaret etmem bir türlü mümkün olamadı. Ama yıllar içinde İngiltere'de ve Pennsylvania'da birbirimizle görüştük ve ölümünden bir yıl önce onunla son karşılaşmamızda, o muazzam kütüphanesinin büyük bir bölümünü artık ihtiyacı olmadığını söyleyerek bana verdi. Son telefon konuşmamız ise ölümünden kısa bir süre önce idi ve o kadar acı çekiyordu ki bir iki cümleden fazla konuşamadık. Onun artık birçok takipçisi var ve o derin felsefî çalışmalarının, hak ettiği gibi büyümeye ve yayılmaya devam edeceğini umuyorum. Yenilerin çoğunu tanımıyorum ve tanıdığım yaşlıların çoğu öldü (çünki onlarla tanıştığımda ben fazlasıyla gençtim). Ama bayrağı, Arthur'un dul eşi Ruth'un ilk eşinden olan torunu devraldı ve Vakıf ve Enstitünün çalışmaları devam ediyor.

Arthur dünya mitolojileri ve gizemli kabilelerle ilgileniyordu. Bir gün bana Afrika kabileleriyle ilgili; yaşam, gelenek ve mitolojilerini anlatan *African Worlds* (Afrika Dünyaları) adlı bir kitap gösterdi. Marcel Griaule ve Germaine Dieterlen adlı antropologlar tarafından hazırlanmış Dogonlarla ilgili bir bölüm de vardı.[5]

Arthur, bu antropologların Dogonların kozmolojik teorileriyle ilgili gözlemlerine dikkatimi çekti. Bu paragrafları aynen aktarıyorum. Böylece okurlar da tıpkı benim gibi bu kısa referansı okuyarak bu konuya girecekler:

"Yaradılışın başlangıç noktası Sirius'un etrafında dönen '*Digitaria* yıldızı' olarak bilinen yıldızdır. Dogonlar bu yıldıza, en küçük ve en yoğun yıldız olarak bakarlar, her şeyin tohumunu içerir. Kendi ekseni ve Sirius etrafında dönüşü, uzaydaki tüm yaradılışı birarada tutar. Yörüngesinin takvimi belirlediğini göreceğiz."

Hepsi buydu. Antropologlar, Sirius etrafında gerçekten böyle bir yıldızın var olduğundan bahsetmiyorlardı. Arthur Young ve ben, Sirius etrafında dolanan ak cüce Sirius B'yi biliyorduk. Bilinen "en küçük ve en ağır" yıldız tipi olduğunu da. (O yıllarda nötron yıldızları ve "karadelikler"den pek söz edilmiyordu, pulsarlar ise daha bulunmamıştı.) İlkel görünen bir kabile için, müthiş bir şey olduğunu kabul ettik. Nasıl açıklanabilirdi? O sırada uğraştığım başka işler yüzünden konuyu bir süre bir yana bıraktım.

Yaklaşık iki yıl sonra Londra'da, meseleyi araştırmak için karşı konulmaz bir arzu duydum. Arthur C. Clarke'ın futuristik denemelerinden etkilenmiştim. Afrikalı kabilenin adını bile unutmuştum, Arthur Young'a yazıp sordum. Bana cevap verirken *African Worlds*'deki makalenin bir kopyasını gönderdi. Kabilenin adının Dogon olduğu bilgisiyle Royal Antropoloji Enstitüsü kütüphanesinin yolunu tuttum.

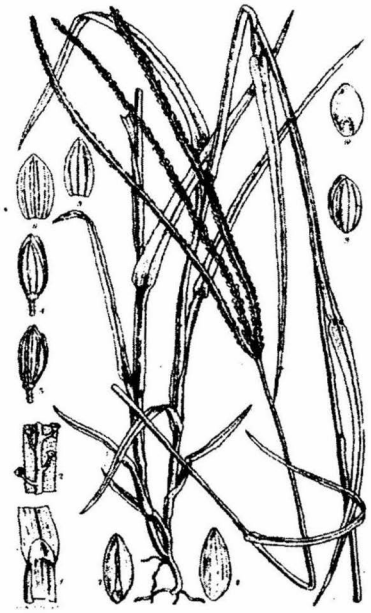
Kütüphaneci katalogları taradı ve bir sorunla karşılaştım: Bu konudaki her şey Fransızcaydı, ben de Fransızca bilmiyordum. Yine de devam edip "Sirius" kelimesi geçen bir makaleyi seçtim. İlginç görünüyordu. Kopyasını istedim. 1967 yılının Ka-

sım ayında makale elimdeydi ama şüphesiz okuyamıyordum. En sonunda ücretini ödeyerek tercüme ettirdim. Makale İngilizce olarak elimdeydi nihayet ve sandığımdan daha ilginçti.[6] Griaule ve Dieterlen adlı antropologların, yıllarca Dogonlarla birlikte yaşadıktan sonra, dört başrahipten aldıkları bilgileri anlatıyordu.[7] Bu bilgileri, kabile arasında yapılan özel bir rahipler toplantısından sonra bir "politik karar" olarak ilk kez bir yabancıyla, Marcel Griaule'le paylaşmışlardı.

En gizli gelenek, Dogonların bildiği en küçük tohumu taşıyan ve botanik dalındaki adını *Digitaria* olarak bildiğimiz (Bakınız Şekil 1) bitkinin adını verdikleri yıldızla ilgiliydi. Dogonlar bu yıldıza "pō" adını vermişlerdi ama makalede bu ad yerine Digitaria kullanılmıştı.

Ancak makale bilhassa bu konuyla ilgili olmasına rağmen, Griaule ve Dieterlen, gerçekten var olan ve Dogonların Digitaria'nın yaptığını söyledikleri hareketleri yapan bir yıldızın mevcudiyeti hakkındaki bilgiyi öylesine geçiştirilmiş bir dipnotta vermişti: "Gözle pek görünemeyecek bu yıldız hakkında, ellerinde alet olmadan, hareketleri de içeren bu bilgileri nasıl edindiklerini sormadık ve bu konu, çözümsüz kaldı." Ancak bu noktada antropologlar, astronomi bilgilerinin yetersizliğini göstermişlerdi çünki Sirius çevresinde dolanan Sirius B "gözle pek görünemeyen" bir yıldız değildi. *Hiç görünmüyordu* ve geçen yüzyılda teleskop yardımıyla bulunmuştu. Arthur Clarke, 17 Temmuz 1968'de bana yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu: "Bu arada, Sirius B 8 kadirdir (parlaklık birimi); Sirius A onu tamamen gölgelemese bile görünemez." Sirius B'nin başarılı bir fotoğrafı ancak 1970'de ABD Donanma Gözlemevinden Irving Lindenblad tarafından çekilebildi, bu fotoğrafı resim 1'de görebilirsiniz.

Kraliyet Antropoloji Enstitüsünden aldığım makalede, Griaule ve Dieterlen Dogonların Digitaria yıldızının Sirius'un etrafını 50 yılda dolaştığını söylediklerini yazıyorlardı. Sirius B hakkında araştırma yapıp da onun Sirius çevresindeki yörüngesinin gerçekten de elli yıl olduğunu teyit etmek fazla vaktimi almadı. Gerçekten önemli bir şeyin üstünde olduğuma emindim. Ve o andan itibaren gizemin derinliklerine dalmaya başladım.

Şekil 1. Botanikteki Lâtince adı *Digitaria exilis* olan bitki. Dogonlar ona *fonio* derler. Tohumları yemek olarak kullanılan bir ottur ama çok yöreseldir ve sadece Batı Afrika'da yetişir; Doğu Afrika'da neredeyse hiç yetişmez. Tohumları öylesine inanılmaz ölçüde küçüktür ki, bir botanikçi "Bay Clarke tarafından tarif edilen bu Liliputvari tohum, aşağı yukarı bir muhabbet çiçeği tohumu boyutundadır."[8] Ancak tahılın küçücük boyuna karşın, bölgede besin amaçlı olarak büyük miktarlarda üretilmektedir. 1976'da, bir botanikçi "Senegal'den Çad Gölü'ne" dek olan bölgede 350.000 hektarlık arazide *fonio* hasatı yapıldığını söylemiş ve "Foniolar, darı evcilleştirilmeden önce yabani tahıl olarak yaygın biçimde hasat edilirdi. Hâlâ diğer ekili tarlalarda ot olarak yetişmesi teşvik edilir ve darı ya da sorgum olgunlaşmadan çok önce biçilir... yılın en zorlu ayları sırasında üç milyonu aşkın insana yiyecek sağlar."[9] *Fonio* ayrıca bölgede "aç pirinç" olarak da adlandırılır. Hollandalı botanikçi Henrard onun tadından övgüyle söz eder: "Besin olarak nefis bir tahıl verir ve (bu bitkiyi 1842 yılında ilk kez tanıtan botanikçi olan) bay Robert Clarke, eğer (Dogonlar dışındaki kabilelerce *fonio* için kullanılan bir başka ad) fundi tahılı Avrupa'ya ihraç edilmek üzere yetiştirilseydi, nekahat dönemindeki hastalar arasında kullanılan hafif nişastalı gıdalar listesine eklenecek çok değerli bir tahıl olurdu diye düşünür."[10] H.M. Burkill *ise* bitkiden şöyle söz eder: "Tohumu çok önemli bir tahıldır, birçok kabilenin başlıca gıda maddesidir. Kökeni eski çağlarda kaybolmuştur... Dogonlar için o, dünyadaki her şeyin kaynağıdır... Ta-

hılın hoş bir tadı vardır ve lezzetli olduğu düşünülür. Normalde un hâline getirilir ve sos, lapa ya da papara olarak birçok baharatla yenir. Kolayca hazmedilir ve bebeklere yedirilir... Tahıl, sık sık bira yapmak üzere fermante edilir..."[1]

Digitaria exilis'in Sirius Gizemi için önemli olmasının nedeni, onun belki de dünyanın en küçük tahılı olan ve Dogonlar tarafından, ana metinde tarif edildiği gibi "süper yoğun" maddesi nedeniyle var olan yıldızların en küçük tipini oluşturan bir ak cüce olan Sirius B'nin sembolü olarak kullanılan küçücük tohumudur. Metinde Dogonların Digitaria Yıldızı'ndan söz ettiğimizde, yıldız kabilece bilinen en küçük tohum ile sembolize edildiğinden, onların söyleyiş tarzı ile Sirius B'den söz ediyoruz. Dogonların Digitaria tohumunun dünyadaki her şeyin kaynağı olduğuna inanmalarının nedeni, tüm madde formlarının Sirius B'den fışkırdığına inanmalarıdır; muhtemelen bu, Evren'deki maddenin, ilk baştaki yıldızdan arda Sirius B gibi ak cüceler bırakan patlayan süpernovalar tarafından fışkırtıldığı yolundaki kavramdan günümüze dek ulaşmış bir yorumdur.

Önümde Arthur Young'tan 26 Mart 1968'de "Sirius Sorusu" adlı ilk makaleme cevap olarak gelen bir mektup var. Şöyle diyor: "Beni buna bulaştırma. Bunu, senin de tanıdığın Harry Smith diye birinden duymuştum. Demek ki şeref ona ait olmalı." Gerçekten de Harry Smith ile Arthur'un Philadelphia'daki evinde birkaç kez karşılaşmıştım. Bu adam hakkında Arthur ile sık sık tartışırdık. Ona ısınamamıştım ama Arthur ondan hoşlanırdı ve onun yararlı olduğunu söylerdi. Arthur'a, Griaule ve Dieterlen'in Dogonlar hakkında yazdığı *Le Renard Pâle* (Soluk Tilki) adlı kitabın Mary Beach tarafından yapılan (onu hiç duymamıştım; daha sonra basılan tercüme onun değildi) tercümesinin bir metnini veren Harry Smith idi. Bunun sonucunda Arthur onu bana yollayabilmişti, Fransızca orijinali okuyamıyordum. Bu kopya, CIA ile ilişkili bir Amerikalı tarafından detaylı ve nefes kesici bir düzenle benden çalındı. Beni Londra'da bir öğle yemeğine çağırdı ve metni bir geceliğine ödünç vermem için bana yalvardı, fotokopisini çektirecek ve sabah ilk iş olarak bana geri verecekti. Ama sabah olduğunda ondan haber alamadım ve kiraladığı daireye gittim. Kapı ardına dek açıktı ve daire bomboştu. Bir komşuya sordum ve adamın taşındığını ve gün ışımadan önce California'ya giden bir uçağa bindiğini söyledi. Adamdan bir daha haber alamadım, anlaşılan çalışmamı sabote etmeye çalışıyordu. Onun, Amerika'da yaşayan tanınmış bir yazarla dost olduğunu

bildiğim için yazara telefon ettim ve metni geri almama yardım edip edemeyeceğini sordum. O ise zehir gibi bir dille bana hakaretler yağdırdı ve bunu hakettiğimi söyledi. Daha sonraları onun da Amerikan haberalma örgütlerince çalıştırıldığını öğrendiğimde pek şaşırmadım. Düşmanlarımdan bazılarının kimler olduğunu görmeye başlamıştım! Ama tüm bunlar 1970'lerin başlarındaydı. Kronolojik hikâyeye geri dönelim:

Bundan sonraki aylarda Arthur C. Clarke çok yardımcı oldu, bana Seylan'dan ve Londra'dan mektuplar yazdı ve Erich von Däniken'in çok satan kitabı *Chariots of the Gods* (Tanrıların Arabaları) sayesinde halkın gözüne batar hâle gelen dünyanın dört bir yanındaki esrarlı bulgular konusunda da epeyce tartıştık. Ben önce tüm bu esrarlı konularda bir kitap hazırlıyordum. (O sırada İngilizce konuşulan ülkelerde kimse Däniken adını duymamıştı.)[12] Arthur Clarke beni art arda birçok ilginç profesörle tanıştırdı, hepsinin üstünde çalıştığı ilginç esrarlar vardı. Yale Üniversitesi Bilim Tarihi Bölümünden profesör Derek Price, M.Ö. 100'lerde şimdiki mekanik bilgisayarların atasını keşfetmişti. Yüzyıl başında Anti Kytera gemi enkazında bulunan bir kutu, Atina'da yere düşüp çatladığında içindekiler açığa çıkmış ve ne olduğu anlaşılmıştı. Kendisi ayrıca Yeni Gine'de Babil matematiğinin izleriyle karşılaşmış ve "Raffles gemi enkazı" hakkında çok şey anlatıyordu.

Sonra Londra Üniversitesi Birkbeck Kolejinde kristalograf olan Dr. Alan McKay ile tanıştım; Girit'te bulunmuş Phaistos diski, bir Çin mezarındaki gizemli metal bileşiği ve Oxus Nehrindeki bulgularla ilgiliydi. Her köşede böyle insanlarla tanıştıkça, birçok yeni bulmaca yüzünden konumdan uzaklaşmaya başladığımı fark ettim.

Böylece tüm bu gizemleri bir yana bırakıp temel meseleme geri döndüm: Dogonlar bu akıl almaz şeyleri nasıl öğrenmişlerdi?

Bu ilginç malzemelerin kamuoyuna sunulması önem taşıyor. Artık öğrenim az sayıda insanın egemenliğinden kurtulup, önce matbaanın, şimdi de İnternet dahil olmak üzere günümüz kitle iletişim araçlarındaki kullanım yaygınlığı patlaması sayesin-

de, herkese açık bir şey olduğuna göre, artık her fikrin bazı onaylama mercilerinden geçirilmeksizin, kabul gören fikirlere uysun ya da uymasın, dünyanın her yerindeki zihinlere ulaşması mümkün.

Durumun her zaman böyle olmadığını sürekli hatırlamak güç olabiliyor. Eskiden rahiplerin yönettiği gizli tradisyonlar vardı; bilgi, sözlü olarak aktarılır; zincir kopmasın, sansürlenmesin ve mesaj kaybolmasın diye büyük özen gösterilirdi. Modern çağda, gizli tradisyonlar ilk kez olarak açıklama süreci sırasında ortadan kalkma tehlikesi olmaksızın açıklanabiliyor. Dogonlar da bunun farkına sezgi ya da yüksek rahipler arasında yapılan görüşmeler sonucu varmış ve en önemli sırlarını ilk kez halkla paylaşma yoluna gitmiş olabilirler mi? Fransız antropologlara güvenebileceklerini biliyorlardı ve 1956'da Marcel Griaule öldüğünde, 250 bin kadar kabile üyesi yüksek rahiplere denk gördükleri bu kişinin Mali'deki cenaze törenine katıldı. Bu saygı, ancak Dogonların gerçekten güvendikleri müstesna bir kişi için yapılabilirdi. Dogon geleneklerini aktardığı için biz de kendisine müteşekkiriz. Artık bunları Eski Mısır'la ilintilendirebiliyorum ve uzak geçmişte, birkaç ışık yılı uzaktan gelen gelişmiş bir zeki varlık ırkının gezegen sistemimizle temas kurdukları konusunu açığa çıkardıkları fikrindeyim. Sirius gizemiyle ilgili başkaca bir açıklama varsa, eminim çok daha ilginç olacaktır. Önemsiz olamaz.

Galaksimizde ve bütün evrende başkaca uygarlıkların var olması bizi şaşırtmamalı. Gelecek yıllarda Sirius Gizemi çok daha farklı bir açıklamaya kavuşsa bile, evrende hiç de yalnız olmadığımızı, Sirius gizeminin bize bu konuyu deşme imkânı verdiğini ve tembel zihinlerimize, dünya dışı uygarlıkların gerçekten var olabileceği sorusunu soktuğunu unutmamalıyız.

Şu an, astronotlarımızın uzaya çıkışlarını arada bir sudan dışarı sıçramaya benzetirsek, hepimiz akvaryumdaki balıklar gibiyiz. Halk, daha doğru dürüst başlamadan uzayın keşfi hikâyelerinden sıkıldı. Uzay programlarının sıkıcı ve heyecandan yoksun olduğunu düşünen milletvekillerinin, bütçelere onay vermeleri için motive edilmeleri giderek zorlaştı.

Dünya'nın uzaydan çekilmiş fotoğrafları, tüm güzelliği ile

ruhumuzun derinliklerine kaydolmaya başladı. İnsanlık, bu oyunda aynı takımdan olduğumuzu anlama savaşı veriyor. Hepimiz boşluğa benzeyen bir şey içinde duran bir küre üzerinde yaşıyoruz. Atomlar da büyük ölçüde boşluktan ibarettir. Bildiğimiz yegâne zeki varlık kendimiziz. Sonuçta, bu gerilimin getirdiği tüm düşmanlık hisleri bir yana, birbirimizle baş başayız. Şimdi Mars'a yapılan keşif gezileri bizleri kendimize gelmeye ve uzay hakkında duyduğumuz huşu ve merakı yeniden canlandırmaya çağırıyor, hem de hemen. En azından uzaktan kumanda ile bile olsa bir başka gezegeni keşfediyoruz; artık gelecek başladı diyebiliriz.

Aynı zamanda bunları fark etmeye başladıkça, kaçınılmaz olarak, idrak ettiklerimizin sonuçları da ortaya çıkıyor. Biz bu gezegende birbirimizi yemekle meşgulken, başka gezegenlerde de yaşayan ya da bizim gibi birbirinin kanını içen zeki varlıklar olduğu ve onların belki de kabuklarını kırıp başka gezegenlerle temasa geçtikleri fikri, artık ya çok zeki ya da çok deli olanlara özgü istisnaî bir düşünce olmaktan çıkıyor. Ve eğer, tüm bunlar bütün evrende olup duruyorsa, uzaklardaki benzerlerimizle karşılaşmamıza da ramak kalmış demektir; gezegenler, güneşler ve zihinlerle kaynayan dev boşluktaki bir başka yıldızın yamacında yaşayan yaratıklarla.

Barışa ve insan tabiatında neyin yanlış olduğu araştırmalarına milyonlarca dolar harcayan organizasyonların, her şeylerini uzay programlarına sarf etmelerinin çok daha iyi olacağını yıllardır düşünürüm. "Barış Konferansları" yerine, yeni teleskoplar yapabiliriz. "İnsan ters tabiatlı mıdır?" sorusunun cevabını boşluktaki modellere göre aramaktansa, kendimizi başka zeki varlıklarla karşılaştırıp değerlendirmek çok daha sağlam olurdu. Şimdilik gölge boksuyla, hayalet avcılığıyla oyalanıyoruz... Cevaplar, orada bir yerlerde, başka yıldızlar ve başka varlık ırklarında yatıyor. Kendimize bakarak sadece daha nörotik oluyoruz, narsizmimiz artıyor. Dışarı bakmalıyız. Şüphesiz, aynı zamanda geçmişimize de bakmalıyız. Nereden geldiğimizi bilmeden ilerlemek pek anlamlı değil. Kendi kaynağımız hakkında gizemlerle karşılaşmak da mümkündür. Örneğin, benim kendi hâlinde bir

Afrika kabilesinden yola çıkan araştırmamın bir sonucu da, bildiğimiz uygarlık biçiminin, bir başka yıldızdan ithal edilmiş olması ihtimalidir. Bağıntılı Mısır ve Sümer uygarlıkları, Akdeniz'de yoktan var olmuş gibidir. Bu, daha önce insan yoktu anlamına gelmiyor. Elbette vardı, ama uygarlık yoktu. İnsan ve uygarlık son derece farklı şeyler. Profesör W. B. Emery, *Archaic Egypt* (Antik Mısır) adlı kitabında şöyle diyor:

> "Milâttan yaklaşık 3400 yıl önce Mısır'da büyük bir değişim yaşandı ve ülke karmaşık kabile karakteri taşıyan gelişmiş neolitik bir kültürden; biri delta bölgesini, diğeri de Nil vadisini kaplamak üzere, iki iyi organize olmuş monarşiye atladı. Aynı anda yazı sanatı, anıtsal mimarî ve son derece gelişmiş zanaat dalları doğdu; bunlar çok iyi örgütlenmiş, hatta şatafatlı bir uygarlığın belirtileridir. Tüm bunlar nispeten çok kısa bir sürede gerçekleşti. Yazı ve mimarîde bu çeşit gelişmeler için arka zemin ya yoktur ya da çok azdır."

Mısır'a, kültürlerini beraberlerinde getiren gelişmiş bir halkın istilâsı olmuş mudur, bilmiyoruz. Ancak tarihin bu döneminde, kesin olarak hiçbir şey söyleyemeyecek ölçüde çok bilinmezle karşılaşıyoruz. Tek bildiğimiz, ilkel insanların kendilerini, neredeyse birdenbire, başarılı ve zengin bir uygarlık içinde buluverdikleri. Sirius meselesi ile ilgili kanıtlar, diğer yazarların ele aldıkları ya da ele alınmayı bekleyen diğer kanıtlarla birleştirilirse, şu anki uygarlığımızın, gelişmiş dünya dışı varlıkların ziyaretine çok şey borçlu olduğu fikri, ciddî bir ihtimale dönüşebilir. Uçan daireler ya da uzay giysili tanrılar tasarlamak gerekmez. Bence bu konu bugüne kadar yeterince yetkin biçimde ele alınmadı. Ama ziyaretçilerin nasıl geldikleri konusuna girmektense, en azından gezegenimizde bulunmuş olabileceklerini işaret eden kanıtlara yönelelim. "Gizemin Ötesi" adlı kısımda, Sirius'tan gelen dünya dışı gezginler hakkında bazı ayrıntı ve ipuçları veriliyor. Ben bu gezginleri, su bulunan yerlerde yaşayabilen, yüzergezer varlıklar olarak düşündüm. Ancak tüm bunlar, tehlikeli olan spekülâtif alanlara giriyor. Sağlam gerçeklere yaslanmak hem politikam hem de tabiatım oldu. Gerçeklerin sağlamlığı ko-

nusunda ileride fikir edineceğiz. Şu anda masal gibi gelebilir. Hakikaten de gerçek, çoğu kez kurgudan çok daha çarpıcıdır. İlginç spekülâsyonlar için o kısmı okumanızı öneriyorum.

Elinizdeki kitap bir soru yöneltiyor. Bir cevap sunmuyor, fakat öneriyor. Birinci Kısımda, soru orijinal biçimiyle soruluyor ve İkinci Kısımda de yeniden tanımlanıyor. Ancak, hiçbir yerde kesinkes cevaplanmıyor. En iyi sorular, uzun süre cevapsız kalan ve bizleri yeni düşünce ve deney alanlarına götürenlerdir. Sirius gizeminin bizi nerelere götüreceğini kim bilebilir? Ama gelin bir süre bu yolu izleyelim. En azından bir macera olacaktır...

Notlar

1. Muses, Charles ve Young, Arthur M., editörler, *Consciousness and Reality*, Outerbridge & Lazard, New York, 1972. Arthur benim için şöyle imzalamış: "Kapıdan geçen Bob'a."
2. Young, Arthur M., *The Reflexive Universe: Evolution of Consciousness*, Delacorte Press, San Francisco, 1976. Arthur bu kitabı bana ve gelecekteki karıma "geçmiş tartışmaların o hoş anıları ve daha fazlasının beklentisi ile" diyerek imzalamış.
3. Young, Arthur M., *The Geometry of Meaning*, Delacorte Press, San Francisco, 1976. Arthur bunu "Dış Uzaydan gelen varlıklardan biri olduğuna inandığım Bob Temple'a" diye imzalamış.
4. Young, Arthur M., *The Bell Notes: A Journey from Physics to Metaphysics*, Robert Briggs Ass., Mill Valley, California, 1979.
5. *African Worlds*, Daryll Forde, Oxford UP, 1954, 83-110 sayfalar. *African Worlds* makalesinde Fransızca "arche" sözcüğünün yanlış olarak "arch" (yay) olarak çevrildiğini, "ark" olması gerektiğini hatırlatırım.
6. Tercüme yetersizdi. Bu kitap için yeni baştan çevrildi. Bayan Germaine Dieterlen'in de teyidinden geçti. Makalenin bu kitapta yayınlanma iznini kendisi verdi. Ek 1'de bu makalenin tamamını bulabilirsiniz.
7. Bu dört rahibin fotoğraflarını renkli resimler arasında bulabilirsiniz. Okuyucunun, orijinal bilgiye sahip olan bu kişileri görmesini istedim. Yüzlerinin son derece ilginç olması bir yana, bu kişilere çok şey borçluyuz. Onlar olmasaydı, Sirius gizemi ışığa çıkmazdı ve tüm tradisyon binlerce yıldan sonra öylece saklı biçimde iz bırakmadan kaybolup gidebilirdi.
8. Stapf, O., 'Iburu and Fundi, Two Cereals of Upper Guinea", *Bulletin of Miscellaneous Information, Royal Botanic Gardens, Kew*, Londra, No.8, 1915, s. 383.
9. de Wet, J.M.J., "The Three Phases of Cereal Domestication", Chapman, G.P. editörlüğündeki *Grass Evolution and Domestication*'dan, Cambridge UP, İngiltere, 1992, s. 183.
10. Henrard, J.Th., *Monograph of the Genus Digitaria*, Leiden UP, Leiden, Hollan-

da, 1950, s. 238.

11. Burkhill, H.M., *The Useful Plants of West Tropical Africa*, 2. Baskı, Cilt 2, Royal Botanic Gardens, Kew, İngiltere, 1994, s. 225-7.
12. Erich von Däniken, kitabımı okuduktan sonra 22 Nisan 1976'da benimle yazışmaya başladı. Şöyle diyordu: "*Sirius Gizemi* adlı kitabınızı büyük bir coşkuyla okudum. Sizi bu şaheser için kutlamalıyım!... Bilimsel çevrelerce pek bilinmeyen bir gerçek, konu (dünya dışı varlıkların ziyareti) hakkında 1959, 1960, 1964 ve 1965'te çeşitli gazetelerde yayınlanan birkaç makale yazmış olmamdır (ekte birer kopyasını sunuyorum)." 1964'te yayınlanan Almanca bir makalesinin kopyasını eklemişti. Demek ki o sıralarda kimsenin Däniken adını duymamış olduğu yolundaki düşüncem hatalıydı çünki Almanca konuşulan ülkelerde o çok önceden dünya dışı varlıkların ziyaretleri hakkında makaleler yazmaya ve yayınlamaya başlamıştı.

Sirius Meselesi Ortaya Konuyor

DOGONLARIN BİLGİLERİ

Gökyüzüne bakınca görebileceğiniz en parlak yıldız Sirius'tur. Venüs ve Jüpiter sıklıkla daha parlaktır ancak onlar yıldız değildir; kendisi de bir yıldız olan Güneşimiz etrafındaki gezegenlerdir. Günümüzde, zeki hayatın neden Sirius civarında olması gerektiğine dair hiçbir astronom size belirli bir neden söyleyemez. Sirius büyük ve yakın olduğu için parlaktır, Güneş'ten ve pek çok yakın yıldızdan daha büyüktür. Ancak zeki bir astronom, Güneşimize çok benzeyen Tau Ceti ya da Epsilon Eridani yıldızlarının, üstünde zeki yaşam olan gezegenlere sahip olma ihtimalinin çok daha fazla olduğunu söyleyecektir. Bu iyi bir tahmindir. Ancak, muhtemel zeki yaşam içeren yıldızlar söz konusu olduğunda, Sirius'un adı pek geçmez. O kadar "bariz" bir tercih değildir.

1960 baharındaki Ozma Projesi ve daha yakın yıllarda yapılan diğer uzayda zeki yaşam aramayla ilgili radyo sinyalleri gönderme-dinleme projeleri, Tau Ceti ve Epsilon Eridani'den gelebilecek anlamlı sinyalleri taradılar. Anlamlı hiçbir sinyal saptanamadı. Bu bir şey kanıtlamamakla birlikte, yakın çevremizdeki uzayda olası zeki yaşam için duyarlı astronomlar bu iki yakın yıldızı göstermektedirler.[1] Ozma Projesi, sadece bu iki yıldıza yönelikti; bu iki yıldızdan belli bir dalga boyunda, belli bir zaman çerçevesinde çok miktarda gelen enerji yüklü sinyal olup olmadığını gözlemişti. Hiçbir şey çıkmadı. Sonradan bu tip çalışmaların ölçeği genişletilmekle beraber astronomlar kazanılacak bir başarının ihtimal hesaplarına göre akıl almaz bir şey olacağını da önceden biliyorlardı. Bu, karanlıkta dans etmek gibiydi. Doğru yolda olup olmadıklarından emin değildiler. Sadece en doğru olanı yaptıklarını umut ediyorlardı. Ozma Projesi'nden bu yana, Dün-

ya'nın en büyük teleskobu olan Porto Riko'daki dev Arecibo teleskobu, seçici biçimde pek çok yıldızı dinledi. Ancak Sirius bunlara dahil değildi. Yazar bu kitabın ve sonraları Irving Lindenblad tarafından yürütülen çalışmaların[2] Sirius'la ilgili astronomik araştırmaları artıracağını umuyor. Olası zeki sinyaller için büyük bir radyo teleskobunun da Sirius sistemini dinlemeye tahsis edilmesi gerektiği inancındayım.

Bugün, uzayda zeki hayatla ilgili spekülâsyonlar, bize göre çok daha gelişmiş ve evrenin bir başka köşesinde bulunan bir uygarlığın gezegenimizle zaten temasa geçtiği olasılığını hep içermektedir.[3] Bu kitap, Sirius bölgesi kaynaklı bir kültürle gezegenimizin bu tür bir temas olasılığını tartışıyor. Nispeten yakın bir tarihte, yani yedi ilâ on bin yıl önce böyle bir temasın olduğunu gösteren somut kanıtlar var gibi. Bu kanıtlarla ilgili başkaca açıklamalar yeterli gözükmüyor.

Kanıtlara geçmeden önce biraz Sirius'tan bahsetmek istiyorum. Geçen yüzyılda bir astronom, Sirius'u uzunca bir süre incelemiş ve fena hâlde rahatsız olmuştu. Çünki Sirius, yerinde durmuyor[4], zikzaklar çiziyordu. Bunu açıklaması zor oldu ama en sonunda Sirius etrafında dönen gayet yoğun ve ağır bir yıldızın bu tip salınımlara sebep olabileceğine karar verdi. Oysa böyle bir yıldız yoktu! Bunun yerine, 50 yılda bir tur tamamlayan gayet küçük bir cisim vardı. Böylece Sirius'a Sirius A, küçük cisme de Sirius B denilmeye başlandı.

Sirius B, o yıllarda, bildiğimiz evrende tekti. Bugün gökyüzünde bu tip cisimlerin yüz kadarı görünebiliyor. Çok küçük oldukları ve ışıkları çok zayıf olduğu için en modern teleskopların bile tespit edemediği binlercesi daha var. Bunlara ak cüceler deniyor.[5]

Ak cüceler gariptirler çünki zayıf da görünseler hayli güçlüler. Fazla ışık vermeseler de kütle çekimi açısından alabildiğine güçlüler. Bir ak cüce üzerinde yaşasaydık, boyumuz 2,5 santimetrenin binde biri bile olmazdı. Kütle çekimi sebebiyle yere yapışıp kalırdık. 30,5 cm^3lük Sirius B maddesi 2000 ton gelir. Yıldızdan alınacak bir kibrit kutusu dolusu madde bir ton kadar gelecektir. Ama yıldızın çekirdeğinden alınan bir kibrit kutusu dolusu mad-

de yaklaşık elli ton gelirdi. Yıldız, sudan 65.000 kez daha yoğundur, halbuki Güneşimizin suya denk bir yoğunluğu vardır. Sirius A'yı böyle salındırabilecek "büyük" yıldız, sonuçta küçücük bir şey çıkar, gene de çok daha büyük sıradan bir yıldız kadar kütleye sahip ve ağır olmalıdır. Kısacası, bu o kadar yoğun ve "tıkıştırılmış" bir yıldızdır ki, yapı taşının bildik madde olduğu bile söylenemez. Atomların biraraya toplandığı ve elektronların ezildiği "bozunmuş" ya da "aşırı yoğun" maddeden yapılmıştır. Bu madde o kadar ağırdır ki bildik terimlerle anlatılamaz. Bizim Güneş Sistemimizde bu çeşit maddeyle karşılaştırılabilecek bir şey yoktur. Fizikçiler, bunu teorik olarak incelemişler ve bu yüzyılda onu anlama konusunda bazı gelişmeler mevcut.

Bazı astronomlar Sirius sisteminde bir Sirius C, yani üçüncü bir yıldız olduğunu da öne sürdüler. Fox, 1920'de böyle bir yıldız gördüğünü iddia etti. 1926, 1928 ve 1929'da Union gözlemevinde Vanden Bos, Finsen ve diğerleri tarafından da görüldüğü varsayılıyor. Ancak daha sonra yıllarca görülmemiş. Zagar ve Volet, bazı salınımlar yüzünden onun orada olması gerektiğini söylediler.[6] Ve ilk bölümde gördüğümüz gibi, Benest ve Dudent 1995'te üçüncü yıldızın varlığını doğruladılar.

Sirius sistemiyle ilgili bir astronom tarafından yapılan en son kapsamlı araştırma, Washington şehrindeki ABD Donanma Gözlemevinden Irving W. Lindenblad tarafından gerçekleştirilmiştir. Kendisiyle yazıştım ve bana (sonuncusu 1973 tarihli) yayınlarını gönderdi; Resim 1'deki fotoğrafı da ondan aldım. Bu fotoğraf yıllarca hazırlıktan sonra 1970'de çekilmişti ve Sirius B'yi gösteren ilk fotoğraftır. Fotoğrafta asıl yıldız Sirius A'nın yanındaki cılız ışık odur. Sirius A, 10.000 kez daha parlaktır.

Lindenblad'ın fotoğrafı çekmekteki başarısı, resimlerle ilgili notlarda veriliyor. Kendisi Sirius Sistemini yedi yıl incelemiş ve Sirius C, yani üçüncü bir yıldız hakkında hiçbir kanıta rastlamamış. Şöyle diyor:[7] "Sirius A ya da Sirius B'nin yakın bir refakatçisi olduğu konusunda astrometrik kanıt bulunmuyor." Bir başka astronom, D. Lauterborn Sirius sisteminde üçüncü bir yıldız bulunduğuna[8] inanmakta ısrar ediyordu ve artık haklı olduğunu biliyoruz.

Böylece Sirius sisteminin hem ilginç hem de karmaşık olduğunu anlıyoruz. Ancak nükleer fizikteki çalışmalar neticesi bu yüzyılda bozunmuş madde ve ak cüceler konusunda bir şeyler öğrenebildik. O hâlde birileri bizim modern fizik bilgilerimiz olmadan bu kadarını zaten biliyorsa bu bizi şaşırtmaz mı?

Bu noktada Carl Sagan ve I.S. Shklovskii tarafından yazılan *Intelligent Life in the Universe* (Evrende Zeki Yaşam) adlı bir kitaptan söz etmek istiyorum. "Doğrudan Temasın Olası Sonuçları" adlı bölümde Sagan şöyle diyor:[9]

> (İnsanlığın tekâmülüyle ilgili meseleleri) milyonlarca yıl uzaktan anlamamız zor olabilir. Ancak, Yeryüzündekinden teknik olarak son derece ileride olan bir uygarlığın, bizi her yüz bin yılda bir ziyaret edip dikkat çekici bir şeyler olup olmadığını gözlemesi pekâlâ mümkündür. 25 milyon yıl önce, nispeten sık görülen bir G cüce yıldızın (Güneşimiz) yörüngesindeki üçüncü gezegene rutin ziyaretler yapan bir Galaktik gözlem gemisi, ilginç ve ümit veren bir gelişme kaydetmiş olabilirdi: Prokonsül (*homo sapiens* ya da modern insanın atası). Bilgi, ışık hızıyla Galaksi boyunca yavaş yavaş yol almış ve belki de Galaksi merkezindeki bilgi bankasında bazı kayıtlar tutulmuştu. Bir gezegende zeki yaşamın ortaya çıkışı eğer bilimsel ya da diğer nedenlerle Galaksi uygarlıkları için ilginç olduysa, Prokonsülün ortaya çıkışı ile birlikte gezegenimize örnekleme amaçlı ziyaretlerin diyelim ki on biner yıllık aralıklarla sıklaştırılmış olması makul olurdu. Son buzul çağı ertesinde sosyal yapı, sanat, din ve temel teknik becerilerin gelişimi ziyaretleri belki daha da sıklaştırdı. Ancak örnekleme ziyaretleri arasındaki bu aralık yalnızca birkaç bin yılsa, dünya dışı bir uygarlıkla temas, tarih çağları içinde gerçekleşti demektir.

Bu, hikâyemiz için ilginç bir giriş oluşturuyor. Ben, Sagan ve Shklovskii'nin görüşünün bütün astronomi mesleğini de kapsadığı inancındayım. Evrendeki güneşler çevresindeki diğer gezegenlerde sayısız başkaca uygarlığın olduğundan şüphe eden bir astronom gerçekten de çok aksi ve kötümser bir astronom olmalıdır.[10] İnsan türünün evrendeki tek zeki yaşam biçimi olduğu fikri, bugün dayanılmaz biçimde küstahça görülse de 1950'lerde genel inanç buydu. Artık günümüzde bu fikri benimseyenler, in-

sanoğlunun kavramlarında biraz gelişme olduğunu görmek isteyenlerce, düz dünya kuramına inananlar gibi entelektüel deliler olarak görülüyor.

California Üniversitesi Kimya Bölümünden Dr. Melvin Calvin şöyle diyor: "Görünür evrende, tıpkı Dünya'ya benzeyen ya da geçmişte Dünya gibi olan en az 100.000.000 gezegen var...bu, evrende kesinlikle yalnız olmadığımız anlamına gelir. İnsanın yeryüzündeki varlığı, kozmik zaman cinsinden bir an gibi olduğundan, bu yüz milyon gezegenden kimilerinde zeki yaşamın bizim düzeyimizi kat be kat aşmış olduğu muhakkaktır."[11]

Maryland, Goddart Uzay Uçuş Merkezinden Dr. Su-Shu Huang şöyle yazmış: "...gezegenler, F5'den öte spektral tipte ana diziden yıldızlar çevresinde oluşurlar. Sonuçta, gezegenler yaşamın ortaya çıkma şansının en yüksek olduğu yerlerde oluşurlar. Bu temelden hareketle, F5'in altında ve belki de K5'in üstünde, hemen tüm ana diziden tekil yıldızların, gezegenlerindeki hayatı destekleme şansları eşittir. Bunlar, bütün yıldızların küçük bir yüzdesini meydana getirdiklerinden, yaşamın, evrende sıradan bir fenomen olması gerekir."[12]

Yeşiva Üniversitesinden astronomi profesörü Dr. A.G.W. Cameron, Tau Ceti and Epsilon Eridane yıldızlarını tartışmıştı. Bunlar, yakın çevremizdeki uzayda en olası yerleşim yerleri olarak görülüyordu. (Bu yıldızlar beş parsek mesafededirler, parsek astronomik bir uzaklık birimidir ve 3,26 ışık yılına eşittir.) Kendisi daha sonra şöyle konuşmuştu: "Ancak aynı mesafede daha küçük kütleli yirmi altı başka yıldız daha vardır ve bu analize göre, hepsinin yaşamı destekleme olasılığı mukayese edilebilir seviyededir."[13]

Stanford Üniversitesi Radyo Astronomi Enstitüsünden Dr. R.N. Bracewell de şöyle diyordu:[14]

> "Galaksimizde bir milyar civarında yıldız olduğuna göre gezegen sayısı on milyar civarında olmalı... Bunların bir kısmı, merkezdeki yıldıza göre olan konumlarına göre, fazla sıcak ya da fazla soğuk olacaktır. Yani buralarda yaşanması mümkün değildir; bu nedenle, konumu bizim Güneş'e göre konumumuzla mukayese edilebilir gezegenleri dikkate almak yeterlidir. Bu durumda, yaşanabilir

bölge diye bir şey tanımlayabiliriz.

Bu, yaşanabilir bölge haricinde yaşam yoktur, demek değildir. En zorlu fiziksel koşullarda yaşayan şeyler olabilir... Donmuş gezegenleri ve sıcaklığın sterilize ettiklerini eledikten sonra, galaksi-de (yaşamın muhtemelen ortaya çıkabileceği) 10^{10} (on milyar) gezegen sayısını tahmin edebiliriz... Bunlardan kaçı zeki yaşam barındırabilir, bilemeyiz. Bu yüzden her olasılığı değerlendirmek gerekir, birinci olasılık da zeki yaşamın her yerde bulunabileceği ve pratik olarak her gezegende bulunduğu olasılığıdır. Bu durumda bir zeki topluluktan diğerine ortalama uzaklık, on ışık yılıdır. Mukayese için, herhangi tipte en yakın yıldızın bir ışık yılı mesafede olduğu söylenebilir.

On ışık yılı, büyük bir mesafedir. Bir radyo sinyalinin bu mesafeyi katetmesi 10 yıl alacaktır... Sonuçta, 10 ışık yılı uzakta birileriyle iletişim, telefon konuşmasına benzemez... Bir radyo sinyalini 10 ışık yılı uzağa gönderebildiğimizden emin miyiz? Bu soruyu net bir biçimde cevaplamak gerekecektir.

Durum artık açığa çıktı sanıyorum, dolayısıyla ünlü bilim adamlarından başkaca alıntı yapmıyorum. Galaksimizde zeki yaşamın bir hayli sık meydana çıkması aleyhindeki olasılıklar, imkânsız düzeydedir. Bunu belirledikten sonra, karşımıza başka bir faktör çıkar: Bizim tarihimizde teknolojik gelişme kısa bir zaman aralığında hızla ilerledi. Bizim türümüzün yaşlı fertleri, gençliklerinde uçak, otomobil, roket, uydu, elektrik, radyo, atom bombaları ve İnternetin olmadığı günleri hatırlayacaklardır. O tarihlerde bugün ciddiye bile alınmayan hastalıklar ölümcüldü, diş ağrısı çeken birine modern diş tedavisi uygulanamıyordu. Temel hijyen kavramı yeni bir şeydir. Bunları, yeni gelişim tanrımıza mersiye olsun diye söylemiyorum. Kavranması gereken nokta, bu tür gelişmenin anîden tutuşma özelliğidir. Tüm bunlar tek bir bireyin ömrü dahilinde gerçekleşebilir.

"Havalanma noktası" belki de evrensel bir fenomendir. Evrendeki tüm zeki toplumlar tarafından deneylenmiş ya da deneylenecektir. Burada bir insan ömrü, uygarlıkların gelişimini kapsayan geniş evrensel zaman diliminde belirleyici değildir. Gezegenlerin oluşumu konusuna ise hiç girmiyorum. Bu nedenle bizden ileri bir toplumun gelişmişlik düzeyinin *çok* üstün olması ge-

rekir. Zeki toplumlar bir kez "havalanınca" teknolojik yetkinliğe o denli hızla tırmanırlar ki, teknolojik olmayan toplumlarla kıyaslanmaları neredeyse anlamsızdır. Bizden ileride bir toplumun sadece birkaç yıl ilerimizde olduğunu düşünmek delilik olur. Birkaç on bin yıl ilerimizde olmaları çok daha muhtemeldir. Böyle bir toplumun teknolojisi ve tabiatı da tahayyül kabiliyetimizi aşar. O hâlde evrendeki zeki toplumlar iki tipte olacaktır: Bizden geri "ilkel" toplumlar ve bizden alabildiğine ileride olanlar, yani "sihirli" toplumlar. "İlkel" ile "sihirli" arasındaki kendi düzeyimize gelince, evren tarihinde, galakside bu seviyedeki yegâne toplum olmamız nadir görülecek bir durumdur. Bu nedenle, buna tanıklık ediyor olduğumuz için kendimizi şanslı saymalıyız. Elbette, zamanın doğası, galakside tam bir eşzamanlılığın imkânsız olduğuna işaret eder. Ama bu çok farklı bir konudur ve burada üzerinde durmayabiliriz.

Yukarıdaki gözlemleri şöyle bir düşünce takip eder. Bizim tuhaf geçiş dönemimiz bir yana evrende iki grup toplum olduğunu kabul edersek, "ilkel" toplumlar, iletişim kurma imkânları olmadığından sadece kendilerinden daha gelişkin olanlar için ilginçtirler. Bizim yüz yıl kadar önceki hâlimiz gibi, kırsal, sakin, öldürmeye eğilimli ve kibirli; arada sırada ortaya çıkan bir vizyon sahibinin yakılarak ya da çarmıha gerilerek öldürülmesi, ahlâkî bir çalkantı yaratır. Ancak yıldızlararası mesaj alışverişinde olmadıkları kesindir. Bizse, elimizdeki aletlerle mesaj alabilen ancak pahalı, özel aletler yapmadıkça mesaj gönderemeyen bir düzeydeyiz. O hâlde, yıldızlararası konuşmalar yapabilen grup, "sihirli" toplumlar olmalıdır. Bu toplumlar, bizim gibi gelişme yolunda olan ilkelleri "kaydediyor" da olabilirler. Benzerlerimizle alâkadar olmak için standart prosedürler tespit etmiş ve uzun vadede bizi de aralarına almak için harekete geçmiş olabilirler. Ancak Londra'da bir Asilzadeler Klübü nasıl burnu halkalı, zehirli oklar uçuşturan bir vahşîyi aralarına almakta isteksiz davranırsa, yıldızlararası klüp de bize aynı gözle bakıyor olabilir.

Ama niyetim okuyucuyu galaksinin yıldızlararası klübünün bu çeşit bir düzen ve sınırlılıkları olduğuna inandırmaktan çok, buradan başka bir noktaya gelmektir. Bu nokta, bu gelişmiş

toplumların birkaç ışık yılı mesafeye seyahat edebilir düzeyde olabilecekleridir. Yani teknolojik yetkinlik seviyeleri kendilerini fiziksel olarak bu mesafelere götürecek düzeyde olabilir. Bu durumda, bizim gezegenimiz de dünya dışı astronomların yaşam ihtimali verecekleri ve ziyaret etmeyi düşünecekleri yerlerden olacaktır. Bu gezegenimizin tarihinde herhangi bir dönemde gerçekleşmiş olabilir. Atalarımız mağara adamlarının dünya dışı aletlerle gözlenmiş olması, belki de muhakkaktır; bu gezegende yavaş fakat fiilî bir kıpırdanma var, şeklinde not düşmüş olabilirler. Sagan ve Shklovskii'nin kitaplarında dedikleri gibi: "Gezegenimizde örnekleme yapılma sıklığı artmış olabilir, belki on bin yıllara düşmüştür. Ancak eğer bu sıklık sadece bin yıllarla ifade ediliyorsa, dünya dışı bir uygarlıkla temasın tarihsel dönemde gerçekleşmiş olması muhtemel demektir."[15]

Bu gerçekse, insanda birtakım etkiler bırakmış ve geleneklerine yansımış demektir. Ancak temastan bugüne binlerce yıl geçmişse bunları tespit etmek iyice zorlaşmış demektir. Bir yerlerde özel ve şaşmaz bir şekilde ayakta kalmış değilse, orijinal geleneği ipucu ve parçalardan yola çıkıp oluşturmak herhalde imkânsızdır. Kesin ipuçlarını yakalarsanız, orada bir şeyler var diyebilirsiniz. Şimdi isterseniz tekrar Sagan ve Shklovskii'nin metnine geri dönelim ve 1786'da Fransız denizcilerin Kızılderililerle yaptığı bir temasın nasıl bir kabile miti hâline dönüştüğüyle ilgili hikâyeyle mukayese yoluyla, tarih öncesi ya da erken tarihsel dönemlerden bu yana dünya dışı bir temasın nasıl korunabileceği konusunda onların fikirlerine kulak verelim.[16]

> Eleştirel akademik çalışma ve bâtıla dayalı olmayan akıl yürütmenin yaygınlaştığı son birkaç yüzyılda, dünya dışı bir uygarlıkla doğrudan temasla ilgili güvenilir kayıtlara sahip değiliz. Daha öncelerden kalma bir temas hikâyesinin, o dönemlerin bir özelliği olarak, belli bir fantezi yumağına sarmalanmış olması gerekecektir. Çeşitleme ve süsleme düzeyi zaman ve ortama göre değişebilmektedir. Bu konuya ışık tutacak (bir örnek) Kuzey Amerika'nın kuzeydoğu kıyısında yaşayan Tlingit halkının, Avrupa uygarlığıyla yaptıkları ilk temas olabilir. Burada, Fransız denizci La Perouse'un 1786 tarihli bir araştırma gezisi söz konusudur. Tlingitler

yazılı kayıt tutmamışlar. Karşılaşmanın sözlü aktarımını, Amerikan antropoloğu G.T.Emmous bir Tlingit şefinden dinliyor. Hikâye, Fransız gemilerinin gelişinin yorumlandığı bir mitolojik örgüye dönüşmüş. Ancak ilginç olan, karşılaşmanın esas doğasının muhafaza edilmiş olması. Gözleri görmeyen yaşlı bir savaşçı korkusunu yenip gemilerden birine çıkmış ve Avrupalılarla bazı eşyaları değiş tokuş etmiş. Gözlerinin görmemesine rağmen gemidekilerin erkek olduğunu anlamış. Tüm bunlar La Perouse'un gemileriyle Tlingitler arasında ticaret yapılma yolunu açmış. Pek çok ayrıntı mitolojik ifadelerde kaybolsa da, sözlü aktarım, karşılaşmanın gerçek doğasının tekrar oluşturulmasına izin verecek kadar bilgi içeriyor. Örneğin gemiler, beyaz kanatlı siyah kuşlar şeklinde betimleniyor.

Bir başka örnek olarak, Afrika Güney Sahra halkları, koloniler dönemine dek yazılı bir dile sahip değillermiş ve tarihlerini öncelikle folklor tarzında korumuşlar. Okuma yazması olmayan kişilerce kuşaktan kuşağa aktarılan bu efsane ve mitler genelde büyük tarihî değere sahipler.

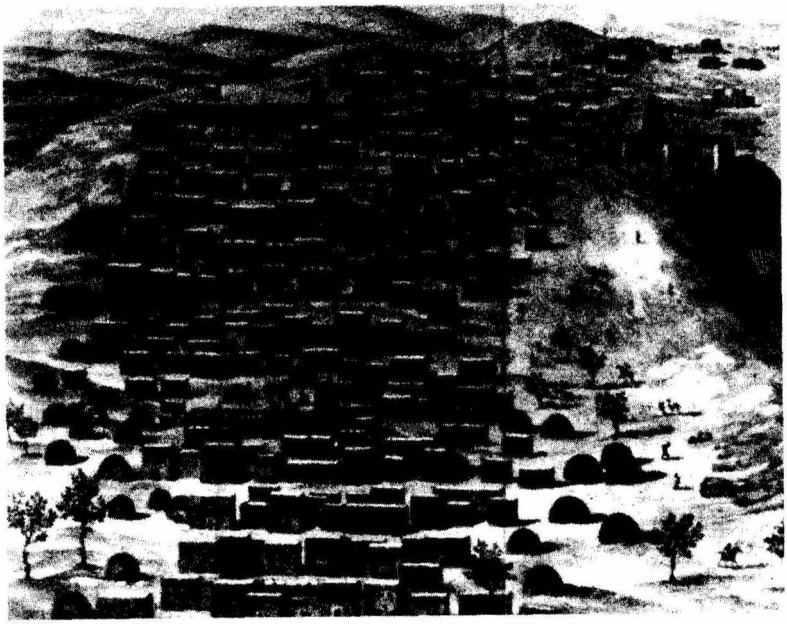
Esas kanıtlarımızla ilgili olan Güney Sahra halklarının burada neden konu edildiğini bilmiyorum, çünki daha sonra kendilerinden bahsedilmiyor; sanki kendilerinden böyle birdenbire söz edilivermesi tesadüf gibi bir şey. Sagan, buradan (pek çok Sümer arkeoloğunun üzülerek kabul ettiği gibi birdenbire ortaya çıkan) Sümer uygarlığını kurduğu söylenen bazı harika yaratıklara geçiyor. Alexander Polyhistor (*), bu varlıkları hem suda hem karada yaşayan yüzer-gezerler olarak tanımlıyor. Geceleri denize dönüp, gündüzleri karaya gelirlerse daha mutlu olduklarını aktarıyor. Çeşitli kaynaklarda yarı şeytan, insan ya da akıllı hayvanlar olarak veriliyorlar ancak asla tanrı olarak sunulmuyorlar. Bilgi ve ömür olarak "insanüstü"ler ve zamanlar içinde yeryüzü faunasından (**) örnekler taşıyarak "tanrılara ait" bir gemiye dönüyorlar. Bu geleneklere "Bir Hayvan Masalı" adlı bölümde değiniyorum ve konuyla ilgili aktarımlar Ek 3'te bulunabilir; bunlar 1876'dan beri ilk kez yayınlanıyorlar.

(*) M.Ö. 105 civarında Milet'te doğdu, Roma'da yaşadı ve birkaç kısım haricinde hepsi de kaybolmuş olan elli cilt tarih, Pisagor bilgisi vb. yazdı.
(**) Fauna: Belli bir bölgede yaşayan hayvanların tümü.

Sümer kültürü çok önemli. Bu kitapta ayrıca tartışılacak. Sümer kültüründen çok şey alan Babilliler ve Asurlular da daha da yaygınlaşacak Mezopotamya kültürünün esas temelini oluşturuyorlardı. Sümerlilerin asıl dili zamanla yerini Akkadcaya bıraktı: (Akkadca Samî bir dildir, Sümerce ise değil ve aralarında dilbilimi açısından akrabalık yoktur) Akkadlar ve Sümerliler zamanla karıştılar ve İngiltere'deki Normanlarla Anglo-Saksonlar gibi bir sentez ortaya çıkardılar. Fark şurada ki, Akkadlar Samî idi, Sümerlilerse değildiler; aralarında önemli fiziksel farklar da bulunuyordu. Sonradan Mezopotamya bölgesi; Babil şehri ve Babilliler, kuzeye doğru Asur ve Asurlu savaşçılar, daha ileriki tarihlerdeyse doğuya doğru Fars bölgesi ve Persler olmak üzere şekillendi. Sümer-Akkad coğrafyasından, İbranîler ya da Yahudiler olarak bilinen Samî kolu da ortaya çıktı.

Nuh ve İbrahim gibi ünlü Tevrat kişiliklerinin "yaşadığı" tarihlerde henüz İbranîce diye bir şey olmadığının çok daha yaygın biçimde anlaşılması gerekiyor. Nuh, artık erken Sümer metinleri vasıtasıyla da ulaşabildiğimiz çok daha eski bir Tufan kahramanının İbranîce adı.[17] Sagan'ın da, uygarlıklarını kuran yüzer-gezer bir varlıkla ilgili bir efsane vasıtasıyla bahsettiği bu Sümerlilerden biri. Gene de henüz bunlara girmeyeceğiz. Sadece geleneksel olarak hem Yahudilerin hem de Arapların soylarını İbrahim'e dayandırdıklarını, İbrahim'in ise ne Yahudi ne de Arap olduğunu eklemek istiyorum.

Evet, Afrika Güney Sahra halkları ilk ilginç bilgi kaynağımızı oluşturuyorlar. Bu halklar arasında kendilerine Dogon adını verenler bugünkü Mali'de yaşıyorlar. En yakınlarındaki kentler, Timbuktu (Bakınız Şekil 2), Bamako ve (eskiden Yukarı Volta diye bilinen) Burkina'daki Ouagadougou. Dogonlarla ilgili araştırmam, Marcel Griaule ve Germaine Dieterlen adlı antropologların bir Fransız antropoloji dergisinde yayınlanan "Bir Sudan Sirius Sistemi" adlı makalesiyle başladı.[18] Makale Fransızcaydı ve İngilizce çevirisi bu kitapta Ek I olarak yayınlandı. Bu makaleyi tamamen yayınlamamın sebebi, orijinal makalenin yayınlandığı Fransızca dergiyi bulmakta zorluk çekecek meraklı okuyuculara kolaylık sağlamaktı. Zaten, asıl makale Fransızcaydı ve şimdi tüm

Şekil 2. Timbuktu'nun 1830'da Batı kamuoyu tarafından ilk kez görülen manzarası. Rene Caillie'nin *Travels through Central Africa to Timbuctoo and Across the Great Desert, to Morocco; Performed in the Years 1824-1828* (Cilt III, Londra, 1930) adlı kitabının kapak resmi olarak basılmıştı. Caillie, bu ünlü ve uzak şehre varabilen ilk Batılı kâşifti. Şöyle yazar: "Timbuktu şehri bir tür üçgen oluşturur, çevresi yaklaşık üç mildir." (Cilt II, s.56) Büyük bina, Büyük Cami'dir; Caillie Dogonlarla karşılaşacak kadar içerilere girmemiştir ama Bambara Kabilesi ile karşılaşmıştır ve onlardan şöyle söz eder: "Bambaralar kadar neşeli insanlar daha önce hiç görmedim. Gün batımında köyün girişindeki büyük sundurma altında toplanır ve bütün gece kulağa hoş gelen bir müzikle dans ederler... hareketleri zarif ve insanîdir..." (Cilt I, s. 369)

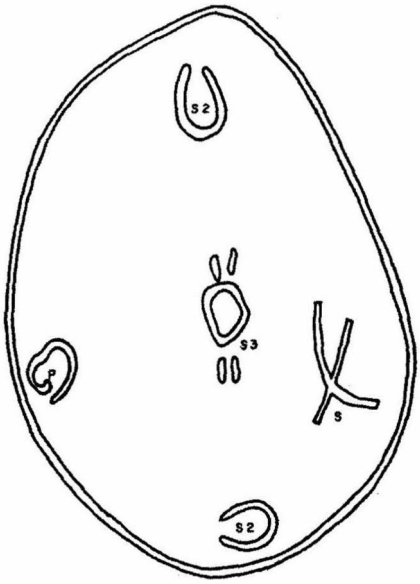
dipnotları vb. ile İngilizcede de mevcut. Bu nedenle özetlemiyorum.

Makaleyi ilk okuduğumda (burada kastedilen Fransız Sudan'ı adlı bölgedir, Mısır'ın bin mil kadar ötesindeki Sudan Cumhuriyeti değil) gördüklerime inanamadım. Çünki burada, Dogon ve ilintili üç kabileyle ilgili antropolojik bir çalışma vardı. Dinsel

Şekil 3. MALİ'NİN DOGON KABİLESİNİN COĞRAFİ KONUMU

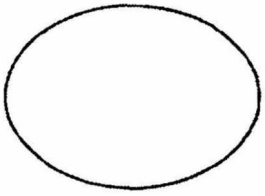
geleneklerinin en gizli temelinde Sirius yıldız sistemi vardı ve buradaki bilgiler ilkel bir kabilenin bilebileceği şeyler değildi.

Dogonlar gökteki en önemli yıldızın Sirius B olduğuna inanıyorlardı ve bu görünmeyen bir yıldızdı. Bunu inkâr etmiyorlardı. O hâlde varlığını nasıl biliyorlardı? Griaule ve Dieterlen şöyle diyorlar: "Aletsiz edevatsız fiilen görünmeyen yıldızların hareketleri ve karakteristikleriyle ilgili bu bilgileri nasıl edindikleri konusu sonuca bağlanmadı, hatta sorulmadı bile!" Ancak bu ifadelerle dahi, Griaule ve Dieterlen sadece Sirius B'nin "fiilen görülmediğini" ima ediyorlardı. Halbuki biz Sirius B'nin çok kuvvetli bir teleskop olmadıkça tamamen görünmez olduğunu biliyoruz. O hâlde yanıt ne?

Şekil 4.
Anahtar
S = SİRİUS
S2 = SİRİUS B'nin pozisyonları
S3 = Bir başka yıldız
P = Bir gezegen

Griaule ve Dieterlen, büyük ve parlak Sirius yıldızının Dogonlar için ufacık Sirius B kadar önemli olmadığını açıkça söylüyorlar. Dogonlar Sirius B'ye *põ tolo* adını vermişler (*tolo* yıldız anlamına geliyor). *Põ*, Batı Afrika'da "fonio" olarak bilinen bir tahıl tanesi; resmî botanik adı *Digitaria exilis*. *Põ* yıldızından bahsederken Griaule ve Dieterlen "Digitaria yıldızı" ya da sadece "Digitaria" diyorlar. *Põ* tohumuna gelince, bu Dogonların bildiği en küçük tane; minnacık bir şey, Avrupa ve Amerika'da yiyecek olarak tanınmıyor. Dogonlar için küçücük tane, küçücük yıldızı simgeliyor, yıldıza da bu nedenle *põ* ismi verilmiş. Makalede şunları okuyoruz: "Sirius, sistemin temeli değildir; sadece Digitaria, yani *põ tolo* adı verilen küçücük yıldızın yörüngesinin odaklarından bir tanesidir... erkek inisiyelerin dikkati tamamen *põ tolo* üzerindedir." Bakın bu çok şaşırtıcı bir ifadedir. Okuyucu, bunun bir Afrika kabilesi için ne denli sıra dışı olduğunu fark etmeyebilir. Ancak, Dogonların başka bir yerde yumurta şeklinde ya da eliptik olarak betimledikleri Digitaria'nın yörüngesi, (bakınız şekil 7 ve 8 ve Ek 1'deki makalenin diğer resimleri) açıkça, esas yıldız Sirius'u "yörüngesinin odaklarından biri" şeklinde tanımlanmış. Elbette teknik terim olan "odak", antropologların eklemesi. Yine de Dogonların kendi dillerinde söylediklerini sadakatle aktarmakla yetinmişler. Dogonların söyledikleri ve çizimlerinde de açıkça gösterdikleri şey, (bakınız 4 ve 8. şekiller) Sirius B'nin Sirius A çevresindeki yörüngesinin, diğer yörüngeli cisimlere de genişletilebilen Kepler'in gezegensel hareket yasalarına uygun oluşudur. Göksel cisimlerin kusursuz çemberler izlemediklerini ilk kez Johannes Kepler (1571-1630) ileri sürmüştü. Kepler'in ifade ettiği, her elipsin iki odağından birinde güneş olmak üzere, gezegenlerin güneş çevresindeki hareketlerinin elips biçimli yörünge-

Şekil 5. BİR ELİPS

lerde ilerlediğiydi. Konuştuğum birçokları, gezegenlerin Güneş çevresinde düzgün çemberler çizmediklerinden habersizdiler. Okulda bu kendilerine öğretilmiş de olsa, çoktan unutup gitmişlerdi. Pek çok kişi de, kendilerine ne olduğu gösterilmedikçe, elipsin ne olduğunu bilmiyorlar.

Elips, bir çeşit "esnetilmiş" dairedir. Şöyle düşünebilirsiniz: Bir dairenin merkezini tespit ediyor, sonra bu merkezî noktayı iki parçaya bölüyor ve bunları birbirinden uzaklaştırıyorum. Böylece daire üstten ve alttan düzeliyor, kenarlardaysa yuvarlak; merkezin iki parçası da, iki en uzak noktayı birleştiren bir doğru üzerinde bulunuyor. İşte merkezin bu iki parçasına "odak" adı veriliyor ve ikisi birlikte "bir elipsin iki odağını" oluşturuyorlar. Bu elipsi tekrar yuvarlak taraflarından bastırırsanız, iki odağı yeniden üst üste getirmiş ve yeniden bir çembere ulaşmış oluyorsunuz.

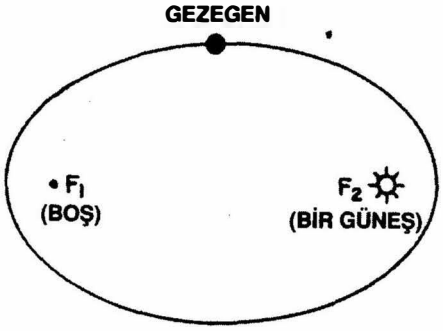

DAİRE, BİR MERKEZ ELİPS, İKİ ODAK

Şekil 6.

Şimdi tüm okuyuculardan şu noktaya dikkat etmelerini istiyorum: Kepler ve takipçilerinin kuramlarını tanımayan Dogon kabilesi, nasıl oluyor da bu gibi şeyleri biliyorlardı? Kepler on altıncı yüzyılda yaşamış olmasına rağmen, Dogonların sahip olduğu diğer bilgilerin batıda ancak 1920'lerin sonunda ortaya çıktığını göreceğiz. Griaule ve Dieterlen'in 1931 yılında Dogonları ilk kez ziyaret etmesinden önce hiçbir Batılı misyoner gelmemişti. Fransız misyonerlerinden olan Beyaz Babalar'dan aldığım mektup bunu teyit ediyor. Batının bilgisinin Dogonlara aktarılması imkânsız gibi görünüyor. Her şeyden önce, dairesel değil de elip-

tik olan yörüngelerin olduğu fikrine nasıl ulaşmışlardı? Hele bir de bu düşünceyi uzayda görünmeyen bir yıldıza uyarlamanın ne demek olduğunu düşünün. Üstüne üstlük, Sirius A elips içinde bir yerde demiyor da, odaklardan biridir diyorsunuz? Yani merkezde falan değil? Yörüngeyi eliptik olarak düşünse bile, ilkellerin Sirius'u bu elipsin merkezine yerleştirmesi beklenmez miydi? Ama, hayır. Bu çeşit bir hata yapmayacak kadar çok fazla şey biliyorlardı. Çünki Kepler yasasıyla ilgili en önemli nokta, sadece yörüngelerin eliptik olmayıp Güneş'in de mutlaka odaklardan birinde bulunmasıdır; yoksa yasa işlemez. Neticede, tüm bunları bilmek için, bir Kepler'iniz olması gerekmez. Eliptik yörüngeler evrensel bir gerçektir; galaksinin öteki ucunda veya bir başka galakside de geçerlidir. Kepler sadece doğal bir prensibi keşfetmişti; bu prensibi o icat etmedi. Bu nedenle Dogonların da Kepler'i tanıması gerekmiyordu. Tek gereken, Dogonlar bu gezegende yaşadıklarına ve Afrika'da bu tarz şeyler keşfeden birilerini bilmediğimize göre, başkaca bir kaynaktan bu evrensel prensibi nasıl öğrenmiş olduklarının açıklamasıdır.

Şekil 7.

Şekil 8'de, Dogonların Sirius B'nin Sirius etrafındaki yörüngesiyle ilgili çizimlerini, aynı olgunun modern astronomik diyagramlarıyla karşılaştırıyorum. (Lindenblad'ın son çalışmasına göre, bu ölçekte bu şemaların doğruluğu teyit edilmiştir); yine aynı

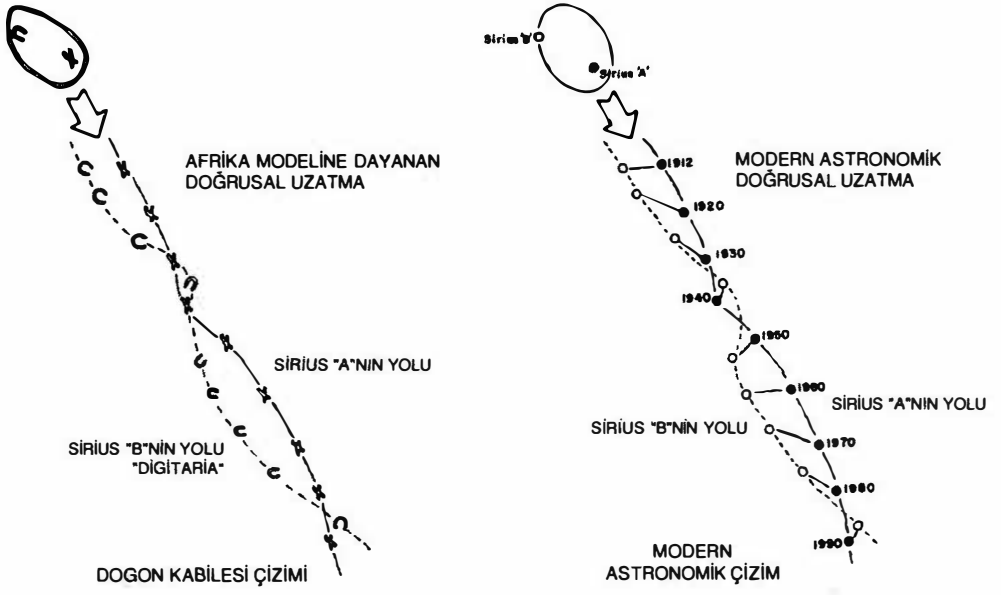
Şekil 8. Solda: Dogonların kum üzerine çizdikleri, Sirius etrafındaki Digitaria (Sirius B) yörüngesi.
Sağda: Sirius yörüngesinin modern astronomik bir diyagramı; yıllar, Sirius B'nin bu tarihlerdeki konumunu göstermektedir. Dogonların Sirius'u çizimlerinin merkezine değil de, çizdikleri yaklaşık elipsin odaklarından biri yakınına yerleştirdiklerine dikkat ediniz. Bu, bilgilerinin en olağan dışı kısmıdır ve sağdaki diyagrama inanılmaz derecede uyumaktadır.

bilginin, kabilenin terimleri ve modern terimlerle bir mukayesesi de mevcut. Burada lineer bir perspektiften, olgunun zaman içine dağıtılmış şekli görülüyor. Dogon çizimlerinin kusursuz bir bilimsel hassasiyet sergilediklerini iddia edecek değilim. Benzerlik o kadar çarpıcı ki, en alışık olmayan bir göz dahi iki çizimin özdeş olduklarını derhal görebiliyor. Mükemmelcilerin cetvel ve mezuralarını çıkarmaları gerekmiyor. Olgu kanıtlanmıştır ve bu olgu, Dogonların, Sirius A etrafında dolanan Sirius B ile ilgili hiç de aşikâr olmayan incelikli prensipler hakkında doğru bir genel bilgiye sahip olduklarıdır.

Dogonlar, bu gözle görünmeyen yıldızın gerçek yörüngesel periyodunu da bilmektedirler; bu süre 50 yıldır. Kabilenin kutsal Sigui seremonisi hakkında Dieterlen ve Griaule şöyle diyorlar: "Yörüngenin periyodu çift olarak ifade ediliyor, yani 100 yıldır deniyor çünki Siguiler de "ikizler" hâlinde eşleşiyorlar; böylece "ikiz-lik" ilkesi vurgulanmış oluyor."

Dogonlar Sirius B'nin kendi ekseni etrafında da döndüğünü söylüyorlar. Bu ise onların bir yıldızın bunu yapabileceğini bildiklerini gösteriyor. Gerçekten de bütün yıldızlar kendi eksenleri etrafında dönerler. Dogonlar bu kadar olağanüstü bir olguyu nasıl biliyorlar? Makalede, Dogonların şunları söylediği kaydediliyor: "Uzaydaki hareketinin yanı sıra, Digitaria kendi etrafında da bir yıllık periyotlarla dönüyor ve bu rotasyon, *bado* törenleriyle kutlanıyor." Dogonlar *bado* gününün Sirius B'den gelen ve önemli sinyaller taşıyan bir ışının dünyaya çarptığı gün olduğuna inanıyorlar. Modern astronomi Sirius B'nin rotasyon süresini bilmiyor; yıldız o kadar küçük ki onu görmemiz bile bir şey. Oxford Üniversitesi Astrofizik Bölümü ve üniversitenin gözlemevinden G. Wegner'e bir yılın Sirius B'nin rotasyon periyoduyla ilgili iyi bir tahmin olup olmadığını sordum. Bunu belirlemenin hiçbir yolu olmadığını ancak bir yıl ifadesinin doğru olabileceğini söyledi; yani dışlanabilir bir ifade değildi, mümkündü. Bu cevap da bana yetti.

Dogonlar Sirius B'yi "sonsuz ölçüde küçük" olarak betimliyorlar. Bildiğimiz kadarıyla Sirius B bir ak cücedir ve evrendeki görünür yıldızların en ufak tipindendir. Ancak Dogon ifadeleri-

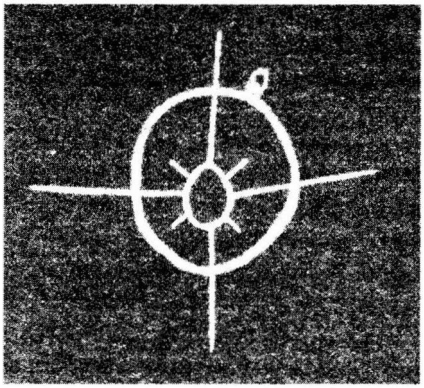
Şekil 9. Sağdaki doğrusal uzatma bilimsel açıdan güvenilirdir; Sirius B'nin Sirius A çevresinde dönüş hızının ölçümlerine dayanmaktadır. Soldaki doğrusal uzatma bilimsel açıdan güvenilir *değildir*. Varsayılmış bir bağlantıdır çünkü Digitaria'nın dönüş *hızının* Dogon bilgisinden kesin olarak çıkartılabilmesinin hiçbir yolu yoktur. Dolayısıyla bu doğrusal uzatmalar aralarında bir bağlantı olduğunun kesin kanıtı olarak değerlendirilemez. Ancak bağlantı olmaları muhtemeldir çünkü Digitaria'nın (eğer yörüngenin biçimi ve mesafe eşleşiyorsa, o zaman süre de eşleşir) astronomik açıdan anlamlı bir hızla hareket ettiği varsayılmaktadır.

nin en çarpıcısı şu şekildedir: "Gökteki en ufak şey gibi düşünülen yıldız, aynı zamanda en ağır olan şeydir: Digitaria var olan en ufak şeydir, o en ağır yıldızdır. *Sagala* adı verilen bir metalden oluşmuştur; demirden biraz daha parlakçadır ve o kadar ağırdır ki, 'dünyadaki tüm varlıklar biraraya gelseler onu kaldıramazlar.' Esasen yıldız, ... dünyanın tüm tohumları ya da tüm demirlerine denk... bir ağırlıktadır." (Yukarıdakiler hep Griaule ve Dieterlen'in Ek 1'deki makalesindendir.)

Sonuçta, Dogonların tüm bilinen bilimsel gerçeklere ve şu an bilinmeyen bir kısmına da uygun bir Sirius B kuramı sunduklarını görüyoruz.

Tüm bunlar Dogonların bildiği en kutsal ve en gizli tradisyonu; dinlerinin ve yaşamlarının merkezini oluşturuyor. Tüm bu ifadelerle ilintili olarak Sirius sisteminde üçüncü bir yıldızın varlığından da bahsediyorlar; buna *emme ya* ("Dişi Süpürge darısı") yıldızı diyorlar; Digitaria'yla mukayese edildiğinde (ağırlık olarak) dört kez daha hafif olduğu, aynı yönde ve aynı zaman zarfında (50 yıl) daha geniş bir yörünge çizdiği belirtiliyor. Her birinin konumları öyle ki, çapları arasındaki açı dik oluyor! Bu son yıldızın bir uydusu var. Bu, Dogonların, yıldızlar dışındaki cisimleri yıldız uyduları olarak anladıklarını gösteriyor. *Emme ya* konusunda şunları söylüyorlar: "O 'kadınların güneşidir'... 'küçük bir güneştir'... Gerçekte 'kadınlar yıldızı'... ya da keçi sürüsü adı verilen bir de uydusu bulunuyor..." *Emme ya*, "Dişi Süpürge darısı" ya da kadınlar güneşi olarak bilinen bu üçüncü yıldız, ilk bölümde tarif edildiği gibi 1995 yılında astronomlarca da onaylanan Sirius C'dir.

Bu olağan dışı sistemin astronomik olguları çevresinde, Dogonlar karmaşık bir mitoloji sistemine sahipler. Sirius B'yi "Sirius'un etrafında amansız biçimde döner... ve ona asla ulaşamaz" olarak görüyorlar. Tüm bu olgulara mitolojik öykü ve kişilikler yerleştirilmiş. Ben, makaleden salt gerçekleri ayıklayıp okuyucuya öyle sunmaya çalıştım. Ancak, makalenin tamamını neden kitaba eklediğimi anlamış olmalısınız: Bilgiler o kadar inanılmaz ki, kaynağı doğrudan vermeyecek olsam tüm bunları bizzat uydurduğum düşünülebilirdi.

Şekil 10. Sirius C, yani *emme ya*'nın çevresinde dolanan bir gezegeni gösteren Dogon çizimi.

Ancak artık "Sudanlı Bir Sirius Sistemi" makalesini bir yana bırakıp, bu kitapta ek olarak verilemeyecek kadar kapsamlı, daha yeni bir çalışmaya bir göz atalım. 1965'de yayınlanan kitap, *Le Renard Pâle* [The Pale Fox (Soluk Tilki)] (*) adını taşıyor. Griaule ve Dieterlen'e ait kitap Marcel Griaule'un ölümünden on yıl sonra yayınlanmış ve Bayan Dieterlen'in Dogonların Sirius sistemiyle ilgili son fikirlerini içeriyor. İki antropoloğun birlikte yaptıkları çalışmaları bir bütün olarak veren ilk ve tek eser hâlindeki net bir döküm[19] olmaktan öte, bu kitapta Sirius ve ona eşlik eden yıldız hakkında astronomik bir özet de yer alıyor. Bu özet, Dr. P. Baise'in *Astronomie* dergisinde Eylül 1931'de yayınlanmış bir makalesi. Şöyle deniyor: "Bu özette Sirius'un refakatçisinin keşfi, yörüngesi, periyodu, yoğunluğu gibi bilgiler veriliyor."[20] Belli ki 1950'den ve "Sudanlı Bir Sirius Sistemi"nden bu yana yazarın merakı hayli artmış. Ancak, Bayan Dieterlen, gerçek bir profesyonel gibi, astronomik bilgilerle Dogon geleneğini karşılaştırıp sonuçlar çıkarmaktan kaçınıyor.[21] Sakın yanlış anlaşılmasın, Griaule ve Dieterlen (benim bildiğim kadarıyla) Dogonlar konusunda dünya dışı bir temastan hiç söz etmemişler. Dogonların bu olağa-

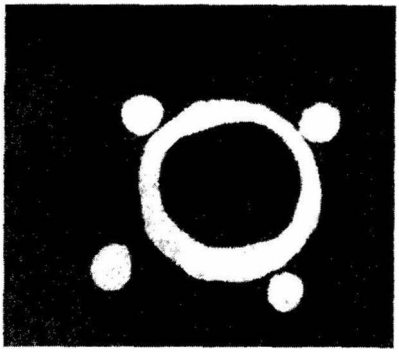
(*) Dogonların tilkisi (Yurugu), *Vulpes pallidus*'tur (Bakınız Resim 2), İngiltere'de yaşayan tilki cinsi olan *Vulpes vulpes* değildir.

nüstü şeyleri kendiliklerinden bilmelerinin mümkün olmadığı hakkında doğrudan hiçbir yorumda da bulunmamışlar. Ben onlar gibi müthiş bir keşifte bulunsaydım, makaledeki gibi "bunları nasıl bildikleri sorusu... neticeye bağlanmadı, hatta sorulmadı bile" deyip geçemezdim. Bence antropologların en takdire değer tarafları bu. Eğer ortalığı velveleye vermiş olsalardı, onları asla ciddiye almazdım. Güvenilmez bulurdum. Bilginin, açığa çıkabilmesinin böylesi ironilere bağlı olması, olayın mizahî tarafı.

Oturup bu kitabı *Le Renard Pâle* ışığında tekrar yazdım. (Kitabı basılmamış bir tercümeden okudum.) Çok daha kapsamlı bilgi edinmiş oldum. "Bir Hayvan Masalı" adlı bölümde bunları ayrıntılı olarak tartışacağım.

Le Renard Pâle'de, Dogonların astronomi ve Sirius sistemi konusundaki inanç ve bilgileri konusunda çok daha fazlasını öğrenmek mümkün. Ay hakkında şöyle diyorlar: "Pıhtılaşmış ölü kan gibi, kuru ve cansızdır".[22] Satürn gezegeniyle ilgili çizimlerinde, Satürn'ün etrafında bir halka mevcut; bu kitapta Şekil 12'ye bakınız. Gezegenlerin Güneş çevresinde döndüklerini biliyorlar. Gezegenlere *tolo tanaze*, yani "(bir şeyin) etrafında dönen yıldızlar" diyorlar.[23] Ama bu onların Dünya çevresinde döndüğü anlamına gelmiyor. Dogonlar, bilhassa şöyle söyleyebiliyorlar: "Güneş etrafında yavaş yavaş dönerken, Jüpiter, Venüs'ü izler".[24] Venüs'ün muhtelif konumları, çok geniş bir alanda, altarlar, taş dikmeler ya da mağara yahut sığınaklara yerleştirilmiş düzenlemelerle ifade edilmiş.[25] Venüs'ün konumları, bir Venüs takvimi oluşturuyor.[26] Aslında Dogonların dört farklı takvimi mevcut. Bunlardan üçü ayinsel takvimler: Güneş, Venüs ve Sirius takvimleri. Dördüncüsü bir tarım takvimi ve Ay'a ilişkin.[27]

Dogonlar, Sirius B'nin yanı sıra, gözle görünmeyen dört diğer gök cismini ve bunların Sirius sistemi içindeki muhtemel refakatçilerini de tanıyorlar. Bu diğer dört gök cismi, bizim Güneş Sistemimiz içindedir. Çünki Dogonlar, Jüpiter'in dört esas Galile ayını biliyorlar. Bu aylara "Galile" deniyor, çünki teleskobu ilk kullanmaya başladığında Galile tarafından keşfedilmişler. Jüpiter'in diğer uyduları küçük ve önemsizdirler; bunlar vaktiyle asteroitlermiş, bilinmeyen bir tarihte Jüpiter'in kütle çekimi tarafın-

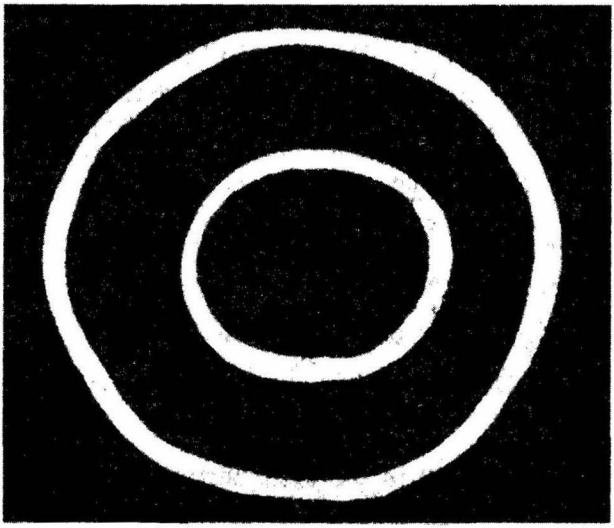

Şekil 11. Dört ana ayıyla Jüpiter'i gösteren Dogon çizimi

dan yakalanmışlar. (Merih ile Jüpiter arasındaki asteroit kuşağından geldikleri zannediliyor. Bazı astronomlar burada eskiden bir gezegen olduğunu ve sonra patladığını düşünüyor.) Dogonlar şöyle diyor: "(Birazdan hikâyesini okuyacağınız belâlı Ogo ile özdeşleştirilen) Tilkinin iğdiş edilmesi (*) sırasında çok miktarda kan aktı. Mahrem organlarının kanı yere aktı ancak Amma bunları göğe çıkarıp *dana tolo*, yani Jüpiter etrafındaki dört uyduya dönüştürdü;... "Bu dört küçük yıldız, Jüpiter'in takozlarıdır"... Jüpiter bir kayayla temsil edildiğinde, dört küçük taşa yaslanır.[28] Jüpiter'in dört ayıyla birlikte gösterildiği bir Dogon çizimi, Şekil 11'de gösteriliyor. Griaule ve Dieterlen bu çizimi şu şekilde betimliyorlar:[29]

> Bu çizim, gezegeni -daire- simgeliyor; çevresinde yanal olarak yerleştirilmiş dört uydu yer alıyor. Bunlara *dana tolo unum*, yani "*dana tolo*'nun çocukları" deniyor (dana tolo=Jüpiter). Dört uydu, dört *sene* (akasya) türüyle ilintilendirmiş; bunlar Tilki'nin iğdiş edilmiş mahrem organlarından sıçrayan kan damlalarından oluşmuşlar. "Dört küçük yıldız, Jüpiter'in kabuklarıdır"... Uydular arasındaki kısımlar, mevsimleri simgeliyor. Jüpiter etrafında dönüyorlar ve hareketleri *sene* yapraklarının büyümesini destekliyor. Çünki *sene*'ler, gökteki yıldızlar gibi, geceleri topraktan büyüyorlar ve uydular gibi, kendi eksenleri etrafında (yıl boyunca) dönüyorlar.

(*) Hayvanlarda üreme organını çıkarmak veya körletmek.

Şekil 12. Satürn halkasıyla doğuyor. Dogon çizimi.

Bir dipnotta, "bazı *sene* cinslerinin gövdelerinin sarmallı" olduğu belirtiliyor. *Sene* tahtasından ev yapılmaz, çünki o zaman ev de "döner". Geceleri *sene*'lerin hareketlerinin "yer değiştiren" ölülerin ruhlarını cezbettiği düşünülüyor.

Şekil 12'de görüldüğü üzere, Satürn (Zühal), ancak teleskop vasıtasıyla görünen meşhur haresiyle çiziliyor. Griaule ve Dieterlen şöyle diyorlar:[30] "Dogonlar yıldızın etrafında kalıcı bir hare olduğunu doğruluyorlar. Bu bazen Ay çevresinde görülen hareden farklı... Yıldız hep Samanyolu'yla ilintilendiriliyor."

Satürn, bir bakıma Samanyolu ile ilişkili olarak "mekânı sınırlayan yıldız" olarak biliniyor.[31] Bu ifadelerin anlamı açık değil. Griaule ve Dieterlen konunun daha fazla araştırılması gerektiğini söylüyorlar[32] ancak öyle görünüyor ki şu bilgiyi aktarmaya çalışmışlar; Satürn, Güneş Sistemi'nin "mekânını sınırlıyor", onu Samanyolu'ndan ayırıyor ve ikisi arasında bir bağlantı işlevi de görüyor. Güneş Sistemi de Samanyolu'nun bir parçası çünki. Sa-

türn, Dogonların bahsettikleri en dış gezegen olduğundan kastedilen mana bu olabilir. Dogonlar Samanyolu'nun yerküreyi içerdiğinden de haberdarlar:[33] "... Samanyolu... Dünya'nın bulunduğu 'sarmal oluşturan yıldızlar âlemi içinde', sarmal yıldız imgesini kendinde taşıyor. 'Bu yıldızlar âleminde', etrafında dolaştıkları eksen (Amma'nın çatalı) Kutup Yıldızı'na ... bağlanıyor." Ve bu böyle devam edip gidiyor. Samanyolu "en uzak yıldızlar" olarak betimleniyor, yani gezegenlere göre "en uzak".

"Dogonlar için sonsuz sayıda yıldız ve sarmal âlemin bulunduğu"[34] söyleniyor. Üç tip *tolo* ya da "yıldız"ı özenle tasnif ediyorlar: "Sabit yıldızlar (bir başka yıldız etrafında) 'dönmeyen yıldızlar ailesi'nin parçasıdırlar...gezegenler (bir başka yıldız etrafında) 'dönen yıldızlar ailesi'ne aittirler...uydular ise *tolo gonoze* yani "çember yapan yıldızlar" diye adlandırılır.[35] Göksel hareketler, kan dolaşımına benzetilmektedir. Gezegen, uydu ve refakatçiler "dolaşan kan"dırlar.[36] Bu da bizi, Dogonların kendi gelenekleri itibarıyla bedendeki kan dolaşımını bildikleri gibi inanılmaz bir gerçeğe götürmektedir. Bizim kültürümüzde, kan dolaşımını İngiliz William Harvey (1578-1657) keşfetmiştir. Bugün bize garip de gelse, bu olgu daha önce kimsenin dikkatini çekmemiştir. *Brief Lives* (Kısa Hayat Hikâyeleri) adlı kitabın yazarı John Aubrey, Harvey'i iyi tanıyordu; şöyle yazıyor:[37] "Kan dolaşımıyla ilgili kitabı çıktıktan sonra, bazılarının kafadan çatlak olduğunu düşündüklerini söylediğini duymuştum." Dogonlarsa, bilgelerinin kafadan çatlak olduğuna nedense hükmetmemişlerdi. İşte kuramın Dogonlar tarafından kendi ifadeleriyle anlatılışı:[38]

> Göbekteki organlar içinde dolaşan kanın bedendeki hareketi, bir taraftan "temiz" kanı, diğer taraftan da yağı birarada tutar (insandaki kelâm): Kelâmın gelişimi işte böyle olur. Kan suyu -ya da temiz kan- kalpten, akciğerlerden, karaciğer ve dalaktan geçer; yağlı kan ise pankreas, böbrekler, bağırsak ve cinsel organlardan.

Not (1997): Kan dolaşımını ilk keşfedenler Çinlilerdir, ancak bu durum Batı dünyasında Michael Servetus'un (o, Giordano Bruno ve iki kişi daha Harvey'in öncülleriydi) bundan söz ettiği yıl olan 1546'ya dek bilinmedi. Kan dolaşımı, M.Ö. ikinci yüzyıl tarihli *Sa-*

rı *İmparator'un Beden Hekimliği El Kitabı* adlı Çin tıbbı klâsiğinde açık biçimde tarif edilmiştir; teorinin Çin'de ancak M.Ö. altıncı yüzyılda formüle edildiğine inanılıyor. Ancak bu bilgi iki bin yıl boyunca Çin'de saklı kalmış ve Batı Afrika'ya ulaşmış olması bir hayli zor görünüyor. Bu konudan, Çin bilimi tarihi hakkında yazdığım *The Genius of China* (Çin Dehası) adlı kitapta söz ettim.

Dogonlar şöyle diyorlar: "...yediğiniz yemek, içtiğiniz içecek, Amma bunları kırmızı kana çevirir; beyaz kan iyi bir şey değildir."[39] Ayrıca şöyle derler: "Besinlerin özü kana geçer."[40] Kanın iç organlara "kalpten başlayarak" geçtiğini bilmektedirler.[41] Dogonlar, oksijenin rolünü bile anlar görünmekteler; ya da en azından havanın rolünü: Kan akışına katılmaktadır. Havayı "Kelâm"la bir saydıkları için; kelâmın kan akışına, "kalpten gelen bir dürtüyle" "içimizin besinini" getirmek için kana karıştığını söylüyorlar. "Kelâm'ın (hava) bedene entegrasyonu, kanı besleyen besinlerle de alâkalı. Bütün solunum ve sindirim organlarının bu entegrasyonla ilintisi var."[42]

Kan dolaşımına benzetilen Samanyolu şöyle tasvir ediliyor: "... *yalu ulo* terimi, galaksimiz Samanyolu'nu temsil eder; yeryüzünün bir parçası olduğu yıldızlar âleminin tamamıdır. Bu, bir sarmal yaratarak fırıl fırıl dönmektedir... Neredeyse sonsuz sayılabilecek çoğalım ve gelişimi ve Amma'nın yarattığı spiraloid yıldızlar âlemini (kucaklar)... Evreni dolduran sarmal âlemler vardır, sonsuz ve ölçülemez."[43] Amma, Dogonlar için baş tanrı, Evrenin Yaratıcısıdır. Amma ve yaradılışla ilgili bir ifade şu şekilde: "Yaradılış sırasında fermantasyonun üstlendiği etkin rol, bugün biranın mayalanmasında gözlenebilir... sıvının fermantasyonu, mayalanmada yok olan tahılların 'dirilişi'dir. Hayat... fermantasyona benzetilebilir. Yaratılışta 'Amma'nın içinde birçok şey fermante olur."[44] Ve "fırıl fırıl dönüp dans ederek Amma, evrenin tüm yıldızlarının spiral âlemlerini yarattı."[45] "Amma'nın çalışması, evreni tedricen gerçekleştirdi; evren sarmal döngüler hâlinde pek çok yıldız âlemlerinden meydana gelir."[46]

Dogonlar bütün evrendeki zeki hayat biçimlerini kavrayabilmektedirler. Şöyle diyorlar:[47]

Sarmal yıldız âlemleri, meskûn evrenlerdir; çünki Amma nesneleri nasıl yarattıysa, dünyaya biçimini ve hareketini de öyle verdi ve canlıları yarattı. Bizimkinde olduğu gibi başka "Dünya"larda da canlılar vardır; canlılığın bu bereketi, bir mitosun açıklanmasıyla resmediliyor: İnsan, 4. arzdadır; 3. yerde "boynuzlu adamlar" *inneu gammurugu* vardır, 5. yerde "kuyruklu adamlar" *inneu dullogu* vardır, 6.da "kanatlı adamlar" *inneu bummo* ("Altıncı Arz"dan olan bu "kanatlı adamlar"ın birinin Dogonlarca yapılmış demirden bir heykeli Resim 9'da görülebilir). Bu diğer âlemlerdeki hayat hakkında pek bir şey bilinmemekle beraber, bunların varlığının da kesin olarak tanındığını gösterir.

Dogonlar, Dünya'nın kendi ekseni etrafında döndüğünü bilmektedirler. Dogonlar için geleceği söylemenin standart biçimi, yatmaya gitmeden önce kum üstüne bir şekil çizmek ve sabah olunca şekle bakıp, gece tilki desenin neresinde durmuş diye bakmaktır. Tilki, kum üzerine çizilmiş kehanet levhalarına basa basa yürürken, (tilkinin) "patilerinin hareketiyle, gezegenler de dönmeye başlarlar".[48] Yegâne görünür izleri kuyruk bırakır ve bu yerkürenin kendi ekseni çevresindeki dönüşüne benzetilir: "Tilki kuyruğuyla birlikte döndü, Dünya ise kendi ekseninde."[49] Böylece kehanet levhası, Tilki bu kayıtlar boyunca ilerlerken, "patilerinin hareketi nedeniyle dönen" Yeryüzü'nü simgelemektedir; bilgilendirme levhasıysa Yeryüzü'nün hareket ettiği uzayı, aynı zamanda da Güneş ve Ay'ı simgeler; bunlar Amma'nın uzanabileceğinden öteye yerleştirilmişlerdir.[50] Burada bahsedilen bilgilendirme levhasının on iki kaydı vardır ve bu bir Ay takvimidir. Her kayıt bir aylık süreye karşılıktır. *Le Renard Pâle* kitabında, 96. şekildir. İşte bu on iki ay "Yerküre'nin hareket ettiği mekândır". Yani Güneş çevresindeki bir yıllık yörünge. Ve bu yörünge izlenirken, Yerküre'nin kendi ekseni etrafındaki rotasyonu, her gün gerçekleşir. Güneş etrafındaki yörünge, "Yerküre'nin uzayıdır".

Dogonlar, gökküreyi dönüyor gibi gösteren şeyin, yerin kendi ekseni etrafındaki hareketi olduğunu iyi bilmektedirler. "İnsanların onları gördükleri biçimiyle, yıldızların doğudan batıya doğru hareketinden" bahsetmektedirler.[51] Dogonlar böylece

Avrupalı atalarımızın yanılgısına düşmemiş, gökküre ve yıldızların yer etrafında döndüğünü hiç iddia etmemiş oluyorlar. (Avrupa'da hiçbir bilim tarihçisi tarafından bildirilmese de böylesi ilkel fikirlerle ilgili Avrupa bağlantılarını uzun araştırmalar sonucu buldum ve bu "gizli" geleneği Ek 2'de özetledim ve Sirius gizemiyle ilintisine dikkat çektim.)

Plasenta (eşene, rahim zarı), Dogonlar tarafından bir grup yıldız ya da gezegen "sistemi" için simge olarak kullanılıyor. Kendi Güneş Sistemimize "Ogo'nun Plasentası"[52], Sirius yıldızının refakatçi ve uydularıyla oluşturduğu sisteme de "Nommo'nun Plasentası"[53] adı veriliyor. Nommo, Sirius sisteminden gelip yeryüzündeki toplumu kuran, büyük kültür kahramanı ve uygarlık liderine verilen kolektif isim. Nommo ya da daha kesin olarak Nommolar, yüzer-gezer varlıklar ve bu kitapta yer alan 52 ve 54. şekillerdeki kabile çizimlerinde görülüyorlar.

Bahsettiğim iki kozmik plasentayla ilgili olarak Griaule ve Dieterlen şunları kaydediyorlar:[54]

> Bazen ilişkilendirilen ve iç içe geçen bu iki sistem, çeşitli takvimlerin kökeninde bulunuyor ve insanın yaşam ve etkinliklerine ritm oluşturuyorlar... Bunların Dünya'ya en yakın olanının ekseninde Güneş yer alıyor; Güneş, Ogo'nun plasentasının geri kalanının tanıklığını oluşturuyor. Diğeri, uzakta olanı ise Sirius'u; Nommo'nun plasentasının geri kalanının tanıklığı, evrenin gözcüsü.

Bu "plasentalardaki" gök cisimlerinin hareketleri, hakikî plasentadaki kan dolaşımına benzetiliyor. Gök cisimleri, kanın topaklar hâlinde pıhtılaşmaları gibi. Bu ilke, daha geniş sistemlere de uygulanabiliyor: "Yıldızların oluşumu esnasında, 'kanın izlediği yolun' Samanyolu ile simgelendiğini görüyoruz..."[55], "... gezegen ve uydular (refakatçiler) kanla birlikte akan 'tohumlar' ve dolaşan kanla ilişkilendiriliyorlar."[56] "Balık Diyarı"[57] ve Nommo'nun plasentası olarak bilinen Sirius sistemi, "gökteki çifte plasenta"[58] olarak da adlandırılıyor; burada, ikili yıldız sistemine bir gönderme var. Sirius sistemindeki "toprak", "saf toprak"; bizim Güneş Sistemimizdeki "toprak" ise "katışıklı toprak" olarak kabul ediliyor.[59]

Nommo'nun yeryüzüne inişine "balık günü"[60] deniliyor, Sirius sisteminde yer alan, geldiği gezegene de "balık gününün (saf) toprağı deniyor... Yani (bizim) katışıklı toprağımızdan farklı..."[61] Bizim sistemimizde bütün gezegenler, Güneş'in plasentasından çıkmışlar. Jüpiter[62] gezegeninin "bu plasentaya düşen kandan ortaya çıktığı" söyleniyor. Venüs de aynı şekilde oluşmuş.[63] (Venüs "yaratıldığında kan kırmızıydı, zamanla rengi soldu."[64]) Mars da bir "kan" pıhtısından yaratıldı.[65] Belirttiğimiz gibi, bizim Güneş Sistemimize, katışık olan Ogo'nun, Tilki'nin plasentası deniyor. Bizim kendi Yeryüzümüz, "Ogo'nun göbek bağının, plasentasına bağlandığı yerdir... ve onun ilk inişini hatırlar".[66] Diğer bir deyişle, Yerküre, Ogo'nun, gezegenler sistemine "bağlandığı" nokta. Tilki Ogo'nun insanın ta kendisini simgelediği düşünülüyor; bu, büyük göbek bağının Güneş Sistemimizde bağlı olduğu gezegen; Ogo da, bu gezegene "inmiş" ya da bu gezegende oluşmuş kusurlu zeki türü ifade ediyor. Tüm kozmik katışıklılığımızla, Ogo, bizlerin temsilcisi. Ogo'nun, kusurlunun, her şeye burnunu sokan dışlanmış varlığın kendimiz olduğunu fark etmek kişiyi şok ediyor. Ogo, yaratılışına isyan etmiş ve tamamlanmadan kalmış. Hristiyan batı geleneğindeki Lüsifer'e karşılık geliyor. Ve bu katışıklılığı ödemek için, Nommo'nun tekrar tekrar ölüp dirildiğine inanılıyor; Dogonlara göre Nommo, dünyayı saflaştırıp temizlemek için kendini kurban ediyor. İsa peygambere atfedilen mesih karakteriyle koşutluk hayret verici. Nommo da ağaçtan bir çarmıha geriliyor; insanlık için komünyon ayininde yenen türden besini oluşturuyor ve tekrar diriliyor.

Nommo'nun geri döneceği de anlatılmış. Gökteki bir "yıldız" yeniden görünecek[67] ve "Nommo'nun yeniden dirilişinin işareti" olacak. Nommo dünyaya ilk indiğinde, "Tilki'yi öldürmüş; böylece Tilki'nin oluşturduğu yeryüzü üzerinde gelecekteki iktidarını belirlemişti".[68] Belki de böylece insanın hayvansal yapısı, uzak geçmişimizde yeterince törpülenmişti. Belki Dogonların Nommolar dediği ziyaretçiler, içimizdeki "Tilki'yi öldürmüşler", sadece Ogo'yu yok etmişler ve sahip olduğumuz uygarlığın en nadide öğelerini bize vermişlerdi. Hâlâ, içimizdeki Ogo'yla savaşıp duran, hayvanla uygarın tuhaf bir bileşimiyiz.

Dogonlar, göksel hareketler hakkında yorumlarına devam ediyorlar: "...Yer, kendi ekseni etrafında döner...(ve Güneş çevresinde) büyük bir çember oluşturur...Ay Dünya çevresinde konik bir spiral gibi döner. Güneş, ışınlarıyla uzaya ve yere ışık dağıtır."[69] Güneş "Ogo'nun plasentasından arta kalandır"[70] ve sistemimizin merkezidir. Oradan yüzer-gezer uygarlık taşıyıcıları geldi, şeklinde ifade ettikleri bir nedenle Dogonlar, yaşamlarının ve dinlerinin merkezini, iyi tanıdıkları Güneş ve gezegen sistemine değil de yakındaki bir yıldız ve görünmez refakatçilerine yerleştiriyorlar. Neden? Gerçekten de söyledikleri nedenle olabilir mi? Bu doğruysa, Nommolar geri dönecekler mi? Dogon bilgilerini tüm ayrıntısıyla incelememiz gerekecek. *Le Renard Pâle* adlı kitapta, bu kitapta yer alan makaleden farklı olarak, örneğin, Sirius sistemindeki *emme ya* yıldızının yörünge periyodunun elli yıl değil, otuz iki yıl olabileceği söyleniyor. *Emme ya*, Sirius B'den daha büyüktür ve "dört kez daha hafiftir". Sirius B'ye göre "dik konumda" yer alıyor. Sirius B'nin denetimindedir ve Sirius B'nin "emirlerini" ileten bir elçi olarak iş görür.[71] Artık böyle bir gök cisminin var olduğunu biliyoruz. Demek ki Dogon ifadeleri, test edilmeyi bekleyen kanıtlar olarak düşünülebilir. Dr. Lindenblad, Sirius C konusunda önceki astronomların söylediklerine kanıt bulamadığını söylemişti. Ama artık Dogonlarca önerildiği türden Sirius C ile ilgili kanıtlar bulundu. Ve böyle bir keşfin yapılmış olması, Dogonların iddialarının geçerliliğini kesinleştirmektedir. Dogonların Sirius C'nin gerçek yörüngesi hakkındaki bilgisi çok karmaşık ve tutarsızdı, açıkçası çelişmektedir.

Dogonlar arasında Yaratıcı'nın ölümsüzlüğü ve dirliği, dostlarla ve yakınlarla selâmlaşma amacıyla kullanılan ifadelere yansımış: "Ölümsüz Amma, senin yerini sağlam tutsun."[72] Bizler de kendimizi sağlam tutsak iyi olacak çünki, gezegenimizin geçmişinin karanlık sularına açılmak üzereyken, düşüncelerimizde ciddî değişiklikler ortaya çıkabilir. Uzaylı ziyaretçilerle olası kültürel iletişim konusu dışında -bu konuda eski kültürlerde epeyce kanıta rastlayabiliriz- eski dünya da, gerilere gittikçe gözümüze çok daha tuhaf gözükebilir. Gizemler yoğunlaşır, yabancılaşma artar, şekerin kökenlerini araştırırken, hafif şuruplardan gerilere

doğru çok daha ham sıvılara doğru gideriz; nitelikler başlangıçta düşündüklerimizden uzak yerlerdedir. Bu, geçmiş konusunda da böyledir. Geçmişin kapıları da hepimizin çoktan unuttuğu uzak ataların son nefeslerinin sindiği örümcek ağlarıyla kaplanmıştır.

Notlar

1. Cameron, A.G.W., *Interstellar Communication*, W.A. Benjamin Inc., New York, 1963.
2. Açıklama için *Sky and Telescope* dergisinin Haziran 1973 sayısının 354. sayfası. *Astronomical Journal*, 75, Sayı 7'de (Eylül 1970) yayınlanan "Relative Photographic Positions and Magnitude Difference of the Components of Sirius" ve *Astronomical Journal*, 78, Sayı 2'de (Mart 1973) yayınlanan "Multiplicity of the Sirius System" adlı makaleler.
3. Sagan, C. ve Shklovskii, I.S., *Intelligent Life in the Universe*, Dell Publishing Co., New York, 1966.
4. 1834'te astronom Johann Friedrich Bessel. 1844'teki ölümünden hemen önce Sirius'un ikili bir sistem olduğuna karar verdi. 1862'de Amerikalı Alvan Clark o zaman var olan en büyük teleskoptan baktı ve Sirius B'nin olması gereken yerde, onun varlığını doğrulayan zayıf bir ışık noktası gördü. 1915'te Mt Wilson Gözlemevinden Dr. W.S. Adams Sirius B'nin ısısını öğrenmek üzere gerekli gözlemleri yaptı; 8000° idi, Güneşimizinkinin yarısı. Daha sonra Sirius B'nin Güneşimizin her metrekaresinden üç veya dört kat fazla ısı ve ışık yayan yoğun sıcaklıkta bir yıldız olduğu fark edilmeye başlandı. Daha sonraları çapı Dünyamızınkinin sadece üç katı olan ama kütlesi Güneşimizinkinden biraz daha az olan Sirius B'nin boyutunu hesaplamak mümkün hâle geldi. Daha sonra Sirius B'yi açıklamak üzere ak cüceler teorisi geliştirildi ve diğer ak cüceler daha sonra keşfedildi.
5. Önceki nota bakınız.
6. Aitken, R.G., *The Binary Stars*, Dover Pub., New York, 1964.
7. 2 No.lu nota bakınız.
8. *Mass Loss and Evolution in Close Binaries*, Kopenhag Üniversitesi, 1970.
9. 3 No.lu nota bakınız.
10. Örneğin 1 No.lu notta belirtilen ve on dokuz astronom ve bilim adamının katkıda bulunduğu *Interstellar Communication* adlı kitaba bakınız.
11. a.g.e., s. 75.
12. a.g.e., s. 92.
13. a.g.e., s. 110.
14. a.g.e., s. 232-5.
15. y.a.g.e., s. 440-64.
16. a.g.e.
17. Örneğin Pritchard, J.B., *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton UP, 1955, s. 42.

18. Ek 1'de bulabileceğiniz "Bir Sudan Sirius Sistemi" adlı makale.
19. Griaule, M. ve Dieterlen, G., *Le Renard Pâle*, Institut d'Ethnologie, 1965.
20. a.g.e., s. 529.
21. Baize'in yayınlarına dokuz gönderme var, 1938'e dek uzanıyor.
22. *Le Renard Pâle*, s. 478.
23. a.g.e., s. 480-1.
24. a.g.e., s. 480-1.
25. a.g.e., s. 486.
26. a.g.e., s. 481.
27. a.g.e., s. 226.
28. a.g.e., s. 264.
29. a.g.e., s. 329.
30. a.g.e., s. 292.
31. a.g.e., s. 291.
32. a.g.e., s. 292.
33. a.g.e., s. 321.
34. a.g.e., s. 321.
35. a.g.e., s. 323.
36. a.g.e., s. 323.
37. Aubrey, J., *Brief Lives*, Penguin, Londra, 1972.
38. *Le Renard Pâle*, s. 348.
39. a.g.e., s. 287, not 1.
40. a.g.e., s. 141.
41. a.g.e., s. 141.
42. a.g.e., s. 141.
43. a.g.e., s. 102-4.
44. a.g.e., s. 128.
45. a.g.e., s. 163.
46. a.g.e., s. 168.
47. a.g.e., s. 170, not 2.
48. a.g.e., s. 276.
49. a.g.e., s. 279, not 4 dahil.
50. a.g.e., s. 280.
51. a.g.e., s. 335.
52. a.g.e., s. 470.
53. a.g.e., s. 470.
54. a.g.e., s. 470.
55. a.g.e., s. 489.
56. a.g.e., s. 323.
57. a.g.e., s. 384.
58. a.g.e., s. 384.
59. a.g.e., s. 381.
60. a.g.e., s. 381.
61. a.g.e., s. 381.
62. a.g.e., s. 287.

63. a.g.e., s. 248.
64. a.g.e., s. 248-9.
65. a.g.e., s. 249.
66. a.g.e., s. 219.
67. a.g.e., s. 440.
68. a.g.e., s. 440.
69. a.g.e., s. 477.
70. a.g.e., s. 477.
71. a.g.e., s. 475.
72. a.g.e., s. 499, not 2

Sirius Meselesi Yeniden Tanımlanıyor

GİRİŞ

Artık Sirius yıldızını tarih boyunca izlemeye başlıyoruz. Eğer varsa eski dinlerdeki önemi neydi? Dogon kabilesi dışında Sirius sisteminin başkalarınca da bilindiğine dair işaretler eski kültürlerde mevcut mudur? Dogonların bu bilgileri nereden edindiklerini bulabilecek miyiz?

Okuyucuyu bu kısmın biraz zor olduğu konusunda uyarmalıyım. Kolay okunsun diye elimden geleni yaptım, başarılı olamadıysam affınıza sığınıyorum. İlgi çekici bilgilerin okuyucuyu saracağı fikrindeyim. Tünelin sonunda derin bir hayret hissedeceksiniz. Çünki eski kültürler, sıradan bakış açısının tahmin edeceğinden çok daha akıl almazdırlar.

BİR PERİ MASALI

Bir zamanlar Sothis adında güzel, ışıltılı bir yıldız vardı. Bir tanrıça kadar güzeldi. Uzun zamandır güçlü bir konumdaydı ve herkes onun güzelliğine hayrandı. Fakat son günlerde kendini iyi hissetmiyordu. Sanki hayatı düşüşe geçmişti. Gece be gece, gökteki yüksek, onurlu konumundan kayar gibiydi. Ufuk hattına yaklaşıyordu ki, bu onun için mutlak bir ölüm demekti. Kayıyor, kayıyordu. Bulabildiği her yıldız arkadaşına tutunmaya çalışıyor fakat gördüğü tek şey onların da bu ölümcül zayıflığı hissettikleriydi; tatlı bir uykuya doğru kayıp gidiyorlardı. Şimdi ne yapacaktı? Gücü her gece biraz daha azalıyordu. Artık gönlünce parlayamıyordu. Bir zamanlar, gecenin gördüğü en şaşaalı, en göz alıcı kraliçeydi. Şimdiyse kendini ihtiyar bir kadın gibi hissediyordu; merkezî konumu çok gerilerde kalmış, güzelliği solmaya başlamıştı... Sonunda acı acı ağlamaya başladı; yaklaşan tutulmanın utancıyla gözleri kıpkırmızıydı. Çok hastaydı, rahatsızlığı kronikleşmişti. Yazgısını neredeyse sevinçle kucaklayacak hâle gelmişti, toprak ve tepelerin, ışıltılı varlığını yutacağı noktaya artık ramak kalmıştı. Nihayet o gece gelip çattı; artık... yoktu. Toprağın altında ölüme çekildi.

Ancak göklerin bu kraliçesi yükselme döneminde herkese iyi davrandığı, kimseyi kırmadığı için ardından ağlayanı çoktu. Alt dünyada daha az parlak ölümlüler yaşıyordu. Güzel Sothis'i "iyi günlerinde" hayranlıkla seyretmişlerdi. Kimileri doğumuna, bir bebek gibi rahimden kıpkırmızı çıkışına şahit olmuşlardı; ya da her gün doğduğu dönemde onu bir güneş gibi seyretmişlerdi; ışıltılı, güzel bir ölümsüzdü (en azından öyle görünüyordu): İlk ışınlarını toprağa uzattığında, yakıcı güzelliğiyle yeri titretir gibiydi. Bu ilk görünüm kısa sürerdi. Hemen akabinde büyük Gü-

neş'in kendisi gelirdi. Sothis'e hiç aldırmadan gökkubbeyi beyaza boyardı. Bütün yıldızlar küçücük süt damlaları gibi dökülürlerdi, artık kaplarında hiçbir şey kalmazdı. Güneş bu denli büyüktü, varlığı bu kadar karşı konulamazdı. Tıpkı göklere olduğu kadar yeryüzüne de hükmeden dev vahşî bir boğayı andırıyordu. Ama her gece Güneş de istirahate çekilirdi; her gece alevli tanrıça Sothis sahneye çıkar ve ölümlüleri büyülerdi. Usulca yükselir, mükemmelleşirdi. Ve her gece, Güneş'in biraz daha ilerisindeydi.

Ama yokluğu gökkubbeyi nasıl da boş, donuk bırakmıştı. Göksellikten bu şöhretli güzelin kaybolması, dayanılmaz bir eksiklikti. Tanrıça nasıl ihmal edilebilirdi! Pek çok ölümlü, tanrıçanın güzelliğini anımsayıp acı acı ağladılar. Yıldızların semavî dansında onun ışığını artık göremeyecekler miydi?

Geceleri günler izledi, zamanın şifalı kanatları çoklarının acısını soğuttu; onlar da uykulara, unutkanlıklara, hayatın getirdiği yeni şeylere kapılıp gittiler. Yası da tutulsa, güzel Sothis sadece gözlerden uzaktı. Çünki herkes onu hatırlıyordu; hafızalarda yaktığı ışıltı o kadar parlaktı ki kimse alengirli, kaypak, değişken talihten daha fazlasını isteyemedi.

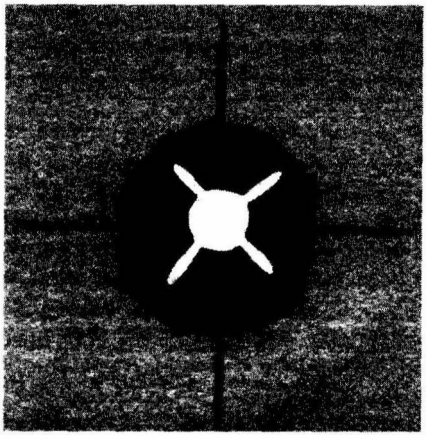
Aradan 70 gün geçti. Ümit, mukadderatı kabule dönüşmüş, ıstırap uyuşmuştu. Bir çoban artık altıncı aylarını tamamlamış kuzularıyla seherden önce yola koyulmuştu. Güneş ha doğdu ha doğacaktı; gün doğumu vaktiydi. Çoban doğuya doğru şöyle bir baktı. Ne görsün, ufuk dehşetli bir ateşle yanıyordu; bu tanrıçanın kızıl doğumuydu. Elbette, bu o olmalıydı! Başka hiçbir yıldızda bu aura, bu insanın iliklerine işleyen kişilik yoktu. Çoban donup kaldı; gözleri hayat sularının damladığı bu yeni doğmuş yıldızdaydı; yıldız yeniden var olmanın coşkusuyla tutuşmuş gibiydi. Sothis'in muhteşem sahnesinin ardından güneş yetişirken çoban da en yakın köye koştu. "Uyanın! Tanrıça geri döndü! Yeniden doğdu! O ölümsüz; ölümden kalkmış geri dönüyor!" Sothis'in tüm sevenleri coşku ve yepyeni umutlarla toplandılar. Öyküyü dinleyip ertesi sabahı iple çekmeye başladılar; yıllık bir kutlama tesis ettiler. Bu kutlama bugün de vardır; Temmuz ayında onca tapınak, onca rahip, büyük Sothis'in, İsis Ana'nın, halkına

barış ve kutsama veren tanrıçanın her yılki doğumu için toplanırlar. Mısır ülkesinin dört bir yanından gelirler ve onun alt âlemde geçirdiği yetmiş gün onuruna biz de ölülerimiz için yetmişer günlük temizleme ve mumyalama törenleri tertip ederiz. Muhakkak ki doğru olan, uygun olan budur.

* * *

Bu peri masalını eski Mısırlı bir rahibin diliyle kaleme aldım. Amacım okuyucuya bazı olguları, artık ne yazık ki pek rastlanmayan aynı ölçüde mühim duygularla birlikte vermekti. Çünki eski insanların tavır ve hisleri, en az kuru bir dille anlatılagelen inançları kadar önemlidir.

Sothis, Yunancada telâffuz edildiği biçimiyle eski Mısır'da Sirius'a verilen isimdir. Mısırlıların Sotik bir takvimi vardı. Yetmiş gün kadar Duat'ta (alt dünyada) kaldıktan sonra, Sirius'un, doğu ufkunda Güneş'ten hemen önce doğuşuna Sirius'un helyak (Güneş'le beraber) doğuşu denilirdi. Bu hadise yılda bir kez gerçekleşir ve burada ayrıntılarına girmeyeceğimiz Sotik Takvimini başlatırdı.

Şekil 13. Sirius'un helyak doğuşu. Dogon çiziminde Sirius ve Güneş birlikte gösterilmiştir.

SİRİUS GİZEMİ

Sirius'un helyak doğuşu eski Mısırlılar için çok önemliydi (tıpkı Dogonlar için de önemli olduğu gibi[1]); öyle ki ana geçitleri Sirius'un beklenen günde ufukta görüneceği yönde hassasiyetle düzenlenmiş devasa tapınaklar yapılırdı. Hassas yön ayarlaması sonucu, Sirius'un ışığı koridordan geçer, incecik bir spot ışığı yakılmışçasına, içerdeki kutsal odanın sunağını aydınlatırdı. Tek bir yıldızın ışığının bu kadar net bir biçimde odaklanması, tapınakların inanılmaz derecede hassas bir yön tayini sonucunda inşa edilmesi ve tapınakta başkaca ışık kaynağının bulunmamasından ileri geliyordu. Dev gibi, kapkaranlık bir tapınakta, doğruca sunağa odaklanan yıldız ışığı, derin bir etki yaratıyor olmalıydı. Yıldızın, kendi adına yapılmış tapınaktaki varlığı bu şekilde ifade edilirdi. Bu çeşit Sirius tapınaklarına Denderah'taki İsis Mabedi örnek verilebilir. Bu tapınaktan alınmış eski bir hiyeroglifte şöyle denilir[2]:

> O (tanrıça) Yeni Yıl gününde kendi tapınağında böylece ışıldar ve ışığını ufukta babası Rā'nın ışığına katar.

(Ra, eski Mısır'da Güneş'e verilen isimdir.)

Sirius'un helyak doğuşu diğer eski halklar için de önem taşıyordu. İşte eski Yunan'dan Solili şair Aratus'un Sirius'un doğuşuyla ilgili çarpıcı bir tasviri[3]: (Sirius, Kanis ya da "Köpek" takımyıldızında yer aldığı için, Köpek Yıldızı olarak da bilinir.)

> (Köpeğin) korkunç çenesi ucunda tüm yalımlardan daha keskin bir yıldız vardır. İnsanlar ona Sirius adını vermişler. Güneşle birlikte doğduğunda (helyak doğuşu) ağaçlar yapraklarının zayıf tazeliğiyle onu aldatamaz çünki keskin bakışıyla hatlarını parçalaması işten bile değildir. Kimilerine kudret katar, kimilerininse kabuğunu kurutur.

Bu çarpıcı tasvirden, yıldızın doğuşunun eski halkların kesinlikle ilgiyle gözledikleri bir şey olduğunu anlıyoruz. Bütün Lâtin edebiyatında, yaz aylarında Sirius'un helyak doğuşunu izleyen "Köpek Günleri"yle ilgili pek çok gönderme vardır. Bu alabildiğine sıcak, alev alev yanan günlerin vahşet ve kuruluklarını

Sirius'un "yakıcılığından" aldığı düşünülürdü. Sirius'un "kızıllığı" hakkında söylenenler, helyak doğuşunda, ufuktaki her cisim gibi onun da kırmızılığından kaynaklanıyordu. Köpek Günleriyle ilgili retorik (*) göndermelerde, Lâtinler bu kırmızı rengi hep vurgularlar, ki bu da gözlemlere dayanan bir şeydir.

Bizler yıldızların doğuş ve batışlarına tamamen kayıtsız gözükürüz. Bu, sadece çıkardığımız onca is, duman ve yapay kirliliği gerisin geri yansıtan çiğ elektrikli aydınlatmalarla donatılmış kentlerde yaşamamızdan ileri gelmez. Yıldızlar konusunu ünlü bir tabiat bilimciyle tartışırken, hayretle onun gibi tüm ömrünü vahşî hayat ve tabiatı gözleyerek geçirmiş bir kişinin bile yıldızların hareketlerinden tamamıyla habersiz olduğunu görmüştüm. Halbuki, hiç de duman yüklü kentlerde tutsak hayatı süren biri değildi. Meselâ, Küçük Ayı'nın, Kutup Yıldızı etrafında düzgün çemberler çizerek tıkır tıkır işleyen bir gece saati olduğu konusunda en ufak bilgisi bile yoktu. (Küçük Ayı yörüngedeki bir turunu 12 saatte değil 24 saatte tamamlar, yani hızı, bize göre yarı yarıya az olan göksel bir akrep gibidir.)

Neden böyle olduğumuzu anlamak istedim. Modern uygarlığımızın yıldızları yok saymasının nedeni artık onları göremiyor oluşumuz değil. Bunun çok daha derin nedenleri var. Çünki Sodom ve Gomora'larımızın sülfür kokan dumanlarından kaçıp kırlık yerlere gitsek bile, yıldızlar doğaya dönüş plânlarımıza katılmıyorlar. Mesele şu; artık dünya görüşümüzün bir parçası değiller. Sayılarının çokluğuna ağızlarımız beş karış açık bakakalıyoruz. Şairler hariç, durum bununla sınırlı kalıyor ne yazık ki. Bu sadece bir "hayret" tepkisi. Astrolojiye ilginin yeniden canlanması, yıldız gözlemlerini hiç içermiyor. Uzay programları dünya görüşümüzü etkileyebiliyor; pek çok kişi gözle görünür bir yapay uydunun hareketlerini ilgiyle izleyebiliyor. Fondaki ışıltılı perde ise onlar için sanki yok; yıldız konumları onlara hiçbir anlam ifade etmiyor. Yıldızlar yardımıyla gökyüzünde farz edilen eski mitolojik figürleri, çocuklarımıza, "üç beş çobanın uyduruğu" diye öğretiyoruz. Artık, yetişkin zihinlerin "tenezzül" edeceği şeyler sayılmıyorlar. Yapay uydularla alâkalıyız; çünki onları biz yap-

(*) Güzel söz söyleme, hitabet sanatı.

tık. Yıldızlarsa yabancı, insan elinin değmediği şeyler; bu sebeple "ilgimize şayan" değiller. Teknoloji çılgınlığımız işte bu seviyelerde seyrediyor; doğar doğmaz bizi içine attıkları mikroplu bir solüsyon gibi, bizi çekiyor, dibe doğru çökeliyoruz.

Eskiden yıldızlar çevremizdeki coğrafyanın bütüncül bir parçasıydı. Artık değiller. İnsan giderek daha çok kendi tahayyüllerinden ibaret bir dünyaya kapanıyor. Çiftçiler, denizciler, deve kervancıları, hatta pilotlar göklerle hep bir bağlantı içindeydi. Onlar için artık hepten unutulmuş olan yön tayini meselesiyle ilgili hayatî bir önem arz ediyordu. Ama neredeyse tamamen maddeci ve yapay olan bir dünyada, yön belirlemenin gereksiz olduğu düşünülüyor. Akıl hastanelerinde ya da evlerinde avuç avuç sakinleştirici marifetiyle yaşayan onca insan, amaçsız, rastgele sürüklenişimize kanıt teşkil ediyor.

Kozmosa doğru bir zamanlar yaptığımız yönelmelerle -ki bir bütündür onlar- açılmış hayatın bütünsel doğasını, çıtkırıldım bir deri duyarlığı ve retinalarımızın hassasiyeti uğruna heba etmiş bulunuyoruz. Sirkadyan ritmleri (*) olarak bilinen beden saatlerimiz hâlâ içimizde işlemeye devam ediyor. Ancak dış dünyayla temas etmiyorlar. Çevremizle hiç de uyuşmayan olgunlaşmamış ve yabancılaşmış döngülere dönüşmüşler. Kendimizi her şeyden yalıtmış, sadece gördüklerine programlanan anlamsız bedensel makinelere çevirmişiz; ihtiyarî döngü dizilerine dönmüşüz. Oysa, kendimizi bulunduğumuz ortamdan soyutlayınca, Aztek kurban törenlerinde bedenden söküp çıkarılmış olmakla beraber çarpmaya devam eden o yüreklere benziyoruz. Kendi psişelerimize zarar vermemiz kaçınılmaz hâle geliyor. Bu yeni hastalığa "genç kuşakların yabancılaşması" şeklindeki yan tesirleriyle beraber *dementia temporalis* (zamansal bozunum) adını vereceğim.

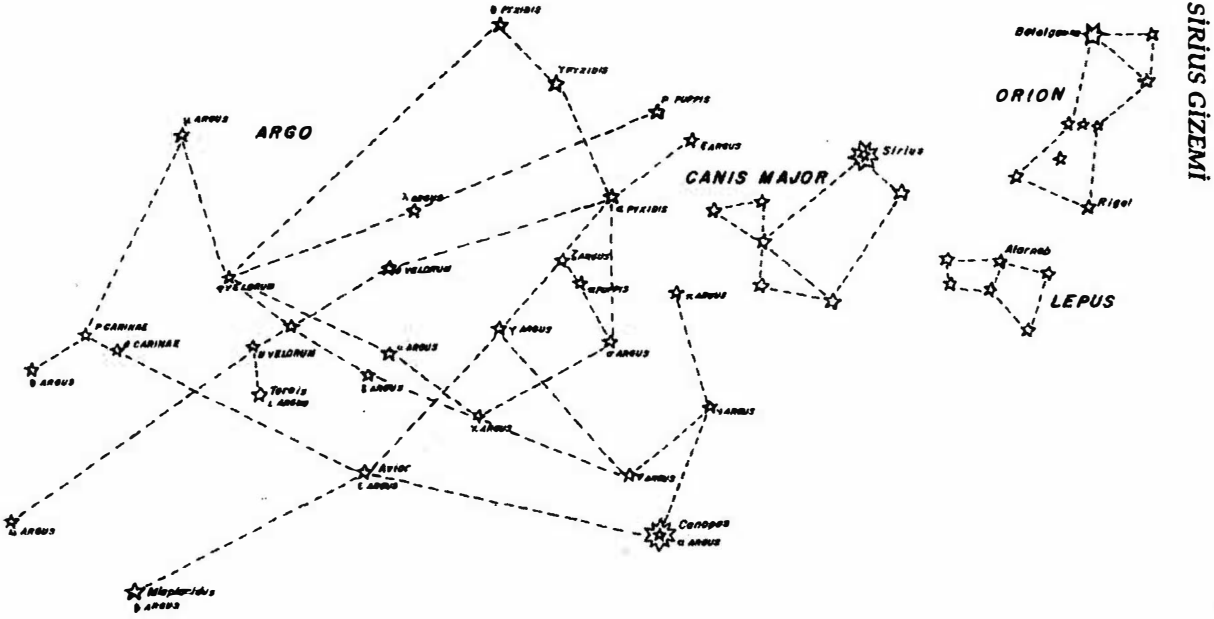
Bu konudaki bilgisizliğimi tedavi etmeye karar verdiğim zaman, bunun çok zor bir iş olduğunu kavradım. Okuduğum anlamlı açıklamayı "anladığım" fakat hiç de kavrayamadığım gerçeğiyle yüz yüze geldim. İdrak için anlayışın hem içten hem de

(*) Yani günlük ritmler; "sirkadyan" kelimesi "bir gün kadar" anlamındadır çünki ritmler tam olarak yirmi dört saatlik değildir.

dıştan gelmesi gerekiyor. Bizi gerçekten alâkadar etmeyen ya da şuurumuzu imajinatif olarak içine projekte etmediğimiz şeyler, bize yabancı gelmeye devam ediyorlar; bunları sadece haricen anlıyoruz (bir kişinin portakalın kabuğuna dokunması gibi). Fakat eşyayla doğal, içten kopup gelen bir ilişkiye geçemiyoruz ve bu onun realitesinden nihaî olarak ayrı kalmamız sonucunu getiriyor. Artan izolasyon ve yabancılaşma, "medenî" dünyanın her yerde yakındığı kültürel bir illete benziyor ve bence, *dementia temporalis*'in bir sonucu da bu. Bütün devirleri ve doğal olaylarıyla kendi yerel evreninizden bir defa çıktıktan sonra, başka bir şeyin içine nüfuz etmeyi nasıl başaracaksınız ki? Tabiatın dışında olmak, her şeyin dışında kalmak anlamına geliyor.

Evet, bu gözlemlerimizi akılda tutarak, bizi eski Mısır psişesinin kabul salonuna sokacak bir çocuk masalı da dinledikten sonra, boğulma gibi bir tehlikenin olmadığından emin olarak şelâleye şöyle bir kendimizi bırakalım. Ben bu şelâleye daha önce de gittim ve kendinizi gerçekten bırakacak olursanız eşsiz haletler üretecek bir tecrübe olacağını şimdiden söyleyebilirim. Hayır, sıkı bir yüzme yarışı çıkaracaksınız diye bir şey yok. İşte, başladık bile... ve anında suyun süt beyaz köpüklerle kaynaştığı, yani isim ve temel bilgilerin derhal belirlendiği kayalardan birinin yamacındayız. Bu konularda uzman olan Profesör Parker ve Profesör Neugebauer şöyle diyor[4]:

> Diyagonal/çapraz yıldız saatlerine dayanarak kurulan (ve böylece "diyagonal takvimler" adını alan) takvimlerinin hazırlanmasında kullanılan Mısır takvim yılı, bildiğimiz medenî ya da "gezici, atlamalı" takvimdir. On günlük üç haftadan meydana gelen on iki ay vardır. Bunlar dörder aylık üç mevsime taksim edilmiştir. Bunlara ilâveten artık (epagomenal) günler vardır. Mısırlılar artık günlere "yılın üstündeki günler" derlerdi. Mısır senesi, ortalama dört yılda bir günlük bir farkla, doğal yıl içinde bir parça ileri gittiğinden, 365 gün toplamı sabit kalırdı. İleride göreceğimiz gibi bu, yıldız saatlerinin düzenli olarak ayarlanması şeklinde bir rahatsızlık yaratırdı. Bu saatlerin temelinde, gece boyunca on ikişer "saat"lik aralıklarla gerçekleşen yıldız doğuşları vardı. (Bunlara geleneksel olarak "dekan"lar, yani onlular adı verilmiştir.) Yıldız doğuşları, yıl içinde de onar günlük haftalık aralıklar takip ederdi.

Şekil 14. Orion, Lepus (tavşan), Canis Major ("Köpek Yıldızı" Sirius'u da içeren Büyük Köpek) ve dev Argo (Gemi) takımyıldızları. Bu haritada, Argo'daki yıldızların konumları yazar ve kartograf tarafından bir parça değiştirilmiştir. Çünkü Argo çok geniş ve yayılmış bir takımyıldızdır ve normal hâliyle tek bir yıldız haritasına sığdırılması mümkün değildir. Argo yıldızlarından itibaren dilediğiniz biçimde bir gemi çizebilirsiniz ve yanlış bir şey yapmış olmazsınız. Orion'un Şekil 42'de gösterilen eski Yunan vazo resminde ifade edildiği gibi Tavşan takımyıldızı üzerinde yer aldığına dikkat ediniz.

Esas yıldız ya da dekan, Sirius'tu. Ondan hemen önce gelen dört dekan, Orion takımyıldızındaydılar. Orion'un son parçası ufuktan, Sirius'tan bir "saat" önce yükselir. Orion'un Mısır mitolojisi ve dinindeki önemi, buradan gelmektedir. Mısırlılar Sirius'la o kadar ilgiliydiler ki, bu yıldızın doğuşu takvimlerinin esasını oluşturuyordu. Ondan hemen önce gelen dekana da, Sirius'un "habercileri" muamelesi yapılırdı. Sirius, Mısır'da *Śpd* ya da *Śpdt* olarak bilinirdi ("t" son eki dişildir). Bazen *Sepṭ* olarak hecelenir ve bu şekilde telâffuz edilir. Orion, Mısırlılarca S3ḥ olarak adlandırılırdı. *Saḥ* ya da *Sah* şeklinde translitere (*) ve telâffuz edilir.

Böylece bazı isim ve olguları tespit ettikten sonra, ikinci önemli noktaya geçebiliriz. Profesörlerin ifadeleriyle, Mısır Panteonunun başında yer alan ünlü tanrıça İsis'in (Sothis olarak) Sirius'la özdeşleştirildiğini de belirtmeliyiz.

Sirius'un helyak doğuşuna Mısır dilinde *prt Śpdt* deniyordu. Neugebauer ve Parker şöyle diyorlar[5]: "*Śpdt*'in başlangıçta *śpd*'in bir türevi olduğunu ve İsis'e *śpd*'e ait, '*śpd*'den gelen' şeklinde gönderme yaptığını düşünüyoruz." Hem *śpd*, hem de *śpdt* Sothis'in Sirius'la özdeş oldukları bahsi, Mısır astronomisinde kesinliğinden emin olduğumuz nadir konulardandır. Sothis, *śpdt*'le kesinlikle özdeşleşmiştir ve orada yaşar. Sothis aynı zamanda bizim İsis olarak bildiğimiz tanrıçayla da aynıdır. Ancak eski Mısır'da İsis'in adı Ast olarak translitere edilmektedir.

Modern eski Mısır tarihi biliminin kurucusu olan Profesör Wallis Budge, şu ilginç tespitte bulunmaktadır[6]: "Taht ya da oturma yeri, , Às-t, yani isminde kullanılan ilk karakterdir. Bu isim, Osiris'in dişil karşılığıdır. Her iki ismin kökeninde aynı kavramın yer alması kuvvetle muhtemeldir." Osiris, İsis'in eşi olarak Orion takımyıldızıyla bir tutulur.

Wallis Budge, Osiris'le ilgili aşağıdaki hiyeroglif ifadelerden sonra şunları ekliyor[7]:

(*) Transliterasyon: Bir sözcüğü, ismi, cümleyi farklı bir dilin alfabe ya da yazı sisteminde yazmak.

Osiris, , Às-Ár, ya da

Mısır'ın hanedanlar tarihî dönemleri boyunca izlediğimiz hiyeroglif metinlerden ölüm tanrısının, muhtemelen Às-Ár ya da Us-Ár olarak yazılabilecek bir isimle anıldığını ve bizim "Osiris" olarak bildiğimizin de bu olduğunu çıkarıyoruz.

Bu ismin en eski ve en sade biçimi şeklindedir, yani biri "tahtı" diğeri de "gözü" temsil eden iki karakterle yazılabilir. Ancak bu kombinasyonu ilk kullananların, tanrının ismini ifade için kullanırken ona tam olarak nasıl bir mana yüklediklerini ve bu kelimeyi üretenlerin zihinlerindeki anlamı tam olarak bilemeyiz.

Às-Ár'ın ne anlamlara *gelmediği* uzun uzun anlatılıyor ve Mısırlı rahiplerin kullanmaya bayıldığı kelime oyunlarına vb. değiniliyor. İki sayfa kadar sonraysa şöyle deniliyor: "İşin gerçeği öyle görünüyor ki, eski Mısırlılar da Às-Ár sözcüğünün kökeni konusunda bizlerden daha fazla bir şey bilmiyorlardı; öğrenmek için de bizden daha iyi vasıtalara sahip değildiler."

Dogonlara akraba olan Mali'deki Bozo kabilesi, Sirius B'ye "göz yıldızı" diyor; burada da Mısırlıların Osiris'i bilemediğimiz nedenlerle bir gözle temsil ettiklerini görüyoruz. Osiris, aynı zamanda Sirius'un "refakatçisi". Rastlantı mı? Bozolar da Sirius A'ya "oturmuş-tahta kurulmuş" diyorlar; taht ise İsis'in işareti.

Bir parça ileride, Budge şöyle ilâve ediyor: "...bazı pasajlarda (Às-Ár ya da "Osiris"e) sadece 'tanrı'

olarak, hiçbir isim belirtmeden gönderme yapılıyor. Mısır'da başkaca hiçbir tanrıya bu şekilde hitap edilmemiş, hiçbir tanrı da, zihinlerinde, ona has vasıflarla tasvir edilmemiş." Budge ekliyor:[8]

"Hemaka kitabesi (*), Abidos'ta, 1. Hanedan döneminde bir Osiris kült merkezinin varlığını kanıtlıyor; ancak Osiris'e ilk burada mı tapınıldı, kesin olarak bilemiyoruz ve 1. Hanedan döneminde bile, Osiris onuruna Mısır'da pek çok yerde tapınaklar inşa edilmiş olabilir." (**)

Böylece Ast ve Às-Àr'ın (İsis ve Osiris'in) muazzam geçmişinin Mısır'da hanedanlar döneminin çok öncelerine gittiğini görmekteyiz.

Wallis Budge şöyle diyor[9]: "İsis'in göklerdeki simgesi, Sepṭ yıldızıdır,

bu yıldız çok sevilirdi çünki, Sept göründüğü zaman bu hem yeni yılın hem de Nil'in taşma döneminin başladığını gösterirdi; yani ülke için refah ve zenginlik anlamına geliyordu. İsis, Osiris'in refakatçisiydi ve ruhu Saḥ yıldızında yaşıyordu,

yani Orion'da."

Wallis Budge şunları da ekliyor:[10]

ÀST, ya da ya da İSİS

As, ya da Ast, yani İsis, hiyeroglif metinlerde en sık söz edilen tanrıça isimlerinden biri olmakla beraber, en erken dönemlerde kendisine atfedilen vasıflar hakkında hiçbir kesinlik yoktur... Às-Àr gibi, Àst ismi de bugüne kadar tüm izahatlara direnmeyi başarmıştır ve Mısırlıların bizzat başvurdukları kelime oyunu tipindeki türevlerine bakılacak olursa, onlar da bizden daha fazlasını bilmiyorlardı... İsis isminin eski Mısır dilindeki simgesi , taht'tır; ancak bunu, tanrıçanın vasıflarıyla bağlantılandırmakta güçlük çekiyoruz ve şu noktaya kadar sunulmuş tüm türevler de birer tahmin olmaktan ileri gitmiyorlar... Çeşitli dönemlerden metinler izlenecek

(*) 1935'te gün ışığına çıkartılan, üstü yazılı bu tahta levhanın Mısır Şansölyesi Hemaka'nın mezarından geldiği düşünülüyordu ama artık İlk Hanedan'dan (M.Ö. 3000 *civarı*) Kral Udimu'nun mezarından geldiği biliniyor.

(**) Emery İlk Hanedanlığın M.Ö. 3200 civarında ortaya çıktığını tahmin ediyor.

> olursa, İsis'in tüm diğer tanrıçalardan farklı bir yere sahip olduğu anlaşılıyor ve İsis hakkındaki fikirlerin zamandan zamana değişmesi ve belli dönemlerde tanrıçanın şu ya da bu vasıflarının öne çıkmasıyla birlikte, İsis'in en eskisinden sonuncusuna dek, Mısır'ın en büyük tanrıçası olduğu rahatlıkla söylenebilir. Elimizdeki Piramit kitabelerinin kopyaları yazılmadan çok önce (*) İsis'in vasıfları gayet açıktı ve Heliopolis rahipleri, M.Ö. 4000-3000 tarihlerinde onun tanrılar döngüsündeki yerini tayin ettiklerinde, ölülerle ilintili olarak yaptığı farz olunan vazifeleri tek tek tanımlanmış durumdaydı; ve bunlar Yunan-Roma dönemlerinde kendisine atfedilenlerle aynıydılar.

İsis'in kız kardeşi olan tanrıça Neftis'in, Sirius çevresinde bir çember çizen karanlık refakatçi yıldız olan Sirius B'nin olası bir tanımı olup olmadığından şüphe etmeye başlamıştım. Çünki, eski Mısır'da İsis'in Sirius'la kesinlikle özdeş olduğunu biraz önce gördük; hiçbir eski Mısır tarihi uzmanı bunu tartışmaya bile gerek görmez; bu çok kesin bir gerçektir ancak aşağıdaki parçayı keşfedeceğimi de ummuyordum:[11]

> Anubis hakkında, Plutark bazı ilginç inançlar aktarıyor. Anubis'in, annesi İsis olmakla beraber, Neftis'ten doğduğu fikrini anlattıktan sonra şöyle devam ediyor: "Anubis'le, ufuk çemberini anlıyorlardı; dünyanın görünmez kısmını, yani Neftis'i, İsis adını verdikleri görünür kısımdan ayrılıyordu ve bu çember hem ışık hem de karanlığa teğet olduğundan, bu ikisinin bir ortak (alanı) gibiydi; Anubis'le köpek arasındaki benzerlik anlayışı da buradan doğdu; köpeğin bir hayvan olarak geceleri de gündüzleri olduğu kadar dikkatli olduğunu gözlemişlerdi.

İşte bu betimleme, Sirius sistemiyle ilgili olarak ele alınabilir. İsis'i açıkça "ışığın alanı" ve "görünür" olarak tasvir ediyor (ki, İsis'in Sirius'la özdeş olduğunu biliyoruz); kız kardeşi Neftis ise, "karanlığın alanı" ve "görünmez" olarak anlatılıyor. Kendilerini ayıran ufuk dairesini müştereken kullanıyorlar. Burada kastedilen ufuk dairesi, sakın karanlık refakatçinin parlak yıldız etra-

(*) Wallis Budge V. ve VI. Hanedanlıklarınkilerin, I. Hanedanınkileri de içeren daha erken yazıların kopyaları olduğuna inanmaktadır, bkz. kitabının 117. sayfası.

fındaki yörüngesi olmasın? Ayrıca, burada da, hep Sirius'la ilişkilendirilmiş köpek sembolizmi karşımıza çıkıyor. Sirius, asırlarca "Köpek Yıldızı" olarak adlandırılmıştı.

Anubis, Mısır sanatında kâh çakal kafalı, kâh köpek kafalı olarak tasvir ediliyor. Wallis Budge şunu ilâve etmiş:[12] "O devirlerde Mısırlıların Köpeğe büyük saygı ve hürmet besledikleri de kesin gözükmektedir..."

Ayrıca Anubis, bazen Neftis'in Osiris'ten olan oğlu, bazen de Osiris'in kendisi olarak düşünülmüştür. Ünlü bir hikâyede Osiris'in cesedini temizleyip mumyaladığı anlatılır. Oksirinkus ve Sinopolis'te ise bizzat Osiris olarak tanınmaktaydı.[13]

Anubis'e çok benzeyen bir isim de Anukis'tir (Anubis, Mısır dilinde zaten Anpu'dur) ve İsis-Sothis'le (Sirius) ilişkilidir. Mısır resimlerinde, tanrıça Satis'le birlikte, Sothis'le aynı göksel kayıkta seyreden, Sothis'in bir tanrıça arkadaşı olarak tasvir edilmiştir. Böylece, yan yana üç tanrıça görürüz. Bu muhtemelen Sirius A, Sirius B ve Sirius C'ye karşılıktır ve Sirius sisteminin üçlü bir yıldız sistemi olduğunu vurguluyor olabilir. Bu noktanın altını çizmek üzere, Neugebauer şunları ekler:[14] "Tanrıça Sothis'i, tıpkı refakatçisi Anukis gibi, ayrı bir yıldız grubu olarak düşünmekten ziyade, Sothis'le beraber ele almak gerekecektir."

Tanrıça Anukis, elinde, su boşalttığı iki testi tutar. Bunlar, yıldızın çevresinde iki sulak gezegen olduğuna işaret ediyor olabilir mi? Sotik cennetlerle ilgili bütün göndermeler, suyu bol, sazlıkların bulunduğu yerleri tasvir eder. Çoğu arkeolog, bunun belli bir Mısır bölgesini işaret ettiğini düşünmüştür ancak hiçbiri kesin değildir. Bilinen, cennetin, hemen hiç değişmeksizin Sirius sistemiyle ilişkilendirildiği ve bitki ve su itibarıyla bereketli olduğudur.

Plutark'ın meşhur ve uzun *İsis ve Osiris* adlı eserinde (356) şunları okuruz: "... İsis, hep rutubetli olan bölgelerde doğdu." Bu çalışmanın Loeb Library baskısında, çevirmen F.C. Babbit şu şekilde bir not düşmüştür: "Anlamı muğlaktır..." Başka bir deyişle, kimse İsis-Osiris ve "nemli bölgeler" konusundaki bu göndermelerin ne anlama geldiğini tam olarak bilmemektedir. Pek çok akademisyen, bunların ideal gökselliğe yansıtılan Nil çevresinin ye-

rel koşullarını anlattığı kanaatine varmışlardır. Ama birçokları bunun sadece bir varsayım olduğunu söylerler. "Nemli bölgeler" pekâlâ, sulak gezegenlere bir çeşit atıf da olabilir. Sirius sistemi gezegenlerinin sulak olmasıyla ilgili olarak, orada yaşayacak varlıkların yüzer-gezer olmaları ihtimalini ciddiyetle ele almaya değer.

Belki de "siren"ler, eski zamanların hatıralarından bir denizkızları korosuydu. Tesadüfen, zoolojide de Siren, "yılan balığına benzer, küçük önbacakları olan, fakat arka bacakları ve pelvisleri gelişmemiş, hem solungaç hem de ciğerlere sahip bir yüzer-gezer türü" olarak tanımlanır. Bu yaratıkların, bu isimlerini ne kadar uzun zamandır taşıdıklarını araştırmak çok ilginç olurdu. Gemicileri kayalıklara sürükleyen şarkıları söyleyen sirenlere gelince, eski Yunancada *Seirēn* (tekil) ve *Seirēnes* (çoğul) şeklinde geçerler ve ilk defa Homeros'un *Odyssey*'sinde bu isim kullanılır. Homeros'un sirenleri iki kişiydi, sonra bunlara bir üçüncüsü ve derken bir dördüncü eklendi. (Eflâtun sekiz siren olduğu görüşündeydi çünki oktavdaki müzikal notaların sayısı sekizdi.) Yunancada Sirius'a *Seirios* denilir. Liddell ve Scott, açıklamalı Yunanca sözlüklerinde, *Seirēn*'e bir anlam daha eklerler: "Seirios gibi bir takımyıldız, Eust. 1709. 54."

Benzeş bir başka kelime de *Seistron* olup Lâtince *sistrum*'a dönüşmüştür; Liddell ve Scott, bu kelimeyi "İsis tapınımında kullanılan bir çeşit *çıngırak*" olarak verirler.

Şimdi dikkatimizi, hayli ilginç bir kitaba, Richard Hinckley Allen'ın *Star Names, Their Lore and Meaning* (Yıldız Adları, Hikâyeleri ve Anlamları) adlı eserine çevirelim. Bu kitabın 130. sayfasında, Sirius'u da içeren[15] Canis Major (Köpek) takımyıldızıyla ilgili bir tartışma vardır. Burada, Yunan harfi δ (delta) ile gösterilen bir yıldız şöyle tanımlanır: "Bu modern Vezin yıldızıdır. Vezin kelimesi (Arapça) El-Vezn, Ağırlık'tan gelir. Yıldız ufuktan güçlükle yükseliyor gibi gözlendiğinden, bu isim verilmiş; Ideler, bunun çok şaşırtıcı bir yıldız adı olduğu fikrindedir."

Bu yıldızdan ayrılmadan Allen'in Çinlilerin de bu yıldızı "Hu-Şi, Yay ve Ok" olarak, Argo'daki bazı yıldızlar gibi, bildiklerini yazdığını ve yay ve okun Mısırlıların Sirius sistemiyle iliş-

kilendirdikleri bir motifin çeşitlemesi olduğunu belirtelim. Neugebauer'de şunları okuyoruz:[16] "Tanrıça Satis'in, tıpkı refakatçisi Anukis gibi, farklı bir takımyıldızdan ziyade Sothis'in beraberinde düşünülmesi gerekir. Dendera B çiziminde tanrıça gerilmiş bir yay ve ok tutmaktadır."

El-Vezn, yani "Ağırlık" ile ilgili olarak Dr. Christian Ludwig Ideler'in *Untersuchungen ueber den Ursprung und die Bedeutung der Sternnamen* (Yıldız İsimlerinin Kökeni ve Anlamlarına İlişkin Bir Soruşturma) adlı, 1809 tarihli kitabında daha ayrıntılı bilgiler yer alıyor. Allen, bu kitabı yıldız isimleri hakkında "esaslı eleştirel bir çalışma" olarak kaydediyor. Arapça, Yunanca ve bilhassa Lâtince isimler verilmiş. Kazvinî'nin orijinal Arapça metninden *Takımyıldızların Tasvirleri* adlı tercümeyi bu zata borçluyuz. Kazvinî'nin eseri 13. yy.da yazılmış ve *Sternnamen*'in (Yıldız Adları) temelini oluşturuyor. Ideler, klâsik ve diğer kaynaklardan ilâve ve notlar almış. "Kitabımdaki bilgilerin çoğu Kazvinî'nin eserinden geliyor," diyor.

Ideler, El-Vezn'in "çok şaşırtıcı bir yıldız adı" olduğunu düşünmekte haksız sayılmaz. Sirius'la aynı takımyıldızda yer alan bir yıldıza "ufuktan çabukça yükselemeyecek kadar fazla ağır" demek, sanki Sirius B gibi "ağır bir yıldıza" işaret ediyor gibi.

Bu "ağır yıldız" göndermesi, Sirius B gözle görünmeyen çok ağır bir yıldızdır, şeklinde gelenekte yer alan tanımın çarpıtılmış bir biçimini miras almış kişilerin, Sirius'un (Dünya'dan göründüğü kadarıyla) bariz refakatçilerinden birine bu ismi vermeleriyle sonuçlanmış olmasın? Araplar, Dogonlar gibi "480 katır yükü" ifadesini kullanmıyorlarsa da, özde aynı şeyi ima eder gibiler. Eski Arap astronomi geleneğinin Mısır'dan alındığı ve yozlaşmış biçimiyle izlendiği iyi bilinir. Şimdi elbette sıra, bu gayet ağır yıldızı Mısır geleneğinde aramaya geliyor! Dogonların en saklı geleneğinin kökende Mısır'a dayandığından hep şüphe etmiştim; tıpkı Arap geleneği için olduğu gibi. Mısır öğretisi de, tıpkı Dogonlarınki gibi alabildiğine ezoterik ve gizli olduğu için, işimiz pek de kolay olmayacak gibi. Bunu ararken, daha büyük bir netlik için Yunan geleneklerine bakmak ve eski Sümer'e de bir göz atmak bize yardımcı olacak.

Vezn isminin başka bir kullanımı da, Argo takımyıldızındaki Canopus yıldızı hakkında.[17] Allen, Argo'dan bahsederken, eski Yunan şairi Aratos'u anıyor ve bize Argo'nun Canis Major ya da Büyük Köpek ile ilişkisini gösteren bir alıntı yapıyor:

> Argo, Büyük Köpeğin kuyruğundan çekildi...

Argo, hem 50 Argonotuyla Jason'un gemisini, hem de Nuh'un gemisini simgeleyen takımyıldızdır.

Jason'un *Argo*'su "Danaos'u elli kızıyla birlikte Mısır'dan Rodos'a taşıdı," diyor Allen. Şunu ekliyor: "Mısır hikâyesi der ki, İsis ve Osiris'i tufandan kurtaran gemi buydu." Hindularsa, aynı vazifeyi İsi ve İswara için yaptığı fikrindeler."

Allen'ın "İswara" şeklindeki imlâsı, artık "İşvara" olarak yazılıyor. Sanskritçe "*işu*" kelimesinin anlamlarından çıkarılacak bir şeyler de var. İşu, aslında "ok" demek. Hem Mısır hem de Çin'de, Sirius'la Yay ve Ok ilişkisini hatırlayınız. [Santillana ve von Dechend'in *Hamlet's Mill* (Hamlet'in Değirmeni) adlı kitabında, açıklayıcı çizimlerle birlikte başkaca örnekler de verilmiş.] Monier-Williams'ın açıklamalı Sanskritçe sözlüğünde *işu*, "ok" olduğu gibi "ışık ışını" anlamına da geliyor. *İşvasa* "yay" ya da "okçu" demek. Üç tanrıçayı hatırlayın ve şuna bir bakın: *İşhustrikanda*, ki "üç katlı ok" demek, bir takımyıldız için kullanılıyor. Monier-Williams'a göre "belki de Orion kuşağı" kastediliyor. (Orion'da da üç esas yıldız var.) İlgi duyan okuyucularım, Santillana ve von Dechend'in *Hamlet's Mill* adlı çalışmasına başvurabilirler. Bu kitapta, yay yıldız Sirius'la ilgili ilginç tartışmalar yapılıyor. *Hamlet's Mill* eski astronomik bilim hakkında yazılmış en harika kitaplardan biri. Resim 25'te, Sirius'un helyak doğuşunu gösteren bir Babil silindir mührü var; Sirius Yay Yıldızı olarak gösterilmiş!

Göksel gemilere (ya da teknelere) dönecek olursak, bu fikri Mısır'ın göksel sularda seyreden tanrılarından bahsederken görmüştük. Üç Sirius tanrıçası: Sothis, Anukis ve Satis, hepsi aynı kayıktaydılar. Bu yüzden *Argo*'nun İsis ve Osiris'le ilişkili olduğunu görmek ilginçtir. Çünki *Argo* ile bağlantılı pek inatçı bir

kavram da "elli" sayısıdır. Ben bunun, Sirius B'nin Sirius A etrafındaki yörüngesini 50 yılda tamamlamasının bir kalıntısı olduğu fikrindeyim. İlk bakışta o kadar da uzun boylu değil, diyebilirsiniz. Ancak, okuyucu ilerledikçe bu düşüncenin berraklaşacağını fark edecektir. Mısır terimlerinde, Sirius B'nin Sirius A etrafındaki yörüngesinin göksel bir kayık biçiminde belirtilmiş olabileceğini görmeliyiz. Şimdi, *Argo* İsis'le Osiris'in gemisi olduğuna göre, 50 yıllık yörüngeyi, 50 kürekçiden daha iyi nasıl yansıtabilirdik? Hakikaten de *Argo*'da tamı tamına 50 kürekçi ya da Argonot vardır.

Önermemi kuvvetlendirmek için, Allen'ın bu olguyu anlatan kesin ifadelerini kullanmalıyım:[18] "Mitoloji, geminin Jason ya da 50 Argonotun lideri için Glaucus ya da Argos tarafından yapıldığında ısrar eder. Argonotların sayısı geminin *çifte kürekleri*nin *sayısına denktir*..." Başka bir deyişle, önemli olan adamların sayısı değil, geminin çevresinde sıralanan *çifte küreklerin sayısıdır*. 50 kürekli (50 "çentikli" ya da bir sene için 50 aşamalı) bir gemi (bir yörünge)!

Ancak daha önce, "Cennet Tarlası"[19] isimli eski bir Mısır tabut metninden, göksel gemideki "kürekçi" ifadesinin bir tasvirini vermek iyi olur. Kürekçiler ve kürekler gibi ifadelerin, bu çeşit kavramlardan geliştirilip Argo mitine kaynaşmış ve simgeselleşmiş olması kuvvetle muhtemeldir: "...Re'nin (Güneş) küreklerle seyrettiği o yerde. Tanrının gemisinde ben, mendirek bekçisiyim; Re'nin gemisinde hiç bıkmayan o kürekçi benim." (Re, çok daha tanıdık Rā'nın bir başka biçimidir.)

Bu metindeki birinci tekil şahıs, ölmüş olan firavundur. Bir firavunun ölünce göksel bir kürekçiye dönüşmesi motifi, Mısır'da çok yaygındır. Böylece "50 kürekçi" ve "50 çifte kürek" kavramlarının eski Yunan'daki simgesel önemi açığa çıkar. Mısır'daki motife uzanmaktadır.

Şimdi de (sonradan Babil uygarlığına dönüşen) Sümer uygarlığına göz gezdireceğiz. Sümer-Akkad kültürü aşağı yukarı Mısır'ın çağdaşıdır. Bu bölgelerin temas hâlinde olduğu biliniyor. Önemli bir kaynakta[20], Sümerce "Magan" kelimesini işitiyoruz: "Magan ülkesi genellikle Arabistan yahut Mısır'la özdeştir."

Bu temaslar hakkında konuşmadan önce, Sümer dini ve mitolojisini araştırmalıyız. Bu konuda öncelikle Pennsylvania Üniversitesinden Samuel Noah Kramer'in harika çalışmasından yararlanacağız. Kramer, 1960'larda beni özel bir öğrenci olarak kabul etmişti ama ilişkimiz onu geçici bir emekliliğe zorlayan ciddî bir kalp krizi yüzünden kesildi. Neyse ki doksan yaşına dek yaşadı.

Sümer Gök tanrısının adı Anu'dur. (Sanskritçede *anupa* "sulak bir memleket" demektir.) Alexander Heidel'in *The Babylonian Genesis*'de (Babil Yaratılışı) yazdıklarını okuyunca ciddî bir şok yaşadım: "... Enlil ve Anu'nun ölüm ötesi ruhları sırasıyla nasıl vahşî katır ve çakal olarak tasvir ediliyorsa."[21] Anu, çakalla simgeleniyor. Elbette! Çakal, (köpekle dönüşümlü olarak) Mısır'daki Anpu'nun (Anubis) simgesi!

Bu açık paralellik dışında, Anu'yu neden Sirius meselesine dahil ettiğimi ileride izah edeceğim. Şu an, bana inanılmaz görünen ilişkili başka bazı paralelliklerle ilgilenmek istiyorum. Anu, Anunnaki denilen bazı "refakatçi" ilâhların kralı. Şimdilik "Anu"nun Sümer'de hem Anu hem de Anunnaki olarak; Mısır'da da hem Anpu (Anubis) ve Anukis olarak tekrarlanmasına dikkat ediniz. Bunlar hep Sirius'la ilintili. İki ülkede de, çakal ya da köpeğin "Anu"nun bir sembolü olarak yaygınlığı bile denk düşüyor. Başkaca paralellikler de var, ancak bunlara yeri geldikçe değineceğiz.

Sümercede "an" kelimesi "gök" demektir; Anu ise Gök Tanrısıdır.

Wallis Budge[22] Mısır tanrısı Nu'nun genellikle "gök" anlamına gelen Nut'la özdeş tutulduğunu söylemektedir.

Dikkat çekici biçimde, şöyle belirtiyor:[23]

> Özellikle benzerliğin etkilenmeden kaynaklanmadığı durumlarda, Sümer ve Mısır'ın en eski tanrıları arasında bu denli çok benzerlik yakalamak şaşırtıcı oluyor. Asurbanipal'in editörlerinin Mısır sistemini benimsediklerini yahut 1. Seti dönemindeki aydınların Babil ya da Asur entelektüellerinden etkilendiklerini söylemek söz konusu bile olamaz. Bu durumda ister istemez şu sonuca varıyoruz: Hem Sümerliler, hem de erken dönem Mısır halkı en eski tan-

rılarını ortak fakat son derece eski bir kaynaktan çıkartmışlardır. İki panteon arasındaki benzerlik, tesadüfî olamayacak kadar yakındır...

Wallis Budge'ın bu pasajını okumadan önce bu sonuçlara bizzat varmıştım.

Ancak şimdi, Anu'ya geri dönelim. Osiris bazen An olarak bilinir.[24] Osiris için yazılan bir ilâhide[25], tanrıya "milyonlarca yılın tanrı An'ı" olarak seslenilir ve ona "An-tes'deki An, Büyük Varlık Heru-khuti, sen uzun adımlarla cenneti adımlarsın," denilir. Burada An'ın gökyüzüyle doğrudan alâkalı olduğunu ve uzun adımların da göksel hareketler olduğu sonucunu çıkarıyoruz.

An ve Anu'ya değinirken, tekrar Anubis'e bir göz atmalıyız. Ancak bu Sanskritçeyle de bir parça ilgilenmemiz demek olacak. Plutark'tan yapılan alıntıda Anubis'in bilhassa Sirius B'nın *yörüngesine* işaret ettiğini hatırlayın. Sanskritçede *anda* kelimesi "elips" demektir; *anu* ise "cüzî, küçücük, atomik, en ince olan, maddenin bir atomu gibi olan" demektir. *Animan* ise "cüzîlik, atomik doğa, en küçük parçacık, bir atom kadar küçülebilen insan üstü güç" için kullanılır. İlk sözcük, yörüngeyi kastediyor olabilir. Kepler'den beri gezegenlerimizin dairesel değil, eliptik yörüngeleri olduğunu biliyoruz; Sirius B'nin yörüngesi de eliptiktir. *Anu* ve *animan'a* gelince, Sirius B'nin doğasının kendini ifade ettiği madde düzeyiyle (atomik) ilgili esrarlı bazı ikincil saptamalara benzemektedirler. (İleride Sirius meselesiyle ilgili bazı Sanskritçe terimlerle, Mısır ve Orta Doğu'daki terimler arasındaki benzerliklere tekrar değineceğiz.)

Anubis'e geri dönersek; Wallis Budge, bu konuda şunları söylüyor:[26] "Anubis tapınımı çok yaygındı, en eski dönemlerde bile bir Anubis kültü vardı. Muhtemelen Osiris'den bile eskidir." Budge, ölmüş kişinin yüzünün Anubis'le özdeş bilindiğini ve Anubis'in kafasının ise simgesel olarak çakal ya da köpekle gösterildiğini de hem burada hem de başka yerlerde belirtmektedir. Anubis'in; karanlık Neftis'i ışık İsis ya da Sirius'tan ayıran çember ya da yörünge olarak tasvir edildiğini daha önce görmüştük. Başka bir ifadeyle, Anubis'in, Sirius B'nin Sirius A etrafındaki yö-

rüngesini gösterdiği fikrindeyim. Ayrıca "zaman"[27] olarak da betimleniyor ve burada bir yörüngeyi ilerleyici ve ardışık olarak ele alan hayli zeki bir bakış açısı var. "Her şeyi yiyip bitiren zaman" motifi Mısırlılara da yabancı değil. Anubis'in de yırtıcı bir hayvanla sembolize edilmesi şaşırtıcı değil! Özellikle de Apis boğasını parçalayıp yemekle suçlanıyor. Apis boğası, iyi bilinen geç bir anlatıya göre, ölü Osiris'in bağlanıp taşındığı hayvandır. Ancak, temelde "Apis boğası" (Ptolemelerde Serapis şeklinde bilinen ilâh) Asar-Hapi'dir. Yani Osiris'in ta kendisidir! *The Gods of the Egyptians* (Mısırlıların Tanrıları) adlı kitapta Apis'in "Osiris'in yaşamı, göklerin tanrısı" olduğu yazılı; "Apis'in, Osiris'in ruhuyla canlandığı ve bir Osiris enkarnasyonu olduğuna inanılırdı".[28] Sonuçta Anubis Apis'i parçaladığında, İsis'in kocasını yemiş oluyordu! Mitolojik ifadelerde çok renkli biçimde de anlatılsa, anlamı açıktır. Daha sonra şunları okuyoruz:[29]

> "Bazıları da Anubis'in Zaman anlamına geldiği fikrindedirler; *Kuon* (Yunanca köpek) isminin köpekle bir alâkası olmadığını ve terimin *üremek, çoğalmak* şeklindeki diğer anlamına bağlı olduğu öne sürülür; çünkü zaman, her şeyin "'ebeveyni" sayılır; onları bir rahim gibi vaktiyle kendi içinde taşımıştır. Ama bu, Anubis ibadetine inisiye olanlara daha kapsamlı biçimde verilen gizli doktrinlerin bilgilerindendir."

Kesinlikle. Gizli bir doktrin! Daha iyi biçimde tanımlanamazdı! Bu pek çok kaynak konusundaki sorunumuzdur; dolaylı olarak söyledikleri dışında pek az bilgi veriyorlar. Gizli doktrinler kâğıda pek dökülmez, gelecek kuşaklara bu şekilde aktarılmazdı. Dogonların en gizli doktrini inisiyeler tarafından ancak yıllar sonra ve uzun konuşmalar neticesinde isteksizce paylaşılmıştı. Mısırlılar da çılgın değildiler; gizli kalmasını istedikleri şeyleri açık açık papirus ya da kitabelere dökmüş olacaklarını hiç ummayalım. Sadece ipuçlarını birleştirmeye çalışıyoruz. Ancak bu ipuçları, göreceksiniz dev bir çığa dönüşecekler.

Wallis Budge'tan alacağımız son paragraf, Plutark'ın *İsis ve Osiris*'inden yaptığı bir alıntı. Pek çok eski Mısır tarihi uzmanı, İsis ve Osiris konusunda tam, uyumlu bilgilere hiçbir yerde rast-

lanmadığını ve eldekiler biraraya getirilse bile ulaşılamadığını ironiyle belirtirler! Sadece ana dili Yunancadaki bilgileri aktaran Plutark'a güvenmek zorunda kalıyoruz. Plutark'ın (M.S. birinci yüzyıl) bir rahip ve hayatının son otuz yılında bir Delf inisiyesi olduğu düşünülür. En yakın arkadaşlarından biri, Delf kehanet merkezinde rahibeydi. İsis ve Osiris ile ilgili çalışmasını Klea adlı bu rahibeye ithaf etmiştir. Şu sözlerle başlıyor: "Tüm iyi şeylerin, Aziz Klea, hassas kişilerce tanrılardan istenmesi gerekir ve biz en çok, eğer beşer için mümkünse, kudretli tanrılardan kendileri hakkında bilgi dileniriz, gayretlerimiz hep bunun içindir." Bu ifade Plutark'ın dünya görüşü hakkında bir hayli bilgi vermekte.

F.C. Babbitt'in, *İsis ve Osiris*'in Loeb baskısının önsözünde söyledikleri şöyle: Plutark Mısır'a gitmişti ancak ne zaman gitti ve neler öğrendi bilemiyoruz. Çalışmasının o dönemin bilgisini yansıtıyor olması muhtemeldir. İki kaynaktan besleniyordu: rahipler ve kitaplar. Plutark'ın arkadaşı Klea kendisine önemli kişilere ulaşmasını sağlayacak referanslar vermiş olmalıydı. Klea, Delf'de önemli bir pozisyondaydı. Bu çeşit bir uygulama çok görülen bir şeydi. Asırlarca önce Mısır dinini ve astronomisini çalışmaya giden Eudoxus (Eflâtun ve Aristo'nun meslektaşı) da, son yerli Firavun Nektanebo'ya hitaben, Ispartalı general Agesilaus'un yazdığı bir mektup götürmüş, firavun da kendisini meslektaşlarına takdim etmişti. Griaule ve Dieterlen'in Dogonlarla ilişkilerinde olduğu gibi, Plutark'ın da Mısırlı rahiplerden gizli tradisyonlar hakkında bilgiler almış olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle, Plutark'ın eserine klâsikçilerden ziyade eski Mısır tarihi uzmanlarının rağbet etmesi şaşırtıcı değildir.

Plutark anlatıyor: "Bazıları Anubis'in Kronos olduğu fikrindeler."[30] Kronos (Chronos), bilindiği üzere eski Yunan'daki "her şeyi yiyip bitiren zaman"dır ve kelime "h" ile telâffuz edilir. Lâtincedeki Kronos (Cronos) ise Satürn'dür. Akademisyenler, Zeus'tan (Jüpiter) önce tanrıların kralı olan Kronos'un (Satürn), "h" ile yazılan ve bazen de Zaman'ı ifade etmek için kullanılan *chronos* ile bir ilgisi olup olmadığını tartışıp dururlar. İngilizcedeki *chronology* (kronoloji), *chronicle* (tarih, kayıt) gibi kelimeler hep "chronos"tan türetilmiştir. Sümer tanrısı Anu, Yunan Kronos'una

çok benzer; çünki her ikisi de sonradan yerlerini farklı tanrılara bırakmışlardır. Enlil, Anu'nun; Zeus da Kronos'un yerini alırlar. Sonuçta eğer, eski önklâsik Yunan'da Cronos ve Chronos'un tamamen farklı sözcükler olmadığı fikrini benimsersek, Anu ile Anubis arasında bir başka bağlantı daha yakalamış oluruz.

Wallis Budge, Plutark'a dayanarak şöyle devam ediyor:

> Plutark, önce Osiris'i "evrenin hem üst hem de alt bölgelerine nüfuz etmiş kozmik Zekâ olarak tanımladıktan sonra, bazen Anubis ve hatta Hermanubis (yani Ḥeru-em-Ânpu) olarak da adlandırılır," diyor. Bu isimlerden birincisi (Anubis) onun üst âlemle, diğeri de (Hermanubis) alt âlemle ilişkisine işaret etmektedir. Bu nedenle kendisine ikişer horoz kurban edilir. Horozlardan biri, üst âlemlerin saflık ve parlaklığına işaretle beyaz; diğeri de safran renginde olacaktır ki, alt âlemlerdeki karışım ve çeşit bolluğunu göstersin.

Burada beyaz Sirius A ve "daha koyu renkli" Sirius B ile ilgili muhtemel bir gönderme olduğu düşüncesindeyim. "Alt âlemlerin" de ufuk çizgisi olduğunu düşünüyorum; aslen beyaz olan gök cisimleri, doğup batarken safran rengine bürünürler.

Anubis'in aydınlık ve karanlık bölgelerin "kozmik Zekâsı" olarak tanımlanmaktan ziyade "eşyaların bileşik ilişkileri"[31] şeklinde tanımlandığı, Babbitt'in daha net bir çevirisi de mevcut. Dairesel bir yörünge tam olarak bu demektir, yani dönen yıldızla, etrafında dönülen yıldız arasında "bileşik bir ilişkidir". Bunu daha iyi vermek için Babbitt'in çevirisindeki Plutark'ın diğer paragrafını da vermek istiyorum: "Üstüne üstlük, onlar (Mısırlılar) sözde Hermes Kitaplarında (Trismejistik literatür mü?) Güneş Horus'un dönüşünü yönetmek üzere tayin edilmiş kuvvet adını verdikleri kutsal isimlere de gönderme yapıldığını yazmışlar..." Burada önemli olan nokta, Güneş'in yörüngesine özel bir tanrı adının verilmiş olmasıdır. Eğer Güneş'in dönme hareketine bir tanrı adı verilebiliyorsa, (Sirius B'yi tanıdıklarını varsayıyoruz) Sirius B'nin dönme hareketi için de aynı şey yapılabilir. Güneş'in dönüşü, bizim konumuz için de kıyas teşkil edebiliyor. Şimdi başkaca ilginç şeyler sebebiyle alıntıya geri dönüyorum: "...ancak

Yunanlılar ona Apollon diyorlar; rüzgâra tayin edilmiş güce kimileri Osiris, kimileri de Serapis diyor; Sothis ise Mısır dilinde 'hamilelik' (cyesis) demek ya da 'hamile kalmak' (cyein): Bu nedenle Yunancada bir vurgu farklılığıyla, yıldıza Köpek Yıldızı (Cyon) deniliyor. Mısır'da ise İsis'e mahsus yıldız olarak tanınıyor."

Plutark'tan Anubis'le ilgili bir başka bilgi de şu şekilde:[32] "Ve çocuk bulunduğu zaman (yani Anubis; Neftis'in Osiris'ten olma çocuğu) bir hayli meşakkat ve velveleden sonra, İsis'i ona götüren köpeklerin yardımıyla büyütülüyor ve tanrıçanın muhafız ve hizmetlisi oluyor. Ona Anubis adını veriyorlar. Köpekler nasıl insanların muhafızlarıysa, o da tanrıları müdafaa ediyor."

Eğer ki Anubis, Sirius çevresindeki bir yörünge olarak tespit edilmişse, elbette İsis nezdinde bir hizmetkâr olarak bilinecek! Bir bekçi köpeği gibi çevresinde fırıl fırıl dönmüyor mu?

Plutark, İsis'i *Argo* ve Argonotlarla ilişkilendiren önemli ve hayatî bir ipucu da veriyor. Bu aynı zamanda klâsikçileri hayli uğraştırmış bir fikrin muhtemel bir türevini de ispatlar nitelikte: "Bunlar aynı zamanda Mısır inançları da olduğu için, -çünki İsis'e bazen Athena da diyorlar- kendiliğinden yapılan bir hareketle ilgili 'kendiliğimden geldim' şeklindeki fikirleri ifade etmekte de kullanılıyor."[33]

Akıl ve bilgelik tanrıçası olan Athena'nın, Zeus'un alnından tastamam çıktığı yolunda bir rivayet vardır. Yunan tanrıçası Athena, doğmamıştır. Kendiliğinden zuhur etmiştir. Alıntıya devam ediyorum, hassas bir noktaya geliyor:

> Tifon, belirtildiği gibi, Seth ve Bebon ve Smu olarak da adlandırılıyor ve bu isimler kuvvetli ve önlemeye yönelik bir engel veyahut muhalefet ya da tersine çevirme tavrına işaret ediyorlar.
>
> Dahası, mıknatıs taşına Horus'un kemiği diyorlar, demire de Tifon diyorlar; Manetho böyle naklediyor. Demir, bazen mıknatısın cazibesine kapılıp ona doğru çekilir, bazen de karşıt yönde kendini çeker ve uzaklaşır gibi görünür ya; dünyanın hayırlı, müspet, makul hareketi de bazen sert ve Tifonyen hareketleri cezbedip kendine çeker ve mülayim hâle getirirken, bazen de kendini çekip bunları tersine çeviriyor ve zorluklara atıveriyor.

Şekil 15. 1657 yılından bir gravür "Jüpiter Dodonaeus"u, yani Dodona Kehanet Merkezindeki kutsal korusunda tanrı Zeus'u gösteriyor. Arkasında, yaprakları rüzgâra benzeyen hışırtılı bir sesle "kehanetler söylediği" için insana benzetilen bir meşe ağacı gösterilmiş. Zeus'un omzunda bir kehanet kumrusu var; ancak kafasında bir sorguçla çok kötü resmedilmiş; orijinal Lâtince başlık bunun yine de bir kumru olması gerektiğini söylüyor. Herodot'a göre M.Ö. beşinci yüzyılda onun zamanındaki Mısırlılar Dodona Kehanet Merkezinin, Mısır'daki Teb şehrinden uçan ve o noktada dinlenmek için yere konan iki kumru tarafından kurulduğunu iddia etmekteymişler. *Conversations with Eternity* (Ebediyetle Konuşmalar) adlı, tüm eski metinlerde yer alan kanıtları biraraya getirebildiğim kitabımda uzun uzun açıkladığım gibi, kehanet merkezlerinin kehanet kumruları, bir gün içinde yüzlerce mil aşarak mesaj taşıyan posta güvercinleriydi; böylece kehanet merkezlerindeki rahip ve rahibelerin uzaklardaki olaylar hakkında hemen elde ettikleri raporlara dayanan "kehanetler" söylemelerini sağlıyorlardı. Bu gizli posta güvercini şebekesi, kehanet merkezlerinin politik gücünün gerçek temeliydi. Posta kırlangıçları da kullanılmaktaydı. Bu resimdeki kutsal meşe ağacında, kâhine danışan ve oradan ayrılan birisinin adağı olan bir çelenk asılıdır. Zeus kolunu, belki de *Selloi*lerden, yani meşe ağaçlarının altına düşen yaprakların üstünde uyuyan kehanet rahiplerinden birini temsil eden daha küçük bir figüre koruyucu biçimde dolamıştır. Bu uygulamayı, Dodona'nın "çalışmadığı" kış aylarında bıraktıkları düşünülmektedir; zaten Dodona'daki meşeler de kışın yaprak dökmeyen cinstendir.

İsis'in burada Athena'yla mıknatıs taşları ve "kendinden motivasyonlu hareket" vasıtasıyla özdeşleştirilmesi, hemen akla Athena'nın, Argo'nun omurgasına, Dodona (Dodona'nın Yunan Nuh'u Deukalion tarafından, gemisi karaya çıktıktan sonra inşa edildiği kabul edilir) kutsal mabedinden alınmış sibernetik (*) bir meşe odunu yerleştirmesini getiriyor. H.W. Parke, *Greek Oracles* (Yunan Kehanet Merkezleri) ve *The Oracles of Zeus* (Zeus Kehanet Merkezleri) adlı kitaplarında şunları söylüyor: "*Argo* inşa edilirken Athena, (bir Zeus kehanet merkezi olan) Dodona'daki meşe ağacından bir dal aldı ve bunu geminin omurgasına yerleştirdi. Bunun sonucunda, *Argo* konuşuyor ve önemli anlarda Argonotları uyarabiliyordu. Elimizdeki destanlarda da Argo bu şekilde resmedilir. Orijinal destan kayıptır ancak bu mucizevî özelliğin metnin orijinaline dek uzandığından ve böylece en azından *Argo* hikâyesinin anlatıldığı *Odyssey* kadar eski olduğundan şüphe etmemek gerek. Parke, bu noktada kılavuzluğu doğrudan meşe odununun üstlendiğinde ısrarlıdır. Odun, ona göre kendine yeterlidir ve bir kehanet vasıtası olmaktan ötelere gider. Sonuçta, *Argo*'nun (Plutark'ın İsis ile özdeşleştirdiği) Athena sayesinde bu çeşit bir 'kendinden itkili hareket' kapasitesine sahip olduğunu görürüz.[34]

Argonotları ve sihirli gemilerini bir yana bırakıp, olağan dışı bir kaynakta zikredilen, Sirius sistemiyle ilgili çok kesin bir Mısır tasvirine göz atıyoruz. Bu kaynak G.R.S. Mead'e aittir. [Mead, şair Yeats'in yakın arkadaşıydı ve Ezra Pound'un *Cantos*'unda kendisinden "Old Crone" (Kocakarı) lâkabı ile bahsedilir.] G.R.S. Mead'ın üç ciltlik *Thrice Greatest Hermes* (Üç Kez En Büyük Hermes)[35] adlı bir çalışması mevcuttur. Burada, derinlemesine giriş izahatları ve notlarla Hermetik geleneğin (**) karanlık ve pek az bilinen "Trismejistik literatürün" bir tercümesine yer verilir. Bu

(*) Norbert Wiener, bilgisayar kuramı öncü ders kitabı olarak bilinen *Cybernetics* (Sibernetik) adlı çalışmasında şöyle diyor: "İster makinede ister hayvanlarda olsun, kontrol ve iletişim kuramının bütün alanına, (Yunanca) *dümenci* kelimesinden hareketle... *sibernetik* adını vermeye karar verdik."

(**) "Üç Kez En Büyük" lâkabı kesin olarak açıklanmamıştır ama Mısır gizemlerindeki üç inisiyasyon derecesine bir gönderme olabilir.

çalışmaları klâsik yazarlar Yeni Eflâtuncu taklitler diye bir kenara atmışlardı. İtalyan Rönesansı esnasındaki muazzam Yeni Eflâtuncu patlamadan bu yana Yeni Eflâtuncular kara listededirler: Marsilio Ficino, Iamblichus gibi Yeni Eflâtunculan ve burada bahsedilen Trismejistik yazıları da tercüme edip gelecek kuşaklara ulaşmasını sağladı. (El yazmalarını bulup satın aldığı için Medici ailesini de unutmamalı!)

Çoğu okuyucularımız "Trismejistik" tabirine ve Yeni Eflâtunculara pek de aşina olmayabilirler. İzah etmeye çalışayım. Yeni Eflâtuncular, modern yazarlara göre, Eflâtun'dan Eflâtuncu denmeyecek kadar hayli zaman sonra yaşamış olan Yunan filozoflarıdır. (Onlarsa kendilerini Eflâtun'un öğrencileri ve Eflâtuncu olarak görüyorlardı.) Modern yazarlar Eflâtuncu kelimesinin başına Neo (yeni) önekini, kendileri için bir kolaylık olmak üzere koydular ve böylece bu filozoflar, Eflâtun'dan itibaren 150 yıllık zaman zarfında yaşamış olan haleflerinden ayrı tutulmuş oldular. Eflâtun Akademisi, Atina'da 9 asır boyunca varlığını sürdürdü. Yazarlar "Orta Dönem Eflâtunculan", "Suriye Eflâtunculan", "Hristiyan Eflâtunculan", "İskenderiye Eflâtunculan" gibi alt başlıklar da kullanırlar. Okuyucuma, Yeni Eflâtuncular ve Sirius Gizemiyle ilişkileri konusunda bilhassa Proclus'u ele alan bu kitabın Ek 2'sini öneriyorum.

G.R.S. Mead, *Üç Kez En Büyük Hermes* adlı kitabının girişinde, "Trismejistik Literatür"ün ne olduğunu açıklıyor. Mead, "Hermetik" ifadesi yerine "Trismejistik"i yeğliyor. (Hermetik, adını Yunan tanrısı Hermes'ten alır.) Buradaki amacı Trismejistik Yazıları, Mısır Hermes Duaları ve "Hermetik Simya Literatürü" gibi nispeten çok daha az ilginç çalışmalardan ayırmak. Trismejistik yazılar, bugün elimizde ancak parça parça bulunuyorlar ve geniş çapta, en uçlarda seyredecek kadar farklı bazı dinsel öğütler, diyaloglardan ve (M.S. beşinci yüzyıl başlarında yaşamış bir antolog olan) Stobaeus tarafından seçilmiş pasajlardan ve Kilise Kurucuları'ndan kayıp yazmalardan vb. oluşuyorlar. Bunları kısaca özetlemekte tereddütlüyüm ve ilgili okuyucuyu konuyu bizzat araştırmaya davet ediyorum. Özetlenmeye hiç tahammülü olmayan kimi konular vardır; işte, bence bu da onlardan biri. Yazı-

larda kimi mistik ve kuşkusuz kimi şahane ögeler bulunuyor. Ficino, yaşlı Cosimo de Medici'ye şöyle diyor: "İstersen sana Hermetik edebiyatı, istersen de Eflâtun'un diyaloglarını çevireyim. Fakat ikisini birden yüklenemem." Cosimo ölmek üzere olduğunun farkındadır, şöyle der: "Hermes kitaplarını okuyabilirsem, mutlu mutlu gözlerimi yumabilirim. Eflâtun'u okumak da pek hoş olurdu ama Hermes kitapları kadar önemli değil. Sen Hermes'i çevir, Ficino." Ficino da tercümelere başlıyor.

Ek 2'de, Yeni Eflâtuncuların, devirlerinin önyargılarından neler çektiklerini uzun uzun anlatıyorum; bu önyargıyı tanımlamaksa kolay iş değil; genelde Trismejistik edebiyat Yeni Eflâtunculukla aynı biçimde ve mantıksallıktan fazlaca uzak olmak ve fazlaca mistisizme dalmak gibi gerekçelerle eleştirilir. Tüm bunlar, inişe geçmiş de olsa, 19. yy. bilimsel determinist önyargılarının katı rasyonalizmiyle hâlâ kaskatı olan bir devre çok ters geliyor. Buradaki komik çelişki, elbette alenen mistik olan otantik Mısır metinlerine kimsenin itiraz etmemesi. İş, Trismejistik literatürün Yeni Eflâtuncu olduğu inancı sürdüğü sürece, mistik diye hor görülmeye devam edecek.

Trismejistik literatür Yeni Eflâtuncu olabilir. Ama bu, onların eski Mısır dini hakkında söylediklerinin, doğrudan, Yeni Eflâtuncu Yunanlılardan sadece kısa süre önce yaşamış olan Yunanlı Plutark'ın *İsis ve Osiris*'inden daha az kıymetli oldukları anlamına gelmiyor. Bilginlerin, bu hazin biçimde yok farz edilmiş edebiyata bir parça dikkat sarf etmelerinin zamanı geldi de geçiyor bile. Trismejistik edebiyatın büyük kısmı, muhtemelen, Manetho'nun kaybolmuş *Sothis* adlı eseri gibi halis kaynak ve derlemelere dayanıyor. (Mısır'ın Baş Rahibi olan Manetho M.Ö. 280 civarında bir Mısır tarihi ve Yunanca diğer eserler yazdı; bunların ancak kısacık parçaları günümüze kadar kalabilmiştir.) Ya da bu edebiyat gayet eski olabilir; bu durumda, hiç değilse bir kısmı, Yunanlıların Babil'den edindikleri ve bugün elimizdeki biçimiyle Zodyak'ı Mısır'a tanıttıkları dönemler olan, Ptolemik dönemden daha gerilere gitmiyor. (Burada Denderah Zodyak'ı gibi, Zodyak'ın daha erken biçimlerini tartışamayacağım.)

Mead bir Mısır büyü papirüsünden dem vuruyor. Bu eşsiz

bir eski Mısır belgesi. Mead büyü papirüsünü Trismejistik literatürdeki bir parçayla kıyaslıyor: "Ben sana yakarırım, Tanrıça İsis, ki İyi Daimon hep seninle birleşir; o ki kusursuz siyahtaki Rab'dir."[36]

Biz, İsis'in, Sirius A'yla özdeş olduğunu biliyoruz ve burada, bu Sirius A'nın refakatçi yıldızı "kusursuz siyahtaki Rab'bin" bir tasviri var gibidir: Bu, Sirius A'nın birleştiği görünmez refakatçi, yani Sirius B'dir.

Elbette Mead, Sirius meselesiyle alâkadar değildir; büyü papirüsünden, "The Virgin of the World" (Âlemin Bakiresi) adıyla çevirdiği harika bazı Trismejistik yazılardan bölümlerle mukayese yaparken bahseder. Büyü papirüsü ile ilgili olarak şöyle der: "Papirüste geçen Agathodaimon ('İyi Daimon'), tabiatıyla Osiris'tir ve sık rastlanılan bir atıftır. Ancak 'alt dünya' denilen yerle de öncelikli olarak bağlantılı olan da Osiris'tir, görünmez âlem, 'esrarlı karanlık' hep alt dünyaya işaret eder. Osiris oranın efendisidir; en eski gizem yazmalarından birinde, 'Osiris karanlık bir tanrıdır' denir."

"Âlemin Bakiresi" hayli ilginç Trismejistik bir metindir; bir hiyerofan (yüksek rahip) ile bir neofit (acemi) arasındaki diyalogtur. Hiyerofan İsis'in sözcüsüdür; neofit ise Horus'u temsil eder. Bu şekilde yeni inisiyeye ders veren rahiple, oğlu Horus'u talim ettiren İsis tasvir edilir.

Metin, bunun "tanrıçanın en kutsal söylevi" olduğu beyanıyla açılır. "İsis'in konuşması dışarıya doğru akmaya başlamak üzeredir." Çalışma, baştan sona, evrendeki düşük ve yüksek varlıklar hakkındaki hiyerarşi prensibini vurgular: Dünyevî ölümlülere aralıklarla başkanlık eden ve Dünya'nın işlerine ancak ümitsiz durumlarda müdahale eden diğer yüksek varlıklar vardır. İsis şu şekilde konuşur: "O hâlde, aşağıdakilerin, büyük esrarlara yer ayırmaları vakti gelip çattı." Horus'a *büyük* bir gizemi bildirmek üzeredir. Mead, bunun, başrahip tarafından tatbik edilen gizem olduğunu belirtir. "Bu dereceye 'Karanlık Gizem' ya da 'Siyah Tören' denilmektedir (buradaki 'derece', masonik esrarlar anlamında bir 'derece'dir; ben masonik 'esrarların' eski dönemlerin hakikî esrarlarının bozulmuş, sulandırılmış versiyonları olduğu

fikrindeyim). Bu, ancak daha alt seviyelerde uzun uzun denenmiş ve liyakat kazandıklarına karar verilmiş olanlar için tatbik edilen bir törendir. Gün ışığında uygulanmakta olanlardan çok daha kutsal bir karakteri olduğu anlaşılmaktadır."

Mead şöyle ilâve ediyor: "Bu noktada, İsiak tradisyonunun en ezoterik müesseselerinden birine işaret edildiğini düşünüyorum." İsiak, elbette, İsis geleneği anlamındadır. Tevrat'taki İşaya kitabıyla karıştırılmamalıdır (belki de İsiak kelimesini hiç kullanmamak en iyisi).

Mead, esrarlı İsis "Siyah Töreni"nden, Mısır esrarlarının en yükseklerinden biri olmak üzere, bahsederken büyü papirüsünü de anıyor. "Siyah Tören"i, "görünmez âlem", "esrarlı siyah" olan, "kusursuz siyahın Rabbi", "karanlık tanrı" Osiris'le ilişkilendiriyor.

"Âlemin Bakiresi" adlı çalışmada, Hermes adı verilen bir karakter var; dünya beşeriyetine medeniyet sanatlarını öğretmiş bir varlık türünün temsilcisi olarak tanıtılıyor. Sonra, Hermes "tanrısal akrabalarına verdiği kesin gözcülük yapacağı sözüyle, yıldızlara yükselir".

Bu çalışmaya göre insanlık, dikkatle izlemeyi ve nadir kriz dönemlerinde de müdahale etmeyi gerektiren başbelâsı bir gürûh. İşte belirleyici kısmı da içeren paragrafın tümü: "Onu (Hermes'i) Tat takip etti, hem oğlu hem de mirasçısıydı (burada bir çeşit rahiplikten bahsedildiği kesin gibidir); ve sonra da çok geçmeden Asclepius-Imuth geldi, bu Hephaestos'un ta kendisi olan Ptah'ın iradesi gereğidir, bir de semavî düşüncelerin inanç yüklü kesinliğini talep eden bütün diğerlerinin, Önbilginin (veya Kayranın) istediği gibi, Önbilgi her şeyin kraliçesidir."

İşte bu çok çarpıcı bir pasajdır. Esrarlı "Hermes"i Mısır Tot rahipliği takip ediyor. Daha sonra "çok geçmeden" "Ptah'ın iradesi gereğince" Asclepius-Imuth adında bir kişi geliyor. İşte o, İmhotep'tir. İmhotep, olağanüstü bir deha, filozof, doktor ve bizim tabirimizle bir başbakan. M.Ö. 2600 civarlarında, 3. Hanedan döneminde Kral Zoser için çalışıyor; Kralın mezar ve tapınağını da bizzat tasarlayıp inşa ediyor. (Bu, Sakkara'daki meşhur basamaklı piramittir; bazılarına göre, yapılan ilk piramit ve dünyanın

ilk taş binasıdır.) İmhotep asırlar içinde bir tanrı ve bir "Ptah oğlu"na dönüşür. Bu tanrısallaşma sürecinin gecikme nedenlerinden biri, yazdıklarının binlerce yıl korunmuş olmasıdır. Bu Zerdüşt'ün *Gatha*'larının korunmasına benzer; eserler bırakmış birinin tanrı olduğunu ileri sürmek demek ki mümkün olmuyor. Muhammed ya da Zerdüşt gibi, İmhotep de yazdıklarının kaybolmamış olması nedeniyle bir tarz "peygamber" olarak düşünülüyor. Yunanlıların Hephaestus olarak bildiği Ptah, geç dönem Mısır'ında İmhotep'ın babası olarak tanınır. Aslında bu metnin İmhotep'ten bahsederken, "Ptah'ın oğlu" şeklindeki geç dönem ifadesinden kaçınması ilginçtir. İmhotep'i Yunanlılar da tanıyorlardı, tanrı Asclepius'un temelini İmhotep oluşturuyordu. (Yunan tıp tanrısı, İmhotep'in Mısır tıp tanrısı şeklindeki geç biçimine karşılıktır.) İmhotep, Imouthes, Imothes, Imutep vb. (*) şekillerinde de geçer. Bu metinde de "Asclepius-Imuth" şeklinde anılıyor.

Burada kastedilenin İmhotep olduğuna şüphe yoktur. Bu bilgi ışığında bu bölümdeki diğer ifadeler de çok ilginç hâle gelir.

"Âlemin Bakiresi" gibi tanrı adlarının kuş yemi gibi uçuştuğu bir yazmada, yazarların Asclepius-İmhotep'e "Ptah Hephaestos'un oğlu" demekten kaçınmaları, fazlaca ihtiyatlı bir tavırdır. Bu, gerçekte, henüz Mısırlıların İmhotep'i bir ölümlü olarak görmeyi bıraktıkları dönem öncesinden kalma, hakikî eski bir kaynağa işaret ediyor olabilir.

Hurry şöyle diyor:[37]

> "Mısır tarihçileri, Kral Zoser günlerinde, M.Ö. 2900'larda yaşamış İmhotep'in neden M.Ö. 525'lere, Pers egemenliği dönemine dek tam tanrılar arasında yer almadığını yıllarca düşünüp durdular. Ne kadar seçkin de olsa, bir insanın dünya yaşamını bitirdikten bunca asır sonra tanrılaştırılması hayli esrarlı gözüküyor. İlk açıklama, yani İmhotep'in çok uzun bir zaman boyunca neden bir çeşit kahraman yahut yarı tanrı olarak düşünüldüğü ve yarı tanrısal bir tapınım gördüğü konusuna ilk cevap, Erman tarafından yapılıyor. Erman, bu yarı tanrılık payesinin yeni krallık döneminde, ya-

(*) Mısır hiyeroglifleri farklı biçimlerde çevrilmişlerdir ama bu kez, adın Yunanca versiyonunun da çeşitlemeleri olduğu görülmektedir.

ni M.Ö. 1580'lerde kesinleştiğini ileri sürüyor ancak çok daha yeni bazı deliller yarı tanrılık aşamasının çok daha erken başladığını gösteriyor."

Burada bir parça kronolojik yardım almakta fayda var. "Âlemin Bakiresi", İmhotep'in zamanını "çok geçmeden" şeklinde çok doğru tanımlar. Bu, Mısır rahipliğinin oluşmasını takiben, Menes'ten sonra İlk Hanedanlık zamanında, sonradan Mısır Birliği olarak tanınacak döneme işaret etmektedir. İmhotep, eski krallığın başlarında, 3. Hanedan devrinde yaşamıştır. I.E.S. Edwards[38] tarihlemeyi M.Ö. 2686 olarak verir. Edwards, 3. Hanedanın başlangıcını M.Ö. 3100'lere yerleştirmektedir. İmhotep böylece hakikaten "çok geçmeden" gündeme gelmektedir. "Âlemin Bakiresi"ni kim yazmışsa, Mısır kronolojisini de iyi tanıyor ve İmhotep'e "Ptah'ın oğlu" demiyor.

Bir başka nokta daha var. Bu ifadeyi "Âlemin Bakiresi"nde buluyoruz: "Semavî düşüncelerin inanç yüklü kesinliğini talep eden bütün diğerleri" (yani İmhotep'ten sonra gelenler). Burada evrenin meselelerini talep eden, araştıran İmhotep'in takipçilerine bir gönderme vardır. İmhotep'in "araştırıcı" sıfatıyla giriştiği kendi faaliyetleri de tanımlanır. Bu da isabetlidir ve konuyla ilgili ciddî bir bilgi birikimini gösterir. Çünki İmhotep, genellikle, ismen tanınan ilk gerçek filozoftur da. Kitabının 30. sayfasında, Hurry, bir Oxyrhyncus papirüsünde zikredilen seçilmiş takipçilerden bahseder (Yunanca olarak, Grenfell ve Hunt tarafından yayınlandı.): "İmhotep'e, IV. Hanedan'dan itibaren tapınılıyordu; tapınağından hasta ve acılı insanlar yararlanırdı." Hurry şunları da ekliyor: "Diğer kişiler, Hermes'in oğlu Horus ve Apollon'un oğlu Kaleoibis'tir (İmhotep bir Ptah oğludur); bunların kimler olduğunu bilmiyoruz. Araştırma işinde İmhotep'in halefleri olabilirler mi?

Hurry, Trismejistik (Hermetik) literatürden şu şekilde bahsediyor: "Eğer Hermetik literatürdeki referanslara güvenilebilirse, adının geçtiği özel gözlemler olmamakla beraber, astronomi ve astrolojiyle de ilgili olduğu anlaşılıyor. Seth'e, bu literatürle ilgili birçok gönderme yapıyor; İmhotep'in, astronomik gözlemler-

le tanrı Tot'la (Hermes) özdeş olarak tanındığını gösteriyor."[39] Belli ki İmhotep, Kral Zoser'in başrahibiydi; daha önce anlatılan rahiplik şeklinde Tot (Tat) ile ilişkilendirilmişti; "Kara Tören", onların en yüksek gizemiydi. Ayrıca astronomi konularıyla ilgilendikleri konusunda da bilgilerimiz var.

Ptolemy III Euergetes I (M.Ö. 237) tarafından Edfu'da yapılmış bir tapınaktaki yazılarda İmhotep "konuşan ya da ders veren büyük rahip Ptah oğlu İmhotep" yazıyor. Hurry "İmhotep'in Mısırlı en büyük bilgelerden biri olmaktan hoşnut olduğunu" söylüyor;[40] bilgeliği o kadar büyük bir izlenim bırakmış ki, bu asırlar boyu ulusal bir gelenek gibi devam etmiş.

"Edebî çalışmalarına gelince, tıp ve mimarî konusunda ve aynı zamanda çok daha genel konularda da ürünler verdiği söyleniyor. Kimi eserleri Hristiyan döneminin başlarına dek eldeymiş... Edebî kabiliyetleri, bir 'yazı üstadı' olarak tanınmasına yol açmış."

Başka bir deyimle, ilk büyük filozofmuş. Herhalde, yaşamı boyunca "konuşmalar yapmış, dersler vermişti". Belki ilk klâsik Yunanlı prototipiydi. Hâlâ beklediğimiz bir şey daha var; mezarı hâlâ bulunmuş değildir. Sakkara'da (Gize'nin biraz güneyinde, Nil'in aynı yakasında) olduğu sanılıyor; Profesör Emery birçok kez bu mezarı bulduğunu sanmıştı. Arkeoloji tarihinde, Tutankamon adlı bir çocuk firavunun mezarının bulunmasıyla mukayese bile edilemeyecek dev bir keşif olacağa benziyor. İmhotep'in mezarı bulunursa, muhtemelen kitaplarla dolu olacak; İmhotep gibi bir adam hiç onlarsız gömülür mü?

Daha önce "Âlemin Bakiresi"nden yaptığımız alıntıdan az sonra geçen bir bölümü okumakta yarar var:

> Kozmik ögelerin kutsal simgeleri, Osiris sırları ardında sıkı sıkıya saklanmıştı. Hermes, Göklere dönmezden önce onlara şöyle vaaz etti: "...Ey Kutsal Kitaplar, sizi ölümsüz eller yazdı, bozulmazlığın sihirli heceleri... (metnin bu kısmı okunamamaktadır)... ebediyete dek bozulmak nedir bilmeyin, zaman da sizi yozlaştıramasın! Bu toprakları arşınlayacak herkes için görünmez, bulunmaz olun; ta ki Yaratıcı'nın, ruhları çağıracağı vasıtaları eski Gökler size taşıyıncaya dek..."

İşte böyle dedi, kendi çalışmalarından yararlanıp üstlerine büyüler koydu, onları kendi bölgelerine güvenle kapadı. Ve saklanmalarından bu yana yeterince uzun zaman geçti.

Eserde, gerçeği arayan bilgisiz insanın en yüce hedefi de şöyle veriliyor: "Hiç kimsenin giremediği kutsal mekânların iç tabiatını (kişiler) arayacaklar... ve Göklerin hareketinin tabiatını gözlemek isteğiyle, onların ardından zirvelere koşacaklar."

"Bunlar daha bir şey değil. Çünki yeryüzünün en uzak köşeleri hariç (görünürde) hiçbir şey kalmayacak. Arayış içinde geceyi izleyecekler, bütün gecelerin en uzakta olanını."

"Göklerin hareketinin tabiatını gözlemek isteğiyle, zirvelere koşacağız." yazıyor bu tespit edilemeyecek kadar eski eserde. Ne kadar da doğru. Artık Ay'a ayak bastık, bu da hırsla "zirvelere" koşmak gibi bir işti. "Göklerin tabiatını gözlemeye" de devam ediyoruz. "Bunlar daha bir şey değil" ifadesi de çok doğru. Çünki bilindiği gibi, uzay programlarındakiler, daha yeni başladık düşüncesindeler. İnsan bütün Güneş Sistemini tanıdık ve kendisinin hissedene kadar soluklanacağa benzemiyor.

O zaman da Güneş Sistemimizin sınırları ve onu yıldızlardan ayıran engellerle burun buruna geleceğiz. Ya daha sonra? Evet, bugüne dek alınan yol daha hiçbir şey değil. Vasco da Gama da parlak denizcilik başarıları için kendini tebrik etmiş olmalı. Ancak biz, bir başlangıcın sadece bir başlangıç olduğunu açıkça görebiliyoruz. "Daha bir şey" değilmiş.

Metne göre, bu ahım şahım olmayan işlerden sonra, "arayış içinde" en büyük sırrı dahi öğreneceğiz... "Gece"yi keşfedeceğiz. "Kara Tören"in anlamı da açık seçik hâle gelecek. Bu tören ve bu gizem, İsis ve Sirius yıldızıyla ilgili olduğuna ve bu kehanet açıkça gökler bağlamında konuştuğuna göre, insanlığı hiçbir şeyin evrenin başka bir köşesindeki zeki hayat kadar sarsmayacağını söylersek, sansasyonalizmle suçlanmak mümkün mü? Ya Sirius'un karanlık refakatçisi bu gizemin cevabını gerçekten taşıyorsa? Ya bize en yakın uygarlık merkezi Sirius'taysa ve bizi zaman zaman gözlüyorlarsa? Ya radyoteleskoplarımız dokuz ışık yılı yankılanan, gelişim çizgisi bizimkine yakın bir uygarlığın evrene yayılan yerel radyo iletişimini saptarsa, bir şeyler kanıtlanmış ol-

mayacak mı? Söyleyin, bu gerçekleşirse ne olur? Gökyüzü başımıza geçmiş gibi olur, değil mi?

Notlar

1. *Le Renard Pâle*, s. 325. Şekil 109, "Sirius'un Güneş'le karşılaşması" olarak çizilmiştir ve onu gösterir. Bu kitapta Şekil 13 olarak yer aldı.
2. Mariette, *Denderah*, Cilt 1, s. 206.
3. Aratus, *Phaenomena* 331-6.
4. *Egyptian Astronomical Texts*'ten Cilt 1, s. 1, Otto Neugebauer ve Richard Parker, Brown UP, ABD, 1960-7.
5. a.g.e., Cilt 1, s. 25.
6. *The Gods of the Egyptian*, Londra, 1904, Cilt 2, s. 114.
7. a.g.e., Cilt 2, s. 113.
8. a.g.e., Cilt 2, s. 117.
9. a.g.e., Cilt 2, s. 215.
10. a.g.e., Cilt 2, s. 202-3.
11. a.g.e., Cilt 2, s. 264.
12. a.g.e., Cilt 2, s. 265.
13. a.g.e., Cilt 2, s. 139.
14. Neugebauer ve Parker, y.a.g.e.
15. *Star Names, Their Lore and Meaning*, R.H. Allen, Dover Pub., New York, 1963, s. 130.
16. Neugebauer ve Parker, y.a.g.e.
17. *Star Names, Their Lore and Meaning*, s. 68.
18. a.g.e., s. 65.
19. *Ancient Near Eastern Texts relating to the Old Testament*, ed. James B. Pritchard, Princeton UP, ABD, 1955, s. 284.
20. a.g.e., s. 41.
21. Alexander Heidel, *The Babylonian Genesis*, University of Chicago Press, ABD, 1965, s. 86.
22. Wallis Budge, y.a.g.e., a.g.e., Cilt 1, s. 284.
23. a.g.e., Cilt 1, s. 290.
24. a.g.e., Cilt 2, s. 154 ve Cilt 1, s. 446 .
25. a.g.e., Cilt 1, s. 154.
26. a.g.e., Cilt 2, s. 261.
27. a.g.e., Cilt 2, s. 264-5.
28. a.g.e., Cilt 2, s. 195-200.
29. a.g.e., Cilt 2, s. 264-5.
30. "İsis and Osiris", Loeb baskısı, s. 107.
31. a.g.e., s. 145.
32. a.g.e., s. 39.
33. a.g.e., s. 147.
34. *The Oracles of Zeus*, H.W. Parke, s. 13.

35. *Thrice Greatest Hermes*, G.R.S. Mead, John Watkins, Londra, 1964.
36. a.g.e., Cilt 3, s. 95.
37. Bkz. *Imhotep, the Vizier and Physician of King Zoser and afterwards the Egyptian God of Medicine*, Jamieson B. Hurry, Oxford UP, 1926.
38. I.E.S. Edwards, *The Pyramids of Egypt*, Penguin, 1970.
39. Hurry, y.a.g.e., s. 20.
40. a.g.e., s. 40.

ÖZET

Sirius eski Mısırlılar için gökyüzündeki en önemli yıldızdı. Eski Mısır Takvimi, Sirius'un doğuşu esasına dayalıydı. Eski Mısırlıların Sirius'u baş tanrıça İsis'le eş tuttukları kesinleşmiştir.

İsis'in refakatçisi, baş tanrı Osiris'ti. Büyük Köpek takımyıldızının (Sirius da bu takımyıldız içindedir) refakatçisi Orion takımyıldızıydı. İsis Sirius'a eş tutulduğu için, İsis'in refakatçısının da Sirius'un refakatçisi olması gerekiyordu. Bu yüzden Osiris, bazen Orion takımyıldızına denk tutuluyordu.

"Sirius'un refakatçisinin" gerçekte Sirius B olduğunu biliyoruz. "Sirius'un refakatçisi" Osiris-Orion'un, görünmeyen gerçek refakatçi Sirius B'nin namına ele alındığı düşünülebilir.

Osiris adının en eski ve en basit biçiminin bir taht ve bir gözden ibaret bir hiyeroglif olduğunu öğreniyoruz. Osiris'in "göz" tarafı böylece öne çıkıyor. Dogonlara akraba olan Mali'deki Bozo Kabilesi, Sirius B'ye "göz yıldızı" diyorlar. Osiris bir gözle simgelenip bazen "Sirius'un refakatçisi" olarak düşünüldüğü için, Osiris'in "göz yıldız" olduğu; eğer eski Mısır'da Sirius B'nin bilindiğini ve "Sirius'un refakatçisi"nin sonuçta Sirius B'yi kastettiğini kabul edersek, söylenebilir.

Mısır hiyerogliflerinin ve İsis, Osiris isimlerinin anlamları ilk hanedan dönemlerinden beri Mısırlılarca da bilmiyordu. İsim ve işaretlerin hanedanlar öncesi bir kökeni olduğu anlaşılıyor. Bu, M.Ö. 3200'ler demek oluyor, yani başka bir deyişle 5000 yıl önce. En azından M.Ö. 2800'lerden bu yana isim ve işaretlerin anlamları hakkında canlı bir gelenekten gelen açıklama bulunmuyor.

Tarih boyunca Sirius "Köpek Yıldızı" olarak biliniyor. Eski tanrı Anubis bir "köpek tanrı"dır, yani bir insan bedeni ve bir kö-

pek kafasıyla gösteriliyor. Mısır inançlarını tartışırken Plutark, Anubis'in İsis'in oğlu olduğu söylense de, gerçekte İsis'in kardeşi Neftis'in oğlu olduğunu söylüyor. Neftis "görünmezdi". İsis, "görünürdü". (Başka bir deyişle, görünür anne, görünmez anne namına bulunuyordu, onun dublörüydü çünki gerçek anne görünmezdi, gözlenemiyordu.)

Plutark Anubis'in "görünmez kısmı ayıran bir ufuk çemberi" olduğunu yazdı... görünmez kısma Neftis, görünene ise İsis diyorlardı. Anubis de hem karanlığa hem aydınlığa teğetti; ikisine de ait gibiydi."

Bu ışıklı ve görünür bir yıldız olan (İsis deniyor) "kız kardeşinin" çevresinde dönen karanlık ve görünmez bir yıldızın ("Neftis" deniyor) dairesel yörüngesi konusunda düşünülebilecek en açık eski bir tanımdır. İsis'in Sirius'la aynı düşünüldüğünü de biliyoruz. Burada eksik olan, bu aşamada varsayım düzeyindeki şu spesifik noktalardır: a) Daire, aslında bir yörüngedir. b) Tanrı karakterleri aslında, özellikle de bu bağlamda yıldızlardır.

Gerçekte, Anubis ve Osiris bazen birbirleriyle eş tutulurlar. İsis'in refakatçisi Osiris, bazen "Sirius"un refakatçisidir, bazen de "Sirius"un refakatçisinin yörüngesi olarak düşünülür. Bu makul ve önceden kestirilebilecek bir şeydir.

İsis-Sirius, eski Mısır'da aynı göksel kayıkta seyreden iki yoldaş gibi resmedilir. Bilindiği gibi, bazı astronomlara göre Sirius'un, Sirius B ve Sirius C olmak üzere iki refakatçisi vardır.

Araplarda, Sirius'un bir refakatçisine (yine Büyük Köpek takımyıldızında) "Ağırlık" adı verilir; çok ağır olduğu düşünülür, o kadar ki ufuktan yükselmekte zorlanır. Ideler, bunun "çok şaşırtıcı" bir yıldız adı olduğu fikrindedir.

Sirius'un gerçek yoldaşı Sirius B'dir. Evrendeki normal maddeden çok daha ağır, aşırı yoğun maddeden oluşmuştur ve bu küçücük yıldızın ağırlığı dev bir yıldızınkine eşittir.

Dogonların da Sirius B'nin ağır olduğunu söylediklerini biliyoruz.

Araplar, "ağırlık" ismini, *Argo* takımyıldızındaki Canopus yıldızına da takarlar. *Argo*, mitolojide, Danaos ve 50 kızını Rodos'a taşımış bir gemidir; *Argo*'nun Jason yönetiminde, Argonot-

lar denen 50 tayfası vardır. *Argo*'da 50 (çift) kürek ve 50 kürekçi Argonot vardır. Tanrısal kürekçiler özel anlamları olan eski bir Akdeniz motifidir.

Sirius B, Sirius A çevresindeki yörüngesini 50 yılda tamamlar. Bu *Argo*'nun 50 sayısıyla anlatılmasını açıklayabilir.

Eski Mısır'la eski Sümer (Babil) arasında birçok ortak tanrı ismi ve ortak nokta vardır. Sümerliler Mısırlılara "Magan" derlerdi ve Mısır'la iletişim içindeydiler.

Sümer'in baş tanrısı Anu'ydu ve çakal olarak çizilirdi. Çakal, köpek motifinin bir türeviydi. Mısır'da da Anubis için kullanılırdı. Köpek ve çakal simge olarak birbiri yerine kullanılırdı. Anubis isminin Mısır biçimi "Anpu"ydu, Sümer'deki "Anu"ya çok benzerdi. İkisi de çakal tanrılardı.

Ünlü Mısırolog Wallis Budge, hem Sümer hem de Mısır'ın kültürlerini "çok eski" ortak bir kaynaktan aldıklarına emindi.

Sümerliler, Anu'ya An (bir değişik söyleyiş) da derlerdi. Mısır'da da Osiris'e An denirdi.

Plutark'ın, Anubis'in (Mısır'ın Anpus'u) bir daire olduğunu söylediğini hatırlarsak, Sanskritçede Anda kelimesinin "elips" demek olduğunu görmek ilginç olur. Bu belki de rastlantıdır.

Anubis tapınımı, yalnızca inisiyelere mahsus gizli bir dindi (bu nedenle içeriğini bilmiyoruz). Anubis hakkında yazan Plutark, birçok gizli dinin inisiyesiydi. Yazdıklarının iyi kaynaklara dayandığını söyleyebiliriz. (Plutark, Roma idaresi altında yaşayan bir Yunanlıydı.) Yine Plutark'ın Anubis tasvirinin farklı bir çevirisi, Anubis'le İsis ve Neftis arasında "bileşik bir ilişki" olduğunu söyler. "Daire" yörünge demekse, merkezdeki yıldızla dönen yıldız arasında "bileşik bir ilişki" anlamına gelebilir.

Mısırlılar, Horus adını, Plutark'a göre "Güneş'in dönmesini yönetmeye atanmış güç" olarak kullanırlardı. Mısırlılar böyle spesifik dinamikleri işte bu şekilde anlatırlardı. Önemli bir nokta.

Plutark, Anubis'in bir köpek gibi muhafızlık yaptığını ve İsis'i koruduğunu yazar. Bu konu, Anubis'in "zaman" ve "daire" olduğu bilgisiyle birleştirilince, yörünge kavramına biraz daha yaklaşmış oluruz. Bu, göz kulak olan muhafız köpek benzetmesidir.

Aristo'nun arkadaşı Eudoxus (Mısır'ı ziyaret etmiştir) Mısırlıların "bacakları yapışık büyüdüğü için" Zeus'un yürüyemediği şeklinde bir gelenekleri olduğunu söyler. (Zeus, Yunanlıların baştanrısıdır. Eudoxus, Zeus'un Mısır'daki eşdeğerini kasteder. Ama Zeus adını kullanır. Mısır tanrılarından hangisi anlatılıyor bilemiyoruz: Osiris olabilir.) Bu tanım bacak değil balık kuyruğu olan yüzer-gezer bir varlığı hatırlatır. Sümerlilere uygarlığı veren Oannes de yüzer-gezer bir varlıktır, bacakları yerine balık kuyruğu vardır ve geceleri denize döner.

Plutark, İsis'i Athena'ya benzetir ve ikisinin de "kendinden zuhur ettiklerini" ve "kendiliğinden yapılan hareketle" ilintili olduklarını yazar. Athena, Argo'nun hamisidir ve Dodona'dan aldığı meşe odununu geminin omurgasına koyar. (Dodona, Tevrat'taki Nuh'un Yunan versiyonu olan Deukalion ve karısı Pyrrha'nın gemisinin karaya çıktığı yerdir). *Argo,* böylece Athena'dan "kendiliğinden hareket yeteneği" kazanır. Plutark bu kapasitenin İsis'le de ilgili olduğunu söyler.

Homeros'dan çok önce yazılmış *Argo* destanının orijinal biçimi kayıptır. Bugün elimizdeki metin anlaşılır nitelikte fakat çok daha yenidir (M.Ö. 3. yy.).

Sümerlilerin, kendilerinden çok sonraki Yunan medeniyetinin *Argo*'yla ilgili "50 kahramanı" ya da "Danaos'un 50 kızı" ifadeleri gibi "50 kahraman", "50 büyük tanrıları" vb. vardı.

Bir Mısır papirüsünde İsis'in yoldaşı "kusursuz siyahtaki Rab" olarak anlatılır. Bu tasvir, Sirius B'yi andırır. İsis'in yoldaşı Osiris "karanlık tanrı"dır.

Trismejistik risale "Âlemin Bakiresi" (Mısır'dan) "Kara Töreni"i anlatır; "siyah" Osiris'le ilintilidir; bu eski Mısır dinindeki en üst gizli inisiyasyon basamağıdır. İsis'le ilgili gizemlerin sonuncusudur.

Risale, Hermes'in uygarlığı öğretmek için Dünya'ya indiğini ve sonra tekrar "yıldızlara çıktığını" yazar. Bazı kısımları hâlâ anlaşılmamış olan göksel sırlarıyla geride Mısır'ın gizem dinini bırakır.

"Kara Töreni"in astronomik konularla ilgili olduğu konusunda kanıtlar vardır ve siyah Osiris ve İsis'le de ilgilidir. Kanıt-

lar, bir Sirius B ilişkisine de işaret eder gibidir.

"Âlemin Bakiresi"ndeki bir kehanet, ancak insanlar gök cisimleriyle ilgilenip "onların ardından yükseklere çıktıklarında", insanlığın "Kara Tören"in önemini anlayabileceklerini yazar. Eğer "Kara Tören" tahmin ettiğimiz şeyi kastediyorsa, uzay çağı astronomisi istenilen düzeyde sayılabilir. Bu, gezegenin eski dönemlerinde imkânsızdı. Ak cüceler, atom fiziğinin süper yoğun madde bilgisi, modern teleskoplar vb. olmadan Sirius sisteminin tartışılması imkânsızdı. "Kara Tören" de tartışılmayacaktı. Sirius meselesi gündeme gelemeyecekti. Sümerliler ve Babilliler hakkındaki bilgiler ancak 1950-60 yılları sonrasında kolay edinilebilir hâle geldi. Pulsarlarla ilgili bilgimiz ise daha bile yenidir. Bu kitabın çok daha erken bir dönemde yazılabilmesi de kuşkuludur. Yazar bu çalışmaya 1967'de başlamış, kitabın ilk baskısını ise 1974'de tamamlamıştır. Gene de pek çok bilginin eksikliğini hissediyor: Bazı arkeolojik siteler kazılmamış, bazı eski dillerden kimi metinler çevrilmemiş durumdadır. Yazar farklı alanlardaki bilgilere hâkim olmakta zorluk çekmiştir; keşke daha yetkin olabilseydi. Sirius meselesi, daha önce gerçekçi biçimde ortaya konamazdı ve çoğu alandaki gelecek buluşlar, tam olarak ele alınmasına yardım edecektir. Durum, 1997 sonunda da pek değişmiş değildir.

KUTSAL ELLİ

"Âlemin Bakiresi" adlı risale, İsis ve Osiris'in ilkel beşeriyete medeniyet sanatlarını öğretmek için gönderildiklerini açıkça belirtir:

> Bunun üzerine Horus, şöyle sordu:
> Anne, sonra Yeryüzünün Tanrı'nın akışını alması nasıl oldu?"
> İsis konuştu:
> "(Bu) doğuşun öyküsünü anlatamam, zira senin atalarının kökenini tarif etmeye izin verilmez. Ey Horus, ey kudretten gelen (oğul), aksi takdirde ölümsüz tanrıların doğuş biçimi insanlara apaçık olur. Sadece şu kadarını söyleyebilirim: Hâkim Tanrı, Kâinatın hükümdarı ve mimarı, kudretli efendi Osiris ve güçlüler güçlüsü tanrıça İsis'i, belli bir zaman için gönderdi, âleme ve onlara ihtiyaç duyan her şeye yardım olsun diye.
> Hayata hayatiyeti onlar kattı. Beşerin birbirini öldürdüğü vahşeti onlar bitirdi. Ataları tanrılara ve kutsal törenlere onlar yer ayırdı. Beşere kanunu, yemeği ve sığınağı onlar verdi."

Mısırlılara, ölülerine özel muamele biçimlerini de onlar öğrettiler: "Hayatı sona erenlerin gerektiği gibi nasıl kefenleneceğini beşere öğreten de onlardır."

Herkes bunun Yunan değil Mısır uygulaması olduğunu bilir. Bu ellerine ulaşmış daha eski kaynaktan olmasa ve bizzat Mısır'da yaşamış biri tarafından yazılmış olmasa, Yeni Eflâtuncular böyle şeyi neden metne eklesinler?

Risaledeki bu uzun bölüm şöyle bitiyor:

> "Hermes Tanrı'nın saklı kanunlarını yalnızca onlara öğretmişti; böylece sanatların, ilimlerin ve beşerin bütün işlerinin yazarları onlardı; beşere kanunları da onlar verdiler.

"Aşağıdaki şeylerin yukarıdakilerle uyum içinde olması gerektiğini Hermes'den öğrenmişlerdi; göklerin esrarları yeryüzündeki kutsal törenlere başkanlık eder. (Burada astroloji hakkında övgülerin bulunmaması, risalenin Ptolemeler öncesi bir dönemde yazıldığını gösterir; Grek ve Babil etkisi sonrasında böyle kestirme bir ifadeye rastlamak imkânsızdı; yazarın geç dönem Mısır'ının astroloji çılgınlığının çeşitli ayrıntılarında dolaşıp durması gerekirdi.)

"Onlar (ölümlü) çatıların kaybolacağını biliyorlardı; peygamberlerin mevkilerini onlar tayin ettiler; öyle ki ellerini tanrılara uzatmış hiçbir peygamber bilgisiz kalmasın, maji ve felsefe ruhları beslesin, tıp da acı çektiğinde bedeni korusun.

İşte oğlum, tüm bunları yaptıktan sonra Osiris'le ben dünyanın (artık) doygun olduğunu gördük, gökte oturanlardan bizi geri almalarını istedik..."

İsis, risalede "Kara Tören"in kendisini yücelttiğini ve "mükemmelleştirdiğini" söyler. "Gece" adı verilen esrarlı bir şeyden de bahseder, "güneş kadar olmasa da hızlı ışıklarla örgüsünü kapamaktadır". Burada sözü edilen bildiğimiz geceleyin gökyüzü değildir. Çünki buradaki "gece", "göklerde düzenli hareket ve zaman periyotlarıyla dönen ve aşağıdaki şeyleri etkileyip onlarla beraber artan diğer şeylerle birlikte" "göklerde hareket eden" bir şeydir.

Bu risalede "Gece" olarak anılan şeyi biraz deşmeliyiz. "Gece" ile gecenin değil başka bir şeyin kastedildiği, bunun bir gizli sözcük, şifre olduğu açıktır. Çünki "güneş kadar olmasa da ışıklı bir şeydir". Sirius'un yoldaşı da bir yıldızdır ve güneş kadar olmasa da ışık yayar. "Hızlı ışıklarla örgüsünü dokur." Yani hareketli bir cisim anlatılıyor. Sirius B, Sirius A'nın çevresini 50 yılda dolanır, yani güneş sisteminin üç gezegeninden bile daha hızlıdır: Plüton, Neptün ve Uranüs. Bunlardan en hızlısı Uranüs'dür ve güneş çevresini 84 yılda dolanır. Burada bir gezegenden bile daha hızlı bir yıldız söz konusudur! "Hızlı ışıklarla örgüsünü dokur." denen şey bu olabilir.

Şimdi Sümer'e daha doğrusu Sümer-Akkad kültürüne dönelim. Eski Mısır'la kabaca çağdaş olduğu söylenebilir ve ben zaten dinlerinin Mısırlılarınkine benzediğinden ve aynı kaynaktan

geldiğinden şüphe ediyordum ki, (ünlü Mısırolog) Wallis Budge'ın da aynı şeyi düşündüğünü öğrendim. Bu konuyla ilgilenmiş Sümerolog var mı, bilmiyorum. Sümer ve İndus vadisi uygarlığı bağlantılarına daha çok ağırlık verilmiş ve Dilmun neredir gibi meseleler ağırlık kazanmış. (Sümerliler için Dilmun bir yandan kereste elde ettikleri gerçek bir yabancı ülke ya da bölgeyi, bir yandan da "Diğer Dünya"yı da temsil ediyor gibi görünmektedir; ama Alt Dünya *değil*, burası "temiz yer", "saf bir yer", "parlak bir yer"dir.) Kramer, Dilmun'un, İndus vadisi olduğu fikrinde. Bibby, Peter B. Cornwall gibi, buranın Basra Körfezi'ndeki Bahreyn adası olduğunu düşünür. Sümerliler için görünüşte, Mısır'dan farklı bir yönde yer alan bu ülke çok önemliydi. Bu nedenle, Sümer coğrafî ifadelerini inceleyen bilginlerin de ilgisini çekti. Kramer "Magan" ülkesinin Mısır olduğu, Sargon'un da ordularını buraya gönderdiğini düşünmektedir.

Temel Mısır ve Sümer-Akkad astronomileri aynıdır. (Sümer'in erken döneminden kalma astronomi risalesi yoktur ve bir çeşit devamlılık olduğunu varsayıyoruz.) Çok daha temel bazı çeşitlilikler için Prof. Otto Neugebauer'in *The Exact Sciences in Antiquity* (Antik Dünyada Pozitif Bilimler) adlı kitabına başvurulabilir. Neugebauer, geç dönem materyali ile çalıştığını kendisi de söyler; daha eski kaynaklara biraz haksızlık yapmıştır; çabucak geçer, sadece bir iki önemli noktaya değinir. İşte V. Bölümden bir örnek: "Babil astronomisi ile ilgili anlatılanlar biraz eksik kalacak. Tarihî gelişme sadece özet hâlinde verildi. Mısır'la ilgili çalışmalarda olduğu gibi, az sayıda erken dönem metni hakkında çalışmak hem çok zaman alacak, hem de bu belgelerin tarihî önemini abartacaktı. Geç dönem içinse tam aksi geçerlidir." Prof. Neugebauer, hiç değilse açık yürekli davranıyor. Kanıt bulmak için E.A. Speiser'in tercümesinden[1] *Enuma Eliş* adıyla bilinen Akkad yaradılış destanına eğileceğiz. Metnin ilk iki kelimesi şöyle: "O zaman yükseklerde..." ve devam ediliyor.

> Büyük tanrılar için duraklar yaptı.
> Yıldız benzerliklerini takımyıldızlar olarak tespit etti.
> Bölgeleri koyup yılı belirledi:

On iki ayın her birine üçer takımyıldız koydu.
Yılın günlerini (göksel) suretler (vasıtasıyla) tanımladıktan sonra,
... kurdu... vb.

Başka bir deyişle, metin, Mısır yıldız saatlerinde kayıtlı olanlarla aynı sistemi anlatır. On iki ayın her birinde üç adet on günlük hafta vardır, böylece tanrıların yıldız benzerliklerini gösteren 36 takımyıldız ya da "dekan" bulunması gerekir. Metinde üçer bölümlü 12 ay olduğu açıkça söylenir. (Bu konuyu aşırıya vardırıp bu üç bölümün eşit olmadıklarını, hiçbir mesnede dayanmadan iddia etmediğimiz sürece, bu bölümlerin Mısır'daki gibi "onar günlük haftalar" olması gerekir.) Üç kere 12, 36 eder; öyleyse 36 dekanımız vardır; her biri bir takımyıldızla gösterilir. Gene Mısır'daki gibi, her dekan, büyük bir tanrının "yıldızsal benzeridir". *Enuma Eliş*'te Mısır yıldız saatlerinin tıpatıp aynısını ayrıntılı olarak veren bu bölümün bilginlerin gözüne ilişmemesi bana ilginç geldi.

Metinde bu hesaplar sonucu ortaya çıkan 360 günlük yılı 365 güne tamamlayacak "artık" günler de unutulmaz: "(Göksel) suretlerle yılın günlerini belirledikten sonra." Bu da Mısır geleneği ile aynıdır. Beş artık gün, beş tanrı ya da göksel surete atanır ve böylece tanımlanmış olur. Mısır'da bu artık günlere "yılın üstündeki günler" diyorlardı. Bu beş gün, Maya astronomisinde de çok önemlidir.

Mısır ve Sümer astronomi sistemlerinin temelde tamamen aynı olduklarını görüyoruz. Bu benzerliğin, Tanrı isimlerinin ya da dinsel kavramların benzerliğinden başka bir şey olduğunu görmek gerekir. Tanrısal konularda saygı ve korku hislerine kapılınca dünyanın farklı köşelerindeki insanların aynı sesleri çıkardığı söylenebilir. Dünyada herkes anneye "Ma!" der, bunu hep duymuşuzdur. Ancak bir astronomi sistemi spesifik verilerle oluşturulan karmaşık bir sistemdir. Speiser bu Akkad metnini kuşku payı da bırakarak eski Babil dönemine yerleştirir (yani M.Ö. ikinci binin ilk yarısı). Mısır yıldız saatleriyle ayniyet gösteren bu karmaşıklıktaki bir astronomi sisteminin ya iki uygarlık arasında bir temas olduğunu ya da iki uygarlığın ortak bir kay-

naktan beslendiğini gösterdiğini ifade eder. Ayrıca buradaki tarihleme, bir üst limit hükmündedir. Bu bilgilerin paylaşıldığı kültürel temas, daha geç tarihli olamaz. *Enuma Eliş*'in kaleme alınmasıyla ilgili olarak verilen en geç tarihlemeyi üst limit olarak alalım; bu durumda M.Ö. birinci bin, üst limittir. Yadsınamaz fiziksel kanıt isteyenler bile bu tarihi kabul ederler. Mısır'la Sümer arasındaki doğrudan temas çok daha erken tarihli olmalıdır. Belki de temas değil, bir ortak kaynak söz konusudur. (Wallis Budge, bu ikinci ihtimali benimser.)

Mısır yıldız saatleri en azından, sırasıyla 19. ve 20. Hanedanlıklardan olan I. Seti (M.Ö. 1303-1240) ve Ramses IV (M.Ö. 1158-1152) tarihlidir; bu hükümdarların mezarlarının duvarlarında bu saatlerden vardır. O hâlde bu saatler, en yakın M.Ö. 1300 tarihlidir ve Mısır kültürünün başlangıcından itibaren var gibi görünür. M.Ö. birinci binde bunlar değiştirilerek on günlük hafta, on beş güne çıkarılır. Daha sonra başka düzenlemeler de yapılır; sistem inişe geçer ve bir simgeye dönüşür. Güneş tanrısı Ra'ya olan ilginin artmasının, yıldızların ve özellikle de Sirius'un önemini azalttığını tahmin edebiliyorum. Neticede, Sirius sisteminin Mısır'la doğuştan gelen bütünlüğü çözülmeye başlar ve M.Ö. birinci binde tamamen unutulur. Sabırsız rahipler çok daha aşikâr ve daha az ezoterik fikirlerle ilgilenmeye başlarlar. Belki bunlar olurken, bazıları yeni firavunların kendilerini taciz etmeyeceği bir yerlere çekilmiş ve tradisyonlarını oralarda korumuş olabilirler. İleride bazı ilginç bilgiler vesilesiyle bu konulara yine döneceğiz.

Şimdi Sümer'e geri dönüp sıcak takibimize devam edelim. *Enuma Eliş*'in VI. tabletinde (*) ilginç bir kısım var. An'ın oğulları (An "gökyüzü" demektir) Anunnakiler anlatılıyor. An'a büyük tanrı Anu da deniyor. Anunnakilerin sayısı 50 ve "50 büyük tanrı" olarak biliniyorlar. Anunnakiler hep anonim kalıyorlar; sadece sayıları ve kader üzerindeki hâkimiyetleri vurgulanıyor. İkincil birtakım ilişkiler dışında, önemli Sümer tanrılarıyla ayniyet taşımıyorlar (ileride bahsedeceğim). Aslında Anunnakiler, tüm Sü-

(*) Bu metinler, kil tabletler hâlinde günümüze kadar geldiği için tablet sayısına gönderme yapmak daha uygun olacaktır.

merologları uğraştırıyor. Tanrılarla özdeşleştirilmemişler, kimse onlarla ne kastedildiğinden emin değil. Metinlerde sık sık karşımıza çıkıyorlar ve hiçbir yerde açık açık anlatılmadıkları için sıkıntı daha da artıyor. Ancak Sümerliler için görünürdeki önemlerini kimse yadsımıyor.

Destan kahramanı Gılgamış'la ilgili erken dönem "Gılgamış ve Yaşayanlar Ülkesi" adlı bir Sümer parçasında (Babil uygarlığından çok öncelere denk geliyor), Yunanlıların Argonotlarının atası bir geleneğe rastlıyoruz. Bu parça, Kramer'in tercümelerindendir.[2] Ben bu Sümer parçasının, daha sonra Jason olarak bilinecek kahramanla ilgili bilinen en eski hikâye olduğunu söylemekte mahsur görmüyorum. Kahraman Gılgamış, Güneş tanrısı Utu'nun hüküm sürdüğü "canlılar ülkesine" gitmeye karar veriyor. Jason ve Argonotlarla ilgili hikâyede, kahraman Jason, Altın Post'un peşine düşer. Bu da bir güneş simgesidir. Sümer parçasında şöyle bir cümleye de rastlıyoruz: "Kahramanın dişleri, ejderha dişleriydi." Jason hikâyesindeyse, kahraman Jason, ejderhanın dişlerini eker! (İleride göreceğimiz bir Grek öyküsünde Cadmus da aynı şeyi yapar.)

Hikâyede Jason maceraya 50 Argonotla birlikte çıkar. Sümer metninde Gılgamış'ın da 50 yol arkadaşı vardır! İşte (Gılgamış'ın konuştuğu) bizi ilgilendiren kısım:

> "Evi olan evine! Anası olan anasına!"
> "Ben gibi (yapacak) bekâr erkeklerden 50'si, yanıma!"
> Evi olan evine gitti, anası olan anasına.
> Onun gibi yapacak bekâr erkeklerden 50'si de onun yanına dizildi.
> Adımlarını demirciler evine yöneltti.
> ....., ... -balta, "kahramanlık kudreti" orada dövülecekti.
> Adımlarını düzlükteki bahçeye (çevirdi)
> ..... -ağacı, söğüt, elma ağacı, şimşir ağacı,.... ağacı (derken)
> oracığa (kesti indirdi).
> Onunla gelen kentin "evlâtları" (bunları) ellerine (aldılar).

Elli yol arkadaşından sık sık bahsediliyor. Bu parçadaki metin hayli eksik ve kafa karıştırıcı. Ejderhanın dişlerini ekmeyle ilgili motif, Gılgamış'ın bir sebeple uyuyakaldığı, sonra uyandığı,

silâhını kuşandığı ve "büyük toprakta" bir boğa gibi dikildiği bir parçada karşımıza çıkar. "Ağz(ın)ı yere yapıştırdı, dişler(i) zangırdadı." Burada bahsedilen ağız ve dişlerin Gılgamış'a ait olup olmadığı kesin değildir, parantez içinde verilmiş olan iyelik ekleri [İngilizcedeki "his" (onun)] çevirmene aittir. İşte tam metin:

> Ağz(ın)ı yere yapıştırdı, dişler(i) zangırdadı.
> "Beni doğuran anam, Ninsun'un yaşamı,
> ve babam saf Lugulbanda adına"
> "Beni doğuran anam Ninsun'un dizlerinde oturup eyleşmek isterim."

Gılgamış'ın, annesi tanrıça Ninsun'un dizlerinde oturma isteği, Mısır sanatında çok rastlanan Horus'un annesi tanrıça İsis'in dizlerinde oturması motifine benziyor. Ayrıca, burada, kahraman ağzını yere yapıştırıp, dişleri zangırdayınca, gücünün tazelendiği gibi bir anlam da vardır. Sümerceden yapılan çeviri üstünde daha çok çalışılması gerektiğini düşünüyorum. Ancak anlamı tam olarak bilinmeyen o kadar çok sözcük var ki, tam bir çevirinin zor olduğunu tahmin edebiliyorum. Burada kastedilen ağız ve dişler ister Gılgamış'a ait olsun, ister olmasın, burada dişlerin yere konması yoluyla güç kazanma şeklinde bir motif var. Aynı hikâyede daha önce çok daha açık bir ifade de var: "Kahraman, ki onun dişleri ejderha dişleri"; burada kastedilenin Gılgamış'ın kendi dişleri olduğunu kabul edebiliriz; *yani daha önce ejderha dişleri olarak tasvir edilmiş kendi dişleri!*

Dişlerin yere konmasını anlatan paragraftan sonra anlatılanlardan, Gılgamış'ın savaşmak durumunda olduğu için dişlerini yere dayadığını anlıyoruz. *Argo* hikâyesinde ise, Jason ejderhanın dişlerini toprağa eker ve sonra bunlardan savaşa hazır silâhlı askerler peydah olur. Aynı motif, Büyük Teb'in Tire'de doğan efsanevî kralı (bakınız s. 296-301 ve Şekil 42) Cadmus hikâyesinde de vardır. Böylece iki Grek mitinde olduğu gibi, bu Sümer yazmasında da ejderhanın dişlerinin toprakla teması ve akabinde kahramanın insanüstü bir güçle savaşmaya başlaması şeklindeki motif ortaktır. Bu kitabın sonraki bölümlerinde bu akıl karıştırıcı ifadelerin eski Mısır'dan gelme kutsal bir kelime oyunundan

kaynaklandığını göreceğiz. Ne anlama geldiğini de kavrayacağız.

Ancak şimdilik konumuza dönelim. Bu kitap bir anabasis, yani bir yükseliş yolculuğu.

Şimdi Jason ve Altın Post hikâyesine biraz yakından bakalım. Altın Post, Phrixus ve Helle'ye, tanrı Hermes tarafından verilmişti. Grekler, Mısır tanrısı Anubis'i kendi Hermes'leri olarak benimsemişlerdi. Ayrıca, Diodorus Siculus (IV, 47) ve M.S. birinci yüzyıldan Romalı tarihçi Tacitus (*Ann.* VI, 34) altın postun kökenini şu şekilde anlatırlar: Phrixus ve Helle [altın koçun sırtında Colchis'e uçarken, Helle, Hellespont üzerinde suya düşer ve bu boğaza "Hellespont" (Çanakkale Boğazı) adı verilir] gerçekte pruvasında bir koç başı olan bir gemiyle seyahat etmişlerdir; hikâyedeki efsanevî koç motifi buradan gelmektedir. Kahramanların altın bir koçla *uçtuklarını* açıkça ifade eden çok daha yaygın bir mit ise göksel bir gemiyi tasvir ediyor olabilir.

Sonuçta burada sözü edilen geminin bir Mısır gemisi olması gerekir; Kramer ve diğer bilginlerin Magan'ın Mısır olduğu şeklindeki görüşlerini benimsersek, Sümerlilerin bu gemiye bir "Magan Gemisi" demiş olacaklarını kestirebiliriz. Ayrıca gemi, Hermes'ten -bir başka deyişle Anubis'ten- bir hediyedir. Sirius'la ilişkili "50"nin altın postla olduğu kadar Anubis'le de bağlantılı olmasına şaşmamak gerekir. 50 Argonota Minyae adının verildiğini de belirtelim; bunların hepsi akrabadır ve aynı aileden, Yunanistan Boeotia'daki Orchomenus adlı Minyan kentinin kralı Minyas'ın soyundan gelirler. Yani Jason ve Argonotlar da, tıpkı Sümer'in 50 Anunnaki'si gibi gölgeli bir anonimlik sergilerler; onlara sadece "Minyae" denir; göksel bir geminin 50 akraba kürekçisidirler. "Elli"ye en sonunda, daha sonra gelen Rodos'lu Apollonius gibi yazarlar tarafından kişilikler verilmiştir; bunları daha sonra tartışacağım.

İleride, *Argo* öyküsüne ve bu öyküde aranan ülke Colchis ile eski Mısır arasındaki tarihçi Herodot'un da onayladığı benzerliklere ayrıntısıyla değineceğiz. Ancak önce Gılgamış ve "Canlılar Ülkesi" ile ilgili araştırmamızı tamamlayalım. Çünki burada bir gemiden söz edilmesi dahi *Argo*'ya karşılıktır. Bir süre önce *Argo*'yu, eski Mısır'dan göksel bir tekneyle karşılaştıran denkle-

mim, bu noktada, Gılgamış'ın gemisinin "Magan gemisi" olarak anıldığı aşağıdaki bölümle birlikte düşünülmelidir! Gılgamış'ın kestiği ve 50 yoldaşının da "ellerine aldığı" ağaçların da muhtemelen kürekleri olduğunu ilâve edeyim! (Metin son derece bölük pörçük, noktalama dahil hiçbir şey kesin değil, özellikle bu bölümü izleyen 14 kıta için durum bu.) Evet, işte gemiyle ilgili kısım:

Benim için başkası ölmez, dolan gemi batmaz,
Üç bükümlü giysi kesilmez
..... dolup taşmaz
Ev (ile) barkı ateş yakmaz.
Sen bana (ve) ben sana el verdik de
ne olabilir ki bize?
Battıktan, battıktan
Magan gemisi battıktan
O gemi, "Magilum'un kudreti" battıktan sonra
..... içinde, canlı yaratıkların gemisinde, sıra sıra oturmuş
rahimden çıkmış olanlar;
Haydi, gidelim, şuna bir göz atalım,
ileriye gidersek,
(ve) korku varsa, korku varsa, dönelim,
Yılgı varsa, yılgı varsa, dönelim,
senin... haydi, gidelim."

Burada bir karışıklık olduğunu belirtmeliyim; Kramer bir dipnotta, "battıktan" kıtasından sonra konuşanın Gılgamış olduğundan emin değiliz, diyor. Magan gemisi gerçekten batmış mıdır, yoksa bu, hemen bu kısımdan sonra Gılgamış'a şunları söyleyen "inançlı bir hizmetkârın" bir ifadesi midir, bilemiyoruz:

"Ey efendim, sen 'o ülkeye', bense kente gideceğiz
Annene şanını anlatacağım, o bağırmasın da kim bağırsın,
ve bunu izleyen ölümünü, (bırak) acı gözyaşları döksün."

Buradaki mesele şudur: Gılgamış, korkan hizmetkârına (daha önceki bir kısımda yılgıya kapılmış olarak betimlenir), kimsenin kendisi yerine ölmeyeceğini ve dolan geminin batmayacağını söyler. İşte galiba bu noktada hizmetkâr araya girmekte ve gemi

batarsa olacakları hayalinden Gılgamış'ın annesine anlatmaktadır. Sonra tekrar Gılgamış söz alıp "Haydi gidelim." demektedir.

"Rahimden çıkmış olanlar" ifadesi, Magan gemisindekilerin tanrıça Nintu'nun çocukları olarak düşünüldüğü şeklinde alınabilir. (Nintu, Ninmah adıyla da bilinir; Ninhursag ve Ki -yani toprak- de onun adlarıdır.) Bu, dişle ilgili tuhaf göndermeyle birleştirilince, toprağın rahminden çıkan toprak tanrıçanın çocukları anlamını hatırlatır. Çünki Ki, toprak tanrıçasıdır (*ki*, Sümerce "toprak" demektir) ve aynı zamanda Nintu, yani "doğumu" temin eden tanrıçadır. (Ninmah "büyük tanrıça" demektir; Ninhursag ise "tepenin tanrıçası" anlamına gelir – oğlu bir *hursag* yani tepe dikmiştir ve o da bu önemli mistik olaya izafeten bu ismi almıştır; Mısır'da Anubis'e, "Tepelerin Anubis'i" de denir, ileride bundan da bahsedeceğiz; burada Sümerliler "Tepelerin Anubisi"nden bahsedecek olsalardı, Anpu-hursag adını kullanmış olurlardı demekle yetinelim.)

Temelde, doğumu temin eden tanrıçada ve toprak tanrıçasında, toprağa gömülen ejderhanın dişlerinden çıkan askerler motifinin ata-motifleri vardır. Bu ata-motifler, Grek Nuh'u ile ilgili şu öyküde de görülür: Grek Nuh'u Deukalion, "toprağın kemiklerini" (taşları) omzuna kaldırır; taşlar da diğer hikâyelerdeki gibi, adamlara dönüşürler (dişlerin de kemik olduklarını unutmayalım!).

Deukalion ve Jason hikâyelerinde, bunun dışında ortak noktalar da vardır. Çünki Nuh'un Gemisi, Deikalion'un gemisiyle özdeştir. Her iki gemi de içinde "rahimden çıkmış olanların" bulunduğu sihirli gemilerdir. Tufan sonrasında dünyayı yeniden nüfuslandırmak gibi bir vazifeleri vardır. Her iki gemi de, özellikle de Deukalion'unki, *Argo*'yla ilgili kavramlar taşır. (*Gılgamış Destanı*'nın tümünü okuyan herkes, Nuh'un Gemisi motifinin, Orta Doğu'da İbranîlerden ve Nuh isminden çok önce var olduğunu bilecektir. Bu gemi Ziusudra veya Utnapiştim gemisi adıyla bilinir ve *destana* çok evvelden yerleşmiş bir mitik arka plândan aktarılmıştır.) Çünki Deukalion'un gemisi, Dodona'nın kutsal kehanet korusu yakınında bir dağa çıkmıştır; *Argo* da sibernetik kılavuz odununu bu korudan alır. Ayrıca, tufan ve gemi mo-

tifleri de, eğer çok daha eski bir kültürden aktarılmamışsa, Sümer kökenlidir. (Tufan gemisi, bütün canlılardan "arşetip" birer çift taşır; arşetip (archetype) kelimesi de Yunanca *archē*'den gelir ve *ark* kelimesiyle akrabadır.) (Ark sandık, iptidaî gemi demektir; İngilizce terim "Noah's Ark", "Nuh'un gemisi" olarak yerleşmiştir. Ç.N.) Greklerin Deukalion'larını, İbranîlerin de Nuh'larını hangi kaynaktan aldıkları bahsine gelince, hem İbranî hem de Grek versiyonlarının, fevkalâde eski bir hikâyenin alabildiğine "geç dönem" biçimleri olduğu söylenebilir. Bu Tufan Hikâyesi oluşurken ne İbranîler ne de Grekler mevcuttu. (İbranî ve Grek uygarlıklarının kökenlerine özellikle ilgi duyanlara Prof. Cyrus Gordon'un *The Common Background of Greek and Hebrew Civilizations*[3] (Grek ve İbranî Uygarlıklarının Ortak Zemini) adlı kitabını tavsiye ediyorum.

Şimdi de, kahramanlık için gemiyle yola çıkan 50 kahraman şeklindeki Argonot motifinin Sümer'de bulunduğunu ve "50 büyük Tanrı" kavramının bir tamamlayıcısı olduğunu göstermek gerekecek. Çünki Magan gemisinin 50 kahramanı, tıpkı Anunnakiler gibi biraradadır ve "rahimden çıkmış olanlardır" ve onlar da tıpkı Anunnakiler gibi, "doğumu temin eden tanrıça" Nintu'nun çocuklarıdır. Çünki Anunnaki, An'ın çocukları olmak sebebiyle, An'ın eski eşi Ki veya Nintu'nun da çocuklarıdır. Başka bir deyişle, 50 kahraman, semavî Anunnakilerin destansı yansımalarıdırlar. Burada 50 Anunnaki olmasının rastlantı olmadığını görüyoruz. 50 sayısının büyük önemine işaret ediyorlar.

Elli sayısı, "Gılgamış, Enkidu ve Aşağı Âlem"de de karşımıza çıkıyor. Gılgamış, "50 mina" ağırlığında silâh kuşanıyor. Bu hikâyede de Gılgamış'ın 50 arkadaşı var. Daha sonraki Babil versiyonunda 50 arkadaş motifi çıkarılıyor. Bu tarihte 50 sembolizminin anlamı unutulmuş olmalı.

Kramer, *The Sumerians*[4] (Sümerliler) adlı kitabında, dinsel ve sembolik silâhların, 50 kafa işlemesi taşıyan topuzların hükümdar Gudea (M.Ö. 2400'ler) tarafından tasarlandığını anlatıyor.

Sümerlilerin esrarlı *hursag*'ına, garip "tepe"ye tekrar dönersek, tepe tanrıçası Ninhursag'ın, doğumu temin eden tanrıça

Nintu'yla özdeş olduğunu hatırlamak gerekecek. Ninhursag ve Nintu, aynı tanrıçanın iki bağımsız adı. Buradaki nokta, Mısır dilindeki *tu* kelimesinin "tepe" anlamına gelmesi: "Tanrıça" demek olan *nin*'i alır, Mısırca *tu* ile birleştirirsek "tepeler tanrıçası" ismini oluşturabiliyoruz; ki bu da bir eşanlam.

Araştırmamız burada da bitmiyor. Çünki Horus'un (İsis'le Osiris'in oğlu) Mısırcası Heru'nun [İngilizce "hero" (kahraman) kelimesini çağrıştırmıyor mu?] Mısır dilindeki yaygın kullanımına dikkat edersek, bu isim hep şu tipte bir tamlamayla kullanılıyor: Ḥeru-sa-*filân*, yani *filân*ın-oğlu-Horus. Tuhaf ve zihin karıştıran *hursag* kelimesinin de gerçekte Mısır tamlamasındaki Ḥerusa-Agga yani "Horus, Agga'nın oğlu" olduğunu düşünebiliriz. Agga da, Anubis'in Mısır dilindeki eşanlamı. "Tepelerin Anubis'i"nden daha önce bahsetmiştik. Dahası, *hursag* kelimesinin en eski Sümerce biçimi *hursagga*'dır. Tüm bunlar Alexander Heidel'in *The Babylonian Genesis* (Babil Yaratılışı) Bölüm II'de bulunabilir, bölüm "A Sumerian Creation Account from Nippur" (Nippur'dan bir Sümer Yaratılış Fikri) adını taşımaktadır, burada tanrıça Ninhursagga bahsini buluruz.

Aynı zamanda Agga, ünlü bir Sümer adıdır. Sümer döneminden "Gılgamış ve Agga" isimli 115 kıtalık kısa bir metnin tercümesi İngilizcede vardır[5]. Bu metnin 80. kıtasında bir "magurru gemisi" anlatılır. "Gılgamış ve Canlılar Ülkesi"ndeki Magan gemisine yakın bir tasvirdir. Önceki metinde Magan gemisinin batıp batmayacağı nasıl tartışılıyorsa, burada da "Magurru gemisinin" pruvasının kırılıp kırılmayacağı tartışılır. Gene, evvelki öyküdeki gibi geminin başına gelebilecek en korkunç hadise gelir ve "pruvası kırılır". Önceki metindeki şu ifadeleri hatırlayınız: "Magan gemisi battıktan, 'Magilum'un kudreti' olan gemi battıktan sonra."

Mısır ve Sümer kelimelerinin kutsal bağlamda kullanımlarıyla ilgili benzerlikler o kadar çoktur ki, iki kültür arasında bir sürekliliği reddetmek imkânsızlaşır. Meselâ Gılgamış'ın kestiği iddia edilen şu sedir ağacı ile ilgili ilginç hadiseye bir bakalım; "Gılgamış ve Canlılar Ülkesi"nde Gılgamış şöyle der: "Kesik Sedir ağacının ülkesine gireceğim!" Sonra da "sediri deviren" ola-

rak Gılgamış tasvir edilir vb. Bu erken dönem bir Sümer metnidir. Esas *Destan* metninde, elimizdeki biçimiyle, Gılgamış Sedir Dağına gider ve canavar Humbaba'yı (veya Huvava) öldürür; "Sedir Dağı, tanrıların mekânı" denilir. V. Tablette şunları okuruz:

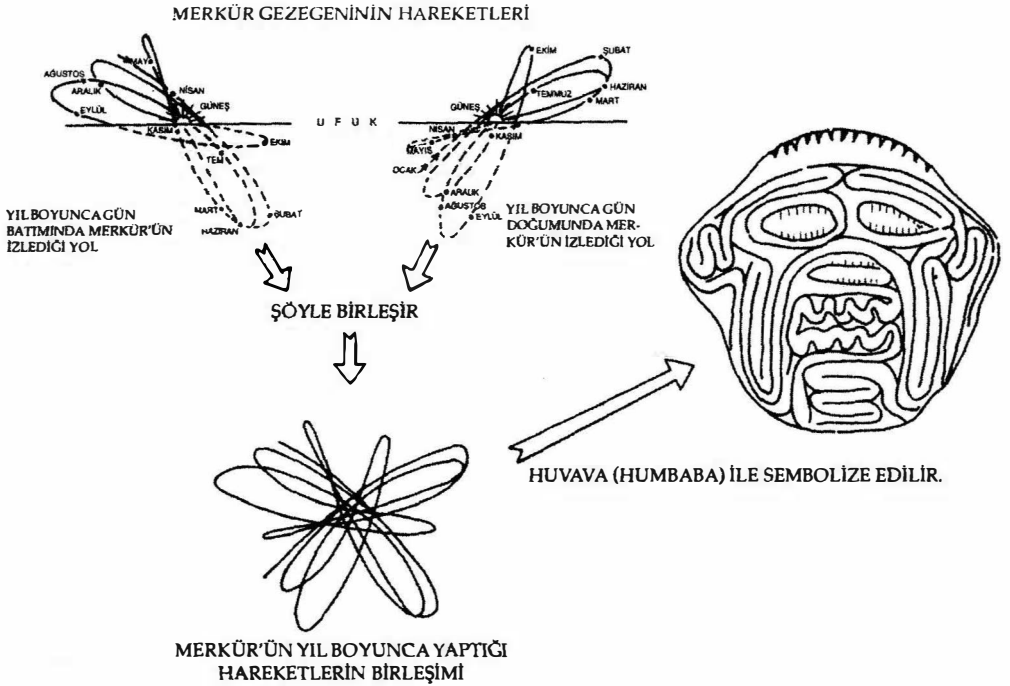
> Gılgamış baltayı eline aldı
> ve indirdi sediri.
> Ama Huvava gürültüyü işitince,
> kızdı:
> "Benim dağlarımda yetişmiş ağaçları kıran
> ve sediri indiren de kim?"[6]

Hamlet's Mill'in 22. Bölümünde, Santillana ve von Dechend, Huvava'yı Merkür gezegeniyle eş tutarlar. Burada Huvava'nın Sedir Dağı'nın tanrısı olduğunu ve eski Mısır'da *seb* kelimesinin hem "sedir" hem de Merkür gezegeni olduğunu anmakta yarar görüyorum. Mesele bu kadarla kalmaz, çok daha ayrıntılıdır ama Mısır'dan kaynaklanan bir kelime oyununu, başka bir Sümer motifinde izah edeceğim. Başka bir deyişle Huvava hem Merkür gezegeni hem de sedirle ilişkilidir. Çünki hem Merkür hem de sedir, Mısır'da aynı adla anılır: *seb*.

Burada muamma canavar tanrı Huvava'yı bırakıp *Gılgamış Destanı*'na başka bir amaçla eğilelim. Kramer "*Gılgamış Destanı* ve Sümerdeki Kaynakları"[7] adlı makalede şöyle diyor: "Destan, M.Ö. ikinci binlerin ilk yarısından itibaren, bildiğimiz manzum formunda biliniyordu."

Eski bir Sümer parçasında, Gılgamış'ın annesinin "her konuda ilim sahibi" tanrıça Ninsun olarak verildiğini ve Gılgamış'ın onun dizlerine oturmak istediğini hatırlayalım (tıpkı İsis'in dizlerindeki Horus gibi). İlk tablette şunlar yazıyor:

> Gılgamış yatağından kalkar ve
> düşlerini anlatmaya başlar, annesine şöyle der:
> "Anam, dün gece bir düş düşledim.
> Gökte yıldızlar vardı;
> Yıldızlardan biri üstüme indi, sanki

Şekil 16. British Museum'da bulunan eski bir pişmiş toprak mask, Huvava'nın yüzünü spazm hâlindeki bağırsaklardan oluşan bir lâbirent olarak gösterir.

Göklerin ev sahibinin özü
itelemeye çalıştım fakat olmadı.
Etrafında Uruk Ülkesi
(ülke etrafına toplanmıştı)
(ona doğru) çekiliyorlardı (insanlar)
(erkekler) çevresine üşüştüler
(.....] Yanımdakiler eteğini öptüler
Bense bir kadınmış gibi, üzerine eğildim
Sonra onu (senin) ayakların dibine bıraktım
(sonra da sen) onun benim eşitim olduğunu söyledin."[8]

Bu anlatının, yukarıdaki Asur versiyonundan çok daha eski bir eski Babil versiyonu vardır ve II. tabletin girişinde yer alır. Özdeki önemli noktayı daha iyi verir:

Gılgamış rüyasını anlatmaya yeltenip annesine şöyle dedi:
"Anam, dün gece pek mutluydum
Asillerin arasında yürüdüm,
Gökte yıldızlar belirdi
Anu'nun yıldız özü bana doğru alçaldı.
Kaldıracak olduysam da çok ağırdı; kımıldatmak istediysem de olmadı.
Uruk Ülkesi etrafına toplanmış
kahramanlar eteğini öpüyorlardı.
kayış, alnımı sıkarken,
Onu çektim ve beni desteklediler.
Sonra onu kaldırıp sana getirdim."[9]

Kramer iki versiyonu farklı farklı tercüme etmiş.[10] Çevirilerdeki en önemli fark, daha önce Heidel'in "Göklerin Ev Sahibi"[11] olarak aldığı yerde cereyan ediyor. Kramer, "*An*"ı "gök" olarak değil de, Anunnakilerin babası An (ya da Anu) olarak almış. Heidel'in "ev sahibi" olarak ele aldığı kelime de bir dipnotta uzun uzun tartışılıyor:

Ki-sir'e gelince, bunun çok sayıda olası anlamı bulunuyor. Dahası bu parçada benimsenen anlam (metnimizde daha önce "Ninurta'nın *ki-sir*'i" olarak geçmişti) aynı zamanda... Savaş tanrısı Ninurta, gök tanrı Anu, Enkidu ve göklerden düşen bir şey olarak da dü-

şünülebilir. Genel kabul, yazarın bu parçalarda aynı terimi birçok anlamlarda kullandığı şeklindedir ki, yetersiz bir açıklamadır.

Önceki baskıda *kişru*'yu "hizmetkâr" olarak ele almıştım; söz konusu bölümlerde bu anlamda olduğu fikrindeydim. Bu öneriyi geri çekmiyorum. Doğru anlamın, tıbbî konulardaki "yoğunlaşma, öz" (*) şeklinde olduğu kanaatindeyim. "Öz" ya da bu terimle ilgili başkaca nüans hem ilâhlara hem de göksel saldırı silâhlarına uygulanabilir. Şairimizin zihninde pek özel bir gönderme olduğundan kuşkum yok, fakat genel anlam da yeterince açıktır."

Daha sonra Kramer, "Göklerin Ev Sahibi"ni "An'ın özü" olarak ele alır. Şöyle diyor: "Anu'nun özü gibi, üstüme indi." Bu cümledeki üçüncü tekil şahıs konusunda bir dipnotta şöyle sormuş: "Yıldızlardan biri mi?"

Kramer, ilk versiyonun son satırlarını da değiştiriyor:

Bense bir kadınmış gibi ona doğru çekildim.
Sonra onu ayaklarının dibine bıraktım
Onla beni mukayese edesin diye.

Buradaki "ona doğru çekildim" şeklindeki vurgu, mühimdir. Şöyle devam ediliyor:

(Gılgamış'ın) her konuda bilgili (bilge annesi)
İlâha şöyle dedi;
Her konuda bilgili (bilge Ninsun)
Gılgamış'a şöyle dedi:
"Rakibin-göklerin yıldızı
(Anu'nun özü) gibi üzerine indi
(kaldırmaya çalıştın) fakat senin için çok iriydi;
(kenara itmeye çalıştın) ama olmadı
Ayaklarımın dibine (bıraktın)
(Çünki) onunla seni ben mukayese ettim
Bir kadınmışcasına ona doğru çekildin. (**)

(*) Karşılaştırınız, E. Ebeling, *Journal of Cuneiform Studies*, IV (1950), 219.

(**) Bu tablet metinlerinde, kil tabletlerden kırılıp düşmüş ya da artık okunamaz durumda olan kısımlar Kramer tarafından doldurulmuştur, bu nedenle parantez içinde kısımlar vardır.

Şimdi de Kramer'in verdiği şekliyle, ikinci versiyona bir bakalım:[12]

> Anam, gece vakti
> Neşelendim ve soylular arasında dolaştım.
> Gökte yıldızlar belirdi.
> Anu'nun özü bana doğru yaklaştı
> Kaldırmaya çalıştım, benim için fazla ağırdı
> Oynatmaya çalıştım, oynatamadım!

Her iki versiyondaki tercümelerde izlediğimiz bu ifadeler farklı açılardan ele alınmayı hak ediyorlar. Tüm olası anlamları gözden geçirmiş oluyoruz. Burada anlatılanların, onu kendisine doğru çeken ve (50) kahramanın alanında bulunan ve fevkalâde ağır olan "Anu'nun özüyle" ilişkili bir yıldızla ilgili olduğu açıktır.

Böylece, Sümer'de, ağır yıldız (sonradan El-Vezn olacak) ve bu yıldızla bir alâkası olan 50 kavramının bulunduğunu görmüş oluyoruz. Ne kadar aşina olduğumuz şeyler, öyle değil mi?

Enuma Eliş'in VI. Tabletinde[13], Anunnakilerin "Yay Yıldızı" denilen bir kardeşleri olduğunu ve göksel bölgelerde otururlarken, tam onların arasında olduğunu öğreniyoruz. Bu Yay Yıldızı, aynı zamanda, aralarında büyümüş Anu'nun kızıdır ("Anu'nun özü"nü hatırlayınız). Burada kastedilen Sirius gibidir. Mısır tanrıçası Sati'yi (veya Satis) hatırlayın; onun da bir yayı vardı ve Sothis'in (Sirius) göksel teknesindeki üç tanrıçadan biriydi (diğerleri Sothis ve Anukis'ti). Gene, Sirius ve yayla ilgili Çin'e dek giden diğer bağlantıları hatırlayın. (Bu konudaki örnekler için *Hamlet's Mill* adlı kitabına başvurunuz.[14]) Şimdi Neugebauer'in Sothis'in versiyonları olarak ele aldığı üç tanrıçayı öne çıkararak, (Anukis gibi tanrıça Satis de farklı bir takımyıldız olmaktan ziyade Sothis'in bir yandaşı olarak düşünülüyor) içlerinden sadece birinin "Yay Yıldızı" olduğu, yıldızla ilgili üç isim hakkındaki aşağıdaki parçaya kulak verin:

> Elli büyük tanrı yerlerini aldılar.
> Yedi Kader tanrısı (gökteki) üç yüzü yerleştirdi.

Enlil yay(ını, silâh)ını kaldırdı ve (onu) önlerine koydu.
Tanrılar, babaları, yaptığı "işe" baktılar. Ne kadar özenli biçildiğini gördüler,
Yaptığı işi çok takdir ettiler.
(onu) kaldırıp Anu tanrılar Meclisinde şöyle konuştu, yayı öptü ve "O benim kızım!" dedi.
Yayın isimlerini şu şekilde sıraladı:
Uzun odun ilkidir, ikincisi (.....)dır;
Üçüncü adı Yay Yıldızı, göklerde
ışıldasın istedim."
Bir yer tayin edip, tanrılar, onun kardeşleri, (...).

(Son satırdaki "onun" ifadesiyle ilgili bir dipnot var: "Satır 94'deki dişil iyelik öneki ile gösterilen yaydır." (Mısır dilinde Sirius Yıldızı ismi olan *Sept*, "bir çeşit odun" anlamına gelir, bu "uzun odun" mudur bilemiyoruz.) Devam ediyoruz:

Anu Yay'ın kaderini buyurduktan
ve tanrıların önüne yüksek kraliyet tahtını yerleştirdikten sonra,
Anu tanrılar Meclisindeki yerine oturdu.

"Tanrılar Meclisi" hep elli Anunnakinin oturduğu meclis anlamına gelir. Böylece Yay Yıldızının -An'ın kızının- 50 Anunnakinin ortasındaki yüksek tahta konduğu açıkça belirtilmiştir. Mısır'da Sothis kimliğiyle İsis de göklerdeki beyaz bir kraliyet tahtında resmedilirdi. O da gök tanrının kızıydı. Ast'ın (ya da İsis'in) bir taht olduğu hiyeroglifi de hatırlayın. Kocası Asar (ya da Osiris) ise bir göz ve altında bir tahttan ibaret bir hiyeroglifle gösteriliyordu.

İlerlemeden "yedi kader tanrısının" kimler olduğunu görmekte yarar var. Genelde bunlar alt dünyadaki 7 Anunnaki olarak bilinir. Bu da Sirius meselesiyle ilgilidir. Ancak bu kullanım, "Anunnaki" teriminin adsızlığına /anonimliğine gölge düşürür. Bu 7 Anunnakinin de tek tek tanrılarla özdeşleştirilmediğini söylemeye gerek yoktur. Her yerde kaderi belirleyen "yedi" alt dünya tanrısı olarak geçerler. Tamamen göksel olan Anunnakilere İgigi (kesin anlamı bilinmemektedir) de denir. Tüm bunları lâyıkıyla açıklayabilmiş Sümerolog henüz çıkmadı. Perdenin ardın-

dakine uygun düşecek, konturları çizecek ve tereddütlü bir izah zemini olabilecek bir yapı oluşturulmadıkça tüm bu terimler son derece belirsiz ve kafa karıştırıcıdır.

Şimdi bildiklerimizi, göksel Anunnakiler ve Sirius ve alt dünyadaki 7 Anunnaki-tanrıyla ilişkili olarak bir düşünelim. Hem Sümer hem de Mısır'da astronomik anlamda önemli her tanrının kendi "on günlük" dönemi ya da "haftası" olduğunu hatırlayalım. Yedi (tanrı) kere on günü çarparsak yetmiş günümüz olur. Sümer ya da Mısır'da, alt dünya açısından bu zaman diliminin bir önemi var mıdır?

Parker ve Neugebauer şöyle diyorlar[15]: "Sirius (Sothis) böylece tüm diğer dekanal yıldızların biçemini vermiş oluyor." Sirius, astronomik olarak, bütün Mısır sisteminin temelini oluşturuyordu. Göksel hareketleri, Sothik takvim olarak da bilinen Mısır takviminin özüydü. Sirius'un helyak doğuşu Mısır yılının başlangıcıydı ve Nil'in taşma mevsimiyle de kabaca örtüşüyordu (Plutark bazen Nil'in kendisine de Sirius denildiğini yazar). Helyak doğuş, önemli bir bayramı başlatırdı. Yeni yılla Paskalya bileşimi bir şey olduğu düşünülebilir. Helyak doğuş, Sirius'un Duat ya da alt dünyada kabul edildiği *70 günlük sırra kadem basmasının ardından,* tekrar gökyüzünde görünmeye başlaması demekti. Burada Anubis'le ilgili bir nokta, Anubis'in Sothis'i Duat'ta geçireceği 70 gün için mumyaladığının düşünülmesiydi ve bildiğimiz gibi doğru mumyalanan her cesedin tekrar canlanacağı düşünülürdü. Sothis'in mumyası için de böyle olurdu. Helyak doğuş esnasında yeniden doğardı. Parker ve Neugebauer şunları da ekliyorlar:[16] "Bütün saflaşma dönemi boyunca (yıldızın, Sothis'in) ölü olduğu farz edilirdi ve ancak Duat'tan tekrar doğmasıyla yaşadığı kabul edilmeye başlanırdı."

Mısırlılar, geleneksel yetmiş günün, alt dünya deneyiminin prototipi olduğu fikrine ısrarla sarılırlar. Yarattığı hesaplama sorunlarına rağmen, gördüğümüz üzere "Sirius bütün dekanal yıldızların biçemini tespit eder". Bütün Mısır tarihi boyunca, insan cesetlerinin mumyalanması da tam 70 gün alır; bu da Sirius'tan bir yansımadır. Geç Ptolemeler döneminde dahi, mumyalama süresi tam olarak 70 günde gerçekleştiriliyordu.

İşte, alt âlemin 7 Anunnakisi için bir izah! Meksika tarihinde, alt dünyanın 7 mahzeni olduğu şeklindeki ilginç düşünceyi de bu arada belirteyim.

Etana[17] öyküsünde, Büyük Tufan'dan uzun zaman önce yaşamış efsanevî kral Etana çocuk sahibi olamaması sebebiyle göğe çıkar (bir oğul ve veliaht istemektedir); burada "ilâhî yedi"den bahsedilir ve bunlara İgigi adı verilir; görünüşe bakılırsa İgigi ve Anunnaki terimleri dönüşümlü olarak kullanılabiliyordu. "Büyük Anunnakiler" "bölgeleri yaratıp, yapıları kuranlar" olarak betimlenirler.

"İştar'ın Alt Dünyaya İnişi" adlı (hem Sümer hem de Akkad dillerinde günümüze dek gelebilmiş uzun bir şiirdir)[18] metinde, Anunnakilerin "hazırlanılıp" altın tahtlara yerleştirildiklerinden bahsedilir [Anunnakiler, içi doldurulmuş hayvanlar gibi anlatılır, yani kapalı bir yerden çıkarılır, temizlenir ve taksidermistlerin (hayvan postu dolduran sanatçılar) bir yarışmasında sergilenirler]. Taht kavramı gene karşımıza çıkıyor. Anunnakilerin yaptığı tek şey oturmak ve bunun sembolik bir anlamı var.

"Cici" Anunnakiler, kanişler gibi oturup Anu'ya gülümsüyorlar. Yazık ki onlara hiç kimlik verilmemiş. Bu öyküde, alt dünyanın birbirinin ardında yer alan 7 odayı (veya mahzeni) birleştiren 7 kapısı olduğu belirtiliyor. Sirius'un "alt dünyada" kaldığı 70 gün boyunca, Mısırlılar gene bu 70 günü onar günlük haftalara bölmüşler; her birinin birer tanrısı var ve toplam 7 tane. Ancak kavramın bunların 7 tane olması dışında dikkat dağıtıcı bir yerlere kaymaması için, bu 7 yeraltı tanrısının da kişilikleri yok. Elbette bu 7 tanrının 7 odası da birbirine açılıyor; Sirius'un yeniden yükselişine dek bir "haftadan" bir diğer "haftaya" geçiliyor. Bu, erken Sümer ve Mısır kavramları arasında bir başka esaslı bağlantı.

İleriki tarihlerde, Marduk, Babil'in tüm tanrılarını saf dışı bırakıp panteonun merkezine yerleşir. (Marduk bir Sümer tanrısı değil, Semitik Babillilerin bir tanrısıydı. Onun itibarı kültürlerin karışımının bir sonucudur.) *Enuma Eliş* en çok bu konuyu işliyor ve Marduk'a atfen, onurlarını sıralamak için yazılmış. Bu gerçekten de bir çeşit icat, gücün gerçek anlamda merkezîleştiril-

mesi. "Kara-başlılar"ın -Sümerliler kendilerine bu adı veriyorlar- (ve metin dinîyse alçakgönüllülükle kendilerine "bulutlanmışlar" diyorlar; Greklerin de Mısırlılara *melampodlar*, kara *ayaklılar* demeleri çok ilginç!) Marduk'un yükselişini pek ittifakla karşılamadıkları anlaşılıyor. *Enuma Eliş* pek çok açıdan, Marduk lehine debdebeli bir propaganda risalesi özelliğinde kâh halkın fikrini çeliyor, kâh onları suçluyor. Aşağıda yazarın halkı cezbetmeye çalıştığı bir bölüm var:[19]

> Egemenliğinin tek rakibi bile olmasın.
> Kara-başlı yaratıklarını bir çoban gibi gütsün
> Her gün sonunda, unutmaksızın,
> Onu uzun uzun alkışlasınlar.

Şuradaysa şekerli tebessüm kaybolur ve yerini otoriter bir tavır alır:

> Kara-başlılardan kendisi için saygı emretsin.

Başka bir yerde de, alaylı bir hoşgörüyle tavizkâr bir tutum var:

> Tanrılarını desteklemekte kusurları olmasın
> Ülkeleri ilerlesin, tapınaklar yapılsın,
> Kara-başlılar tanrılarını beklesin."

Yani yazar umutsuzluğa kapılır ve küser gibi. Çünki sonraki sözleri "onlara ihtiyacımız yok, biz kendimiz de gideriz" gibi bir hissi yansıtıyor:

> Kaç adı olursa olsun, o bizim tanrımız!
> O hâlde elli adını bildirelim!

Yani Marduk'u destekleyenler, tanrılarını yüceltmenin en iyi yolunun ona 50 isim vermek olduğunu düşünmüşler. Böylece mutlak bir kudrete kavuşacağı düşünülmüş.

Marukka gibi, Marduk da "Anunnakilerin kalplerini hoşlaştırıyor, (ruhlarını) okşuyormuş". Kısa açımlamalarla elli ismin tamamı verilmiş. Speiser bir dipnotta şöyle diyor: "Metin, Tevrat'tan alışık olduğumuz bir biçimde isimlerin etimolojisini (köken bilimi) veriyor. Uzun listedeki bütün isimler, tam anlamıyla linguistik olmaktan çok kabalistik ve sembolikler; bir kısmı linguistik anlamda sağlam temelli olsalar da bu böyle."

Listeden sonra şöyle deniliyor:

> Büyük tanrılar ona "50" unvanını verdiler,
> Onu elli isimli olarak ilân edip yolu yücelere olsun denildi.

Bu son ifadeyle "50" adı verilen yüce tanrının önemi ve elli ismin anlamı vurgulanmış olur.

Elli isim arasında, bir grup isim özel bir öneme sahiptir. Bunlar Asaru, Asarualim, Asarualimnunna ve Asaruludu ismini merkez alan üçlüdür (diğer ikisi Namtillaku ve Namru olmak üzere). Bu isimlerin Mısır'daki Asar (Osiris) ile ilişkili olduğu fikrindeyim. Mısır'daki An'ın Sümer'de hem An, hem de bir "u" ilâvesiyle Anu olarak bilindiğini daha önce görmüştük. Ancak Mısır'da da bir Asaru, daha doğrusu Asar-uu vardı; Wallis Budge bu tanrıyı aşağı Mısır'da tapınılan Osiris'in bir biçimi olarak tanımlar.

Sümer'in Asaru'su Mısır'ın Asar-uu'suna karşılıksa, Sümer'deki Asaruludu'ya ne demeli? Mısır'da bitkisel (vejetatif) bir Osiris'in Asar-rutu olarak tanındığı iyi bilinir, Mısır dilinde akışkan "r" ve "l" birbirleri yerine tam bir rahatlıkla kullanılabilir ve aynı hiyeroglifle gösterilirler. Bu yüzden Asar-rutu pekâlâ Asarlutu da olabilir ve lingual "t", dental "t"nin aksine çok daha yumuşak bir sestir ve daha çok bir "d" gibi çıkarılır. (lingual: dil sesi, dental: diş sesi. Ç.N.) Bu şekilde translitere edecek olursak, Asar-ludu gibi bir sonuçla karşılaşırız. Bu, "büyüyen bitkilerin Osiris'i" anlamına gelir. Sümer metnindeyse Asaru, "tarımı destekleyen, tahıl ve otların yaratıcısı, bitkilerin fışkırmasını sağlayan" şeklinde tanımlanır.

Enuma Eliş'te Marduk'un Asaru adlarından hemen sonra,

13. ismin Tutu olduğunu görürüz. Tutu aynı zamanda bir Mısır tanrısıdır. Wallis Budge Mısır'daki Tutu'yu, "Neith'in oğlu, aslan tanrı" olarak tanımlar. (Wallis Budge Neith'in Mısır'ın en eski tanrıçalarından biri olduğunu yazar: "Avcılık ve dokuma tanrısıdır. Ancak İsis, Meh-urt gibi birçok başka tanrıçayla da özdeşleştirilir ve onların vasıflarını üstlenir."[20]) Tutu bahsinde, Mısır'da, çok isimli bir tanrının isimlerinden biri şeklinde bir bilgi de vardır. Mısır karanlık canavarı Apep'in "pek çok adı vardı; onu yok etmek için her bir ismini ayrı ayrı söyleyerek beddua etmek gerekirdi. Nesi-Amsu papirüsünde bu isimler bir bir sıralanır ve bunlar daha geç tarihli bazı papirüslere temel teşkil ettiği için, burada numaralandırılmışlardır..."[21] İşte Tutu, bunlardan biridir. Sihirli isimleri tek tek numaralandırma geleneğine iki ülkede de rastlanır ve bu gelenek ortak bir kaynağa işaret eder gibidir. *Tutu* ismi, her iki ülkenin listesinde de yer alır.

Mısır Tanrısı Tutu'yu biraz daha yakından işlemek iyi olur. *Enuma Eliş*'in Heidel tercümesinde, Asaruludu için, geç Babil formu *"namru"* yerine erken Sümer *"namşub"* biçimi kullanılır. Her ikisi de "parlak" anlamına gelir ve metinde "yolumuzu aydınlatan parlak tanrı" olarak açıklanır. Bir dipnotta Heidel şöyle diyor: "Şairler burada Sümer terimi *'şuba'* üzerinde kelime oyunları yapıyor gibiler; *ebbu, ellu, namru* gibi tüm Babil kelimeleri 'parlak' demektir." Şimdi ilginç olan, Mısır sözcüğü *şu* da "parlak" demektir ve güneş tanrısını anlatır. "Yolumuzu aydınlatan parlak bir tanrı" olduğuna kuşku yoktur. Bu yüzden Mısır'daki *"şu"*nun Sümercedeki *"şuba"*yla aynı olduğunu görüyoruz. Ayrıca ikisi de güneşi tasvir için kullanılır. Sümerdeki *şuba* Asarluhi için de kullanılır; ve şu ilginç olguya da dikkat etmemiz gerekir: Wallis Budge Mısır tanrısı Tutu'yu "tanrı Şu'nun bir biçimi, simgesi yürüyen aslandı" şeklinde anlatır.[22]

Sonuçta, materyal incelendiğinde Mısır ve erken Sümer arasında dilbilim ve din-astronomi açısından karmaşık bir ortak ögeler örgüsü buluyoruz. İlerledikçe tüm bunlar anlamlı bir zirveye ulaşacaklar.

EK NOT (1997)

Mitolojik "elli" motifi öylesine yaygındır ki Wilhelm Roscher bunun hakkında bir kitap bile yazmıştır. Adı *Die Zahl 50 in Mythus, Kultus, Epos und Taktik der Hellenen und Anderer Voelker Besonders der Semiten* (Yunan ve Eski Halkların, Bilhassa Samîlerin Mit, Kült, Destan ve Taktiklerinde 50 Sayısı).[23] Roscher bu kapsamlı taramasında, Yunan örneklerinden bazıları dersek, Roscher, Danaus'un (Danaidler) elli kızından, Aegyptus'un elli oğlundan, elli Argonottan, Nereus'un elli kızından, çeşitli elli başlı, elli kollu ya da yüz başlı ve yüz kollu canavarlardan, Thespios'un elli kızından, Orion'un elli oğlundan, Priam'ın elli oğlundan, Lykaon'un elli oğlundan, Pallas'ın elli oğlundan, Endymion'un elli kızından, Hydra'nın elli başından, köpek Cerberus'un elli başından, Tifon'un elli başından, Hermes'in Apollo'dan çaldığı elli inekten vb. söz eder. Roscher'in kitapları bu kitabın ilk yayınından hemen önce dikkatimi çekmişti ancak bu geniş malzemeyi kullanarak "elli"nin önemine dair anlatımımı genişletmeye zamanım olmadı. Şimdi de bu baskının hazırlanması öylesine anî oldu ki, yine Roscher'in malzemesinin ve diğer birçok meselenin hakkını veremedim. Ancak, Roscher'in Orion'un elli oğlu[24] ile ilgili yazdıklarına özellikle dikkat çekmek isterim çünki Orion, Sirius'un refakatçi takımyıldızıdır ve Mısır'da Osiris ile özdeşleştirilmiştir.

Nihayetinde Orion takımyıldızının tüm önemi, onun Sirius'un *görünen* refakatçisi olmasıdır; *görünmeyen* refakatçinin, yani Sirius B'nin yedeği ve temsilcisidir. Dolayısıyla Orion'un "elli oğlu" olduğunun söylendiğine dair eski kanıtlarla karşılaşmak önemlidir; çünki bu, Sirius'un yörüngesi elli yıl olan görünmeyen refakatçisi kadar görünen refakatçisinin de "ellimsi" bir unsur taşıdığının eski çağlardan beri bilindiğinin açık göstergesidir.

Orion'un, görünmeyen bir dengi için yedek olarak taşıdığı önemi hiç gözden çıkarmamalıyız. Orion'un önemi, bu nedenle türevseldir, yaradılıştan gelmez. Sirius B, yıldızlar arasında görünen Orion ile temsil edilirken, Güneş Sisteminde ise "yerel bir yedekle" Merkür gezegeni ile temsil edilir.

Notlar

1. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts.*
2. a.g.e.
3. W.W. Norton & Co. tarafından basıldı (New York, 1965). Bu kitabın daha eski bir baskısı farklı ad taşıyordu: *Before the Bible.*
4. *The Sumerians,* University of Chicago Press, 1963, s. 67.
5. Yine Pritchard'tan, y.a.g.e.
6. Temple, Robert, *He Who Saw Everything: A Verse Translation of the Epic of Gilgamesh,* Rider, Londra, 1991, s. 45.
7. *Journal of the American Oriental Society,* 64 (1944), s. 11.
8. Temple, y.a.g.e., s. 11.
9. Temple, y.a.g.e., s. 15.
10. Pritchard, y.a.g.e.
11. Heidel, Alexander, *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels,* University of Chicago Press, ABD, 1970.
12. Pritchard, y.a.g.e.
13. a.g.e., Ayrıca s. 514'e de bakınız.
14. de Santillana, Giorgio ve von Dechend, Hertha, *Hamlet's Mill,* Macmillan& Co., Londra, 1969.
15. *Egyptian Astronomical Texts,* Cilt 1, s. 74.
16. a.g.e., s. 73.
17. Pritchard, y.a.g.e., s. 114.
18. a.g.e., s. 106.
19. Pritchard, y.a.g.e.
20. *Book of the Dead,* çeviri Wallis Budge, s. 176, not.
21. Wallis Budge, *The Gods of the Egyptians,* Cilt 1, s. 326.
22. a.g.e., Cilt 1, s. 463-4.
23. Kitap, *Abhandlungen der Philologisch-Historischen Klasse der Koengl. Saeschsischen Gesellschaft der Wissenschaften,* Leipsig, 1917, Cilt 33, Sayı 5'tedir.
24. a.g.e., s. 57-9.

ÖZET

"Siyah Tören", "Gece" denilen bir şeyle ilgilidir. Bu, görünüşe göre, düzenli hareket ve zaman periyotlarıyla, göklerde dolaşan diğer esrarlar arasında hareketli bir gök cismidir. Güneşten daha az ışıklı olup "hızlı ışığıyla ağını örer".

Sirius B, gökyüzünde düzenli hareket ve periyotla döner; Güneşimize göre ışıkça zayıftır ve hızlı hareketiyle bir ağ ördüğü de aşikârdır. Çünki Sirius A'nın çevresinde, Uranüs, Neptün ve Plüton'un Güneş çevresindeki hareketlerine kıyasla, çok daha az

zamanda yol alır.

O hâlde "Gece" Sirius B'yi kastediyor olabilir; "Siyah Osiris" ve "Görünmez Neftis" de olabilir.

En eski dönemlerde Mısır ve Sümer astronomilerinin temel kavramları aynıdır. Farklılıklar daha ileriki dönemlerde ortaya çıkar. Klâsik astronomi otoriteleri bu ilk dönemlere pek rağbet etmezler. Çünki bu alanda iki kültür arasındaki benzerlikleri görmezden gelmek mümkün değildir.

Mısır ve Sümer'de (Babil) yılı 12 aya bölen özdeş sistemler kullanılırdı. Her ayda 3 hafta vardı ve her hafta 10 gün sürerdi. Her haftanın gece göğünde kendisiyle ilişkili bir takımyıldız mevcuttu (bugünkü dille bir çeşit zodyaktan söz edebiliriz). Böyle 36 hafta toplanınca sadece 360 gün yapıyordu. Yıl tamam olmuyordu; bu nedenle 36 haftanın sonuna fazladan 5 gün eklenirdi.

İki kültürde bu denli karmaşık özdeş sistemlerin varlığı, Mısır ve Sümer arasındaki ilişkinin araştırılmasını gerektirecektir.

Sümer'de Anunnakiler denen "50 büyük tanrı" bireysellik anlamında anonimdiler ve ancak sayılarına işaretle "50 büyük tanrı" şeklinde bilinirlerdi. Nümerolojik bir şifre olacak denli belirsizdiler. Onlardan sürekli bahsedilirdi ve önemliydiler. Buna karşın, tahtlarında oturmak ve "50" (kişi) olmak dışında yaptıkları hiçbir şey yoktu.

Destan kahramanı Gılgamış'la ilgili erken Sümer öyküsünde, Jason'un 50 Argonotunu hatırlatan 50 kahramanın, maceralarında kendisine eşlik ettiğini görüyoruz. Toprağa ejderha dişleri eken Jason'u hatırlatan bir biçimde "dişleri ejderha dişleriydi" ifadesiyle karşılaşıyoruz. Gılgamış da dişlerini toprağa koyuyor (ancak bu kadarını seçebiliyoruz, metin hayli muğlak; gerçekte Gılgamış diş ekiyor olabilir). Elli kahraman arkadaşının her biri seyahate özellikle kesilmiş birer ağaçla çıkıyor. Birer ağaçla yola çıkmanın yegâne makul anlamı, bu ağaçların kürek olarak kullanılması olabilir. Çünki gemiyle ilgili bir çağrışım da mevcuttur. Bu da Argonotların öyküsüyle benzeşir. Böylece, iki bin küsur yıl sonra Greklerin Argonotları olarak karşımıza çıkacak bir Yakın Doğu öyküsü bulduğumuzu düşünebiliriz.

Gılgamış dişlerini toprağa koyarak bir şekilde güç topluyor. Grek hikâyesinde ise Jason, dişleri ekiyor ve bunlar kuvvetli askerler olarak bitiyorlar. Bir başka paralellik yakalamış oluyoruz.

Artık Mısır'dan aşina olduğumuz Anubis, Yunanlılarca kendi tanrıları Hermes olarak tanınıyor (Lâtincede Merkür olarak bilinir). Yunan mitinde Hermes, Altın Postu altına çeviren tanrıdır. Jason ve Argonotların aradıkları, ele geçirip yanlarında getirdikleri, aynı Altın Posttur.

Sümerlilerin erken Gılgamış öykülerinde Gılgamış ve elli proto-argonotun bir gemiyle alâkaları mevcuttur (metin şüphe götürecek kadar kesintilidir) ve bu gemiye "Magan Gemisi" denmiştir. Magan, Mısır'ın Sümer'deki adıdır. O hâlde geminin Mısırla bir bağlantısı vardır.

Tüm Grek Argonotları birbiriyle ilişkili ve az çok anonim bireylerdir. Eski Sümer'deki Gılgamış'a eşlik eden "50 kahramanı" ve Anunnakiler olarak bilinen "50 büyük tanrı"yı anımsatırlar.

Tufan sonrası, Deukalion'un Grek gemisi, Dodona'ya çıkar. *Argo* da kılavuz odununu Dodona'dan alır. Görünüşe göre Devkalyon teknesiyle *Argo* arasında başka ilişkiler de vardır.

Profesör Cyrus Gordon, eski Akdeniz'in kozmopolit dünyasındaki Mısır-Sümer kesişimini esas alarak Grek ve İbranî kültürlerinin ortak kökenleri konusunda önemli bir çalışma yapmıştır (bkz. Kaynakça).

Sümer'in "50 büyük tanrısı" Anunnakiler sırasız yerleştirilmişlerdir. Kutsal kürekçiler ya da Argonotlar da kürek çekerken hâliyle karışık otururlar. "Oturan 50'ler" ve "oturup kürek çeken 50'ler" bir motifi andırmaktadır.

Osiris'in hiyeroglif olarak yazılmasında "göz" ile birlikte "taht" da yer alır. Aynı şeyi İsis'de de görürüz. Taht, ilâhî koltuktur. Sümerliler Anunnakiler hakkında sık sık "tahtlarında oturanlar" ya da daha dramatik bir ifadeyle "50 büyük tanrı tahtlarına kuruldu" şeklinde konuşurlar (Anunnakiler daha sonra hiçbir şey yapmazlar).

Mısır'daki Anubis (Anpu) bir "tepe tanrısıdır". Sümer tanrısı Anu'nun karısı da bir "tepe" tanrıçasıdır.

Sümerce "tepe" anlamına gelen *hursagga* kelimesinin eski biçimi Mısır dilindeki Heru-sa-agga'dan geliyor olabilir. Burada "agga" Anubis'i anlatır (Anubis "tepe"ye yahut "tepelere" aittir). Mısır ve Sümer arasında daha birçok kelime ve isim benzerliği vardır.

Gılgamış Destanı'nda Gılgamış'ın bir rüyası anlatılır; Gılgamış ağır bir yıldızla karşılaşır ve tüm çabasına rağmen onu kaldıramaz. Bu yıldız ona gökten inmiştir ve Anu'yla ilişkili olduğu belirtilir (Anu, gök tanrıdır). Böylece, Arapların ortaya çıkışından ve Büyük Köpek takımyıldızında (ayrıca Argo takımyıldızında da) bir yıldıza "Ağır" ismini verip onu "ağır yıldız" olarak tanımlamadan çok önce Babil'de "ağır yıldız" kavramıyla karşılaşırız.

Gılgamış bu yıldıza karşı konulmaz biçimde çekilebilir; öyle ki bu çekim gravitasyonel (kütle çekimsel) bir cezbe işaret edercesine tasvir edilmiştir (elbette biz, Sirius B gibi, kütle çekim itibarıyla güçlü olduğu kadar "ağır" da olan "ağır bir yıldızdan" haberdarız).

Gılgamış Destanı, yıldızın sahip olduğu "Anu'nun özü"ne işaret eder. Burada "öz" *(essence)* olarak tercüme edilen kelime, tıbbî metinlerde "yoğunlaşma, cevher" olarak geçmektedir. Yoksa bu aşırı yoğun maddeye bir gönderme midir? "Anu'nun bu yoğun yıldız özü" o kadar ağırdır ki Gılgamış onu rüyasında kaldıramaz.

Destanın erken yazımlarında (versiyonlarında) Gılgamış'ın 50 yol arkadaşı olduğu hatırlanmalıdır (bu öge Babil döneminde öyküden çıkarılmıştır). Öyleyse Gılgamış'la ilgili şu verilere sahibiz:

a) Elli isimsiz yoldaş sadece nümerolojik bir öge olarak hikâyeye konmuştu. Daha sonra önemsiz bulunarak hikâyeden çıkarıldı.
b) An'la ilişkili fevkalâde ağır bir yıldız (An da Osiris'in Mısır'daki isimlerindendir. Osiris, Sirius'la özdeş İsis'in kocasıdır).
c) Bu yıldızın "yoğunlaşmış öz"den oluşmuş ve kütle çekimini hatırlatan yüksek çekim güçlerine sahip şeklinde tanımlanması.

Tüm bu ögeler, Sirius B'nin neredeyse tam bir tasvirini meydana getirirler. Konsantre olmuş fevkalâde yoğun maddeden ("öz") dolayı aşırı derecede ağır, gravitasyonel anlamda kuvvetli bir yıldız; 50 sayısıyla bir ilgisi var (periyodu mu belirtiliyor?); An'la bağlantılı (An, yani Anu). Mısır'dan An'ın Sirius'la ilişkili olduğunu biliyoruz (Gılgamış'ın "Magan Gemisi" de bir Mısır gemisi gibi gözükmektedir).

CEHENNEM BEKÇİLERİ

Sirius Köpek Yıldız olduğu için, köpek başlı Sümer tanrıçası Bau'ya bir bakalım. Asurolog Thorkild Jacobsen'e[1] göre "Bau" aslında köpeklerin tanrıçasıdır; "Bau" ismi de, bizdeki "hav hav" gibi köpek havlamasını taklit ederek türetilmiştir. (*) Bau, aynı zamanda An'ın kızıdır. Burada köpek tanrıçanın, An'ın kızı olduğu görülüyor; Mısır'daysa köpek tanrı, bizzat An-Pu'dur (Anubis). An, Sirius'la ilişkili olduğundan, Sümer'de köpek tanrıça şeklinde bir kızı olmasına şaşmamalı. Ancak daha önce Sümer'de Sirius'un köpek yıldız olarak yer aldığı bir gelenek olduğu hiç düşünülmemişti.

Anunnaki An'ın çocukları ve Bau da An'ın kızı olduğuna göre, Bau'nun, İsis'in Sothis kimliğine denk bir köpek yıldız kavramının devamı olduğunu düşünmek abartılı olmayacaktır (çünki sonradan karanlıklara karışan eski bir tanrıçadan bahsediyoruz). Köpek *başlı* olması da hayli ilginçtir. Çünki Anubis de tam bir çakal yahut köpek değildi; sadece çakal ya da köpek *başlıydı.*

Bau'ın kocası Ninurta, Enlil'in oğluydu. Marduk nasıl baştanrılık makamını ele geçirdiyse, daha eski bir tarihte de Enlil bu makamı An'dan almıştı. (Bu durum tıpkı Grek mitolojisindeki gibidir; orada da Kronos, Uranüs'ü yerinden eder; Zeus da onu devirir.) Enlil için yazılmış 170 kıtalık ilginç bir ilâhî[2] vardır; bu ilâhîde tanrı için bir yıldız-ikametgâh tasvir edilir. Buradaki "yükseltilmiş göz" ya da "yükseltilmiş ışığın" ülkeleri tarama ve araştırması şeklindeki ifade, Dogonların Digitaria'nın ışığının yılda bir kez yeryüzünü tarayıp geçmesi şeklindeki anlayışlarını hatırlatır. Her halükârda, araştıran ve tarayan "yükseltilmiş ışık" ke-

(*) Mısır'da "köpek, çakal" için kullanılan kelime Auau'dur ve muhtemelen Sümer'deki Bau gibi köpek uluması taklit edilerek türetilmiştir.

sinlikle bir ışık huzmesi ya da ışındır ve Sümerlilerin onu göksel bir mekâna yerleştirmiş olması başlı başına ilginç bir konudur. Lapis lazuli taşının (lacivert taşı) Sümer'de gece gökyüzünü temsil ettiğini önceden belirtmeliyim. İşte, ilâhîden dikkat çekici bazı alıntılar:

Enlil, senin sözün uzaklara erişir ve senin sözün kutludur,
Sen takdiri değişmez bir tanrısın, kaderleri hep sen yazarsın,
Senin yükseltilmiş gözün ülkeleri tarar
Senin yükseltilmiş ışığın tüm ülkelerin kalplerini gözler
Enlil, sen o beyaz makamında,
O yüce makamında sereserpe oturmaktasın...

Sothis - Sirius'un yüksek beyaz makamı, bir Mısır kavramıdır. Buna Ast (İsis) denilir. Bir hiyeroglif göz ilâvesiyle, Asar (Osiris) da olabilir. Bu Sümer ilâhîsinin ilerleyen kısımlarında, Nippur (*) kentinin tapınağının mukayese için kullanıldığını görüyoruz:

Nippur, sen mabetsin, tanrı, "büyük dağ" sende oturur,
Bereketli kürsü, Ekur senden yükselir,
Sen Yüce Dağ, sen Saf Mekân
Nippur'un Prensi, "büyük dağ", Tanrı Enlil'dir,
O tahtını Ekur kürsüsüne, yüksek mabetlere kurdu;
O öyle bir tapınaktır ki, yasaları gökler gibi, onları yıkmak ne mümkün,
Saf ayinleri yeryüzü gibidir, parçalanamaz
Tanrısal yasaları, cehennemin tanrısal yasaları gibidir, kimse onlara bakamaz
Ve onun "kalbi" bir uzak mabet gibidir,
Gökkubbenin dorukları gibi bilinmezdir.

Ve:

Sen Ekur, lapis lazuliden bir malikânesin, yüce ikametgâh, nasıl da heybetlisin,

(*) Nippur, Sümer'in merkezinde, Fırat nehrinin yanındaydı.

Heybetin, ihtişamın göklere komşudur
Gölgen bütün ülkelere yayılır
Yüceliğin göklerin yüreğine ulaşır. (*)

Enlil'in mekânının lapis lazuli vasfı ve göklerin kalbine ulaşması ile ilgili ifadeler, burada yalnızca bir güneş tasviri olmadığını açıkça gösteriyor. Bu, Güneş değil, yıldızlarla ilgili bir mekândır. Bu açıkça belirtiliyor. Böylece yüzeysel bir okumada güneş ışıklarını anlatıyor zannedilecek ama hiç de öyle olmayan ışın ya da ışık huzmesiyle ilgili göndermeler çok daha ilginç bir hâle geliyor. Devam ediyoruz:

Gökyüzü prensler gibidir;
Yeryüzü büyük olandır
O, Anunnakilerin yükseltilmiş tanrısıdır
Bütün heybetiyle, kaderleri o buyurur
Hiçbir tanrı ona bakmaya cesaret edemez.

/ Burada Enlil, Anunnakilerin yükseltilmiş tanrısı olarak ifade edilir [başkaca metinlerde, oğlu Enki veya Ea onun (Enlil'in) "büyük ağabeyleri" ve liderleri olmasıyla övünür]. Geleneksel olarak Anunnakilerin bizzat yaptıkları kaderleri buyurma kudreti, burada Enlil'in kendisine verilmiş gözükür. Baştan 1. satırdaki "gökyüzü" An'dır, 2. satırdaki "yeryüzü" de Ki'dir. An ve Ki evlidirler. Sümercedeki *an-ki* bileşik adı, "yer-gök" demektir ve "kâinat" anlamında kullanılır; "*an-ki*" ile Sothis-Sirius'la eş tutulan Mısır tanrıçası Anukis arasındaki benzerliğe dikkat ediniz. Anukis ve Anunnaki kelimeleri arasındaki benzerliği de gözden kaçırmayınız.

Bizim biraz tereddütle Sirius'la eş tuttuğumuz köpek başlı tanrıçanın kayınpederi olan Enlil'in yıldızlarla ilişkili tasvirleri, işte bu şekilde. Burada da 50 baş edilmez Anunnaki karşımıza çıkıverdiler. Ne zaman Sirius bahsi geçse, ne yapıp edip onlar da kendilerinden söz ettiriyorlar.

Şimdi de "Seth'in çocuklarından" bahseden Josephus'un bir

(*) Sümer'deki en önemli tapınak, Nippur'da bulunan, Sümer panteonunun baştanrısı Enlil'in tapınağı olan Ekur idi.

metnine göz gezdireceğiz.[3] Bu çok ilginç metinde, bizi daha önce Sümer'le Mısır arasında bir bağlantı olduğunu düşünmeye sevk eden, iki kültür arasındaki benzerlikler (bunların yenileriyle de karşılaşacağız) konusu yeniden öne çıkıyor. Pek çok eski yazar Seth'in, Hermes Trismegistus olduğu fikrindeydiler.

Bu fikir, otantik Hermetik tradisyon, acaba incecik bir kanaldan varlığını sürdürdü mü diye sormaya başladığımız noktada alabildiğine önem kazanıyor. Metin şu şekilde:

> "Seth'in çocukları" gök cisimleri ve bunların düzeniyle ilgili bu çok kendine has bilgeliğin mucitleridir; bu icatlara yeterince aşina olunmadan bu bilgeliğin kaybolması da mümkün değildir; Âdem'in önceden bildiği gibi dünya bir defa ateş kuvvetiyle, diğer bir defa da büyük miktarda suyun yarattığı şiddet sebebiyle yıkılmıştı. Onlar da iki sütun inşa ettiler, biri tuğladan diğeri taştandı. Yaptıkları keşifleri her iki sütuna da bir güzel yazdılar. Tufan, tuğladan sütunu yok etse bile, taş sütun kalacak ve bu keşifleri insanlığa bildirecekti; ayrıca onların diktiği bir başka tuğla sütunun varlığını da haber verecekti. Şimdi bu sütun Suriye ya da günümüzde Seirad olarak bilinen ülkededir."

Bu metne birçok yorum getirmek icap ediyor. Hemen dikkati çeken bir nokta, Suriye yahut Sümer-Akad-Babil ülkesinde "tuğladan bir sütun" olduğudur. Pek güzel, zaten bu ülke tuğlanın vatanı sayılır! Tuğladan yapılmış zigurat ya da "büyük dağ" buradadır. İsterseniz bu yapıyı dev bir sütun olarak düşünebilirsiniz. Peki, taş memleketi neresi olabilir? Taş ülkesi, belli ki Mısır'dır, büyük taş piramitler ülkesi orasıdır. O hâlde burada bağlantılı iki kültür tasvir edilir; biri tuğladan diğeri de taştan eserler meydana getirmiştir. Mısır'da Büyük Piramit bulunur; pek çokları, temel yapısındaki oran ve ölçülerde, fevkalâde ileri gitmiş uygar kişilerce yapıldığını kanıtlayacak öğeler taşıdığını düşünürler. Babil ve diğer şehirlerdeki büyük ziguratlar da, çok daha harap bir durumda da olsalar, yapılarında çok derin bir şeyler taşıyor gibidirler. Josephus Mısır'la Sümer'i ve farklı inşaat tarzlarını birleştiren bir tradisyonun bilgisini aktarıyor olabilir mi? Bu, bağlantının astronomik olarak tanımlanmış olduğunu belir-

tir. "Seth'in çocukları" önce "gök cisimleriyle ilgili o pek kendine özgü bilgeliği" edinmişlerdir. Pekâlâ, biz de en eski Mısır ve Sümer'de astronomi ve astronomik dinle ilgili temel kavramların ortak olduğunu zaten keşfetmiştik. İşte Josephus da aynı şeyi söylüyor; dahası bizim "Âlemin Bakiresi" adlı risaleden öğrendiklerimizi de tekrar ediyor: Her şey daha önce tartıştığımız biçimde, Hermes Trismegistus'la başlamış.

Ama şimdi, başka yerlerde Mısır'la ilgili belirleyici diğer bazı kolları takip edelim. *Argo* bahsine dönecek olursak; hatırlayacaksınız 50 Argonot'a (Minyas'ın soyundan gelenler anlamına) Minyae deniyordu; liderleri Jason'du (o da Minyas soyundan geliyordu); Altın Post'u bulmak için esrarlı Colchis ülkesine gidiyorlardı. Böyle bir yer gerçekten mevcuttu ve burası kadar tuhaf bir yer düşünülemezdi. Çünki Hellespont/Çanakkale Boğazı'ndan (altın koçtan düşen Helle'den adını alır) Karadeniz'e açılacak olursanız [Grekler buraya Euxine denizi derler] ve bugünkü Türkiye sınırlarını izlerseniz, sonunda bugünkü Rusya sınırına ulaşırsınız. İşte burası Colchis'tir. Greklerin bu kadar önem vermeleri için ne garip bir yer. Burası heybetli Kafkas dağlarının eteklerinde yer alır ve Gürcülerin, tamamen kendilerine özgü kültürleriyle yüz on gibi akıl almaz yaşlara dek yaşadıkları dağlık arazi, buraya hiç de uzak değildir. Yine güney istikametinde, Nuh'un tufandan sonra çıktığı Ağrı dağı hiç de uzak değildir. Gerçekten de burası pek sıra dışı bir ülkedir; Grek dünyasıyla da hayli ilgisizdir.Yoksa yanılıyor muyuz?

Minyas'ın Phrixus adında büyük torunu vardı. Phrixus'un Colchis'te yaşayan dört oğlu bulunuyordu. Phrixus, altın koçun sırtında Colchis'e uçmuş ve altın postu yerli Colchis kralına o vermişti. Bu hareketi takdirle karşılanmış ve kralın kızıyla evlenmişti. Bu evlilikten olan dört oğulun yarım kan Colchis'li olacakları ve kıta Yunanistan'ında kalan babalarının vatanına bağlılık duyacakları aşikârdı. Neticede, ölüm döşeğinde, Phrixus oğullarını Orkomonos'a, Yunanistan'daki evine geri çağırdı ve "vatandaşlık" haklarını almalarını istedi. Kabul ettiler. Phrixus'un babası (Minyas gibi) Orkomenas kralı olduğu için bu delikanlılar (maddî servet bir yana) kendilerine kalacak şeref ve makamlarda

da hak iddia edecek durumda olmalıydılar. Ancak işleri bu şekilde yerli yerine oturtmanın güç olacağını biliyorlardı. Çünki babaları ve (Hellespont'a düşen) ablaları, Hermes'in kutsamasıyla alelacele altın koçla ülkeden ayrıldıkları zaman, Orkomenos'ta arkalarından ağlayan olduğu pek söylenemezdi.

İşte bu dört delikanlı, babalarının isteğini yerine getirmek üzere yola çıktılar. Lâkin, gemileri battı. Neyse ki kurtarıldılar. Onları kim kurtarmıştı dersiniz? O sırada oradan geçen bizim Argonotlardan başkası değil. Gerçekten de, Argonot yeğenleri tam da postu geri almak üzere Colchis yolundaydılar. Dört delikanlının bu fikre itirazları yoktu. Ne de olsa onlar da Minyas'ın soyundan geliyorlardı. Argonotlar bazı adamlarını yitirmişlerdi. (Söz gelimi Herkül ve Hilas aralarından ayrılmıştı. Hilas tutkulu bir su perisinin peşinden bir akıntıya kapılmış; Herkül de çılgınca öfkelenerek Türkiye yollarına düşmüş, adını haykırarak onu arıyordu. Sonra şehirler kurdu ve herkülce birtakım işler yaptı.) Sonuçta dört Colchis'li delikanlı, tam da Argo'nun eksik tayfalarının yerine aradığı, yeni kahramanlardı.

Peki, Colchis'e ne demeli? Belki irdelersek bazı Mısır bağlantıları bulabiliriz. Bu kadar sihir yüklü bir belde için her şey mümkündür.

Herodot *Tarih*'inde[4] şunları okuyoruz: "Colchis'lilerin Mısır kökenli oldukları bir gerçektir. Bunu önceden de tahmin ediyordum; sonra hem Colchis'te hem de Mısır'da etrafı bir parça kolaçan ettim ve Colchis'lilerin Mısırlıları hatırlamakta, Mısırlılardan çok daha vefakâr olduklarını gördüm. Mısırlılar, Colchis'lilerin, Sesostris'in ordusundaki askerler olduğunu düşündüklerini söylediler." Sesostris, araştırmacılar tarafından, tereddütlü biçimde II. Ramses'le (M.Ö. onüçüncü yüzyıl) eş tutulmaktadır. Herodot devam ediyor:

> Ben öncelikle karaderili ve "kıvırcık saçlı" olmaları üzerinde durdum (bu o kadar da önemli sayılmayacaktır çünki aynı özelliklere sahip başka halklar da vardır); ikinci olarak da, Colchisliler, Mısırlılar ve Etiyopyalıların eski dönemlerden bu yana sünnet uygulayan yegâne kavimler olmaları bilhassa önemliydi. Fenikeliler ve Filistin'deki Suriyeliler, bu âdeti Mısırlılardan aldıklarını kabul eder-

ler. Termodon ve Partenyus ırmakları civarında yaşayan Suriyeliler ise sünneti sadece kısa bir zaman önce Colchislilerden öğrenmişlerdir. Diğer uluslarda sünnet âdeti olmadığına göre, bunlar hep Mısırlıları izlemiş olmalılar. Mısırlılarla Etiyopyalılara gelince, hangisi hangisinden öğrendi, bir şey söylemem mümkün değil çünki âdetin pek eskilere gittiği belli. Ancak diğer ulusların sünneti Mısır'la temas neticesi benimsediklerinden kuşkum yok. Fenikelilerin Grek toplumuyla karışmaya başladıktan sonra Mısır âdetini bırakıp çocuklarını sünnetsiz salıvermeleri benim bu fikrimi destekliyor.

Şimdi düşününce Mısırlılarla Colchis'liler arasında başka benzerlikler de buluyorum: Diğer halklarda olmayan bir biçimde bir kumaş dokuma yöntemleri var. Dil ve yaşam biçimi olarak da benzerlikler bulunuyor. (*)

Sonuçta, burada Colchis ve Argonot öyküsü bağlantısı hakkında muhtemel (büyük ihtimalle de kesin) bir açıklama elde etmiş olduk. Hermes'in verdiği (yani Anubis'in verdiği) altın postun Colchis'te bulunuşuna hiç şaşmamalı. Çünki Colchis tamamen bir Mısır ülkesiydi. Ancak bir Grek öyküsünün kahramanlarının Mısırlı değil de Grek olmaları gerektiğinden, Argonotlar Yunanlı Minyae'lerdiler. Sümer'deki Anunnakilerden aşina olduğumuz "elli", Argonotlar bahsinde de karşımıza çıkıyor. Öyküyle ilgilenen farklı destan şairleri, farklı destan kahramanları yaratmışlar. Rodoslu Apollonius'un hâlâ elde kalan *Argonotika*'sında Orfe ve Herakles de tayfalar arasında sayılıyor (Herakles, Herkül'dür). Ancak daha önce belirttiğimiz gibi Herkül sonradan ayrılıyor. Aslında Herkül'ün "reyting kaygısıyla" "misafir yıldız" olarak hikâyeye dahil edildiği neredeyse kesin, bu yüzden bu bahsi ciddî olarak tartışmak mümkün değil.

Hikâyeye ve Argonotlara dönecek olursak; Orfe'nin "filme" büyük prodüktör Rodoslu Apollonius tarafından dahil edildiğini söylemiştim. Ancak rakip bir prodüktör olan Pherecydes, Orfe'nin bir Argonot olmadığında ısrarlıdır. Feminist hareketin yaman bir taraftarı olan Diodorus Siculus ise Atalanta'nın (**) bir

(*) Sünnet, Dogon kültüründe dinî nedenlerle kesinlikle kaçınılmaz bir uygulamadır.
(**) Atalanta, büyük bir avcı ve güreşçi olan ve ancak kendisini bir koşuda geçebilecek olan bir adamla evleneceğini açıklayan mitolojik bir figürdür. Melanion onu yener ama hile yaparak.

kadın argonot olduğunda kararlıdır. Apollonius ısrarla süperstar Teseus'un o sırada Hades'te olduğunu ve başka bir işle meşgul olduğunu söyler. Ancak Statius, Theseus'u da Argonotlara katar. H. W. Parke, Apolline kâhinlerinin, Argonot hikâyesine, Delf tapınağı adına bir propaganda çabasıyla dahil edildiğini öne sürmüştü. Delf, o günlerde bir numaralı kehanet merkezi Dodona'nın yerine geçme çabasındaydı ve Grek kamuoyu üzerinde iyi bir etki sahibi olmak istiyordu.

Parke, Argo öyküsündeki gerçekten önemli kehanet ögelerinin Delf değil Dodona ile ilgili olduğunu göstermişti. Delf, klâsik dönemden hemen önceki asırlarda daha yeni kurulmuş bir yerdi ve Dodona'dan daha önemli değildi. İlerde önemi arttı; Sokrat ve klâsik Grekler döneminde başa geçti. Parke, *Argo* öyküsündeki tüm Delf ve Apolline ögelerinin, Delf birinciliği Dodona'dan aldıktan sonra yerleştirildiği sonucuna ulaşır. Homer'in bahsettiği *Argo* hikâyesinde bu ögelerin yer almaması gerekir. Homer, *Argo*, Jason ve "Kapanan Kayalardan" *Odysse*'sinde (XII, 69-72) bahseder ki bu da *Argo*'nun antik değerini kanıtlar. İlginç biçimde Homer başkaca hiçbir Argonotun ismini vermez. Elbette, çünki yukarıda bahsedildiği gibi Argonotların da en önemli özelliği "50" kişi olmaları ve birbirlerine bağlı olmalarıdır (buradaki anonimlik, birbirlerinin yeğeni olmaları şeklinde kendini ifade eder). Helen kahramanlarının Argonotlara dahil edilmesi, eseri renklendirmek isteyen çeşitli destan şairlerinin kaprislerinden ibarettir. Jason hariç, Argonotların kimlikleri bahsi tam bir tartışma konusudur. Robert Graves de *The Greek Myths* (Grek Mitleri) adlı kitabında, Jason'un gerçekte Herkül olduğunu iddia eder. Herkül de gerçekte (daha eski bir kahraman figürü olan) Briareus'tur. Elbette asıl cevap Argonotların bireysel olmadıkları ve bireyselleşmelerinin istenmemiş olmasıdır.

Sayıları 50'ydi, akrabaydılar, genelde otururlardı ve sihirli bir gemide seyrederlerdi. Tıpkı Anunnakiler ve Gılgamış'ın 50 anonim arkadaşı gibi! Erken Sümer dönemi Gılgamış metinlerinde, Gılgamış'ın gemisinin bir "Magan gemisi" ya da Mısır gemisi olduğunu hatırlayalım. Sümer'in Mısır'la Colchis arasında yer aldığı da unutulmamalı.

Artık *Argo* öyküsünün hakikî iskeletine ulaşmaya başladık sayılır. Bu antik hikâyenin daha erken katmanlarına daha önce ulaşıldığını pek sanmıyorum.

Herodot gibi, Pindar (M.Ö. 518-483) da Colchis'lileri esmer olarak anlatıyor. Genelde Argonotları ele alan IV. Pythian şiirinde Pindar şöyle diyor (212): "Esmer yüzlü Colchis'liler içinde, Aeetes'in huzurunda". Demek ki Pindar, bu konuda Herodot'u doğruluyor.

Artık iş tarihlemeye kalıyor. Herodot haklıysa ve Colchis'liler Sesostris (II. Ramses) döneminden Mısırlı askerlerse, Colchis'e M.Ö. 1301-1234 tarihleri arasında gitmiş olmaları gerek. John A.Wilson[5] II. Ramses'in hükümranlığını bu tarihlere yerleştiriyor. Bu tarihleme, sadece elimizdeki malzemenin kaynaklarının geneldeki eskiliğinin bir göstergesi. Colchis'in başkenti Aea şehri henüz bulunmamış, elimizde arkeolojik bilgi mevcut değil, Karadeniz kıyılarında olması icap ediyor (eskiden Phasis olarak bilinen bir ırmağın kıyısındaymış). Bugünkü Türkiye-Rusya sınırı üzerinde olması gerekir. Korkarım, Aea kalıntıları bugüne dek hiç aranmadı bile! Halbuki kazı için çok ilginç bir sit olurdu. Herhalde Ermeni Kafkas motifleriyle karışmış harika Mısır stili eşyalar bulunurdu. Kıymetli metaller, metal işçiliği ve altın işçiliği açısından eski sanatlar konusunda ne kadar ilginç şeyler bulunabilirdi. İlerleyen sayfalarda Aea'nın eski bir metalürji merkezine çok yakın olduğunu göreceğiz. Tabi, Herodot'un verdiği bilgileri teyit imkânı da doğmuş olurdu.

Aramak isteyenler için Aea şehrinin bir tanımını vermek istiyorum: "Phasis ırmağının geniş koyuna ulaştılar. Karadeniz burada bitiyordu... Sonra doğruca nehir boyunca kürek çekmeye başladılar; nehir *Argo*'nun pruvası için yer açarcasına iki kıyısını da köpüklerle yıkıyordu. Sol taraflarında Kafkaslar uzanıyordu; Aea kenti de bu kanattaydı. Sağ tarafta Ares düzlüğü ve tanrının kutsal korusu vardı. Buradaki yılanlar Altın Postu koruyorlardı. Altın Post, bir meşe ağacının yaprak yüklü dalları arasında duruyordu." (Meşe ve koruluk ifadelerinde Dodona'yla bir paralellik olduğuna dikkat ediniz, ileride önem kazanacak.)

Tekrar tarihleme konusuna dönecek olursak (Homer'in

"meşhur *Argo*"yla ilgili eski ve hakikî göndermesini de unutmadan), Sümer ve Mısır astronomi sistemlerinin temel ayrıntılarda aynı olduğunu gösterdiğim zaman, bahsettiğim tarihleri bir hatırlayalım. Babil tabletlerinin M.Ö. ikinci bin tarihli olduklarını ifade etmiştim; bu bize Sümer bölgesiyle ilgili zamansal bir üst limit vermektedir. Takvim konusunda tam bir benzerlik sergiledikleri Mısır yıldız saatleri, Mısır'da M.Ö. birinci binlerde değiştirilmiş vaziyetteydi (tradisyonların artan dejenerasyonlarına işaret eder biçimde on günlük haftalar on beş güne çıkarılmıştı).

O hâlde, birinci binlerden itibaren Mısır yıldız saatleri esas biçimlerini kaybetmiş durumdaydılar; bu da bize, M.Ö. ikinci binlerin sonunu, Sümer için olduğu gibi Mısır'da da üst zamansal limit olarak vermektedir. Bu arada fizikçilerden bir terim aşıracak ve okuyucuma bu tarihlerin, II. Ramses'in dönemi ve Colchis'e Mısır kolonistlerinin yerleşmesiyle ilgili olarak kuşku payıyla tespit ettiğimiz tarihlerle aynı büyüklük sisteminde yer aldığını söyleyeceğim. Elbette, bu üç tarih aynı malzemeler etrafında rastlantı eseri biraraya gelecek değillerdi! Bu durumda, Sirius bağlantılı malzemelerin -hangi kaynaktan çıkıyorlarsa- Akdeniz bölgesinde yayılması (ve ardınca dejenere olması) için üst limit olarak ortalama M.Ö. 1200 tarihini kabulden başka seçeneğimiz kalmıyor.

Bu tarihlemenin Akdeniz'de Minos egemenliğinin sonuna rastladığını belirtmek gerekebilir. En azından Sirius malzemelerinin yayılması açısından bir bağlantıya dikkat çekmeden geçemeyeceğim; bana çok aşikâr gözüküyor: Girit'te mevzilenen Minos deniz egemenliği çökünce, Mısırlılar ve Yakın Doğu halkları denizcilik faaliyetlerini artırmaya başladılar; Minos filolarının parçalanmasının getirdiği boşluk bu şekilde doldurulmuş oldu. (Alternatif bir görüş, zayıf bir ihtimal olmakla beraber, Minosluların, ulusal birliklerinin çöküşü sonrasında, kültürlerini, Akdeniz'in çeşitli bölgelerinde başlayan sürgün yaşantılarıyla tanıttıkları şeklinde olabilir; Minoslular denizci bir kavimdiler; ancak Sirius malzemelerinin tek kaynağının onlar olduğu fikrini benimsemiyorum.)

Minos kültürünün Tera volkanının patlamalarından ciddî

olarak etkilenmiş olduğuna dair kuvvetlenen çok sayıda kanıta inanma eğilimindeyim. F. Matz *Cambridge Ancient History*'de yayınlanan "Minos Uygarlığı: Olgunlaşması ve Zirvesi" adlı çalışmasında şöyle diyor: "Girit'te, Minoslulardan Mikenlere iktidarın barışçıl biçimde devredilmiş olması, açıklanması zor bir konudur." Halbuki volkanik patlamalar Minosluları zayıflatmışsa hiç de zor değildir. Minos kentlerinin surları yoktu. Minosluların adalarında, düşmanları körfezde kıstıran tartışmasız deniz hâkimiyetlerine güvendikleri anlaşılıyor; bu Ispartalıların Yunan anakarasındaki sursuz Isparta kentleriyle ilgili savunmalarını hatırlatıyor. Geç klâsik dönemde onların da karadaki hâkimiyetleri tartışılmazdı ve düşmanları körfezden öteye gidemezlerdi. Girit adasına karadan ulaşmak mümkün değildi ve Minosluların denizdeki üstünlüğü o denli büyüktü ki kimse onları kendi bölgelerinde tehdit edemiyordu. Tera volkanıyla ilgili olarak ulaşılan son sonuçlar, Girit yakınındaki bu küçük adadaki yerleşimlerin önce depremler yüzünden boşaltıldığı, bunu da birkaç yıl sonra volkanın Minos uygarlığını yok eden nihaî patlamasının izlediği şeklindedir.

Herodot *Tarih*'inin 1. kitabında bir kara gücünün, denizde bir deniz gücünü tehdit etmesinin ne kadar umutsuz bir olasılık olduğunu çok güzel anlatır; kara insanları olan Lidyalılar, gemiler yapıp fetihlerini adalara taşıma plânlarını bir yana bırakmak zorunda kalırlar. Çünki ne yaptıklarını bilmeden hareket ettiklerini görmüşlerdir. Eğer Minos filoları büyük volkanik patlamaları takip eden, denizin yükselmesi sonucu ortaya çıkan dev dalgalarla helâk olmuşlarsa, Minosluların Mikenlerle anlaşmaktan başka çareleri kalmamış olabilir. Aksi, intihar olurdu. Belki de kaçınılmaz olanı gönüllü bir iş gibi gösteren nazik ve onurlu bir anlaşma ya da anlaşmalar imzalamışlardı. Ayrıca, eğer Mikenliler de çok daha görmüş geçirmiş Minoslulardan bir parça olsun çekiniyorduysalar, beyefendiler gibi anlaşma masasına oturmak Minoslular için çok daha kolay olmuş olabilir.

Ancak denizci Minosluların etkisi Mikenler üzerinde birdenbire ortaya çıkmış olamaz, çünki Mikenler denizcilik bilgisine sahip değildiler (gemileri dahi yoktu); Girit adasını baştan başa

kuşatan medeniyeti bir anda kontrolleri altına almış oldukları düşünülemez, herhalde bahsettiğim anlaşmalar gereği birtakım denetimler hâlâ yerli Minoslularda kalmıştı. Mikenlilerin enerji ya da istekleri yoktu demek istemiyorum, ancak Minos filosu harap durumda olmalıydı ve en istekli Minoslu gemicilerin bile Miken istilâcıları için olmayan gemilerin başına geçecek hâlleri yoktu. Ayrıca yeni devralınmış adada iktidarlarını tesis etmek Mikenliler için sürüncemeli ve vakit alan bir meşgale teşkil etmiş olmalı. İşte tüm bu nedenlerle Girit'in yöneticileri Minosluların düzeyini hemen yakalayıp Akdeniz'de hâkimiyeti derhal tesis edecek durumda olamazlardı.

Mikenler, felâket öncesinde de uzunca bir süre boyunca Minoslularla rekabet içindeydiler (ve görünüşe göre Theseus önderliğinde onlara saldırıp duruyorlardı). F.H. Stubbings,[6] Minosluların, Mikenlerin Orta Akdeniz'deki ticarî çıkarları aleyhine, sonucu hayal kırıklığı olan bir "Sicilya seferi" de düzenlemiş olduklarını kaydeder. Bu hadise, tam bir felâket ve Atina'nın Pelopones Savaşı'nı yitirmelerine sebep olan, Atinalıların meşhur Sicilya seferini hatırlatır. Böylece Sicilya, başka hiçbir yerde görülmemiş biçimde, olayların akışını alabildiğine değiştirmiş iki tarihî felâketin sorumlusu gibi karşımıza çıkıyor.

Neticede Minos egemenliğinin zaten inişe geçmiş olduğunu görmekteyiz. Stubbings şöyle diyor: "Kesin olan Girit'in düşmesinin, alabildiğine geniş çaplı Miken faaliyetlerine kapı aralamış olduğudur!" Aynı şekilde Mısırlıların denizcilik faaliyetlerinin de artmış olduğuna kesin gözüyle bakabiliriz. Mısır, Minos egemenliği altındaki Girit'le yoğun bir ticaret içindeydi ve yeni gelişmeler neticesi fazla bir tercihi de kalmamış olmalıydı: Ya denizcilik faaliyetlerini artıracak ya da ithal edilen maddelerin kıtlığı yaşanacaktı. Minyas adının (dolayısıyla Argonotlar için kullanılan Minyae ünvanının da) Minos adıyla bir alâkası olması da kuvvetle muhtemeldir. Neticede, Minoslular Mısır'la ciddiye alınacak bir temas içindeydiler ve dönemin en iyi denizcileriydiler.

Farklı yollardan tespit ettiğimiz üst zamansal limitlerden bahsederken Minos uygarlığının çöküşünü gözden geçirmek yerinde oldu. Çünki Minos deniz üstünlüğünün son bulmasıyla, di-

ğer halklar denizde serbestçe hareket etmeye başladılar ve tek tip Minos deniz trafiğinin müsaade etmeyeceği ölçüde bir kültürler arası temas çeşitliliği meydana çıktı. Bütün ülkelerin girişimci insanları, -Yunan anakarasından etnik gruplar, Nil nehri civarından tecrübeli kişiler; Lübnan, "Kenan", Filistin'den uyanık Samîler- kısacası bir kayık bulup buluşturan hemen herkes talihinin yaver gideceğini umarak yollara koyuldu.

Tüm bu halkların açık denizlerde dolaşmaya başlaması, korsanlığın da tehlikeli biçimde boy göstermesine rağmen, kültürel seviyede kaçınılmaz biçimde çapraz aşılanmalar sonucunu verdi. Boğulan denizcilerin ve sermayelerini batıran tüccarların sayısı alabildiğine artmıştı ancak Sirius malzemeleri de bu arada Mısır ve Sümer'in sınırlarını aşıp çok daha geniş kitlelere ulaşma imkânı buldu. Çünki senkretizm, yani farklı prensiplerin birarayа gelip kaynaşması süreci de alabildiğine artmıştı. İki bin yıl ve belki daha da önce, Mısır ve Sümer kültürleri birçok sırları paylaşmışlardı: Artık bu sırlar Pandora'nın kutusundan çıkıp, Truva ve diğer yerlerdeki savaşçıl Miken kahramanlıklarının beyaz ateşi içinde gerçekleşen sentez vasıtasıyla Yunan kültürü olarak bilinecek yapıya girmeye başlayacaklardı. Kahramanlıklar çağı başlıyordu, *arete* (her şeydeki mükemmellik anlamına klâsik Yunan ideali); büyük *Odyssey*'nin ikincil kaynaklarda bulunan kısmı ve *Argo* hikâyelerinden arta kalanlarla karıştırılıp *İlyada*'da kan ve demirle dövülmeye başlanacaktı. Ele geçmez ejderhanın dişleri, savaşın kalın derisinde kaybolmuştu; artık Sirius materyalinin iskeleti Grek destan geleneğinde zorlukla seçilebiliyordu ve çağımızda karşımıza silâhlanmış adamlar gibi çıkacaklardı. İşte gene meydandalar, onlardan kaçamayız. Savaşacak yerde bu yabancılara kökenlerini sormak gerek. Modern anlayışımızın çok dışında bir dünyanın yaşayan fosilleriyle karşı karşıyayız. Üzerleri, klâsik Yunan'dan bile önceki dönemlerin örümcek ağlarıyla örtülü. Hesiod ve Homer'den bile eskiler. Bu hayaletler, Mısır mezarları ve Ur gömütleri hariç, hiçbir yerde karşımıza çıkmayacak ölçüde antik.

Argonotlar bileşkesine biraz daha ışık tutmak üzere, Grek

dünyasının tüm tuhaf ve harika yönlerini eşsiz bir biçimde veren Robert Graves'in olağanüstü çalışması *The Greek Myths*'e (Grek Mitleri) bir göz atalım. Şunları buluyoruz:[7] "Aeaea ('ağlayış'), bildik Ölüm tanrıçasının döne döne şarkılar söylediği tipik bir ölüm adasıdır. Argonotlar efsanesi bu adayı Adriyatik körfezinin başucuna yerleştirir; bir ihtimal Pola yakınlarındaki Lussin olabilir. Circe 'şahin' demektir ve Colchis'te Hekate'ye adanmış, söğütlerin süslediği bir mezarlığı vardır." Jason'un, Medea'nın önerisiyle, Colchis'te tanrıça Hekate'ye bir kurban kestiğini *Argonotika*'dan hatırlıyoruz. İleride Hekate'nin Sothis ya da Sirius'un yozlaşmış bir biçimi olduğunu göreceğiz. Ama önce Graves'in kitabından öğrendiğimiz yukarıdaki bilgiyi bir değerlendirelim. Öncelikle *Argonotika*'da sık sık bahsedilen Circe'nin "şahin" anlamına geldiğini öğreniyoruz. Bu hemen Mısır'daki yaygın "Horus şahini"ni akla getiriyor; Mısır'da "Horus şahini", ölümden uyanma, diriliş simgesiydi. Horus'un şahin ya da atmacası, Memfis'deki Mısır mezarlığının (nekropolünün) hâkimiydi. Colchis'deki Mısır mezarlığının da hâkimi olacağı pek açıktır.

Doğal olarak, Grekler, şahini, kendi ölüm tanrıçaları Hekate biçiminde algılıyorlardı. (*) Hakkında hiçbir şey bilmedikleri Horus'un erkekliğini korumak için hiçbir gerekçeleri yoktu. Ancak Horus şahini bir simge olarak üzerlerinde güçlü bir etki yaratmış ve Grek mitolojisinde kadınsı bir figüre aktarılmıştı. Gerçekte, Colchis'teki Circe mezarlığı neredeyse kuşku götürmez biçimde Herodot'un Mısırlı Colchis'liler döneminden kalmaydı. Yöneticisi de, Greklerin Circe adını verip kadınsı bir figüre dönüştürecekleri Horus şahiniydi. *Argonotika*'da, toprağa sihir marifetiyle ekilmiş askerlerin yerden fışkırıvermesi mizanseni, kısmen, "Circe mezarlığında" gömülü Mısırlı askerlere işaret ediyor olmalıydı; onlar da simgesi şahin ya da "circe" olan Mısır diriliş tanrısı Horus nezdinde ölümden dirilmeyi bekliyorlardı. (Kazılar bir gün

(*) "Hesiod, Hekate'den Gökyüzü, Yeryüzü ve Tartarus'ta hâkim üçlü Tanrıça olarak bahseder; ancak Helenler, yaratıcı güçleri pahasına yıkıcı güçlerini vurgularlardı... Aslan, köpek ve at olmak üzere üç başı vardı... bunlardan köpek, Köpek Yıldız Sirius'tu." Robert Graves, *The Greek Myths*, 31.7. M.Ö. 700'lerde yaşayan Hesiod da (*Theogony* 416) şöyle diyor: "Yıldızlı göklerde yeri vardır ve ölümsüz tanrılar ona büyük saygı gösterirler!"

Colchis mezarlığını gün ışığına çıkartabilir.)

Circe, Aea adasında yaşıyordu, bu isim, Jason'un Colchis'te gittiği ve Medea'nın geldiği kentin adıyla aynıdır. Grek mitolojisinde Circe, Helios ve Perse'nin kızı, kral Aeetes'in kız kardeşidir. Kral Aeetes, Colchis kralıdır. Böylece Medea'nın halası olur (Medea, Jason'a kaçmıştı). Aea "adasına" gelince, Aea kenti yakınında, Phasis nehrinde, bir adacık ya da nehir adası olduğu fikrindeyim. *Odyssey*'deki Circe bölümünün, *Odyssey'nin Yuvaya Dönüşü* adlı orijinal ve merkezî destana bir ekleme, epeski bir malzemenin nispeten özümsenmeden araya sokulmuş olduğu apaçıktır; coğrafya ile ilgili sonuçlara varmak haksızlık olur. Eğer bir şey varsa, o da şudur: Aea adası orada sanki Kuzey Atlantik, Kuzey Denizi ya da Baltık Denizi imiş gibi gösterilmiştir!

Circe'nin babası güneş Helios'tur; Helios, her sabah Colchis yakınlarındaki muhteşem sarayından çıkar, geceleri de atlarıyla meşgul olur. Benzer biçimde, Mısırlı Horus'un babası da güneştir. Horus'un kendisi de güneşin doğuşunu simgeler. Yunancadaki κιρκη (*kirkē*, Lâtincesi *circe* olmuştur) ilginç bir şekilde "bilinmeyen bir kuş" demektir. Bu bilgiyi (şu andan itibaren başvuracağımız) Liddell ve Scott'un açıklamalı Grek sözlüğünden alıyoruz. κιρκοζ (*Kirkos*) şekliyle, "bir çeşit atmaca ya da şahin", "bir çeşit kurt", "çember" demektir (Lâtincede *circus*'a dönüşür); ya da "yüzük" ve "bilinmeyen bir taş" anlamına gelir. Κιρκαια (*Kirkaia*) "bilinmeyen bir bitki" demektir. Tüm bu kelimelerden yalnızca özel isim Κιρκη (*Kirkē*), Büyücü Circe anlamına gelir; aynı kelime normalde "bilinmeyen bir kuş" demektir. Greklerin Horus şahinine -bilmedikleri bu simgeye- tepkileri nasıl da uygun. Ancak biraz daha netleştirmek için (*kirkos*) "bir çeşit şahin ya da atmaca" demeye başlıyorlar; yine de Mısırlıların asıl kastettikleri özel simgesel değer, Grekleri kuşkuya düşürüyor. Şahin ya da atmacaya benzemekle birlikte, Grekler türünü tam olarak tespit etmeyi başaramıyorlar. Doğal, çünki bu Grek değil, bir Mısır simgesi.

Bu noktada "avukattan fikir almak" gibi bir şeyler yapacağız. Liddell ve Scott'un sözlüğünden alıntı yapmak yetmeyecek. Bu konu için, D'Arcy Thompson'un açıklamalı kaynak kitabı *A*

Glossary of Greek Birds'e[8] (Grek Kuşları Sözlüğü) başvuracağız. Burada *kirkos* maddesinde şunlar yazıyor: "Atmaca'ya verilen şiirsel ve mistik isim; Apollon'un Kutsal Atmacası, sık sık astronomik, belki de Güneş'le ilgili bir amblem olarak karşımıza çıkıyor... Homer'de Apollon'un Kuşu... *Odyssey* XV. 525... Bu kuş özel bir tür olarak tanımlanmadığı için Scaliger ve diğerleri de bu şekilde almışlar. Ne hayvanlar tarihinin 9. kitabındaki kısacık notta, ne de Aristo, Aelian ve Phile'in zikrettikleri düşmanlık ve vasıflarıyla ilgili mistik göndermelerde, bu ismin belli bir dönemde özel bir türü anlattığı konusunda yeterli bilgi yer almıyor. Bu şiirsel bir isim... κιρκος (*Kirkos*) ile ilgili ifadeler belli ki mistik, temelindeki simgesellikse çözülememiş."

Hierax maddesindeyse, Thompson başka bazı bilgiler aktarıyor. *Hierax* kelimesi bütün atmacaları kapsayan genel bir ad. Burada da Horus'la ilgili intibalar yok değil; Thompson "Mısır'da Atmaca Tapınımı"na değinirken, Herodot ve Aelian'a atfen şunları söylüyor: "Rig Veda'da (*) güneş sık sık göklerde süzülen bir atmacaya benzetilir... Atmaca kalbi, kâhinlik kazanmak amacıyla yeniliyordu. Porph,. *De Abst.* ii.48[9]... Atmaca, Mısır'da pek çok hiyeroglifte yer aldı... Bunlar Horus ve Hat-Hor için kullanılıyordu; Hat-Hor, Plutark'ın οικος (ev) 'Ωρου'sudur (Orion). Chaeremon'a göre, fr.8 ψυχη 'ηλιος–θεος = ιεραξ (ruh güneş–tanrı = şahin). Mısır'da atmacaların kutsallığı ve bununla ilgili Güneş sembolizmi konusunda, ayrıca..." Yazar buradan Porphyry, Plutark, Eusebius ve İskenderiyeli Clement'e göndermeler yapar. Tüm bu materyalleri takip etmek isteyen okuyucum, doğrudan Thompson'un eserine başvurmalıdır.

Kirkos, ayrıca "bilinmeyen bir taş" da demektir. Deukalion (Grek Nuh'u) ve başkaca yerlerde karşımıza çıkan taş motif; burada da gelip bizi buluyor. Deukalion'un taşları yerden adam şeklinde biterler – yani topraktan çıkıveren insanlardır; Colchis mezarlığındaki ölülerin de yeniden canlanıp topraktan çıkacakları düşünülüyordu.

Circe'nin Sirius bileşkesiyle bir başka ilişkisi de Circe adasının Orion'un ölümle karşılaştığı yer olmasıdır.[10] Orion, takımyıl-

(*) M.Ö. 1300-1200'e dayanan en eski Sanskritçe metin.

Şekil 17. Mısır'daki Teb ve Colchis'teki Aea'dan eşit uzaklıktaki Yunanistan'ın Teb kenti.

dız olarak (Mısırca adıyla Sah denilirdi) Osiris'le eş tutulur; İsis'in kocasıdır, İsis de elbette Sirius'un kendisiydi.

Taş motifi farklı biçimlerinde Minyaelerle bir bağlantı sergiler. Bunu eski Grek yazar Pausanius'u okurken keşfettim: *Guide to Greece* (Yunanistan Rehberi) adlı kitabı benim için gerçek bir "tecrübe" oldu. Minyan şehri, geleneksel olarak, Boeotia'daki Orkomenos'tu. Bütün Argonotların Minyae oldukları ve Orkomenos kralı Minyas'ın soyundan geldikleri hatırlanacaktır.

Pausanius'la ilgili bütün göndermelerim, Peter Levi'nin, Penguin tarafından 1971'de yayınlanmış iki ciltlik tercümesi vasıtasıyladır. Bu pek bilgin Cizvit tercümanı, Pausanius'un anlattığı yerleri gezip dolaşmış, harabelerin ve manzaraların ve sit alanlarının, bugünkü durumlarını da eserine eklemiştir. Çalışma, pek çok not ve açıklamalarla zenginleştirilmiştir.

IX.Kitap, 34, 5'te şunları okuyoruz: "Lafistiyon Dağı'nın berisinde Yunanistan'ın pek şöhretli ve şanlı şehirlerinden Orkomenos uzanıyor." Levi şu notu düşmüş: "Bunun hangi dağ olduğunu kimse bilmiyor. Muhtemelen Aya Yorgi ve modern Lafistiyon'un yanındaki dağ olacak ve eski (Orkomenos) Kopaik Gölü'nün kuzeybatı köşesindedir."

Orkomenos'ta "Minyas ve Hesiod'un mezarları vardır. (38,3) Yöredeki Lafistiyon Dağı'nda (34,4) Lafistiyon Zeus'una ait kutsal 'bölge' yer alır... Heykeli taştandır. Athamas, Phrixus ve Helle'yi burada öldürmek üzereyken, Zeus çocuklara bir koçla altın bir post gönderir; onlar da koça atlayıp kaçarlar."

Şimdi, Pausanius'un (38,1) Orkomenoslu Minyaslılar hakkında söylediklerine kulak verelim: "Orkomenos'ta bir Diyonizos mabedi vardır ancak en eski tapınak Graces'e adanmıştır. Buranın insanları, kayalara özel bir tapınım yaparlar. Dediklerine göre bu taşlar Eteokles için gökten düşmüştür: Benim zamanımda ince işçilik ürünü heykeller vardı ama bunlar da taştandı." Levi ilâve ediyor: "Bu tapınakların harabeleri, (şimdi kendisi de yıkıntı hâlinde olan) eski manastırın sit alanında bulunuyor." Bu noktada Minyaelerin taşlarla bu kadar meşgul olmalarının, bizim materyallerimizde sürekli karşımıza çıkan taş motifleriyle bağ-

Şekil 18. Tanrıça Artemis cehennem bekçilerini Aktaion üstüne salar ve onu alt eder. Yay Yıldızı Sirius'un yayını tutmaktadır. Köpekler, Sirius Köpek Yıldızı'nın bekçi köpekleridir. Bu hâliyle tanrıça bizzat, tanrıça Sirius'un Grek versiyonudur. Ama gelenek karışmış ve Yunanlılarca parçalara ayrılmıştır; bunlar diğer mitleri kurmak üzere kullanılan unsurlar hâline gelmiştir. Artemis genellikle Sirius'un değil, Ay'ın temsilcisidir. Yay ve köpekler, sadece daha eskiye ait unutulmuş bir sembolik sistemin kalıntılarından ibarettir. (Berlin Müzesi'ndeki kırmızı bir vazodan, M.Ö. 470 civarı)

lantılı olduğunu düşünüyorum. Şimdi bağlantıyı başka bir taraftan kuran bir taş motifimiz daha var (38,4): "Orkomenosluların Aktaion'la ilgili bir efsanesi var. *Elinde taşlar olan bir hayalet*, tüm bölgeyi kırıp geçirmekteydi. Delf'den akıl soruluyor, onlar da tanrıyla temas kuruyorlar; sonuçta Aktaion'dan arta kalan her şeyin toplanıp toprakla kaplanması; sonra da hayaletin bronz bir heykelinin yapılıp demir menteşelerle kayalara yerleştirilmesi isteniyor. Ben bu menteşeli heykeli gördüm; ilâhî bir kahraman olarak düşünülen Aktaion'a yılda bir defa sunular yapılıyor. (İtalik vurgulama benim.)

Aktaion, gümüş yaylı tanrıça Artemis'i (Romalılarca Lâtince adı Diana olarak bilinir) yıkanırken çıplak görme talihsizliğine düşer. Artemis de 50 av köpeğiyle Aktaion'un peşine düşer; onu bir geyiğe dönüştürür ve okuyla onu öldürür (Burada Köpek Yıldız Sirius'la ilgili iki tema vardır: Av köpekleri ve Artemis'in yayı. Sirius'un eski dönemlerde Yay Yıldızı olarak da bilindiğini hatırlıyoruz). Bu sahne Şekil 18'de gösteriliyor; resim, yaklaşık M.Ö. 470 tarihinden kalma bir Grek vazo resmidir ve Artemis'i Aktaion'u öldüren köpeklerle birlikte gösterir.

Aktaion'u öldüren Hades'in bekçileri de 50 tanedir. Robert Graves ise bize şunları aktarır: "Aktaion Helenik dönem öncesi geyik kültünün kutsal kralı gibi görünüyor. Bir 'Büyük Yılın' yarısına karşılık gelen 50 aylık dönemin sonunda parçalanırdı..."[11] Burada "elli" sayısının bir zaman dilimine uygulandığına dikkat ediniz. Sirius B, Sirius A çevresindeki yörüngesini 50 yılda tamamlar; kutsal geyik kralın hükümranlığı da 50 yıldı. Eski geleneklerde, zaman periyotlarının niteliği (birbirinden bağımsız süreler olarak) değişirken sayısal değerlerinin aynı kalması çok rastlanılan bir şeydir. Bunun en tipik örneklerine Tevrat'ta rastlarız; meselâ yaradılışın 7 günü, 7 büyük çağa karşılıktır; Methusaleh gibi İbranî peygamberlerinin hayat "seneleri" de, güneş seneleri olarak verilmez. Ay takvimi ayları ya da birer ay süren "Ay Yılları" olarak ifade edilirler (Yakın Doğu'nun nispeten yakın dönemlerinde İbranî halkları bir ay takvimi çılgınlığı yaşamışlardı -bu kelimenin tam manasıyla bir "Ay çarpması"ydı- ve her şey Güneş değil Ay terimleriyle ifade edildi).

"Büyük Yıl"la ilgili göndermeye dikkat edelim. Bu 50'şer aylık iki hükümranlık dönemi demek oluyor. Yani 100 ay. Grek tanrıçası Hekate'nin adının "100" anlamına geldiğini öğrenmek de şaşırtıcı olmuyor. (*)

(*) Dogon kabilesi, Sirius B'nin 50 yıllık periyodunu sık sık şu şekilde tanımlıyorlardı: "Yörünge periyodu çift olarak sayılır, yani 100 yıldır denir... bunun sebebi ikizlik prensibidir." (Bkz. Ek 1) Yunanlılarda da benzer bir hesaplama âdetine rastladık; onlar da kutsal süreleri ikiyle çarparak "ikizleştiriyor"larmış, 50x2=100. Hekate ("100") onları birleştirir. *Hem* Sirius B *hem de* Sirius C'nin, Sirius A etrafında 50 yıllık yörüngeleri vardır (tabi C'nin de B çevresinde ek bir yörüngesi vardır), "ikizleştirme" bu *iki* yıldızın 50 yıllık yörüngesel periyodu eşzamanlı olarak paylaştıkları olgusunu işaret ediyor olabilir. Bu da 50 x 2 = 100 geleneğini açıklar.

Artık mitosların hakikî anlamları belki çok daha açık hâle geldi. Eski halklar bilgileri inat olsun diye bu şekilde saklamıyorlardı. Bu sırları bu şekilde yerleştirmelerinin nedeni, sırların varlıklarını sürdürmeleri içindi. Gerçekte bu konuda son derece başarılı olanlar eski Mısırlılardı; Greklerse çok daha eskilere dayanan bu Mısır sırlarını genelde hakikî anlamları konusunda hiçbir şey bilmeden korumuşlardı; bugün çok önemli bulduklarımız, doğuştan gelen bir muhafazakârlığın günümüze ulaştırdığı şeyler. Hikâyelerin mistik ve sembolik olması, ilk bakışta anlaşılmayan şeyler içerdiklerini göstermekle kalmıyor; "karakter" ve "olaylar" da tamamen sayısal bir belirleyicilik arz ediyorlar. Anunnakiler konusundan beri okuyucum bunu gözlemiş olmalı. Bu tarz çalışma, kelimesi kelimesine düşünülüp yaşanılan bugünkü uygarlığımızda yetişmiş olanlara zor gelebilir; çünki bugünkü uygarlıkta gizli anlam diye bir şey yoktur; her şeyi yüzeyden algılamaya alışık olanlar için eski mitosları bu şekilde takip etmek gerçekten de zor gelecektir. Sonuçta, bundan bir asır kadar geri gittiğimizde aklı başında insanların dünyanın M.Ö. 4004 tarihinde yaratıldığını düşündüklerini görüyoruz. Çünki onlar Tevrat'ın bu tarihi verdiği fikrindeydiler! Bundan yarım asır geriye gittiğimizde de, Tennessee mahkemelerinin, ünlü Scopes davasında, evrim kuramının sadece imansızlık olmakla kalmayıp aynı zamanda da yasa dışı olduğu ve okullarda da öğretilmesinin mümkün olmadığı yolunda bir karar verdiği görülüyor. Gelişkin bir teknoloji ve bilime sahip olduğumuz için son derece uygar olduğumuzu ve mümtaz, filozofların dokuduğu ince bir geçmişe sahip olduğumuzu varsaymak alışkanlığındayız. Oysa bu tam bir yanılsama.

Halbuki bizler merdivene benzeyen tekâmülcü bir zekânın sadece alt basamağındayız ve bu gezegenin hayli miskin entelektüel tarihi boyunca, ilk mutasyon geçirmiş atalarımızdan bu yana (meselâ etik ve mükemmeli arama konularında) bir hayli gerilediğimiz bile söylenebilir. Bu konuda akla hemen gelen birkaç isim Konfüçyus, Sokrat, Buda oluyor. Okuyucum kendi beğendiği filozofları bunların yerine yazabilir.

Ancak bu kitap çılgın bir uygarlığın kötü tarafları hakkında

bir söylev değil. *Argonotika*'daki bazı temel karakterlerin adlarını araştırırken bakın nerelere geldik. Şimdi pek makul ve ahlâklı varlıklar olduğumuzu varsayıp yeniden konumuza dönsek iyi olacak.

Jason adı "yatıştırıcı" anlamına geliyor. Bu isim, civa gibi karakteriyle pek uyumlu. (Jason'la ilgili celâlli birtakım yorumlar için, *Argonotika*'nın Penguin'den yayınlanan tercümesinde, Rieu'nün giriş yazısına bakınız.)[12] "Medea" "kurnaz" demektir; "Aeetes" "kudretli" yahut "kartal" anlamına gelir, Medea'nın babasıdır, Jason postu Colchis kralı olan Aeetes'ten çalar.

Buraya kadar Aktaion'un Minyanlı Orkomenos'la, kayalar fırlatan bir hayaletle (burada Deukalion'dan yansımalar vardır) ve Hades'in 50 bekçi köpeğiyle ve 50 ay süren bir hükümranlıkla ilişkili olduğunu gördük. Bağlantılar çok daha ileriye gidiyor. Pausanius'tan (34,4) Lafiston Dağı'nın şu şekilde tanımlanan bir yer olduğunu öğreniyoruz: "Daha yukarıda (Altın Postu taşıyan koçun sıçrayıp havalandığı noktadan itibaren) Ateş-gözlü Herkül vardı; Boeslulann Herkül'ün Hades'in köpekleriyle birlikte geldiğini söyledikleri yer burasıdır." Evet, bu "Hades köpeği" Cerberus'tur ve 50 tane başı vardır! (Sonradan bu 50 baş üçe indirilir. Herhalde 50 artık bir mana ifade etmez olmuştu; vazolara 50 tane baş çizmek de herhalde çok zor bir işti; gene Hades'ten gelen Hekate, Cerberus'un yerine geçer. Aslında üç de anlamlı bir sayıdır. Sothis'in kayığındaki üç tanrıçayı, Sothis, Anukis ve Satis'i Mısırlıların nasıl tasvir ettiklerini hatırlayın.)

Graves[13], "Cerberus da başlangıçta, Aktaion'u yok eden bedensiz sürü gibi, 50 başlıydı." diyor (Bkz. 22.1): "fakat sonraları sahibesi Hekate gibi, sadece üç başlı olarak düşünülmeye başlandı." (Bkz. 134.1) (Üç başlı Hekate, bir taneye indirilmiş üç Sothis tanrıçasıdır ve alt dünyadan bir eş görünümdür; tıpkı Sümer'deki "Alt âlemin Anunnakisi" gibi.)

Gelelim "postun" kendisine. Hem altın postun hem de Colchis'in, safrandan elde edilen bildiğimiz altın sarısı boyayla bir ilişkisi bulunuyor. Safranın elde edildiği *crocus sativus* bitkisi bugün bile *colchicum* ile yani "çayır safranı"yla karıştırılır; elbette ismini Colchis'ten alıyor; esas üretim bölgesi orasıymış. Çiçeklen-

me aşamasında crocus'a çok benzeyen colchicum bitkisi, eski dünyada çok önemliymiş. Gut hastalığı için bilinen yegâne ilâçmış (hâlâ da öyledir). Eski Mısır ve bütün Akdeniz bölgesinde gut hastalığını tedavi etmek için kullanıldığı bilinir. Colchis'in, colchicum'un bulunduğu yer olması, Mısırlıların neden buraya yerleşmeye başladıklarını açıklayabilir! (Fas'ın Atlantik kıyısı yakınlarında colchicum ile kaplı engin düzlükler ve tepeler görmüştüm ama eski zamanlarda Mısırlılar bunlara ancak Atlantik'e yelken açıp, güneye doğru kıyı şeridini izleyip içeri bölgelere giren nehirlere geçip uygun noktaya eriştikten sonra ulaşabilirlerdi. Uygun donanımı olmayan kare yelkenli gemiler için bunun neredeyse imkânsız bir iş olduğu açıktır.)

Herhalde hem crocus hem de bilinen safran Colchis'te bolca bulunuyordu ve herhalde çayır safranı yani colchicum da boldu ve bu ikisi bugün olduğu gibi eski devirlerde de birbiriyle karıştırılageldiler. Artık bu iki bitkiyi resmî olarak karıştırmıyorsak, bunun nedeni modern botanik aralarında bir fark olduğunu söylediği içindir. Gerçek safrandan çok kıymetli bir boya elde edildiği için altın postun da altın sarısı rengini, Colchis'te bulunduğu söylenen safran boyasından almış olması şaşırtıcı olmaz! Gene Medea'nın bitkiler hakkındaki ünlü bilgisi de Colchis'e çok uygundur; antik çağın en zorlu hastalıklarından birinin devasını Colchis üretiyordu; gut hastalığı korkunç ıstırap ve rahatsızlık veriyordu; bu ağrıları da bir tek esrarlı uzak Colchis diyarından gelen sihirli ot dindirebiliyordu. I. Burkill[14], safranın eski tarihi hakkında ilginç bilgiler veriyor. Burkill'e göre, Hindistan'a Türkiye'den giden ve bir Arî dili konuşan, güneşe tapan bir halk safran crocusunu da tapınım konusu yapar ve safrandan elde edilen boyayı da çeşitli biçimlerde kullanırlarmış.[15] Täckholm ve Drar'dan[16] aldığım bu bilgi, benim fikirlerime destek veren ifadeler taşıyor.

Richard Allen[17] Koç burcunu tartışırken Mısır'da Koç burcu yıldızlarına Post adı verildiğini söylüyor. Tanrı Zeus-Amen'in (Ammon-Jüpiter), "Tifon'un idaresindeki devler yüzünden Olimpus'un bütün sakinleri Mısır'a kaçınca, Koç biçimine büründüğünü" de ilâve ediyor. Koç Burcu (İng. *Aries*) ile ilgili bu tartış-

mada Allen, "farklı bir tarihteki unvanlarının bazılarının Auriga (takımyıldızının) Capella'sına uyarlandığını" da belirtiyor. Bununla sık sık karşılaşağız; esas tradisyonlar karıştırmaya başlanılınca, yıldızların isim ve tanımları, komşu ya da benzer yıldızlara aktarılmış. Bu, Sirius'la bu şekilde alâkalı yıldızlara "ağır" ya da "ağırlık" gibi tanımların verilmesinden özellikle belli oluyor. Çünki bu tanımı asıl hak eden Sirius B gözle görünmüyor; gelenek de, muhafazakâr olduğu için, tanımları koruyor ve Sirius'la alâkalı ve gözle görünür yıldızlara bunları tatbik ediyor. "50" sayısıyla ilgili olarak gördüğümüz sayısal tradisyonlarda da, gerçek anlam unutulunca simge ya da kavrama yeni, rastgele bir açıklama atanıyor.

Koç, gerçekten de altın postla özdeş görülmüş. Allen bu konuda şunları anlatıyor:

> Romalılarda hep Koç (*Aries*) olarak biliniyordu ancak Ovid *phrixea ovis*, Columella *pecus athamantidos helles, phrixus* ve *portitor phrixi* adlarını kullanmıştı. Başkaları da *phrixeum pecus* ve *phrixi vector* isimlerini kullandılar; Phrixus, Athamas'ın kahraman oğluydu, kız kardeşi Helle'yle birlikte koçun sırtında Colchis'e kaçan oydu... Yolculuğun sonunda Phrixus hayvancağızı kurban etti, postunu da Ares Korusuna astı, post burada altına dönüştü ve Argonotların aradığı obje oldu. Koç'un diğer lâkapları bu hikâyeden kaynaklanır: *ovis aurea* ve *auratus*, *chrysomallus* ve Aşağı Lâtincedeki *Chrysovellus*.

Post bir güneş simgesi olduğu için, Horus kavramına tekrar bakmak gerekecek. Horus, Mısır dilinde Heru'dur. Wallis Budge'den Heru'nun, "Güneş-tanrının eski ismi olduğunu" öğreniyoruz.[18] Heru kelimesi aynı zamanda "surat" da demektir.[19] Bir de şuna bakın: Heru (Horus) ve atmacası/şahini Colchis mezarlığına hâkimdi ve Medea'nın halası, (atmaca/şahin demek olan) adını buradan alıyordu, yani Circe. Yunan'daki güneş-tanrı Helios'un, Colchis'te atlarına baktığı ve burada muhteşem bir sarayı olduğu söylenirdi. Her sabah burada uyanırdı. Colchis aynı zamanda güneşe ait altın postun da ikametgâhıydı.

Burada, Mısır dilindeki "l" ve "r" harflerinin tamamen dö-

nüşümlü olduklarını ve aynı hiyeroglifle gösterildiklerini hatırlıyoruz. Sonuçta, Heru pekâlâ Helu da olabilir. Buna bir Grek soneki ekleyin, Helios'u elde edersiniz ve aynı kelime hem (erken) Mısır hem de (erken) Yunan dinlerinde güneş-tanrı anlamına gelir. Her iki ülkede de bu isim zamanla başka isimlere dönüşür. Örneğin, Yunanistan'da Apollo olur. Böylece Colchis merkezli Yunan ve Colchis'te bulunan Mısır tradisyonları arasında bu defa da dilbilimsel kanıtlar taşıyan bir başka bağlantı daha buluruz.

Yunancadaki ilginç *hero* kelimesi *ḥeru*'dan geliyora benziyor. Gerçi Sanskritçede *hero*'ya benzeyen bir kelime vardır. M.Ö. 1200'lerden sonra, eski Hindistan'ın dili olan Sanskritçede kahraman anlamındaki "hero" kelimesi *Vīra*'yla ilgilidir. Erken Rig-veda'da da (bir tanrıya karşıt anlamda) kahraman anlamında kullanılır ve bu Arîlerin Hindistan'a ilk göçleri zamanında oluşturulmuş bir eserdir. İki kelimenin birbirine akraba olduklarına kuşku yoktur. Ben gene de her ikisi için de ortak bir köken öneriyorum: Mısırcadaki *ḥeru* (başkaca örneklerle de karşılaşacağız).

Wallis Budge[20] *ḥeru*'ya, neredeyse *hero* ve *vīra*'yla özdeş bir anlam veriyor ve bunu şöyle tanımlıyor: "Yeryüzünde güneş-tanrının temsilcisi sıfatıyla krala denir." Bu ne tanrı ne de cin olan ve yeryüzünde yaşayan insana verilen kesin bir sıfattır: *Hero*, yani kahraman. Liddell ve Scott, bu kelimenin sadece savaşta başarı gösterenler için değil, şair Demodocus, kâhin Mulius ve hatta (*Odyssey*, 7,44) "savaştan hoşlanmayan Phaeacia'lılar için de kullanılırdı" der. Homer, kahramanların sıradan insanlar üzerine yükseltildiğini yazar, şair Pundar ise bu kelimeyi "tanrılarla insanlar arasında bir halk" olarak kullanır, *ḥeru*'nun bir başka dilde nasıl devam edeceğini düşünebilirdik ki, Mısırlıların Firavunlar için kullandıkları bu ifadeyi hemen hiç değişmeden Yunanca, Sanskritçe, sonra da Lâtince ve Hint Avrupa dillerinde görmekteyiz.

Homer'in Helios kelimesini tam da Liddell ve Scott'un tanımladıkları biçimde "doğuş ve batış, ışık ve karanlık, sabah ve akşam" olarak kullandığını belirtmeliyim. Mısır'da Horus'un güneş-tanrı olarak bu sıfatla anılışı, doğup batma faaliyetiyle ilgiliydi. O her sabah yepyeni doğan çocuktu (Yunanlılarda da Helios

her sabah yeniden Colchis'ten doğar). Böylece Homer *ḫeru*'dan türetilmiş Helios'u bir Grek ozandan çok bir Mısırlı gibi kullanmıştır.

Liddell ve Scott'ta ismin hemen Helio-Serapis'in Helios'unun altında yer aldığını görüyoruz. Helio-Serapis, Helios'u "bir Mısır tanrısallığı" olarak tanımlanıyor. Serapis ile ilgili bir tanımın hemen başında yer alan bu Helio'nun anlamını yorumlamayı okuyucuya bırakıyorum. Serapis, Ȧsâr-Hep'in Grek biçimiydi; Hep Yunanistan'da Boğa Apis olarak biliniyordu. Ȧsâr da elbette Osiris'tir. Ḫeru ve Ȧsâr'ı birleştirmek ve "Horus-Osiris" olarak ele almak Mısır'da o kadar yaygındı ki bunlara göndermeler yapılır. Benim Helio'nun *ḫelu* ya da *ḫeru*'dan geldiği şeklindeki tezimi kabul edersek, Yunancada aynı şeyle karşılaşıyoruz.

Okuyucu artık bu araştırma sırasında karşılaşılan "şoklara" bağışıklık kazanmıştır. O hâlde Yunancadaki "e"yi kısaltırsak (eta'dan epsilona) *ḫeru*dan türetilmiş (burada da aspire/nefes sesi düşmüştür, sesli düşmesine bağlı olabilir) *erion* kelimesiyle karşılaşıyoruz ki "yünlü post" demektir!

Herakles ("Hera'nın şanı") kelimesinin de -Graves, Herakles'in *Argo*'nun gerçek kaptanı olduğunu savunur- ve koruyucusu Hera'nın isminin de (Zeus'un karısı ve tanrılar kraliçesi) *ḫeru*'dan türetilmiş olması muhtemeldir. Bu isimlerin de Seirios kelimesiyle alâkalı olduğu bilinir. Seirios da bize Sirius ve Sanskritçe *svar, suryas* vb. vermektedir. Sanskritçede *Sūra* "hero" demektir. Bu, bize bu kelimelerin de bağlantılı olabileceğini gösteriyor. Liddell ve Scott bu kelime bileşimlerinin Helios kompleksinden ayrı olduğunu düşünürler. Ancak onların fikri de sadece bir fikirdir. *Sūrana* "ateşli, atılgan" demektir, Seirios da "yakıcı" anlamına gelebilir (burada da Köpek Yıldızın tahmin edilen yakıcılığı ile bir ilgi olabilir).

Postumuza dönersek, Yunancadaki yünlü post kelimesinin Mısırca Horus'la alâkalı olduğunu görüyoruz. Yunancadaki Güneş kelimesi vb. derken... böyle sürüp gidiyor. Şimdi sadede gelelim: Neden post? Yine bizi kuşatıp duran bir kelime oyunuyla karşı karşıyayız.

Sümerleri unutmayalım. Marduk'un 50 ismine tekrar bir göz atalım. Bunlardan biri Nebiru. Bu Jüpiter'in bir adı olarak düşünülmüş ancak bir karışıklık da var; bu kelime *Hamlet's Mill* adlı kitapta ve diğer bazı Sümerle ilgili kaynaklarda tartışılıyor. Bu isim nereden geliyor? Ne anlama geliyor? Neden bu elli isimden biri?

Kırk dokuzuncu isminden hemen sonra Marduk "Ülkeler Efendisi" olarak anılıyor (bizim için pek önem taşımayan Akkadca şekli Bēl Mātāti; bizi ilgilendirecek Sümerce biçimini bilemiyorum). Bu ellinci isim olarak kabul edilen addan sonra bir başka isim daha geliyor: Ea (Enki). Sonra da Marduk'un 50 ismi olduğu söyleniyor. Oysa 51 ismi var! Ülkelerin Efendisi, Nebiru'nun bir eşanlamı olarak ele alınabilir (diğer isimler gibi bunu da Speiser ve Heidel'den aldım). Böyle düşünürsek, Ea ellinci isim oluyor ve her şey yoluna giriyor.

Şimdi tekrar Mısır diline dönelim. *Neb* kelimesi çok yaygın, bileşik biçimlerde kullanılıyor ve "Efendi" demek. Bu arada Sümerce Nebiru'nun Mısırdaki Neb-Ḥeru'dan geldiği fikrini belirteyim. Ḥeru'yu eski Mısır'daki güneş anlamında düşünürsek, Babil *Enuma Eliş*'indeki Nebiru tanımlarını, Neb-Ḥeru'nun tam bir tasviri olarak düşünebiliriz. Neb-Ḥeru yani "güneşin Efendisi": "Göklerin ve yerin geçitlerini Nebiru tutar... Denizin ortasından yorulmaksızın geçer/Adı 'Geçit' olsun, onları o denetler" vb. Burada çok daha açık biçimde güneş ögesi ardında bir de yıldız ögesi görülüyor. Ancak konuyu birden birçok katmanı açarak karıştırmak istemem. Horus'un Sirius sistemiyle ilgisini hatırlamak ve bir Ḥeru-ami-Sepṭ-t "Sothis Horus"u ve bir de Ḥeru-Sepṭ "Köpek Yıldız Horus" olduğunu belirtmek yetecek. Ayrıca Jüpiter olduğu düşünülen Nebiru hakkında, Mısır'da bir de Ḥeru-sba-res, "Horus, güney yıldızı" yani Jüpiter ve Ḥeru-up-Shet "Jüpiter gezegeni" şeklinde ifadeler olduğunu da bilelim. Nebiru, *Enuma Eliş*'te de açıkça bir "yıldız" olarak tanımlanır. Horus, Ḥeru-amiu olarak da vardır, bu da "krokodil başlı, kuyruğu bir köpek kafasıyla biten bir atmacadır"! Köpek, Sirius'la ilgilidir. Ḥeru-ur-shefit, Horus'un çakal biçimidir; *ḥeru* aynı zamanda bir asanın ve öteâlemdeki çakal *başlı* bir ögenin de adıdır. Neb genel adını kul-

lanan Horus'un bir biçimi, Ḥeru-Neb-urr-t'dır, anlamı "Horus, yüce tacın sahibi"dir. Başka Ḥeru-Neb-pāt'lardan biri de "Horus, insanların efendisi"dir. Ḥeru-Neb-taui, "Horus, İki Ülkenin Efendisi" demektir. Nebiru'nun "Ülkelerin Efendisi" şeklindeki eşanlamını hatırlayın.

Yunan, Mısır ve Orta Doğu kaynak ve kavramlarıyla altın post öyküsünün iyice derinlerine daldık. Anahtar kelime ve isimler verdik. Tüm bunlar Sirius kompleksi çevresindeydi. Başka neler keşfedeceğiz? Belki Mısır kelimeleri konusunda bir mola vermek gerekecek. Konunun başka yönleri de var ve bizi gizeme, yani konumuzun kaynağına daha da yaklaştırıyorlar.

Notlar

1. *Toward the Image of Tammuz and Other Essays*, Harvard UP, ABD, 1970.
2. Kramer, S.N., *History Begins at Sumer*, Doubleday Anchor Book, New York, 1959, s. 91-4.
3. *Antiquity of the Jews*, Kitap I, Bölüm 2.
4. *Herodot Tarihi*, 2. Kitap, 103.
5. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts*, s. 8.
6. "The Rise of Mycenaen Civilization", *Cambridge Ancient History*.
7. Graves, Robert, *The Greek Myths*, 2 cilt, Penguin Books, Londra, 1969, 170.5.
8. Thompson, D'Arcy Wentworth, *A Glossary of Greek Birds*, Oxford, 1896.
9. Geleneksel kısaltmalara aşina olmayanlar için Porphyry, *On Abstinence from Animal Food*. Porphyry, erken dönem Yeni-Eflâtunculardandı, Plotinus'un bir öğrencisiydi ve *Enneadlar*'ı çevirmişti.
10. Graves, y.a.g.e., 170.6.
11. a.g.e., 22.1.
12. Robert Graves, Jason'un "şifacı" anlamına geldiğini öne sürer.
13. Graves, a.g.e., 31.3.
14. Bu kitapla ilgili baskı bilgileri bulamadım ve pek de uğraşmadım. Burkill tanınan bir botanikçiydi.
15. Täckholm ve Drar, "Flora of Egypt", Cilt III, *Bulletin of the Faculty of Science*, No.30, Cairo UP, 1954.
16. Not 15'e bakınız.
17. *Star Names*, y.a.g.e., Koç burcu maddesine bakınız.
18. Wallis Budge, *Hieroglyphic Vocabulary to the Theban Recension of the Book of the Dead*, Londra, 1911. *Ḥer* maddesine bakınız, s. 273.
19. a.g.e., s. 271
20. a.g.e., s. 273, *Ḥer* maddesi.

ÖZET

Sümer tanrısı An'ın bir kızı vardır: Bau (Mısır'daki "köpek" anlamına gelen *auau* gibi köpek ulumasını temsil eder) köpek başlı bir tanrıçadır. Mısır'daki tanrı Anubis (Anpu) de köpek başlı bir tanrıdır.

Sümerli Bau, An'ın kızı olarak elli büyük tanrının da (Anunnaki) kardeşleri olur. Onlar da An'ın çocuklarıdır. Bau, bir Köpek Yıldız Sirius tanrıçası olabileceği için, "ellilerin" kız kardeşi olması önemlidir çünki Sirius B'nin yörünge periyodu 50 yıldır.

Altın post, Karadeniz'de Colchis'tedir. Jason ve Argonotlar onu aramaya giderler. Colchis M.Ö. 1200'lerden önce eski bir Mısır kolonisidir.

Herodot, sünnet âdetinin Mısır kökenli olduğunu söyler. Ziyaret ettiği Colchis'lilerin de sünneti Mısır'dan aldığı fikrindedir. (İbranîler, sünneti, esaret döneminde Mısır'dan almışlardır.) Dogonların, Dogon Sirius gizemiyle bağlantılı Sigui töreni de genelde sünnet törenleri etrafında döner.

Argo'daki önemli kadın karakter Circe'dir (bu isim atmaca veya şahin anlamına gelir). İsis'le Osiris'in oğlu Horus da atmaca veya şahinle simgelenir. Circe, Colchis mezarlığının yöneticisidir. (Bu mezarlık da aslında Mısır mezarlığıdır. Colchis bir Mısır kolonisiydi.) Mısır'da Memfis mezarlığına hâkim olan Horus, Mısır etkisi hâlâ önemliyken Colchis'de de hâkim olmuş olabilir. Circe belli ki Horus'un bir Grek türevidir.

Yunanca *kirke* kelimesi (Circe) -Yunan "k"larını Lâtin "c"lerine dönüştürme alışkanlığıyla Circe yazılır- "bir çeşit atmaca veya şahin" ya da "bilinmeyen bir kuş" demektir. Mısır kültüründen aldıkları ve pek anlamadıkları bir kavramla ilgili olarak Yunanlılar arasında oluşması beklenecek türden bir karışıklık söz konusudur.

Aktaion kutsal bir geyik-kraldır, 50 av köpeği tarafından (50 ve köpek motifi birleşiyor) avlanır ve gümüş bir yayla öldürülür (Sirius da geleneksel olarak "Yay Yıldız" dır ve Mısır'da da tanrıça Sirius'un bir yayı vardır).

Aktaion'un simgelediği kutsal kralın 50 aylık "kutsal bir hükümranlığı" vardır. Böylece Sirius'la ilgili 50 birimlik zaman dilimlerine (ay, yıl) bir de "hükümranlık" ekleniyor. Sirius B'nin "yörüngeyi" kapsayan periyodu da 50 yıldır, bu mitololjik dilde rahatlıkla bir "hükümranlık" olarak düşünülebilir.

"Dogonların Kökeni" adlı bölümde açıklandığı gibi, 50 aylık periyot sonradan Olimpiyat Oyunlarına da uygulanmıştır. İki olimpiyat arasındaki süreyi -yaklaşık 4 yıl- tanımlar. Gerçekte bu süre 49 ay, 50 ay, 49 ay olarak değişir. Bu Sirius B'nin yörüngesini "ay değerlerinde" 49,5 olarak denkleme çabasını gösterebilir. Bir 49, bir 50 kullanılarak, tam değere ulaşılır çünki 49+50=49,5+ 49,5'tur. Eski Yunan'da "elli ay" konusunda başkaca tek kuram Robert Graves'e aittir ancak onun ayla ilgili teorisi 49-50 dönüşümünü ve diğer bazı esrarları cevaplamaz. Sirius gizemiyle ilgili gerçek açıklamanın sonradan ayla ilgili bir gelenekle "inisiye olmayanlara" açıklanmış olması -aksaklıklarına rağmen- mümkündür.

Eski dönemlerde iki 50'şer yıllık dönemi, 100 yıllık bir "büyük yıl" olarak ele alma geleneği de vardı. (Uygulamada Olimpiyat Oyunlarında olduğu gibi 99 ay kullanılırdı ancak teoride ortalama 100 yıl iki hükümranlık olarak alınırdı.) Yunan tanrıçası Hekate'nin adı "100" anlamına gelir. *Argo* hikâyesiyle bağlantılıdır, Robert Graves tarafından İsis'le ilişkilendirilir, ayrıca bir "alt dünya versiyonu" şeklinde Sirius'la da ilgilidir. Sirius A'nın çevresinde, hem Sirius B hem de Sirius C elli yıllık bir yörüngeyi paylaştıklarından, "iki kez elli yıl" kavramını bu olguya ezoterik bir gönderme olarak düşünebiliriz.

Aktaion'u izleyen 50 cehennem köpeğinin, Cerberus'la bir benzerlikleri vardır; Cerberus en eski gelenekte 50 başlı bir cehennem köpeğidir. Bu 50 baş sonradan, Gılgamış'ın başlangıçtaki 50 arkadaşı gibi tradisyondan çıkarılır ve Cerberus'un üç başlı olduğu ifade edilir. Ancak aslında 50 başlıdır. Hesiod onu böyle anlatır. Burada 50'yle ilgili bir başka köpek motifi daha vardır (Sirius, Köpek Yıldızdır) ve Sirius konusuyla birçok açıdan ilgilidir. Buna, tanrıça Hekate'nin Sirius'un bir alt dünya versiyonu olması da dahildir. (50 Sümerli Anunnaki'nin de alt dünya benzerleri

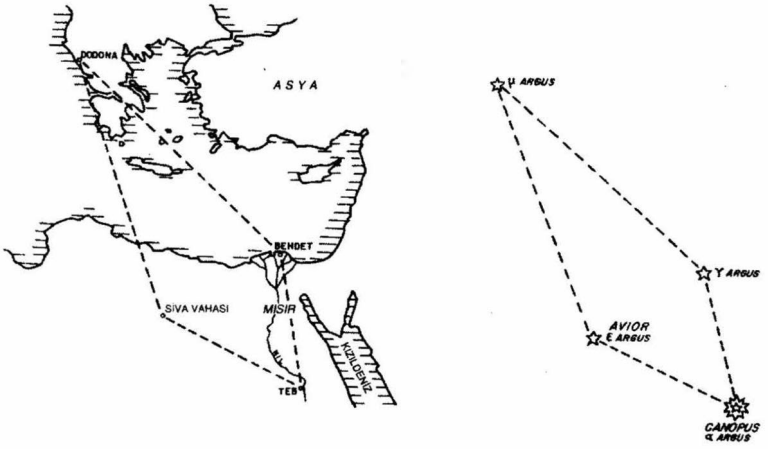
vardır. Alt dünyadaki "ölü benzerleri" ya da gölgeleriyle beraber, 50 göksel varlık 100 yaparlar. Hekate de "100" demektir.)

Gut hastalığının tek tedavisi (gut eski Mısır'da yaygındı) ismini, yetiştiği Colchis'ten alan colchicum bitkisinden elde edilen bir maddedir. Bu Colchis'te neden bir koloni kurulduğunu açıklar. Colchicum'a çayır safranı da denir ve gerçek safrana benzer; Karadeniz kıyılarında çok yetişir. Bundan altın renkli bir boya çıkarılır, belki de "altın" post adı buradan gelmektedir. Altın post bir Güneş sembolüdür. Horus, bir güneş-tanrısıdır. "L" ve "r" harfleri dönüşümlü akışkanlardır. Horus'un Mısır biçimi Ḥeru, Ḥelu olabilir ve Grek güneş-tanrısının adı Helios'u verir. Helios'un Colchis'te atlara baktığı söylenirdi. Yunancada "yünlü post" *erion* demektir. Bir nefesli (h) atılırsa, bu isim Heru'ya benzemektedir.

KEHANET MERKEZLERİ

Araştırmalarımızın bu aşamasında eski kehanet merkezlerini gözden geçirmek yerinde olacaktır. Orta Doğu'daki bu merkezler ilk bakışta rastgele oraya buraya serpiştirilmiş gibidir. Oysa, keşfedeceğimiz gibi, dağılımlarında belirgin bir model vardır ve bu modelin bizim konumuzla bir şekilde bağlantıları bulunmaktadır. Bu model ayrıca antik dünyada hayli ileri bir coğrafya ve ilişkili disiplinler bilgisine işaret eder. Kehanet merkezlerinin dağılımının *Argo* gemisiyle ilişkili olduğu görülecektir. Antik dinî esrarların tüm sistemi hakkında, eksik bir arka plânı biraz doldurmamıza da yardım edecekler. Kehanet merkezleri eski dünyada dinin uygulamaya geçirildiği esas merkezlerdi. Varlıkları asla bir tesadüfe bağlı olamazdı, kolayca erişilebilir bir yerde olmamalarının da elbette bir anlamı vardı. Yunanistan'da Dodona'dan daha kuş uçmaz kervan geçmez bir yer bulunur mu? Coğrafî olarak uygar Yunanistan çemberinin dışında kalıyordu. Elverişli olamayacak kadar hem fazla kuzeyde hem de fazla batıdaydı. Böyle önemli ve başat bir yer neden "vahşî" bir yerde kurulur? Benzer biçimde Nuh'un gemisi de neden kimselerin gitmediği Dodona'dan bile sapa bir yerlere demir atar ki? Nuh'un Gemisinin, *Argo*'nun ve onların Sirius gizemiyle bağlantılarının, eski Akdeniz dünyasındaki dinî uygulamaların coğrafî yapısıyla yakından ilişkili olduğunu birazdan göreceğiz. Bu olağanüstü ayrıntıları tek tek ele almak gerekiyor.

Burada deşifre edeceğimiz, eski dinsel uygulamalardan oluşmuş zorlu ve karmaşık bir örgü var. Basit bir şekilde yaklaşalım. *Argo* gemisini dünya yüzeyine projeksiyon yoluyla yayılmış biçimde düşünelim. Bu garip gelebilir ama okuyucum bana güvensin. Neticede bu göksel bir gemi; yukarıdan yer yüzeyine

Şekil 19. Dodona/Behdet/Teb/Siva Vahası
Jeodetik modelinin, Argo takımyıldızının yıldız modeliyle karşılaştırılması.

projekte edilmesi neden mümkün olmasın? Takımyıldızın en parlak yıldızı Canopus'tur; Canopus "Dümen", *pedalion* olarak da bilinir; Allen'in[1] bildirdiğine göre Aratos, Eudoxus ve Hipparchos (Ptoleme öncesi başlıca Grek astronomları) ona bu ismi verirler. "Dümen" kelimesinin kullanılması aslında hatalıdır çünki o sıralarda teknik olarak dümen mevcut değildir.

Mısır'ın kuzey sahilinde Canopus adlı bir yer vardır, Yunanlılar iyi bilirlerdi, Allen şöyle anlatır: "Eski Canopus artık harabe, ancak sit alanında şimdi Al-Bekūr köyü veya Aboukir var; burayı Amiral Nelson'un Nil muharebesi (1 Ağustos 1798) ve Napolyon'un Türkler karşısında kazandığı zaferden tanıyoruz (1799). Ptoleme'nin gözlem yaptığı Serapis mabedinin burada olduğu, Serapeum'un taraçalı duvarlarından anlaşılıyor." W.W. Tarn, *Hellenistic Civilisation* (Helen Uygarlığı) adlı kitabında, Büyük İskender hemen yakında İskenderiye'yi kurduktan sonraki dönemlerde, İskenderiye'den itibaren başlayan bereketli bahçelerin İskenderiye'nin oyun sahası olan Canopus'a kadar genişlediğini yazar. Yunanlılar için İskenderiye kurulmadan önce, Cano-

pus en ünlü kuzey kıyı Mısır kentiydi. Daha önceleri Canopus'un yerini Behdet adlı bir kent tutuyordu. Mısır birliği öncesinde burası Mısır'ın hanedan öncesi başkentiydi. Sonra başkent daha güneye, Memfis'e taşındı. İskenderiye nasıl Canopus'tan sonra ortaya çıkmışsa, Canopus da, Mısır sahilinde M.Ö. 3200'den beri var olan son derece eski Behdet şehrinden sonra ortaya çıkmıştı. Klâsik Grek döneminde, bir zamanlar Behdet'in sahip olduğu şöhret Canopus için söz konusuydu. Ayrıca, aslen Behdet'te doğmuş birçok tradisyon da Canopus'a ait bilinir oldu; Behdet'in adı bile unutuldu. (*)

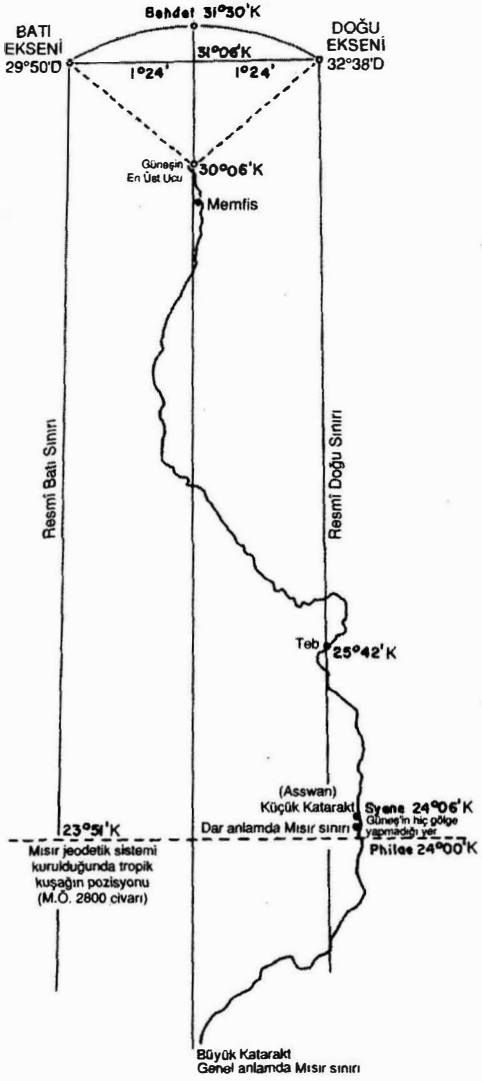
Richard Allen, Canopus kenti hakkında şunları da anlatır: "Canopus, ismini, Menelaos'un filosunun baş kaptanından alır; Kaptan Canopus M.Ö. 1183'de Truva'nın fethinden dönerken Mısır'a uğrar, İskenderiye'nin kuzeydoğu yönünde 12 mil uzakta konaklar ve burada ölür. Scylax (**), kaptan onuruna bir anıt yapıldığını, şehre ve o esnada ufuktan 7,5 derece ile yükselen yıldıza da Canopus adı verildiğini kaydeder. Sir Norman Lockyer, *The Dawn of the Astronomy* (Astronominin Doğuşu) adlı eserinde, Canopus'un yükselişine göre inşa edilmiş eski Mısır tapınaklarından söz eder.[2]

Yukarıda hem şehrin hem de yıldızın isminin aynı kaynaktan geldiği, bu kaynağın da ünlü bir filo komutanı olduğu, yani baş geminin dümenini idare ettiği belirtiliyor. Bir kez daha yıldız (ve yer) dümenle özdeşleştiriliyor; Canopus yıldızının diğer adı da "dümen" yıldızıydı.

Allen yıldızın isminin başka bir ilginç yönünü de şöyle veriyor, ki bize pek aşina gelecek. (Şekil 20)

(*) Behdet kenti, bugün Ürdün'ün İsrail denetimindeki Batı kıyısındaki Hebron'la aynı enlemdedir. *The White Goddess*'in (Beyaz Tanrıça) 4.bölümünde Robert Graves şöyle anlatır: "Filistinliler güney Yudea'daki Hebron mabedini Kalep'li Edomit kabilesinden aldılar. Ancak Kalebitler (Köpek Adamlar) Judah'ın İsrail kabilesinden yanaydılar ve burayı 2 yy. kadar sonra geri aldılar." "Köpek Adamlar" muhtemelen Köpek Yıldız Sirius'la ilişkilidir, Hebron da Behdet'in doğudaki benzeridir.

(**) Scylax, M.Ö. dördüncü yüzyılda yaşamış, kayda değer bir kâşiftir; Aristo onun İndus nehrinin ağzına, dolayısıyla Süveyş kıstağına (bir yarımadayı karaya bağlayan, iki yanı su, dar kara parçası, berzah) dek yelken açmış ve bu konuda bir kitap yazmış olduğundan söz eder.

Şekil 20. Behdet merkez alınarak çizilmiş eski Mısır jeodetik şeması.

Canopus isminin bilinen hikâyesi eski ve popüler ama bir de bir o kadar eski olan Aristides'in açıklaması var. Aristides, bu ismin Kıptî ya da Mısır dilinden *Kahi Nub*, Altın Toprak'tan geldiğini anlatır. Ideler de, benzer biçimde, aynı kaynağı Canopus'un diğer adları olan Arapça *Vezn*, yani Ağırlık ve *Ḥaḍar*, yani Zemin için de öne sürüyor. Ponderosus ve Terrestris isimleri de buradan geliyor olabilirmiş. Bu isimler ne kadar isabetli bilmiyorum, yıldızın kadiri ve ufka yakınlığıyla ilgili olabilir. Eratosthenes'deki Περιγειος (*Perigeios* – "yeryüzüne yakın") ismi bu ufka yakınlıktan geliyor olabilir.

Ne zaman bir Sirius bağlantısı bulsak, *El Vezn*, "Ağırlık" ve Lâtincesi *Ponderosus*'un karşımıza çıktığına dikkat edin.

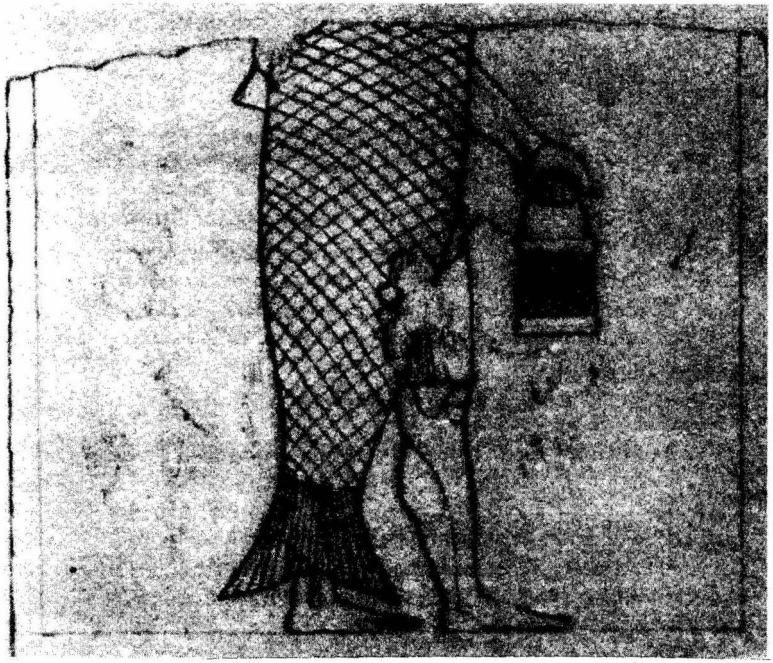
Allen, Hinduların Canopus'a Agastya dediklerini anlatıyor; Agastya, Risilerinden, yani ilhamı geniş bilge insanlarından birinin adıymış; ayrıca Argha'larının tayfalarındanmış..." Akdeniz kavramlarına nasıl da benziyor.

Daha önce bulduklarımız paralelinde, Allen'in bir başka Argo yıldızı olan η (*eta*) hakkında söyledikleri de ilginç: "(Jensen), bunun Ea ya da Ia'yla (*) ilgili bir Babil tapınak yıldızı olduğunu yazar; bu tapınaklar Eridu, Dalgaların Efendisi ile yani Oannes ile ilgilidir. Oannes esrarlı balık insandır ve krallığın en büyük tanrısıdır."

Burada da yüzer-gezer varlık Oannes var (Nommo'nun Babil'deki bu dengi için, özellikle Ek 3'teki metni okuyun); Oannes Sümer mitolojisinde Abzu'nun (veya Abis, Cehennem) dibinde akarsuda (tuzlu değil) yaşadığı yazılan tanrı Enki'yle özdeşleştirilmiştir. Sümer tufan öyküsünde, bir gemi yapmak için proto-Nuh'u uyaran ve yardım eden tanrı Enki'dir. Tevrat'ta bu görevi üstlenen ise İbranîleri yöneten Yehova'dır. Tanrılarının aslında yüzer-gezer olduğunu acaba kaç Yahudi bilir?

Bu erken Nuh ya da proto-Nuh, Enki tarafından uyarılır; başvurulan Tevrat öncesi kaynağa göre adı Ziusudra ya da Utnapiştim olarak verilir. Erken tufan hikâyelerinde, gemideki proto-

(*) Ea onun Akkadca ismidir, Enki ise Sümerce ismi; tüm Sümer şehirlerinin en güneyde kalanı olan Eridu onun jeodetik şehriydi.

Şekil 21. 19. yy. ortalarında Austen Henry Layard tarafından Koyuncuk'ta (Irak) gün ışığına çıkartılan Asur Oannes yontularından hâlen British Museum'da korunan tek orijinal kazı alanı çizimi. Bu, kazıcılar tarafından "Balık İlâh" olarak tarif edilen büyük ve kırılmış bir yarım kabartmanın alt kısmını göstermektedir. Oannes'i temsil eden ya da Oannes gibi giyinmiş bir rahibi gösteren figür, anlaşılan sazdan yapılma şu gizemli sepeti taşımaktadır. Sepette ne olduğunu hiç kimse bilmez! Belki de bu çizimin korunmuş olmasının nedeni, Layard'ın kitaplarından çoğaltma yapan yayıncıların bu resmi koymaktan vazgeçmiş olmasıdır; diğerleri kaybolmuştur.

Nuh tıpkı Nuh gibi kuru toprak bulmak için kuşları gönderir; Jason da kapanan kayalar arasından yolunu bulmak için kuş salmıştı. H.W.Parke, *Oracles of Zeus* (Zeus'un Kâhinleri) adlı kitabında Jason'un gönderdiği kuşları Dodona'yla ilişkilendirir. Hem Dodona hem de Delf, Grek Nuh'u Deukalion'un kendi yörelerinde karaya çıktığını iddia ederler. Nuh ise gemisini Ağrı Dağı'na çıkarmıştır; bu yeri kendisine kuşlar bulurlar. Birazdan bu kuşla-

rın ve buldukları yerlerin önemini göreceğiz. Şimdilik Dodona'yla Ağrı'nın, gemiden gönderilen kuşların bulduğu ve Nuh tarafından kurulduğu şeklindeki ortak öykülerine dikkat edin. İki öyküden birinin tamamen Grek, diğerinin de tamamen İbranî öyküsü olduğu doğrudur. Elbette Dodona'yla Ağrı arasında temas da olamaz. Bunlar, belki de sonradan tespit edilmiş yerlerdir. Tüm bunlar mitos ve masaldan başka ne olabilir ki – Yahudiler ve Grekler hiç temas kurmadılar. Aralarında ilişki olamazdı. Bunlar birbirinden bağımsız, hermetik anlamda yalıtılmış kültürler değil midir? Efendim? İtirazı olan var mı? Herhalde yoktur.

Bu nedenle, Dodona ve Ağrı Dağı'nın aynı paralel ve enlemde olmaları ilginçtir.

Ayrıca, Ağrı Dağı da, Kafkaslar için, Greklerin Dodona'sı gibiydi. Buraya Metsamor denirdi. İşte Prof. David Lang ve Dr. Charles Burney'in anlattıkları:[3]

> Son 50 yıldaki arkeolojik araştırmalar (bunu 1971'de yazıyorlar) Güney Kafkaslar'daki edebiyat, bilim ve eğitim tarihiyle ilgili tüm bildiklerimizi alt üst etti. Buradaki anahtar bir yerleşim yeri, Metsamor köyüdür. Echmiadzin'in birkaç mil batısına düşer, Ağrı Dağı ve Alagöz buradan kolayca görünebilir. Köyün yakınında yekpare kayalık bir "tepe" vardır; köye yarım millik mesafededir; arazi taşlıktır. Tepede mağaralar, yeraltı yerleşimleri, tarih öncesi yerleşim yerleri bulunur. Bugün, 5000 yıl kadar önce burasının metalürji, astroloji ve ilkel maji açısından önemli bir merkez olduğunu anlıyoruz.
>
> Metsamor "gözlemevi" esrarlı, kabalistik işaretlerle bezelidir. Ermenistan'da hiyeroglif yazı çok eski dönemlere, Yeni Taş Devrine dek uzanır. Bütün Ermenistan'da kayalara, bayırlara, mağaralara çizili, basitleştirilmiş insan ve hayvan figürleri içeren resim yazı (piktogram) ve taş yazılar (petroglif) bulunur. Ritüel ve sanatsal ifade kadar, bunların iletişime hizmet ettiği de su götürmez.

Metsamor'un dış dünyayla geniş çaplı temasları da şu şekildeymiş:[4]

> Bakır ve bronz metalürjisinde Sümer başarıları öncülük açısından hafife alınamaz. Erken Güney Kafkas kültür bölgesi, coğrafî ba-

Şekil 22. (a) (solda) Babil yarı-tanrısı Oannes; Babillilere göre dünya üstünde uygarlığı kurmak üzere göklerden gelen balık kuyruklu yüzer-gezer bir varlıktır.
Nemrut'tan (b) (üstte) Horsabad'taki (Irak) Kral II. Sargon'un kraliyet sarayından Oannes'in bir Asur duvar kabartması. Joseph Bonomi'nin *Nineveh and Its Palaces* (Ninova ve Sarayları) adlı kitabından alınmıştır. Yazar bu şekli Oannes'in Filistince ismi olan Dagon diye adlandırır. Orijinal yontu Oannes'in çevresinde deniz dalgalarını gösterir, bu ayrıntı gravürden çıkartılmıştır.

kımdan Yakın Doğu'da olmakla beraber, kuzey steplerinden sadece dar Kafkaslarla ayrılır. Bir kez bu geçit aşılınca tüccarların, merkezî Avrupa'nın bakır kullanan merkezlerine ulaşmamaları için hiçbir engel yoktur. Bu nedenle Gürcistan tüm komşu bölgeleriyle Yakın Doğu'dan olduğu kadar, Avrupa etkilerine de açıktı. Güney Kafkaslar, metal işlerinin iki ayrı kaynaktan ulaşacağı kadar önemli bir merkez sayılmazdı ve M.Ö. üçüncü binlerden itibaren daha önce mütevazı biçimde getirdiği kendi estetiğini ortaya koymaya başladı... Metsamor, Avrupa'da daha önce olduğu gibi, yabancı tüccarların metal kaynakları arayarak, kendi bakır ve metal ürünlerini getirerek ve kendi metal izleme tekniklerini yerli halka izah ederek geldiklerinin ipuçlarına sahiptir. Başka türlü yerli bir endüstri başlayamazdı. Bugünkü kanıtlar Ermenistan'ı Güney Kafkaslardaki en eski metalürji merkezi olarak gösterir ve bir Yakın Doğu etkisini de vurgular.

Yıllarca önce, bir okuyucum bana Ermenistan-Rusya'daki Metsamor hakkındaki arkeolojik raporların fotokopilerini yollamıştı ama onları bir türlü tercüme ettirmeye kalkışamadım. Ancak bana sit alanının Sirius'un helyak doğuşuna göre yönlendirilmiş bir dinsel merkezi de içerdiğini, Amerikan ve Rus arkeologların da Metsamor'un bir "Sirius yıldız tapınımı" merkezi olduğu sonucuna vardıklarını eklemişti. Bu da, araştırma için uygun bir fon ihtiyacı duyan meselelerden biri.

Mısır'da Teb'e pergelin iğnesini yerleştirecek olursanız, hem Dodona hem de Metsamor'dan geçen bir yay çizebilirsiniz.

Şimdi Oannes'le ilgili aktardıkları için tekrar Allen'a dönüyoruz:[5] "Berussos, Oannes'i tüm bilgilerde ilk insanların öğretmeni olarak tanımlar. Mitolojide insanın yaratıcısı da odur. Bazıları Oannes'i Nuh'un prototipi olarak görür."

Allen, Canopus yıldızını da şöyle anlatır: "Argo takımyıldızı, Nil Vadisinde büyük Tanrı Osiris'le bağlantılıydı, Argo'nun en büyük yıldızı da Osiris'in Yıldızı olmuştu." "Ağır" tabiriyle ilgili olarak da şöyle diyor: "Canopus, *The Alfonsine Tables*'da (*) (Alfonsine Tabloları) Suhel Ponderosus şeklinde geçer ('Perslerde Süheyl bilgelik demektir', ayrıca bir de 'Süheyl Sirius' bulunur); çağdaş bir yayında 'Sihil Ponderosa' olarak da geçiyor, bu, El Süheyl El Vezn'in bir çevirisi." Allen daha sonra bu ifadelerin aslında bir zamanlar başka bir yıldızı tanımladığı hakkında hikâyeler gösteriyor. Eskiden Orion yıldızları yakındaymış ve sonra "güneye kaçmış"mış. Bu, Canopus'un, ismini başka bir yıldızdan aldığını gösteriyor. Canopus, Sirius'un güneyindedir (Orion yıldızlarına yakındır) ve belli ki görünmez Sirius B'nin tanımı, görünür bir yıldızla, Canopus'la yer değiştirmiş yani "güneye kaçmıştır".

Şimdi yeryüzündeki *Argo* projeksiyonumuza dönüyoruz. Geminin kıçını ve dümenini Canopus'a yerleştiriyoruz. (Aslında gerçek Behdet şehrine doğru, doğu istikametinde biraz daha farklı bir yere denk geliyor.)

(*) 1252'de İspanya'da, Kral 10. Alfonso'nun hükümdarlığında hazırlanan astronomi tabloları.

Şekil 23. Argus'u *Argo* gemisinin pruvası için Dodona'nın kutsal meşesinden bir parçayı biçimlendirirken gösteren bir antik Yunan değerli taş yontusu.

Şimdi de Dodona'yı inceleyelim. Athena'nın *Argo*'nun omurgasına, Dodona'dan bir meşe yerleştirdiğini biliyorduk. Herhalde gemide boylu boyunca uzanıyordu. Çünki pruvası olduğu da söylenmiş. Allen şöyle diyor:

> Mitoloji, *Argo*'nun Glaucus ya da Argos tarafından 50 Argonotun lideri Jason için yapıldığında ısrar eder. Bunların sayısı gemideki kürek sayısına eşittir. Pallas Athene onlara yardım eder ve pruvaya Dodona'nın konuşan meşesinden bir parça yerleştirir, böylece Argo artık tayfaları bizzat uyarmakta ve onlara kılavuzluk etmektedir. Teselya'daki Iolchisten, Colchis'deki Aea'ya yolculuk böyle başlar, altın postun peşine düşülmüştür. Yolculuk bitince de Athene, gemiyi göğe çıkarır.

Argo projeksiyonu ölçülürken, bu iş Behdet harabelerinden itibaren yapılır; bu Mısır'ın Akdeniz kıyısındaki Canopus'tan ölçüm yapmaya göre daha kolaydır, ancak Grekler unutulmuş Behdet'in yerine Canopus'u koyarlar. tıpkı Delf'e giden "Canopik Herkül" örneğinde olduğu gibi. Pausanius Canopik Herkül'ü Grek Herküllerinin atası sayar. Grek Herkülleri çok daha geç tarihli (M.Ö. 470 civarında Argos tarafından yıkılan ve Yunanistan'ın Argive ovasındaki kayalık bir tepede kurulmuş antik bir kasaba olan) Tiryns'den gelirler (Greklerin, gerçek Herkül'ü Mısırlı olarak düşünmeleri önemlidir). Bizzat Delf mabedi de Grek Herküllerini, biraz aleyhlerine olacak biçimde esas Mısırlı Herkülle karşılaştırır. Argo hikâyesinin önceki versiyonlarında kaptanın Jason değil Herkül olduğunu hatırlayın. Bugün pek çok yazar Herkül'ün bir Gılgamış kalıntısı olduğunu kabul eder; çoğu motif ve işler, iki kahramanda da aynıdır.

Evet, *Argo*'yu dümeni Canopus'a (Behdet'e) gelmek üzere

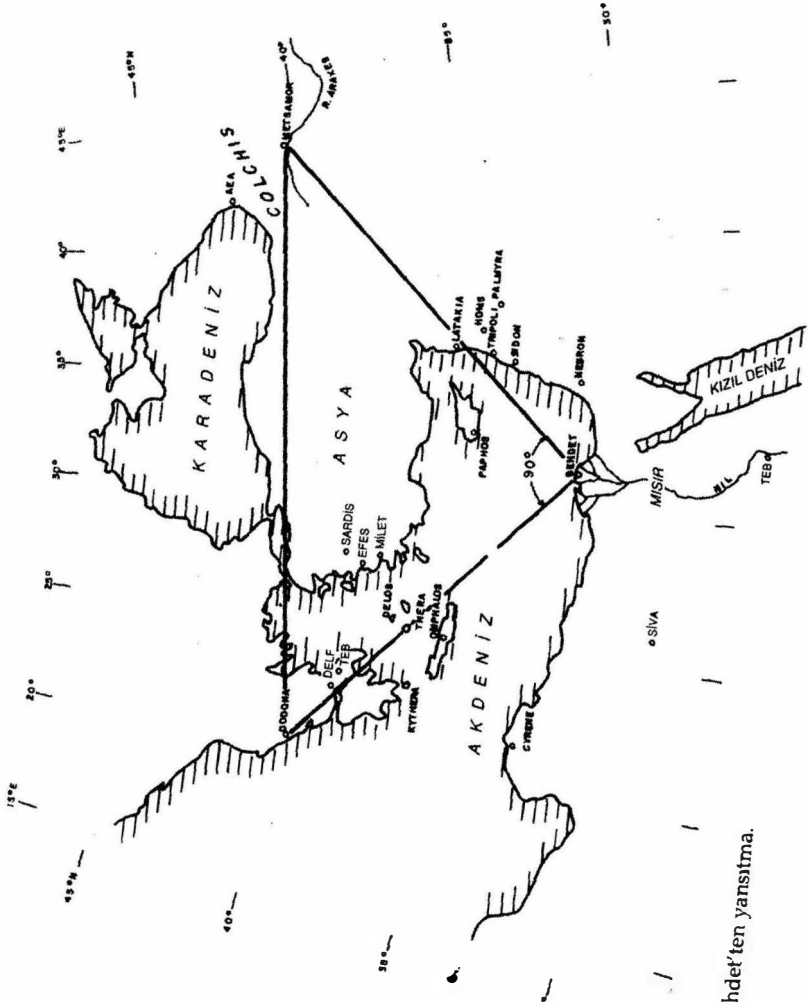
yerleştirirsek, diğer ucu da Dodona'ya koyarız çünki pruvadaki meşe oradan gelir. Canopus-Behdet, adını dümenden alır, Dodona da pruvayı vermiştir. Bu yüzden *Argo* görüntüsünü; dümen, dümen yerine ve pruva da, pruva kaynağına denk gelecek şekilde yerleştirirken, kendimizden bir şeyler uydurmuş olmayız.

Sonra dümeni aynı noktada sabit tutar ve Dodona'ya denk gelen pruva Metsamor'u gösterecek şekilde gemiyi harita üzerinde döndürecek olursak, yapılan açının tam olarak 90 derecelik bir dik açı olduğunu keşfederiz.

Şimdi jeodetik denilen, oldukça uğraştırıcı olduğu için kendisinden korkulan bir konuya bakalım. Jeodetik, enlem ve boylamlarla uğraşır ve pilotlarla denizciler hariç çokları bu hesaplardan kaçar. Bunu en çok da arkeologlar yapar. Arkeologların hiç sevmediği şey, kendilerine, uzayda bir nesne olarak yeryüzü ve astronomi hakkında ne kadar az şey bildiklerinin hatırlatılmasıdır. Vasat bir arkeolog en temel astronomik gerçekleri bile bilmez. Sir Wallis Budge'ın arkadaşı olan Sir Norman Lockyer[6] *The Dawn of Astronomy*'de (Astronominin Doğuşu) bunları hep anlatır. *Hamlet's Mill*'de Santillana ve von Dechend de bu konudan bahsederler.

Artık çok daha ilginç bazı keşiflere geçebiliriz. Mısır, Behdet'ten Büyük Katarakt'a (Şelâle) kadar genişliği enlem olarak 7°dir. Eski Mısırlıların 7°lik mesafeleri müzikle benzerlik kurarak bir oktav olarak düşündüklerini kabul etmek için sebeplerim var. Çoğu okuyucular, bir oktavda, bir gam üzerinde sekiz nota bulunduğunu, burada da yedi intervala sahip bir mesafe bulunduğunu bilir. (Aslında 5 tam, 2 yarım ton vardır ancak 7 interval diye kabul edelim.)

Eski Akdeniz halkları bizim müziksel oktav prensiplerimizi biliyorlardı. Londra'daki *Times*[7] gazetesi, California Berkeley Üniversitesinden Müzik Tarihi Profesörü Dr. Richard L. Crocker ve Asuroloji Profesörü ve Beşerî Bilimler Rektörü Dr. Anne D. Kilmer'in çalışmaları konusunda bir makale yayınladı. Dr. Crocker şöyle diyor: "Erken Asur-Babil uygarlığında müzik olduğunu biliyorduk. Ancak bugüne dek, çağdaş Batı müziğinin ve M.Ö. ilk binlerdeki Grek müziğinin karakteristiği olan aynı hep-

Şekil 24. Behdet'ten yansıtma.

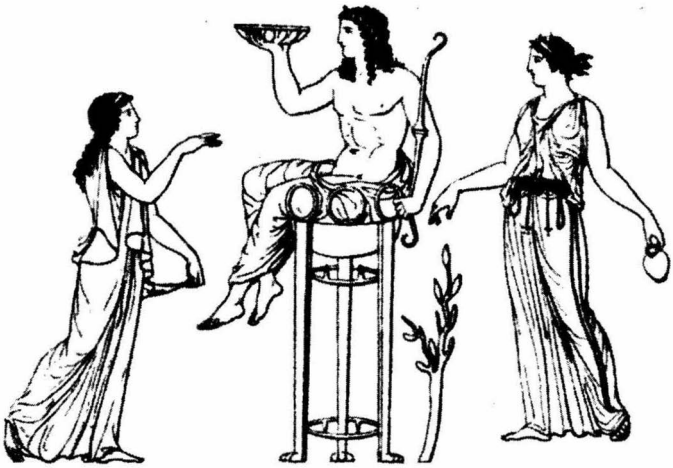
tatonik-diatonik skalaya sahip olduğundan habersizdik." Uzmanlar 15 yıl çalışmış ve bugünkü Suriye kıyılarından bazı Ugarit kil tabletlerinde (~M.Ö. 1800) bizim bildik oktavımızda hazırlanmış bir müzik metni olduğunu kanıtlamışlar. Dr. Kilmer "bu, bilinen en eski müzik kaydı" diyor. Profesörler, tam 3700 yıl sonra, eseri, eski lirler tipinde yapılmış bir âletle çalarak kaydettiler.[8] (1976 yılında Bit Enki Yayıncılık ve Plâkçılık tarafından Anne Kilmer, Richard Crocker ve Robert Brown'ın *Sounds From Silence: Recent Discoveries in Ancient Near Eastern Music* adlı plâğını, bir kitapçıkla birlikte yayınladı.)

Mısırlıların, Behdet'ten itibaren 1° kuzeyden başlayan (Mısır'dan ayrı olduğunu vurguluyor) ve Dodona'da biten bir "jeodetik oktav" çizdiklerine inanıyorum. Çünki Dodona enlem olarak Behdet'e göre tam tamına 8° kuzeydedir! Delf kehanet merkezi de Behdet'ten tam 7° uzaktadır! (Bunları Livio Stecchini bulmuştur, ileride değineceğiz.) Gördüğümüz gibi, oktavlar en azından Sümer uygarlığına dek gitmektedir.

Jeodetik kehanet merkezi oktavı olarak aşağıdaki sırayı buldum (Bkz. Şekil 26):

8. Dodona
7. Delf (ünlü *omfalos*'uyla, yani taş göbeğiyle birlikte)
6. Delos, ünlü Apollon mabedi, bir zamanlar kehanet merkeziydi (burada da bir omfalos vardır)
5. Kitera (Cythera), kuzeydoğu kıyısında bir sit (ileride bahsedilecek); ya da Thera (Santorini)
4. Girit'te Knossos yakınlarındaki (Omfphaleion düzlüğünde) omfalos (Thenae)
3. Güney ya da Güney Batı Kıbrıs kıyılarında bulunamamış sit (Paphos?)(Gata Burnu mu?)
2. Triton Gölü (veya Tritonis), Libya
1. El Marj (Barce ya da Barca)

Sıraladığım bu yerler, sıralı olarak birbirinden birer enlem derecelik uzaklıklarda yer alırlar; bunlar Behdet başlangıç noktası alınırsa entegral enlem dereceleridir; Behdet, eski dünyanın je-

Şekil 25. Bu eski Yunan vazo resminde tanrı Apollo Delf Kehanet Merkezi'ndeki tripodunda oturmaktadır. Yanında Delfik defne ağacı büyümektedir. Sağ elinde, ona bir hoşgeldin hareketi yaparak yaklaşan rahibenin transa girerken bakacağı kehanet kâsesini tutmaktadır. Bir kadın hizmetkâr gerektiğinde kâseyi yeniden doldurmak üzere bir sürahi su ile beklemektedir. Kâse alıç, ak ve kara çöpleme gibi narkotik bitkilerden oluşan güçlü bir karışım içeren sıcak bir sıvıyla doludur; bu karışım kendi kendini ipnotize eden rahibenin kehanetler söylemesini sağlayan bir çılgınlık hâline dalıvermesine yardım eder. Kötü kokunun nedeni olarak halka, sözde tapınağın altında bulunan bir yarıktan yukarıya doğru sızan "canavar Piton'un çürüyen cesedinden çıkan kokular" gösterilirdi (modern çağın kazıcıları hiçbir yarık olmadığını kanıtladılar). Bu işlemlerin nasıl yürütüldüğü, ilâçlı bitkiler ve diğer kehanet merkezi kurumları hakkında uzun uzadıya açıklamalar için *Conversations with Eternity* (Ebediyetle Konuşmalar) adlı kitabımı öneririm.

odetik merkeziydi (modern Greenwich gibi) ve hanedan öncesi Mısır'ın başkentlerinden biriydi.

Kehanet merkezleri ve müziksel oktav arasında bir bağlantı olduğunu söylemeye hakkım var mı? Evet, bunun için birçok gerekçem var ve bu noktada haklı olarak az ya da çok şaşkın hâlde olan okuyucum için açıklama yapmak yararlı olacak.

Graves,[9] Delf ve Delos'un resmî tanrısı olan Apollon hakkında ilginç bazı bilgiler veriyor (bu merkezler listemizde yer al-

maktadır): "Klâsik dönemde, müzik, şiir, felsefe, astronomi, matematik, tıp ve bilim Apollon'un denetimi altındaydı. Barbarlık düşmanı sıfatıyla, her şeyde ılımlı, ölçülü olmayı simgeler ve *lavtasının yedi teli* geç dönem Grek alfabesinin yedi sesli harfiyle ilişkilendirilirdi; *bunların mistik bir önemi vardı* ve tedavi amaçlı müzikte kullanılırlardı. Son olarak bir güneş kavramı olan Çocuk Horus'la özdeşliği nedeniyle, güneş sıfatıyla tapınım da görürdü. Korent'teki kültü ise Güneş Zeus'a geçmişti..." (İtalikler benim.) Buradaki Horus göndermesine dikkat. Horus'un şahini, dirilme umudundaki Colchis'li ölülerin bekçisiydi. Aslında, Circe'nin (Şahin) daha önce tartışmadığım bir anlamı da "yüzük"tü. Yeri gelmişken yüzüğün bir güneş simgesi olduğunu belirteyim (tıpkı altın post ve şahin gibi). Tek gözlü Siklopelerin (cyclopes) gerçekte yüzük şeklinde bir gözleri vardı. Siklope "yüzük gözlü" demektir. Graves'e kulak verelim:[10] "Tek gözlü Polyphemus... Kafkas orijinli olabilir... Kafkas hikâyesinde ne anlama geldiğini bilmiyoruz ama A.B. Cook, *Zeus* adlı eserinde (s. 302-23) Siklop'un gözünün bir Grek güneş amblemi olduğunu gösteriyor."

Daha sonra Graves, Sikloplarla Siklopeleri ayırıyor, belki bu yeni bilgiler ışığında doğru olmazdı. Sonuçta, eski Siklopeler üç taneydiler; vahşî ve yüzük-gözlüydüler ve tıpkı üç elli-başlı canavar gibi Toprak Ana Gaia'nın oğullarıydılar (bu konuyu ileride etraflıca tartışacağız)... Benim "sistemime" göre onların da güneşle ilgili olması gerekiyor ve "yüzük", "şahin", "Gaia toprağından olmuş" ifadeleri ve güneşsellik, bu şemada hep yan yana yer alıyor. Gaia, elbette, Delf'in güneşsel Apollon öncesi efendisiydi. Deukalion'un gemisinin Delf yakınındaki Parnassus dağına çıkması (tabi bu Delf propagandası) da bizi şaşırtmıyor, annesinin Gaia olması ve yeryüzünü tekrar nüfuslandırmak için onun "kemiklerini" yere saçması hikâyesi de.

Delf'le alâkalı olan bir tek Deukalion'un gemisi değil. *Argo*'yla ilgili bağlantılar olduğunu Godfrey Higgins'ten öğreniyoruz:[11] "Delf'deki törenlerde geçit alayında kocaman bir gemi olurdu, hilâl şeklindeydi, her iki ucu sivriydi. Buna Omfalos veya Umbilikus denirdi ya da *Argo* gemisi. Bu *Argo* gemisinden de ileride bahsedeceğim. Okuyucum şimdilik os minxae ya da

Δελφυζ (Delf)'in *Argo* gemisi adıyla da bilindiğini unutmasın.

Higgins'in Delf'le bağlantılı bulduğu konulardan biri de Hint Avrupa halklarının kutsal hecesi *om* ile ilgili: "Om, Greklerin *divina vox*'undan farklı değildir. Hesychius (*) ve Suidas (**), bir ağızdan, *omph* sözcüğünün Θεια χληδων (*theia chlēdōn*), kutsal ses olduğu fikrindeler. Ομφαλοζ (*omphalos*) ya da *Omphe* yer adı buradan geliyor." Higgins tüm bunları kutsal müzik ve bir kelime oluşturmak üzere art arda söylenen yedi sesliden oluşmuş Tanrı'nın geleneksel adıyla birleştiriyor; bunlar açıkça "*söylenmemesi gereken* sözcükler". Şöyle diyor: "Dindar bir Yahudi Ieue (***) ismini söylemez; dindar bir Hindu da Om.hecesini". Bu cümle doğru olsun ya da olmasın, isimlerin kutsal niteliği tartışılamaz.

Higgins φη, *phē*'nin Yunanca *phaō*'nun fiil kökü olduğunu ve "konuşmak, telâffuz etmek" anlamına geldiğini söylüyor ve *phēmi* ise "söylemek" demekmiş (Ben de Dodona'daki gibi φηγοζ, *phēgos*, meşe kelimesini ekleyebilirim; φημη, *phēmē* de "orakl" anlamına geliyor). Böylece *Omphē* "Om'un dile gelmesi" demek oluyor. (*Phēmē* Dodona'da, *phēgos*, *omphē*'yi aynen uygulardı çünki meşe orada konuşmuştu.)

Delf'in, dünyanın *omfalos*'u, "göbeği" olduğu söylenirdi. Gerçekte göbeklerden yalnızca biriydi.[12] Okuyucum, Mısır'ın hanedan öncesi başkenti Behdet esas alınarak çizilen jeodetik entegral derecelerde verilen kehanet merkezleri sıralamasında Girit, Knossos yakınında bir omfalos olduğunu fark etmiştir. Delos'daki omfalos taşının bir fotoğrafı da Resim 12'de görülebilir. Yedi sesli harf, Apollon'un lirindeki yedi tel, oktavın 7 notası (bilindiği üzere 8. nota, ilk notanın bir oktav yukarıdan bir tekrarından ibarettir), kehanet merkezlerinin "kuzey oktavındaki" 8 kehanet merkezinin eski Mısır'ın resmî boyutunu gösteren 7 enlem dere-

(*) İskenderiyeli sözlükçü, M.S. beşinci yüzyıl.

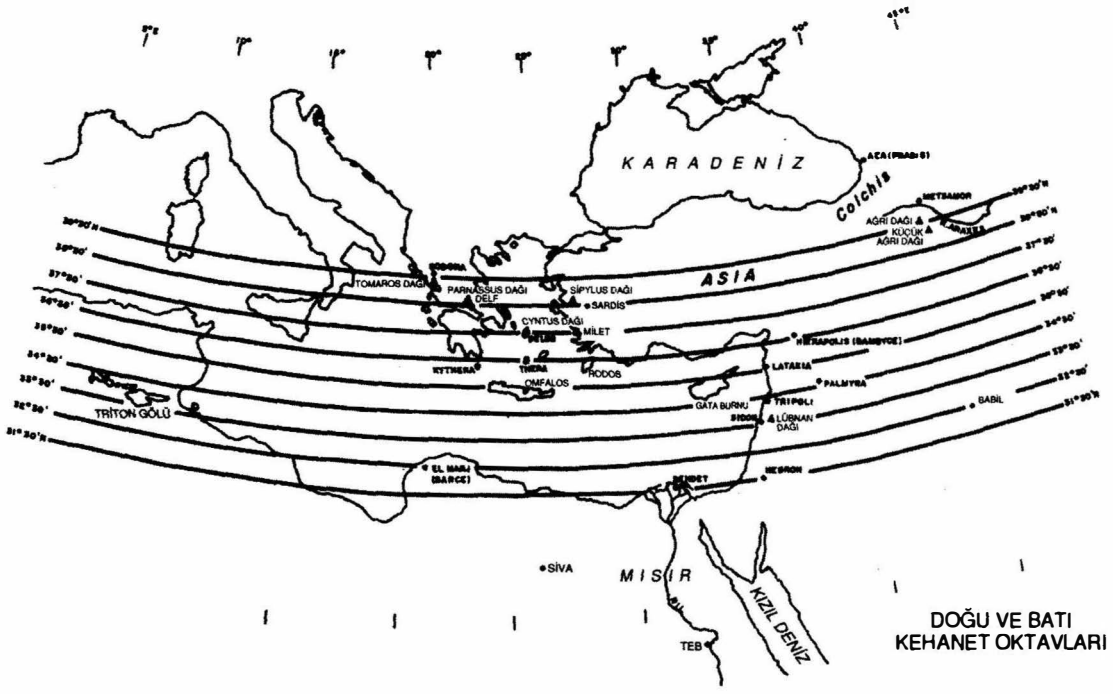
(**) Artık doğru biçimde Suda olarak bilinen bir başka sözlükçü, Bizans'ta M.S. onuncu yüzyıl sonları.

(***) Yani Yahveh. M.Ö. 3.yy.da Tevrat İskenderiye'de Yunancaya çevrildi. Kutsal tetragram YaHVeH de Yunan harfleriyle ifade edilmeye başlandı. Higgins'in, tetragramın bu ikincil Yunanca yazımlarını Lâtin harfleriyle hecelemesi sonucu, Ieue ifadesiyle karşılaşıyoruz. Tetragramın kabalistik anlamı için lütfen *Büyük İnisiyeler* (Ruh ve Madde Yayınları) Musa bahsine başvurunuz. (Ç.N.)

cesi, Tanrı'nın dile gelmez mistik isminin bir solukta söylenen 7 harfi; bütün bunlar bir sistem oluşturan ögelerin uyumlu bir kompleksinin parçalarıdır.

Daha ileri gitmeden Kitera (Cythera) adasındaki bir yerleşim yeriyle ilgili şüpheli seçimimi açıklamam gerek. Burası Yunan Peloponesos'in güney kıyısı açıklarında yer alır. Benim jeodetik yerleştirilmiş kehanet merkezleri dizimde muhtemelen 5. sırada yer alacaktır. Prof. Cyrus H. Gordon'un *The Common Background of Greek & Hebrew Civilisations*[13] (Yunan ve İbranî Uygarlıklarının Ortak Zemini) adlı kitabında gerekli bilgiyi buldum. II. Bölüm sonunda Gordon şöyle diyor:

> Bazen kült merkezleri en uzak bölgelerden insanları çekerdi. Bunun en yaygın nedeni etkin rahiplikti. Pratik öğütler, psikolojik rehberlik ve tıbbî yardım konusunda haklı bir şöhretleri vardı. Kitera, Piramit çağından itibaren yabancıları ağırlamaya başlamıştı. Kitera'da, üzerinde 5. Hanedana ait bir güneş tapınağının adı bulunan taş bir kupa bulunmuştur. (Richard A. Parker, 5. Hanedanı M.Ö. 2501-2342 tarihlerine yerleştirir.) Tapınağın adı (Abusir'de, Firavun Userkaf'ındır) üzerine Mısır hiyeroglifleriyle (sp-r^{c}) yazılıdır. İkinci binin ikinci çeyreğinin başlarında, Eşnunna Kralı Naram-Sin'e ait bir Babil yazısı, Mezopotamya hükümdarının "hayatını kurtaran" Kitera'ya ithaf olunmuştur. (Bu, her iki metnin de Kitera'ya antik dönemde ulaştığına inanmamın nedenlerinden biridir. Modern dönem sahteciliği olasılık dışıdır çünki Naram-Sin metni, Kitera'da 1849'da bulunmuştu. O tarihlerde çivi yazısı deşifre edilmemişti.) İlginç olan, iki metnin de dinî karakter taşımasıdır. Herodot (1:105) Fenikelilerin gökyüzü tanrıçası adına Kitera'da bir tapınak inşa ettiklerini yazar. Klâsik dönemde de Kitera bir Afrodit kült merkeziydi. Doğu kıyısının orta bölümünde, Palaiopolis civarında eski tapınaklar vardır. Ben sit alanını 1958'de ziyaret ettim ve çok yoğun, ümit veren bir kazı alanı olduğunu düşündüm... Mısırlılar, Babilliler ve Fenikeliler buraya büyük tanrıçaya tapınmaya geliyorlardı. (O günlerde, Apollon Gaia'nın yerine geçmemişti ve Gaia, Delf'de de tapınım görüyordu.) Eski kült binaları kayalara oyulmuştur ve sahil yakınında kuzeye doğru yükseltide hâlâ görülebilir. Bir iki yıl önce kazılan bir kuyudan eski heykeller çıktı... eski taş duvarlar bulunuyor... Bütün bölge, sitin orta Minos III (1700-1570 civarları), Geç Minos I-III (1570-1100 civarı)

Şekil 26. Omfalos taşlarının üstünden geçip giden enlem çizgileri (Bkz. Resim 21 ve Şekil 33) âdeta, Dodona'dan Behdet'e ve Ağrı Dağı'ndan Hebron'a kadar inen kehanet oktavlarını grafik olarak göstermekteler.

[Geç Minos III (1400-1100 civarı) Miken çağıdır] ve klâsik dönemden (M.Ö. 5-4. yy.lar) kaldığını gösteren çanak çömlekle dolu.

Eski Kitera'nın yarattığı soru işaretleri henüz çözülmedi. Ada, yolcuların ta Mısır ve Asya'dan sadece dinî nedenlerle gelmeleri için hayli uzak bir konumdadır. Ancak başka pratik nedenler bulmak da zor. Kitera'nın doğal kaynakları önemsizdi... Kitera, uluslararası önemde dinî bir merkez olarak karşımızda duruyor... Bu tapınaklar çağlar boyu meşhurdurlar. Antik çağda Delf kehanet merkezi, geniş bir bölgeye hizmet verirdi. Bugün Lourdes de dünyanın her yerinden insanları kendine çekebiliyor.

Kitera böylece Mısırlılar, Samîler ve diğer halklar için bir merkeze dönüştü. Nil kıyısındaki Abusir'den, Fırat'ın ötesindeki Eşunna'ya kadar. Bu ziyaretçiler Akdeniz kültürüyle temaslar yaptılar ve yuvalarına dönerken beraberlerinde Ege kültürünün bir kısmını da götürdüler... Kitera, bugün Pennsylvania Müze Üniversitesi adına Prof. George Huxley tarafından kazılıyor. (Gordon, bunları 1964 yılında yazıyordu.)

Alternatif olası bir sit de Thera adasındadır. Kitera'yla bağlantılı çalışmış da olabilir. Üçüncü sitin Güney Kıbrıs'ta olduğu fikrim biraz da eski literatürdeki "Kitera Afroditi, Kıbrıs kadar uzakta" ifadelerine dayanmaktadır. Herodot da (Kitap I, 105) Suriye Ascalon'daki Urania Afroditi tapınağı hakkında şöyle der: "Bu Afrodit'in en eski tapınağıdır. Kıbrıs'taki daha yenidir, Kıbrıslılar bunu kabul eder; Kitera'dakiyse Fenikelilerin eseridir ve Suriye'nin bu kesimine aittir." Yukarıya alınan dipnotun buraya geçilmeyen son kısmında Gordon, Herodot'un "Fenikeliler" dediğinde Minosluları da buna dahil ettiğini yazar.

Bu arada, Kitera'nın karşısına düşen Anti-Kitera adasından da bahsetmek istiyorum. M.Ö. 1. yy.dan kalma minyatür mekanik bilgisayar, buradaki bir gemi enkazından çıkmıştır (Yale Üniversitesinden Profesör Derek Price bu konuda pek çok yazı yazdı. Bu konudaki yazıları arasında *Scientific American* için bir makale ve *Gears from Greeks: The Antikythera Mechanism - A Calendar Computer from ca. 80BC* adlı bir kitabı da vardır). Bu küçük bilgisayar bugüne ulaşan pek çok antik örnekten bir tanesidir ve o devirlerin teknolojisi hakkındaki bilgimizin ne kadar hatalı olduğunu ve eski halkları olduklarından bilgisiz gösterdiğinin de kanıtıdır.

Şekil 27. Adı en üst sıradaki üç bakır paranın üstünde yazılı olan Zeus Kasios'un kehanet merkezindeki omfalos taşını gösteren Roma dönemine ait beş bakır para gravürü. Bu kehanet merkezi, Latakia gölü yakınında Kasion Dağı'ndadır ve 35° 30'de yer alan kehanet merkezinin doğu sitini işaret eder. Bu gravürler A.B. Cook'un *Zeus* adlı kitabının 2. Cilt, Kısım 2, 125, s. 982'den alınmıştır. Cook şu yorumu yapar: "Trajan ve Antoninus Pius tarafından bastırılan bakır paraların arka yüzünde dört sütun üstünde duran piramidal bir çatı ve içinde üstü çizgili bir kutsal taş olan bir tapınak vardır." Üstü çizgili omfalos taşını Delf'den iyi tanıyoruz ve Cook bu paralarda gösterilen taşın kesinlikle bir meteorit ya da "fırtına taşı" olmadığını vurguluyor. Bu sit oldukça uzakta: "Sirbonis Gölü'ne bitişik bu çıplak kum tepesi, yani Kasion Dağı Zeus *Kasios* tapınağı ile ünlüydü..." Mısır'da bir başka Kasion Dağı vardı. Ve antik Virgil yorumcusu Servius'a göre tapınak Kyparissos adlı bir Giritli tarafından kurulmuştu. Bu ise Dodona, Delf ve Delos ile ilgili Minos bağlantılarıyla paralel. Kasios adının kökeni hakkında kesinkes bir şey bilinmiyor. Burası, antik yazar Apollodorus'a (M.Ö. ikinci yüzyıl) göre asi balık/yılan kuyruklu Tifon'un (Mısır Seth'ine verilen Yunan adı) kozmik çatışmaları sırasında Zeus tarafından kovalandığı yer.

Şimdi de Delos sitiyle ilgili olarak H.W. Parke'ın *Greek Oracles*[14] (Grek Kehanet Merkezleri) adlı yapıtından bilgiler aktaracağım. Benim jeodetik merkezlerin "kuzey oktavı" olarak önerdiğim şemadaki Delos'un önemini vurguluyor:

Dodona'nın Delf'e bir üstünlüğü de, bizzat Zeus'un kehanet merkezi olmasıydı. Apollon en fazla Zeus'un oğluydu ve Grek panteonuna biraz da zorla sokulmuştu. Tanrı'nın, insanların ve babasının kehanetleri yanında onunkiler önemsiz sayılırdı. Delf yoğun bir teolojik propagandaya soyundu. Zeus'un yüksek pozisyonuna dokunulmadı ama Apollon'un Zeus'un seçilmiş kâhini olduğu ilân edildi. Bu ifade ilk olarak Homerik *Apollo'ya İlâhî*'de yer alır, ancak Delf'le ilgili kısımlardan ayrıca verilmiştir. Bu bir Delos ilâhîsidir ve bebek tanrı, kundak giysilerini yırtarak şöyle bağırır. "Harp ve yay benim hazzım olsunlar; Zeus'un şaşmaz iradesini insanlara ben ilân edeyim." Aynı ilâhînin başka bölümlerinde Delos'dan da bir kehanet merkezi olarak bahsedilir, Delos klâsik dönemde kehanet merkezi vasfını kaybetmişti. Homerik ilâhînin bir Delos bayramını anlatan kısmı belli ki arkaik dönemin erken bölümlerinde yazılmıştır, yani muhtemelen M.Ö. 700'lerde.
Demek ki Apollon'un Zeus'un kâhini olması kavramı önce Delos'da başladı fakat bu tema Delf tarafından kullanılıp geliştirildi.

Parke'den bir alıntı da şöyle: "Delos, sonradan Apollon'un doğum yeri olarak bilinecekse de, bir zamanlar bir ilâhî merkez olduğu kesindir."[15]

Delos adası "kutsal ada" olarak bilinirdi ve geleneğe göre savaşlara ya da fethedilmeye karşı bağışıklığı vardı. Büyük bilgin W.W. Tarn'ın "Delos'un Politik Konumu" adlı makalesinde ifade ettiği gibi: "Apollon'un doğum yeri olması sebebiyle dinsel yaşamda özel bir konumu olan küçücük Delos adasının yüzyıllardan beri 'kutsal yer' olarak bilindiğine hiç kuşku yoktur... tüm Delos adası kutsal kabul edilyordu... (M.Ö.) Üçüncü yüzyılda Callimachus'un *Delos'a İlâhî*'si ona adaların en kutsalı der; savaştan muaftır, duvarla gerek duymaz çünki duvarı Apollo'dur... Delos demek ki (M.Ö.) altıncı yüzyıldan ikinci yüzyıla dek kutsal bir yerdi; muhtemelen bu gelenek hatırlanamayacak kadar uzun bir zaman öncesi başlamıştı, yani Apollon'un doğuşundan beri..."[16]

Tarihçi Diodorus Siculus (M.Ö. birinci yüzyıl) kendisinden önce gelenlerce biraraya getirilen çok arkaik tarihî malzemeye dayanarak, M.Ö. yedinci yüzyıldan önce Delos'taki Apollon Kehanet Merkezinde, tıpkı daha sonraları bizim daha çok aşina ol-

Şekil 28. 1688'de yayınlanan Romain de Hooge imzalı gravür; ressamın, tripodunda oturan ve yeraltındaki yarıktan yükselen kokulu dumanlarla kendinden geçmiş bir Delf rahibesini betimleyişini gösteriyor.

duğumuz Delf'in danışmaları gibi çok önemli danışmaların yapıldığını kaydeder. Örneğin:

> ... Rodos adasında kocaman yılanlar çıktığında, öyle oldu ki yılanlar yerlilerin birçoğunun ölümüne sebep oldular; sonuç olarak hayatta kalanlar Delos'a adamlar yollayıp tanrının kendilerini bu belâdan nasıl kurtarabileceğini öğrenmek istediler. Ve Apollon onlara Phorbas ve arkadaşlarını kabul etmelerini ve Rodos adası içinde koloni kurmalarına izin vermelerini emretti... Rodoslular onu, kehanetin emrettiği gibi çağırdılar ve adadan pay verdiler. Ve Phorbas yılanları yok etti ve adayı korkularından kurtardıktan sonra Rodos'a yerleşti... Çok daha sonra, Girit kralı Catreus'un oğlu Althaemenes başka meselelerle ilgili olarak kehanetler duymak isterken, babasını kendi eliyle öldürmesinin kaderi olduğu cevabını aldı. Böylesi korkunç bir fiili işlemekten kaçınmak üzere Girit'ten kaçtı... Truva Savaşı'ndan kısa bir süre önce, Herakles'in düşüncesizce ölümüne sebep olduğu Licymnis yüzünden bir kaçak olan oğlu Tlepolemus Argos'tan kaçtı ve anlaşma yapabilmek için nere-

> ye gitmesi gerektiğini araştırırken bir kehanet cevabı aldığından birkaç kişiyle birlikte Rodos kıyılarına çıktı ve ada sakinleri onu hoşça karşıladılar, oraya yerleşti. Ve tüm adanın kralı olup, adayı bölüştürdü...[17]

Yukarıdaki kişiliklerin kim olduklarını bilmek ya da olayları anlamak şart değil; bu örnekler sırf Delos Kehanet Merkezinin Delf'dekine benzer bir konumda olduğunu göstermek üzere zikredilmişlerdir.

Kehanet oktavımızdaki bir diğer arkaik sit olan Girit'teki Omfalos'a gelirsek, Diodorus Siculus şöyle der:

> ...Rhea... Zeus'u doğurduğunda, onu Ide'de sakladı... Ve bu tanrının doğumu ve büyütülmesiyle ilgili pek çok olay, bugüne dek adada kaldı. Örneğin, daha küçük bir bebekken Curetes tarafından kaçırıldığında, göbek kordonunun (*omfalos*) Triton diye bilinen nehrin yakınına düştüğü söylenir ve bu nokta kutsal kabul edilmiş, adına da bu olaydan sonra Omphalos denmiştir, çevresindeki düzlüğe de Omphaleium denir.[18]

Libya'daki (kehanet oktavımızda bulunan) Triton Gölü'nde doğduğu söylenen tanrıça Athena'nın Girit'teki Triton Nehri'nde, ya yakınında ya da Omphalos sitinde doğduğu da söylenir. Bu geleneği Diodorus Siculus'tan öğreniriz: "İlgili mitlere göre Athena da benzer şekilde babası Zeus olmak üzere, Girit'te, Triton nehrinin kaynağında doğmuştur. Ve orada, bugün bile, bu tanrıçanın kutsal mabedi durur, kendisine Tritogeneia adının verilmesinin nedeni budur."[19] Öyleyse Athena *iki* kehanet oktavı alanında doğmuş gibi ama önemli olan nokta onun iki "doğuşunun" jeodetik olarak birbiri ile ilişkili ve iki enlem derecesi farklı oluşudur.

Dodona, Delf, Delos, Kitera, Knossos ve Kıbrıs, 1°lik enlemlerle birbirlerinden ayrılıyorlar. Mısır'daki Behdet merkezinden itibaren bunlar entegral enlem dereceleri oluşturuyorlar. Gelenekte ve arkeolojide Mısır'la ilgili bağlantıları kanıtlanabiliyor. Kehanet merkezleriyle ilgili, bunlar haricindeki kanaatlerim, H. W. Parke'nin kitabındaki başka bir bölümde şu şekilde veriliyor:[20]

Delf'de, Castalia'nın batısındaki Athena Pronaia klâsik mabedinin sitinde, kazıların da gösterdiği gibi, yerleşim yoktu. Burası Miken dönemine dek giden bir kült merkeziydi... Daha önce arkaik dönem bulguları, Girit'le ilginç bağlantılar sergiliyor. Önceden de bahsedildiği gibi, Homerik *Apollon İlâhîsi* "Phoebus Apollon'un kendisine kayalık Pytho'da hizmet edecek kişileri seçmesiyle" bitiyor ve tanrının şarap koyusu denizdeki gemisinde seyreden Giritlilerden, Minos Knossos'undan söz ediyor. Bazı yazarlar, bu efsanenin ardında erken arkaik Delf ile Girit arasındaki belirgin arkeolojik bağlantıyı görürler. Apollon kültürünün deniz yoluyla, Girit vasıtasıyla yayılmış olması da muhtemeldir...

Homerik *İlâhî*'de, Minoslu Giritlilerin Apollon'u Knossos'tan bir omfalos siti olan Delf'e getirdikleri açıkça belirtiliyor (bu kişiler elbette Mısır'ın çağdaşıydılar ve Mısır'la ticaretleri vardı). Knossoslu bu kişilerin kehanet merkezlerine saygı gösterdikleri de anlatılıyor. Knossos yakınlarında ise, Kitera'nın 1° güneyinde, Omphalos adlı bir sit bulunuyor. Kitera, Delos'un ve Delos da Delf'in 1° güneyinde.

Parke başka bilgiler de veriyor.[21] *Delos'la Dodona arasında* "Hiperbora hediyeleri" diye bilinen şeyler aracılığıyla bağlantıları da sıralıyor. Esrarlı, kuzeyli Hiperborlar Delos'a Dodona vasıtasıyla hediyeler yolluyorlar. Hiperborların memleketi, kesin olarak bilinemiyor fakat birçok kimse burasının Britanya olduğu fikrinde birleşiyor. Diodorus Siculus II. Kitabında, Hiperborların gök cisimlerini birtakım aletlerle gözlediklerini anlatıyor. Benim gibi bazı yazarlar da bu aletlerin teleskopa benzediğini düşünüyorlar. Çıkacak olan bir kitabımda, antik çağda kristaller ve cam merceklerin kullanımı ve bunların basit teleskoplar olarak muhtemelen biraraya getirilmiş olmasıyla ilgili söylecek çok şeyim olacak. Ama Sirius B'yi gözlemleyemezlerdi!

Parke şöyle diyor: "Siklad Delos'unda bir zamanlar önemli bir Apollon kehanet merkezi vardı... Bu müessesenin... (M.Ö.) 8. yy. sonlarında var olduğu ve muhtemelen (M.Ö.) 7. yy.da kaybolduğu düşünülebilir... Pisistratus ve Polikrates (M.Ö.) 6. yy.ın son yarısında Delos'un kutsallığını tekrar canlandırırken de kehanet merkezi kaybolmuştu ve tekrar yenilenmedi."[22]

Şekil 29. W.H.Roscher'in tekrar çizdiği Pompeii duvar resmi detayı. Buradaki omfalos Delos'takiyle aynıdır (Bkz. Resim 15 ve 18). Bu resimde dostane omfalos yılanına bir piton saldırıyor.

"Hiperbora hediyeleri"nin ayrıntılarını vermeye değer çünki onlarla ilgili anlatım antik Yunan'dan günümüze kalan en garip hikâyelerden biridir ve konumuzla doğrudan ilişkildir. Bunlarla ilgili en uzun incelemelerden biri Rendel Harris tarafından yazılmıştır.[23] İşte anlattıklarından bir bölüm:

> (Apollon'a) hediyeler yollayan halk, onunla hakikî bir bağlantısı olan gerçek bir halktır: Onu kaybetmişler, onu unutmamışlar, kutsal elçiler ve kutsal hediyelerle onu tekrar bulmuşlardı... hediyeler... karalar ve deniz aşarak çok uzak mesafelerden, gönderildikleri kişiler dışında tüm meraklı gözlerden saklı kalsın diye dikkatlice samanla paketlenerek geliyordu. Kutunun üstünde dikkatle *Apollon, Delos* yazıyordu ve tabuydu... Bakalım (M.Ö. beşinci yüzyılda yaşayan "tarihin babası") Herodot kendi zamanında Delos'a gelen kutsal hediyeler hakkında neler söylemiş. Bizlere (bilgilerini Delos'taki rahiplerden almaktadır) sazlara sarılı kutsal şeylerin Hiperboralılarca İskitlere getirildiğini ve daha sonra Adriyatik'te batıya doğru kabileden kabileye taşındığını; oradan da artık Yunan ellerine geçtikleri Dodona'nın güneyine götürüldüklerini, Dodona'dan yine doğuya doğru Malyan Körfezine ve Eğriboz (Euboea) adasına geçerek kasabadan kasabaya ta Karystos'a kadar taşındıklarını, kasabalıların onları (Andros'u geçerek) Tenos'a getirdiklerini ve Tenos halkının da onları Delos'a götürdüklerini söyler.
>
> Bu çok dolambaçlı bir hac yoludur ama yolculuktaki tekrarlamalar ve uzatmalar dağlık araziden kaçınma gayretinin sonucudur. Örneğin Euboea'ya geçerek ve Karystos adasının en güneydeki ucuna dek inilerek Cithaeron Dağı atlatılır, Andros görülebilmekte ve Delos da yakınlaşmaktadır.

Pausanius'un (M.S. ikinci yüzyıl) anlattıkları bir hayli değişiklik gösterir. Şöyle der: "Prasiai'de (Atina kıyısında) bir Apollon tapınağı vardır. Hiperboralıların ilk meyvelerinin buraya geldiği söylenir. Bana söylenene göre Hiperboralılar bunları Arimaspiyanlılara verirlermiş, Arimaspiyanlılar Issedonlulara, oradan da İskitler onları Sinop'a aktarırmış, buradan da Helenler (Grekler) tarafından Prasiai'ye getirilirlermiş ve Delos'a getirenler de Atinalılar olurmuş. Bu ilk meyvelerin buğday sapları arasına saklanmış olduğu söylenir, ne olduklarını kimse bilmiyormuş."

Ancak Pausanius, ilk meyvelerin adak olduklarını bilmektedir ve adakların Atina'ya getirilmesine gönderme yapması, Atinalıların Delos üstünde hükümran oldukları olgusuyla hemen açıklanabilir, demek ki rotanın Eğriboz adasından sapması doğal olurdu. İnsanı esas şaşırtan şey, artık adakların Karadeniz'i geçerek (Olbia'dan diyebilir miyiz?) Sinop'a getirilmekte ve oradan da kıyıyı takip ederek Boğaziçi'ne ve ileriye doğru götürülmekte oluşlarıdır. Bu, Herodot tarafından (700 yıl önce) tarif edilen rotadan çok farklıdır. Ancak öylesine detaylıdır ki bir kenara da bırakılamaz, dahası kutsal rotayı, kehribar yolu boyunca İskit'ten Karadeniz'e doğru gider göstermektedir. Hiperboralıları da daha uzağa koymaktadır, onlar ve İskitler arasında iki kabile daha vardır. Ancak eğer Pausanius'un zamanında adakların Delos'a doğu kehribar yolu ile geldiğini söylersek, Herodot'un tarif ettiği adakların batı kehribar yolu ile Adriyatik'e doğru taşındığı ayrı biçimde açık hâle gelir.

Rotadaki değişiklik için Prof. Ridgeway tarafından sunulan bir izah, Frazer tarafından da desteklendi... Çok uzak çağlardan bu yana Karadeniz'den yukarıya Tuna Nehri'ne ve Adriyatik'in başına dek düzenli bir ticaret yolunun var olması çok büyük bir olasılıktı... Bu rota, Delyanlıların Herodot'a adakların Güney Rusya'dan Delos'a gelişini anlatırken belirttikleri rotadır. Ama Güney Rusya'da Grek kolonilerinin kurulmasıyla, bu uzun ve dolambaçlı yol Boğaziçi, Çanakkale ve Ege'den geçen daha doğrudan yol ile değiştirildi. Anlaşılan o ki, Pausanius'un belirttiği bu yeni ve daha kısa olan rotadır. Gerçekten de adakların İskit'ten (Rusya) Karadeniz'in güney kıyısında Kırım'ın karşı kıyısında yerleşik önemli bir Grek kolonisi olan Sinop yoluyla geldiğini söyler.[24]

Alternatif rotaları izah etmeye çalışan bilginlerin gözden kaçırdıkları bir başka unsur da, Herodot ile Pausanius arasında geçen yedi yüzyıl içinde Dodona'nın öneminin azalmış olmasıdır,

böylece rotada kehanet oktavı ile bağlantılı dinsel nedenlerle mevcut olan zorlu bir sapma terk edilmiştir çünki Romalıların hâkimiyetindeki Dodona'daki dinsel kurumlar gözden düşmüştür ve hiçbir önemi kalmamıştır. Şüphesiz daha sonraki rota daha kolay ve daha doğrudandır ama sorulacak soru şudur: Neden ilk başta daha zor olan yol seçilmişti? Bu meseleyi ele alan bilginler Dodona ve Delos arasındaki arkaik bağlantının önemini kavrayamadıklarından, bu gizemli hediyelerin zorlu arazilerden geçen binlerce mil boyunca taşındığı ilk rotaya bir anlam vermeyi başaramadılar.

"Kuzey oktavı" ve Sirius geleneğiyle ilgisini içeren bilgileri toplayıp doğru biçimde tasnif etmek çok zorlu bir iş. Eskilerin astronomi bilgisi konusunda bu kitapta yeterli bilgi sunmam olanaksız görünüyor.[25]

Hamlet's Mill'den, bizi ilgilendirecek bir bölüm var sırada. Okuyucum, oktavdaki yedi notayla antik dönemlerin yedi gezegeninin bağlantılı olduğuna kesinlikle güvenebilir. Burada erken Pisagorculuk, Yeni Pisagorculuk tartışmalarına ve "kürelerin uyumu" kavramlarına girmemiz mümkün değil. İşte alıntım: "Aristo, (*Ret.* 2.24, 1401a15) bir 'köpeği' sünnet için 'Köpek Yıldız' (Sirius) ya da Pan'ı kullanmak caizdir, diyor çünki Pindar, onun büyük tanrıçanın (Gaia) şekil değiştiren köpeği olduğunu söylemiş... Sirius'un 8. gezegen olarak gezegenlerin lideri olmasının önemi ve dans üstadı (*choreutēs*) ve gerçek *kosmokrator* olarak Pan'ın 'üç dünyayı' yönetmesi bir cilt dolduracak kadar kapsamlı bir konudur."[26]

Şimdi, Sirius'un 8. gezegen olarak düşünülmesi son derece ilginç bir ipucu. [Gerçekte, eskilerin 8. gezegen Uranüs'ü bildikleri konusunda ipuçları var. Peter Tompkins'ın *Secrets of the Great Pyramid* (Büyük Piramitin Sırları) adlı kitabında ileri sürdüğü şekilde Mısırlılar Uranüs'ü gözlemeyi başarmış olabilirler.[27] Ben buna inanıyorum ve Uranüs'ün, "görünmez" olduğu için Sirius B ile kıyaslandığı fikrindeyim. Sirius B, Sirius A'nın çevresinde tıpkı bir gezegen gibi dolanır; bunu daha önce anlatmıştık; çünki yörüngesel dönemi, bizim Uranüs, Neptün ve Pluton'umuzunki-

lerden çok daha kısa sürer. Bir yıldız olan Sirius B'nin bir gezegen olan Uranüs'ten hızlı olması, benzer görülmelerinin başka bir nedeni olabilir. Sirius B, en içteki küçük gezegenimiz Merkür'le de kıyaslanmıştır. Merkür'ün yörüngesi, insan bağırsaklarıyla simgelenirdi -Bkz. Şekil 16- Uranüs ise Merkür'ün "oktav" ifadesiydi.]

Bu "8. gezegen" temasını kehanet merkezleri açısından düşünürsek, Dodona "kuzey oktavının" 8. kehanet merkeziydi. Müzikte 8. nota, ilk notamızı bir üst oktavdan tekrar ederek oktavı kapatır. O hâlde "8. gezegen" de Hermes (Lâtince Merkür) olan ilk gezegenin tekrarı olacaktır. Phrixus'a, Colchis'e gitmek için altın koçu veren Hermes (Merkür) değil miydi? Altın postu geri getiren *Argo*'nun pruvasına takılan da Dodona meşesiydi. Tayfaların Colchis'te kaldığı sırada, tayfalar "Ares (Mars) mağarasında" kaldılar. Buradaki ilginç noktalar, geminin Colchis'e ilk gezegen himayesinde gitmesi, burada Mars (gezegeni?) himayesinde kalması ve *Argo*'nun pruvasında 8. kehanet merkezin meşesi bulunmak üzere "8. gezegen" Sirius himayesinde geri dönmesidir. *Argo*'nun, 90 derecelik bir açıyla döndürülecek olursa, başlangıçta Dodona'yı gösteren pruvasının nasıl Ağrı Dağı yakınlarındaki Metsamor'u göstereceğini görmüştük. Ancak uzatılmış bir *Argo* pruvası Dodona'ya ve dümeni de Mısır Teb'ine dokunacak şekilde yerleştirilirse; *Argo* bu durumda Ağrı/Metsamor'a da döndürülebilir ve pruvası buraya da dokunur.

Parke şöyle diyor: "Küçük Asya'da, 6. yy.daki faaliyetleri konusunda kanıtlar bulunan tek kehanet merkezi Milet yakınındaki Didim'dir."[28] Milet, Delos'la aynı paraleldedir, Sardis de Delf'le aynı paralelde yer alır.[29] Ağrı Dağı'nın (Metsamor'daki merkeziyle birlikte) Dodona ile aynı paralelde olduğunu da görmüştük. "Kuzey oktavına" mukabil bir de "kuzey doğu oktavı" olabilir. Ancak ilerde jeodetik noktaların, antik Greenwich olan Behdet'ten itibaren, çok büyük coğrafî uzanımları olduğunu göreceğiz. (Örneğin, Colchis'deki Aea'dan döndürülen bir yay, pergel Behdet'te sabitse, Mekke'den de geçer. Mısır Teb'inden Dodona'ya çizilecek bir doğru, Omphalos'u ve Girit'teki Knossos'u da keser. Teb, Dodona ve Metsamor'u birleştiren çizgiler, bir eş üç-

gen oluşturur. Behdet'ten Dodona'ya çizilecek bir doğru Thera'yı keser. Gene, Behdet, Mekke ve Dodona'dan geçen (her üçünden de) bir doğru çizilebilir. Mekke'ye gelince, birçok Müslüman bilginin, kendi kutsal merkezlerinin bu yönünü öğrenince hayli şaşıracakları düşüncesindeyim. Kâbe merkez camisinin jeodetik özelliklerinin tarih öncesi dönemlere dayandığını bilirler ve burasının İbrahim peygamber tarafından kurulduğunu söylerler.)

Delf'in Sirius tradisyonuyla ilgisi, Kanopik Mısır Herkül'ünün, bir tören *Argo*'suyla burayı ziyareti ve Dodona'nın itirazlarına rağmen Deukalion gemisinin burada olduğu iddiasıyla sınırlı değildir. (O dönemlerde bu merkezlerin güç ve dikkat için rekabet ettiklerine değinmiştik.)

Delf'in diğer Sirius geleneği ögeleriyle ilgisi *Argo* ve Minyae'ler bahsindedir. Altın postun Colchis'ten Iolkus'a geri getirilmesi gerektiğini söyleyen Delfli bir kâhindir. Kitabın sonlarına doğru göreceğimiz gibi, Sirius geleneğini bugün Dogonlardan edinmemizi sağlayan da, neticede Delf kaynaklı ısrarlı bazı kehanet dizileridir. Çünki Minyae'lerin ilerideki kaderi de Delf'de belirlenmiştir ve bugünün eski Fransız Sudan'ında devam eden de onların geleneğidir. Bunu da ileride açıklayacağız.

Şimdi omfalos taşına ve Behdet'e gelelim. Bu konular için 1971'de yayınlanan, Peter Tompkins'in *The Secrets of the Great Pyramid* adlı kitabına başvuracağız (kitabın akademik eklerini Livio Stecchini hazırlamış). Tompkins şunları anlatıyor:[30]

> Mısır'ın merkez meridyeni ülkeyi uzunlamasına tam iki parçaya böler, Behdet'ten Akdeniz'e uzanırdı; Büyük Piramit'in kuzeydoğusunda bir adadan geçer ve İkinci Katarakt'ta Nil'i tekrar kesene dek yoluna devam ederdi... Stecchini, kent ve mabetlerin özellikle, tropik ya da merkez meridyenden tam uzaklıklarda, basit kesirlerde olacak mesafelerde kurulduğunu anlatır. Mısır'ın haneden öncesi başkenti, Nil ağzına yakın bir noktada, Behdet'te kurulmuştu; 31°30' enleminde, esas meridyenin üzerinde yer alıyordu... Birleşik Mısır'ın ilk başkenti olan Memfis, 29°51' enleminde yine esas meridyen üzerindeydi. Tropik meridyenin tam olarak 6° kuzeyindeydi. Bütün bu jeodetik merkezler coğrafî olduğu kadar siyasî birer "göbek" de oldukları için, buralara birer omfalos ya da taş belge yerleştirilir ve bunlar, ekvatordan kutuplara, meridyen ve paral-

Şekil 30. Teb'den itibaren projeksiyon (A).

lerle, diğer dünya göbeklerinin yönlerini ve uzaklığını gösterirlerdi. Teb'te taş omfalos, Amon tapınağının esas odasındaydı. Burada meridyenle paralel kesişiyorlardı. Eski Mısırlılar Akdeniz'den Ekvator'a 30° enleminde mutlak anlamda doğrusal bir meridyen tasarlamışlardı. Bu meridyen 2000 mil boyunca devam ediyordu ve ayrıca doğuda ve batıda eşit uzaklıkta iki meridyen daha düşünülmüştü. (Bkz. Şekil 20) Tüm bunları hesaplamak akıl almaz sayıda personele ve çok dikkatli astronomik gözlemlere ihtiyaç gösteriyordu. Stecchini'nin yeniden oluşturduğu şekliyle boylam belirleme yöntemleri çok daha karmaşıktı.

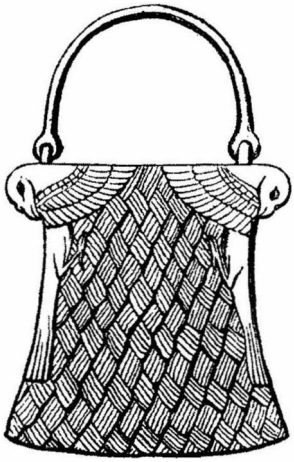
Stecchini'ye göre, Mısırlılar bir dizi (ateşler yakılan) kulelere dayanan basit bir telgraf tekniğiyle, belli bir anda hangi yıldızın başucu noktasında (zenith) olduğunu saptayabiliyor ve bunu bir alevler zinciri vasıtasıyla derecelere, doğu ve batıdaki diğer gözlemcilere aktarabiliyorlardı... Mısırlıların ileri jeodetik ve coğrafî bilimleri sayesinde, Mısır bilinen dünyanın jeodetik merkezi olmuştu. Diğer ülkeler tapınak ve başkentlerini Mısır "sıfır" meridyeni terimleriyle yerleştirmişlerdi. Nemrut, Sardis, Susa, Persepolis ve galiba eski Çin başkenti An-Yang da bunlar arasındaydı. Tüm bu yerleşimler, en harika manzaralara bakacak şekilde kurulmuştu diyor Stecchini. Aynı şey Yahudilerin, Greklerin ve Arapların ibadet merkezleri için de geçerlidir.

İbranî tarihçilere göre, hakikî Yahudi ibadet merkezi Kudüs değil Gerizim Dağı'ydı; Mısır temel eksenine göre tam olarak 4° doğudaki bir jeodetik noktada bulunuyordu. Kudüs'e ancak M.Ö. 980'lerden sonra taşınmıştır.

Stecchini'ye göre Yunanistan'ın iki büyük kehanet merkezi - Delf ve Dodona- de jeodetik noktalardı. Mısır'ın en kuzey ucunda ve Mısır merkez meridyeni üzerindeki Behdet'ten Delfi 7°, Dodona da 8° kuzeyde yer alıyordu.

Ben de "kuzey oktavı" fikrimi, Stecchini'nin eşsiz gözlemleri sayesinde geliştirdim.

Firavun Tutankamon'un, -önceki adı Tutankhaten'di- kayınpederi Akhenaten ve kayınvalidesi Nefertiti'nin esrarlı hikâyesini merak eden okuyucum, Akhenaten'in yeni bir jeodetik başkent kurma isteğinin ardında, jeodetik-dinî bir anlaşmazlığın yattığını öğrenmek isteyebilirler. Akhenaten kararını uygular ancak rahiplerin büyük tepkisini de çeker. Bu kentin sınır taşları

Şekil 31. Horsabad'da bulunan bu sepet resmi, Oannes'le omfalos taş geleneğinin ilişkisini gösteren önemli bir kanıttır. Oannes'in hiç yanından ayırmadığı bu sepet, burada başlarını çevirmiş iki kumrusuyla gösteriliyor. Bu bir omfalos motifidir. Sepet örgüsünün genelde omfalosu örten ağa ne kadar benzediği görülüyor.

sonradan neden vahşî bir biçimde kırılmıştır? Çünki Firavun, Mısır'ın jeodetik sisteminin bir çeşidini oluşturmaya kalkışmıştı ve bu işaret taşları tamamen bu sistemi gösteriyorlardı!

Resim 14 ve 16'da Delf ve Milet'ten[31] bugüne gelmiş omfalos taşlarını görebilirsiniz; her ikisinde de enlem ve boylamların jeodetik ağını gösteren ağ deseni vardır.[32] Oannes'in bir sepet gibi hep elinde taşıdığı muhtemelen bu "ağ" dır (Bkz. Şekil 21, 22 ve 31 ve Resim 34, 38 ve 39). Çünki Oannes/Dagon'un kutsal sepetinin "yatay ve dikey" hatları, tıpkı enlem ve boylam örgüsüne benzemektedir. Bu sepet Grek Demeter'inde *lyknos* sepeti olarak devam eder (toprağın meyvelerini, özellikle de mısırı yöneten ve Persefone'nin annesi olan Tanrıça Demeter, Dagon'un sepetini koruyarak bir tarım ilâhı olan balık kuyruklu Dagon'un yerine geçer); sepet, "atkı ve çözgü"leriyle enlem ve boylamları temsil etmektedir. Dogonların da, dokumada dinî ve mitolojik önem verdikleri "yatay ve dikey" hatları ve "aslında sepet olmayan" kutsal sepetleri vardır, *Le Renard Pâle*'de bunlar ayrıntısıyla veriliyor. Diğer omfalos taşları ve "sepet"leri için Şekil 33'e bakınız.

Şekil 32. Nubiya, Napata'daki Amon tapınağında bulunan Mısır omfalos taşı. Roscher bu taş hakkında şöyle der: "21 Nisan 1917'de, şimdi Hildesheim'deki Pelizaeus Müzesinin müdürü olan Prof. Gunther Roeder'den bir mektup aldım; Reisner'in Boston Müzesi için Sudan'daki Gebel Barka'da (Napata) yaptığı kazılarda, Nubiya-Meroit krallarının tapınaklarından birinde, Napata'nın Amon kehanet merkezine ait omfalos olan bir taş bulduğunu yazıyordu."

Şekil 32'de, Reisner'in Mısır Teb'indeki Amon mabedinde bulduğu omfalos taşı görülüyor. Bu taş meridyen ve paralelin kesiştiği tapınağın esas odasına yerleştirilmişti.[33] Şekil 36, bir Mısır papirüsünden alınmıştır, üzerlerine iki kumrunun tünediği omfalos taşlarını gösterir. Bu çifte kumrular, "paralel ve meridyen hesaplarının" standart glif (*) gösterimidir.[34] Herodot'a göre Dodona'dan Teb'e uçan "iki kumru" bunlardır.[35] Gerçekte, bu kumrular haber güvercinleriydiler. Bu devasa uzaklıklarla haberleşebilmek ve kehanet merkezleri arasında sağlam iletişim için tek yol, binlerce millik bu dinsel şebekeyi posta güvercinleriyle birbirine bağlamaktı. Posta güvercinlerinin Teb'den Dodona'ya bir günde uçabileceklerini öğrendim. Bu mesafenin denizden ya da karadan katedilmesi aylar alırdı. Teb'deki Mısır dinî merkeziyle kehanet merkezleri "kolonileri" arasındaki günlük iletişim, hem Yunan (Resim 21) hem de Mısır (Şekil 37) omfalos taşlarında açıkça gözlendiği ve Herodot'un da belgelediği gibi posta güvercinleri vasıtasıyla gerçekleşiyordu.[36] Ulaşan anî bir haberin, farklı

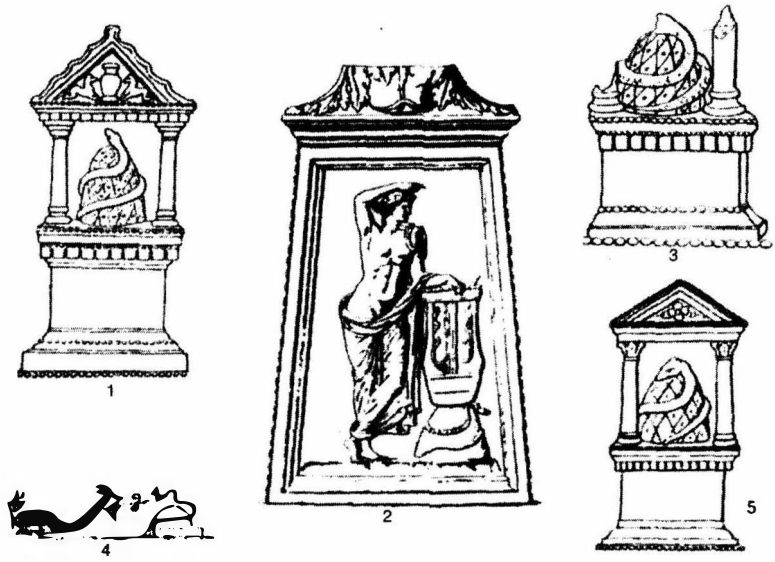
(*) Oyma veya kabartma şekil.

kehanet merkezlerinde nasıl hızla yayıldığını ve ne kadar büyük bir politik etki yarattığını da tahmin edebiliyorum. Çünki eski dünyada "tanrılardan" ulaşacak bir kehanet talimatını önemsemeyecek tek bir kral ya da yetkili olamazdı. Belki de politik güç odaklarının tapınaklar arasında akan "sıcak haber hattı"ndan haberleri dahi olmuyor, tüm bu iletişim gizlice yürütülüyordu.

Bu kitabın ilk baskısının ortaya çıkışından bu yana, *Conversations with Eternity* adlı, bu konularla detaylı olarak ilgilenen bir kitap yayınladım. Posta güvercinleri ve posta kırlangıçlarının kullanıldığı şebekelerle ilgili çok miktarda metinsel kanıt mevcut ve nasıl işlediklerini bu kitapta anlattım.[37]

Bu arada Aeschylus'un *Agamemnon* adlı oyununda tarif edilen, kayda değer ateş yakarak işaret gönderme sisteminden de söz etmek isterim; oyunda Truva savaşının sonucunun Yunanistan'daki Argos'a dağların zirvelerinde yakılan bir ateş zinciri ile nasıl iletildiği betimlenir. Bu konuda J.H. Quincey tarafından uzun bir inceleme yazılmıştır, hatta yazar Athos Dağı'ndan Argos'a uzanan şaşırtıcı işaret ateşi sisteminin o kısmını gösteren bir harita bile yayınlamıştır. Ateşle verilen işaret Athos Dağı'ndan Trakya denizinin karşısındaki Pelion Dağı'na, oradan Othrys Dağı'na, oradan Messapion Dağı'na, derken Cithaeron Dağı'na, oradan da Aegaleos Dağı'na iletilmekte, oradan da Arachnaeon'dan en sonunda Argos'a aktarılmaktaydı.[38] Dağların zirvelerinin bu pratik kullanımı, dağ zirvelerinin antik halklar için ne kadar önemli olduğunu hatırlatıyor bizlere. Eğer oyun yazarı tarafından doğrudan olmasa da korunan bu kanıt olmasaydı, bu önemli işaretleşme şebekesi bizler için bilinmez kalacaktı. Aynı biçimde, kehanet merkezlerinin yer aldığı dağ zirveleri şebekesi de, enlemleri işaretleyerek dünya küresini ölçmekteki önemleri de, yukarıyı aşağısıyla birleştiren "dünyanın göbekleri" olarak dinsel önemleri de şimdiye dek unutulmuş kalmıştı.

Bu gerçeklerin kabulü, her şeyi tekrar gözden geçirmek durumunda kalacak arkeologları nasıl da öfkelendirilebilir, bunu da tahmin edebiliyorum. Muhafazakâr kuramların, afyon gibi alışkanlık yaratarak tüm bedenlerini kuşatmasının yarattığı ciddî tehlikeler işte böyledir.

Şekil 33. Kehanet merkezinin muhafızı yılan tarafından çevrelenmiş omfalos taşlarının çeşitli betimlemeleri. 1, 3 ve 5 no.lu olanlar Etrüsk dönemine ait olup bilhassa önemlidir çünki kehanet merkezleri yoluyla küre üzerinde işaretlenmiş, kesişen enlem ve boylam çizgilerini net biçimde göstermektedirler. 2 no.lu olan Roma dönemine aittir, Titus banyolarında kazılıp çıkartılmıştır; o dönemde omfalos taşları artık sadece sanat nesneleriydi, tıpkı Pompeii'ye ait olan 4 no.lu çizim gibi. *Neue Omphalosstudien* (Yeni Omfalos Çalışmaları), Wilhelm Heinrich Roscher, Leipzig, 1915, Resim IV.

Filozof David Hume, William Harvey'in kan dolaşımını keşfetme devrimi konusunda şöyle diyordu: "Avrupa'da 40 yaşın üstünde hiçbir doktor, hayatının sonuna dek Harvey'in kan dolaşımı doktrinini kabul etmedi ve özellikle Londra'da, bu büyük ve anî keşfe takınılan tavır nedeniyle kabul inanılmaz derecede yavaş yürüdü. Her bilimde doğruların yolculuğu bu derecede yavaş olur; tartışmalar yaratmasa, önyargılara saldırmasa da bu durum değişmez!"[39]

Dodona ve Metsamor/Ağrı'nın, Mısır Teb'inden eşit uzaklıkta olduklarını kuvvetle vurgulamak istiyorum. Yunan Nuh

Gemisi Dodona'ya, İbranî Nuh Gemisi ise Ağrı'ya indi. O hâlde "geminin inmesi" süreci Teb'ten başlıyor ve kuzeye doğru ve kuzey yönünde 8°lik enlemde bulunan ve aralarındaki mesafe, Teb'e olan uzaklıklarının yarısı kadar olan iki yerden birinde bitiyor. Karmaşık görünebilir. Aslında söz konusu olan, Teb'i Dodona ve Ağrı ile birleştiren çizgilerle bir eşkenar üçgen oluşmasıdır. Bunlar rastlantı olamaz. Yunan ve İbranî tradisyonları geminin indiği noktaları farklı bölgelerde olmak üzere veriyorlar; bu iki yerin (Dodona ve Ağrı) hem Teb'den hem de birbirlerinden aynı uzaklıkta olmaları ve aynı enlemde olmaları rastlantı olamaz. Dodona'daki Tomaros Dağı ve Ağrı, bir Nuh gemisinin "indiği sitler" oldukları için, geminin pruvasının ucu, Teb'den yeryüzüne projekte edildiğinde bu iki noktaya da değer. Bu, Şekil 30'da açıkça görülmektedir.

Herodot'a göre,[40] gene Teb'den yola çıkan kumruların kurduğu bir başka kehanet merkezi de, Libya'daki Amon merkezidir; Siva Vahasında olduğu bilinir. Şekil 19'da Teb, Dodona ve Siva'yı birleştirince ortaya çıkan şekillerin bir karşılaştırması görülüyor. Bu, *Argo* takımyıldızında bazı yıldızları birleştirince karşımıza çıkan görüntüyle tam olarak aynıdır. Siva siti sırf bunu göstermek için bile seçilmiş olabilir. Her iki çizimde de başlangıç noktası *Argo*'nun dümenidir: Gökteki şekli Canopus yıldızından başlatırız; bu yıldız *Argo*'nun dümeni olarak düşünülür; jeodetik çizimde de Teb'ten başlarız; yeryüzü Argo'sunun dümenine karşılık gelen sit de burasıdır. Dodona'ya ya da Ağrı'ya yöneltilebilir. Ancak Argo'yu projekte etmenin, Behdet'i kullanarak yapılabilecek bir yolu da vardır. Bu noktada sitler arasındaki bağlantı ilişkilerini unutmuyoruz, Behdet de hem Siva hem de Teb'den eşit uzaklıktadır ve Livio Stecchini'nin gösterdiği üzere[41], Mısır'ı ikiye bölen esas meridyen üzerinde bulunur ve Mısır'ın en kuzeydeki noktasıdır. (Bkz. Şekil 20)

Argo'nun dümeni Teb'e değil de Behdet'e yerleştirilirse (coğrafî Canopus'un yanına), pruva da Ağrı Dağı'na dokunursa ve biz pruvayı tam 90°lik (dik açı) bir açıyla Dodona'ya doğru çevirirsek, pruvanın çok uzun geldiğini ve kısaltılması gerektiğini göreceğiz. Aslında bu olağan dışı noktayla ilgili kanıtları bir Ba-

bil metninde zaten buluyoruz. "Kutsal Elli" adlı bölümde bu metni başka bir sebeple de kullanmıştık. Sümer'den "Gılgamış ve Agga" adında kısa epik bir şiir bu; son derece eski bir metin; yazılı olduğu tabletler M.Ö. ikinci binin ilk yarısından kalmış. Bu Sümer şiirinde, yerel siyasî bir çatışma gibi gözüken bir bağlam içinde, bugüne dek hiçbir yazarın lâyıkıyla yorumlayamadığı akıl almaz bir çekirdek materyal var.[42] (Ben şiirin siyasî içeriğinin çok abartıldığı fikrindeyim; Jacobsen ve Kramer, bundan 4000 yıl önce çift meclisli bir parlamentonun kanıtını bulmuş olmanın heyecanı içindeydiler; Kramer bunu *History Begins at Sumer* adlı kitabında anlatır.)[43]

Şiirde (satır 104) bir "kaçan kuş" ifadesi var ki daha önce anlatılan posta güvercinlerinden olabilir. Ancak daha da önemlisi ilk bakışta çelişkili gibi gözüken şu önermeler:

(1) "*Magurru*-gemisinin pruvası kırılmadı" (satır 80)

(2) "*Magurru*-gemisinin pruvası kırıldı" (satır 98)

"Kutsal Elli" adlı bölümde *magurru* gemisinin ve bir başka şiirdeki *magan* gemisinin neden aslında *Argo* olduklarını anlatmıştım.

Ben bu iki önermeden ilkinin (1) Behdet'ten Ağrı'ya projekte edilen *Argo*'ya; diğerinin de (2) *Argo*'nun Behdet'ten Dodona'ya projekte edilmesine dair olduğunu düşünüyorum. Bu ikinci hâl, pruva Dodona'dan ilerilere gitmesin diye pruvanın kırılmasını ya da kısaltılmasını gerektiriyor.

"Gılgamış ve Agga"da, pruva kırılmadıkça, "yas tutanların çokluğu kendilerini toza bulamıyorlar!" Projeksiyon Mezopotamya'nın kuzeybatısına dek uzandığı için Sümer anavatanı en azından yakın çevre içinde kalıyor. Behdet-Ağrı hattı ünlü Hierapolis'deki (isim "rahip şehri" anlamına gelir)[44] ünlü kehanet merkezini de kesiyor; ben Hierapolis'in 36°30'daki 5. doğu kehanet merkezi olduğu fikrindeyim.

Şiir, pruva kırılmadıkça, "yabancı diyarların halklarının sıkışmadıklarını" da söylüyor. Yani projeksiyon Yunanistan'da yaşayanlar gibi yabancıları kapsamıyor. Onları "sıkıştırmıyor" yani gölgelemiyor ya da üzerlerinden geçmiyor.

Ancak pruva kısaltılınca, *Argo* projeksiyonu Mezopotam-

Şekil 34. (soldaki) Bir Babil omfalosu üzerindeki kabartma. Rawlinson bunun bir zodyak olduğunu iddia etti, şekillerin takımyıldızları simgelediğini düşünmüştü. Gerçekten de bir yıldız haritasını andırıyorsa da burada gökkubbenin doğru bir şekilde yansıtılması amaçlanmamış. Bu gibi karmaşık haritaları açımlama çabası sıklıkla başarısızlığa uğruyor (Denderah Mısır Zodyak'ı da buna bir örnek); bu yüzden ben de bu tür bir şeye kalkışmıyorum.

Şekil 35. (sağdaki) Bir Babil omfalos taşı (Rawlinson'dan). Bu resimdeki konik desenin yassılaştırılarak çizilmiş hâlini Şekil 34'te görebilirsiniz.

ya'yı tamamen terk ediyor ve "çokluk kendini toza buluyor" ve yabancı diyarların halkları da sıkışıyorlar. Gılgamış, Agga'ya bu noktada "Ey Agga, senin tanelerle beslediğin kaçan kuş" diyor (yani posta güvercinini başka bir kehanet merkezine uçmak üzere besle; Metsamor'dan çok Dodona'ya gitmesi olası). Bütün şiir Kramer'in "tekerleme"[45] dediği bir nakarat şeklinde devam ediyor. Bahsedilen kuyuların açılması, doldurulması -bunlara "ülkenin küçük kâseleri" deniyor- ve "halatların sıkılmasının tamamlanması" gibi şeyler. Buradaki halatlar, omfalos taşlarının ağ örgüsü olabilir mi? Diğer ayrıntıları ancak bir Sümerolog bize gösterebilir. Delf ve Delos omfaloslarını hatırlayın. "Ülkenin küçük kâseleri" jeodetik noktalar ya da bunların belgeleri olabilir mi yoksa küçük kâselere benzetilen, omfalos taşlarının kendisi mi? Sümer'de "küçük kâse" omfaloslar için kullanılan bir deyim olamaz mı? Bu soruların cevapları bir elin parmaklarıyla sayılabile-

cek olanların haricindeki uzmanların bilgisi dışında kalıyor. Bu konuda Akkad dili uzmanları bize yardım edemezler çünki onlar Samî olmayan Sümerceyi tanıyorlar. Uzmanlardan birinin verdiği cevap insanca hatalar içerebilir. Konunun zorluğunu böylece anlayıp tekrar Mısır'a dönelim.

Stecchini şöyle diyor:[46] "Eski Mısır tarihi uzmanları, jeodetik nokta ve doğrusal birimleri göz ardı ettiklerinden, devrimci Firavun Akhenaten bahsi, Mısır monarşisinin en esrarlı ve tartışmalı konusuna dönüştü." Arkeolog Cyril Aldred ve başkaları hakkında son derece yoğun bazı eleştirilerden sonra, şu şekilde devam ediyor:

> Sağlam biçimde belgelendirilmiş gerçekleri kabul etmeyi reddettikleri için yazarlar, kendilerini, Akhenaten'in iktidarsız olduğu, eşcinsel olduğu, erkek kılığında bir kadın olduğu gibi kuramlar yarıştırmaya adadılar. Akhenaten'le güzel eşi Nefertiti arasındaki mahrem ilişkileri bildiklerini iddia eden tarihçiler de var. Akhenaten'in resmi boş ve belirsiz kalınca, yazarlar bu tabloyu kendi hisleriyle doldurmaya giriştiler. Akhenaten'i sevmeyenler onu bir psikopat olarak tanıtır ve hastalığının klinik tanımları hakkında tartışmaya otururlar... Oysa kraliyet ailesi psikanalistinin hiyeroglif notlarını tahmin etmeye çalışmak yerine, belgelenmiş gerçeklerle ilgilenirsek, Akhenaten'in devrimci iktidarının en önemli tarafının Mısır'a yeni bir başkent inşa etmek olduğunu görürüz. Şehrin adı Akhet-Aten, "Aten'in Dinlenme Yeri" olacaktı. Bugün Tell el-Amarna olarak bilinen yerde bu kentin millerce uzunlukta duvarlarının kalıntıları vardır ve kazılar yapılmıştır. Akhenaten döneminde ulusal kaynakların önemli bir yüzdesi bu kentin inşasına vakfedilmişti.
>
> Geçen asrın tarihçileri, henüz psikolojik yaklaşımlar kullanmıyorlardı ve en azından Mısır başkentinin yerinin değiştirilmesinin politik anlamını idrak ediyorlardı. Akhenaten, Teb'teki Amon Tapınağı rahiplerinin güçlerini kırmak istemişti. Amon rahipleri ulusal kehaneti denetim altında tutuyorlardı ve bu nedenle tapınağın tanrısıyla özdeşleşmişlerdi; bu da kraliyet işlevlerine darbe anlamına geliyordu. Bu yazarların bilmediği, Amon Tapınağının Mısır'ın jeodetik merkezi, Mısır'ın "göbeği" olduğuydu; doğu ekseni (32°38' doğu) Nil'i tam bu noktada kesiyordu; tapınak, kutupla ekvator arasındaki mesafenin 2/7'sinde bulunan paralel üzerinde

kuruluydu (25°42'51" kuzey) ve Tanrı Amon da bu noktayı gösteren yarıküre taşıyla özdeşti.

Teb yerine Mısır'ın başkenti ve jeodetik merkezi olması istenen kent, başkentte olması gereken bazı özelliklere sahip değildi. Bazı yazarlar, bunu da, kurucusunun akıl bozukluklarına yorarlar... Tanrı Aten için yapılmış yeni başkent -Aten tek gerçek Tanrı statüsüne çıkarılıyordu- 27°45' kuzey enleminde yer alıyordu; burası Behdet'in en kuzey ucuyla, 24°00' kuzey enlemindeki Mısır'ın en güney noktasının ortasında yer alıyordu... Akhenaten Teb'in Mısır'ın jeodetik merkezi olduğunu iddia edemeyeceğini kanıtlamak istemiş ve *maet*'in çok katı bir yorumuna dayanan bir jeodetik merkez seçmişti. *Maet*, Mısır'ın boyutlarının bir bedenlenme teşkil ettiği kozmik düzen demektir. En kesin ölçümleri elde etmek için, hanedan öncesi jeodetik sistemin, Behdet'ten itibaren coğrafî uzunluk birimlerini sayan yöntemini benimsemişti... Behdet'in başkent olduğu hanedan öncesi dönem için, Akhet-Aten'in Mısır'ın "gerçek ve adil" göbeği olduğuna kuşku yoktu.

Bu mesele, Akhenaten'in bütün tarihî önemini yeniden değerlendirmeyi gerektirir. Akhenaten, *maet* ile tam ve adil bir uyum sağlama programındaki ilk önemli adımı atıyordu. Bu devrimci reformların, dinden sanat ve aile ilişkilerine dek uzandığı ve hanedan öncesi fikir ve uygulamalara genel bir dönüş olarak düşünüldüğü öne sürülebilir.

Teb'in, kendini Mısır'ın "göbeği" olarak ifade ederken, bunun Akhenaten'in canlandırmaya çalıştığı "Behdet sistemi" temeline dayanmadığına dikkat edin. Bu, "kuzey oktavının" eskiliği konusunda bir göstergedir, o kadar eskidir ki Teb bile içerilmez. Teb'in "kuzey oktav" sistemine dahil edilmesi, sadece Behdet'e nazaran tamamlayıcı bir şeydir. Herodot'un II. Kitabında (54) şu ilginç hikâyeyi okuyoruz:

> Dodona'nın kâhin rahibeleri bir öykü anlatıyorlar: Mısır Teb'inden iki siyah kumru havalanmış; biri Dodona'ya diğeri de Libya'ya uçmuş. İlki bir meşeye tünemiş ve tam bu noktada bir Zeus mabedi olması gerektiğini insan gibi konuşarak söylemiş. Bunu işitenler bunun göklerden gelen bir emir olduğunu düşünerek hemen itaat etmişler. Aynı şekilde Libya'ya uçan kumru da oradakilere, o noktada bir Amon kehanet merkezinin olması gerektiğini söylemiş Amon da Zeus'a karşılıktır. Bu bilgiyi bana verenler Dodona'dan

> üç rahibedir. En büyüğü Promeneia, ikincisi Timarete, en genci de Nicandra'dır. Tapınakla ilgili diğer Dodonalılar da bu bilgiyi onayladılar.

Herodot'un Dodona rahibeleriyle samimiyetine bakın. Plutark'ın da asırlar sonra Delf'den rahibe Klea ile nasıl samimî olduğunu önceden görmüştük. Belli ki bu rahibeler meraklı tarihçilere epey yardımcı oluyorlardı. Dodona öyküsünün doğruluk derecesi birazdan belli olacak. Teb ile Behdet arasındaki rekabete gelince, Akhenaten meselesiyle ilgisi de dahil olmak üzere, bu konuda sizi hayal kırıklığına uğratacak ve "hiçbir fikrim yok" diyeceğim.

Stecchini'nin Delf'le ilgili söylediklerine bir göz atalım:[47]

> Delf'in tanrısı Apollon'un ismi "taş" anlamına gelir ve *omfalos*'la, "göbek"le özdeş bilinir. Bu yumurta şeklinde bir taştır... Delf *omfalos*u, Mısır'ın "göbeği" Teb'de tanrı Amon'a ithaf olunanın bir benzeridir. 1966'da Amerikan Arkeoloji Enstitüsüne, Delf tapınağının Etopya Hanedanının Firavunları tarafından kurulduğu fikrini anlatan bir makale sundum. İçinde tarihî veriler, mitoslar, efsaneler ve Delf'deki bazı yapılardan elde edilmiş kanıtlar vardı. Bu, Greklerin, Delf'e ismini veren kahraman Delfos'u bir Zenci olarak düşünmelerinin nedenidir.

Stecchini, kehanet merkezlerinin gerçekte bazı hesaplama icatları yoluyla çalıştığını da söylüyor. Bu konuda bir kuramı var:

> Rulete benzeyen bir nesne *omfalos*'un üstüne yerleştirilirdi (zaten rulet bu aletin bir torunudur). Bir top fırlatılır ve topun dönüşü cevapları verirdi. Tekerleğin 36 dilimi, bir harf ile simgelenmişti.
>
> Eski hesap aletlerini incelerken bunların kehanet amacıyla da kullanıldığını anladım. Kartlar ve viya tahtaları gibi bugün kullanılan kehanet aletlerinin kökeni de bunlara dayanır... Delf'deki rulet aynı zamanda bir çeşit hesap tahtasıydı, açılar vasıtasıyla hesaplamada kullanılıyordu.

Stecchini'nin aşağıda aktardıkları ise *Argo*, Colchis vb. gibi konularda hem ilginç hem de bilgilendirici:[48]

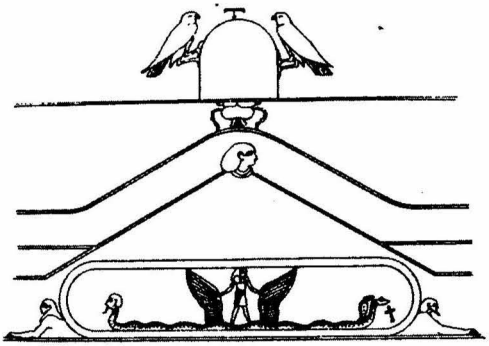
Karadeniz'in kuzey kıyısında 45°12' kuzey paraleli boyunca bir temel çizgisi işaretlenmiş olması çok önemlidir. Bu hat, Tuna nehrinden başlar, Kırım'ı geçer ve Kafkasya eteklerinde son bulurdu. Bu hat itibarıyla Rusya 10°lik bir uzaklıktan izlenebilirdi; bu 55°12' kuzey enlemine dek, Mısır'ın üç eksenini oluşturan üç meridyen boyunca mümkündü. Dinyeper ırmağı, aynı meridyenler boyunca akan Nil'in bir eşiydi. Dinyeper boyunca anahtar noktalar, Nil'inkilerle özdeşti. Sadece Mısır isimlerini Rus isimlerine çevirmek gerekiyordu. Bu jeodetik sistemin varlığı, Rusya haritasını gösteren jeodetik bir çizimle gösterilebilir. Böyle bir harita vardır ve M.Ö. 6.yy. sonlarında kullanılmıştır. Ancak harita çok daha eskidir; kullanılan yer adları buna işaret eder.

Tompkins ve Stecchini'nin harika kitabında[49] bu konuları anlamakta çok yararlı olacak taş omfalos göbeklere ait fotoğraf ve çizimler vardır. Bu fantastik cisimlere bakınca, çok yakın bir döneme kadar tamamen unutulmuş son derece gelişmiş antik bir bilimin varlığını daha iyi anlıyorsunuz. Bunları Şekil 36 ve 37'de ve Resim 14-19'da görebilirsiniz.

Nuh'un gemisi, Ziusudra'nın (ya da Utnapiştim) gemisi, Deukalion'un gemisi ve Argo ile ilgili olarak -hepsinde (Teb'den yollanan kuşlar gibi) sulara kuşlar salınmıştı- paralel ve meridyenler çizmeyi gösteren standart Mısır hiyeroglifinin yüz yüze iki

Şekil 36.

Şekil 37.

güvercin olduğunu belirtmekte yarar var. Stecchini şöyle diyor: "(Mısır'ın) Eski Krallık dininde Sokar yön tayini ve mezarlıklarla ilgili önemli bir tanrıdır. Greklerin *omfalos*, "göbek" dedikleri taş cisimle hem tanrı hem de jeodetik nokta gösterilmiş olurdu; bu, yarıkürenin (kuzey yarımküre) bir silindir üzerinde duruşuydu (kozmosun temelleri). Sokar'ın üstünde, *omfalos*ların üstünde olduğu gibi birbirine bakan iki kuş genellikle olurdu; antik ikonografide bu iki kuş genellikle kumrudur, meridyen ve paraleller çizmenin standart simgesidir."

Kuşların salıverildiği ve geminin kehanet merkezinin dağını bulduğu Grek ve Yakın Doğu hikâyelerinin Mısır bağlantılarını biraz daha geliştirmiş olduk.

Kehanet merkezleriyle ilgili bir başka öge de "ağaç koduydu". Dodona'nın meşesi vardı. Delf Defne ile ilişkiliydi. M.Ö. 6.yy. şairi Theognis'in *Elegies*'inden (mersiye) (5-8) ve Homerik *İlâhî*'lerden de Delos'taki Apollon kehanet merkezinin özellikle palmiyeyle ilgili olduğunu öğreniyoruz. Lübnan Dağı ve muhtemelen alâkalı Sidon merkezinde olduğu gibi Lübnan'daki merkezler de hep sedir ağaçlarıyla ilgiliydiler. Bunu *Gılgamış Destanı*'ndan da biliyoruz. Gılgamış, Lübnan "Sedir Dağı"nda ağaçlar kesiyordu. Ağaçlarla ilgili bir şema oluşturmaya çalışırken ciddî problemler oluyor ama bu da bir başlangıçtır. Robert Graves'in *The Greek Myths*[50] ve *The White Goddess*[51] adlı kitaplarında "ağaç alfabesi" konusunda bir hayli bilgi var. Söğüt de, Colchis mezarlığı ve Circe'nin Aeaea adasıyla ilgiliydi ama tradisyonda en çok Girit'le birlikte anılır. Ancak bu konu başka bir zaman ele alınmalıdır yoksa bu kitap çıfıt çarşısına döner. Robert Graves'den, Hebron kehanet merkezinin -Behdet ile aynı enlemdedir ve belki de Behdet'in doğudaki eşidir- *sant* ya da vahşî akasya ile bağlantılı olduğunu öğrenmiştik. Bu, "altın renkli çiçekleri ve sert dikenleri olan özel bir türdü. Yehova, Musa Peygamber'e bu (hikmetli) Yanan Çalıda göründü." Graves ilâve ediyor: "Akasya, Arabistan çölünde hâlâ kutsal bir ağaçtır ve tek bir dalını bile koparanın aynı yıl içinde ölmesi beklenir."[52]

Sirius Gizemiyle ilgili simgeselliği ise tam bir zekâ bilmecesidir. Theophrastus[53] grafik olarak şöyle betimliyor: "İki cinsi

vardır: beyaz ve siyah. Beyaz zayıftır, kolayca solar; siyah daha dayanıklıdır, kuvvetlidir, kolay kolay solmaz." İki yıldız için güzel bir sembol: "Siyah" Sirius B, büyüklüğü beyaz Sirius A ile karşılaştırıldığında "kuvvetlidir". Theophrastus, söğütler [4.merkez(ler)] hakkında da şunları anlatıyor:[54] "Siyah ve beyaz olmak üzere iki çeşit söğüt vardır... Siyahının dalları daha kullanışlıdır... Bir (cüce) türü vardır..."

Şekil 38. Ruvo'da çıkartılan bir amfora üstüne boyanmış, bir kehanet merkezinde geçen mitolojik bir sahne. Üstte sağda, tanrı Apollon yayıyla oturmaktadır, Aşil'in oğlu (ortada, elinde kılıç olan) genç savaşçı Neoptolemos'un yaralanmış ve çarpışma sırasında öldürücü bir darbe almak üzere oluşuna kayıtsızdır. Delf'in defnesinden ziyade Delos/Milet palmiye motifi sağda iyice belirgindir ve arka plânda süslü fildişi kapıları açık olan bir tapınak yükselir. Muhtemelen bir Delf rahibesi olan sol üstteki kadın dehşet içinde ardına bakar. Sahnenin ana ögesi ön kısımda ortada yer alan ve ayrıntılı biçimde betimlenmiş Delfik omfalos taşıdır. Boylamları temsil eden çizgili bir örtüyle örtülmüş ve yatay olarak sekiz eşit enlem şeridine bölünmüştür, bu da kehanet oktav şemasına denk gelir. Sanki Dünya'dan baş veren bir tomurcukmuşçasına, göründüğü kadarıyla metalden kıvrılan yapraklar olan bir şeyi temsil eden bir ayak üstünde durmaktadır.

KEHANET OKTAVLAR ÇİZELGESİ

Batı Merkezi	Doğu Merkezi	Ağaç Kodu	Gezegen Kodu	Tanrısal Doğumlar
8. Dodona (Tomaros Dağı)	Metsamor (Ağrı Dağı)	Meşe (Phēgos)	Satürn ?	İnsanlık Dodona'da taşlardan (yerin kemikleri) doğar
7. Delfi (Parnasos Dağı)	Sardis (Sifilus Dağı)	Defne	Güneş ?	(Rakip tradisyona göre insanlık taşlardan Delf'de doğmuştur.)
6. Delos (Sintos Dağı)	Milet (Branchidae olarak da bilinen Didim ilgili kehanet merkezidir) (Latmos Dağı)	Palmiye	Ay (İlk doğan Apollon değil Artemistir.)	Artemis (Diana) ve Apollon Delos'ta doğarlar
5a. Sitera'nın kuzeydoğu kıyısında bir yer? b. Rodos? c. Thera adasındaki Thera (eğer doğru ise, volkan patlamasıyla yok olmuştur)	Hierapolis (Bambike)	?	Mars?	?
4. Girit'te Knosson yakınındaki omfalos (Thenae)	Kasion Dağı (Latakia yakınında) Zeus Kasios'un mekânı; orada bir omfalosun varlığını gösteren sikkeler bulunmuştur. (A.B. Cook, II, 982)	Söğüt (Pliny'ye göre Zeus'un doğduğu Girit mağarasından bir söğüt büyümüştür.	Jüpiter	Zeus (Jüpiter) Girit'te doğar.
3. Kıbrıs'ın güney kıyısında bir yerler mi? (Paphos? Akrotiri? Gata Burnuyla mı ilişkili)	Tripoli yakınında mı? Palmira mı? Cyprus'tan gelir.)	Selvi (Selvi/cypress ismi Kıbrıs/	Venüs	Afrodit (Venüs) Kıbrıs'ta doğmuştur.
2. Libya/Tunus'ta Tritonis Gölü(Triton Gölü olarak da bilinir.	Sidon (Lübnan Dağı)	Sedir	Merkür (Mısır dilinde seb hem sedir hem de Merkür gezegeni demektir.	Athena (Pallas) Tritonis gölünde doğar.
1.El Marj (Barke) Libya	Babil	?	?	?
0. Behdet	Hebron	Vahşi Akasya	Dünya?	-

Not: Dodona ve Ağrı'dan 1° kuzey enleminde Cabeiroi mister merkezi vardır ve Samotrak adasındadır.

Notlar

1. *Star Names*, a.g.e., s. 67.
2. Lockyer, Sir Norman, *The Dawn of Astronomy*, Londra, 1894.
3. *The Peoples of the Hills, Ancient Ararat and Caucasus*, Londra, 1971, s. 226.
4. a.g.e., s. 73.
5. Allen, *Star Names*, a.g.e., s. 73.
6. Not 2'ye bakınız.
7. 7 Mart 1974.
8. Bir hafta sonra, 14 Mart'ta *The Times* gazetesinde Brian Galpin'in babası Canon F.W. Galpin'in sekizli ikili gamın antikliğinden *Music of Sumerians, Babylonians and Assyrians* adlı kitabında çok daha önceden söz ettiğini belirten bir mektubu yayınlandı. Bir ay sonra Dr. Crocker ve Dr. Kilmer imzasıyla yayınlanan mektup bu noktadaki belirsizlikleri aydınlatacağına daha da bulanık hâle getiriyordu.
9. *The Greek Myths*, 21, 10.
10. y.a.g.e., 170.3.
11. Higgins, Godfrey, *The Anacalypsis*, New York, 1927, Cilt 1, Kitap III, Kısım 2, Bölüm 4.
12. Dogonlara göre: "Sirius, dünyanın göbeğidir." *Le Renard Pâle*, s. 324-5.
13. a.g.e.
14. Parke, H.W., *Greek Oracles*, Londra, 1967, s. 38.
15. y.a.g.e., s. 32
16. Tarn, W.W., "The Political Standing of Delos", *The Journal of Hellenic Studies*, Londra, 1924, s. 143.
17. Diodorus Siculus, *The Library of History*, Kitap 5, 58-9, C.H. Oldfather tarafından tercüme edildi, Harvard UP, Cilt III, 1970, s. 257-61.
18. a.g.e., Kitap 5, 70, s. 285-7.
19. a.g.e., Kitap 5, 72, s. 293.
20. Parke, y.a.g.e., s. 33-4.
21. a.g.e., s. 94-5.
22. a.g.e., s. 94.
23. Harris, Rendel, "Apollo at the Back of the North Wind", *The Journal of Hellenic Studies*, Londra, Cilt XLV, 1925, s. 229-42.
24. a.g.e., s. 233-6.
25. Cehaletine son verme telâşı hisseden okuyucuma Sir Norman Lockyer'in *The Dawn of Astronomy* adlı harikulâde eserini okumasını öneririm. Bu kitap, zaman zaman bir hayli teknik bilgiler verse de (teknisyen olmayan okuyucuya bunları hemen atlaması tavsiye edilir) tüm okullarda okutulmalıdır.

    Şüphesiz bir başka mükemmel, belki de hayatî kitap da Santillana ve von Dechend'in *Hamlet's Mill* adlı kitabıdır. Uzun bir kitap olmasına rağmen, yazarlar bunun ancak bir hazırlık denemesi olduğunu itiraf ederler ve olması gerekenden daha karmaşıktır. Aslında yazarlar ellerindeki malzemenin kendilerini bunalttığını itiraf ediyorlar ama Lockyer'in ele aldığından çok daha geniş çaplı malzemeyle uğraşıyorlar, bu sanki dev bir dalgayı tutmaya çalışmak gibi. Modern bilginler için tamamen yeni bir alan açtılar ve onlar

öncülük madalyalarını gururla takabilirler.

26. *Hamlet's Mill*, a.g.e., s. 286.
27. Tompkins, Peter, *Secrets of the Great Pyramid*, Harper and Row, New York, Londra, 1971, Livio Stecchini tarafından ek ilâve edilmiştir.
28. Parke, y.a.g.e., s. 95.
29. Livio Stecchini şöyle der: "...bazı Grek yazıları Delf'i, aynı paralelde (38°28' kuzey) olan Küçük Asya'daki Lidya krallığının başkenti Sardis'le ilişkilendirir." Tompkins, y.a.g.e. Bu jeodetik merkezle ilişkili dağın (İzmir'in kuzey doğusundaki) Sipylus Dağı (Manisa Dağı) olduğuna inanıyorum. Manisa Dağı, ana merkezi dizideki bir başka kehanet merkezi olan Hierapolis (Pamukkale) olacak olan Büyük Tanrıçanın canlı kayadan son derece eski devasa bir yontusu ile ünlüdür. (Yunanlılar için) Gaia olan Büyük Tanrıça, Apollon tarafından ele geçirilmezden evvel Delf'in ilk patroniçesiydi. ("Geç Miken dönemlerinde... toprak tanrıçası, orijinal dişi ilâhtı... kültün bir parçası olarak bir kehanet merkezi vardı... Apollon'un kehanet tanrısı olarak gelişi, aslında düşmancıl bir haneye tecavüz olayıdır...", s. 36, Parke, a.g.e.) Aynı paralelde Sardis'ten daha içeride olan Malatya'nın da Delf ve Sardis ile (şüphesiz Delf'den çok Sardis'le) bir biçimde bağlantılı olabileceğine inanıyorum.
30. 27 ve 29 no.lu notlara bakınız.
31. Ek 5'e bakınız.
32. Dogonlar "sepet olmayan sepet"ten söz ederlerken böyle bir örgüden söz etmektedirler. Ek 1'e bakınız.
33. Tompkins, y.a.g.e., s. 182.
34. a.g.e., s. 298.
35. Herodot, *Tarih*, Kitap 2, 54-9.
36. Temple, Robert K.G., *Conversations with Eternity: Ancient Man's Attempts to Know the Future*, Rider, Londra, 1984.
37. a.g.e., s. 32-71.
38. Quincey, J.H., "The Beacon-Sites in the *Agamemnon*" (*Agamemnon*'daki Ateşle İşaret Verme Bölgeleri), *The Journal of Hellenic Studies*, Londra, cilt 83, 1963, s. 118-32.
39. Hume, David, *The History of England*, Porter and Coates, Philadelphia, tarihsiz (9. yy.), 5 cilt, s. 27, Cilt 5.
40. 35 no.lu nota bakınız.Büyük İskender'in Mısır fethinden (eğer ağza düşen armudu fetih sayarsanız) sonra ziyaret ettiği Libya'daki ünlü Ammon kehanet merkezi, bazı yıkıntıları hâlen korunan Siva Vahasında idi.
41. Tompkins, y.a.g.e., s. 181.
42. Pritchard, y.a.g.e., s. 44.
43. Kramer, S.N., *History Begins at Sumer*, New York, 1959.
44. *The Sirian Goddess*'in Prof. Herbert A. Strong tarafından yapılan tercümesine bakınız.
45. 43 no.lu nota bakınız.
46. Tompkins, y.a.g.e., s. 336.
47. a.g.e., s. 349.
48. a.g.e., s. 346.

49. 27 no.lu nota bakınız.
50. y.a.g.e.
51. Graves, Robert, *The White Goddess. A Historical Grammar of Poetic Myth*, New York, tarihsiz.
52. a.g.e.
53. Theophrastus, *Enquiry into Plants*, Kitap IV, ii, 8, Londra, Harvard UP, ABD, 2 cilt.
54. a.g.e., Kitap III, xii, 7 (cilt I, s. 249).

ÖZET

"Ağırlık" denen diğer Arap yıldızı, Argo takımyıldızındaydı. *Argo*'nun Sirius ile ilgili olduğunu görmüştük. "Ağırlık" denen ilk yıldız da Büyük Köpek takımyıldızındaydı ve Sirius'un görünür refakatçisiydi.

Argo yeryüzüne, dümeni Akdeniz kıyısındaki eski Mısır kenti Canopus'a (Canopus yıldızı gökteki *Argo*'nun dümenidir), pruvası da Dodona'ya (*Argo*'nun pruvasına yerleştirilen meşe buradan gelir) gelecek şekilde projekte edilirse; Canopus'daki kıç kısmını sabit tutar ve gemiyi yukarıdan doğuya doğru çevirirsek; pruva, Nuh'un gemisinin indiği kabul edilen Ağrı'yı gösterecek şekildeki yeni istikametine gelince; bu şekilde tanımlanan yayın 90°lik dik açı olduğu görülür.

Canopus yerine, gerçekte, artık tamamen yok olmuş komşu Behdet sitini kullanmalıyız. Behdet, Memfis'in kurulması öncesinde hanedanlık öncesi Mısır'ın başkentiydi.

Dodona tam olarak Behdet'in 8° kuzey enleminde yer alır. Delf, Behdet'in 7° kuzey enlemindedir. Delos (klâsik Grek döneminde tarihe karışan bir erken dönem önemli kehanet merkezi) Behdet'in tam 6° kuzey enlemindedir. M.Ö. 3200 öncesinde Behdet eski dünyanın Greenwich'iydi ve jeodetik bir üs olarak kullanılırdı.

Ağrı Dağı yakınlarında artık pek tanınmayan bir mistik merkez, Metsamor siti vardır. Ağrı Dağı Behdet'in 8° kuzeyinde ve Dodona'yla aynı paraleldedir. Kitera'daki bir sitin dinî merkez olarak erken dönem hanedanlık Mısır'ıyla bağlantılı olduğu bilinir. Burası Behdet'in 5° kuzeyindedir. Thera Adası da bir kehanet

merkezi olarak kullanılmış olabilir; Minos dönemindeki meşhur volkanik patlamalarda yok olmuştu.

Tüm bu sitler artık "jeodetik oktav" olarak adlandırılan bir model göstermektedir; bu model *Argo*'nun yeryüzüne projeksiyonu yoluyla elde edilmektedir ve Sirius ile bağlantılıdır. Görünüşe göre Sirius, Dogonların ve eski Mısır'ın en kutsal tradisyonlarının içeriğinde yer almakla kalmıyor; en azından M.Ö. 3000'ler ve muhtemelen M.Ö. 3200 öncesindeki bütün uygar ve kozmopolit Akdeniz dünyasını da ilgilendiriyordu.

Sümerlilere uygarlığı getiren yüzer-gezer varlık Oannes, bazen Argo'daki Canopus yıldızını yöneten tanrı Enki'yle (Ea) eş tutulurdu. Enki, su dolu bir uçurumun dibinde uyurdu, bu bakımdan geceleri dinlenmek için dönen Oannes'e benziyordu. Enki, Tevrat'taki Nuh'un gemisi ve tufan öykülerinin alındığı Sümer ve Babil'in erken dönem hikâyelerinde gemiyle ilgili tanrıydı.

"Grek gemisinin" hem Dodona'ya hem de Delf'e indiği iddia edilir. Delf'deki geçit törenlerinde bir "gemi" taşınırdı.

Delf ve Delos'ta bugüne ulaşabilmiş omfalos taşları ("göbekler") vardır. Girit Adası'ndaki Knossos yakınlarındaki omfalos, Behdet'in 4° kuzeyindedir. Homerik *Apollon'a İlâhi*'den Minosluların (M.Ö. 1200 öncesi) "Apollon'u Knossos'tan Delf'e getirdiklerini" öğreniyoruz.

Mısır Firavunu Akhenaten'in reformu kısmen jeodetik bir reformdu. Bunu başkentin yerini değiştirmesinden anlıyoruz. Hanedan öncesi dönemlerin "saf" sistemine geri dönmek istemiş olabilir.

Herodot, Dodona'nın Mısır -özellikle de Mısır Teb'i- tarafından kurulduğunu yazar (bunu tanıdığı rahibelerden öğrenmiştir). Teb, Grek gemisinin indiği Dodona ve İbranî gemisinin indiği Ağrı'dan eşit uzaklıkta yer alır. Bu üç nokta birleştirilince bir eşkenar üçgen elde edilir. Yine Herodot'a göre, Siva Vahası da Ammon kehanet merkeziyle birlikte yine Teb tarafından kurulmuştur. Bu vaha merkezi ve Teb, Behdet'e eşit uzaklıkta yer alırlar. Eski Mısır'da, Yeryüzü, uzayda bir küresel cisim olarak düşünülür ve Sirius bilgisini gelecek kuşaklara aktaracak kuruluşlar

dahilinde yeryüzü üzerine projeksiyonlar yapılır ve bu nedenle inanılmaz hassasiyetle jeodetik gözlemler hazırlanırdı.

EK (1997)

Sirius Gizeminde daha çok araştırmak üzere ilgimi en çok çeken unsur, Kehanet Oktavları dahil jeodetik unsurdur. 1984 yılında yayınlanan *Conversations with Eternity* adlı kitabımda, bu konuyu biraz daha deştim.[1] Bununla ilgili birkaç diğer unsura ise *Gılgamış Destanı*'nın tercümesindeki notlarımda değinmiştim.[2] Ama çalışmamın büyük kısmı yayınlanmamıştı ve uzak yerlere yapılacak araştırma gezilerini karşılayacak fonlar olmadığından tamamlanamamıştı. Örneğin, artık ilk Dodona Kehanet Merkezinin orijinal yerini bildiğime inanıyorum; burası şu an bilinen sitten biraz daha uzakta dağlara doğru yer almaktadır (tıpkı Delf'in orijinal yerinin bugün turistlerce ziyaret edilen yerden iki mil daha yukarıda olması gibi). Ama bunu araştırmak öylesine yapılacak bir ziyaretten daha fazlasını gerektirir ve en azından küçük bir ekip oluşturmak gerekecektir.

1979'da bir arkadaşımla fon elde edebilmek için bir vakıf kurduk ama başarılı olmadı. Arada bir son derece nitelikli uzmanlar bize yardımcı olmaya hazırlandılar ama onların masraflarını bile karşılayamadık. Zaman zaman egzantrik mültimilyarderler Sirius Gizemi araştırmaları için ödeme yapmak istediklerini söyleyerek bizimle ilişkiye geçtiler ama zamanım boşa harcandı ve ilginçtir, ne zaman çok zengin biriyle uğraşsam, her defasında eskisinden de fakir oldum.

Bu nedenle bu meseleler üstünde yapmak istediğim daha ileri çalışmaların çoğunun uygun incelemeyi yürütememek yüzünden tamamlanmamış bir hâlde kalmasından korkuyorum. Geniş alanları kapsayan seyahatler etmeden jeodetiki inceleyemezsiniz ve bunları da bir topoğraf gibi doğru insanlarla yapmalısınız. Fon elde etmek için bir vakfa başvurmak da anlamsız olacaktır çünki böylesi tüm kurumlar dünya dışı varlıklar gibi yazarının tüm bilimsel çalışmalarını saçmalık ve yazarın kendisini de

deli durumuna düşüren, saygın olmayan bir konuyla birlikte anılmaktan ölesiye korkarlar.

Ancak burada bu konuyla ilgili olarak eklemek istediğim bir nokta daha var; tabi bunu tam olarak incelemek hem fon hem de ekip gereksinimini ikiye katlardı. Bu nokta Çin ile ilgilidir ve bu noktayı ele alarak, Akdeniz Kehanet Oktavları konusuna "hâkim olabiliriz".

Sirius Gizemi'ni yazdığım sıralarda Joseph Needham ile olan uzun ve harikulâde dostluğumuz henüz başlamamıştı, bu nedenle şu an tartışacağım şeylerin farkında bile değildim. Aslına bakarsanız, şimdi açacağım konuyu Batı'da (işin doğrusu Çin'de de) sadece bir avuç insan önceden duymuştur.

Cambridge'ten Joseph Needham ile 1982'de tanıştım. Yazılarından bazılarını 1963'te okumuştum ve kim olduğunu daha o zamanlar biliyordum. Joseph çoktan öldü ama onun devasa eseri *Science and Civilisation in China* (Çin'de Bilim ve Uygarlık) şimdiye dek yirmi cilt oldu ve yayınlanmamış kısımları hâlen kocaman bir araştırmacı ekibi tarafından yayına hazırlanıyor. Benim Joseph ve daha sonradan ikinci eşi olan Lu Gwei-Djen ile ilişkim, hepsi de "Çinbilimci" olan diğer akademisyenlerden daha farklıydı.

Ancak Lu Gwei-Djen'in, kendisini önemli görmek isteyen insanlarla alay etmekten kendini alamaması, benim başıma belâ açıyordu. Bana yetişemedikleri için dalga geçtiği meslektaşları, en sonunda benden nefret ediyor ve işime engel olmak için ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı. Böyle insanların günün büyük bölümünü harcadıkları tamamen negatif projelerine hasrettikleri muazzam enerji beni hep hayrete düşürür. İnsanların, üretici çalışma pahasına düşmanlık takıntısına sahip olmaları çok şaşırtıcı.

Böyle saldırıların kurbanı olsam da, ki sık sık oluyordum, yine de böylesine bir zaman kaybı yaşayan insanların komikliği karşısında gülmeden edemiyorum. Ancak tüm bunlar bana insan doğasında her yere yayılmış bir sapkınlık olduğunu öğretti; birisinin çıkıp da kendisini yapıcı faaliyetlere değil de sadece yıkıcı faaliyetlere adaması sık görülen bir şey. Yıkmaktan ziyade yap-

ma eğiliminde olan bizim gibiler için bu tür bir çarpık mantalite her zaman anlaşılmaz olacak, elimizden geldiğince ondan uzak kalacağız. Sorunun kökeni kişisel kibirde: Eğer *ben* yapamazsam, hiç kimse yapamaz! *Kibir*, saf *kibir* dünyada ters giden şeylerin temelidir. Ve buna gülebilen bizler, bu boğucu insanî açmazdan kendisini az çok kurtarabilmiş olanlarızdır. Ve Gwei-Djen ve Joseph'te, bir dağ pınarında deniz tuzunun zerresi nasıl bulunmazsa, kibirin zerresi bile yoktu. Evet, eski dostlardan bu kadar söz etmek yeter.

Benim proje içindeki görevim, Joseph'in Çin icatları ve keşiflerinin tarihi hakkında 1946 gibi erken bir tarihte yazmayı niyetlendiğini açıkladığı ama bunun için hiç zaman bulamadığı popüler bir kitap yazmaktı. Gwei-Djen bu işe girişmem için beni ve o sıralarda seksen yaşlarında olan ve bunu tek başına yapamayacağı belli olan Joseph'i ikna etmişti. Böylece oturup Joseph'in yayınlanmamış metinler de dahil yazdığı her şeyi okumaya başladım. Joseph'in kaleminden çıkan en azından sekiz buçuk milyon kelime okumak zorunda olduğumu biliyordum. Sonuçta ortaya *The Genius of China*[3] (Çin Dehası) adlı kitabım çıktı.

Joseph'in malzemelerini tararken, onun 1964'te yayınlanmış en çapraşık makalelerinden birine rastladım. Başlığı "Bir 8. Yüzyıl Meridyen Hattı: I-Hsing'in Güneş Saati Mili Zinciri ve Metrik Sistemin Tarih Öncesi"[4] idi; Gwei-Djen, bir başka Çinbilimci ve üç astronomla ortaklaşa yazılmıştı. Bu şaşırtıcı konu hakkında Joseph ile konuştuk ve eğer sitleri ziyaret edebilseydik, jeodetik fenomenleri yerinde inceleyebilseydik bunun harikulâde bulgular ortaya koyacak inanılmaz bir proje olabileceği fikrine o da katıldı. Joseph 1960'tan bu yana bunu gerçekleştirmeyi istiyordu ama fırsatı olmamıştı, Kültür Devrimi'nin on yıllık çılgınlığı araya girmiş ve Çin kırsalına yapılacak yolculuklar, Çu En-Lay'ın bir arkadaşı olmasına rağmen onun için imkânsız hâle gelmişti. Joseph Meridyen Hattını keşfettikten yirmi yıl sonra, burasının coğrafî açıdan incelenebilmesi olasılığı doğdu ama o sıralarda zorlu bir keşif gezisi için çok yaşlanmıştı.

Sekizinci yüzyılın büyük matematikçisi ve astronomu I-

Hsing [Pinyin sistemine (Çin alfabesini Roma alfabesine çevirmede kullanılan bir heceleme sistemi) göre yazılışı olan Yixing'i kullanmayı tercih ediyorum), Çin biliminde Joseph ve benim en büyük favorimizdi. İşte; burada makaleden bazı alıntılar yapıyorum; sistemin amaçları ve kullanışı hakkındaki tüm izahlar aynı biçimde Akdeniz Kehanet Oktavlarına da pekâlâ uygulanabilir:

> Metrik sistemin geliştirilmesinin temel önemi, bunun değişmeyen kozmik bir miktar bakımından dünyasal birimleri tanımlamak için yapılan ilk büyük girişim olmasında yatar... bu sistemin kökeni, değişmez ve aynı zamanda uygun biçimde ilişkili fiziksel ölçüm birimlerini gerektiren bilimsel düşüncenin gelişmesinin yarattığı ihtiyacın dayatmasıdır. Ve anlaşılan o ki, bu ihtiyaç M.S. onsekizinci yüzyılın son on yılına dek de tatmin edilememiştir. Bu, Avrupa için doğrudur ama... böylesi değişmez bir birim için Çin'deki ilk girişim o yüzyılın ilk on yılında yapılmıştır. Dahası, Rönesans sonrası birçok gelişme için geçerli olduğu üzere, bu göksel ile yersel bağlantı için çok daha erken tarihlerde girişimler yapıldığını görüyoruz; aslında Çin'de M.S. sekizinci yüzyılda bunu başarmak için geniş çaplı bir girişim olmuştu.
>
> Astronomik birimler temelinde yersel uzunluk ölçülerini sabitleme fikri doğduğunda, ileriye doğru büyük bir adım atıldı. Bilginlerde bu fikrin yeşermesine sebep olan şey, Yaz Gündönümünde Yang-cheng enleminde ya da "Merkez Ülke'nin merkezi"nde (Çincede Çin "Merkez Ülke" anlamına gelir) güneşin yarattığı 8 ayak uzunluğundaki güneş saati milinin çok uygun bir uzunluğu (yaklaşık 1 ayak 5 inç) olmasıydı. Antik zamanlardan beri çömlekten, pişmiş topraktan ya da yeşim taşından yapılan, gündönümü gölgesine eşit uzunluktaki "güneş saati mili gölge şablonu" (*tu gui*) kullanılmaktaydı. Bu şablon, her yıl gündönümünün kesin tarihini belirlemekte kullanılırdı.
>
> Gölgenin uzunluğunun Yang-cheng'teki "Dünyanın merkezi"nin kuzeyine doğru her bin *li* (bir *li* Çin'de kullanılan bir uzunluk ölçüsüdür, tıpkı bizim kilometremiz gibi ama ne yazık ki Çin tarihinin farklı dönemlerinde değişik ölçülerde olduğu için bilim tarihçilerine çok zor anlar yaşatmaktadır) için bir (Çin) inçi arttığı ve güneye doğru aynı oranda azaldığı uzun zamandır kabul edilen bir fikirdi. Han döneminin (M.S. üçüncü yüzyıl) sonundan sonra, Hindiçin'e dek güneye doğru yapılan ölçümler bu kanıyı nümerik

olarak yalanladı ama daha uzak enlemleri kapsayacak bir çabaya Tang Hanedanlığına (M.S. sekizinci yüzyıl) dek girişilmedi.

Bu girişim, (gözlemcinin konumunun coğrafî enlemine göre) Kutup Yıldızı yüksekliğinde 1°lik değişime tekabül eden *li* sayısını bularak yersel ve göksel uzunlukları arasında ilişki kurmayı ve böylece *li*nin uzunluğunu, Dünya'nın çevresi bakımından kesinkes sabitlemeyi hedefliyordu. Bu amaçla belirlenen meridyen hattı, tarihte Eratosthenes'in (M.Ö. 200 civarı) meridyen hattı ile Halife *El-Memun*'un (M.S. 827 civarı) meridyen hattı arasında yer alır. Ayrıntılı biçimde incelenmesi, bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.[5]

Daha şimdiden Çin projesinin önemini ve daha önce incelediğimiz ve Joseph'in, hakkında hiçbir şey bilmediği Kehanet Oktavları ile ilişkisini sezmeye başlıyoruz. Kehanet Oktavları fikri ile karşılaşan herkes derhal şunu merak etmiş olmalı: "Niçin?" Niçin o kadar uzak dağ tepelerinde ve uzak bölgelere gidilsin, niçin enlem çizgileri uzun uzadıya işaretlensin, niçin böylesi inanılmaz bir zahmete girilsin; niçin?

Meseleye Joseph'in sekizinci yüzyıldaki Çin projesi hakkındaki bakış açısından baktığımızda, birdenbire fark ediyoruz ki, belki de bir enlem derecesindeki "kilometre" (ya da hangi uzunluk ölçüsünü kullanıyorsanız) sayısını, Dünya'nın çevresinin tam ölçüsünü, "yersel ve göksel ölçümlerin uzunluklarının" kesin biçimde birbiriyle alâkasını belirlemeye, Joseph'in deyimini kullanırsak, değer. Ama göreceğimiz gibi, işin içinde çok daha fazlası var:

M.S. yedinci yüzyılın ilk kısmında Liu Ch'uo Güneş'in gölgesinin uzunluğundaki bir [Çin] inçlik bir değişmenin uzaklık ölçümünde 1.000 *li*ye denk geldiği düşüncesinin yanlışlığını fark edince, İmparator'a şu satırları yazdı:

"Majestelerinin gerçek kuzey-güney çizgisini seçmek, su saatleri ile zamanı belirlemek, düz arazide (güneş saati milleri kurarak) şakullerle (bunları ayarlamak), mevsimleri, gündönümlerini ve bahar noktalarını izlemek ve Güneş'in gölgesini aynı günde (farklı yerlerde) ölçmek üzere birkaç yüz *li* boyunca ölçülebilecek, Henan ya da Hebei'de düz bir arazi seçmeleri için su mekanisyenlerini ve

matematikçileri görevlendirmesi için ricacıyız. Bu gölge uzunluklarındaki farklardan *li*deki uzunluklar bilinebilir. Böylece Gökler ve Yer kendi biçimlerini saklayamayacak ve gök cisimleri onların ölçülerini bilmemizi engelleyemeyeceklerdir."

Tavsiyesi, İmparator Sui tarafından benimsenmedi.[6]

Bu, ulusal bir şebekeyle ilgili metin hâlindeki kaydı günümüze dek gelen ilk öneri olmasına rağmen, mesele Çin'de birkaç yüzyıl öncesine dek gitmektedir. Needham ve Lu, M.Ö. ikinci yüzyılda derlenen ama kendisinden birkaç yüzyıl önceki Zhou döneminden malzemeler içeren *Record of Institutions of the Zhou Dynasty (Zhou Li)*'den (Zhou Hanedanının Kurumlarının Kaydı) ilgili bir bölümü çevirmişler. Şöyle deniyor:

... "Dünya'nın derinliğini" ölçmek ve Dünya'nın merkezini bulmak üzere güneş gölgelerini doğru biçimde saptamak için güneş saati milinin gölgesi şablonu... Gölgenin [Yaz] Gündönümünde 1 ayak 5 inç olduğu yere, Dünya'nın merkezi denir. Burası Gök ve Yer'in birleştiği yerdir, dört mevsimin birbirine karıştığı yerdir, rüzgâr ve yağmurun birbirine katıldığı yerdir, Yin ve Yang'ın birleştiği yerdir. Sonra her şey bereketlenir ve kraliyet arazisi burada kurulabilir.[7]

M.S. ikinci yüzyılda, Zheng Xüan Güneş'in gölgesinin Dünya yüzeyinde (kuzeye ya da güneye doğru) her bin *li* için bir (Çin) inç fark ettiğini bildirdi. "Gölgenin 1 ayak 5 inç olduğu yerden güneye doğru 15.000 *li* sonra tam Güneş'in altı (yani Ekvator) olur (diye düşündü). Dünya dört yöne gidişi ve yıldızların doğup batışları 30.000 *li* yelpazesinde olup bitmektedir, demek ki bunun yarısını geçen kişi Dünya'nın merkezine varır."[8]

Artık neyin gerektiğini görmeye başlıyoruz: kuzeye ve güneye doğru çok geniş bir arazide, bir dizi alçalan ve yükselen enlem çizgileri boyunca alınan güneş gölgesi uzunluğu örnekleri. Kehanet Oktavlarında da olan bu olmalıdır. Akdenizin kehanet merkezleri aynı zamanda M.Ö. ikinci yüzyıl Çin belgesinin son derece güzel ifade ettiği gibi "Gök ve Yer'in birleştiği yer"dir. Akdeniz bölgesinin "Dünya'nın göbekleri" tam olarak bunu amaçlıyordu.

Fransız kazı ekibi Delfik omfalos taşlarının eskisini çıkardıklarında, üstünde Gaia ("Dünya") adını "E" sembolü (bkz. Ek 5) ile birlikte yazılmış olduğu görüldü. Ama aynı zamanda bu antik omfalosun tepesinde, sanki bir zamanlar üstünden ince bir metal çubuk çıkarmışçasına bir delik olduğunu gördüler. Bunun, ölçülebilecek bir gölge veren ince bir dikme olan bir güneş saati milini temsil ettiğini ya da kesinlikle öyle olduğunu öneriyorum. (Bu, Mısır dikilitaşlarının kökenidir; ölçülebilen gölgeler veren güneş saati milleri.) Bu biraz da çok gelişmiş güneş saatleri gibidir ama günün saatini ölçmek yerine çok daha büyük şeylerin ölçümü düşünülerek hazırlanır, meselâ Dünya'nın çevresi.

Peki Çinliler bu işi nereye kadar götürmüştür? Tam sistem M.S. 721 ve 725 yılları arasında, Tang Hanedanı sırasında örgütlenebildi. Needham, Lu ve meslektaşları şöyle diyorlar:

> ...gereken keşif gezileri Kraliyet Astronomu Nangong Yüeh ve çağının en sıra dışı matematikçisi ve astronomu olan Yixing adlı bir Budist rahibin yönetimi altında düzenlendi. Onlar hakkında bilgi veren kaynaklarımız çok geniştir... Kaynaklar bize birbirine eş 8 ayak ölçüsünde güneş saati millerini kullanarak eş zamanlı güneş gölgesi ölçümlerinin yapıldığı en az on bir istasyon kurulduğunu söyler. Bu istasyonların enlemi 17,4°den [Lin Yi'den (günümüzde Vietnam'da Hue yakınları)...] 40°ye (Wei-zhou'da, günümüz Ling-chiu yakınlarında eski bir şehir, kuzey Shanxi'de Çin Seddi yakınlarında, neredeyse Pekin ile aynı enlemde) dek değişiyordu. Ve daha da kuzeyde, Baykal Gölü yakınlarındaki göçebe Türklerin olduğu Tieh-lo (Tölös) de vardı... Yang-cheng yüzyıllardan beri imparatorluğun merkez gözlemevi olmuştu. Ölçülen merkez istasyonlar zincirine ait olmasa da, burası Yixing ve Nangong Yüeh'in orijinal güneş saati millerinden birinin hâlâ korunduğu tek yerdir... Bunun güney yüzünde "Zhou Gong'un Güneş Gölgeleri Ölçüm Kulesi" anlamında bir yazı bulunmaktadır ve burasının M.S. 723'te yapıldığı bilinmektedir. Öyle bir biçimde yapılmıştır ki, o zamanın Yaz Gündönümünde gölge piramidal tabanın tepesine dek uzanmakta, kuzey yüzünün eğimi gölgenin kenarına tam olarak denk gelmekteydi. Daha sonraki zamanlarda, Yuan (Moğol) Hanedanının kraliyet astronomu Guo Shou-Jing, Yang-cheng'de yüksekliği kırk ayak olan bir güneş saati mili ve 120 ayak boyunda bir ölçüm

kefesiyle gölge ölçümleri yaptı. Bu, M.S. 1270'deydi ve onun metotlarını izleyen Ming döneminde inşa edilen büyük kule ve kefe orada hâlâ durmaktadır.[9]

Tang Hanedanı (sekizinci yüzyıl) metninden birkaç alıntı daha:

...eğer bir kişi Yang-cheng'ten güneye doğru bir yay ipi gibi düz bir yol boyunca tam Güneş'in altındaki (Ekvator) noktaya giderse, bu 5.000 *li* kadardır. Gölge Ölçümleri Komiserleri Daxiang ve Yuan-Tai derler ki, Jiao-zhou'da eğer bir kişi kutba bakarsa, bu Dünya yüzeyinden 20°den sadece biraz fazla yükselmiştir. Sekizinci ayda denizde güneye bakınca, Canopus göklerde bir hayli yüksektedir. Gökte onun altında kalan yıldızlar çok parlaktır ve haritalarda kaydedilmemiş ve adları bilinmeyen birçok büyük ve parlak yıldızlar da vardır... (öte yandan) Uygurların kuzeyinde yaşayan Guligan halkı vardır, Han-hai'nin (Baykal Gölü) kuzeyinde otlakların çok olduğu ve birçok bitkinin yetiştiği ve (günde) birkaç *li* gidebilen has atların yetiştiği yerde iskân eylerler. Bunun kuzeyinde, Büyük Denize (Kuzey Buz Denizi) kadar daha çok mesafe vardır. Günler uzun ve geceler kısadır. Güneş battıktan sonra gök yarı aydınlıktır ve eğer bir kuzu pişirmeye kalkarsanız, gün doğuda doğmaya başladığında daha tam pişmiş bile olmaz... Kaiyuan hükümdarlığı döneminin 13. yılında (M.S. 725) kraliyet astronomu Nangong Yüeh, Henan'da düz araziden bir bölge seçti ve su terazilerini ve şakulleri kullanarak, ölçümler yaptığı 8 ayaklık güneş saati milleri kurdu. Hua-zhou'daki Baima Xien'den başlayarak Yaz Gündönümü gölgesinin 1 ayak 5,7 inç olması gerektiğini buldu. Hua-zhou'daki gözlem istasyonundan güneye doğru 198 *li* 179 *bu* (*li*nin bir kesiri) gidince Jün-Yi Bien-zhou'daki eski gözlem istasyonuna ve onun güneş saati miline vardılar; orada Yaz Gündönümü gölgesinin 1 ayak 5,312 inç olduğu görüldü. Yine Jün-Yi'den güneye doğru 167 *li* 281 *bu* gittiklerinde Xü-zhou'daki Fukou Xien güneş saati miline vardılar, bu da Yaz Gündönümünde 1 ayak 4,4 inç uzunluğunu verdi. Dolayısıyla, toplam 526 *li* 270 *bu*'luk bir mesafede, gölge uzunluğundaki farklılık 2 inçten biraz fazlaydı. Bu ise kraliyet bölgesinde 1.000 *li* için gölgenin uzunluğunda 1 inç değişme olacağını söyleyen kadim bilginlerin fikrine tamamen tersti.

Pasaj, böyle uzayıp gider ve sonra sonuçlanır:

Demek ki Güneş gölgeleri arasındaki farklılıklar kış ve yaz arasında ve aynı zamanda kuzey ve güney enlemleri arasında değişkenlik göstermektedir. Ama kadim bilginler her yerdeki farklılıkları *li* bakımından sabit bir değer vererek eşitlediklerinden doğru bir açıklama yapamadılar. Buna göre rahip Yixing "Da Yen" diyagramını ve aynı zamanda "en uzak güneyden en uzak kuzeye dek olan alanı kapsayan "inverted square diyagramı"nı hazırladı. Ayrıca Güneş tutulmalarının hesaplamalarını incelediği yirmi dört diyagram hazırladı ve gece su saatinin (klepsidra) belirteç çubuklarının uzunluklarını belirledi. İşte tüm gözlem merkezlerinde alınan gölge uzunluklarını ayak ve inç olarak kaydediyoruz... (bunları geçiyoruz)... Kuzey ve güney Güneş gölgelerine dayanarak, Yixing kıyaslar ve tahminler yaptı. Onları hesaplamak için "sağ açı üçgeni" metodunu kullandı. Kabaca söylersek, kuzey ve güney kutupları arasındaki uzaklığın 800.000 *li*den biraz fazla olduğu bulundu.[10]

İstasyonlara yapılan ziyaretlerle, ölçümlerle ilgili ayrıntıların bu kadarı yeterlidir. Tüm bunları vermemin sebebi okuyucuya uzun bir dizi ölçüm istasyonunu ziyaret eden ilk bilim adamlarının ne tür bir mantalite ile çalıştığı hakkında bir fikir vermekti. Bilim adamlarından oluşan bu grupların keşif gezileri, Akdeniz merkezlerine ziyaret hakkında hayal kurmamız için bir temel olabilir. Ama Needham ve Lu'nun çıkarımlarından bir parça daha okuyalım:

Elde edilen kesinlik insana garip geliyor. Hesaplanan gölge uzunluklarının 3 haneye dek... 0,1 inç ya da yaklaşık binde bir parçaya dek... doğru saptandığı açıkça görülebilir... Bu, yani bir derecenin altmışta ikisi gibi küçüklükteki kesirleri sağlayabilmek, bunların tam olarak okunabilmesi için diyelim ki 1 cm arayla ayrılmış olmalarını gerektirir. Böyle bir ölçek büyütme ise 17 metreyi aşan yarıçaplı bir çember ya da büyük bir saray salonu boyutunda bir odayı gerektirirdi... İstasyonların merkez dizisinin uzunluğu bazen 150-215 kilometre iken, tüm dizininki ise 2.500 kilometreye varıyordu ve bir de en kuzeydeki kısımlar da eklenirse 3.800 kilometreden az olmayan bir hat söz konusuydu. Dolayısıyla bu çalışma, erken Orta Çağ'da herhangi bir yerde yürütülmüş olan en kayda değer örgütlü saha araştırması olarak kabul edilmelidir. Daha ileri

> istasyonların mesafeleri ölçülmemiş olsa da, Güneş gölgesi uzunluklarının oralarda da sistematik biçimde gözlemlenmiş olduğuna hiç şüphe yoktur.[11]

Artık bunun ne kadar devasa bir girişim olduğunu görmeye başlıyoruz; Akdeniz'in Kehanet Oktavlarına boyut bakımından rakip olmuş. 3.800 kilometre, ardışık enlemlerdeki gözlem istasyonlarında bir dizi oluşturmak için çok büyük bir mesafedir. Bu şaşırtıcı sekizinci yüzyıl projesi, bu nedenle Kehanet Oktavlarının inşasının ve kullanımının nasıl bir şey olması gerektiğine dair önemli bir örnek teşkil ediyor. Projeyi tarif eden tüm Çince kayıtların kaybolduğunu düşünün; sadece Yang-cheng güneş saati mili ve diğer gözlem istasyonlarının sitlerinde birkaç parça kanıt kalmıştır (aslında hiç olmadığını biliyoruz). Tüm metinler kaybolmuş olsun. 3.800 kilometre boyunca uzanan bu inanılmaz projeden nasıl haberdar olabilirdik? Ve eğer benim gibi biri çıkıp da böyle bir proje olduğunu iddia etseydi, ona hiç kimse inanmazdı. Çünki bu gerçek olamayacak kadar inanılmaz görünmektedir. Ama biz doğru olduğunu biliyoruz çünki daha henüz 1964'te ortaya çıkmış olmalarına karşın, bunu kanıtlayacak metinlere sahibiz. Bu, Kehanet Oktavları için de geçerlidir. İkinci dereceden o kadar muazzam miktarda kanıt topladım ki, bunlar hüküm vermeye yeter. Ancak elimizde Çince olanlar gibi resmî raporlar yok. Ama bu Çin örneği bizi yüreklendiriyor. İlk imparatorluklar tarafından ne kadar büyük projelerin hayata geçirildiğini ve amaçların neler olduğunu bize göstermekte. Trigonometrik tablolar gibi ayrıntıları, Güneş bir noktadan çıkan bir ışık olmayıp da bir disk olduğundan bulanık Güneş gölgelerinin kenarlarını keskinleştirmek için kullanılan "gölge-yakalayan" aygıtları anlatmadım. Bunları bir sonraki kitabıma saklıyorum. Burada daha fazla ayrıntıya gerek yok.

Needham ve Lu da ellerindeki kanıtların dibine varmışlar: "Yixing ölçümlerinden küresel Dünya'nın çapı için bir değer çıkardı mı? Bunu söylemek imkânsız... Metinlerde Yixing'in ölçümlerden sağladığı verilerden küresel Dünya'nın boyutlarını elde ettiğine ilişkin herhangi bir kayıt olmamasına karşın, belirli Çin kozmoloji ekolleri çok eski çağlardan beri onun kürevî oldu-

ğunu varsaymaktaydılar. O da bunu pekâlâ biliyor olmalıydı... Dahası, sıra dışı bir Budist rahibi olarak Hint ve Helenik astronomisi ile tanışıklığı Dünya'nın çevresine ilişkin daha önceki tahminlerden haberdar olmasını sağlamış olabilir. Dolayısıyla Yixing'in gözlemlerinden topladığı verileri bu şekilde kullanmakta tereddüt edeceğini düşünmemiz için bir neden yok. Zaten Dünya'nın yüzeyinin eğimli olduğuna dair önceden bir fikri olmasaydı, her derece için sabit bir *li* değerini nasıl vermiş olduğunu anlamak zor olurdu."[12]

Böylece Çin'den ayrılıyoruz. *Sirius Gizemi*'ni ilk yazdığım sırada, sekizinci yüzyıl Çin'indeki Yixing projesi hakkında hiçbir fikrim yoktu. O sıralarda yine el altında olmayan bir diğer büyük kaynak da Claudius Ptolemy'nin (M.S. birinci yüzyılda yazılmış) *Coğrafya*'sıdır. 1932'de basılan tercümesi sadece 250 kopya idi. Ancak 1991'de Dover Yayınları tarafından basıldı, artık herkes ona ulaşabiliyor.[13] Ptolemy kitapta selefi Marinus'u önce övüyor sonra onu yerden yere vuruyor. Kitabın geri kalanı ise verilerle dolu. Anlaşılan o ki Ptolemy Marinus'a göre birçok bakımdan daha bilimsel ve gayretliymiş. Öte yandan bazı noktalarda Marinus'un haklı olup Ptolemy'nin açıkça hatalı olduğunu düşündüm. Ama Marinus'un çalışması elimizde olmadığından, tam bir kıyaslama yapamıyoruz.

Ptolemy'nin eserinde de Kehanet Oktavları açısından çok ilginç birkaç nokta var. Minos'un Thera Adasını kesen Rodos enlem hattının bir kehanet merkezi hattı olduğunu öneriyorum. Ptolemy'nin birçok kez Rodos enleminden söz etmesine dikkat etmezlik edemezdim. Bu paralelin, antik coğrafyadaki temel paralellerden biri olduğu konusunda bizde hiçbir kuşkuya yer bırakmıyor. Örneğin, Kitap 1'de birçok kez paralelden söz edip şöyle diyor:

> Rodos'tan geçen paralel ele alınmalıdır çünki bu paralel üstünde birçok mesafe doğrulamaları kaydedilmiş ve bu doğrulamalar en büyük dairenin çevresiyle doğru ilişkide ele alınmıştır, burada Epitecartus'u izleyen Marinus'u görmekteyiz. Bunu yaparak dünyamızın enlemleri ile doğru orantılı olan boylamını temin edece-

> ğiz. Şimdi gerektiği kadarıyla bir kürenin özelliklerini ele alarak bunun nasıl yapılabileceğini gösterelim.[14]

Ve başka bir yerde:

> Sadece Rodos'tan geçen paraleli meridyeniyle ve ekvator çemberinin çevresiyle doğru orantılı tuttu (Marinus).[15]

Ptolemy'nin enlem ve boylamlarının birkaçı, bekleneceği gibi nümerik açıdan yanlıştır. Ama "Rodos paraleli"nin bu şekilde merkez alınmasını, en azından adı geçen iki selefin bunu vurgulamış olması olgusu; Kehanet Oktavı şemasının gerçekten de böylesi bir enlemsel başvuru sistemi olarak kullanılmak amacını taşıdığına inanışımızla ilgili bir rahatlık sağlıyor. Ptolemy tarafından belirtilen kullanımlar, Yixing'in meşguliyetlerine benziyor.

Ptolemy'nin kitabında yer alan veri miktarı kesinlikle devasadır; anlaşılan o ki, yüzlerce seyyahın yüzyıllar boyunca bildirdiklerinden yararlanmıştır. Ptolemy'den çok uzun zaman öncesinden beri (sıklıkla çelişkili) coğrafî veri birikimi mevcuttur. O da bunları çok az yorumlayıp kitabına tıka basa doldurmuş. Beni en çok etkileyen çok uzun zaman boyunca biriken ama ona eşlik eden veya haber veren herhangi bir yapı olmaksızın korunmuş olan bu muazzam veri yığını oldu. Sanki kuzu pirzolalarından oluşan kocaman bir dağ karşınıza çıkmış, siz de bunlara bakarak bir kuzunun neye benzediğini hayal etmeye çalışıyorsunuz gibi.

Bu muazzam veri toplamının, bağlandığı yerden kopmuş ve başını alıp sürüklenmiş uzun ve sürekli bir coğrafî bilgi birikimini işaret ettiğine inanıyorum. Çok erken, çok daha eski bir zamanda bu tip bilgiler çok daha üstün bir hüner sayesinde dizginlenmiş, Kehanet Oktavları gibi harikulâde şemalar biçimlenmişti. Ama bu sistem tamamen kayboldu. Hayatta kalan süprüntüler, kırıntılar ise (şüphesiz, İskender'in bilinen dünyayı fethinden kaynaklananlar da dahil) daha sonraki seyyahların bildirdikleri ile birleşti; Marinus ve Ptolemy gibi daha sonra gelenler ise sadece geometrik kavramlarını ve hünerlerini kullanarak bir şeyler oluşturmaya çabaladılar. Ama onların zamanında geleneğin artık

ortadan kalkmış olduğu açıktı; yapabildikleri dizlerine dek yer isimleri içinde yüzmekti, dalgaların üstünde ise şişe mantarları gibi inip çıkan enlem ve boylam numaraları vardı. Yolculuk edilen gün sayısından alınan mesafeleri tahmin etmeyi az ya da çok başarıyla denediler (Ptolemy, çok mantıklı biçimde, çölü geçmenin kolay olmadığını söyleyip mesafeleri azaltıyordu) ama artık büyük bir şema içinde iş görmemekteydiler. Doğaçlama yapıyorlardı. Senaryoları olmayan aktörler gibiydiler; bir iki başlama cümlesi ve çokça kostümleri vardı. Birkaç geometrik sezgi ve yüksek dozda eleştiriden başka organize edici bir ilkesi olmayan bir kişinin veri kütleleri ile ne yapabileceğini görmek için Ptolemy'yi okumaya değer. Kötü değil. Ama iyi de değil.

Bu düşünceleri yardımcı olacakları ümidiyle öneriyorum. Eğer talih yaver giderse, zaman bize yeni şeyler getirecektir.

Notlar

1. Temple, Robert K.G., *Conversations with Eternity*, Rider, Londra, 1984.
2. Temple, Robert K.G., *He Who Saw Everything: A Verse Translation of the Epic of Gilgamesh*, Rider, Londra, 1991.
3. 1986'da İngilizce olarak yayınlandı.
4. "An 8th Century Meridian Line: I-Hsing's Chain of Gnomons and the Pre-history of the Metric System", *Vistas in Astronomy*, Pergamon Press, Oxford etc. Cilt 4, 1964, s. 3-28, 1964.
5. a.g.e., s. 3-4.
6. a.g.e., s. 4.
7. a.g.e., s. 9.
8. a.g.e.
9. a.g.e., s. 8-9.
10. a.g.e., s. 10-13.
11. a.g.e., s. 18-19 ve 14.
12. a.g.e., s. 25.
13. Ptolemy, Claudius, *The Geography*, Dover, New York, 1991.
14. a.g.e., s. 40.
15. a.g.e., s. 39.

DOGONLARIN KÖKENİ

Şimdi Herkül'e ve 50 sayısına geri döneceğiz. Bu iki arasında, Pausanius'un lX. Kitabında (27, 5) Pausanius Boeotia'da bir kenti tartışırken bir bağlantı ortaya çıkıyor. Boeotia, Orchomenos'un bulunduğu bölgedir. Yazar, kentin adının Thespiai, "Helikon Dağı'nın altı" olduğunu söylüyor ve devam ediyor:

> Bir Herakles (Herkül) mabetleri var. Burada ölene dek hizmet eden bakire bir rahibe var. Bunun nedeni Herakles'in, biri hariç, Thestios'un 50 kızıyla birden aynı gece yatmış olmasıymış. Bir tek son kız onunla yatmayı reddetmiş. Kendisini aşağıladığını düşünen Herakles de onu hayat boyu bakire bir rahibe olmaya mahkûm etmiş. Bu konuda bir başka efsane daha duydum: Herakles aynı gecede Thestios'un tüm kızlarıyla yatar ve hepsinden erkek çocukları olur. Ancak en genç ve en yetişkin kızlar ikiz doğururlar. Önceki hikâyeye inanasım gelmiyor. Herakles bir arkadaşının kızına bu kadar katı davranmış olamaz. Ayrıca yeryüzündeyken özellikle dine karşı baş eğmez tavırları sert bir biçimde cezalandırmakla beraber, kendi tapınağını kurup da ona tanrı gibi bir rahibe atamış olamaz. Bu mabet bana Herakles ve Amfitriyon döneminden çok daha eski gibi geldi. Galiba Herakles de denen Ida Daktylos'una ait. İyonya, Eritre ve Tire'de de onun mabetlerine rastlamıştım. Gerçekte Boiotialılar da bu ismi biliyor olmalılar; Mykalessia Demeter mabedinin yöneticisinin Idalı Herakles olduğunu kendileri söylüyorlar.

Levi bir dipnotta Tire'deki tapınağın Herodot tarafından da (2,45) tanındığını söylüyor, başka referanslar da veriyor.[1]

Herkül'ün aşk hikâyelerine dönersek, burada Pausanius'un Tire şehrinden söz ederek bir Orta Doğu bağlantısını ifade ettiğine dikkat edelim. Bu şehir (Sur), bugünkü Lübnan kıyısında bir

yerleşim alanıdır. Burada bir parça da olsa, Yunanistan'daki 50 ile ilgili gelenekler ve bunların Orta Doğu'daki denkleri ya da Orta Doğu yerleşimleriyle ilgisi konusunda bazı kanıtlar var.

Bakalım Robert Graves bu öykü hakkında ne diyor. Graves, Thestios'u Thespius şeklinde anıyor ve anlamı üzerinde kafa yoruyor.[2] Bu kelime "kulağa ilâhî gelen" demekmiş ancak bu çeviriden kendisi de memnun değil. Ben beğendim, çünki burada müzik, ses ve antik dünyanın armoni anlayışı vurgulanıyor. Grekler, müziği en yüksek sanat olarak bilirlerdi. Pisagorcular ise, armoni ve müzik parçalarını bir çeşit dine çevirmişlerdi. Araştırmalarımızda, oktav kullanımının konumuzla olan bağlantısıyla karşılaştık. Ayrıca *omfalos* ile *om* arasında muhtemel bir bağlantı olduğunu gördük. *Om*, Hristiyanlık ve İslâmda "*Amen*" ya da "*Amin*" olarak devam eden Hint Arî kutsal hecesidir. Om için Yunanca bir kelime arasak, biz de "kulağa ilâhî gelen" diyebilir ve yeterince iyi bir çeviri olmadığını düşünebilirdik.

Graves şunları aktarıyor:[3]

> Kral Thespius'un, karısı Megamede'den (mega-Medea mı?) olmuş 50 kızı vardı; Megamede Arneus'un kızıydı ve Thespiae'deki herkes kadar neşeli insanlardı. Kendilerine yanlış kocalar seçerler korkusuyla, kral bütün kızlarının Herakles'ten (Herkül) bir çocukları olsun istedi. Herakles o sıralarda sadece aslan avlamakla meşguldü ve 50 gece için Thespiae'de konaklıyordu. (Burada 50'nin günler, aylar, yıllar olmak üzere günlerin birbirini izleyişi için kullanıldığına dikkat edin. 50 sayısı sabit kaldığı sürece diğer ayrıntılar bulanıklaşabiliyor.) Thespius, misafirperverce, "yatak arkadaşı olarak en büyük kızım Procris'i yanına alabilirsin" dedi fakat Herakles'i her gece farklı bir kızı ziyaret etti, böylece hepsi onunla yatmış oldular. Bazıları da hepsinin aynı gece Herakles'le birlikte olduklarını anlatır.

En büyük olan ilk kız Procris'in adının "ilk seçilmiş" olmasına dikkat edin. Aynı kökten gelen *Prokrossoi* "adımlar gibi düzgün aralıklarla yerleştirilmiş" demektir. Buradaki kızların gerçek kızlar olmayıp, ardışık zaman dilimlerini gösterdiği bu anlamdan da açıktır. Belki de 24 saatlik periyotlar ya da günler için kullanılıyorlardı. Sirius bileşimiyle birçok açıdan alâkalı her yerde

karşımıza çıkan Herkül'ün 50 yatak arkadaşının da gerçekte 50 zaman dilimi olduğu açıktır.

Graves ekliyor:[4] "Thespius'un 50 kızı, 50 Danaid, Pallantid ve Nereid gibi ya da Kelt tanrısı Bran'ın (Phoroneus) bir gecede yattığı 50 bakire gibi, Ay tanrıçasına hizmet eden bir rahibe grubu olması gerekir. Aslan tabiatlı kutsal kral, yılda bir defa onlarla Eros ("erotik arzu") adı verilen taş fallus çevresinde yapılan erotik ayinlerde ilişki kurardı. Sayıları iki olimpiyat festivali arasındaki ay takvimi dönemlerine karşılıktı."

İşte Graves'in zaptedilemez ay tanrıçası ve ay dönemleri! Tanrıça rahibelerini her yere beraberinde götürüyor. Ancak, Graves'in 50 için ay ile ilgili mantıklı bir açıklama bulması yeterli olmuyor. Olimpiyat oyunları o yıllarda da dört yılda bir yapılırdı ve olimpiyat ya da dört yıllık dönemlerin M.Ö. 776'da başladığı düşünülürdü. Bu, "50" sayısının son derece eskilere giden önemine göre, çok yakın bir tarihtir. Örnek olarak "*Argo* hikâyesi herkesin dilindeyken" ve 50 Minyae batı kültüründe ölümsüzlüğe kavuşurken olimpiyatlar meydanda yoktu. 50 ay dönemi süre olarak kabul edilirken bunun köklü bir geleneğe, yani ezoterik 50 *yıllık* döneme göre tespit edilmiş olması çok daha olasıdır. 50 ay ya da 50 gün aralıkları kıyasen türetilmiş olmalı.

Graves'in anlattığı 50 ay döngüsüyle ilgili periyodun, "100 aylık bir Büyük Yılın yarısı" kadar olan kutsal kralın hükümdarlığıyla aynı olduğunu düşünüyorum. 50, 100'ün yarısı olarak, müzikal oktavdaki ikiye bir oranına karşılık olarak ikiye birlik bir çiftleme yolu olabilir mi? (*)

Aynı zamanda bu, *Argo*'nun "gökte tam olarak" bulunmasına karşılık (Aratos), takımyıldızın geminin sadece son kısmını temsil ettiğinin kabulünün nedeni olabilir mi? Bu çift terimlerle ifade şekli ikiye bir oranını göstermenin bir başka yolu mu?

Her 50 aylık dönemin, bir "Büyük Yılın" yarısı olmakla beraber "bir hükümranlık dönemi" olarak tespit edilmesi de önemlidir. "Bir hükümranlık", "bir yörünge dönemi" ve "Büyük Yılın"

(*) Bir notanın frekansı, bir oktav yükseltildiğinde iki katına çıkar. Oran bu yüzden ikiye birdir. Bu, modern frekans ölçümlerine gerek duyulmadan tek telle görsel olarak kanıtlanabilir.

iki yörüngesi de, oktavın ikiye birlik harmonik oranını gösteriyor olabilir mi? Yoksa bu iki yıldızın, Sirius B ve Sirius C'nin paylaştıkları elli yıllık yörüngeye mi göndermedir? Ya da *her iki kavram* aynı anda ifade edilmiş olabilir mi?

50 ve 100'ün bir başka kullanımı da, gökyüzü Uranüs'ün yeryüzü Gaia'dan doğan üç canavar oğluyla ilgilidir. Adları Cottus, Briareus ve Gyges'tir. "Omuzlarından yenilmez yüz kol çıkar ve bu kolların üzerinde de arkalarına yapışık 50 kafa yükselir." Bu nedenle güvenilir bir kaynağın bildirdiğine göre Hecatoncheires ya da Centimanes olarak da anılırlarmış.[5]

Bu canavarlar Cerberus'a ve Hades köpeklerine benzerler. Onların da başlangıçta 50 başı vardı, sonradan bu başlar üçe indirildi. Belki bu canavarlar da aynı nedenle üç kişiler; Hekate'nin de üç başı ya da biçimi var (Hekate'nin köpeği Cerberus'tu, İsis-Sirius'un bir biçimiydi ve adı "100" anlamına geliyordu). Mısır'daki Sirius gemisinde de üç tanrıça bulunuyor. Dogonlar da belki aynı nedenle Sirius sisteminde üç yıldız olduğu iddiasındalar. (Astronomik kanıtlar uzun yıllar boyunca üçüncü bir yıldızın aleyhine idi; eğer üçüncü bir yıldız varsa, astronom Irving Lindenbland'ın[6] yedi yıllık gözlemleri öncesi iddia edilen pertürbasyonlara -düzensiz hareketlere- sahip değildir deniyordu. Ancak Sirius C'nin varlığının açık biçimde onaylanması ile durum ciddî biçimde değişti.)

Argo seferini başlangıçta Herkül'ün yönettiğinin düşünüldüğünü hatırlıyoruz. Rodoslu Apollonius'un versiyonunda, sefere o da katılır. Graves, Herkül'ün bulunduğu Karadeniz'de geçen başka bir geleneksel hikâye de anlatıyor.[7] Herkül, "Karadeniz'de Hipolit'in kuşağını aramaya çıkıyor. Kuşak, Yüz Ellilerden biri olan Briareus'un ('kuvvetli') kızına aittir." Elbette onun da 50 başı var. Şu isme dikkat: Kuvvetli! βριᾰρός (*Briaros*) ismi "kuvvetli" demek, bir başka biçimi de βριᾰρότης (*briarotēs*), "güç, iktidar" demek. İlgili bir başka biçim de βρῑθός (*brithos*), "ağırlık" demek ve βριθοσύνη (*brithosynē*) ise yine "ağırlık, ağır olma" demek. Biz bu fikre daha önce nerede rastlamıştık?

Hipolit'in sadece "atları salıvermek" anlamına geldiğini belirtelim. Grek geleneğine göre güneşin atları her sabah Colc-

his'ten salınıyor, çünki ahırları orada deniliyor. *Hippopedē*'nin olağan "at bukağısı" anlamı dışında kozmik belirleyiciliği olan bir kullanımı da var. Liddell ve Scott bu kelimenin (Mısır'ı dolaşmış bir kişi olan) astronom Eudoxus tarafından kullanıldığını söylüyorlar; bir gezegenin çizdiği eğri demekmiş. Bunu, Aristo'nun *De Caelo*'sundaki Simplicius'tan ve Proclus'un Euklid hakkında yazdıklarından biliyoruz.[8] (*) İki ayrı kaynak çok daha sağlam oluyor. Gerekli metinler kayıp olduğu için daha ötesine erişemiyoruz.

Briareus'un da dahil olduğu üç canavardan biri olan Gyges ismini incelersek, *gygantelos*'la aynı kökten geldiğini görürüz. Bu, İngilizcede "gigantic" (devasa) olmuş, ancak bu isim sadece "giant"larla (devlerle) ilgili değil. Graves, Gyges'in "yerden doğma" anlamına geldiği fikrinde; bu da Sirius mitleriyle ilgili olarak alıştığımız bir fikir. Deukalion ve karısı Pyrrha'nın omuzlarına aldıkları taşlar nasıl toprak ana Gaia'dan fışkırdıysa; tufan ve Grek gemisinin yolculuğundan sonra yeryüzünü yeniden nüfuslandıran taşlar nasıl bu kemiklerse; Jason ve Kadmos nasıl diş ektiler ve bunlar "topraktan asker" şeklinde çıktılarsa, Gyges'in de "toprak doğumlu" olması söz konusudur.

Ve Gılgamış'ın "dişlerini" toprakla "zangırdatarak" *güç* kazanması gibi, *gygas*'ın da "kudretli", "güçlü" demek olduğunu görüyoruz, Hesiod bu kelimeyi "Gaia'nın (Yeryüzü) oğulları" için kullanıyor. Böylece "Gaia'nın oğulları" bahsi Deukalion'da, "Gaia'nın soyu" Colchis dişlerinde karşımıza çıkarken, "Gaia'nın oğulları" da anneleri Gagia olan bir devler ırkı ve Gyges olarak beliriyor.

Gyges'in de, Briareus gibi "güç, kudret" anlamlarına gelebileceğini, belli bir nüans aktarımıyla topraktan alınan güç demek de olabileceğini, bunun da dejenere maddenin aşırı yoğunluğunu tanımlamanın bir yolu olduğunu hatırlayalım. Sonuçta, süper yoğun madde "kuvvetli toprak"tır. Gyges'in 50 başını da unutmayalım.

Canavarlardan üçüncüsü olan Cottus'a gelince, Graves bu

(*) Simplicius ve Proclus, Yeni Eflâtuncu oldukları için tutucu görüşlerce kınanıyorlardı. Bkz. Ek 2.

ismin Yunanca olmadığı fikrinde. Şöyle diyor (3,1): "Cottus, müzik, dans ve içki dolu ayinlerle Cotytto'ya tapınan Cottialılara isimlerini veren ataydı. Bu ibadet Trakya'dan tüm kuzeybatı Avrupa'ya yayıldı. Bu kabilelere "yüz ele sahip" denmesi, belki de rahibelerinin 50'lik gruplarda toplanmalarıydı. Danaid ve Nereidler gibiydiler; erkekleri de ilk Romalılar gibi 100'er kişilik savaş takımları oluşturmuşlardı."

Cottialılar belki de isimlerini Mısır dininden gelen bir kelimeden aldılar. Belki bu kelime "kürekçi" anlamına gelen

qeṭi kelimesidir ve "tanrısal kürekçiler" için kullanılmıştır. Farklı bir belirteç ile ve bir insan için kullanılmadığı zaman, "yörünge", "revolüsyon (dönme)", "çevresinde dolaşmak" anlamına da gelir. Mısır dilinde bu sözcük, belli bir dine inanan belli bir grup için de kullanılmıştı. *Qeṭu*'lar Qeṭi ülkesindendirler; Wallis Budge burasının "Çember", "Issus Körfezi yakınlarındaki Kuzey Suriye kıyısı ve Fırat'la Akdeniz yakınlarındaki çöller" olduğunu söyler.

Mısır dilinde de bu ismin bir tanrı için kullanıldığı daha eski bir dönem vardır. Qeṭi bir "abis (yeraltı) tanrısıdır" ve Cotytto'nun Qeṭqeṭ'le yaptığı gibi "t"yi tekrar eden ve 36 dekandan biri olan bir ismin tekrarlanmış bir versiyonudur. Ayrıca Qeṭshu, "çıplak" ya da "bir Suriye tanrıçası" da demektir. (*) Çıplaklık, aşırılıklarla dolu ayinlerin bir unsuru gibi Graves, Cotytto'nun bu tür ayinlere konu bir tanrıça olduğunu söyler. Bu durumda Cottus'un Mısır kökenli olduğu ve aslında Sirius B'nin yörüngesini kastettiği açık hâle gelir. Mısır döneminde bu kelime, Trakya'ya göçen bir Suriye halkı için ve o dönemde bile, yabancı bir halk ve yabancı bir tanrıça için de kullanılırdı. Daha önce de bahsettiğimiz Sirius ilişkili kürekçi ve yörünge anlamları da mevcuttu. Mısır'da, aynı zamanda ilâhî kürekçiler için de kullanılan ve yörünge demek olan bir isim bulduk. Bu isim, 50 başlı Cottus'ta, yörüngedeki elli yıl ve Sirius canavarının elli başında da devam

(*) Bu Suriye tanrıçasıyla Hierapolis'in (Pamukkale) (bir kehanet merkezi) büyük tanrıçası kastediliyor olmalı. "Kehanet Merkezleri" adlı bölüm 44. nota bakın, Lucian, *De Dea Syria* ve Garstang ve bkz. Kaynakça.

ediyor. Ne basit ve ne hoş.

Bir dönem Oxford kürek takımında yarışmış dostum Michael Scott'a, kürek çekmenin "'mekân ve zamanın her ikisi için de belli bir aralığı" ifade etmek için mükemmel bir benzetme, simge olduğunu bana anlattığı için müteşekkirim. Kürek sporu, ciddî anlamda uygulandığında son derece ritmik ve aralıklı uygulanması gerekir. Eski dönemlerde de aynı şekilde olmalıydı. Rüzgâr elverişli değilse yegâne uygulanır yöntemdi ve rüzgârlar sık sık gemicileri zor durumda bırakırdı. Kürek çekme, ayrıca tıpkı yörüngesel hareket gibi, kendinden güdümlü olan (ya da öyle gözüken) bir kendine dayalı olma hâlini de simgeler.

Burada, bize Herkül olarak ulaşmış ismin, Robert Graves'in *Greek Myths*'ine göre Briareus'tan başkası olmadığını belirtmeliyim. Jason'un erken biçiminin de Herkül olduğunu öğrendik (Herkül'ün eski biçimi de Briareus'tu). Böylece 50 başlı Briareus, 50 kürekli *Argo*'nun ilk kaptanı olarak gözüküyor. Briareus, "ağırlık" demekti, kardeşinin adıysa hem "yörünge" hem de "kürekçi" anlamına geliyordu.

Gaia üç canavardan başka Garamas'ı da doğurur, Garamas topraktan doğduğu gibi "düzlükten çıkmış"tır; Colchis'in topraktan biten adamları gibidir. Graves şöyle diyor[9]: "Libyalılarsa, Garamas'ın 100 Eli Olanlardan önce doğduğunu söylerler ve düzlükten çıkarken Toprak Ana'ya (Gaia) tatlı meşe palamudundan bir sunu yapmıştır." Meşe, Dodona'yı temsil ederdi; *Argo*'nun pruvasına ekliydi ve Colchis korusuyla ilişkiliydi!

Graves[10] dipnotta çok ilginç bir ilâve de yapıyor: "Garamas, Fezzan'ın güneyinde, Djado vahasını işgal eden Libyalı Garamantlılara isimlerini veren ataydı da. M.Ö. 19. yy.da Romalı general Balbus'a yenildiler. Kuşhit Berberîlerinden olduklarını ve M.S. 2.yy.da Lemta Berberîlerine tâbi oldukları söylenir. Sonradan Yukarı Nijer'in güney sahilinin zenci kavimleriyle karışıp onların dilini benimsediler. Bugün Koromantse adında tek bir köyde yaşarlar."

Yukarı Nijer'in güney kıyısının Dogonların vatanı olduğunu söylememe gerek yok! Burada araştırılacak tek şey, Garamantların dağınık temsilcileriyle çevredeki Dogon ve diğer kabi-

lelerin ilişkisidir. Koromantse köylülerinin Sirius bilgisine sahip olmaları bile mümkündür.

Bu bölgeyi gösteren en ayrıntılı Fransız haritasında, Bandiagara'dan 9 km uzakta ve Dogon vatanının göbeğinde,Yukarı Nijer'in güney kıyısında Korienze diye bir köy var. Graves de burayı kastediyor olabilir.

Bu önemli keşfin devamında Herodot 2. Kitaptan (103 ve 106) bir alıntım var: "Colchis'lilerin Mısır kökenli olduklarına şüphe yok... Colchis'liler, Mısırlılar ve Etiyopyalılar eskiden beri sünnet uygulayan yegâne kavimler. Fenikelilerle Filistin Suriyelileri bu âdeti Mısır'dan aldıklarını kabul ederler. Thermodon ve Parthenius nehirleri civarındaki Suriyelilerse, komşuları Makronyalılar gibi sünneti kısa süre önce Colchis'lilerden öğrendiklerini anlatırlar. Başka hiçbir halk sünnet uygulamaz; hepsi Mısır geleneğini izliyor olmalılar."

Sünnet, Dogon kültürünün temeli olup, Dogonların 60 yılda bir yaptığı Sigui törenlerinin özüdür. Bunu önce de anlatmıştım.

Argonotika'yı okuyanlar, Argonotların da Libya'ya sürüklenip orada bir süre oyalandıklarını bilirler. *Herodotean Inquiries*[11] (Herodot Araştırmaları) adlı eserinde Seth Benardete, Gamasantlar dediği Garamantlardan söz eder. Herodot onlardan 4. Kitapta (178'den sonra) "Libya'nın vahşî hayvanların yaşadığı iç ve güney bölgelerinin yerlileri" olarak söz eder. 179'da Herodot, Jason ve Argonotların Libya'yı ziyaretlerinden de bahseder ve Libya'da "100 Grek şehrinin" kurulduğunu anlatır. Benardete'nin kitabında da *Argo*'nun Libya'yı ziyareti ve Sirene kentinden bahsediliyor:

> Herodot, Libya, Mısır, İskit ve Yunanistan'ın nasıl bağlantılı olduklarını yazar. Sirene'nin kurucuları Jason'un arkadaşlarının torunlarıdır. Argonotlar Colchis'e gidiyorlardı; Colchis, Karadeniz'de bir Mısır kolonisiydi. Bu Argonotların 3. kuşak torunları da, sonradan Brauron'dan Atinalı kadınları kaçıran Pelasgianlılar tarafından Lemmos'tan çıkarıldılar. Burada bir Artemis-Iphigeneia kültü vardı; Kırım'daki Tauruslulların kültüyle aynıydı. Jason'ın bu kültü Libya'ya taşıdığı söylenir. Sirene kenti, Mısır, Libya ve İskit ögelerinin erime potasıydı. Kent, aslında İskit ögeleriyle kurul-

muştu. Kolaksais'in iki büyük kardeşi yaklaştığında ateşler saçan altın objelerin gökten indiği söylenir; Kolaksais'in kendisi bunları evine götürür. Bu göksel ποιημαται (*poiemata*)'lara, Delf'in kehanet şiirleri karşılık gelir. Delf şiirlerinin hem Teb hem de Sirene versiyonları bir koloninin Libya'ya gönderilişini anlatır.

Robert Graves, Libya yoluyla Yukarı Nijer'e giden Garamantlılar hakkındaki bilgiyi[12] Eva Meyrowitz'in kitaplarından edinmiştir. Meyrowitz, Dogonların güneyindeki Ghana'lı Akan kabilesini yıllarca inceleyen bir antropologdur.[13] Graves, Meyrowitz'in kitaplarını şöyle özetler: "Akan halkı, Libya Berberîlerinin eski bir güney göçünün sonucudur. Yunanistan'ın ön-Helenik halkıyla akrabadırlar. Libya Berberîleri Sahra çöl vahalarından göçmüş ve Timbuktu'da Nijer Nehir Zencileriyle karışmışlardı." Timbuktu, Dogonlara en yakın büyük kenttir. Graves devam ediyor: "M.S. 11. yy.da bugünkü Gana'ya doğru daha da güneye çekildiler." Artık Sirius geleneğiyle ilişkili halkların, önce Yunanistan'dan Libya'ya geldikleri, sonra Sahra'nın Libya vahalarına doğru güneye indikleri, daha sonra da Sahra'dan güneybatı yönünde giderek Timbuktu ve Dogon ülkesine ulaştıkları açıktır. Yerel dili benimsemiş, kısa sürede dil ve görünüm bakımından yerli Afrika halkından ayırt edilemez hâle gelmişlerdir. Ancak en gizli doktrinleri olan eski tradisyonlarını korudular. Bu göç yolu Şekil 40'da görülmektedir.[14]

Argonotların Fransız Sudan'ının derinliklerinde varlıklarını sürdürmeleri akıl almaz bir şey! Gerçekte Dogonlar ve hemen güneylerinde oturan komşuları dahil, bu kişilerin, gerçek Argonotların torunları Lemnialıların doğrudan takipçileri olduğunu kabul ediyorum (Dogonlar, Gana'ya soğan satarak geçimlerini sağlarlar). Bu kitaba Afrikalı bir kabileyi inceleyerek başlamamız, sonra benzer Sirius geleneklerini Mısır kökenli olarak Akdeniz bölgesinde araştırmamız ve tekrar Sirius bileşkesinde yer alan Akdenizli halkların doğrudan mirasçısı bir Afrika kabilesine rastlamamız inanılmaz, ancak gerçek!

İleride Arkadya'da yaşayan ve Herodot'a göre ön-klâsik dönemde Yunanistan'ı işgal eden Dorlar'a yenilmeyen Pelasgialılar'dan bahsedeceğim. Onlar da zorla yerlerinden ettikleri halk-

Şekil 39. Heredot'a göre Libya kabilelerinin dağılımı.

lar kadar Sirius geleneğinin doğrudan takipçileriydiler. Burada, onları Libya bağlantısıyla ilgili olarak anlatacağım. Graves anlatıyor:[15] "Pelasgialılara göre, tanrıça Athene Libya'da Tritonis Gölü yakınında doğdu ve Eflâtun, Atina'nın sahibesi Athene'yi Libyalı tanrıça Neith ile eş tutar... Neith'in Mısır Sais'de bir tapınağı vardı, burada Solon sadece Atinalı olduğu için hürmet görmüştü... Herodot aktarıyor (IV,189): 'Athene'nin kıyafet ve kalkanlarını Yunanlılar, Libyalı kadınlardan aldılar...' ...Etiyopyalı kızlar hâlâ bu giysileri kullanırlar... Herodot, Athene onuruna atılan *olulu, ololu* naralarının da (*İlyada,* VI 297-301) Libya kökenli olduğunu yazar. *Tritone* 'üçüncü kraliçe' demektir. Gene üç tanrıçaya bir atıf görülüyor." Ayrıca Libya'nın, Zeus kehanet merkezi olan Dodona'ya denk bir Ammon tapınağı olduğunu hatırlayın; Mısır Teb'inden havalanan kuşlardan diğeri de oraya uçmuştu. Athene ise, Zeus'un kızı olup, Zeus'la özdeş Ammon'un kızına karşılık geliyordu.

Athene, Pallas Athene olarak da bilinirdi, Graves bunun se-

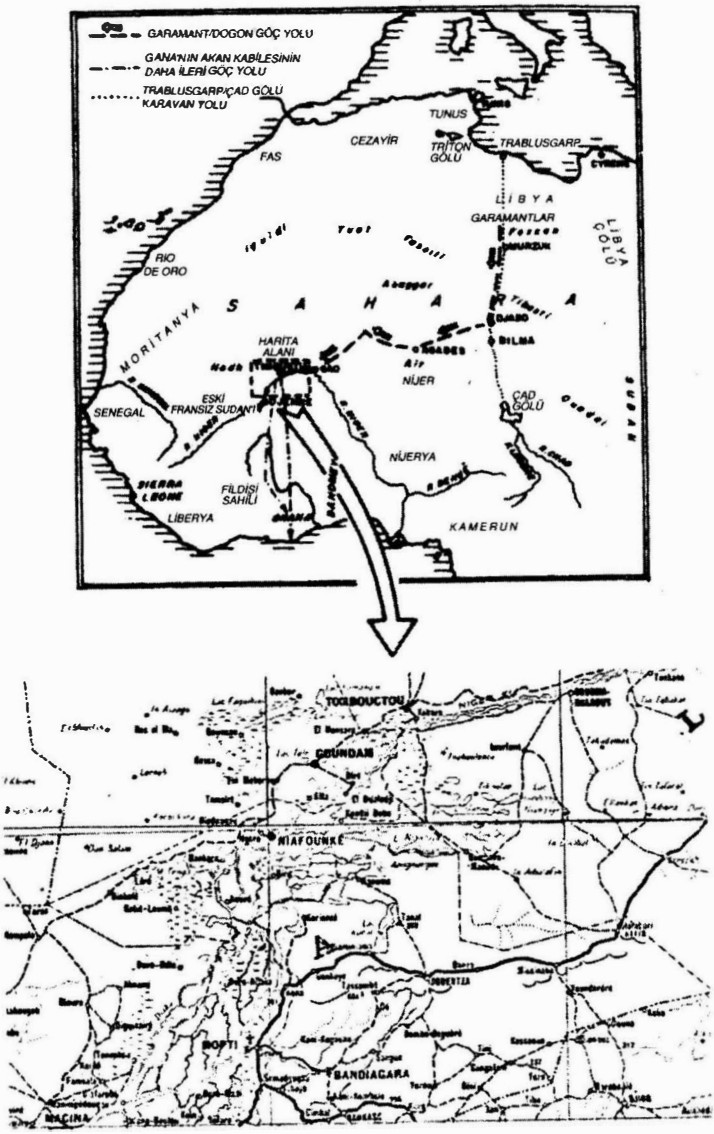
beplerini aktarıyor. "3. Pallas"ın, "50 Pallanditlerin" babası olduğunu da ekliyor; Pallanditler Theseus'a düşmandılar (Bkz. 97.g ve 99.a), herhalde aslında savaşçı Athene rahibeleriydiler. İşte yine bir 50.

Graves ilginç bilgiler veriyor:[16] "Çanak çömlek buluntuları, M.Ö. 4000'lerden itibaren Girit'e Libya'dan göç olduğunu doğrular. Batı Deltası'ndan bir tanrıçaya tapan Libya göçmenlerinin çoğu, M.Ö. 3000'lerde Yukarı ve Aşağı Mısır, I. Hanedan altında birlikteyken gelmiş olmalılar. İlk Minos Çağı çok geçmeden başlayacak ve Girit kültürü Trakya ve erken Helladik Yunanistan'a yayılacaktır."

Bir kez daha 50 ile ilgili olarak Hades'in 50 başlı köpeği Cerberus'tan bahsedeceğim. Graves aktarıyor:[17] "Echidne, Tifon'a korkunç bir yavru doğurur, adı Cerberus'tur..." vb. Tifon'un Piton[18] ile özdeş olduğunu hatırlayın, Homerik *Apollo'ya İlâhî*'de ve başka kaynaklarda böyledir; Piton özel bir canavardı, efsaneye göre (Şekil 41'de resmedildiği gibi) onu Apollon öldürür, cesedi de Delf kehanet mabedinin altında yatmaktadır.

Graves devam ediyor:[19] "Doryanlar, Cerberus'u, ruhları Altdünyaya götüren Mısır tanrısı Anubis ile eş tutarlardı; aslında Cerberus'un Ölüm tanrıçası Hecate ya da Hecabe olması olasıdır; köpekler leş yedikleri ve Ay'a havladıkları için o da bir fahişe olarak tanımlanıyordu... Echidne'de (*) birçok varlığın babası olan Orthrus, Köpek Yıldız Sirius'tan başkası değildi, Atina Yeni Yılında kutlanan oydu. Janus gibi iki başlıydı, çünki Atina'nın yeniden düzenlenen takvim yılında üç değil iki mevsim vardı." Basitleştirilmiş hâliyle Hecate ya da Cerberus'un üç başı vb. hep Mısır'dan alınmış eski, orijinal yılla ilgili olmalıydı. Mısır'da üç mevsim bilinirdi: (1) Nil'in taşması, (2) Ekim, (3) Hasat. Bunlar Mısır için gelenekseldi. Akla yakın gelmiyor. Niçin Mısır resimlerinin, Sirius kayığındaki üç tanrıçanın takvimiyle hiç ilgisi olmasın? Kısaca, üç tanrıça ve üç başlılık gibi hep Sirius ile beraber anılan bahislerin takvimle hiç ilgisi yok. Atina'nın epeyce geç dönemlerinde, başka açıklama kalmayınca, takvim açıklama yolu olarak seçilmiş olabilir.

(*) Köpek Cerberus'un annesi ve Tifon'un karısı.

Şekil 40. Dogonların göç yolları.

Şekil 41. Artemis, anneleri Leto'nun kucağında tuttuğu çocuk Apollon'un yanında durur, onun Piton'a bir ok atmasına izin verir. Bu sahne Delf'te değil Delos'tadır, çünki palmiye ağaçları Delos'un "ağaç kodu"dur. Bu Atina vazo resmi yine Delos'la bağlantılı olan Delf'te geçtiği kabul edilen hikâyeye önemli doğrulamalar sağlamaktadır. Eğer Piton sadece Delf'te olmakla kalmayıp aynı zamanda Delos'ta idiyse, o zaman Piton bir yaratıktan ziyade bir kavramdır. Bu, birbirinden uzaklıkları bir derece olan Delf ve Delos'u içeren jeodetik kehanet oktavları için daha ileri kanıt sağlamaktadır. Delos M.Ö. 600'lerde bir kehanet merkezi olma fonksiyonunu bitirmişti, bu da sistemin eskiliğini görmemizi sağlıyor, çünki Delos klâsik Yunan döneminde artık hiçbir kehanet işlevi görmüyordu.

Yukarıdaki kısımlarda, Anubis'le Yunan versiyonu olan 50 başlı Cerberus'u birleştiren noktalara dikkat edin (Anubis, çok önceleri Sirius B'nin yörüngesiyle ilgili farklı bağlamlarda geçmişti). Mısır geleneğinde Anubis'le 50'yi birleştiren bağlantılar bulamadım. Sadece Mısır dilindeki qeṭi'nin hem "kürekçi" hem de "yörünge" demek olduğunu bulduk; hem Grek hem de Sümer destanlarındaki Sirius ilişkili gemilerde hep 50 kürekçi olduğundan, sağlam zeminler üzerinde ilerliyor gibiyiz. Ancak burada nihayet gerçek bir onaya rastladık! Ayrıca köpek Orthrus'un, Cerberus'un kardeşi olduğunu öğrendik. Orthrus Sirius'la özdeşti. Böylece Dogonlardan bildiğimiz Sirius sisteminin bütün ögelerini Akdeniz dünyasında da bulduk. Akdeniz Sirius bilgisini, Libya yoluyla Dogonlara da ulaştırdık. Bu yol, sırasıyla Libya, Sahra

Vahaları, Timbuktu ve nihayet Yukarı Nijer güney kıyısı güzergâhını izliyor ve Dogon topraklarına varıyordu. Böylece binlerce mil ve binlerce sene sonra, bu değişik tradisyonu "en kara Afrika"nın derinliklerindeki bir kabilede tastamam karşımızda buluverdik. Ancak daha öğrenilecek bazı şeyler var. Akdeniz tradisyonunu daha yakın izleyip, özellikle de Behdet'in bulanık hanedan öncesi âlemindeki en eski Mısır kaynaklarına dönmek gerekiyor (Behdet'te kazı yapılmamış ve galiba hâlâ Nil deltasının çamurlarında kayıp bir yer burası).

Orthrus'un babası köpek Sirius ve kardeşi 50 başlı Cerberus'tan biraz önce söz ettik; ikincisi, yine az önce sözünü ettiğimiz canavar Tifon'du (Typhon). Şimdi Liddell ve Scott'un *Greek Lexicon* (Yunanca Sözlük) adlı eserlerinde Tifon ve bu kelimenin diğer biçimleri hakkında neler söylediklerine bir bakalım.

Τῦφων'un (*Typhon)* bir anlamı ilginçtir, "bir çeşit kuyruklu yıldız", demektir yani hareketli bir yıldız! Başka bir biçimi, *Typhoeus* ya da *Typhos* ve özellikle Gaia'nın en küçük oğlu için kullanılıyor; Gaia aynı zamanda üç 50-başlı canavarlar ve Garamas'ın da anasıydı. *Typhos* "duman, buğu" demek, aynı zamanda da "kibir, benlik yüceltme" anlamına geliyor (çünki kibir, insanın zihnini dumanlandırıyor). *Typhlos* "kör" demek; "bulanık, koyu karanlık" anlamında kullanılıyor. *Typhloō* fiili "kör etmek, körleştirmek" ya da "köreltmek, şaşırtmak" anlamına geliyor. Bir diğer anlamı da "dumanla örtmek" demek.

Typhon, özel olarak Sirius'un babası (Orthrus) ve açıklanmayan tanımlarından biri de hareketli bir yıldız tasviri olduğundan; oğlunun 50 başı olduğu için, karanlık olma ve görünmezlikle ilgili bütün göndermeleri, Typhon'un, göremediğimiz Sirius'un karanlık refakatçisi Sirius B'yi temsil ettiği şeklinde ele alıyorum. Başka bir deyişle, bizler Typhon'a *typhlos*'uz (körüz) çünki *typhos* (duman, buğu) tarafından öznenin karanlıklar içinde (*typhloō*) olması anlamında sanki köreltilmiş ya da *typhloō* edilmişiz.

Tifon (Typhon) kelimesinin muhtemel bir kaynağı Mısır dilinden *tepḥit* ya da *ṭepḥ-t* olabilir; ikisinin anlamı da "mahzen, yerdeki delik" demektir. Bu Mısır kelimesi Delf'deki yeraltı yarığını

mükemmelen tanımlar; orada Piton'un yandığı kabul edilir, cesedi yerden dumanlar çıkmasına sebep olmaktadır. Daha önce gördüğümüz gibi, Piton, erken dönemlerde Tifon'la eş tutuluyordu.

Mısır dilindeki *tep* kelimesini ele alırsak, "ağız" anlamına geldiğini ve *tep ra*'nın da kelimesi kelimesine "tanrının ağzı" demek olduğunu ancak gerçek manasının "tanrısal kehanet" olduğunu keşfediyoruz. *Tep*, nefes sesi düşmüş *teph*'dir. Delf *tep*'inin bir *tephit*'i, yeraltında bir mahzeni vardı. İleride *tep* kelimesinin ayrıntılarına gireceğiz. Tifon'un kesinlikle yeraltındaki delik ya da mahzeni anlatan Mısırca kelimeden geldiği kesindir. Delf'deki kehanet merkezini Mısırlılar kurduysa, mahzeni de kendi kelimeleriyle adlandırmaları doğaldı. Delf Mısır kültürüne geçip, Mısırlılar unutulunca -Delf'deki Kanopik Herakles ziyareti gibi bulanık efsaneler vb. hariç- Delf'in mahzeninin orijinal adı da, antik sözcük ve dili uzun zaman muhafaza etmeleriyle tanınan dinî organizasyonların doğal muhafazakâr eğilimleriyle korunmuş olmalıydı; ancak kökenler hatırlanmıyordu. Mısır kültürünü hiç tanımayan ve eski günlerde anavatanında boy göstermiş olduğunu hiç bilmeyen bir Yunanlı da, Delf'deki sülfürlü dumanlar üreten mahzene, gerçek Mısırca ismi olan *tephit*'ten itibaren Tifon'un odası demeye devam ediyordu. Sümerce mahzen demek olan *abzu* kelimesinin Yunancada *abyssos* olarak devam ettiğini ve İngilizceye de "*abyss*" (yeraltı) olarak geçtiğini, bu konuya hâkim yazarlarca belirtmiştir.

Delf mahzeninden çıkan dumanlar belli ki kelimenin "dumanla, karanlıkla kaplanmak" vb. şeklindeki biçimlerinin kullanımını ortaya çıkarmış. Kişileştirilmiş Tifon'un da Sirius'la yakından ilgili olması ve "karanlık, loşluk" gibi anlamlara uzanması Yunanistan'da benimsenen geleneksel Sirius bilgisinde yararlı olmuş. Buradan itibaren geliştirilen kelimelerin diğer anlamları, -sözcüğün "kibir" olarak kullanılması gibi; kibir insanın zihnini bulutlandırır- şiirsel ve gündelik kullanımda kelimenin anlamını çok genişletmiş.

Sirius B'nin karanlıkla olan ilgisi bakımından Tifonik kullanımlar ve bunların mahzenin karanlığıyla birleştirilmesi sonucu, bazı Sirius bağlantılı tanrıların daha sonraki dönemlerde karanlık

altdünyada yaşadıkları fikri doğmuş. Bu tanrıların prototipi özellikle Anubis, mumyaları hazırlayan tanrı. Anubis başlangıçta bilhassa bir ölüm tanrısı değilmiş; mumyalar ve altdünyayla ilgisi daha önce anlatılmıştı. Mısır mumyaları, belirttiğimiz gibi 70 günlük bir sürede temizlenip sarmalanırdı. Bu süre, Sirius'un "Duat ya da Altdünyada" olduğu ve gökte görünmediği süreye karşılıktı. Sirius'un her yıl tekrarlanan yetmiş günlük "ölümü", Sirius bilgisinin temel ve en eski altdünyayla ilgili tarafıydı. Sirius B'nin yörüngesini anlatan Anubis ise, yılda sadece 70 gün değil, her zaman görünmez durumdaydı. Böylece kalıcı *Tifonik* karanlık, geç dönem bilgisinde daha da genişledi ve altdünyanın önemi de abartılarak ele alınmaya başladı. Bu görünmezlik ve karanlık fikri zaman içinde giderek daha da önem kazandı. Gelecekteki inisiye kuşakları sırların anlamını giderek daha zor kavrıyor, esas kaynaklardan uzaklaşıyorlardı. Ancak Dogonlar bilgiyi en saf biçimde bugüne ulaştırmayı başarmışlardır. İşte böylece Grek dönemlerinde elli başlı Cerberus-Anubis'in yeraltı doğası gelişti. Erken dönem Mısır geleneğinde ise hep devam edecek eğilim, altdünya kavramının tek boyutlu olmamasıdır. Halk için altdünya ifadesi, Sirius'un yetmiş gün kaybolmasıyla tamamen açıklanabiliyordu. Sirius'un gökkubbeden ayrılışı ve helyak doğuşuyla yetmiş gün sonra tekrar ortaya çıkışı herkesin gözleyebildiği bir şeydi. Ancak rahipler Sirius'un karanlık refakatçisinin hiç görünmediğini biliyorlardı.

Şimdi Sirius'tan başkası olmayan köpek Orthrus'a biraz yakından bakalım. Orthrus, çoban Eurytion'un köpeğiydi. Graves, Eurytion'u Sümer'deki Enkidu'yla karşılaştırır. Enkidu, Gılgamış'ın arkadaşıdır. Bütün vücudu kıllarla kaplıdır ve vahşîdir. Steplerden gelmiştir ve muazzam güçlüdür:[20] "Eurytion, destana olmadık yerde karışıveren, 'bu da nereden çıktı' dedirten karakterlerden biridir... Bu tip karakterlerin en eski mistik örneği ise, gene Enkidu'dan başkası değildir. Gılgamış'ın Erek tanrıçası (Uruk) ile kutsal evliliğini bozar ve ona savaş açar." Graves'in Sirius'un Grek refakatçisini Sümer'deki Enkidu'ya benzetmesi ilginçtir, ben Enkidu'yu da Sirius'un refakatçisiyle bir tutmuştum. Çünki "Sirius'un refakatçisi" tam da Eurytion'un canlandırdığı

tiplemedir; Orthrus Sirius ise, Eurytion da ona eşlik eden çobansa, o hâlde Eurytion'un "Sirius'un refakatçisi" olması icap eder. Enkidu'ya gelince, o da Gılgamış'a meydan okuyan kuvvetli, bedeni kıllarla kaplı vahşî adamdır. İkisi bir güreş tuttuktan sonra arkadaş olurlar. Hem Eurytion hem de Enkidu saç sakal birbirine karışık, kaba karakterlerdir; tanrı Pan'la da bir ilişkileri vardır. Pan'ın da bedeni tüylüydü ve kaba bir karakterdi.

"Bu da nereden çıktı" ve "müdahale" motifleri ile meydan okuma hadisesi, parlak yıldız Sirius'a kuvvetli refakatçi yıldızın meydan okuması ile ilgilidir. Graves ilâve ediyor: " 'Nereden çıktı dedirten' bir başka kahraman da Agenor'dur." Agenor "çok erkeksi" demektir. Perseus'un Andromeda'yla düğününe müdahale eder. Perseus, Danaos'un torununun torunu olan Danae'nin oğludur. Danaos'un da elli kızı vardı. Graves'den öğrendiğimize göre[21] Danae de bir gemiyle ilgilidir. Babası "Danae'yle bebek Perseus'u tahta bir mavnayla kilitleyip denize bırakır." İleride Perseus'un maceralarına eşlik edecek ekip bir "Sikloplar grubudur".[22] Bu da tanıdık bir öge.

Perseus, Cassiopeia'nın (Etiyopya kraliçesi) kızı Andromeda'ya vurulur. Graves aktarıyor:[23] "Cassiopeia, hem kendisinin hem de kızının Nereidlerden güzel olmasıyla övünüyordu. Nereidler de buna çok kızdılar vb." Tabiatıyla Nereidler de elli kişiydi. Graves aktarıyor:[24] "Elli Nereid bir ay rahibeleri grubuna benziyorlar." Graves elli sayısını ay tradisyonuyla açıklıyor. İkna etmese de, cesurca bir yaklaşım; çözümler üreten başka kaç yazar var ki?

Danaus'un elli kızı olduğunu bilince, Pindar'ın genelde Argos kentiyle ilgili onuncu Nemea Koşuk'unu[25] okumak ilginç oluyor: [Argos'da Argo'yla ilgili bir isim, tıpkı Argo'yu yapan Argus ve İngilizcedeki "ark" (gemi, tekne) kelimesi gibi].

> Danaos şehri
> ve ışıltılı tahtlarda oturan elli prensesi
> Üç lâtif tanrıça (Graces)
> Onların şarkısını söyleyin
> Argos'tan, Hera'nın tanrılarına lâyık
> evinden dem vurun.

Perseus ve Danae'nin Argos'la da bir bağlantısı vardır. Burada zerafet tanrıçaları söz konusu olduğu için bu tapınımın ilk olarak Orkomenos'ta tesis edildiği anlaşılıyor. Zerafet tanrıçaları genelde Hermes'le beraber karşımıza çıkarlar ve "Hermes'in Lâtifleri" olarak da adlandırılırlar. Bu özellikle, tarihçi Eunapius'un *Filozofların Hayatları*[26] adlı eserinde gözlenir. Bu kitapta Eunapius, Mısır'daki Behdet ve Canopus hakkında çok ilginç şeyler anlatıyor. Dikkat çekici bir kadın olan Sosipatra'nın oğlu Antoninus'tan bahsederken şöyle diyor: "Önce İskenderiye'ye geçti, sonra da Canobus'taki Nil deltasına hayran kaldı ve buraya yerleşti. Kendini buranın tanrılarına ve gizli törenlerine adadı."[27] Ayrıca: "Nil'in Kanobik deltasına yerleştiği ve kendini bölgenin dinî uygulamalarına adadığı için Antoninus anne babasının takdirini kazandı."[28] Canopus'un, kişinin kendini adayabileceği hususî törenlerinin olması çok ilginç bir konudur. Daha sonra,[29] Eunapius, Hristiyanların çevredeki tapınakları ve İskenderiye'deki Serapeyom'u da yıktıklarını ve buradaki paganizmi çökertmek için Canopus'a kara cübbeli papazlarını yerleştirdiklerini anlatır. Canopus'un özel bir önemi olduğunu buradan anlıyoruz. Kazıların yapılması şarttır. Hristiyanların yok ettiği bu bölgenin pagan mistikleri belki Behdet tradisyonunun devamıydı ve Sirius meselesiyle ilgiliydi.

Ancak şimdi Pindar'ın yukarıda verilen ifadesine dönelim. Pindar'ın bu parçasında özellikle önemli ifade "ışıltılı tahtlarda oturan elli prenses/elli kız". Tahtın, Sirius'la özdeş Ast ya da İsis'in hiyeroglifi olduğunu hatırlayalım. Sümer'in elli Anunnakisi de tahtlarda oturuyorlardı. Sirius materyallerinde hep bu tahtlar vurgulanıyordu; Pindar da aynı ögeyi bulmuş. Pindar'a genel Sirius malzemeleri açısından "geç dönem" yazarı olarak bakıyorsam da, Grek klâsik çağının en eski kısmına ait olduğu unutulmamalıdır.

Sirius sistemi, Argos ve Danaos arasında başka bağlantılar da var. Minyaslı Libyalılarla bağlantılar çok miktarda. Danaos'un babası, bizzat "Poseidon tarafından Libya'nın oğluydu."[30] Danaos da "Libya'yı yönetmek için" gönderilmişti.[31] Mısır bağlantıları da önemlidir. Danaos'un ikiz kardeşinin adı Aegyptus'tu:[32]

"Aegyptus'a krallık olarak Arabistan verildi; Melampodlar ('kara ayaklı halk' yani Mısırlılar) ülkesi de ona bağlandı. Mısır da adını Aegyptus'tan aldı (Egypt). Farklı annelerden elli oğlu oldu: Libyalılar, Araplar, Fenikeliler ve benzerleri." Demek ki Danaos'un ikizinin de elli oğlu varmış. Danaos'un da elli kızı vardı. Bu, Graves'in elli kişilik ay rahibeleri önermesini çürütüp, Gılgamış'ın elli erkek askeri, elli erkek Argonot ve elli erkek Anunnaki ile bağlantısını vurguluyor. Burada birbiriyle ilgili ama ayrı elli grubu olduğuna dikkat edin. Toplanınca yüz -bir *hekate*- yapıyorlar. Büyük babaları aynı, ancak özde farklı elli grupları bunlar. Sadece ebeveynleri ve özellikle de babaları farklı değil, cinsiyetleri de farklı.

Danaos, kardeşinin, elli oğluna Danaos'un elli kızını almak istediğini ve niyetinin düğünden sonra elli kızı öldürmek olduğunu öğrenir. Danaos ve kızları hep birlikte Rodos'a (*) kaçarlar. Sonra da Yunanistan'a geçerler; Danaos burada Argos Kralı olmak üzere tanrılar tarafından seçilmiş olduğunu ilân eder. Argos'u seçmesine dikkat edin. Bu ve ellilerle olan ilişkisi, Argo, Argos gibi kelimelerin türevlerini tartışırken çok önem kazanacak. Danaos'un kardeşinden kaçarken bunu Athena'nın yardımıyla yaptığı bir gemi vasıtasıyla gerçekleştirmiş olması da önemlidir; tıpkı Argonotlar gibi, onlar da Argo'yu Athena'nın desteğiyle yapmışlardı.

Danaos'un Argos Kralı olmasının öyküsü şu şekildedir: Tepelerden inen bir kurt, boğaların liderini öldürür. Argivler de bunu bir işaret kabul ederler. "Danaus, kurtun kılık değiştirmiş Apollon olduğuna hükmeder ve Argos'taki ünlü mabedi kurt Apollon'a ithaf eder. O kadar güçlü bir kral olur ki, Yunanistan'daki bütün Pelasgialılar kendilerini Danaalı saymaya başlarlar. Argon kalesini de o yaptırmıştır. Kızları Mısır'dan Thesmoforya (**) denilen Demeter Mistiklerini getirip bunları Pelasgialı

(*) Bu, 36°30' enlemindeki Rodos'un "Kehanet Merkezleri" adlı bölüm sonundaki cetvelde tereddütle önerildiği kehanet merkezleri şemasına gerçekten de dahil olduğunun bir işareti olabilir.

(**) *Thesmophorus*, Grekçe "kanun verici" anlamındadır. Klâsik dönemde Thesmoforya, kadınlar tarafından evlilik kurumunu kurduğu için "Demeter Thesmophorus" onuruna kutlanan yıllık bir bayramdı.

kadınlara öğretmeye başlarlar. Ancak Dor istilâlarından bu yana, Thesmoforya, Arkadyalılar hariç, Peloponeslte artık takip edilmiyor."[33]

Dor istilâlarından sonra, Yunanistan'da, Pelasgialıların sadece uzak Arkadya'da kendilerini devam ettirdikleri bilinir. Bazı çok eski tradisyonların Yunanistan'ın her yerinde unutulduktan sonra sadece bu garip bölgede varlıklarını sürdürmelerinin nedeni budur. Britanya'da Galler neyse, Yunanistan'da da Arkadya odur. Pelasgialılar kendilerini "topraktan gelmiş" sayarlar, birazdan bundan söz edilecek. Pelasgialılar arasında Mısır misterlerinin Yunanistan'a getirilmesi şeklindeki ifadeye dikkat edin. Danaos Mısır'dan Argos'a gelince, Mısır misterlerini, yani Thesmoforya'yı yanında getirdiği özellikle belirtilir. Muhtemelen Sirius bileşkesi de bu şekilde ithal olundu (bkz. Herodot II, 171).[34] Köpek Yıldız Sirius geleneğinde kurt ögesi bazen köpeğin yerine geçer ve önemlidir. Bu, belli ki Anubis'in çakalına karşılık gelen Avrupa simgesidir. Avrupa'da çakal yoktur; kurt, rolü üstlenir. Kurt Apollon çakaldır da. Çakal böylece kurda dönüşür ve Avrupa iklimine uyum sağlar; vahşî Arkadya'da özgün kurt tradisyonları ortaya çıkar. Bunlar ön-klâsik zamanlardan kurt adam öykülerine dek uzanırlar. İnsan kanı içen vampirler, bunlara karşı sarımsak kullanılması ve kurt adamlık hep Dor istilâsı sonrası ön-klâsik Yunan'da Pelasgia kalıntılarıdır. Bu fenomen, birçok fantastik öykü ve yaratıkla İrlanda'da karşılaşılan "Keltik alacakaranlık" anlatıları ve peri masalları gibidir. Kurt adamı nasıl tanımlarsınız? Kurt başlı bir insan değil midir? Yunanistan'a uydurulmuş Anubis'tir. Yunanistan'da çakal olmadığı için çakal başlı değil kurt başlı bir adam ortaya çıkar. Kurt (ya da Likyalı) Apollon tapınakları Yunanistan'da da az sayılmaz. Aristo'nun Atina'daki ünlü okulu Lyceum (Lise), Atina'nın Diochares kapısının hemen dışında, Likyalı Apollon'un tapınağının arazisi üzerindeydi. "Lyceum" kelimesi Likyalı Apollon'dan gelir, o da Kurt Apollon'la aynıdır.

Pausanius'ta (Kitap II, 38-4) şunları okuyoruz: "Argos yakınında, Danaos ve oğullarının Argolid'e ilk indiği yer bulunuyor." (Argolid, Yunanistan'da Argos çevresinde bir bölgedir.) Buradan

Danaos'un kız değil, erkek çocukları olduğunu öğreniyoruz. Çünki önemli olan bir nokta, Danaos'un çocuklarının cinsiyetleri değil sadece sayıları. Pindar'da bunların elli tahta kurulmuş olduklarını yazıyor. Mısırlı Aegyptus'un da 50 oğlu olması, Danaos'un kızlarının (veya oğullarının) da Greklere Mısır mistisizmi öğretmiş olmaları bu tarihten itibaren iki ülkenin müşterek olarak istifade edecekleri çok önemli bir tradisyonun, Mısır'dan Yunanistan'a nakledildiğine işaret ediyor. Elli, hep Köpek Yıldızı Si-

Şekil 42. Louvre'da bulunan, Grek Teb'inin Cadmus'unu yılan/ejderhayı öldürürken gösteren son derece önemli bir tasvir. Yaratığın dişleri neredeyse olduğundan daha belirgin. Cadmus'un Orion takımyıldızını temsil ettiği anlaşılıyor çünki ayakları Lepus (Tavşan) takımyıldızını temsil etmek amaçlı bir tavşanın üstünde durmakta. Yıldızlara ait sembolizmi vurgularcasına, Lepus'un her iki yanında da yıldızlara benzeyen şeyler var. Yılanın kendisi ise sola doğru ve Cadmus'tan biraz daha aşağıda; dolayısıyla Sirius'un gökteki konumuna denk düşüyor. (Şekil 14'te gökyüzünün bu bölgesini gösteren bir yıldız haritası var, bir insan, bir tavşan vb. çizilmemiş olsa da takımyıldızları gözünüzde canlandırmanıza yardımcı olabilir.) Cadmus ve Jason'ın yılan dişlerini eken iki kahraman olduğunu bildiğimiz ve bu yılanın da belirgin diş sıraları olduğu için (yılan dişleri değil, vurgulama diş sıraları üstünde) ve yılan da bu resimsel yıldız haritasında Sirius'un konumuna yerleştirildiğinden, (yıldız haritası yorumunu kabul edecek olursak) Yunanlıların, Mısırlılarca kullanılan "yılanın dişleri" hiyeroglifinin "Tanrıça Sirius" için kullanılan bir sözcük oyunu olduğunu bildiklerine dair kanıtımız var demektir. Kumrular ve yılanlı tapınaklar ise Yunanistan'daki Sirius geleneği ile ilişkili kehanet merkezlerinin unsurlarıdır.

rius'la, göksel tahtlar bağlamında ilgili. Yani Sirius B'nin Sirius A çevresindeki yörüngesi hakkındaki mistik 50 göksel adım, aşama olarak ifade ediliyor.

Graves'e göre[35] Jason'un ektiği yılan dişleri, "Cadmus'un Teb'de ektiklerinden arta kalanlar". Graves, Cadmus hakkında şunları söylüyor:[36] "Küçük bir kabile, Semitik bir dil konuşuyorlar; Suriye düzlüklerinden Karya'daki Kadmeia'ya gitmişler. Cadmus da 'doğu' manasında Semitik bir kelimeymiş. İkinci binin sonlarına doğru Boeotia'ya geçiyor, Teb'i ele geçiriyor, ülkeye hâkim oluyorlar. Toprağa Ekilen Adamlar miti..." Alıntıya devam etmezden önce, olayları nasıl tasvir ettiğinden söz etmeliyim. Şekil 42'de Cadmus'u bir tavşan üzerinde gösteren eski bir Grek vazo resmi var; bu tasvir de tıpkı, gece gökyüzünde Lepus, Tavşan takımyıldızı "üzerindeki" Orion'u andırıyor.

Graves devam ediyor:[37]

> Cadmus, Telephassa'yla birlikte Rodos'a yelken açıyor (Damaos da Argos'a kaçarken aynı yerde duraklamıştı). Burada Lindus Athene'sine bir tunç kazan ithaf ediyor ve Poseidon tapınağını yapıyor. Ardında bu tapınakla ilgilenecek kuşaktan kuşağa aktarılan bir rahiplik kurumu bırakacaktır (Danaos gibi, Cadmus da gittiği yerlerde dinî törenler düzenliyor). Ardından Thera'ya çıkıyorlar (burası Minyaelerin sonradan Libya'ya geçmek üzere terk ettikleri yer); burada da benzer bir tapınak inşa edip nihayet Trakya Edonyalılarının ülkesine ulaşıyorlar ve dostça karşılanıyorlar. Burada Telephassa [Cadmus'un annesi, adının anlamı "uzaklarda parlayan"dır. Kocası ve Cadmus'un babası "Agenor"dur; Libya'nın Poseidon'dan olan oğlu olup Belus'un ikizidir. Agenor Mısır'dan ayrılmış ve Kenan ülkesine yerleşmiştir, burada Telephassa'yla evlenir; karısının bir adı da Argiope'dir (parlak yüzlü). Argiope, ona Cadmus'u doğurur vb. Argiope ismine dikkat; birazdan tartışacağımız *Argo* isimler bileşkesine dahil ve buradaki *argent*, gümüş ile ilişkili anlamı, bu geniş *Argo* bileşkesinden bir nüans olarak veriliyor] anîden ölür ve cenaze merasiminden sonra Cadmus ve arkadaşları yürüye yürüye Delf mabedine gelirler. Europe'nin (kayıp kız kardeşi) nerede olduğunu sorunca, Pitones (*) (Delf'in dişi pitonu) onu aramaktan vazgeçmesini öğütler, şöyle der: Bir ineği iz-

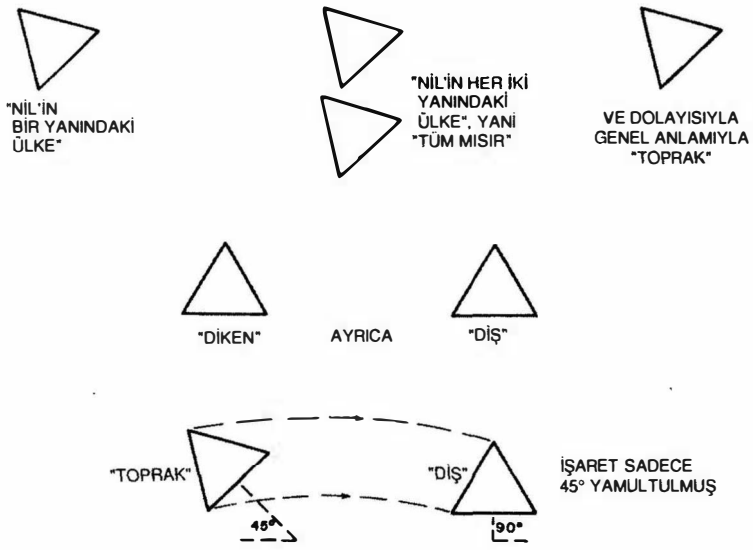
(*) Delf'teki Sibyl'in bir başka adı.

> le ve yorgun düşüp oturduğu yerde bir kent kur... sonunda inek bugün Teb şehrinin yükseldiği yerde dinlenmeye çekilir ve Cadmus buranın Athene'ye kurban edilmesi gerektiğini söyler ve arkadaşlarını Ares (Mars) Kaynağından temiz su getirmeye gönderir. Buraya artık Kastalya Kaynağı denilmektedir ve burasının büyük bir yılan tarafından korunduğundan haberleri yoktur. Bu yılan Cadmus'un adamlarının çoğunu öldürür. Cadmus da yılanın başını taşla ezerek intikam alır. Athene'ye kurban sunulur sunulmaz tanrıça karşılarında belirir. Cadmus ona olanları anlatır. Tanrıça da yılanın dişlerini yere gömmesini emreder. Söylenileni yapınca silâh kuşanmış Spartiler ya da Ekilmiş Adamlar topraktan çıkıverir ve silâhlarını şıkırdatırlar. Cadmus aralarına bir taş atar (Jason da aynını yapacaktır) ve adamlar taşı sen attın, ben attım diye kavgaya tutuşurlar ve o kadar ileri giderler ki içlerinden sadece beşi sağ kalır: Ekion, Udaeus, Chthonius, Hiperenor ve Pelorus bir ağızdan Cadmus'a sadakat yemini ederler. Ancak Ares yılanın kanı için intikam güder ve ilâhî bir mahkeme Cadmus'u bir Büyük Yıl süresince Ares'in hizmetine girmeye mahkûm eder.

Burada da yılan dişi motifinin, elli kavramıyla birlikte yer aldığına dikkat edin. Çünki Büyük Yıl 100 aydan ibarettir ve 50'şer aylık iki kısma ayrılır; bundan bahsetmiştik. Hyginus ve Apollodorus'un, bizim Graves vasıtasıyla edindiğimiz bu bilgiyi muhafaza etmiş olmaları çok iyi oldu. "Ares Kaynağı", altın postun asılı olduğu "Ares korusunu" andırmaktadır; her ikisini de yılanlar koruyormuş. Ayrıca hem *Argo* öyküsünde hem de burada, kahraman, yerden çıkan adamların ortasına taş atıyor. Bu taş motifine Deukalion hikâyesinde, Orkomenos hayaleti hikâyesinde vb.de rastlıyoruz. Cadmus da yılanın başını bir taşla eziyor.

Cadmus hikâyesindeki inek de Mısır'daki kutsal inek Hathor'u hatırlatır ki bu ikincisi İsis'le özdeştir. Orijinal Mısır biçimi olan ve "Horus'un Evi" anlamına gelen *He-t-Ḥer* yerine biz *Hathor* diyoruz (Horus, elbette bizim *Ḥeru* ya da *Ḥer* şeklindeki Mısır formuna verdiğimiz isim).

İnek Hathor'un -Horus'un Evi- İsis'le özdeşliği ilginçtir. Çünki İsis, Sothis kimliğiyle Sirius yıldızının ta kendisi olup Horus'un annesidir. Hathor, galiba gerçek Sirius sistemini simgeliyor; "ev" yani göksel bölgelerdeki alan. İlginç biçimde İsis'in kız

Şekil 43. Diş ve diken için kullanılan hiyeroglifler.

kardeşi Neftis -daha önce Neftis'i Sirius B olarak tanımlamıştım- sistemin karanlık yıldızıdır ve orijinal Mısır biçimi *Neb-t-He-t* şeklindedir ki "Evin Sahibesi" anlamına gelir. *Neb* kelimesinin "Efendi" olduğu konusunda önceki tartışmayı hatırlayın. *Neb-t* bu kelimenin dişil biçimidir ve "Sahibe" demektir. Sonuçta Neftis'in Sahibesi olduğu, Horus'un Evidir. Yani ev sahibesi de en az Sirius kadar Sirius alanının demirbaşıdır. Karanlık kız kardeş olması, İsis sıfatıyla Horus'un Evinde kendini misafir hissetmesine sebep teşkil etmez.

Cadmus'u yılan dişine götüren inek hakkında söyleyeceklerimiz bu kadar. İlerledikçe daha da önem kazanacak. "Yılan dişi"nin tam olarak ne anlama geldiğini bulana dek sabredin.

Şimdi, Graves'in, Teb'deki tüm bu Cadmus maceralarıyla ilgili yorumuna kulak verelim:[38] "Ekilmiş adamlar ve Cadmus'un Ares'e mahkûm edilişi, istilâcı Cadmusluların, yerli ("yerden çık-

mış") olduklarını iddia eden Pelasgialı kabileler arasındaki iç savaşa başarılı biçimde müdahale ederek, Boeotia'daki yerlerini sağlamlaştırdıklarını göstermektedir; sekiz yıllık yerel idareyi kabul etmişlerdir (Graves, Ay'la ilgili teorisi gereği bu süreyi yüz ay olarak yorumluyorsa da aslında sadece doksan altı aya karşılık gelmektedir). Bu sekiz yıl, kutsal kralın sekiz yıllık hükümranlığı anlamındadır. Cadmus, Delf'de Apollon'un Piton'u öldürdüğü gibi, yılanı öldürür (bkz. 21.12). Topraktan Çıkan Adamların isimleri Echion ("engerek"); Udaeus ("topraktan") ... diye gitmektedir."

Burada bir kez daha araya giriyorum.[39] Şu Udaeus adına bir bakalım. Benzer bir kelime olan 'οδαξ (*odaks*)'ın "dişle ısırarak" demek olduğunu görüyoruz; fiil kökü ΔΑΚ (*dak*)'tan geliyor. Mastar şekli *dakein* "köpeklerde: ısırmak" anlamına geliyor. Belki de bu, *dişlerle* ilgili ipucumuz. Çünki Yunancada sadece köpekler için kullanılan bir "ısırmak" fiili var ve muhtemelen bütün yüksek Akdeniz uygarlıklarında gözlenen birçok kelime Köpek Yıldız bilgisine Helenizm öncesi bir erken tarihte dahil edilmiş olmalı. Antik sözcük oyunlarının sebebini anlayabilmek için, kendimizi bugünkü mizahî biçimdeki kelime oyunlarına karşı önyargılarımızdan kurtarabilmemiz gerekiyor. Eski dünyada kelime oyunları doğrudan mizahî bir amaç gütmezlerdi. Kod ve alegorilere hararetle ihtiyaç duyulan bir ortamda, kelime oyunları, eşanlamlar vasıtasıyla gerçekler hakkında konuşabilmek için kullanılan yeni birer "tutaç" hükmündeydiler. Bu, bir çeşit oyunsa, kutsal bir oyun, bir *ludens* olduğu kesindir. Teb Kastalya Kaynağının bulunduğu yerleşim alanıydı, bundan bahsetmiştik ve eski dünyanın *ludi* ortamının mahrem bir kısmıydı.

Ayrıca *circe* gibi *daktylois* da "yüzük" anlamına geliyor. Tam karşılığı "yüzük şeklinde bir şey". Sirius gelenekleriyle ilişkili terimler örgümüze böylece bir kelime daha ekleniyor. Bunun bir başka örneği de Mısır hiyerogliflerinde var. Wallis Budge, *Egyptian Language*'da (Mısır Dili) bize, hiyeroglif listesinde[40] yer alan diken gösteriminin (ki diken, bitkinin dişidir) Sothis-Sirius için kullanılanla neredeyse aynı olduğunu söylüyor. Aynı işaret 45° döndürüldüğünde *ȧṭeb*, Nil'in bir kıyısındaki ülke oluyor. Bu işa-

retten bir çift üst üste konunca da "bütün Mısır" anlaşılıyor. Aynı işaret, *ārt* hiyeroglifi içinde de kullanılıyor ki ārt "dişlerle beraber çene kemiği" demek. Çenesini toprağa dayayıp dişlerini "zangırdatan" Gılgamış'ı hatırlayın. Tüm bunların gerçekten de bir anlamı olmalı. Aslında "Nil'in bir kıyısındaki ülke" olan aynı işaret -ki eğilmiş bir dişi andırıyor- genel olarak "toprak" da demek. Bu ikincisi, kavram olarak Grek Sirius tradisyonlarında çok önemli. Sirius için kullanılan belirleyici hiyeroglif işaret üzerinde yapılan tüm bu kelime oyunları, kelime oyunlarını pek seven Mısırlı rahipler tarafından, diş, yerden çıkma, yüzük biçimli, atmaca ya da şahin (Circe) vb.yi içeren karmaşık bir Sirius doktrin şeması oluşturmak için üretilmiş olabilir. Bu nedenle "diş" için kullanılan eski Mısır kelimesi *ȧbeḥ*'in Yeryüzü ile aynı hiyeroglifi paylaştığını görmek bizi şaşırtmıyor: Bunun kökeninde hiç kuşku götürmez biçimde, dişle Yeryüzü arasında bir bağlantı bulunması gerekiyor! Çünki eski Mısır'da Sirius için kullanılan işaretin eğritilmiş biçimlerinden başka bir şey olmayan aynı işaretle gösteriliyorlardı!

Notlar

1. Peter Levi'nin Pausanius çevirisi, y.a.g.e.
2. Graves, *The Greek Myths*, y.a.g.e., 120.1
3. a.g.e.
4. a.g.e., 120.1
5. Larousse *Encyclopaedia of Mythology*, Paul Hamlyn, Londra, 1965, s. 90-1.
6. Lindenblad, y.a.g.e. (Bölüm İki, Not 2'ye bkz.)
7. *Greek Myths*, 131.g ve 131.2
8. Proclus, Öklid'in *Elements* adlı eseri hk.
9. *Greek Myths*, 3.c
10. a.g.e., 3.3
11. Benardete, Seth, *Herodotean Inquiries*, The Hauge, 1969, s. 126.
12. *Greek Myths* için yazdığı Giriş'e bakınız.
13. Eva Meyrowitz'in yazdığı dört kitap tükenmiş durumda. Dördüncü kitapta Akan uygarlığının dinsel gelişimini incelemiş. İlâhî bir kral kültü ve toplumsal örgütlenmelerinin ana özelliklerini içeren Akan dininin büyük ölçüde eski Mısır'dan kaynaklandığını göstermeye çalışmış.
14. *The Divine Kingship in Ghana and Ancient Egypt*, Faber, Londra, 1960.
15. *Greek Myths*, y.a.g.e., s. 8.
16. a.g.e., 8.2

17. a.g.e., 34
18. a.g.e., 21.2
19. a.g.e., 34.1 ve 34.3
20. a.g.e., 143.5
21. a.g.e., 73.c
22. a.g.e., 73.p
23. a.g.e., 73.j
24. a.g.e., 33.3
25. *The Odes of Pindar*, Penguin, 1969, s. 176.
26. Eaunapius, *Lives of the Philosophers and Sophists*, Harvard UP, ABD, 1961.
27. a.g.e., s. 419
28. a.g.e., s. 417
29. a.g.e., s. 421-5: "Derken, kutsal yerlere keşişler yolladılar, onlara öyle diyorlardı, görünüşte belki keşiştiler ama domuz hayatı sürüyorlardı, ağza bile alınamayacak sayısız suçu işliyor veya işlenmesine izin veriyorlardı. Ama bunu dindarlıkla, ilâhî olan şeyler adına horgörülerini göstermek diye açıklıyorlardı. Çünki o günlerde kara bir cübbe giyen ve halk içinde alışılmadık biçimde davranan her adam bir tiranın gücüne sahip olurdu, insan ırkının eriştiği erdem zirvesi buydu işte! Bunların hepsini *Universal History* (Evrensel Tarih) adlı kitabımda anlattım. Bu keşişleri Canobus'a da yerleştirdiler ve bu da insan ırkını kölelere tapınmaktan alıkoydu..." Söz konusu ağza alınamayacak suçlar arasında İskenderiye Kütüphanesinin "kızışmış literatür" içerdiği gerekçesiyle Psikopos Theodosius tarafından tahrip edilişi de vardır. Böylece herkesin sık sık ağıt yaktığı, antik dünyadan kalan o yüzbinlerce kitabın kaybı, İsa'dan önceki tarihin tüm izlerini silmeye kalkışan fanatik bir Hristiyan psikoposunun elinden çıkmıştı, sık anlatılan hikâyedeki gibi Mark Anthony zamanında kaza eseri çıkan bir yangında yok olmamıştı.
30. Graves, *Greek Myths*, y.a.g.e., 60.a
31. a.g.e., 60.b
32. a.g.e., 60.b
33. a.g.e., 60.f
34. Loeb Library, s. 483, Herodot, Cilt 1, çeviren: A.D. Godley, Harvard UP, 1960.
35. Graves, *Greek Myths*, y.a.g.e., 152.e
36. a.g.e., 58.5
37. a.g.e., 58.e-g
38. a.g.e., 58.e-g
39. Graves'ten yaptığım alıntıyı burada tamamlayacağım: "...Chthonius ('topraktan'); Hyperenor ('yukarı çıkan adam') ve Pelorus ('yılan'), hikmetli kahramanların karakteristikleridir. Ama 'Pelorus' sadece Teblilerin değil tüm Pelasgialıların bu şekilde doğduklarını iddia ettiklerini önermektedir; ortak bayramları Peloria'dır." Görüldüğü gibi kalan üç isim de beklediğiniz gibi çıktı.
40. Wallis Budge, *Egyptian Language*, Routledge, Kegan Paul Ltd., Londra, 1951, s. 43-.

ÖZET

Grek mitolojisinde Kral Thestios'un (ya da Thespius) Herkül'ün (Yunanca Herakles) 50 gece boyunca beraber olduğu 50 kızı vardır (Herkül'ün *Argo* kaptanı olarak Jason'dan önce hikâyede yer aldığı ve yine Herkül'ün kısmen Gılgamış'tan alınmış bir kahraman olduğu önceden söylenmişti). Burada da elli rakamının zaman aralıklarıyla -burada ay yerine gün vardır-, Sirius'la ve mitoslar bileşkesiyle bağlantılı olduğu görülüyor.

Yunan mitolojisindeki Cottus, Briareus ve Gyges'in her birinin 50 başı vardı. Briareus sonradan Herkül olarak bilinecek figürün orijinal adıdır. Herkül de Jason'un aslıdır. 50 kürekli *Argo*'nun gerçek liderinin 50 başlı bir bey olduğu görülüyor. Briareus adı "kuvvet" ve "ağırlık" demek olan kelimelerden türetilmiştir. Gyges de "kuvvet, güç" demektir. Cottus ismine gelince, Robert Graves bunun Yunanca olmadığını söyler. En başında "kürekçi" demek olan Mısırca *qeṭi*'den türetilmişe benzemektedir (şaşırmıyoruz çünki Briareus 50 kürekçinin asıl lideriydi); *qeṭi*, "yörünge" de demektir. Mısır'da "kürekçi" ve "yörünge" için kullanılan kelimelerin aynı olması 50 kürekçinin 50 yıllık bir yörüngenin sembolü olmasını açıklayabilir. Kürek çekme, uzayın sabit aralıklarıyla birleştirilmiş zamanın sabit aralıklarının ideal bir ifadesidir (uzayın sabit aralıkları geçilen mesafedir) ve bu yörünge aralıkları için de harika bir gösterimdir. Yunancada hem "yörünge" hem de " kürekçi" demek olan Mısırca kelimenin 50 başlı bir canavar şeklinde korunduğu söylenebilir. Sonuç: 50 aralıklı (yıl) bir yörünge bir şekilde Sirius'la ilgilidir ve "Ağırlık" adında bir şeyle de bağlantılıdır (Araplar Sirius'un gözlenebilir bir refakatçisine "ağırlık" demişlerdi). Belli ki burada Sirius B'nin 50 yıllık yörüngesi kastediliyor.

Garamas, yukarıda anlatılan üç canavarın kardeşidir. Garamantia halkı da bu ismi benimsemiştir. Garamantlar sonradan Cezayir yoluyla Mali'de Nijer kıyılarına göç etmiş Libya yerlileridir. Burada yerli zencilerle karışırlar.

Argo'nun bir süre Libya'da konakladığı söylenir. Bu, Lib-

ya'da "100 Grek kentin" kurulması sonucunu verir. Garamantların geldiği Libyalıların, Libya'ya yerleşen Lemnia Grekleri vasıtasıyla "Argonotların halefi" oldukları rivayet edilir. Bu Garamantlılar Mali'ye göç ettikten yüzlerce -belki de binlerce- yıl sonra bu bölgeye kutsal tradisyonlarının en gizli ve kutsal olanını, yani kutsal Sirius tradisyonunu aktarmışa benzerler. Bu gelenek muhtemelen onların torunu olan Dogonlar tarafından muhafaza ediliyor (Dogonlar bizzat Mali yerlileri olmadıklarında ısrar ediyorlar).

Grek tanrıçası Athena'nın Libya versiyonunun rahibe olarak "elli Pallantid"i vardır. Erken Garamantia bilgisiyle paralellik görüyoruz.

Cerberus'un kardeşi olan köpek Orthrus'un 50 başı vardır. Orthrus, Yunanlılar tarafından özellikle Sirius'la bir düşünülür. Robert Graves Anubis, Cerberus ve Hekate'nin özdeş olduğu fikrindedir. Bu yörünge, Anubis'i, 50 başlı Köpek Cerberus ve "100" anlamına gelen Hekate'yi birleştirir. Ayrıca Orthrus, Köpek Yıldız Sirius'tur. Orthrus'un babası Tifon'du; Tifon "bir çeşit kuyruklu yıldız" ya da "hareketli yıldız" demektir. Başka bir anlamı da "kör" ya da "karaltılmış"tır; yani hareketli fakat görünmeyen bir yıldızı kastediyor olabilir. Oğlu Orthrus ise açıkça Sirius'la özdeş olup 50 başlı bir kardeşi vardır.

Orthrus (Sirius) çoban Eurytion'un köpeğiydi. Robert Graves Eurytion'u Gılgamış'ın arkadaşı Enkidu'yla karşılaştırır. Orthrus isminin Mısırca *urṭ* "bir yıldızın batması" kelimesinden türetilmiş olması muhtemeldir. Aynı kelimeyi "Yılan Dişi'nin Yükselişi" adlı bölümde Sirius bileşkesiyle ilgili olarak da göreceğiz.

Argo, "Libya'yı yönetmeye" gönderilen Danaos'un 50 kızını taşıyordu; Aegyptos adında Mısır Kralı olan bir ikiz erkek kardeşleri de vardı [Egypt (Mısır) kelimesi, Aegyptos'tan gelir] ve 50 oğul sahibiydi. Bazen Danaos'un 50 kızı değil 50 oğlu olduğu da söylenir. Ama burada önemli olan cinsiyet değil sayıdır.

Greklerin Nereus dedikleri "denizin ihtiyar adamı", Nereidler denilen 50 kız sahibidir (Hesiod, *Theogony*'sinde, 241, Nereidleri numaralandırır). "Denizin ihtiyar adamı", Oannes'i, Enki'yi

ve genelde de yüzer-gezer bilge adamları hatırlatır.

Grek şairi Pindar (M.Ö. 5. yy.) 50 Danaidleri "ışıltılı tahtlarda" tasvir eder. Bu, ışıltılı tahtlarında oturan 50 Anunnaki'yi hatırlatır, İsis'in de ışıltılı bir tahtı vardır (taht, Sirius ile özdeş İsis'in hiyeroglifidir). Danaos aynı zamanda Kurt veya Köpek motifiyle de ilgili olup Köpek Yıldız Sirius'u anlatır.

"YILAN DİŞİ"NİN YÜKSELİŞİ

Şimdi, daha önce sunduğumuz fikirleri değerlendirmek iyi olacak. Mısır dilinde *tchet* hiyeroglifinin yılan şeklinde olup hem "yılan" hem de "beden" demek olduğunu belirtelim. Kobra hiyeroglifi *ārā* da hem "yılan" hem de "tanrıça" demek. Diğer yerlerde *ārā*'ya sık sık yaygın, genel "tanrıça" anlamıyla rastlıyoruz. Greklerde yılanın, geç Sirius bilgisiyle ilişkilendirmesi, büyük ihtimalle bir kelime oyunundan ya da Mısır'daki tanrıça Sothis-İsis (Sirius) için kullanılan "tanrıça" kelimesinin belirleyici biçiminin yozlaşmasından kaynaklanıyor. Gerçekte bir Mısırlı, "Tanrıça Sirius"u hiyerogliflerle yazacak olsa şöyle yazardı:

Bu, (kelime oyunuyla) şu şekilde okunabiliyor: "Yılanın dişi"! Bu Mısır kelime oyununa ilâveten, Yunancada da Jason'un dişleri ekmesiyle ilgili bir kelime oyunu var. Yunancada dişin diş etinden büyümesi *anatolē* demek; bir benzeri de *anatellō*. (*Anatolē* doğrudan yükseltmek, *anatellō* da yaklaşık "bizzat doğmak" demektir. Anatolia / Anadolu kelimesi de bilindiği kadarıyla aynı kökten 'Güneşin Doğduğu Ülke' anlamına gelir. Ç.N.) Bu kelimeler dişin yerden bitmesini ve "yükselmeyi" ya da "doğurmayı" da temel anlam olarak taşırlar. Ancak bu kelimeler yıldız ve takımyıldızların doğuşlarını anlatmak için de kullanılırlar. Sonuçta Sirius yıldızının ufuktan yükselişini anlatmak için, kelime oyunu yaparak şöyle de denilebilir: "Diş, diş etine benzeyen topraktan büyüyor, yani yer bir diş doğuruyor." Böylece birçok "topraktan çıkan" yaratık yıldızlarla ve özellikle de Sirius ile ilişkilendirilir. Aslında artık kayıp ilk *Argo* hikâyelerini Yunancadan İngilizceye çevirecek olursak, sorunlar çıkacağı açıktır; "topraktaki dişler...

doğurdular" vb. gibi cümlelerin nasıl çevrileceği tartışmalıdır. "Sirius, yani 'diş' ufuktan yükseldi" gibi kelimesi kelimesine çevirileri de göz önüne almak gerekecektir. Kısaca, kelime oyunu esprisini ne zaman yitirir ve asıl konuyu bilmemekten kaynaklanan bir yanlış çeviriye dönüşür?

Mısır dilinden Yunancaya yapılan çevirilerde de aynı zorlukla karşılaşılmış, bazı kelime oyunları yanlış anlaşılmış olmalı. Biz de İngilizceye Yunancadan çevirirken zorluklar yaşıyoruz. Sonuçta gerçek konuyla, kendi diline tercüme edilmiş metni okuyan okuyucu arasında engeller oluşuyor. Grek mitolojisi uzmanlarını, "topraktan doğma" yaratıkları tartışırken kendilerinden o kadar da emin olmamaya davet ediyorum. Bu yaratıklar gerçekten de yerdeki deliklerden çıkmış olabilecekleri gibi yıldızlar gibi ufuktan yükselmiş de olabilirler. Eğer kozmik varlıklarsa, biçim ve nitelikleri de çok daha az şaşırtıcı ve çok daha anlamlı hâle gelebilir.

Colchis'in, eski Grek tradisyonunda Helios'un atlara baktığı ve her sabah uyandığı yer olduğunu hatırlıyoruz. Colchis, Greklere göre arşetip bir doğu doğuş noktası olduğu, Karadeniz'in doğu ucunda yer aldığı ve "ne kadar giderseniz gidin ulaşılacak en son nokta olarak düşünüldüğü için" Grekler için "Doğu"yu simgelerdi. Jason'un yılanın dişini buraya ekmesi çok çok anlamlı olacaktır. Çünki bu çok belirli coğrafyada dişin topraktan bitmesi sembolik dilde şu anlama da gelir: "Yıldız (tanrıça) Sirius, (kod adı 'yılan dişi'dir) sembolik olarak Colchis ile ifade edilen doğu ufkundan helyak doğuş içindedir." Yıldızın helyak doğuşunu da hemen güney izlediği için "Yılan Dişi"nin, Güneş'in, Helios'un geceyi geçirip sonra uyandığı yerden bitmesi çok daha büyük anlam kazanır.

Yılan dişinin ekilmesinin gerçekleştiği yegâne diğer bölgenin Yunan Teb'i olmasının nedeni, -Cadmus dişleri buraya eker- Mısır Teb'iyle, Colchis'teki Aea'nın Yunan Teb'inden eşit uzaklıkta olmasıdır (bkz. Şekil 17). Teb'in isminin Yunanistan'daki bir kent için kullanılmasının muhtemel nedeni de budur. Teb bir anlamda Colchis'e uyan bir "kod"dur; çünki burada gerçekleşen bir olay, sembolik Teb-Colchis-Teb üçgeni içinde gerçekleşmiş gibi

düşünülür (Şekil 17). Yunan Teb'ine gitmek sembolik olarak Colchis eksenini adımlamak demektir. Yunan Teb'inde diş ekmek de Colchis'e ait hareketi Yunan toprağında yapmak anlamına gelir çünki arada jeodetik karşılıklı bir ilişki vardır. Bu çeşit düşünme biçimi, Dogonların en gündelik işlerinde sergiledikleri bir iletişim kuramına dayanmaktadır.[1] Ben, ilk bakışta anlaşılmayan mantal çerçevelerde sembolik hareketler gerçekleştiren bir zihni sağlıklı kabul ediyorum. Bir zihin artık bu çeşit bağlantıları anlayamadığı ve bu tür sembolik düşünümü reddettiği zaman, hastalanmış demektir. 20. yy.da bu çeşit hastalıklarla çok karşılaşılıyor; kibir ve bilgisizlik biraraya geliyor. 20. yy.ın çetin ceviz hiperrasyonalistleri günlük hayattaki bu çeşit iletişim biçimiyle dalga geçer ve bunu "ilkel sezgiler" şeklindeki ritüeller olarak düşünürler. Ancak rasyonalistin yorumu sembolik düşünceye değil, sadece kendisine dayanır; bu, onu, yürüyen bir ölü olarak tanımlayacak bir düşünce biçimidir.

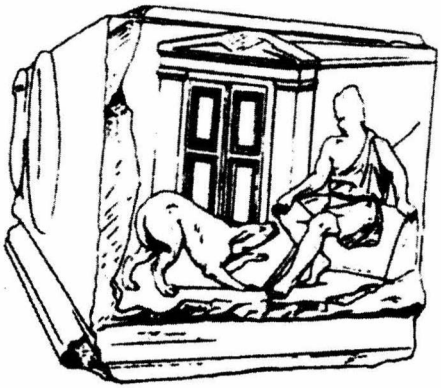
Yunan Teb'i Phthiotides -ana Yunan Teb'inden hayli uzakta yer alır- Thessaly'daki Iolchus'a neredeyse yapışıktır; burası birkaç mil ötededir ve Jason'la *Argo*'nun Colchis'e yelken açtığı limandır. *Argo*'nun yolculuğu sembolik bir seyahat olarak düşünülebilir. Çünki Yunan Teb'inde -ister gerçek ister sözde bir yolculuk olsun- Colchis'e yapılacak bir seyahat, Grek Teb'inden Mısır Teb'ine gitmeye eşdeğerdir: Mesafe aynıdır. "Yılan dişi"nin ekildiği Yunan Teb'i, "yılan dişi"nin ekildiği bir yer olan Colchis'den ve "Yılan Dişi"nin tapınım gördüğü Mısır Teb'inden eşit uzaklıktadır ve bunlardan birine giden bir rota izleyen bir gemi de, gerçekte her ikisine doğru gidiyor gibidir. *Magan*-gemisi ya da "Mısır gemisi"nin bir geç biçimi olan *Argo*'nun yolculuğu da hem Colchis'e hem de eşit uzaklıktaki Mısır Teb merkezine doğrudur. Amon tapınağındaki esas omfalos Mısır Teb'inde bulunmaktadır.

Elli kızı (ya da oğluyla) Mısır'a kaçan ve Argos'a giden Danaos'un adı, Δανάη'den (*Danaē*) türetilmiş gibidir. Liddell ve Scott'tan öğrendiğimize göre, Danae, "*Kuru Toprağın* mitolojik adıdır ve onun meyve veren havayla birliği, Zeus ve Danae masalında anlatılır". Danae ise, gördüğümüz gibi Sirius bileşkesiyle

alâkalıdır ve burada da bir gemi bahsi vardır. Bu, Danae'nin birleştiği farz olunan, rüzgâr ya da hava için kullanılan Mısır hiyeroglifinin, bir gemi yolculuğu olup olmadığı konusunda önemli midir, bilinmez.

"Ark /Gemi" kelimesi bile araştırmaya değer görülüyor. Bu kelimenin, 50 kürekli *Argo* gemisi -50 yıllık yörüngesiyle Sirius B'yi simgeleyen gemi olduğu fikrindeyiz- olduğunu biliyoruz. Bu "ark" kelimesinin Sirius B'nin diğer özellikleriyle örneğin gücüyle ilgisi olabilir mi? Evet. Liddell ve Scott'a göre Yunanca ἀρκέω (*arkeō*) fiili "yeterince güçlü olmak" demek!

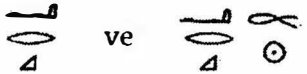
Argus kelimesi bir köpeğe de verilmiş; Odysseus'un (Ulysses) yaşlı av köpeği. Argus, sahibi yolculuktan nihayet dönünce onu tanır ve Şekil 44'te görüleceği gibi onu selâmlarken ölür. 20 yıllık yolculuk sonrasında başka kimse Odysseus'u tanıyamamıştır.

Şekil 44. Odysseus (Ulysses) yaşadığı maceralardan sonra Ithaca'daki yuvasına döner ve onu tanıyan tek canlı olan sadık köpeği Argus tarafından selâmlanır. Bunu yaptıktan sonra Argus ölür. Bu, hem *bir devrin tamamlanmasını* (Argus'un türetildiği Mısırca *arq* kelimesinin bir anlamıdır) hem de insanların göremedikleri hakikati köpeklerin tanıyabilme becerisini temsil etmektedir. Köpek; Sirius'un, Köpek Yıldızının sembolüdür çünki Sirius insanların normal duyularının ötesindeki daha yüksek bir algılama düzeyini ve bizim tanıyamadığımız daha yüksek bir hakikati temsil etmektedir.

Argus, aynı zamanda Hera'nın, Io'ya göz kulak olmak için bıraktığı 100 gözlü canavar için de kullanılır. Io ise, Cadmus'u Delf'den yılan dişlerini dikeceği Teb'e götüren inektir.

Eğer ark, *Argo*, Argus vb. isimler, eski Mısır dili esas alınarak türetilmeye çalışılacak olursa, kullanılacak köklerin *ārq* ve *ārqi* olması gerekecektir.

(Eğer durum buysa, Arîlerin Hindistan'ı işgali öncesinde oluşmuş olmalıdır, yani M.Ö. 1500 *civarları* öncesinde, çünki kelime birazdan göreceğimiz gibi Sanskritçede de vardır.)

Bu ilişkili kelimelerin Mısır dilinde çeşitli ilginç anlamları vardır ve yukarıda verilen en basit biçimlerinden farklı şekillerde de yazılabilirler. *Ārq*, bir döngü anlamında "tamamlamak, bitirmek" demektir. Aynı zamanda "sonuncu" ya da "bir şeyin nihayeti" de demektir. Örneğin, *ārq renpet* "yılın son günü bayramı" demektir. *Ārqit* "bir konunun sonucu" anlamına gelir. Tüm bu anlamlar Homer'de "Argus"un anlamını çağrıştırır. Sahibinin yüzünü son bir defa gördükten sonra birdenbire ölen Odysseus'nin köpeğidir bu. Büyük döngü tamamdır, Odysseus eve dönmüştür. Argus, işte tam bu esnada ölür. Erken dönem Grek edebiyatının bu ürününde "Argus"un, Mısır'daki *ārq* için kullanıldığını görüyoruz.

Mısır dilindeki *ārqi* çok daha anlamlıdır. Sondaki determinatif işarete ⊙ bir bakın (burada işaret harf olarak kullanılmamıştır). Bu, içinde nokta olan çemberdir. Bu kelimenin anlamı, "bir dönemin sonu, ayın son günü" demektir. O hâlde bu terim takvimsel kullanıma da sahiptir. Herhangi bir dönemin sonu için kullanılabilir. Hera'nın canavarı Argus'un 100 gözü vardır. 100 tane de ay vardır (burada 50'lik iki takım içerir). 100 ay, bir Büyük Yıl yapar. Burada "Argus" *ārqi* için erken Grek tradisyonunda kullanılan şiirsel bir eşanlamlıdır; tamamlandığında "tam" olduğu noktaya işaret eder.

Burada, Sirius B'nin yörünge periyodu doğrudan kastedili-

yor mu, bunu merak ediyoruz. *Ārq*'ın ilâve bir anlamı da "kızak"-tır ve bir merkezin etrafındaki bir şey anlamına gelir. *Ārq*'ın "çepeçevre bağlanmak" şeklinde bir anlamı daha vardır ki özellikle bir dolanımı/revolüsyonu tanımlar. Lâtince *arcere* "kapamak" demektir. Bugün kullandığımız "arc" (ark/yay) kelimesi de bu döner hareket düşüncesini barındırır.

Ārqu kelimesinin "mürekkep yalamış, bilge bir adam, bir uzman, bir inisiye" anlamına gelmesi bizi şaşırtmıyor. *Ārq*'ın sırlarına vâkıf birinin bir mürit, bir inisiye, bir bilge olması doğaldır. Böylece *ārq*'ı bilen kişiye *ārqu* denmektedir.

Wallis Budge'da Mısır etkisiyle M.Ö. 1 yy.da yapılmış bir İtalyan tapınağının tasviri vardır[2] (Mau'dan alınmış); burada Mısır manzaralarını gösteren 7 resim ve Argus'un Io'yu seyretmesi ve Io'nun Mısır'da İsis tarafından kabulü gibi tablolar vardır. Belki de bu kutsal odada İsis'in sırları gündeme geliyordu. Böylece 100 gözlü Argus'un bir İsis tapınağının iç odasının duvarına resmedildiğine dair arkeolojik kanıta sahibiz. İsis, bildiğimiz gibi Sirius'la özdeşti. Resimde Io da çizilmiş, daha önce Io'yu, Sirius sistemiyle özdeş Mısır Hathor'uyla karşılaştırmıştık ve elbette Cadmus'u Grek Teb'ine götüren de aynı Io'ydu (orada bir de Mısır Teb'i bahsi olduğunu hatırlıyoruz).

Bu İsis sırları nelerdi? Bunlar Danaos'un kızlarının Mısır'dan Argos'a getirdikleri söylenen Thesmoforya Sırlarıyla ilgili gözüküyorlar. Çünki Liddell ve Scott'ta Thesmophoros ("kanun veren") adının İsis'in bir ismi olduğunu görüyoruz. Bu isim yaygın olarak bir Yunan tanrıçası olan Demeter için kullanılıyordu ancak aynı zamanda Yunanistan'da İsis'e verilen bir isimdi. Kısacası, bu sırlarla ilgili olarak İsis, Demeter olarak gösteriliyordu ancak yukarıda geçen İtalyan tapınağında bizzat resmedilmiştir. Danaos'la ilgili olduğunu gördüğümüz "50" ve "100", bu İtalyan tapınağı harabelerinde de karşımıza çıkıyor. İsis tapınağının iç odasında 100 gözlü Argus resmediliyor. Thesmophoros adı dikkatimizi fazlaca dağıtmamalı. *Thesis*'ten geliyor, bugün kullanılan *tez* anlamını da içermekte. *Thesmos* ise, "kurulmuş, yerleştirilmiş, müesseselemiş şey" demek. *Thesmōdeō* ise, "giz dolu yön-

temleri aktarmak" demek ve bu bizi pek şaşırtmıyor. (*)

Wallis Budge'da "yıldız Septet"le (Sothis, Köpek Yıldızı) ilgili bir Mısır metni var,[3] "koltuğu saftır" deniyor; burada Sirius'un etrafındaki koltuklara bir atıf var ve bunlar bildiğimiz kadarıyla 50 taneler; bizi Anunnakilerin 50 tahtına, Argo'nun 50 kürekçisine vb. götürüyor.

Wallis Budge, Sirius ve Orion kökenli kutsal yayınımlardan da bahsediyor;[4] bunların "tanrıları, insanları, sürüleri ve sürüngenleri" canlandırdığı söyleniyor. "Hem tanrılar, hem insanlar" ruhun bu tohumundan yararlanıyorlar. Dogonlarda da aynı şey tıpatıp benzer biçimde veriliyor. Onlara göre de dünyaya enerji veren tohum, Sirius sisteminden geliyor.

Wallis Budge'da özellikle ilginç başka bilgiler de var:[6] Ölmüş insan ruhlarının "Neftis'e gitmesi" ve göksel gemiyle ilgili. Daha önce karanlık Neftis'e Sirius B demiştik. Bu nedenle ölüler Neftis'e gider gitmez ve "çifti", benzeri (*ka*) göğe kaydedilir edilmez, derhal "güneş gibi dönmeye" başlıyor. Bu, çok net astronomik bir tasviri andırıyor. *Döndükçe* Ṭuat'a (altdünya veya cennet) yöneliyor. Bu dönme, bir dansı ya da amaçlı bir hareketi anlatan ve "tıpkı Sahu (Orion) ve Sept (Sirius, Köpek yıldızı) gibi ufukta yaşamla tertemiz". Buradaki "ufukta" deyişi hayli ilginç. Daha önceleri "ufuk" kelimesinin, özellikle Sirius B'nin yörüngesini işaret ettiğine inandığımı belirtmiştim. Mısırlıların bundan daha spesifik ve açık konuşabileceğini sanmıyorum. Budge, "Orion ve Sothis'ten bahsedilmesi ilginç; Mısırlıların, ölülerinin bu yıldızlara gittiğine inandıklarını gösteriyor." diye yorumluyor.

Bunu öğrendikten sonra, (bildiğimiz gibi Dogonlarda da aynı inanç var) *ārq* kelimesine dönelim, *ark*/tekne ve *Argo* kelimelerinin köklerinde bu sözcük var sanıyorum, Yunanca *Argus* kelimesi de cabası; hepsinin Sirius ile ilişkili olduğunu düşünüyorum. *Ārq ḥeḥ*'in "nekropolis (mezarlık)" ve *ārq-ḥeḥtt*'in de "öteâlem" olduğunu söylersem herhalde pek şaşırmazsınız. Erken

(*) Plutark, "İsis ve Osiris"te (378 D) bizi şöyle bilgilendirir: "Yunanlılar arasında yapılan birçok şey İsis tapınaklarındaki Mısır seremonilerine benzer ve bunları aşağı yukarı aynı zamanlarda yaparlar. Atina'da kadınlar Thesmophoria'da yere oturarak oruç tutarlar."[5]

dönem Mısırlıları öteâlemi Sirius yıldızına yerleştiriyorlarmış! (Yunanistan'da, *Argo* öyküsünde nekropol bekçisinin de bir *circe*/şahin olduğunu hatırlıyoruz.)

Ārq aynı zamanda "ölçme" demek; belki de ruhlar normalde *Ārq-ḥeḥtt*'te ölçüye vuruldukları için.

Bir de, *ārq*'ın "(yılan için) kıvrılmak, kuşatmak" anlamına geldiğini ve *ārq ur*'un da sırların sırrı Sfenks olduğunu söyleyip bitirelim!

Aynı kelime "gümüş" anlamına da geliyor. Budge, Yunanca ἄργυροζ (*argyros*)'un da buradan geldiği fikrinde; İngilizcedeki argent kelimesi ve Arjantin ülkesinin adı da buradan geliyor. Yunancadaki bu terim *ārq ur*'dan türetildiğine göre (*ur*: "şef", "Büyük" demek), konunun bir uzmanı böyle diyor, diğer kelimelerin *ārq* ve biçimlerinden geldiğine de itiraz kalmıyor. Ancak belirttiğim gibi bu kelimeler, Hint-Avrupa dillerine Mısırcadan, Arîlerin Hindistan'ı işgali öncesinde girmişler. Çünki Sanskritçede *ārksha* "yıldızlarla ilgili, yıldız veya takımyıldızlarının düzenlediği" demek; *ārksha-varsha* ise "bir takımyıldızın yıldız yılı veya dolanımı" demek. Bu, Mısır'daki "dönem sonu" ifadesine çok yakın bir ifade ve ay sonu için kullanılıyordu. Gene Sanskritçede *ārka* "güneşe ait, güneşle ilintili" demek. *Arkam* "güneş kadar uzak, hatta güneşten bile uzak" demek. *Ārki*, Satürn'ün bir adı; Satürn o zamanlar en uzak gezegen olarak bilinirmiş. *Arc*, "parlak, ışıltılı olmak" demek , "ışıldamak" anlamına da geliyor. *Ārkin* "ışıklı, pırıl pırıl" demek. *Arka* "ışın" anlamına geliyor, aynı zamanda dinsel bir tören adı. *Arka-kara* ise "gün ışını". *Arkaja* "güneş doğumlu, güneşten gelen" demek ve *arkanandana* da Satürn için kullanılıyor. *Arkaparṇa*, bir yılan şeytanının adı. *Arka-putra* da Satürn demek. Kelimenin farklı biçimleri, çeşitli astronomik olaylar ve Arka töreni ve arka bitkisiyle ilgili. Arka bitkisinin "meyve tanesi" (*) Dogonlardaki gibi özel bir öneme sahip. Dogonlarda, Sirius B'ye adını veren Digitaria tanesi çok önemliydi; tabi onlar bunu kendi dillerindeki kelimeleri kullanarak yapıyorlar!

Arcā "ibadet, tapınım" demek. *Arjuna* ünlü Hindu mistik kahramanı olmanın dışında "beyaz, aydınlık" ve "gümüşten" de-

(*) İtboğan ailesini çok andıran *Asclepidaceae* ailesinden *Calotropis gigantea.*

mek. Bu sonuncusu açıkça *ārq ur*'un bir biçimi; Mısır'da "gümüş" anlamına gelen *ārq* kelimesinden bahsetmiştim; Budge, Yunanca'daki *argyros*'un da aynı kökten geldiği fikrindeydi.

Nasıl Argo bir takımyıldızsa, Hindistan'da *Arjuna* da bir Veda dönemi takımyıldızı için kullanılıyor. Bu takımyıldızın asıl adı *Phalgunī. Phala* "tane" ya da "tohum" demek. *Phal-granthia*, insan kaderi üzerinde göksel fenomenlerin etkilerini tasvir ediyor.

Sanskritçenin Yunanca but demek olan bir ifadeyle de bağlantısı var; *Arktos*, Büyük Ayı/Ursa Major takımyıldızı için bir isim olmuş. Bu takımyıldız Mısır'da "but" olarak biliniyor; Mısırlılar onu genellikle bir boğanın butu olarak resmetmişlerdir.

Bu kitabın ilk baskısında da, gözden geçirilmiş bu (1997) yeni baskıda da "Hitit 'Hançere Teorisi'ne Dair bir Açıklama" başlıklı eki yayınlayacak yer olmadı. Ancak az önce tartıştığımız, *ark* sözcükleri sorunu yüzünden önerilen bu ünlü dilbilimsel problem için bir açıklama geliştirdim. *Argyros* "gümüş" için aynı kökten gelen Hititçe kelime *ḫarki*, "beyaz"dır. (Tocharian tarafından önerilen *ārki*'dir, Sanskritçesi de *ārjuna*.) "Hançere" denilen gizemli bir kayıp gırtlak sesi olan garip Hitit harfi ilgimi çekti. Bir süre sonra bu hançere sesi Hitit dilinden kaybolur ve diğer başka bir Hint-Avrupa dilinde de bilinmemektedir. Bu nedenle hançere sesini içeren Hitit sözcüklerinden sekizini taradım ve bunların hepsinin kökeninin de Hititlerin kendi hançere sesi veren *h* harfi ile göstermeye çalıştıkları, garip hançere sesleri içeren Mısırca sözcüklere dayandığını gördüm. Bu Hititçe sözcükler şunlar: *ḫarki, išḫailišḫiya* ("bağlamak"), *paḫš* ("korumak"), *newaḫḫ* ("yenilemek"), *ešḫar* ("kan"), *ḫaštai* ["kemik (osteopati kelimesi buradan geliyor!)], *paḫḫur* ("ateş", ölü yakılan odun yığını anlamındaki pyre buradan geliyor) ve *ḫantiz*("...nin önünde", anti- kelimesi buradan geliyor). Tüm bu terimlerin Mısırca kökenleri ise: *ārq ur* ("gümüş"), *m'shaiu* ("bir yayın bağları"), *pa-ā a-n-ursh* ("muhafız", Kıptî dilinde *panourshe*), *n'uatch* ("genç ve yeni olmak"), *ṭesher* ("kan"), *qes/qas* ("kemik"), *pā-u* ("alevler") ve *khenti* ("önünde"). Mısır'dan bir askerî gücün Hititlerle uzun süreli bir temasta bulunduğunu ve "kan", "kemik", "alevler", "korumak", "bağlamak", "önde bir konum işgal etmek" gibi bu kelimelerin çoğu-

nun askerlerce kullanılan ortak terimleri oluşturduğunu ve sonuç olarak Hititler tarafından da benimsendiğini önermekteyim. Hançere sesinin Hititler tarafından derin nefesli *a* ve *u* seslileri ve *q* ve *kh* sesleri gibi derin gırtlak seslerinden oluşan garip Mısırca sesleri telâffuz etmeye çabalarken benimsendiğini öneriyorum. Hitit hançere teorisi için bu çözümü 1973 yılında geliştirmiştim ama ancak 24 yıl sonra böyle kısa bir şekilde söz ediyorum, sanırım hiç söz etmemekten daha iyidir. Bu çözümün Mısırcadan türeyen *ark* kelimelerini incelerken ortaya çıktığını belirteyim, dolayısıyla buna bu görüş açısının sağlamlığının bir teyidi olarak bakıyorum.

Okuyucu birkaç kelimeye daha tahammül edebilirse, Wallis Budge'dan, başka açılardan önemli bir iki ifade daha vereceğim. Artık ona aşina oldunuz,[7] daha önce de Budge'dan alıntılar yaptık. Sabredin, konunun sonuna yaklaştığımız için her şeyi toparlamak gerekiyor. Artık hiyeroglif toprağında ne bulursak alıyoruz.

Ayrıca, Wallis Budge'da[8] Piramit Metinleri'nden (*) alınmış bir parça var. Osiris, burada Sothis'in (Sirius) kocası rolünde anlatılıyor: "Tchenṭeru isminle öfkelenme" demiş. Bu ifade incelenmeli. "Tchenṭeru" ne demek? *Tchentch* "öfke, celâl" demek. Belli ki kelimenin anlamı bu.

Aynı Piramit Metni'nde daha ileride, Osiris'in oğlu Horus'un doğumu anlatılıyor (Sothis'ten): "Horus-Sepṭ (Horus-Sirius) ondan 'Horus, Sepṭ'te (Sirius) yaşayan olarak doğdu.' Ona 'Ruh, Tchenṭeru'da yaşayan' adıyla bir ruh verildi."

İşte burada, bilemediğimiz bir nedenle çok önemli olan bu Tchenṭeru hakkında Sirius'la ilgili bazı ipuçları var. Ya sonra? Elbette Tchenṭeru ile Sirius sistemi bağlantısı beni kelimeyi araştırmaya yöneltti.

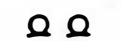
Tchentha'nın "taht" demek olduğunu buldum. *Tchenḥ-t* "ışın" demekmiş (gemi için), ikinci önemli anlam da bu; bir üçüncüsü *tchens*, "ağırlık, ağır" demek! Tüm bunlar rastlantı olamaz. Önce Sirius sistemi Tchenṭeru mekânı olarak veriliyor, sonra da kelimenin çeşitli biçimlerini, Sirius ile yakından ilişkili üç anlamda görüyoruz: "taht", "gemi ışını" ve "ağırlık, ağır". Tchenṭeru "ağırlık yeri" demek ve Mısırlılarca Sirius sistemiyle eş tutulu-

(*) Piramitlerin bazı duvarlarına işlenmiş metinler.

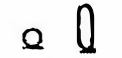
yor. Tchenti adında iki başlı bir tanrı da var. (Sonradan bu isim Ra'nın 75 isminden birine dönüşüp aslî önemini yitirir.) İki başlı tanrının, her bir başı bir yörüngeye karşılık; bunlarda 50'şer göz var, toplam 100 gözlü bir tanrı oluyor. Tıpkı Greklerin 100 gözlü canavarı Argus gibi.

Wallis Budge, *tchens* "ağırlık"ın bir başka biçimini veriyor: *ṭens*. O da "ağırlık, ağır" anlamına geliyor. Sözlükte onu takip eden kelime ise *teng*, anlamı "cüce". Böylece aynı kelimenin görünürdeki türevlerinin "ağır" ve "cüce" demek olduklarını görüyoruz. Kelime de özellikle Sirius sistemi için kullanılıyor.

Hâlâ şüphelenenler varsa (ki hep vardır) Mısırca *shenit* kelimesine göz atmak yararlı olur. Bu kelime "Osiris'in ilâhî mahkemesi" demektir. Aynı *shenit* kelimesi "çember, şebeke" de demektir; *shent* "şebeke, çevre, çemberin çevresi, yörünge, dolanım" anlamına gelir ve *shenu* da "şebeke, çevre, çemberin çevresi, yörünge, dolanım" anlamındadır; Wallis Budge'dan öğrendiğimize göre şu şekilde yazılan bir ifade de vardır:

"iki devre"anlamına geliyor; 2 kere 50, 100 yapar ve bize Büyük Yılı verir. *Shen ur* "Büyük Çember" ya da "Büyük Çemberin dev-

Şekil 45. Soldaki: Mısır sembolü *shen; sağdaki:* Firavunun ya da uygun diğer isimlerin içine yazılması âdet olmuş kartuş işareti. E. A. Wallis Budge'ın *Egyptian Magic* adlı kitabında dediği gibi: "...Shen Güneş'in yörüngesini temsil etmek amaçlıdır ve belirlenmemiş bir zaman dönemi, yani sonsuzluk için bir sembol hâline gelmiştir; ölülerin bedeninin üstüne konurdu ki güneş göklerdeki yörüngesinde döndüğü müddetçe ona hayat versin. Mumya odası resminde tanrıçalar İsis ve Neftis çömelmiş ve ellerini *shen* üstüne koymuş olarak görülür... Kartuş *shen*'in uzatılmış şeklinden başka bir şey olmamalıdır..." Kartuş elipse benzer ve bu "uzamış" ya da "uzatılmış" *shen*'in bilhassa *eliptik* bir yörüngeyi belirtmek amaçlı olduğuna inanıyorum. Sirius ve onun "karanlık refakatçisi"ni temsil eden İsis ve Neftis kız kardeşler ellerini *shen* üstüne koymuşlardır ve *shen*'in sıklıkla çift olarak temsil edilmesi, Sirius'taki ikili yıldız sistemine bir göndermedir. Ve *shen*'in eliptik biçiminin isimler için bir hazne hâline gelmiş olması; gök cisimlerinin yörüngelerinin tıpkı Dogonlar tarafından da belirtildiği gibi dairesel değil eliptik olmasıyla ilgili ezoterik bilgiye göndermedir.

resi" ya da "Shen-ur'un adaları" demektir. Bu son anlam önemlidir; Büyük Çemberin sadece "Osiris'in ilâhî mahkemesi" değil (Osiris, Sothis'in yani Sirius'un kocasıdır), adaların (yıldız ya da gezegenler) bulunduğu bir yer de olduğunu gösterir. Muhtemelen yaşanılabilir bir yerdir. Mısırlıların Sirius sistemini en az Dogonlar kadar iyi tanıdıkları anlaşılıyor.

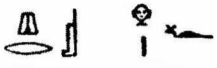
Shenu fiili "dolanmak, çemberlemek" demektir; *shen* fiili ise "üstünden uçmak" anlamında kullanılır; üzerimizdeki gökte yer alan büyük yörünge, uzay anlamında üzerimizden uçar, denir gibidir.

Mısır dilindeki *khemut* kelimesi "sıcak rüzgârlar" demektir; khamāsin ya da khamsin ise "50 'sıcak gün'ün rüzgârları" demek oluyor. Çok ilginç. "50" anlamındaki İbranîce *khamshin* ve Arapça *hamsin* kelimeleri de bu Mısır kelimesinden geliyor olmalı. Geç dönemlerde, Sirius'un doğduğu sıradaki günlere "köpek günleri" (köpek yıldızına atfen) denirdi. Bu günler de sıcak, bunaltıcı günlerdi. Pliny ve Virgil gibi yazarlarda bu ifade çok karşımıza çıkar; Sirius'la ilgili *50* sayısıyla alâkalı daha eski bir sıcak gün tradisyonu da vardır. Aynı *khemut* kelimesi, ilişkili biçimlerinde tanıdık anlamlara gelir. *Khemiu-urṭu* "dinlenmeyen yıldızlar" demektir. *Khemiu-ḥepu* "bir yıldız takımı" demektir. *Khemiu-ḥemu* da "bir yıldız takımı" demektir. Kısaca, *khemiu* "yıldızlar" anlamına gelir. Böylece *khem* (elimizdeki metinlerde karşımıza çıkmasa da) aslında "yıldız" demektir fakat "50 gün" için de kullanılır. *Khem*'in "tapınak, kutsallar kutsalı, mabet" ve "küçük, ufak" gibi ve "ismi bilinmeyen, yani Tanrı" gibi anlamları da vardır, "ön yaradılış tanrısı ve üretken güç" ve "sıcak olmak" ve "bilinmez" gibi anlamlara da gelir. Tüm bu anlamlar Sirius gizemleriyle ilgilidir. Sirius sisteminin üretici ve ön yaratıcı kaynak olarak düşünüldüğünü görmüştük; Sirius B elbette "bilinmez"di, "küçük, ufak"tı ve dinlenme nedir bilmeyen bir yıldızdı (yani hep yörüngede dolanırdı ki bu bir yıldız için hiç de alışılmış bir şey değildir). Eğer Sirius B değilse, hangi yıldız dinlenmek bilmez ki? Sirius B hariç, Mısırlıların iyi bilip ayırdıkları gezegenler yörüngede dolanırlar ama yıldızlar değil. Kuyruklu yıldız ve meteorlarsa ayrıca iyi bir biçimde tasnif edilmişlerdi.

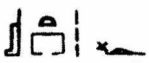
Paris Bibliothèque Nationale'de bir müzede korunan, Wallis Budge'da rastladığımız, M.Ö. 1500'lerden , XVIII. Hanedan döneminden kalma bir Osiris İlâhîsi vardır. Aşağıdaki pasajda *khem* şu şekilde kullanılıyor:[9]

âukhemu - seku
Hiç azalmayan yıldızlar

kher âst ḥrâ-f
onun çehresinin tahtı altındadır,

âst - f
Onun tahtları

pu

âukhemu-urṭu
dinlenmeyen yıldızlardır.

Bu pasaj, "tahtlarla" ilgili tema nedeniyle son derece ilginçtir (bu kelime tekil hâlinde özel bir isimdir ve İsis'in bir adıdır); Osiris'in göksel bölgesini anlatır. Biz burasını Sirius sistemi olarak biliyoruz. Elbette yüzeysel olarak bu pasaj göklerdeki bir tanrıyı anlatır; göksel bir tahtı vardır ve çevresinde yıldızlar ışıldar. Ancak derin bir inceleme, bu çeşit bir yoruma imkân vermez. Ayrıca Mısırlılar söylediklerini gayet net anlatırlar: Metinlerde ne yazıyorsa, o kastedilmiş demektir. İlk bakışta anlayamadığımız ifadeleri bir kalemde silip yerlerine "kendimize uygun düşen" anlamlar yazamayız. *Khem*'leri ya da yıldızları anlatan pasajda, yıldızların tahtlarla bağlantılı -ve özdeş- oldukları görülüyor; burada anlatılan Osiris'in kendi tahtı değil. Bu Anu'nun tahtına ve çevresindeki Anunnaki tahtlarına dair tasvire çok uyuyor; Sümer'den bahsederken bunu görmüştük. Burada da ilişki hem göksel hem de Sirius bağlantılıdır; tahtlar "hiç dinlenmeyen yıldızlardır"; bu Sirius B'nin hareketinin bir tanımı olabilir. "Taht" denilen yörüngede, "yıllık adımlar" bu şekilde anlatılır. Aynı *khemut* kelimesi ise 50 güne ve Sirius'a atıfta bulunur!

Konuya ışık tutacak bir başka Mısır kelimesi daha vardır. Yılan dişi ve yılan dişlerinin yerden asker olarak çıkmalarıyla ilgili olası bir açıklama Mısır kelimesi *meni*'yle yapılabilir. Bu keli-

me hem "asker" hem de "yeri sürmek, tarım" anlamındadır. İki anlam birleştirilirse, yerden ekilme sonucu oluşan askerler gibi ilginç bir fikre ulaşılır. Jason hikâyesinde Jason yılan dişini ekmeden önce boğaları koşup toprağı sürmüştü. *Argonotika* hikâyesini okuyanlar bilir; yani Jason herhangi bir tarlaya gidip yılan dişlerini kuş yemi gibi yere serpmiş değildir! Toprağı sürmesi gerekmiştir. *Meni* üretmek için, *meni* yapması gerekmiştir.

Şimdi Mısırca esrarlı bir kelime olan *tcham*'a dönelim. *Tcham*'ın genel bir anlamı "asa"dır; belki *tchâm en Anpu*, "Anpu'nun (Anubis'in) sihirli asası"nın adı olduğu için.

Tchāmti, "ok ve yay kullanan askerler" demektir. Sirius da Yay Yıldızıdır. *Tchām*'ın ilginç bir anlamı da "bir çeşit kıymetli metal"dir. Edebiyatta "en ince *tchām*", "hakikî *tchām*" ve "tepelerin zirvesinden getirilen *tchām*" gibi çeşitli ifadelere rastlanır. Buradaki ifade *tchām*'ın özel bir metal olduğu izlenimini verir. Belki *tchām*'dan yapılmış Anubis'in asası da bu nedenle *tchām* asa olarak anılmıştı. Asa, iktidar ve kudreti simgeler. "Tepelerin zirvesindeki *tchām*" ise ya maden yataklarının tepelerde olduğu anlamındadır; ya da Anubis'le ilgilidir. Bu ilişki sadece asasıyla değil, tanrıların mekânının tepelerin zirvesi olmasıyladır. Aynı fonksiyonu, Sümer'de ziguratlar oynuyordu. Anubis'e "tepelerin Anubis'i" denirdi.

Wallis Budge'ın eserinde *tchām* hakkında, Piramit Metinleri'nden alınmış başka bilgiler de var.[10] Bunlar yıldızlarla ilişkili anlamlar. Ölmüş firavun Pepi I hakkında bir tasvir var. Pepi'nin babası Tem, "An'ın (Heliopolis) büyük tanrısıdır, yaşamış ilk İnsan-tanrıdır; göğün ve yerin yaratıcısıdır". Sümer'de de büyük tanrı An, gök ve yeri yaratmıştır, ancak bildiğimiz kadarıyla Yunanlıların Heliopolis olarak geçecekleri Mısır'ın An kenti gibi, onun adı verilmiş bir kent yoktur.

Pepi hakkında metinde şunları okuyoruz: "Bu tanrının gökteki görünümü, gökteki Tem'in görünümü gibidir." Ölmüş firavunlar için bu çeşit yaldızlı hikâyeler kullanılırdı. Her firavun biraz büyük Tanrı An'a benzerdi; diğer büyük tanrılara ve her çeşit görünür göksel cisimlere benzetilirlerdi. Firavun öldü, yaşasın Firavun!

İşte çeşitli tanrılar, Yay Ülkesi Yöneticisi ve "ağaçları altındaki" Sept (Sirius) de dahil olmak üzere, Pepi'ye merdiven taşımaktadırlar. Sonra Pepi, "İsis'in iki bacağı arasında görülür, Neftis'in dizlerine uzanır". Tem, Pepi'yi tüm tanrıların başına yerleştirir ve "Pepi gemisine kurulur", tabi Horus'la birlikte. *"Tchām* asalarına yaslanmış, yok olmaz yıldızlar arasında durmaktadır." Buradan *tchām*'ın aynı zamanda yıldızları destekleyen bir çeşit yıldız materyali de olduğu anlaşılıyor! (*)

Devam ediyoruz:[11] "Pepi sizin *āu* asalarınızdan daha uzun ömürlüdür." *Au au* kelimesi "köpek, çakal" demektir. Burada bir "köpek yıldız" ve bir çakal/köpek olan Anubis bağlantısı görüyorum. *Àu-t en àthen*, güneşin *àu-t*'udur, yani "güneşin güzergâhıdır". Tekrar metne dönüyoruz:

> Ey göğün tanrıları, siz, yok edilemez olanlar, gemilerinizle Tehenu ülkesinde seyredersiniz (Teḥentiu "ışıltılı tanrılar", yıldızlı ışıklı kaynakları" demektir; ışıldamak anlamındaki *teḥen*'den gelir). Onları asalarıyla yöneten sizler; Pepi de sizlerle birlikte gemisini *uas* asasıyla yönetiyor {Uasar, Osiris'in bir adı olan Asar'ın bir biçimidir; *uas-t* ise "bir çeşit hayvan, belki de köpektir (?)"[12] ve *tchām* asasına gelince, o aranızdaki dördüncüdür (üç yıldızlık bir gruba katıldığı ifade ediliyor!). Siz ey tanrılar! Göklerin yok edilemez olanları, asalarınızla siz, Taḥennu ülkesi boyunca seyredersiniz; Pepi de kendini *uas* ve *tchām* ile aranızda yönlendirir; o da aranızdaki dördüncüdür... Pepi, Neftis'ten gelen *ànes* maddesidir... Pepi bir yıldızdır... Pepi Sept'tir, *sebt* ağaçları altındadır... Septet (Sothis) yıldızı, Pepi'nin elini yakalar. Pepi toprağı sürer... Osiris (Pepi'ye ismiyle hitap ediliyor), sen bütün tanrıların çiftisin (Uas aynı zamanda Teb'in Mısır dilindeki ismidir).

Burada, ölen Firavun Pepi'nin göksel ölüm ötesi deneyimleri betimlenir. Yıldızlı bölgelere gider ve üç yıldıza katılır, "4. olur". Üç asayı güç için kullanır: *Āu* (köpek/çakal anlamındaki sözcüğe benziyor), *uas* (Teb'in adı, bir başka köpek anlamındaki kelimeye benziyor ve Osiris'in isminin farklı bir şekli ile ilgili) ve

(*) Yunanlılarda "en kuvvetli metal" geleneği vardır, buna *adamant* denilir. Kronos bunu Ouranos'u (Uranüs) iğdiş için kullanır; mitlerdeki en kuvvetli metal budur.

tchām (esrarlı bir metal ve köpek/çakal başlı tanrı Anubis'in asası). Sirius'un Firavun'un elinden tuttuğu açıkça belirtilir. Pepi'nin kendisi de bir yıldıza dönüşür: "Pepi bir yıldızdır." Bir yıldız hâline gelir ve Sirius da elinden tutar. Bu, belli ki Sirius sisteminde bir yıldıza dönüştüğü anlamınadır: "Aralarındaki 4. olur." Ardından Pepi, Sirius sisteminin diğer üç yıldızıyla özdeşleştirilir: Bunlar İsis-Sothis, Neftis ve Osiris'dir. İlki "*ânes* maddesini" yayar; ikincisi dişil Neftis'dir ki Dogonların "dişil Sorgho" ya da Sirius C'si ile özdeş olabilir (Neftis başka metinlerde Sirius B'ye atfen kullanılır). Üçüncüsü ise "tüm tanrıların çifti" olarak anılır. İsis'den Gılgamış'a pek çok figürün arşetipik "çifti" ve çevreleyen refakatçisi işte bu yıldızdır. Belli ki, Sirius B kastedilir.

Bir *tchām* vardır ki Anubis'in gücü denilen yıldız "metali" budur; Anubis'i daha önce Sirius B yörüngesinin kişileştirilmiş hâli olarak tanımlamıştık. *Tchām*, daha önce ele aldığımız "ağırlık" anlamındaki *tchens* kelimesine çok benzer. İlişki biçimleri *ṭens* "ağır, ağırlık", *ṭensmen* "ağır olmak" ve benzeri de *ṭeng* "cüce" kelimesidir. Tüm bunları art arda sıralayacak olursak: *Tchens ṭens ṭeng tchām* gibi bir şey ortaya çıkar ki, gramatik bir kural olmadan oluşturulmakla beraber, "ağır cüce yıldız metali(nin) ağırlığı" demek olacaktır. *Tchām*, ayrıca Anubis'in gücü olarak da belirlenmişti; buna Sirius B'nin yörüngesi demiştik, aşırı ağır "yıldız metalinden" oluşmuş cüce yıldız.

Bu yıldız metalinden bahsederken, Plutark'ın "İsis ve Osiris"te (376 B) Mısırlılar hakkında söylediklerine bir kulak verelim:[13] "...dahası, mıknatıs taşına da Horus'un kemiği ve demire de Tifon'un kemiği derlermiş, Manetho böyle kaydediyor." (Manetho kısmı 77) Eski gelenekte "Yerin kemiklerinin" taş anlamına geldiğini hatırlayın. Daha önce Sirius B olarak belirlediğimiz ağır metalin Tifon'un "kemiği" olması ilginç. Ayrıca mıknatıslanmış demir ya da mıknatıs taşı da Horus'un "kemiğiymiş"; Horus, İsis'le Osiris'in oğluydu. Bu, tam da beklediğimiz bir çeşit gelenekti.

Anubis'in, asıl Mısırca kelime Ànp ya da Ànpu'yu bizim yazma şeklimiz olduğunu hatırlayın. *Ànp* fiili "çepeçevre kuşatmak" demekti ve Anubis'in kutsal kefenleme vazifesi ile ilgili ol-

malıydı. *Ànp heni*'nin "çakal başlı bir tanrı olması ve ateş ırmağını koruması ve Anubis'in biçimi olması" da dikkat çekicidir. "Ateş ırmağının" Sirius B'nin yörüngesini gösterebileceğini daha önce belirtmiştik; yörüngeyi gösterdiği düşünülen Anubis'in, aynı ateş ırmağının koruyucusu olması çok ilginç. "Çepeçevre kuşatmak" ise bilinen "sarmalamak" dışında bir yörüngesel anlama da geliyor olabilir.

Tchām'ın, Wallis Budge lugatında[14] "tepe zirvesi" olarak özel bir tanımının verildiğini hatırlatıyoruz. Biz de tam *tchām*'ı Anubis'le denklemiştik. Anubis'in bir sıfatının da *Tepi ṭu-f* "tepedeki varlık" olması bizi şaşırtmıyor. Daha önce belirttiğim gibi bu Mezopotamya'da bir zigurat konsepti olabilir. *Tepi* sözcükler bileşkesi de ele alınmaya değer gözüküyor.

Tepi, "geminin küreklerinin en üstteki kısmı; kıç tarafının en arkadaki kısmı" demek. Benim *Argo* ile ilgili belirlemelerime aynen uyuyor. *Tepi* aynı zamanda "bir zaman periyodunun ilk günü" de demek. Daha önce de belirttiğim gibi *Argo*'nun pruvasının ucu ve kıç ucu (ve bunlar arasındaki 50 kürek yeri) Sirius B yörüngesinin bir simgesiydi. *Ārqi*'nin de "zaman periyodunun son günü" demek olduğunu görmüştük. Böylece Mısır dilinde her zaman periyodunun ilk gününe *tepi*, son gününe de *ārqi* deniyor. *Tepi* de en az *Argo* kelimesinin kökenindeki *ārq* sözcüğü kadar *Argo*'yu tanımlıyor ve *Argo*'ya denklediğim Anubis'in tanımlayıcı sıfatının bir parçası. *Tepi* ile Sirius birleşimi arasında başka bağlar da var. *Tep ra* kelimesi "bir üçgenin tabanı"demek ve *septu* ve *septch* kelimelerinin ikisi de "üçgen" demek: Sepṭit, Sirius demek ve hiyeroglifi de üçgen.

Tep'in temel anlamı "ağız" (*tep ra sebek* "krokodil ağzı"—bir göz hastalığı). Çok daha temeldeyse, "bir şeyin başlangıcı, kökeni" demek. Geometri terminolojisine bakarsak, Mısırlıların, üçgen tabanına "ağız" ya da "başlangıç" adını verdiklerini görüyoruz.

Ārqi'yle *tepi* arasındaki ilişki, yani bir döngünün bitişiyle bir başkasının başlangıcı arasındaki ilişki bir parça karışıklığa sebep olabilir. Eski döngünün sonu *ārqi*, yeni döngünün ilk günü *tepi*'yse, *ārqi*'yi bir başlangıç olarak düşünmek de mümkün olabilir

çünki *tepi*'yle bu ikisi yan yana geliyor ve aynı şeyi göstermeye başlıyorlar. Bir anlamda bir döngünün gerçek sonunun, yeni birinin başlangıcı olduğu söylenebilir. Bizde Yeni Yıl, bastonlu yaşlı bir adamla bir bebek şeklinde tanımlanır. İki simge yan yanadır. Aynı şekilde *ārqi* ve *tepi* de kaçınılmaz yoldaşlardır. Zaman içinde tradisyonlar biraz yıpranmıştır. *Ārqi*'yi yeni dönemin başlangıcı olarak düşünmek kolaylarına gelmiş olmalı çünki *ārqi* eski dönemin sonuydu. Yunancada da aynı şey oldu sanıyorum. *Archōmai* fiili "başlamak", "başlangıç yapmak"demektir ve *archē*, "başlangıç, çıkış noktası"ndan gelir. *Architecture* (mimarî) ve *archetype* (arşetip) kelimelerinde devam eden bu kelimedir. Yani Hint-Avrupa dillerindeki *"ark"* (tekne) kelimesinin Mısırca *arq*'tan geldiğine dair bir kanıt daha bulmuş olduk.

"Ark" sözcük bileşkesinin Argonot öyküsüyle bir başka ilişkisi de ilginç bir yerde karşımıza çıkar. Eski dönemlerden günümüze ulaşan en ilginç risalelerden biri de *Orada Bulunan Nehir, Dağ ve Bu Tür Şeylerin İsimleri Hakkında* adını taşır.[15] Bu risale Plutark'ın yazıları içinde korunmuştur, ancak ona ait değildir. Risalenin ilginç tarafı, o dönemlerde pek yaygın acı dilli bir taşlama olmasıdır. Burada Jason'un Colchis'teki Aea'ya seyrettiği Phasis ırmağı da tartışılır: "Eskiden adı Arcturus'du..." Colchis'deki nehir bir zamanlar "ark"la ilişkili bir isme sahip olabilirdi. Arcturus muhtemelen "ayı bekçisi" demektir. Bizim Ursa Major/Büyük Ayı'nın yanındaki bekçi kastedilir. Allen'a göre Bootes takımyıldızındaki Arcturus, bekçinin refakatçisi olarak düşünülür; Allen, Osiris ve Horus'la bağlantıları olabileceği fikrindedir. Belki de bu birbiriyle karşılaştırılan "refakatçilerden" kaynaklanan bir karışıklıktır. Ancak söylediğim gibi Arcturus ismi ile ilgili tartışmalara girmek istemiyorum sadece Phasis'in bir dönem Arcturus olarak bilindiğini kaydedip geçiyorum.

Phasis ismi kuşlarla ilgilidir. "Phasis kuşu" ifadesi de buradan gelir. Colchis'le ilgili *kirke* bağlantısını hatırlayın. *Phassa* Yunanca "ringdove"a (bir çeşit kumru) verilen addır. Bu adın çeşitleri, kumru ve kumru çeşitleri ile ilgilidir; kumruları, Behdet'ten itibaren çizilen omfalos kehanet merkezleri konusunda görmüştük. Phasis ırmağı üzerindeki Colchis Aea'sının da, tufan gemile-

rinden ve *Argo*'dan salınan kumruların omfalos kehanet merkezleri vasıtasıyla ilgili olduğu söylenebilir. *Phasis* ve *Phassa*'nın bağlantısı bizi şaşırtmıyor. İsmi ister Phasis, ister Arcturus olsun, bu nehir akıllıca isimlendirilmiştir. Yunanca *phasso-phonos*'un "kumru öldüren" bir çeşit atmaca adı olduğunu da bilelim. Tıpkı *kirke* gibi!

Plutark'tan ayrılmadan, "İsis ve Osiris"de Osiris'in bir adının da *Omphis* olduğunu yazdığını kaydedelim. Bu, Plutark dönemi Mısır'ından, kehanet merkezleri ile ilginç bir bağlantı.

Tekrar *tepi*'ye dönersek, *tep ra*'nın sadece "üçgen tabanı" demek olmadığını ayrıca "tanrısal kehanet" de demek olduğunu görüyoruz. *Argo*'yla ilgili kehanetlerin Sirius B yörüngesini temsil ettiğini öne sürmüştüm; ve *tepi* de, yörünge başlangıç noktasıdır demiştim; Mısır'da da "kehanet" için *tep ra* adının kullanıldığını öğreniyoruz.

Tepi, hep şeylerin başlangıcıyla ilgili olduğu için *tepi ā* da "atalar" demektir. *Tepi-āui-qerr-en-pet* ise "gök çemberinin ata tanrıları" demektir. Yoksa, ziyaretçiler mi kastediliyor?

Plutark, "İsis ve Osiris"de (370 A-B) Pers dininden söz ederken gök çemberi ata tanrılarına değiniyor. Bilindiği gibi İslâm öncesi Perslerin dini Zerdüşt diniydi; bu din, bugün Hindistan'da Bombay Parsîleri tarafından sürdürülüyor. Zerdüşt dini takipçileri, ülkeleri Müslümanların eline geçince buraya kaçmışlardı. Persler Semitik Araplar değil, Hint-Avrupa grubundandırlar. Dilleri ve asıl dinleri Arî Hintlilerinkine ve Sanskrit diline akrabadır. Sanskritçenin ilk dönemine, Vedalar'dan dolayı Vedik dönem denir. Bu dönemde, Avestani denilen Persçeyle hemen hiç fark yok gibidir.

Zerdüşt'ün kitabı iki temel ilâhî prensip üzerinde durur: Işık ve iyilik prensibi Ahura Mazda ile kötülük ve karanlık prensibi Ahriman. Bu iki prensip, Oromazes ve Areimanius olarak da bilinirler. Plutark bu terimleri kullanır. Daha önce de geçtiğimiz Plutark'ın tanımını hatırlayacak olursak, Anubis Mısır dininde ışığı karanlıktan ayıran çemberdi. 369 E-F'de de bu tekrarlanır ancak bu defa Pers tanrısı Mithras anlatılmaktadır. Mithras karanlık ve aydınlık arasında tefekküre dalar. 370'de şu ilginç pa-

sajla karşılaşırız: "(Persler) tanrıları hakkında çok ilginç hikâyeler de anlatıyorlar. Örneğin Oromazes, saf ışıktan doğar, Areimanius da karanlıktan; bu ikisi sürekli savaş hâlindedirler; Oromazes altı tanrı yaratmıştır: Bunlar, İyi Düşünce, Doğruluk, Düzen, Bilgelik, Servet ve Onurlu Zevklerin tanrılarıdır. Areimanius bunlara rakipler yaratır; sayıları öncekilere denktir." Bu 12 tanrı zodyak tanrılarını andırır. Ancak hemen sonraki pasaj çok ilginç bir noktaya değinir: "Sonra Oromazes kendini üç kat büyüttü ve Güneş'ten, Yeryüzü kadar uzak bir mesafeye gitti ve gökleri yıldızlarla donattı. Tüm diğerlerinden önce bir yıldızı bekçi ve muhafız olarak yerleştirdi ki bu yıldız Köpek yıldızıdır. 12 tanrı daha yarattı ve bunları bir yumurtaya yerleştirdi. Ancak aynı sayıda olmak üzere Areimanius'un yarattıkları yumurtayı delip içine sızdılar, böylece kötülük iyiliğe karıştı." Loeb baskısının dipnotunda şöyle denilir: "İki tanrı grubunun karıştığı kesindir ancak hangisinin hangisi içine daldığı kesin değildir."

Bu pasaj ilgiyi hak eder gibi. Tüm bunların bizim güneş sistemimiz dışında gerçekleştiği anlatılır. Perslerin, sabit yıldızların bizim güneş sistemimiz dışında olduklarını bildikleri kesindir. O hâlde farklı bir bölgeyi kastettiklerinden emindiler. Her durumda "ışık" tanrısı, Oromazes ve "karanlık" tanrı Areimanius'un ikisi de 25'er tanrı yaratır ve toplam 50 yapar. Bunlar bir yumurtaya konur ki bir yörünge gibi elips biçimlidir. Oromazes'in yarattığı 25 tanrıdan birinin Sirius olduğu söylenir; yani Oromazes, Sirius artı 24 tanrı yaratır. Areimanius da 25 karşı tanrı yaratır ve bunlar yumurta biçiminde bir ortamda karışırlar. Bu sizce neye benziyor? Sirius'un da demirbaş olduğu söyleniyor. Areimanius "karanlık" tanrı olduğu ve "karanlık tanrılar" yarattığına göre, Sirius'a karşılık onun da bir "karanlık" Sirius yaratmış olması gerekmez mi? Sirius çevresindeki 50 tanrı da, hâliyle Sirius B'nin 50 yıllık yörüngesini anlatmış olur. Bunlar, Köpek yıldızın "muhafazası ve bekçiliği" altında yumurta biçimli bir ortama sıralanırlar. (Sadece bu metne sadık kalacak olursak Sirius hariç 49 tanrı almak gerekir. Ancak diğer metinler Sirius'u 51. tanrı olarak verirler.)

Eski tradisyonlarda 49-50 dönüşümüne sık rastlanır. Graves

şu ilginç gözlemlerde bulunuyor:[16] "Başrahibeler bir koşu yarışıyla seçilirlerdi (olimpik oyunların kökeni); bir 50, bir 49 aylık aralıklarla koşarlardı." Graves'in burada olimpiyatların kökeni olarak "50 ay"dan bahsetmesi dışında, 49ve 50'nin niceliksel zaman ölçümü olarak alternatif kullanımını görüyoruz. Bu, tıpkı yukarıdaki Pers tanımında olan dönüşüm gibi. Benzer bir örnek de Tevrat, Levililer'den, 25, 8-13:

> Yedi senelik sabbat sayacaksınız; yani yedi defa yedi yıl, kırk dokuz sene yapacak ve yedinci ayda, bu ayın onuncu gününde kefaret günü kutlanacak. Koçun boynuzunu çalacaksınız; bu ses bütün ülkede duyulacak. Böylece ellinci yılı kutlamış ve bütün oturanları için ülkenin kurtuluşunu ilân etmiş olacaksınız. Bu sizin jübile yılınız olacak. İçinizden her biri babaevine, herkes evine dönecek. 50. yıl sizin jübile seneniz olacak. Ekim yapmayacak, kendiliğinden biten ekinleri de biçmeyecek, bağlardaki üzümleri de toplamayacaksınız. Çünki bu jübiledir ve kutlu tutulması gerekir. Ürünü doğrudan topraktan yiyeceksiniz.

Bu kelimeler ve sonraki kısım, ki referans vermiyorum, (çünki herkes Tevrat'a başvurabilir) Tanrı tarafından Musa'ya Sina Dağı'nda söylenir ve bunlar İsraillilerin uyması gereken Yehova'nın emirleridir. İleri kısımda 50 yıllık jübile konusunda şöyle denir: "Çünki İsrailliler de kuldurlar, onlar benim Mısır'dan çıkardığım kullarımdır. Ben rabbiniz Tanrı'yım." Mısır'ın Sirius geleneği merkezi olduğunu ve Danaos'tan Argos'a geçen geleneklerin bir parçası olduğunu hatırlayın. Belli ki İsrailliler de bunun bir parçasıdırlar; bu tür bir ifadenin sarsmayacağı tek bir haham bulmak zor olsa da, bu böyledir.

Kabala'da bulduğum şaşırtıcı malzemeler ve elli yıllık İbranî Jübilesi hakkında çok şey söylediğim uzunca bir ek olan "Sirius Gizemi: Yahudiliğe Sorular" yer darlığı nedeniyle ilk baskıya da bu baskıya da giremedi.

Dönelim 50'ye karşı 49 meselesine. Açıklamayı Robert Aitken'in *Binary Stars* (Çift Yıldızlar) adlı kitabında bulabiliriz.[17] Şöyle diyor (Sirius B'nin Sirius A etrafındaki yörüngesi hakkında): "Böylece Volet bu yörüngeyi 1931'de hesaba döktü, sonuçlar

benimkinden çok az farklıydı; ben 1918'de yayınladım; dolanım periyodu 49·94 olarak çıktı; Auwers, 49·42 yıl sonucunu verir. Mesele Sirius B yörüngesinin 49 ilâ 50 yıl arasında ve elliden az olmasıdır."

Aitken'in kitabı, yörüngenin tüm gök cisimlerininki gibi bir elips olduğunu da söylüyor. Ancak elbette Sirius B'nin yörüngesinden genel olarak konuşurken "elips" değil "çember" denir. Gündelik konuşmada şöyle deriz: "Gezegenler Güneş etrafında daireler çizerler"; oysa yörüngelerin eliptik olduğunu biliriz. Kaynaklarımızda da Sirius B'nin yörüngesinden sanki bir daireymiş gibi söz edilir. Ancak Dogonlar kum üstüne, Digitaria'nın (Sirius B) yörüngesi olarak özel bir elips çizerler. Şekil 8, Dogon kabile diyagramındaki Sirius B yörüngesini, modern bir astronomik diyagramla karşılaştırır.

Kitabın başında Dogonların bilgisinin eliptik yörüngeyle kısıtlı kalmadığını, eliptik yörüngelerde, merkez cismin iki odaktan birinde olduğu prensibini de bildiklerini gördük. Dogonlar açıkça belirtiyorlardı: "Sirius, küçük Digitaria yıldızının yörünge merkezlerinden birinde yer alır." Bu ilkeyi gezegenlerin hareket yasası ilkesi olarak ilk kez Kepler denklemleştirdi; Batı biliminde devrimci bir adımdı bu. Dogonlar "Kadınlar Yıldızı"nın (Sirius C etrafında bir gezegen) yörüngesinin, merkezlerden birinde Sirius C ile bir elips çizdiğini tasvir ediyorlar.

Bu noktada, tartışılan 49-50 dönüşümü ışığında, 7x7'nin 49 yaptığı bilgisiyle, Sirius B'nin yörünge periyodunun 49 ilâ 50 yıl olduğunu bilerek; Graves'in Kutsal Yılı bir 49, bir 50 yıl ve tekrar 49 yıl dönüşümünü de hatırlayarak, Sirius B'nin Sirus A etrafında turunun neden Dogonların yaptığı gibi çift olarak ve 100 yıl şeklinde ifade edildiğini anlayabiliriz. Bu hesap Mısır ve Yunanistan'da da böyle yapılırdı. Çift-Kutsal Yıl, (ki 100 yıl sürer) Hekate'nin "100" anlamına gelmesi ve Yunan mitolojisinin 100 el'li kahramanları hep buradan doğdu. Çünki tam sayı olarak daha iyi ifade edilmesi için Sirius B yörüngeleri çifter çifter sayılmak zorundaydı. Hem Dogonlarda hem de Akdeniz halklarında bunun böyle olması, Dogonların Sirius geleneğinin, bir Akdeniz tradisyonunun (yani Mısır'ın) devamı olduğunu kesinlikle gösterir.

Tradisyon Minyas göçlerinden Libya Garamantlarına, oradan da Dogonlara geçmiştir.

Dogonların şu ifadesi de düşündürücüdür: "Yörüngedeki Digitaria'nın periyodu 50 yıl kadardır ve yedi reisin yedi yılının ilk yedi hükümranlığına karşılık gelir..." ve "bu idare ilk yedi reis için 49 yıl boyunca yürürlüktedir, böylece yıldızı besler ve periyodik olarak âlemi yenilemesini temin eder. Ancak yıldızı keşfeden 8. reis..." vb. Graves de, 50 aylık Kutsal Yıl ile ilgili göndermelerinde, tekrar tekrar bu temel kavramın kutsallığının feda edilişini vurguluyordu. Griaule'un Dogonlardan aktardığı bu ifadeler, sanki kutsal kitaptaki Levililer kısmından ya da Graves'in *Greek Myths*'inden (Grek Mitleri) alınmış gibidir! İki tradisyonun özdeşliği konusunda hiç şüphe kaldı mı? Dogonların bu geleneği Akdeniz'den alıp, zaman ve saltanatların yıpratıcılığına karşı uzak bir yerlerde bozulmadan saklamış oldukları artık açık değil mi? Akdeniz tradisyonunun gerçekte Sirius ve *büyük görünmezi* Sirius B hakkında olduğunu görmüyor muyuz?

Dogon kabilesi gerçekte Argonotların son neslidir, kökleri aslında onlara dayanır: Batı Afrika'nın göbeğindeki Minyaslılar gibidirler.

Mısır'ın *ḥenti* kelimesine dönersek, bunun Osiris'in bir adı olduğunu ve "Tuat'ta krokodil başlı bir tanrı" için de kullanıldığını görürüz. Tuat, Mısır'da altdünyadır; *ḥenti* "krokodil tanrılar" da demektir.

Ḥent, özellikle "Set'in krokodilidir"; *ḥen-t* ilginç biçimde altdünyanın özel bir yerleşimidir ve "Taut'un bölgesi" demektir. Genelde ise *ḥen-t* "mitolojik bir yerdir" ve altdünya olması gerekmez. Ünlü Ḥen-t'in altdünyada bir benzeri olduğu ve hem Osiris hem de krokodillerle alâkası açık gözüküyor.

Bu bölgenin adı olan Ḥen-t, isim değil de cins isim olarak düşünüldüğünde "ikili/düal" demektir. Bu, ünlü bölge hakkında bir fikir verebilir. Osiris'le bu kadar ilişkili ve "ikili" demek olan bir yer, Plutark'ın çember ya da elipsin ışığı karanlıktan ayıran ikili cephesi ile alâkalı gözüküyor. Meraklısı için, *ḥen-t*'in bir anlamı da "sınır, kenar" demek; bir de "göğün iki ucu" anlamına

gelir. Tüm bunlar çemberle ilgili; çember iç ve dış olmak üzere ikili ve çapıyla iki ucu birleştirerek de birleştirici özelliklerini gösteriyor. *Ḥen-t* aynı zamanda "son, limit" de demek ve bir *ḥenti* 120 yıl süren özel bir zaman birimi. Dogonların Sigui törenlerinin 60 yılda bir yapıldığını hatırlayın. İki Dogon Sigui'si bir Mısır *ḥenti*'si yapıyor. Aslında bir *ḥen-t ḥenti* bir Sigui ya da belki de, gramatik olarak tercihiniz buysa, bir Sigui, bir *ḥen-t ḥenti* yapıyor ("ikili/düal" kelimesinin kullanımı her iki anlamda düşünülebilir; yerine göre ikiye bölmek ya da iki katına çıkarmak olarak ele alınabilir) ve bu ikili zaman periyodu da Sirius'la ilgili kutsal Büyük Yıl'ın 100 aylık periyodunu oluşturan iki 50 aylık periyot gibidir ki "ikili" bir tabiata sahiptir.

Ḥenti "sonsuz" da demektir. Burada Sirius B'nin Sirius A çevresindeki sonsuz dolanımı kastedilmiş olabilir. Yoksa neden aynı kelimeye hem "sonsuz" hem de "120 yıl" anlamı atanmış olsun? Bu, Sirius B'nin yörüngesinin "sonsuz" döngüsüne bir göndermedir ya da Sigui döngüsünün kendi esasını ifade eder. Her durumda 120 yıllık periyoda, sonsuza dek yinelenen bir döngü şeklinde yaklaşılır. Zaten 120 yıllık periyot da aynı nedenle bu kadar önemlidir. Ek 4'te Sigui'nin gerçek anlamı konusunda bir öneri, izahat bulunuyor. *Ḥenti* de bazı astronomik gerçeklerle karşılaştırılıyor.

Ḥenti'nin tüm bu anlamlara geldiği ve aynı zamanda "timsah tanrılar" vb. de demek olduğu düşünüldüğünde, *ḥenn*'in "toprak sürmek" ve *ḥennti*'nin de "toprak süren adam" anlamına geldiğini görmek ilginç oluyor. Hemen Jason'un ejderhanın (timsahın?) dişlerini ekmek için toprağı sürme hadisesi akla geliyor. "Tanrıça Sirius" için bir sözcük oyunu olan "yılan dişi" motifinin, timsahlara atıfla "ejderha dişi" şeklinde bir başka sözcük oyununa uzanmış olması mümkündür.

Sirius B'nin kıllı, hayvanî bir Enkidu şekli olmasıyla ilgili olarak, *ḥen*'in "hayvan gibi davranmak" ve *ḥenti*'nin de özellikle "hayvan gibi bir kişi" anlamına geldiğini görüyoruz. *Ḥenti*'nin, Sirius'un refakatçisi olan Osiris'in bir ismi olmasına ilâveten; "hayvan gibi kişi"nin de Sirius ilişkili efsanelerdeki arşetip refakatçi olduğunu görüyoruz. Bir de İsis-Sirius'un bir biçimi olan

inek tanrıça Hathor var; ona da Ḥennu-Neferit deniyor (Neferit sadece "güzel" demek). Ancak iki "n" harfiyle yazılan *ḥennu* kelimesinin asıl anlamı "fallus" ve fallik bir hiyeroglifle kullanılıyor ve bu nedenle tek "n" harfiyle yazılan *ḥen* kelimeleriyle alâkalandırılamıyor.

Hen-ta "tohum, tane" demek; Dogonların Sirius B'nin bir tane olduğu şeklindeki anlayışlarıyla uyumlu. *Ḥenu*, atmaca-tanrı Seker ve gemisi *ḥenu*'yla ilgili. Bu gemi (göksel *Argo*'nun yansıması), "Memfis'in Ölüm tanrısı Seker'in kutsal gemisi". Bu bize Circe bileşkesini ve Colchis'in ölüm tanrısını hatırlatıyor. Şahinle atmacanın birbirine karıştırılması sadece eski Mısır tarihi bilimine özgü değil; kuş uzmanlarına da bunu sordum; tüm söyleyebildikleri göz renklerinin farklılığı ve şahinlerin daha küçük olduğu şeklindeydi. Atmacanın gözleri altın rengi oluyormuş (güneşle ilgisi var mı?), şahinlerse kahverengi gözlere sahipmiş. Ayrıca davranış biçimleri de farklı olduğu; hem şahin hem de doğanların pek çok çeşitleri olduğu için karışıklık devam ediyor. Öyle görünüyor ki eski halklar bu ayrıma gitmemişler. Bu da krokus bitkisiyle kolçikum (veya çayır safranı) bitkisi arasındaki karışıklığa benziyor. Elbette pratikte bu ayrım yapılıyordu ancak eski dünyada Aristo tarzında bir cins ve tür ayrımı, bitki ve hayvanlar için söz konusu değildi. Bu nedenle dilbilimsel (linguistik) ya da anlambilimsel (semantik) terimlerde kesinlik gözlenmiyor. Böyle bir kesinlik için niteleme sıfatları gereklidir; ancak o devirlerde sistematik modern bir biyoloji terminolojisi mevcut değildi. Bu yüzden, başlangıçta *kirke*'nin Yunanca "şahin ya da atmaca" anlamına geldiğini görüyoruz. Yani birbiri yerine kullanılabiliyorlar; tıpkı Mısır'da gerek simge gerekse telâffuz olarak "l" ve "r"nin dönüşümlülüğü gibi. Bugün bile Çinlilerin l ve r'yi, bu iki akışkan sesi ayrıştıramadığı görülür. Bu bir kulak alışkanlığı sorunudur. İngilizcede kullanıldığından çok daha dilsel ve daha az dişsel bir "l" sesi çıkarmak mümkündür. Ancak ben Fransızcadaki "r"leri çıkaramam; Aristo da Yunancadaki "rho"ları söyleyemezdi. Yunanlılar bunun bir çeşit pelteklik olduğu fikrindeydiler.[18]

Konudan uzaklaşıverdim. Şahin ve doğanlar konusunu bir

yere bağlamak mümkün olacak gibi. Aradığım cevabı, altın kartal uzmanı Seton Gordon'dan alamamıştım. Şahinlerle ilgili bir arkadaşım da yardımcı olamadı. Nihayet bir dönem kuşbilimiyle ilgilenmiş olan arkadaşım Robin Baring şahinle atmaca arasında çok ince bir fark olduğunu söyledi. Ona göre, atmacada 4. ya da 5. kanat tüyü çok daha uzun ve daha yuvarlak bir kanat; şahinde ise uzun olan 2. ya da 3. kanat tüyü ve sivri bir kanat oluşturuyor. Bu ayrım tüm türleri kapsar mı bilmiyorum. *A Glossary of Greek Birds*'de[19] (Yunan Kuşları Sözlüğü) D'Arcy Thompson, eski Grek şairi Callimachus'un (aynı zamanda bilgindi), on atmaca türü olduğunu söylediğini yazıyor. Aristo da, Mısır atmacalarının Grek atmacalarından çok daha ufak olduğunu söylemiş. Şahinlerle doğanları ayırmak için ta başından beri uğraşıldığı anlaşılıyor. Ama şimdi geri kalan bir iki Mısırca kelimeye dönmekte yarar var. Şelâleye atılmaya cesaret ettik, bakalım kendimizi kıyıya atmayı başarabilecek miyiz?

Ḥensekti "kıllı" demek; İsis ve Neftis anlamına da geliyor. Neftis, "kıllı" olmanın arşetipi Sirius B ile özdeşleştirilebilir ancak Neftis'in hem Sirius B hem de Sirius C için kullanıldığı hatırlanmalı. (Sirius C, yine görünmez dişil bir yıldızdı.) *Ḥenmemit*'lerin "eski bir çağın erkek ve kadınları" olduğunu görüyoruz. *Ḥenn*'in "toprağı sürme" ve *ḥen-t*'in "sınır" anlamları, *ḥenb-t*'in "sürülebilir toprak" ifadesinde birleşiyor. Bir de *ḥen-b* var ki, "toprağı sürmek, sınırlamak, sınır çizgisi oluşturmak" demek. (Bu durum tek "n"li kelimelerle çift "n"li olanları birleştiriyor gibi.) Böylece Sirius B'nin sınırlanışı ve "çift sürme" arasında yeni bir kelime oyunu oluşturma olasılığı, yerin sürülmesi ve yılan dişinin ekilmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkmış oluyor. Yılan dişi, bildiğimiz gibi tanrıça Sirius için kullanılıyordu. Yani birçok karmaşık kelime oyunu iç içe giriyor.

Son olarak, *Ḥen-b*'in aynı zamanda Tuat'ın yılan tanrısı olduğunu, Ḥenb-requ'nun da çakal tanrı olduğunu ve bizi çakal/köpek Anubis ve Sirius B yörüngesiyle karşı karşıya getirdiğini ilâve edelim. Böylece yılanla ilgili kelime oyunları listemize, yeni bir kelime daha eklenmiş oldu.

Sirius B'nin yıllık "adımları" konusunda, taht ve küreğin iki

yaygın benzetme olduğunu görmüştük. Mısırca Ȧst olarak geçen tanrıça İsis'in adı da "taht" demektir ve taht şeklinde bir hiyeroglifle gösterilir. İlginç biçimde, *ȧs-ti* için de aynı hiyeroglif kullanılır (taht); anlamı "bir başkası yerine, haleflik/hilâfet" demektir. Tahtların ardıllığı konusunda ilginç bir gönderme oluşturur. Simgelediği yörünge ise Anubis olarak da bilinir; Ȧst Ȧnpu yani İsis-Anubis bileşik formuyla da verilmektedir.

Sirius olarak İsis'in bir başka adı da Ȧakhu-t'tur. Bu aynı zamanda Büyük Piramit'e verilen addır! Bu yeni isim Ȧakhuti'yi "ufukta oturan tanrı" olarak veriyor. *Ȧakhu-t sheta-t* ise "gizli ufuk" demek. *Ȧakhuti*'ler "iki ruhlar, yani İsis ve Neftis." *Ȧakhu-t*'lar ayrıca "kraliyet tacının *uraei*"si (*) vb. Burada firavunlarla ilgili nişanenin çok merkezî bir ifadesinin kökü var. Sirius sisteminin, bir kez daha Sirius B'nin "gizli ufkuyla" alâkalı ve Mısırlılar için çok önemli olduğu görülüyor.

İsis'in adı Ȧst'ın bir başka biçimi de Ȧas-t; önemlidir, çünkü *ȧasten*, "Tot'a refakat eden sekiz goril tanrıdan biri. Yedisi üzerinde hüküm sürerdi..." Bu, Dogonların Sirius bağlantılı öyküsüne paralel bir bilgi. Orada da 8. şef önceki 7 şefi yönetiyordu ve bu, Sirius B'nin yörünge periyodu için kullanılan bir simgeydi. 8. şef, 7 şeften sonra gelmişti ve her şefin 7'şer yıllık iktidarları vardı ki 7 x 7 = 49 yıl yapar. Buradaki Sirius kavramı, Mısırca İsis isminin başka bir biçimiyle doğrudan ilgilidir; İsis Sirius ile özdeşti.

İsis ve Neftis'den söz etmenin bir başka yolu da Ȧār-ti'ydi, yani "iki Uraei tanrıça, İsis ve Neftis." Bu kelimenin çok akraba bir biçimi de Ȧārārut, belki de Sümer tanrıçası Aruru'nun isminden geliyor. Aruru, İsis'in Sümer'deki benzeriydi (ve Ninhursag, Nintu, Ninmah olarak da bilinirdi). Gılgamış'ın arkadaşı, "kıllı" Enkidu'yu Aruru sanıyla yaratmıştı. Enkidu'nun Sirius B'yle ilgisini zaten biliyoruz. *Gılgamış Destanı*'nda bu isimle karşımıza çıkıyor çünkü bu isim Sirius bilgisiyle yakından ilgili, Mısır biçiminin türevi bunu temin ediyor. Aslında Ȧār-ti hem İsis hem de Neftis'in ortak adı; Neftis, Sirius'un refakatçisiyle çok daha bağlantılı. Aruru adı ise Sirius B'ye çok daha yakın; bu, Enkidu'yla da simgeleniyor. Yani bu konuda, Sirius'un karanlık refakatçi

(*) Uraei, firavunun başından çıkan sembolik yılan başlarıdır.

Neftis'le paylaşmadığı diğer isme göre çok daha öne çıkıyor. Bu kelime aynı zamanda *"uraei"* de demek ve *uraei* anlamına gelen diğer kelimenin Sirius B yörüngesinin ufkuyla ilgili olduğunu görmüştük; İsis ve Neftis bu ismi paylaşıyorlardı. Bu çok doğal çünki yörünge birine aitse diğerinin de çevresinde yer alıyordu ve pek çok kez gözlemlediğimiz gibi, yörünge ikisinin ortak alanı olup bu yıldızların/tanrıların kendi anlamlarını ayırıyordu. Bu nedenle yörüngeyle ilgili kelimeleri ortaklaşa kullanıyorlardı. Sümerliler de Gılgamış'ın karanlık yoldaşı Enkidu'nun yaratıcısı vasfıyla ilgili olarak tanrıçaya, tanrıçanın bu yönünden türeyen adı dışında daha uygun bir isim bulamazlardı.

Köpek Yıldız Sirius bir diş hiyeroglifiyle gösterilir. Bu nedenle Mısır dilinde hem "diş" hem de "köpek" anlamında bir kelime olduğunu bilmek önemlidir; bu kelime *shaār*'dır; *sha* "bir çeşit köpek", *Sha-t* "dişi köpek", *Shai* "bir köpek tanrı"dır; *Shaāit* ise, İsis'le özdeş Hathor'un bir biçimidir.

Sha-t "100" de demektir ve Hekate'nin Mısır'daki eşanlamlısıdır.

Diş için başka bir sözcük de *àbeh*'dir, aynı kelimenin konuyla bağlantılı bir biçimi "çakal" demektir. *Àba* "kuvvetlendirmek", *àb-t* de "yol" demektir. *Àpp* "karşıdan karşıya geçmek", *àp* ise "adımlar" demektir. Gramer göz önüne alınmadan *àpp àb-t em àp*, "yolu adımlarla karşıdan karşıya geçmek" demektir ki Sirius B de yörüngesinde bunu yapar. Anubis Sirius B yörüngesiyle özdeş olduğu için Anubis'in bir sanının da "kalpleri sayan" olması bizi şaşırtmaz. *Àpi* "sayan, sayıcı", *àbu* ise "kalpler" anlamına gelir. Bu tamlamayı *àpi-àbu*'dan *àpi-àbt*'a kaydırırsak "ayları sayan" ifadesini oluştururuz, *àbt* "ay =30 gün" demektir. Anubis'in "saydığı", "100 ay (ya da yıl)" ile ilgili daha derin anlamlı bir başka kelime oyunu da *àb-t em àp*'dır, "adım adım yol" demektir; Anubis yörüngeyi gösteriyordu, bunu unutmuyoruz.

Mısır dilini incelemeye oturmak, şu anki amaçlarımızı aşar; Sümer dili isimlerini Mısırla ilişkilendirmek de öyle. Sadece, Akdeniz Sirius geleneğini güneye, Libya'dan Nijer Nehri'ne doğru biraz izlemek ve bu geçiş konusunda bilgilenmek iyi olacaktır. Herodot, Libyalı Garamantların batıya ve güneye çekilmek zo-

runda kaldıklarını anlatmıştı. Graves, güney Libya'nın çöl kısımlarına, Fizan'a doğru gitmeye zorlandıklarını söylüyor. J.D. Fage'in *A History of West Africa* (Batı Afrika Tarihi) kitabında da şunları okuyoruz:[20]

> M.Ö. 450'lerde yazan Herodot, Garamantlardan söz eder. Bunlar Fizan'da Cerma vahası insanlarıdır (modern terminolojide Tuareg olarak geçer). Bunlar "Etiyopyalıları" yani siyah derilileri Sahra boyunca, 4 at koşulmuş 2 tekerlekli arabalarıyla kovaladılar. 400 yıl kadar sonra başka bir büyük coğrafyacı olan Strabo, batı Sahra'nın Ferîsileri hakkında aynı şeyleri anlatır: Belki onlar Sanhajaların atalarıydılar... Garamant ve Ferîsilerin arabaları hafif savaş arabalarıydı, ticarî mal taşımaya elverişli değillerdi; Sahra kayalarında tıpkı Herodot ve Strabo'nun anlattıkları gibi 4 at koşulu 2 tekerlekli arabaların resimlerinin bulunması bu halkların faaliyetlerine kanıt teşkil etti. Bu resimlerin en ilginç yanı Sahra boyunca yol alan iki güzergâha neredeyse yayılmış, dağıtılmış olmalarıydı. Bunlardan Batı Yolu, Güney Fas'tan Yukarı Nijer'e uzanır ve Fizan'dan Nijer bükümünün doğu yakasına ulaşan merkezî yoldur.

The White Goddess'da (Beyaz Tanrıça) Robert Graves Garamantlar hakkında şunları da anlatır:[21]

> Herodot, Mısır rahiplerinin otoritesinin, Libya çölündeki Ammon'da, Zeus'un siyah kumru ve kehanetlerle bağlantılı meşe kültleri ve yine Dodona'daki Zeus kültüyle çağdaş olduğunu söylemekte haklıdır. Profesör Flinders, Petrie, Libya ve Grek ana karası arasında kutsal bir ittifakın varlığını M.Ö. 3000'lere dek götürür. Ammon meşesi, Garamant kabilesinin korumasındaydı: Grekler, bu halkın atası Garamas'ı "ilk insan" olarak tanırlar. Ammon Zeus'u, koç başlı Osiris ve Amen-Ra'ya benzer koç başı olan bir çeşit Herkül'dü. Amen-Ra, Mısır Teb'inin koç başlı güneş tanrısıydı. Herodot, kara kumruların Amon ve Dodona istikametinde buradan havalandıklarını yazar.

James Wellard, *Lost Worlds of Africa* (Afrika'nın Kayıp Dünyaları)[22] adlı kitabının "Arabalı Halklar" adlı bölümünde, Garamantlarla ilişkili konuları uzun uzun anlatır. Bu öykünün en ilginç kısmı, artık Sahra kumları altında yatan kayıp uygarlıkla il-

gilidir. Burası bir zamanlar Garamantia İmparatorluğu merkeziydi ve Müslüman Araplar tarafından yıkılmıştı. Wellard bu uygarlığı şanına yakışır esrarlı ifadelerle anlatıyor:

> Fizan'ın modern başkenti Sebha'dan, Cezayir sınırında Ghat vahasına uzanan çöl yolunda, gezginler, Afrika tarihinde eşi benzeri pek bulunmayan bir zekâ ve gayret ürünü olan bir yeraltı su sisteminin yanından geçerler... İçeriden bakılınca esas temeller en az 10 ayak yükseklik ve 12 ayak genişliğinde olup kaba aletlerle kireç taşından oyulmuştur. Tavan ve duvarları düzleştirme gayreti gözükmez... Bunlardan kaçının hâlâ ayakta olduğu bilinmiyor. Ancak yüzlercesi hâlâ seçilebiliyor. Bazı yerlerde aralarındaki mesafe 20 ayağın altına düşüyor; ortalama genişlikleri ise, başladıkları tepelerden son buldukları vahalara dek, üç mil kadar devam edip gidiyor. Eldeki 230 tünelden çöl bölgesinde en az 300 kadar olması gerektiğini hesap edersek yanda olan bağlantılar dahil, çöl tabanı altında yaklaşık 1000 millik bir tünel sistemiyle karşı karşıyayız demektir.
>
> Sistemin nasıl işlediği ise hâlen bir sırdır. İlk olarak bu tünellerin girişi neredediir? Başlangıçta kolay bir soru gibi görünmekle beraber, saatlerce uğraştıktan sonra, belli bir höyüğü boylu boyunca takip ettiğimiz izlenimine kapılırız, sonra da tünel nereye gitti derken bir kaya yığınıyla karşı karşıya kalıveririz... Sistem muhtemelen, makul ve düzenli bir yağmur miktarına göre inşa edilmiştir. Bu durumda Sahra çölünde bu çeşit bir deniz iklimi için M.Ö. 3000'lere dek geri gitmek gerekir. *Foggara'lar* gerçekten de bu denli eski midir?.. Kuyular, bugün el Ajal Vadisi'ndeki yegâne su kaynaklarıdır ve bunlar ancak bugünkü 7000 kişilik nüfus için yeterlidir. Bu rakam, vadide bugüne dek bulunmuş 100.000'den fazla oyukla "su tünelleri insanlarının" yaşadığı dönemden kalmış olacak... Karşılaştırılırsa, o dönemde bölgenin ne kadar kalabalık olduğu tahmin edilebilir... Ayrıca bu boyutta bir hidrolik kompleksin inşaası, Kuzey Avrupa'nın Roma işgali öncesindeki dönemden üstün, çalışkan ve teknolojik olarak yetkin bir halka işaret etmektedir.
>
> O hâlde şunları rahatlıkla söyleyebiliriz: a) M.Ö. 5000-1000 seneleri arasında Zenci ırka mensup, hayvancılık ve tarım yapan bir halk, Sahra Çölü'nün geniş alanlarını ele geçirdi ve *foggaralar* yoluyla bu bölgeyi oturulabilir ve bereketli hâle getirdi. b) Beyaz kavimleri, Libya kıyısından itibaren Fizan'ı işgale cezbeden, bu sa-

vunmasız Afrikalıların yaşadıkları refahtı. Bu göçmenler (Afrika'ya aslen Küçük Asya'dan geldikleri öne sürülebilir) Garamantlardı. 4 atlı savaş arabaları vardı. Herodot onlardan devrin büyük bir milleti olarak bahseder. M.S. 700'e dek tarih sahnesinde pek çok defa görünüp kaybolurlar. Bu tarihte Fizan'ı işgal eden Araplar son krallarını sürgüne gönderir. Bu halkın Sahra İmparatorluğu yaklaşık bin yıl devam etmiştir.

Gene de bu bilgiler dışında Garamantlar hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Sebebi açıktır: Roma İmparatorluğu'nun çökmesiyle, Afrika "kayıp" bir kıtaya dönüştü. Öyle ki 19. yy. başlarına dek hiçbir Avrupalı gezgin Fizan kadar güneye gitmedi.

Müslümanlardan önce Kuzey Afrika uygarlığını İmparator Jüstinyen'in yıktığını da belirtmeliyim.

Wellard, Garamant topraklarının, hiçbir arkeoloğun dokunmadığı mezar, piramit, kale ve terk edilmiş kentlerle dolu olduğunu da yazar. Örneğin, kendisi "yavaş yavaş kumlar içinde kaybolan Sharaba kale şehrine girmiştir. Belki bu siti birkaç Avrupalı gezgin gezmiş olabilir çünki Murzuk Kum Denizi'nde, kervan yollarının tamamen dışında bir yerlerde bulunmaktadır. Doğrusunu söylemek gerekirse Fizan ülkesinde arkeolojik araştırmalar daha yeni yeni başlamaktadır..."

Araplar, Garamantia İmparatorluğu'nu işgal ettikten sonra, geride kalanlar güneybatıya kaçtılar ve "Yukarı Nijer'in güney kıyısındaki Zenci kavimleriyle karıştılar ve onların dilini benimsediler." Graves, *The Greek Myths* (Grek Mitleri) adlı kitabında böyle anlatıyor[23], bunları Eva Meyrowitz'ın[24] kitaplarından öğrenmiş.

Dogonların ve bağlantılı Zenci kabilelerin, Yukarı Nijer'de ellerindeki akıl almaz bilgi birikimini nasıl elde ettikleri konusunda bazı kanıtlar daha var. Bu binlerce yıllık bir öykü ve binlerce millik bir bölgede sahnelenmiş; bu mesaj çok farklı bir dünyaya, yani 20. yy. kültürünün küresel köyüne ulaştırılıyor. Dogonlara göre, "dünyaya biçim verenler" dünyayı ziyaret ettiler ve insana kültürü verdikten sonra Sirius sistemine geri döndüler. Artık insanlık da farklı bir gök cismine ayak basmış durumda ve gözlerimizi Güneş Sistemi'ne dikmişiz. Birkaç ışık yılı uzakta ya-

şayan ve kendi güneş sistemlerinde, aynı bilme, öğrenme, anlama isteğini taşıyan ve bizleri de yüreklendiren hakikî bir etik uygarlık kurmak isteyen komşularımızı daha ciddiye almamız gerekiyor. Amaçları bu değildiyse, teknolojilerini devam ettirmiş olamazlar. İnsan ancak sevgi içinde varlığını sürdürebilir. Sevgisiz bir dünya eninde sonunda kendini zehirler. Sirius'ta yaşayan varlıkların bütüncül ve hakikî bir etikle uzlaştıklarını önceden kabul etmek gerekir. Eğer Sirius gerçekten de "dünyaya biçim verenler"in yurduysa, bizi de aynı ilhamla yüreklendirecek olabilirler.

Notlar

1. Griaule ve Dieterlen, *Le Renard Pâle*, y.a.g.e., s. 44: "Kategorilerin, sınıflandırmaların, benzeşimlerin kurulumu bir yapının iskeletine, bir bedenin kemik yapısına benzetilebilecek bir çerçeve yaratır. Onlara hayat veren, onlara kendi fizyolojilerini veren şey, Dogonlara göre, onların Tanrı ve yarattığı dünyadaki düzen ile, yani evrenin organize edilme biçimi ve bugünkü işlevleri ile ilişkisidir.
   Bütünü aydınlatan, mittir. Yapılar zaman içinde tedricen ortaya çıkar ve üst üstedir, her birinin kendi özel anlamı ve ayrıca sıkı sıkıya bağlı karşılıklı ilişkileri vardır. Kategorilerin ardışıklığına ve sınıflandırma safhalarına anlam veren de budur; bu da evrende insan ve insan olmayan arasında kurulan ilişkilerin kanıtıdır."
   Dogonlar için en küçük günlük faaliyet veya nesneye dek uzanan sembolik karşılıklı ilişkiler çerçevesinin daha kapsamlı bir açıklaması için, *La Renard Pâle*'de "Dogonların Düşünceleri" adlı bölüme bakılabilir. Bu bölüm, tüm düzeylerdeki realitede temellenmiş bir toplum içinde işlev görebilmek için gereken mantaliteyi son derece güzel anlatıyor. Böylesi düşünce modellerinin bir yan etkisi, bir barok lâbirenti gibi aşırı ayrıntılı hâle getirilirse kemikleşebilmeleridir; tıpkı kilisenin her şeye verilecek bir cevabının olduğu ve aksi fikirdeki herhangi birinin hemen bir ip ya da kazık bulup, bir ateş yakıp kendisini yakarak ilâhiyete teslim etmesi gerektiği Orta Çağ Avrupa'sında olduğu gibi. Her şeyde risk vardır, hiçbir düşünce sistemi mükemmel değildir. Ancak hür iradenin sürekli uygulanması ve dikkat; organizmaların en kötü düzenlenmiş olanını, insan kişiliğini rotasında tutabilir. İster düşünsel ister toplumsal olsun "sistemler"in hepsi her derde devadır ve uyanık olmayan bireyler için bir o kadar da yararsızdırlar. Tüm sağlam felsefelerde ifade edilen araç doktrini, her zaman dikkat uygulanması doktrinidir; tel cambazı, başarılı insanın arşetipidir.
2. Wallis Budge, Sir E.A., *Osiris and the Egyptian Resurrection*, 2 cilt, Londra, 1911, Cilt II, s. 294-5.

3. a.g.e., Cilt 1, s. 156.
4. a.g.e., Cilt 1, s. 389-90.
5. Plutark, y.a.g.e., Bu deneme, Ek 5'te tartışılacak.
6. a.g.e., Cilt 1, s. 106-7.
7. *Osiris*, y.a.g.e., s. 93.
8. a.g.e.
9. *Gods of the Egyptians*, y.a.g.e., Cilt 2 s. 164.
10. *Osiris*, y.a.g.e., Cilt II, s. 311.
11. a.g.e., Cilt 2 s. 341.
12. Wallis Budge, Sir E.A., *An Egyptian Hieroglyphic Dictionary*, Londra, 1920.
13. Bkz. Not 6.
14. Bkz. Not 12.
15. Plutark, *Morals*, 1974, y.a.g.e.
16. *Greek Myths*, y.a.g.e., 60.3
17. *The Binary Stars*, s. 238.
18. Çinlilerin, her ikisi de dillerinde olan bu iki harfi tefrik etmedeki becerisizlikleri çok gariptir.
19. y.a.g.e., s. 65, *hierax* başlığı altında.
20. Fage, J.D., *A History of West Africa*, Cambridge UP, 1969, s. 14-16.
21. y.a.g.e., s. 182.
22. Wellard, James, *Lost Worlds of Africa*, Hutchinson, Londra, 1967.
23. y.a.g.e., 3.3
24. Önceki bölümün 13. ve 14. Notlarına bkz.

ÖZET

Eski Mısır'da "tanrıça" demek olan hiyeroglif ve kelime aynı zamanda "yılan" da demektir. Sirius hiyeroglifi "diş" anlamına da gelir. Bu nedenle "yılan dişi", "tanrıça Sirius"la ilgili bir kelime oyunudur. *Argo* öyküsünde Jason "yılan dişi" eker, bu fikir eski Mısır kelime oyunlarından ortaya çıkmıştır. Grekçe "bir yıldızın doğuşu" kelimesi "diş etinden dişin çıkması" için de kullanılır. Bu yüzden yılan dişleri toprağa ekilince, diş etinden çıkar gibi çıkarlar, yani Sirius yıldızı ("yılan dişi") ufuktan yükselir.

Böylece, kutsal kelime oyunlarının mitolojik kod dili sahneye çıkar. Mitosların gerisinde, hiyeroglifler yoluyla deşifre edilebilen ve kelime oyunları yerine eşanlamlılar yerleştirilerek anlaşılabilen saklı anlamlar vardır.

Argo, Ark, Argos vb. kelimelerini, Mısır kökenlerine bakarak açıklayabiliyoruz. Bu kelimeler Mısır dilindeki *arq* kökünden

gelirler. Yunancadaki bu konuyla ilgili sözcükler de ipuçları vermektedir: Argus, döngüyle ilgili bir köpektir. Başka bir Argus'un da tam 100 gözü vardır ve Sirius gelenekleri ve İsis'le ilişkili Io'ya göz kulak olur. Mısır dilindeki *arqi* kelimesi bir döngünün sonunu anlatır; Odysseus de Argus ile simgelenir. Mısırca *arq* kelimesi dairesel bir kavramla ilgilidir; Lâtince *arcere* ve İngilizce *arc* kelimelerinin kökenidir.

Güney İtalya'da bulunan bir İsis mabedinde 100 gözlü Argus'un bir resmi iç odayı süsler (Argus, normal bir yüz ve gözlerle çizilidir). İsis ayinleri bu iç odada yapılırdı. Danaos'un 50 kızı da, Mısır'dan Yunanistan (ve güney İtalya'ya) Thesmoforya mistiklerini getirmiş olarak kabul edilir. Böylece İsis'in "50" ve "100" (Hekate) hakkındaki en gizli ve kutsal düzeylerde yer aldığı görülür. İsis, Sirius ile özdeştir.

En eski dönem Mısırlıları Sirius'un ölmüş ruhların evi olduğuna inanırlardı. Dogon inancı da aynı merkezdedir. Mısırlılar ölmüş bir ruh "Neftis'e gidince" "ufukta" ve "güneş gibi dolandığını" ifade ederler. Bu karanlık, Neftis'in Sirius etrafında, bir "güneş" gibi dolanımının çok net bir tanımıdır.

Mısırlılar, Sirius bölgesinden kaynaklanan yayınımların yeryüzündeki canlılara hayat verdiğine de inanırlardı. Dogonlar da aynı inancı benimserler.

Mısırlılar, Sirius'un ölmüş ruhların öte dünyası olduğuna inandıkları için öteâleme verdikleri *ark-ḥeḥtt* adı ilgimizi çeker ve yeniden *arq* kelimesiyle karşılaşırız.

Mısır dilinde Sirius bölgesi aynı zamanda "taht"ve "ağırlık" anlamlarına gelen ve "cüce" kelimesine sesçe yakın bir kelimeyle anlatılır.

Mısır dilindeki "50" anlamına gelen kelime (İbranîce ve Arapça "50" anlamındaki kelime de bu kökten gelir), Sirius'un 50 sıcak "Köpek Günü"nü de anlatır ve "dinlenmeyen bir yıldız" için de kullanılır. Bu, belli ki hareketli bir yıldız, yani 50 yıllık yörüngesiyle Sirius B'dir.

Mısır'da Sirius, "Yay Yıldızı"dır. Mısır dilinde "yaycı/okçu" kelimesi aynı zamanda Anubis ile alâkalı ağır bir yıldız metali için de kullanılır. (Daha önceki iddialarımız Sirius B'nin yö-

rüngesiyle ilgiliydiler. Sirius B de, neticede "ağır bir yıldız metali"nden yapılmıştır.) Ağır yıldız metali kelimesi "cüce" ve "ağırlık" kelimeleriyle benzeşir.

Mısır dilinde "bir döngünün başlangıcı" için kullanılan kelime ("döngü sonunu" ifade eden *arq* kelimesiyle birleşir) aynı zamanda "kehanet" ve "bir geminin ön ve arka en uç noktaları" anlamlarına da gelmektedir. Bu, benim *Argo*-kehanet hipotezime bir kanıttır. Aynı kelime "üçgen tabanı" da demektir ("üçgen" için kullanılan kelime de Sirius isminin bir biçimidir. Sirius'un hiyeroglifi üçgendir). Arklarla (tufan tekneleri) ilgili, Teb ve Behdet çıkışlı jeodetik üçgenleri de görmüştük.

Plutark, Köpek Yıldız Sirius'un Pers tasvirinden bahseder. Bir yumurta oluşturan dizili 50 tanrıyla çevrili olduğu anlatılmaktadır. "Işık tanrısı", "karanlık tanrıyla" yumurtada (eliptik yörünge) buluşur.

Tevrat'ın Levililer kısmında, Musa, İbranîlere 50 yılda bir kutlama yapmalarını söyler. Ben böyle bir şey yaptıklarını hiç duymadım. Muhtemelen İbranîler, Musa'nın ifade ettiği (Musa bir Mısır inisiyesidir ve Firavunlar tarafından yetiştirilmişti) Sirius B'nin 50 yıllık yörüngesini dikkate almamamışlardı.

Mısır dilinde "gizli ufuk" kelimesi "iki ruh" anlamına da gelir. Bunlar ışıklı İsis ve karanlık Neftis'tir. Aynı kelime "ufukta oturan tanrı" ve "Sirius vasfıyla İsis" de demektir. Gizli ufuk, Sirius B'nin yaşadığı Sirius B'nin yörüngesiyle ilgili gibidir.

Mısırca "köpek" sözcüğü aynı zamanda "diş" de demektir. (Üçgen hiyeroglif "Sirius" ve "diş" için kullanılır.) Ayrıca "köpek tanrı" ve "100" de demektir.

"Diş" için kullanılan başka bir Mısır kelimesi de "bir yolu karşıdan karşıya adımlamak" ve "kuvvetlendirmek" demektir. Bu kelime Anubis hakkında "yolu karşıdan karşıya geçerken ayları sayan" anlamına da gelecek bir şekilde kullanılır. Eşanlamlı bir kelime "100" ve "Sirius" demektir. Böylece, "Sirius yolunu geçerken 100 ay sayan" ifadesine ulaşırız. Ancak Anubis bunu bir "döngü" gibi yapar. Sonuçta, "dairesel Sirius yolunu geçerken 100 ay sayar" ifadesini buluruz. Ayları yıllara çevirirsek (Musa bunu yapmış olabilir miydi?) Sirius B'nin iki 50 yıllık yörünge pe-

riyodu ile karşılaşırız.

Eski Mısırlıların, daha önce Mali'deki Dogon kabilesinde rastladığımız aynı Sirius tradisyonuna sahip olduklarını görüyoruz. Dogonların Lemnia Greklerinin kültürel ve muhtemelen de fiziksel nesilleri olduğunu öğrendik. Lemnialılar soylarını "Argonotlar"a da dayandırıyorlardı. Libya'ya gitmiş, Garamantlar olarak batıya göç etmiş (Garamantları Herodot anlatır), güneye sürülmüş ve asırlar sonra da Mali'de Nijer Nehri'ne ulaşmışlardı. Burada yerli zencilere karıştılar.

Dogonlar, en kutsal mistik geleneği olarak, Danaos'un hanedan öncesi Mısır'ından alıp Yunanistan'a getirdiği; Greklerin de Libya'ya ve sonra da Mali'ye taşıdığı "Sirius gizemiyle" ilgili bilgiyi muhafaza ediyorlardı. Böylece Dogonların Sirius A, Sirius B ve olası "Sirius C" ile ilgili sistem hakkındaki olağan dışı bilgilerini geriye doğru, M.Ö. 3000'ler öncesine, hanedanlar öncesi Mısır'a dek izlemiş olduk.

Böylece Sirius meselesini cevaplamamış olsak da yeniden tanımladık. Başlangıçtaki soru şöyleydi: "Dogonlar tüm bunları nasıl biliyorlar?" Şimdiyse şu şekilde: "M.Ö. 3200 evveli hanedan öncesi Mısırlılar ya da (bilemediğimiz) ataları tüm bunları nasıl biliyorlar?"

Sirius meselesinin cevabı nedir? Bilmiyoruz. Ancak bir şeyi anlamak için doğru soruları sormak esastır. Sirius ile ilgili soruları izleyecek araştırmalar bize şu an tahmin edebileceğimizden çok daha fazlasını anlatabilir. *1997'de ek:* 1970'lerde çağrıda bulunduğum araştırmalar hâlâ yapılmadı ve bunlara kalkışmak için fon edinme girişimlerimin hepsi başarısızlığa uğradı.

Arkeologlar Sümer ile Mısır arasındaki pek çok benzerliği açıklamakta güçlük çekerler; bunlar iki kültür için, henüz keşfedilmemiş ortak bir kökene işaret eder gibidir. Bu kalıntılar, bir yerlerde olması gereken, tamamen unutulmuş bir uygarlık olabilir.

Ancak bu gezegende insan uygarlığı dediğimiz şeyin ögelerinin asıl kaynağını ele alırken, artık Taş Devri insanına, medeniyetin gezgin dünya dışı varlıklar tarafından gümüş bir tepside verilmiş olabileceği ve bu varlıkların arkalarında deşifre etmemi-

zi bekleyen izler bıraktıkları olasılığını da hesaba katmamız gerekecektir. Bu izler, ancak bugün bizim bulunduğumuz düzeyde, teknolojik anlamda gelişmiş bir toplum tarafından anlaşılabilecek, Sirius yıldızı sistemiyle ilgili ayrıntılı bilgiler içermektedir. Eminim artık bu kodlanmış bilgileri keşfetme zamanı gelmiştir. Artık dünya dışı uygarlıkların var olduğu kaçınılmaz gerçeğine kendimizi hazırlamamız gerektiğine inanıyorum. Yıldızlar arası yolculuk için kullandıkları teknoloji bir yana, muhtemelen bizlerden çok daha gelişmiş bir kültüre sahip olmalılar!

Artık tüm kavramların en rahatsız edici ve en tahrik edici sorusunu ciddî anlamda ele almamaya imkân yok: Galaksinin bir başka bölgesinden zeki varlıklar yeryüzünü çoktan ziyaret ettiler, varlığımızdan haberdarlar ve muhtemelen bizleri güneş sistemi içinde bir yerlerde olan robot bir uydu vasıtasıyla gözlüyorlar. Ve belki de bir gün, inşa ettikleri uygarlık yolunda gidiyor mu diye, bizzat tekrar geri dönme niyetini taşımaktadırlar.

1997'de ek: Alternatif bir açıklama; bu yeni baskının girişinde izah ettiğim gibi, güneş sistemimizi hiç terk etmemiş olabilirler. Herhangi bir yıldızlararası yolculuk için bir tür yavaşlatılmış canlılık hâli gerekli olacaktır ve eğer işleri yarı yarıya bitmiş ise, birkaç bin yıl boyunca yavaşlatılmış bir canlılık hâline yeniden girmiş ve belki de dış güneş sistemimizdeki bir üsten tekrar ortaya çıkmaya hazırlanıyor olabilirler. Gezegenimizin, bizim saptayamayacağımız kadar küçük ve gelişmiş monitörler tarafından sıkı gözlem altında olması kuvvetle muhtemeldir. Aslında böyle bir şeyin olamayacağını iddia edip vakit harcayacağımıza, şu anda, yenilenecek olan temasa hazırlanıyor olmalıyız. Dünya dışı bir temasta garipsenecek bir şey yok; bizim gibi saf bir grup dışındakiler için tabi, çünki bizler kozmik hiyerarşi içinde çocuk sayılırız.

Gizemin Ötesinde

BİR HAYVAN MASALI

Bir zamanlar deniz kıyısında oturan küçük bir kız vardı. Annesi ona "git oyna" demişti. Dalgalara bakıp şöyle konuştu: "Ah, keşke bugün harika bir şeyler yaşasam!" Güneş kıyıyı sıcacık yapmıştı, kızcağızın uykusu geldi. Dalgaların sesi ninni gibiydi. Nihayet uyuyakaldı.

Birdenbire uyandı. Havada yeni bir tazelik vardı. Sis kaybolmuştu. Artık her şey tüm berraklığıyla açık seçik görülüyordu. Uzaklarda, denizin içinde yanıp sönen bir ışık görür gibi oldu; sonra bir tane daha. Bir şey güneşte parıldayıp duruyordu. İşte tekrar oldu; bir şey dalgaların içinden kıyıya yaklaşıyordu. Acaba bir yunus muydu? Küçük kız delice heyecanlanmıştı. İşte gününü sıradan olmaktan çıkaracak bir şey! Artık kıyıda kös kös oturup oflayıp poflamasına gerek yoktu.

Yunus iyice yaklaşmıştı; kızı bir endişe sardı. Ya kendini kumlara çalar, öldürürse? Üzülünce böyle yapan kocaman balinalar yok muydu? Yoksa bu yunusun niyeti de kendini öldürmek miydi? Kızcağız yunusun yaklaştığı noktaya doğru hızla koşmaya başladı. Denizin içinde balık kanadı gibi bir şeyler bir an görünüp kayboldu. Üzerine takılmış yosun gibi şeyler artık seçilebiliyordu. Ne kadar parlak, ışıltılı bir yunusçuktu bu böyle... Artık kumlara değecek kadar yakındı. Acaba şimdi ne yapacaktı? Küçük kız artık onu suyun içinde görebiliyordu. Durmuştu. Bir an kumlara sürtünür gibi oldu. Kuyruğunu şaklattı, sonra çekiverdi. Şimdi hareketsiz, öylece duruyordu.

Zavallı yunus kumlara çıkmıştı. Küçük kız merhametle ona doğru yöneldiyse de, balık hemen kaçtı. Kumlara takılmamıştı demek ki. Suyun altında fıldır fıldır ona bakıyordu. Niyeti neydi ki? Küçük kız birkaç geri adım attı. Balık yeniden yakınlaştı. O da

ne? Balığın hemen yanından, suyun içinden bir kadın başını uzatmaz mı? Yüzünü gümüş rengine boyamış bir kadındı bu, gözleri çekik çekikti. Kızın aklı hâlâ yunustaydı. "Balığı siz mi tuttunuz?" dedi kadına. Kadının hemen omuzlarının altından palet şapırtısı gibi bir ses duyuldu. Kadın sabit bakışlar ve yüksek perdeden şarkıya benzer bir iniltiyle kıza cevap verdi. Gözlerini hiç mi hiç ayırmadan kıza doğru yaklaştı. Gözleri gökyüzü gibi berrak mavidendi. Sanki başında iki delik vardı da buralardan boylu boyunca gökler görünüyordu. Kadın paletini yeniden şaplattı. Gözleri sıcacık güneş gibiydi. Kızın içinden uykulara dalıp gitmek geçti. Kadının gözleri dalgacıkların nameleri gibiydi. Küçük kız kumlara oturup kadını bir güzel seyretmeye başladı. Yüzü sanki hakikî gümüştendi.

Suların içinden kadının göğüsleri belirdi. Hayret, üstünde hiçbir şey yoktu. Bikinisinin üstünü kaybetmiş olmalıydı. Güneş altında göğüsleri gümüşsü yeşil ve ışıl ışıldı. Belli ki kadın daha fazla yaklaşamıyordu. İleri geri hafifçe salınması bir yana, öylece durmuş kıza bakıyordu.

"Kimsin sen?" dedi kız "Gemiden falan mı indin?" Kadın uzun bir iniltiyle yanıtladı ancak yüzündeki ifade değişmemişti. Yeniden bir palet şapırtısı duyuldu. Ancak bu defa kız, kadının göğsü altında ince uzun iki yarık keşfetti. Bunlar açılıyor, sonra narin köprücük kemiklerinin altındaki kaslar gevşiyormuş gibi tatlı bir şapırtıyla kapanıyorlardı. Kadın yüksek bir taburede rahatsız bir biçimde oturuyormuşcasına hafifçe titredi ve hareket etti. Hoşnutsuzca sırtını döndü, ileri doğru yöneldi ve hemen kızın önündeki dalgaya şapırtıyla kendini atıverdi. A..a.. bacakları yoktu! Onu bu yüzden bir yunus sanmıştı! Kadın aslında bir denizkızıydı. Bedeni güneş altında perdahlar ve ışıltılar boyunca uzayıp gidiyordu. Dalgalar bir an bedenini yalıyor sonra çekiliyorlardı. Deniz kızı bir an kıvrılıp, yunus kuyruğunu havaya kaldırdı; sonra dalgacıklara tatlı bir şaplak attı. Bunu defalarca tekrar etti. Bu, küçük kızın bazen okul sırası üzerinde trampet çalması gibi bir şeydi.

Denizkızının diğer balıklar gibi pulları yoktu. Derisi havuzda parendeler atan yunuslarınki gibiydi. Sadece daha gümüşsü

ve çok daha yeşildi. Bir de başında, bir kahverengi, bir gümüş rengi, bir yeşil, bir gri ve hatta bazen de siyah gözüken yosunlara benzer saçlar uzanıyordu. Bütün bu renkler de ışıldıyor, sırtı boyunca uzayıp gidiyordu. Denizkızı kuyruğunu bir kez daha şaplatıp küçük kıza baktı. Çıplak bir kadına benziyordu. Annesinin banyoya girerken alelacele sırtına bornozu çektiği anki hâline benziyordu.

Şapırdama sesi bir kez daha duyuldu. Ancak bu kez çok daha hafifti. Küçük kız, kadının göğsündeki uzun ince yarıkların bir an açılıp kapandığını gördü. Ardından kadın alçak perdeden tatlı bir mırıldanma sesi çıkardı. Mahmurlaşmıştı. Yeniden ileri doğru hamletti ve bu defa boğazından çok hızlı bir dizi "klik" ve "pof" sesi çıkmaya başladı. Boğazı inip kalkıyor, sanki bir nabız gibi atıyordu.

Küçük kız ayağa fırladı: "Daha önce hiç denizkızı görmemiştim. Dostum, annemi de çağırsam kızar mısın?" Denizkızı balık kanatlarından birini bedenine vurup, uzun, kalın bir "hım" sesiyle yanıtladı. Daha da öne kaykıldı; gözleri yeni ışıltılara bulanmış, yeşile çalar olmuştu. Ağzını araladı. Minicik sivri dişler pespembe diş etlerinin altında görünüp kayboldular. Denizin çok derinlerinden, çok uzaklarından yaklaşır gibi uzun bir fısıltı sesi ortalığı kapladı. Sonra kolları ve perdeli parmaklarıyla küçük kıza işaret etti.

Küçük kız dalgacıkların arasına dalıp denizkızına dokundu. "Yumuşacıksın" diye mırıldandı. "Yani balıklar gibi değil. Aslında balıklar da yumuşaktır da... sen pürüzsüzsün." Küçük kız, denizkızından hoşlanmıştı. Daha pürüzsüz, daha gümüşî ve daha güzel bir varlık görmemişti. "İddiasına girerim, sen herkesten daha iyi yüzersin!" diye gülümsedi . "Dur, bir yere ayrılma, annemi çağırıp geleyim..." Koşarayak dönüp geri baktı, "Gitme, e mi? Burada bekle..." Aklından geçenleri ona iletmek için tüm gücünü sarf etti. Kadın, kabul dercesine başını salladı. Küçük kız annesine koşarken arada bir dönüp dönüp denizkızına bakıyordu. Denizkızı yerinden kımıldamadı; öylece kızı seyretti!

Kızı heyecanla eteklerine yapıştığında, annesi de dalgalar üzerinde bir karaltı seçebiliyordu. "Mmm... bir kayık parçası fa-

landır!" diye konuştu.

"Yok anne, bu bir denizkızı" dedi küçük kız.

"Aptal aptal konuşma!" dedi annesi, "Denizkızı ne gezer... O masallarda olur. Söyle bakalım ne buldun?"

Tam o sırada dalgalar üzerinde duran "şey" kımıldadı. Ne korkunçtu, yılan gibiydi. "Amanın, canlıymış... Hareket ediyor. Olamaz!" Derhal dönüp kızını eve doğru çekiştirmeye başladı. "Babana söyleriz. O ne yapacağını bilir. Yaralı bir hayvan falan olabilir. Şimdi gel benimle." Ama küçük kız annesinin elinden kurtulup denize koşmaya başladı. "Yok, anne. Bu bir denizkızı, gel de kendin gör!"

Annenin midesi kalkmıştı; kafasında binbir endişe uçuşuyordu. Mecburen kızının peşine takıldı; zayıf bir sesle kızını çağırmayı denedi. Küçük kız denizden gelen dostuna sokuldu. Annesi kızını bu fıkır fıkır yaratıkla sarmaş dolaş görünce dehşete kapıldı: "Olamaz! Kaçılsana kızım; gel bakayım buraya!" Yanlarına ulaşmıştı. Aman yarabbi, bu kadın kafalı bir balıktı. Gümüşîydi. Bir denizkızıydı! "Kızım, çabuk buraya gel, kaçıl, ne korkunç şey bu!" Küçük kız onu dinledi. Anne, tiksinti ve mide bulantısıyla, başına kaba bir insan şekli düşülmüş, çirkin, ince deniz yaratığına şöyle bir baktı. Bu bir canavardı, iğrenç bir şeydi. Midesi yanıyordu, kesik kesik konuştu: "Şimdi yürü bakalım eve!" Kızını kolundan sürüklüyordu. "Anne, neydi o?" diye sordu küçük kız. Korku ona da bulaşmıştı. "Anne, bak!" Annesi kolunu acıtırcasına tutmuş onu eve çekiyordu.

Kumsalda son bir şapırtı yankılandı. Dönüp baktılar. Denizkızı inanılmaz bir hızla derin sulara dalmıştı. Bir anda gözden kayboldu.

"Yarabbi" dedi kadın. Korku ve şaşkınlıktan kumların üzerine çöküverdi.

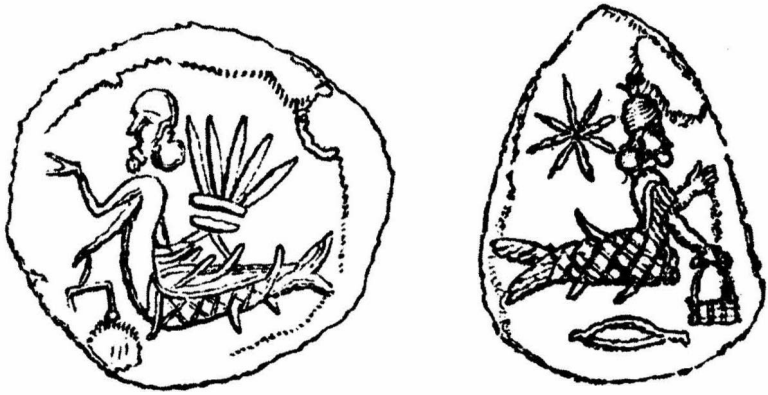
"Gitti anne, denizkızı gitti. Ama sen de gördün!" Anne kızına sanki bir an o da bir denizkızına dönüşüverecekmiş gibi bakakaldı. "Denizkızı mıydı, canım? Bilmiyorum, inşallah hayal görmüşüzdür!"

Annesi bitkin bir hâlde başını sıcak, keskin kumlara yasladı.

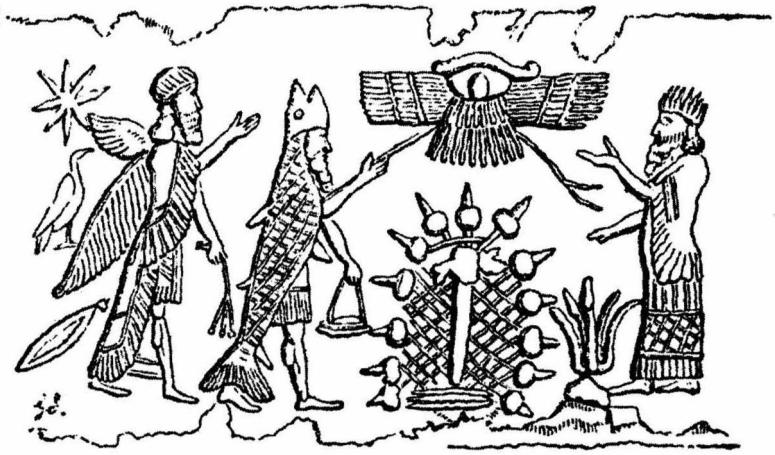
Bir çocuk ve bir yetişkinin tuhaf, akıllı bir yüzer-gezer varlığa gösterdikleri farklı tepkileri anlatan küçük bir öyküydü bu. Çocuğa göre "iyi yüzücüydü", gümüş renkli ve harikaydı. Anneyse onu itici ve korkunç buldu.

Ek 3'te de *Babil Tarihi* adlı eserden parçalar bulacaksınız. Tanrı Bel'in bir rahibi olan Berossus adlı yazar, M.Ö. 290'da yaşamış ve Babil tarihini Yunanca yazmıştı. Yaratılış'tan Tufan'a kadar olan kısım 1. Kitap'tır, 2. Kitap M.Ö. 747'de sona erer ve 3. Kitap ise Büyük İskender'in ölümü ile. Anlaşılan Aristo'yla tanışmış ve ülkesinin tarihini hakikî belgelere dayandırmak için (tabi ki çizi yazısı ile yazılmış) tapınak arşivlerinden yararlanmıştı. Okuyucuları, İskender'in seferlerinin yarattığı Helenistik dünyanın kozmopolit sakinleri olmalıydı.

Berossus, çalışmasında, ülkesinin uygarlığın kökenleri ile ilgili tradisyonundan bahseder. Babilliler, uygarlıklarının mimarı olarak bir grup dünya dışı yüzer-gezer varlığı övmektedirler. Yüzer-gezer grubun en önemli kişisi Oannes'tir. Bu kitapta Oannes'in pek çok resmi bulunuyor (son renkli resim, Resim 34-37 ve Şekil 46 ve 47). Berossus'un yaslandığı geç dönem tradisyonların-

Şekil 46. Balık kuyruklu Oannes British Museum'daki taşlarda görülüyor. Sağdaki resim bir yıldız ve bir Osiris gözünü gösteriyor. Bu, bir Babil taşında bir Mısır hiyeroglifi demek.

Şekil 47. Asur silindir mühründe balık kuyruklu Oannes. Önünde, her iki kenarında inen oktavlar bulunan jeodetik ağla kaplı bir omfalos taşı görülüyor. Yukarıda göz yıldızı; alt solda da bir "Nommo Ağzı" var.

da, Oannes, Filistinlilerin Dagon adıyla bilinen balık tanrısı şeklinde tanımlanmıştır. Dagon'u, Kutsal Kitaba aşina olanlar hatırlayacaklardır. Oannes, bu dönemde Dagon adıyla bir ziraat tanrısına dönüşür. Berossus'tan elimize ulaşan parçalarda Filistin tradisyonundan bahsedilmez. Berossus'un Filistin tradisyonundan bahsedip bahsetmediğini belki de hiçbir zaman bilmeyeceğiz. Tarihçi Apollodorus'un sakladığı Berossus parçalarındaysa şunları okuyoruz: "Eritre Denizi'nden önceki gibi bir varlık daha ortaya çıktı. Balıkla insan arası aynı karmaşık biçimdeydi. Adı Odakon'du." Odakon, "Dagon"un bozulmuş bir biçimini andırıyor. Tabi, "Dagon", "Odakon"un değiştirilmiş bir biçimi değilse.[1]

Apollodorus, Aristo'nun talebesi olan Abidenus'u, Oannes'in dışındaki yüzer-gezer varlıklardan söz etmediği için eleştirir. "Abidenus'un bahsetmedikleri hakkında" diye konuşur. Böylece Apollodorus, Abidenus'un ihmal ettiği ayrıntıları veren Berossus'a özel bir dikkat gösterir. Şimdi göreceğimiz gibi bu çok

önemli bir noktadır. Berossus, Apollodorus'un anlattığına göre, yüzer-gezer varlıklar için ortak "Annedoti" adını kullanmaktadır. Annedoti(ler), tanrı değil, "yarı-demon" (*) olarak tanımlanırlar. Bir süre "Annedoti"nin bu varlıklar için uygun ve geleneğin onayladığı bir isim olduğunu düşünmüştüm. İsimleri önemliydi çünki daha önce gördüğümüz gibi, Dogon kabilesi de uygarlıklarını balık kuyruklu yüzer-gezer varlıkların kurduğunu ve bu varlıkların Sirius yıldız sisteminden geldiklerini söylemişlerdi. Eğer Sirius sisteminde bir gezegende yaşayan akıllı varlıklar varsa, yüzer-gezer oldukları, insanla yunus balığı arasında bir tür oldukları anlaşılıyordu. Onlardan söz ederken kullanacak bir isim olması gerekiyordu.

Bunu düşünerek, Berossus'un yazılarının Cory tarafından yapılan çevirilerinde tercüme edilmeden bırakılmış "Annedotus" kelimesinin anlamının peşine düştüm. Berossus tercümelerini bir de itinalı Apollodorus'tan dinledim ve tercümelere dikkat ettim: "Annedotus, Musarus Oannes Eritre Denizi'nden çıktığı zaman..." deniyordu. Eritre Denizi bugün Kızıldeniz, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu olarak ayrı isimlerle bilinen denize eskilerin verdiği addı.

Çevrilmeden bırakılmış "Musarus" ve "Annedotus" isimleriyle ne kastediliyordu? İlginçtir, Cory'nin *Ancient Fragments*[2] (Antik Parçalar) adlı kitabını bizzat alıncaya dek, "Musarus" ve "Annedotus" kelimelerinin çevrilmeden bırakılmış olduğuna hiç dikkat etmemiştim. Kütüphanelerde insan aceleyle bu ayrıntıları atlayabiliyor. Carl Sagan'ın *Intelligent Life in the Universe*[3] (Evrende Zeki Hayat) adlı kitabındaki Apollodorus alıntılarını da gözden kaçırmış olmalıyım. Bu kitaba, Berossus'dan kalan parçalarının tam bir tercümesini eklemeye bunun için karar verdim. Bütün materyal birarada el altında olmadıkça, bir şeyler kolayca gözden kaçabiliyor. Satır aralarını okuyup, yeni fikirler edinmenizi sağlayacak sayıda mukayese imkânınız olmuyor.

Berossus'dan en sık alıntılar Miletli Alexander Polyhistor'un çalışmasından yapılıyor.[4] Sorun da burada çünki Polyhis-

(*) Antik Yunan'da bir demon yarı ilâhî ve yardımsever bir ruhtur; bir yarı-demon ise ruh değil de doğa ötesi veya paranormal nitelikleri olan bedenli bir varlıktır.

tor *"annedotus"* ve *"musarus"* kelimelerini kullanmamış. Abidenus'un versiyonunda ise *"annedotus"* bir özel isim görünümünde: "O devirde Annedotus adlı bir yarı-demon, Oannes'e çok benziyormuş, gene denizden çıkıp gelmiş..." *Musarus* kelimesini ise Abidenus hiç kullanmıyor.

Böylece kelimelerin anlamları için bir sözlüğe döndüm. Eğer basit ve açık anlamları olsaydı Cory bu sözcükleri İngilizceye çevirirdi diye düşünüyordum. Ama sandığımın aksine manaları basit ve kesindi: *"Musarus"* "tiksinti verici", *"annedotus"* ise "iğrenç" demekti.

Şimdi neden başlangıçtaki küçük hikâyeyi yazdığımı anlamış olmalısınız. Orta Doğu'daki uygarlığı kurduğu kabul edilen varlıklar, kendilerini sayıp dev heykellerini yapmış Babilliler tarafından (Resim 34) "tiksinti verici iğrençlikler" olarak anlatılıyorlar. Bu ifadelerin şüpheyle karşılanmasına yol açabilecek tek şey, Babil geleneğinin her şeyini borçlu olduğu yüzer-gezer varlıkları iğrenç, korkunç, mide bulandırıcı olarak tanımlamış olması. İcatla gelen bir tradisyonun olağan akışı, kurucuları olan tanrı ya da kahramanları övmek, şanlandırmak şeklinde olmalıydı; çünki uygarlığın köklerini bu geleneğe borçlular! Aksine "akıllı hayvanlar" şeklinde ifadelerle karşılaşıyoruz (Alexander Polyhistor'un aktarımı). Demek ki şaşkın ve müteşekkir öğrencilerin mideleri bulanıyormuş. Dahası, gelenek bunu açık açık kabul ediyor!

Tiksinti meselesi zor bir konu. Kısmen, küçükken öğrendiklerimizin bir sonucu. Psikologların bu konuda söyleyecek çok şeyleri olmalı. Ancak kökeni ne olursa olsun, bir kez yerleştikten sonra denetlenmez hâle geliyor. Bir kişi yılan ya da örümcekleri tiksindirici buluyorsa, bu tavrın değiştirilmesi çok yoğun telkin gerektiriyor; başarı olasılığı da en düşük düzeyde. İnsanlık olarak ince, sürünen, bir şeyler salgılayan, kaygan ya da kıvrılan tüm varlıkları itici bulma eğilimindeyiz. Bu çeşit varlıklardan hoşlanan kişiler ise hastalıklı olarak düşünülüyorlar. Bir zamanlar yatak odasında bir boa yılanı besleyen bir kız tanımıştım. Her perşembe ona canlı bir fareyi elleriyle verir ve bu sahneyi seyretmekten büyük bir zevk alırdı. Gece karanlığında yılanın çıkarttı-

ğı tıslamaları duymaktan hoşlanırdı. Niyetim, sıra dışı zevkleri için bu kızı eleştirmek değil ancak okuyucuların çoğu kızın bu ilgisini başka bir şeylere yöneltmesi gerektiğini düşünmüş olmalılar. Bu çeşit fanteziler, kimseye zararı olmasa da (fare hariç) patolojik olarak niteleniyor.

Bizim bu çeşit antipatilerimize rağmen, itici tasnifimize giren zeki varlıklar, uzayda yakınlarımızda olabilirler. Dış görünüşlerine rağmen bizim uygarlığımızı da belki onlar kurdular ve yıldızlar arası seyahat edecek gelişmişlikte bir teknolojiye sahipler. Mizahî olan bu. Yaşamın bütün diğer zevkleri kaybolduğunda mizah hâlâ varlığını sürdürüyor. Hem insanlara hem de Annedoti(lere) hararetle tavsiye ederim.

Alexander Polyhistor'un aktarımıyla Berossus, yüzer-gezer varlıkları şu şekilde anlatıyor:

> Varlığın tüm bedeni balığınki gibiydi; balık kafasının üzerinde bir başka kafa ve aşağıda da ayaklar vardı, bunlar insanınkilere benziyorlardı, bir de balık kuyruğu bulunuyordu. Sesi ve dili gelişmiş ve insan sesi gibiydi; bir çizimi bugüne dek ulaşmış... Güneş batınca bu varlık tekrar denize döner, geceyi derin sularda geçirirdi. Çünki amfibyendi.

Peki efendim, kimdir bu Berossus? Ona ne kadar güvenebiliriz? Cory'nin, pasajın önüne eklediği kendi yorumundan aktarıyoruz:

> Berossus bir Babilliydi. İskender döneminde yaşadı. Bir süre Atina'da kaldı. Birçokları Kalde tarihini Yunanca yazdığını söylerler. Bir Belus (Bel veya Baal) rahibi olarak Kaldelilerin bütün tapınak kayıtlarına, ilim ve tradisyonlara ulaşabiliyordu. Çalışmasını dürüstçe kaleme almış gibidir. Önceki dönemlerin tarihini tapınak duvarlarındaki tasvirlerden aktarmıştır. Yazılı kayıtlardan ve geleneksel bilgiden pek tartışılmayacak derecede yararlanmıştır. Belgeleri birbiriyle karşılaştırarak düzeltip düzenlemiştir. Sonuçta bu ilginç tarih çalışması oluşmuş... İlk kitap elbette Babil'in bir tarihiyle açılıyor... İkinci kitap tufan öncesi dünyanın kapsamlı bir tarihidir. İlk iki parçanın da bu bölüme dahil edilmesi gerekir.

Berossus'un yazdıklarını aktarmış iki yazara gelince; bunlardan Aristo'un talebesi Abidenus bir *Asur Tarihi* yazmıştı, bu kitap kaybolmuştur; Megasthenes ise bir *Hint Tarihi* yazmıştı, o da kayıptır. Berossus'tan parçalar aktaran dört yazardan hiçbirinin eseri elimize tam olarak ulaşmamıştır. M.S. 4. yy. Hristiyan tarihçisi Eusebius ya da M.S. 9. yy. Bizans tarihçisi Syncellus ise önceki yazarların aktardıkları tüm Berossus pasajlarını çalışmalarına aynen geçirmişlerdir. Öyle görünüyor ki orijinal Berossus kitapları, Abidenus, Apollodorus, Megasthenes ve Alexander Polyhistor'un eserlerinden çok önce kaybolmuştur. Gizli bir Bizans manastır kitaplığı, Helenistik dönem bir Mısır papirüsü ya da yeni bulunacak bir Babil tableti ortaya çıkmadıkça, şu an üçüncü elden sahip olduklarımız dışında Berossus hakkında yeni bir şeyler de öğrenecek değiliz. Belki bu kitaptaki Ek 3 bir yardım sağlayabilir. Çünki 1876'dan bu yana Berossus'un çalışmaları ilk defa yayınlanıyor.[5]

Plutark'ın ilginç bir hikâyesi var: "Dahası, Eudoxus Mısırlıların Zeus'la ilgili bir mitsel geleneği olduğunu söyler; bacakları bitişikmiş, yürüyemezmiş..."[6] Bu, kulağa Sümerlilerin yürümek için bacaklar yerine yüzmek için kuyruğu olan yüzer-gezer Oannes'i gibi geliyor.

1997'de eklenen kısım

Bu kitabı ilk yazdığımda Yunan mitolojisinin insan bedenli, yüzer-gezer, balık kuyruklu varlıklarla dolu olduğunu bilmiyordum. Yunan mitolojisine aşina olduğumu sanıyordum, öyleydim de ama Yunan mitolojisindeki yüzer-gezer varlıklar dikkatimden kaçmıştı ya da ben onların gerçek önemini idrak edememiştim.

Bilhassa ilginç olan şey, bunların sayılarının çokluğudur. En eskilerinden biri Nereidler denilen elli kızı olan Nereus'tur (Resim 28). Bilginler bunun orijinal Yunan deniz tanrısı olduğunu düşünürler, daha sonra yerini Poseidon (Neptün) almıştır. O, "Denizlerin İhtiyar Adamı"dır. Hesiod (M.Ö. 8. yy.) ondan şöyle söz eder: "Ve Denizler Nereus'un babasıdır, onun çocuklarının en büyüğüdür; hakikatlidir ve yalan söylemez; ve insanlar ona İhtiyar Adam derler çünki güvenilirdir, dürüstlüğün kanunlarını

unutmaz ama adil ve merhametli düşünür."[7] Bir başka İhtiyar Adam ise Proteus'tur. "Denizlerin İhtiyar Adamları" Herkül'ün de keşfettiği gibi eller arasından kayıveren, eğer onlarla güreşe tutuşursanız şekil değiştiren tiplerdir. Ama muazzam bilgelerdir ve her şeyi bilirler, gelecek olayları önceden bildirebilirlerdi; tabi onları bildiklerini size anlatmak için kandırabilirseniz. Denizkızlarına pek düşkündüler, tabi deniz erkekleriydiler. Çünki balık kuyruklu ve insan bedenliydiler ve bizim gibi konuşmaktaydılar. Ve kollarını hiç güçlük çekmeden bir denizkızına dolayıveriyorlardı.

Bir başka çok eski yüzer-gezer de Kekrops'tur. Atina'nın kurucusu, ilk kralıdır ve Athena gelip de kendilerine Atinalılar demeye başlamalarından önce kendilerine Kekropyanlar diyen şehir sakinlerine adlarını veren kişidir. Kekrops Şekil 48'de Athena ile görülmektedir; oğlu Erichthonios'un bakımını ona vermektedir. Kekrops da oğlu Erichthonios da balık kuyruklu ve insan bedenlidir (buna "iki-biçimli" denir). Zaman geçtikçe, bu figürlerin birçoğunda balık kuyrukları gittikçe yılan kuyruğunu daha çok andırmaya başlamıştır. Athena'yı Atina'da hoş karşılayan Kekrops'tur; o ve Poseidon arasında Atina diyarı Attica'nın baştanrısının kim olacağı ile ilgili bir tartışmada Athena'nın lehine karar vermişti. Aristofanes'in *Plutus* adlı oyununda Kekrops'un Mısır'dan geldiğine dair bir bilgi geçer. Diodorus Siculus (M.Ö. 1. yy.) Mısırlıların da bunu iddia ettiklerini söyler.[8]

Kekrops'un balık kuyruklu ya da yılan kuyruklu oğlu, belirtildiği gibi Erichthonios'tu. Adının bir başka biçimi Erechtheus'tur. Daha sonraları bu iki isim ayrıldı ve bunların iki ayrı kişi olduğu düşünülmeye başlandı. Atina'daki Akropolis'e aşina olan herkes filozof Sokrat'ın bir taş ustası olarak çalışmış olduğu Erekton'u bilir. Burası ismini Erechtheus/Erichthonios'dan almıştır. Bir zamanlar Akropolis'te garip bir tuzlu su pınarı varmış ve bunun Poseidon'un emri üstüne fışkırdığı söylenir ama adı *Erechtheis thalassa*'dır ve oradaki ayinlerde Erechtheus adına Poseidon'a dualar edilmiştir![9] Poseidon daha sonra Erechtheus'u (oğlu Eumolpus'un katledilişinin öcünü almak için) öldürür; demek ki bu çok erken mitolojide çok garip bir çelişki mevcut. Erechthe-

Şekil 48. Sağda Atina'nın ilk kralı ve mitsel kurucusu olan balık kuyruklu (yılan kuyruklu hâle gelmektedir) Kekrops görülüyor. Aşağıdan uzanan iri kadın tanrıça "Toprak", Gaia'dır; Kekrops'a daha sonra kral olacak Erichthonios adlı, küçük balık kuyruklu bir varlık doğurmuştur. Bebek, tanrıça Athena'nın himayesine verilir. Kekrops Atina ve Attica'yı sembolize eden bir zeytin dalı tutmaktadır. Bunun, Erichthonios'un Doğumu'nun en eski tasviri olduğu düşünülmektedir; daha sonraları Atinalı vazo ressamlarının en sevdiği tema olacaktır. Ilissos'taki bir mezardan çıkartılmış olup M.Ö. 5. yy. ortalarına tarihlenmektedir. Tanrıça Athena'nın ardından Atinalılar diye adlandırılmazdan önce, Atina sakinleri kendilerine Kekropyanlar demekteydi.

us'un kızları Hyade'ler idi. Diodorus Siculus, Mısırlıların, Erechtheus'un Atina'ya gelen ve kral olan, Elözis Gizlerini Mısır'dan getirip Greklere tanıtan bir Mısırlı olduğunu iddia ettiklerini söylemiştir.[10] Öyleyse, Atina'nın kurucusu olan iki mitsel yüzer-gezer ya da yarı insan/yarı yılan canavar olan Kekrops ve oğlunun Mısır kökenli olduklarına dair gelenekler mevcuttur.

Sonra, Homer'in *Odise*'sinden tanınan Scylla vardı; korkutucu, balık-kuyruklu bir karakterdi ve kemerinden bir ya da belki de üç, hatta bazen daha da fazla köpeğin kafası çıkardı; bu onu daha da ürkütücü kılmaktadır (bkz. Resim 29). Hesiod bizlere Scylla'nın, Sirius'un altdünyadaki dengi olan Hekate'nin kızı ol-

duğunu söylemektedir.[11] Şüphesiz belinden köpeklerin çıkıyor olmasının nedeni budur, Köpek Yıldızı temsil eder, annesi ise elli başlı cehennem bekçisi Cerberus'tur, onu korur, yani köpekler ailedendir. Scylla'nın iki-biçimli yapısının balıktan insana dönüştüğü nokta olan belinden köpek kafalarının çıkıyor olması son derece ilginç bir olgudur; bunu açıklamış olan bir mitolog tanımıyorum. Dolayısıyla olası bir açıklama sunuyorum: Plutark, "İsis ve Osiris" adlı eserinde Anubis'ten söz ederken şöyle der:

> Neftis Anubis'i doğurduğunda, İsis çocuğa sanki kendi çocuğuymuş gibi davrandı; çünki Neftis Yeryüzü'nün altında ve görünmez olandır, İsis toprağın yukarısında ve görünür olandır ve bunlara dokunan çember, ki ona ufuk denir, her ikisinin ortak noktasıdır, Anubis adını alır ve bir köpek biçiminde temsil edilir; çünki köpekler hem gece hem gündüz görebilirler. Ve Mısırlılar arasında Anubis'in bu yeteneğe sahip olduğuna inanılırdı; tıpkı Yunanlılar arasında Hekate'nin öyle düşünülmesi gibi, Anubis de bir Olimpos tanrısı olduğu kadar aşağı dünyanın da bir ilâhıdır.[12]

Daha önce belirttiğim bu pasaj, İsis Sirius'un görünen kısmını (Sirius A) temsil ederken, İsis'in kız kardeşi olan Neftis'in, "karanlık tanrıça"nın da görünmeyen kısmını, Sirius B'yi temsil ettiğini açıkça belirtmektedir. Daha önce gördüğümüz gibi, "çember" Anubis denilen Sirius B'nin yörüngesidir. Anubis ayrıca "ufuk" olarak da adlandırılırdı. Mısırca "ufuk" *aakhu-t* idi ve kısa bir süre önce ilgimi çeken şey aynı zamanda Büyük Piramit'in bir başka adının da *aakhu-t* olmasıdır. Dolayısıyla Anubis'in bir başka adı *Aakhuti* olmalıdır çünki "ufukta yaşayan tanrı" anlamında kullanılmaktaydı; ve Plutark'tan gördüğümüz gibi bu Anubis'tir. (Mısırlılar bazen Ufukta-Olan-Horus'tan söz ederler ama bunu yaparken onu tanımlama eğilimi gösterirler. Bu garip Ufukta-Olan-Horus adı, küçük bir yerde izah edilemeyecek kadar karmaşıktır.) Bu yeni baskının ilk bölümünde Büyük Sfenks'in bir aslanı temsil etme amaçlı olmadığını açıklamıştım; gövdede hiçbir aslansı özellik yoktur (yele yok, ucu kabarık tüylü kuyruğu yok, yüksek kalça kemikleri yok). Sfenks'in aslan değil, bir köpeği temsil ettiğine ve aslında bunun Anubis'in devasa

bir heykeli olduğuna inanıyorum. Baş kısmı ya ilk başta Anubis'ti ve daha sonra (arkeologlar baş kısmının daha sonraki dönemlere ait bir firavunun yüzünü temsil etmek için yeniden yontulduğunu sık sık önermekteler) megaloman bir firavun tarafından kendi suretinde yeniden yontuldu ya da Anubis bedeni her zaman için bir insan başına sahipti. Her neyse, Sfenks'in aslan veçhesi tam bir fantezidir ve herkesin sorgulamaksızın bu saçmalığı bu kadar uzun zamandır kabul etmesi beni çok şaşırtıyor! Sfenks'in gövdesi sadece bir yüzyıldan beri görünür hâldedir ve bunun bir aslan olduğunu ilk söyleyenin kim olduğunu merak ediyorum. Sfenks'in bir aslan olması gibi yanlış bir kavram bir kez tutunduğunda, bunu hiç kimse sorgulamaz. Sfenks aslında bir köpektir ve Sirius, Köpek Yıldızdır.

Bu hipotez altında, Giza Piramit Kompleksi, merkez yapının, *aakhu-t*'un *Aakhuti* tarafından korunduğu bir yerdi. Daha uygunu ne olabilir?

Ama Plutark'ın, İsis ve Neftis arasındaki bölünmeyle Anubis'in bağlantısı hakkındaki düşünceleri görünce, ki bu bağlantıda Anubis ortadaydı, Syclla'da sembolize edilenin tam da bu olduğunu anlayabiliriz. Çünki onun *ortasından* bir köpek çıkmaktadır. Mısır geleneğinde Anubis bir dişi biçimi (İsis) diğer bir dişi biçimden (Neftis) ayırır; halbuki Yunan döneminde bir köpek, tek bir dişi biçimi tam ortasından ayırmaktadır. Demek ki yüzergezer Kekrops ve Erichthonios'un Mısır kökenli olabileceği bahsinde gördüğümüz gibi, Scylla için durum pekâlâ böyle olabilir. Ama onun bu garip anatomisi daha büyük sırları saklamaktadır ve bu sırlar, Sirius sistemi ile ilgilidir.

Burada bir başka olası bağlantı var. Mısırca *meh* kelimesi Mısır ölçüsü kübit için kullanılan bir addır, modern bilginler bunun 0,525 metre olduğunu söylerler. Aynı zamanda kraliyet kübiti de deniyordu ve İsis, Neftis ve Osiris dahil büyük sayıda tanrının koruması altındaydı. Ama kübitin bir diğer adı *aakhu meh* idi, belki de eski bilgilerin bir kısmı kübit ve Büyük Piramit (hiç de şaşırtıcı değil!) ve ayrıca bir yörünge hâliyle *mükemmel* bir ölçü olan Anubis arasında özel bir bağlantı olduğuyla ilgiliydi. Ve belki de Mısırca *mehit* kelimesinin "balık" ve *mehuiu* kelimesinin

"insanlığı yok eden büyük tufan" için kullanıldığını da belirtmek gerekiyor. Kraliyet kübiti ve Büyük Tufan ya da balık veya balıkadamlar arasında bir bağlantının amaçlanıp amaçlanmadığı, üzerinde düşünülmesi gereken bir başka konudur. Ama burada daha fazla üstünde duramayacağız. Özellikle ilgilendiğimiz şey Scylla'nın biçiminin sembolizmi ve Sirius bilgeliği ile ilişkileridir. O, antik dünyadaki yüzer-gezerlerin en garibi idi, bu kesin.

Bir başka ünlü Yunan yüzer-gezeri Triton idi. Sonraki zamanlarda, çoğaldı ve "tritonlar"dan söz edildi. Vazo ressamları ve yontucular için dalgalarda oynaşan birsürü triton oluşturmak eğlenceliydi. Son derece hoş rokoko etkisi yaratmaktaydı. Ama başlangıçta sadece bir Triton vardı. Şüphesiz, bir balık kuyruğu ve bir insanın bedenine sahipti. O da bir başka Denizlerin İhtiyar Adamı idi. Aslında, daha önce sözü edilen Nereus ve Proteus'a ek olarak dört tane daha var: Glaucos, Phorkys, Palaimon ve Nigayon da Denizlerin İhtiyar Adamlarıydılar. Böylece sekiz ediyorlar.

Triton adı önemlidir. Aynı zamanda Libya'daki Triton Gölü'nde bulunan Kehanet Oktavı merkezinin de adıdır, burası bir versiyona göre tanrıça Athena'nın doğum yeridir. Aryanların beraberlerinde Hindistan'a Trita adlı bir su tanrısı geleneğini de götürmeleri ilginçtir, bu tanrı en eski Sanskritçe metinler olan Vedalar'da görünür.[13] Bu da bu adın ve tanrının son derece eski oluşunu göstermektedir; bu ise Triton/Trita'nın M.Ö. 1500'ler civarında, Orta Asya'dan geçerek Hindistan'a gelen ve denizlerden çok uzaklarda yol alan ve tanrıyı yanlarında götüren yabancı bir halk tarafından ihraç edilebilir olduğunu gösterir. Kapsamlı bir Sanskritçe sözlük yazan Monier-Williams, Yunanca *tritos* kelimesinin *Trita* kelimesinin eşanlamlısı olduğunu yazar, böylece isimler arasındaki ilişki kabul edilmiştir, ve "üçüncü" anlamına gelirler.[14] Trita pek gizemli bir figürdür. Dağıtıcı iblislere karşı dövüşür ve tanrıların nektarının koruyucusudur. Sihirli kutsal içeceği, somayı hazırlayabilmekte ve tanrılara vermektedir. Kaotik düzensizliğe karşı verilen savaşta tanrı İndra ile ilişkilendirilir, rüzgâr tanrısı Vayu'nun ve ikinci dereceden rüzgâr ilâhları olan Ma-

rutların dostudur. Diğer adı Aptya, "su ilâhı"dır ve dünyanın en uzak bölgelerinde oturduğu düşünülür. Uzun ömür bahşedebilirdi ve kutsal metinleri kısmen şahsen yazdığı söylenir. Onun bir kuyuya kapatıldığını[15] anlatan bir hikâye vardır, Sümer Enki'sinin Abzu'sunda (su dolu bir oda veya "derinlik") kapalı kalması hikâyesinin bir yankısı olabilir. Triton'un adının "üçte biri" anlamına gelmesi de Sümer ve Babil gelenekleri açısından çok ilginçtir, çünki tanrı Enki'nin (Ea'nın) adı olan *Şanabi* harfiyen "üçte iki" anlamına gelir. Gılgamış da "üçte ikisi tanrı, üçte biri insan" diye tarif edilmiştir. Üçte iki ve üçte bir aynı zamanda Merkür gezegeninin yörüngesiyle ilgili olan kutsal hesaplamaların da bir parçasıdır. Ve Pisagorculara (*) göre suyu sembolize eden mistik üçgenin de üçte iki ve üçte bir açıları vardır. Bu meselelerin tümünü Gılgamış Destanı çevirimin notlarında uzun uzadıya tarif ettim, bu nedenle burada tekrarlamayacağım.[16] Ama Triton/Trita geleneklerinin Sümer-Babil bilgilerini koruduğu açık görünmektedir; Triton, Oannes tipi kültür-kahramanı yüzer-gezer varlıklardan ya da *annedoti*lerden biridir.

Hesiod'un M.Ö. 8. yy.daki *Theogony*'si Triton adından söz eden en eski metindir, Hesiod'a göre Triton "denizin derinliklerine sahiptir" ve Poseidon'un bir oğludur.[17] Triton o sıralarda Hindistan'a doğru bir hayli yol almıştı, Hesiod'dan 700 yıl önce Aryanlarla birlikte ayrılmıştı. Daremberg ve Saglio, Triton'un "başlangıçta bağımsız bir tanrı" olduğuna kaniler ve bir oğul olarak Poseidon'a bağlanışı daha sonralara aittir, deyip ayrıca eklerler:

> Oldukça eskilerde, onun dünyanın Grek Aeolianlarınca meskûn edilen iki bölgesinde yerleşmiş olduğu görülebilir: Boeotia'da ve Girit'te... (Boeotia'da da bir Triton nehri vardır)... Girit'te Itanos'ta, paraların üstünde yer alır. Bu Girit ilâhı, adı Apollon'un bir lâkabı hâline gelen ve başlangıçta (Girit'te) Knossos'ta olan kültü Akdeniz havzasına yayılan ve dönüştüğü yer olan Delf'te kurulan yunus tanrı Delfinos değil mi, diye sorulabilir. Benzer biçimde, Itanos vatandaşlarının Sirene'nin kurulmasına katkıda bulunduğu Libya

(*) Klâsik Yunan'da kutsal matematik ve müzik teorilerini inceleyen ve bir gizli felsefe derneğine sahip olan Fisagor takipçileri; Eflâtun'un öğrencilerinden bazıları Fisagor sempatizanıydılar.

sahilinde bir Triton Nehri ve kıyılarında birçok kozmogonik efsanelerin geçtiği Triton Gölü vardır (bugünki Farun veya el-Ludeah). Suriye kıyılarının balık tanrılarının en azından sanatsal biçimlemedeki tesirini görmemezlik edemiyorsunuz: Azoth ve Gaza'da tapınılan yarı insan-yarı balık canavar biçimindeki Dagon, Askolon'da bir tapınağı olan benzer dişi ilâh Derceto. Hatta Afrikalı Triton'un, Yunanlılarca kendi deniz tanrılarının en karakteristik özellikleri tarafından asimile edilmiş tamamen Libyalı bir ilâh olması bile mümkün. Argonotlar efsanesinde önemli bir rol oynamıştı; kahramanlara yön bulmalarında yardımcı olmuş, Sirt Körfezinin (Libya yakınındaki sığ sular) tehlikelerinden kaçmalarını sağlamış ve onlara gelecekte olacak şeyleri göstemişti. Attica ve Euboea sakinleri, Korent, Bizans, Troezen kasabaları da eşit biçimde Triton'u eski bir döneme ait diye bilmekteydiler. Son olarak da onun Bizans'ın karşısındaki bir şehrin, Karistos'un, Cyzicus'un, Bithina'daki Nikodemia'nın, Agrigentum'un ve Skylletion'un madenî paraları üstünde görebilirsiniz.[18]

Hindistan'daki Trita gibi, Triton da Büyük Tufan ile ilişkilidir. Daremberg ve Saglio şöyle anlatırlar:

Gigantomachy'de (*) onu babasının (Poseidon) yanında savaşırken görürüz, "büyük deniz kabuğundan çıkan korkunç ses tanrıların hasımlarını kaçırdı". Yatışan Zeus Dünya'yı insan ırkına verirken Tufan sularının çekilmesini sağlayan oydu. Anlaşılan o ki Poseidon güçlerinin bir kısmını ona vermiştir. İsterse deniz kabuğunu öttürüp sakin denizlerin sularını kabartabiliyordu. Üç çatallı asasıyla kayaları sarsıyor ve okyanusun derinliklerinden adaların ortaya çıkmasını sağlıyordu. Diğer deniz tanrıları gibi, özellikle de Nereus ve Proteus gibi kehanet becerisiyle donatılmıştı... Babasının yanında, Hermes'in Zeus yanındaki rolünü oynamaktaydı: Tanrılardan mesajlar taşıyordu... Theseus'a yardım etti... Phrixus ve Helle'ye (altın post ile bağlantılı olarak), Argonotlara ve Diyoskoridlere eşlik etti... Rodoslu Apollonius, onun kalçalarından yukarısının kutsanmış tanrıların bedenlerine benzer biçimde olduğunu ama böğrünün iki yanının altında muazzam bir deniz canavarının kuyruğunun iki ucunun uzandığını söyler... başlangıçta (bu tip beden) Denizlerin İhtiyar Adamına... Nereus ve Glaucos'a...

(*) Tifon ve Zeus arasındaki büyük savaş.

aitti. Daha önce söylediğimiz gibi, Triton Denizlerin İhtiyar Adamı'nın halefidir ve yarı insan, yarı balık deniz canavarları temsillerinde o vardır.

Aslında tamamen bir insan formundan kaynaklanmış olduğu önermesini destekleyecek bir şey yoktur... ama sanatsal biçimi üstünde Şark modellerinin tesiri dikkatimizi çekti. Tanrı Dagon Sargon'un Sarayındaki rölyefler üstünde, Babil silindir mühürlerinde, Fenike ve Pers paralarında, Greko-Fenike yapımı, bokböceği şeklinde ve uğurlu sayılan taşlarda Yunan Triton'unkine benzer biçimlerde sık sık betimlenmiştir.[19]

Bedeninin yarısı insan, alt yarısı ise bir ejderha veya büyük bir yılan olan son derece önemli bir başka mitolojik figür ise Tifon'dur (Şekil 49'da Zeus ile savaşına bkz.). Tifon, tıpkı Scylla gibi hiç de hoş olmayan bir öfkeye sahipti. Daremberg ve Saglio ondan şöyle söz ediyorlar:

Fenike Set'inin Yunan mitolojisinde yaşamaya devam ettiği çoğul biçimlerden biridir. Mısır efsanesinden bilindiği gibi Set, Tifon diye de adlandırılır (bu, Plutark'ın Yunanca Mısır mitolojisi yazarken Set'e verdiği isimdir), Osiris'in kardeşidir. Osiris ışıktır; Set ise tam tersine fırtına ve kasvet tanrısıdır... Tifon'un Şark'taki kökeni bu benzerliklerle iyice gösterilmiştir. Dahası çoğu yazarlar ve Homer, Tifon'un ikamet ettiği yeri Kilikya (Anadolu'da Adana bölgesi) olarak belirtirler... Pindar bize Tifon'u, yüz başlı bir canavar olarak gösterir... Ressamlar onu (ek olarak) gökyüzündeki öfkeli sıçramaları vurgulamak için kanatlarla temsil etmişlerdir (Şekil 49'da görüldüğü gibi)... Canavarın bacaklarının yerini yılanlar almıştır... Zeus ile çatışma hâlindedir ve bu çarpışmada dünyanın ateşi onu doğrudan gökyüzündeki ateşe taşımıştı... Zararlı rüzgârların (*vente*), Tifon ve (bir başka iki-biçimli yaratık, yukarısı insan ve alt kısmı yılan olan, Dünya'nın altındaki bir mağarada yaşayan ve son derece kötü, korkunç bir nefesi olan) "engerek" Echidna'nın çocukları olduğu söylenir. Ek olarak Tifon'da bir Kasırga iblisi de görülmektedir. Echidna ile birleşmesinden, (aralarında) Sfenks, Harpies... Köpek Orthros olan kötü talihli torunları olur...[20]

Burada Tifon ile Sirius'un belirgin ilişkisini görmekteyiz: O ve canavar karısı, Köpek Yıldızını temsil eden kozmik köpek

Şekil 49. Elinde bir şimşek tutan Zeus; elli başlı olduğu söylenen (ancak sadece biri görülmektedir) ve Zeus'un hükümdarlığına isyan edenlerin lideri olan vahşî Tifon ile çarpışıyor. Tifon, Osiris'i öldüren ve parçalara ayıran Mısır tanrısı Set'in Yunan versiyonudur. Yunan geleneğinde Tifon, tıpkı Kekrops, Erichthonios, Nereus, Triton, Scylla ve diğerleri gibi, bacakları olmayan balık/yılan kuyruklu bir canavardır. Ama onlara hiç benzemeyen yanı, göklerin düzenine karşı isyanda başrolü oynamasıdır. Zeus onu en sonunda, doğu kehanet oktavlarının kutsal merkezlerinden biri olan Kasion dağına kovalar. Bir Yunan vazo resminden.

Orthrus'un ana babasıdır. Ayrıca biraz önce köpek Anubis'i temsil ettiğine inandığımı söylediğim Sfenks'in de ana babasıdırlar. Ve şüphesiz Tifon'un ya elli ya da yüz başı vardır; bu sayı Anubis'in, Sirius B'nin yörüngesini oluşturan yıllardır. Tifon ve Echidna aynı zamanda, elli başlı cehennem bekçisi Cerberus'un da ana babasıdır.

Hesiod'un onları anlatışı tüylerinizi diken diken ediyor:

> ...öfkeli Echidna'nın bir yarısı delici gözleri ve bembeyaz yanaklarıyla bir peri ve diğer yarısı büyük ve ürkütücü, benekli derisiyle kocaman bir yılandır; kutsal toprağın gizli kısımları altında çiğ et yer. Ve orada, ölümsüz tanrılar ve fânî insanlardan çok uzakta içi oyuk bir kayanın altında çok derinlerde bir mağarası vardır. Tanrılar orada ona içinde yaşayacağı muhteşem bir ev verdiler: Arima'da (Kilikya), toprak altında muhafızlık eder; aman bilmez Ec-

hidna, ne ölen ne yaşlanan peri.

İnsanlar Tifon'un delici bakışlı periye cüretkâr, korkunç ve kanunsuz yaklaştığını ve onunla birleştiğini söylerler. Böylece o da şiddetli evlâtlar doğurur; ilk olarak Geryones'in bekçi köpeği Orthrus'u, derken bir ikinciyi, alt edilemez ve tarife gelmez bir canavarı, çiğ et yiyen, Hades'in boru sesli bekçi köpeği, yorulmaz ve güçlü Cerberus'u doğurur. Ve tekrar bir üçüncüyü, Lerna'nın kötü niyetli Hydra'sını (yüz başı vardır)... Echidna [kendi oğlu] Orthrus'a kendini verir ve ölümcül Sfenks'i doğurur...[21]

Burada İsis ve önem bakımından babası Osiris'i geçen kendi oğlu Horus arasındaki ilişkiye üstü kapalı bir gönderme var. Yunan Sfenks'i, annesiyle evlenen Odipus hikâyesiyle yakından ilişkilidir. Klâsik dönemlerde insanları ilgilendirir gibi görünen Odipus hikâyesinin kökeninin daha eski mitolojik ögelere, belki de annesi Echidna ile çiftleşen Orthrus'a dayandığını öneriyorum. Yunan Sfenks'i bu iki ana-oğul çiftleşmesinin arasındaki bağlantıdır. Ve belki de tüm bu hikâyelerin nihaî kökeni annesi İsis'in eşi ve babası Osiris'in halefi olan Horus'la ilgili Mısır motifinden türemiştir; en azından Mısır hikâyesinin tüm ince ayrıntılarını takdir edemeyen Yunanlılara böyle görünmüş ve babasının yerini alan ve annesiyle biraz fazla samimî olan bu oğulun durumunu dedikodu dergilerinin bakış açısıyla heyecansal biçimde ele almış olabilirler.

Ve demek ki, gördüğümüz gibi, Yunan mitolojisinde Oannes ve Dagon'dan türetilmiş, Sirius geleneği ile ilişkili, sık sık Mısır'dan geldiği bilhassa söylenen ve İsis, Anubis ve hatta Sfenks ile ilişkili kalabalık bir balık kuyruklu deniz karakterleri var.

Resim 31'de, Bizans'ın karşısındaki bir şehir olan Cyzicus'tan gerçekten kayda değer iki heykelcik görmekteyiz. Bunlar tanrıça İsis'i yarı insan-yarı balık bir yaratık olarak gösteriyor! Ve heykelciklerden biri onun kuyruğunun, yine balık kuyruklu kocası Serapis'in (Osiris'in daha geç dönemdeki adı) kuyruğuna dolanmış biçimde tasvir ediyor. Bu heykelciklerin tarihi çok geçtir, Greko-Romen döneme aittirler: M.Ö. sonu, M.S. başı. Ama bunun nedeni o sıralarda Mısır gizemlerinin gizlerinin ortaya çıkı-

yor, pagan Gnostik tarikatlar ve daha sonra Hristiyan Gnostik tarikatlar arasında da yayılıyor olmasıdır; ben buna inanıyorum. O sıralarda sözde Hermetik kitapların, bazen gerçekten eski Mısırca metinlerden yararlanılarak Yunanca yazıldığına inanıyorum; daha önceki bölümlerde uzun uzadıya tartıştığımız "Âlemin Bakiresi" vakasında olduğu gibi. İsis ve Osiris'in balık kuyruklu oldukları kavramı Mısır'da karanlık bir sır olabilir ve bağımsız bir ulus olarak Mısır'ın çöküşünün ardından gizem geleneklerinin dağılmasıyla ortaya çıkmış olabilirdi. Plutark "İsis ve Osiris" adlı eserinde Mısırlıların Yaşlı Horus'un "sakat doğduğunu"[22] söylediklerini aktarırken bir ipucu vermektedir; bu, uygun bacakları olmadığı için yürüyemediği olgusuna bir gönderme gibidir. (Yunanistan'da tanrı Hephaestus'un topallaması da benzer kökenlidir.) Bu dönemden başlayarak İsis tapınımı bir azınlık tarikatı olarak Yunanistan, İtalya ve Küçük Asya'da öylesine yayıldı ki tanrıça kendi firavunlarına birkaç yüzyıl fark attı. Bazıları bu tapınımın, hatırlayacağınız gibi kutsal bir oğul doğuran Bakire Meryem adı altında sürdüğünü söylemektedir. Ama bu meseleleri başkalarına bırakıyorum.

İsis ve Serapis'in (Osiris) birbirine dolanmış, tercihinize göre balık kuyruklu veya yılan kuyruklu imgeleri aynı zamanlarda binlerce mil uzakta, Çin'de bulunan ikonografik bir motife kayda değer biçimde benzemektedir! Ve bu, *Sirius Gizemi*'ni ilk yazdığımda tam olarak hakkını vermediğim bir şeydi. Çünki ancak o zamandan beridir Çin ve Çin kültürü ile bu kadar içli dışlı olabildim. Artık "Oannes" hikâyesinin aslında ne kadar yaygın olduğunu göstermek için Çinli yüzer-gezer kültür kahramanları ve uygarlık kurucuları hakkında bir şeyler söyleyebilirim.

Çinliler uygarlıklarının Fuxi (eski hecelenişi: Fu-Hsi), 伏羲 adında insan başlı ve balık kuyruklu yüzer-gezer bir varlık tarafından kurulduğu geleneğini her zaman korumuşlardır. Gelenekte ona atfedilen tarih M.Ö. 3322'dir.[23] İmparator Yü tarafından kurulan ilk Çin Xia (Hsia) 夏 Hanedanından önce Göksel İmparator idi. Karısı, ki aynı zamanda kız kardeşi olduğu söylenir, Nü Gua'dır (女媧, bazen Nü Wa denir; eski hecelenişi: Nü Kua). Onlar, Oannes Babilliler için neyse odurlar: uygarlığın geleneksel

kurucuları. Fuxi, Çince *Book of Change*'in (Değişim Kitabı) 3. yy.daki Büyük Ek'inde şöyle anlatılır:

> Çok eskiden, Fuxi Gökler altındaki her şeyi yönetmeye geldiğinde, yukarı baktı ve gökyüzünde görülen biçimleri seyre daldı ve aşağı baktı, arz üstünde yer alan süreçleri seyre daldı. Kuşların ve hayvanların modelleri üstünde ve çeşitli doğal yerleşim yerlerinin özellikleri hakkında tefekküre daldı. Elinin altında, kendi bedeninde düşünülmesi gereken şeyler buldu ve uzakta, genelde olayların içinde de aynısını buldu. Böylece parlak Ruhların erdemleri ile ilişkiye girmek üzere ve on bin şeyin ilişkilerini sınıflandırmak için sekiz trigram tasarladı.[24]

Fuxi'nin, *Book of Change*'de yer alan trigram ve heksagram sistemini icat ettiğine inanılır. Bunlar kendisine Sarı Nehir'den yukarı yükselen bir başka yüzer-gezer varlık tarafından ifşa edilir; desenler sırtında gösterilmiştir ("Ho Diyagramı" denilir; M.Ö. 1079'da Çin mahkemelerinde onur köşesinde muhafaza edilirdi).[25] Fuxi Düzenlemesi denilen heksagramların belirli bir biçimde düzenlenmesi, ikili (sıfırlar ve birler) sayılar sistemine karşılık gelen bir benzerliktedir; tüm modern elektronik hesaplamanın temeli olarak kullanılan sistemi Avrupa'ya tanıtan Leibniz bunu fark etmişti.

Fuxi ve Nü Gua kırılmış gökleri tamir ettiler ve Büyük Tufandan sonra uygarlığın kurucuları oldular. Han hanedanlığı döneminde (2000 yıl önce) bu ikisi sıklıkla birbirine dolanmış balık kuyruklarıyla, yer ölçümlerini yapmadaki önemlerini belirten bir gönye ve pergel tutarken betimlenmişlerdir (*Book of Change* onların ağları icat ettiğini de söylemektedir, muhtemelen enlem ve boylamlara bir gönderme). Joseph Needham, M.Ö. 6. yy. tarihli olan ve M.Ö. birinci yüzyılda metin hâline getirilen, günümüze kalan en eski Çince matematik metni olduğu söylenen *Chou Pei Suan Ching*'den [yeni hecelenişi: *Zhou Bei Suan Jing: The Arithmetical Classic of the Gnomon and the Circular Paths (of Heaven)* (Güneş Saati Mili ve Göklerin Dairesel Yollarının Aritmetik Klâsiği)] bir bölümü şöyle çevirmiş:

> Fuxi'nin çok eskilerde göksel kürenin derecelerini nasıl saptadığını sorgulamaya girişebilir miyim? Kişinin göklere çıkabileceği basamaklar yoktur ve arz bir ayak ölçüsü ile ölçülemez... bu rakamların kökeni neydi?[26]

En eski Çin kozmolojisi de Fuxi'ye atfedilir. Bu kozmolojiye Gai Tian, 盖 天 (eski hecelenişi: Kai T'ien) denir, yani Teori. Bu, gece gökyüzünü içeriden seyredilen bir yarı kubbe olarak resmeder. Dünyayı çift-kubbeli ele alan bu kozmolojinin kökeni Jin (eski hecelenişi: Chin) hanedanının (M.S. 265-M.S. 420) Hanedanlık Tarihi'nde şu şekilde kaydedilmiştir:

> Teori, Fuxi'nin göklerin çemberi için ve takvimler için dereceler saptamasından kaynaklandı... Güneş... yedi engelden (azalma çemberleri) ve (aralarındaki) altı yoldan geçer. Her engelin çapı ve çevresi... dik açılı üçgenlere benzer metotlar kullanarak ve güneş saati milinin gölge uzunluklarını gözlemleyerek matematiksel biçimde belirlenebilir. Kutupların uzaklıklarının ve ister yakın ister uzak hareketlerin ölçüleri, hepsi de güneş saati milinin ve onun oluşturduğu dik açılı üçgenin kullanılmasından elde edilmiştir.[27]

Needham'ın belirttiği gibi: "...dünyayı çift kubbeli ele alan benzer bir teori de Babil'de mevcuttu. Bu, hem batıda Yunanlılara hem de doğuda Çinlilere geçen, her iki uygarlıkta da bir göksel küre teorisine dönüşen kültürel özelliklerden biri olmalıydı."[28] Needham'ın Çinlilerin astronomi ve kozmolojisinin Babil kökenli olduğu konusundaki ısrarı haklıydı. Astronomiyle beraber Oannes'in de nakledildiğini ve Çinlilerin onu, sistemin mucidi olan Fuxi adıyla tanımladığını görebiliriz:

Çin tarihçilerinin en büyüğü Sima Chien idi. Onun *Historical Records* (Tarihî Kayıtlar) adlı eseri M.Ö. 91 civarında yazılmıştır. Bir torunu olan Sima Zheng ise M.S. 720 civarında mitolojik bilgileri içeren bir hazırlık bölümünü bu esere ekledi. Bu bölümde Fuxi ve Nü Gua'yı tarif ediyordu. Fuxi'ye burada iki alternatif isim daha verilmişti: Taihao ("Büyük Parlak") ve Paoxi. Onun fiziksel görünüşü hakkında yazar şunları söyler: "O bir yılan bede-

nine, bir insan başına ve bir bilgenin erdemine sahipti... Tabletlerle bir kayıt sistemi oluşturdu... ona Fuxi ("saklı kurbanlar") denirdi... Otuz beş telli lavtayı yaptı." O, aynı zamanda baharın ilk günü ile de ilişkilendirilmekteydi. Tercüman Herbert J. Allen şöyle diyor: "Fuxi'nin (en iyi bilinen adıyla) on iki yıllık bir gebelik süresinden sonra doğduğu söylenir." Bununla kastedilen, yüzer-gezerlerin bebeklerini bu kadar süre taşıdıkları mıdır yoksa Allen'in inandığı gibi Jüpiter gezegeninin yörünge süresi midir ya da başka bir öneme mi sahiptir, bilinmez. Sima Zheng'e göre, Nü Gua da "bir yılan bedenine, bir insan başına ve bir kutsal adamın erdemine sahipti". Ama bu anlatıda Nü Gua Fuxi'nin eşi olan bir dişi değil, daha ziyade Fuxi'nin halefi gibi anlatılmaktadır: "Fuxi'nin odasındaki tahta geldi, Nüxi unvanı altında... Onun son yılında prenslerden biri ve görevi ceza yasasını uygulamak olan Gong Gong şiddete yöneldi ve işkenceler uygulamaya başladı. Doğru biçimde hükümdarlık etmedi... Ayrıca Chuyong (Chungli de denir, Ateş Tanrısı) ile savaştı ve yenemeyince öfkeye kapıldı ve başını Tamamlanmamış dağa tosladı ve onu yere yıktı. "Gök sütunu" kırıldı ve arzın bir köşesi eksildi." Neyse ki Nü Gua bu hasarı onardı ve sonra: "Bundan sonra arz dinlendi, gökler tam oldu ve eski şeyler değişmedi."[29]

Eğer Çin mitlerini incelersek, Fuxi'ye, karısına ve Sarı Nehir'den çıkarak heksagramları ifşa eden varlığa ek olarak birçok yüzer-gezer varlık olduğunu görürüz. Çin'de biraz önce sözü edilen Gong-Gong, 共工 (eski hecelenişi: Kung-Kung) adlı bir başka mit kahramanı da vardır; "yılan bedenli boynuzlu bir canavardı" ve Dogonların Ogo'suna veya Mısırlıların Set'ine karşılık gelmektedir. Gong-Gong kozmik bir çarpışmaya girişen bir asidir, bir dağa çarpmıştır ve Dünya'nın ekseni üstünde bir yana yatmasından sorumludur: "Gök ve Yer ondan beri kuzeye doğru eğimlenip yaklaştılar ama karşı yönde birbirlerinden uzaklaştılar."[30] Çin tarihinin başlangıcındaki diğer iki yüzer-gezer varlık, Hsia adlı (M.Ö. 2205 tarihli olduğu varsayılır) ilk hanedanın ilk imparatoru olan mitsel İmparator Yü, 禹 ve babası Gun, 鯀 (eski hecelenişi: Kun) idi. Gun adı için kullanılan Çince karakter (sol yanında) "balık" anlamına gelen bir unsur içermektedir, Yü için

olan ise genellikle sürüngenler için kullanılan bir unsur içerir, demek ki bu mit kahramanlarının her ikisi de "insan-olmayan kökenlidir".[31] Çin mitinde Büyük Tufanı ya da Baskını yenen Yü'dür. Gun ve Yü ile ilgili mitlerde çeşitli gariplikler vardır. Her şeyden önce Yü babasının karnından doğmuştu; bu da yüzer-gezer varlıkların Dogonlarca bildirilen androjen unsuru ile aynıdır. Ve doğumdan sonra Gun kara bir balık ya da sarı bir ejderha hâline gelir ve denize geri dalar, tıpkı Oannes gibi. Yü'nün toprak üstünde doğmadığı açıktır çünki doğar doğmaz "yüksekten aşağıya indi". Doğru dürüst yürüyemiyordu ve "Yü yürüyüşü" diye bilinen, balık kuyruklu bir yüzer-gezer varlıktan beklenebilecek garip bir gidişi vardı. Başlıca ilgi alanlarından biri "dünyanın boyutlarını doğudan batıya ve kuzeyden güneye" ölçmekti.[32]

Mitsel geleneklere göre Çin uygarlığının kuruluşuna katılan en azından altı ayrı yüzer-gezer varlığın tanımlanabildiğini görüyoruz. Bir yedinci de var: Fuxi'nin, Lo Nehrinde yaşayan ve onun tanrıçası hâline gelen Fu Fei adlı bir kızının olduğu söylenir.[33] Babil'de altı ilâ sekiz arası yüzer-gezer Annedotiler olduğunu ve onlara genellikle "Yedi Bilge" dendiğini unutmamalıyız.

M.Ö. üçüncü yüzyıldan daha yeni ve bundan bir hayli eski olamayacak arkaik karakterler taşıyan, son derece garip eski Çin kemik oymalar yüzer-gezer varlıkları resmeder gibidir ve bunlar bir biçimde Dogonların Nommo çizimlerine benzemektedirler. Bunlar L.C. Hopkins tarafından, 1910 yılında politik olaylar nedeniyle Shang Hanedanı kehanet kemiklerini satmak zorunda kalan bir koleksiyoncudan alınmış. Hopkins elde ettiği beş kemik oymasının Anyang'ta bulunduğunu açıkça söylemese de ima etmiştir, bu durumda 2200 yıl değil 3500 yıllık olmalıdırlar, oymaların üstündeki yazılar Shang yazısı gibi görünmektedir. Bu oymalarla ilgili tek açıklamayı Hopkins tarafından 1913'te yayınlanan ve nesnelerin dördünün fotoğraflarını da içeren bir raporda buldum. (Bu fotoğraflar burada yer almıyor çünki kaliteleri iyi değildi.)[34] Üstlerinde tek ya da çift (iki-biçimli) balık veya yılan kuyrukları var. Artakalan bacaklar vücuda sıkıca yapışık ve dört parmaklı. Kafalarda uzun sakallar ve dimdik bakan gözler var. Örneklerin ikisinde başlarda küçük bir boynuz görülebiliyor.

Hopkins "ejderha çizimlerim" dediği beş ana oyma ve "daha önceleri elde edilen altı minyatür ejderha biçimi" üstüne yazılmış birkaç Çince karakteri de kaydetmiş. Bunlar "yağmur" anlamına gelen karakterin bariz biçimde tekrarını ve büyük oymalardan birinde "ejderha" anlamına gelen *long* karakterini içermekteler. Bir diğeri tipik bir M.Ö. ikinci binyıl ortası Shang kehanet yazısını taşıyor: "Kral kehanetlere göre sorguladı." (Kral için kullanılan *wang* karakteridir, demek ki Çin'in birleşmesinden önceki zamanlara aittir.) Hopkins şöyle diyerek sonuçlandırıyor: "Ve burada, şimdilik, bu yüzer-gezer ve muğlak geçmişin kehanet yadigârlarını bırakmak zorundayım..." Bu nesnelerin bugün nerede olduğuna dair en ufak bir fikrim bile yok, 1913'ten daha yakın zamanlarda onlardan söz edildi mi, bilmiyorum.

Arkaik Çin'in "ejderhaları" yıldızlarla garip bir biçimde ilişkilidir. *Chen,* 辰 diye bilinen göksel ejderha, aynı zamanda Orion Kuşağı dahil "yol gösteren yıldızları" temsil etmektedir.[35]

Su perileri, nehir tanrıları, doğaüstü balıklar ve daha birçoğu binlerce yıldır Çin folklorünün bir parçası olagelmiş. Şüphesiz böylesi inançlar kırsal kesimin uzak bölgelerinde yaşayan (800 milyon Çinlinin kırsal kesimde yaşadığını hatırlayalım) halklar arasında kalmış olmasına karşın, antik yüzer-gezer varlıklarla ilişkili gelenekler en güçlü biçimde Guangxi Eyaleti'nin Yao Halkı gibi tepe kabile azınlıkları arasında günümüze kalmış gibidir. Gelenekler üzerine yapılan birçok inceleme Çince yayınlanmıştır ama bir tanesi 1982'de Chan Ping-leung tarafından İngilizce yayınlandı; bu yazı çağdaş azınlıklar folklorü hakkındaki çok şeyi özetlemektedir. Geçerli gelenekler Büyük Tufan ve Tufan'dan sonra dünyanın yeniden nüfuslandırılmasına yol açan Fuxi ile Nü Gua arasındaki aile içi evliliğin cinsel unsurlarını vurgulamaktadır. Antik Fuxi efsanesinde refakatçisi olan siyah bir köpekten söz edilmesi ilginçtir ve halefi olan Yü'ye "evreni ölçmesi" emrini verir; "yılanımsı bedenli ve insan yüzlü bir tanrı" idi.[36] Antik zamanlardan günümüze kadar gelen, yüzer-gezerlerin görünüşüne ilişkin kesin ayrıntılar Çin'in su iblisleri ile ilgili daha yakın folkloründe cismanîleşmiş olabilir. Örneğin, de Groot bazı

garip ayrıntıları aktarır, su iblislerinin hiç giysi giymemelerinin ve kıçlarının çıplak olmasının ne kadar şok edici olduğunu vurgular; bunlardan birini gören bir adam "ne gözlerinde ne kaşlarında siyah vardı. Yaratık kendini suyun içinde dimdik, sanki tahtadan bir oymaymış gibi kaskatı tutarak geri geri gitti" demiş.[37] Böylesi ayrıntılar; en eski metinlerin nerelerde kaybolduğuna bağlı olarak tamamen hayal ürünü de olabilir, Fuxi ve meslektaşlarının orijinal tariflerine dek de uzanabilir. 1945 gibi yakın zamanlarda bile Fuxi tapınımına adanmış tapınaklar hâlâ durmaktaydı, Needham uzak Batı Çin eyaleti Gansu'da yer alan (eski hecelenişi: Kansu) Tianshui'deki baş tapınağı ziyaret etti ve şuna dikkat etmiş: "Deniz kızı kuyruğu ikonografik açıdan hâlâ belirgindir."[38] Çin hakkında pek bir şey bilmeyenler bile ejderhanın orada nasıl baskın bir figür olduğunu bilirler, festivallarden yastıklar üstündeki desenlere, restoran tabelalarından şirket logolarına dek ejderhalar cirit atar. Çin ejderha kavramının uygarlığı kuran yüzer-gezer varlıklar geleneğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Mit ve efsanelerde Çin canavarlarının ve hayvanlarının tarihini inceleyen uzman G. Willoughby-Meade şöyle der: "Çin ejderhalarının mevcut en eski çizimleri kaba bir işçilik ürünüdür ve daha çok balık benzeri bir unsur içerirler; bir sonraki sanatsal safhada, Han dönemine ait yeşim taşı cenaze-nesneleri örneğinde olduğu gibi, daha etkin ve eğilip bükülmüş sürüngen biçimine doğru bir geçiş yaşandığı açıkça görülebilir."[39] Öyle anlaşılıyor ki, binlerce yıllık Çin tarihi boyunca balık kuyruklu varlıklar ejderhalara dönüşmüştür ve Çin'de artık her zaman her yerde olan ejderhaları buna borçluyuz.

Şekil 50 ve 51'de Fuxi ve Nü Gua'nın 2000 yıl önce düşünüldükleri hâlde, yani balık kuyrukları dolanmış şekilde temsil edildiklerini görüyoruz. Uygarlığın göksel yüzer-gezer varlıklarca kurulduğu hikâyesinin dünyada ne kadar yaygın olduğunu göstermek için bu Çin gelenekleri özetini vermeye değer. Ancak bu şekiller ve İsis ile Serapis'i benzer dolanmış kuyruklarla gösteren Resim 31 arasındaki şaşırtıcı benzerlik; birbirinden birkaç bin mil uzaklıktaki tamamen farklı kültürlerde böylesine dramatik biçimde benzer temsillerin nasıl olup da var olabildiği sorusunu or-

Şekil 50. Han Hanedanlığı M.S. 2. yy. tarihli Wu Liang mezarından bir kabartma: Çin uygarlığının balık kuyruklu kurucularından ikisi: Fuxi ve Cang Jing. Yazıda onların dünyayı denizlerin içinden yönettiği, trigramları yarattığı (*Book of Change* kitabının sistemi) ve krallığı kurduğu yazmaktadır. Fuxi, uygarlığın yaratıcısı rolünün amblemi olarak bir gönye tutmaktadır. Fuxi normalde kuyruğu karısı Nü Gua'ya dolanmış olarak temsil edilmektedir. İki ana figür aralarında, Yunan Triton figürlerinde sık görüldüğü gibi, iki bacağı birbirinden ayrı kuyruklar hâlinde olan yavru balık kuyruklu bir yaratık tutmaktadırlar. Bu çizimin ikonografisi, İsis ve Serapis'i dolanmış kuyruklarıyla gösteren ve Çin'den millerce uzaktaki bir sitte çıkartılan Resim 31'e ürkütücü biçimde benzemektedir. İmge bu kadar uzağa nasıl gitmişti?

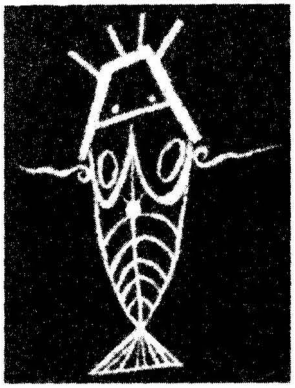

Şekil 51. Çin uygarlığının beş yüzer-gezer kurucusu bir Han Hanedanlığı (M.S. 1. yy.) mezar resminde gösterilmiş. Sağdaki büyük figür olan Fuxi her zamanki gibi dünyayı ölçtüğü gönyeyi tutuyor. Kuyruğu bir başka yüzer-gezer, muhtemelen karısı Nü Gua veya Cang Jing ile dolaşık. Ortada yine el ele tutuşmuş, kuyrukları dolaşık küçük bir yüzer-gezer çift var. Sağda, beşinci bir yüzer-gezer var. Solda, altıncı bir yüzer-gezer varlığın kuyruğu gösterilmiş gibi ama onu tam olarak göremiyoruz. Grubun alt kısmında denizin dalgaları ve kabarması temsil edilmiş.

taya çıkarıyor. Çinlilerin bunu doğrudan ödünç almış olmaları muhtemeldir ama Çinliler neden Akdeniz bölgesinden gelen bir imgeyi ödünç alıp daha sonra onu kendi kültürel kökenlerini temsil eden kültürlerinin bizzat merkezine oturtsunlar ki? Bana öyle geliyor ki, yan gelip Fuxi ve Nü Gua meselesinin daha fazla ihmal edilmesine izin vermeye devam edemeyiz. Onların Han Hanedanlığı tarihli mezarlarda ikonografik biçimde temsil edilmeleri, Çin ve Yakın Doğu arasındaki kültürel temaslarla ya da aynı biçimde şaşkınlık uyandırıcı başka bir faktör ile ilgili doğrudan bir soru ortaya koymaktadır. Durum ne olursa olsun, Çin uygarlığının balık-kuyruklu kurucularının ayrıntılı biçimde incelenmesi işini, Çin mitolojisi ve folklorü, Han Hanedanı ve hem metinsel hem de arkeolojik daha erken kanıtlar gibi son derece uzmanlaşma gerektiren alanlarla başa çıkabilecek birilerince üstlenmelidir. Muhtemelen tüm çalışmayı tek başına üstlenecek uzmanlığa sahip tek bir kişi olamayacaktır. Ama bunun yapılması gerek.

* * *

Şimdi Dogon kabilesi, onların uygarlıklarını da kuran ve Sirius'tan gelmiş izlenimi veren yüzer-gezer varlıklar hakkında neler söylüyorlar, bir de ona bakalım: Şekil 52 ve 54'te bu varlıkların görünümleriyle ilgili Dogon kabile resimleri görülüyor. Bir gemiyle indikleri söyleniyor. Şekil 55 "geminin inişi sırasındaki topaç gibi dönme hareketini" gösteriyor. Evrenin tanrısı olan Amma (bu ismin Siva Vahası'nın tanrı Ammon'u olduğundan eminim), bu yüzer-gezer varlıkları yeryüzüne gönderiyor. Onlara Nommolar deniliyor. Ancak Babillilerin "Annedoti(ler)" demek yerine liderleri Oannes'i öne çıkardıları gibi, Dogonlar da "Nommo" ya da "Nommolar"dan bir birey olarak bahsediyorlar. Nommolar genel olarak "Suyun Efendileri", "Öğretmenler", "Gözcüler" olarak anılıyorlar. Suda yaşamaları şart: "Nommoların yeri suyun içinde".[40] Bu ifade biraz Babil'in tanrı Ea tanımına benziyor (Sümer'de Enki); onun yeri de, tahtı da suyun içinde ve bazen Oannes'le bağlantılı olarak düşünülüyor.

Şekil 52. Dogonların Nommo çizimi.

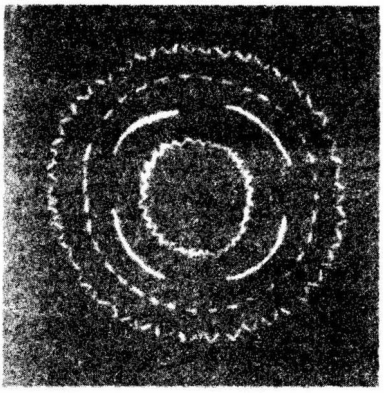
Geminin inişiyle ilgili ifadeleri son derece net. Geminin Dogon ülkesinin kuzeydoğusunda yere indiği[41] anlatılıyor. Mande'ye göçmeden önce, Dogonların asıl vatanı da orası. Bu istikamet de Mısır ve genelde Orta Doğu oluyor.

Dogonlar geminin inerken çıkardığı sesleri de anlatıyorlar. İnerken Nommo'nun "Kelâm"ının (*) dört yöne doğru atıldığını söylüyorlar. Bu ses, Debo Gölü[42] yakınındaki küçük bir mağarada çocukların belli bir ritme göre taş attıkları dört büyük taş blokun yankısını andırıyormuş. Dogonların anlatmak istedikleri çok kuvvetli bir titreşim sesi olarak düşünülebilir. Mağarada olduğunuzu ve gürültüye kulak kabarttığınızı düşünün. Geminin inişi, yakın mesafeden duyulan jet seslerine benziyor olmalı.

Geminin inişi görsel olarak da tanımlanıyor:[43] "Gemi, Tilki'nin kuru toprağına indi ve yarattığı anafor epeyce toz kaldırdı." Bunun için bkz. Şekil 53. Devam ediyorlar: "Bu etkinin şiddeti yeri sarstı... Yerde kaydı."

Nommo hakkında, muhtemelen gemisine işaretle şöyle deniliyor: "Yere dokunduğunda tutuşup giden bir ateş gibiydi." "Nommo 'ateş kadar kırmızıydı.' İndikten sonra beyazlaştı."[44]

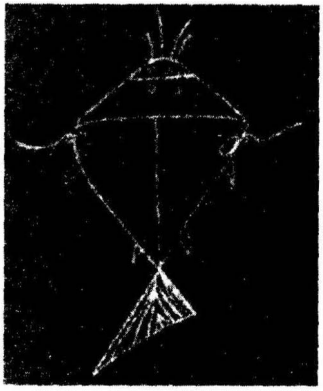
(*) Okuyucu "Dogonların Bilgileri" adlı bölümün sonunda "Kelâm"ın Dogonlarda Logos gibi bir kavram olduğunu belirttiğimizi hatırlayacaktır. Dogonlarda "Kelâm", "hava" için kullanılıyor. Yukarıdaki tanımı bu nedenle sadece bir gürültü olmayıp kuvvetli bir rüzgâr, bir hava cereyanı olarak da düşünebiliriz.

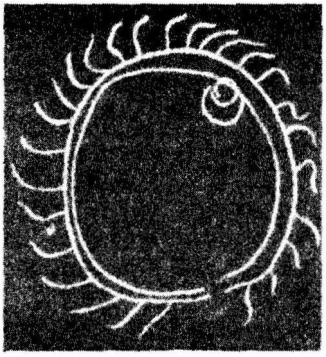
Şekil 53. Nommo'nun gökten inişi. Dogon çizimi.

Nihayet bir parça folklor: "Albinolar, Nommo'nun inerken yanışına yeryüzünün tanıklığıdır. Albino'ya 'yanık izi', 'Nommo lekesi' denir."[45]

Bizim "roket patlaması" dediğimiz şeye Dogonların "kan fışkırması" dedikleri anlaşılıyor. Anti-gravitasyon aletlerinin (böyle bir şey belki de yoktur) arıza yapması durumunda bir gezegene inen bir gemi, roket itişinden yararlanabilir; bunu hatırlamak gerekir. Yıldızlararası esas gemi ne kadar gelişmiş ve roket teknolojisinden ne kadar ileride olursa olsun, yolculuk yapan uy-

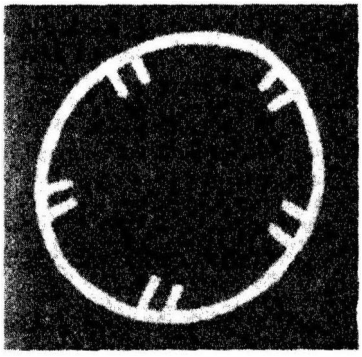
Şekil 54. Dogonların Nommo çizimi.

Şekil 55. Nommo'nun uzay gemisinin girdap yaparak inişi. Dogon çizimi.

garlığın gelişmişlik düzeyi de ne olursa olsun, böyle bir şey olasıdır. Çünki roket prensibi çok sade bir prensiptir ve düşünülebilir bir gelecekte tamamen ortadan kalkacağı söylenemez. Gerçekte, Dogonlar, Nommoların yere indiği gemiyle, gökte hayli uzak mesafede bekleyen esas yıldızlararası gemi arasında net bir ayrıma gidiyorlar. Dogonlar, asıl geminin gökte yeni bir yıldız gibi belirdiğini ve Nommoların ayrılmasıyla da yok olduğunu betimler gibiler. Aslında tahmin edilebilecek olan bu çeşit bir düzenlemedir. Yıldızlararası bir gemi herhalde parlak yeni bir yıldıza benziyordu; gece olduğu kadar gündüz de gözle görünebiliyordu. İniş gemisi ise belki de bugün bizim Ay'a inişte kullandığımız makinelerin teknolojilerinden çok da farklı olmayan bir prensiple roket güdümlü olarak çalışıyordu.

Dogonların *ie pelu tolo* dedikleri "onuncu ayın yıldızı" dünya çevresinde yörüngede kalan yıldızlararası gemi olabilir. "Gemi inince, ağırlığı gökte 'kan' fışkırmasına yol açtı."[46] Bu, roketli bir geminin inişinin betimine benziyor. Ancak "kan fışkırması"nın (ateş?) *ie pelu tolo* tarafından da paylaşıldığı ve "yıldıza gerçeklik ve ışıltı verdiği" söylenmekte.[47] *Ie pelu tolo*'nun üç farklı ilâve çizimi için Şekil 57'ye bakınız. Bu çizimlerde "yıldız", üç farklı koşulda gösteriliyor. Uzay gemisi olarak kabul ettiğimiz "yıldızın" yaydığı "kan fışkırtma" miktarı hepsinde farklı farklı. Dogonlar bu "yıldızı" çevresinde kızıl çemberlerle de betimliyor-

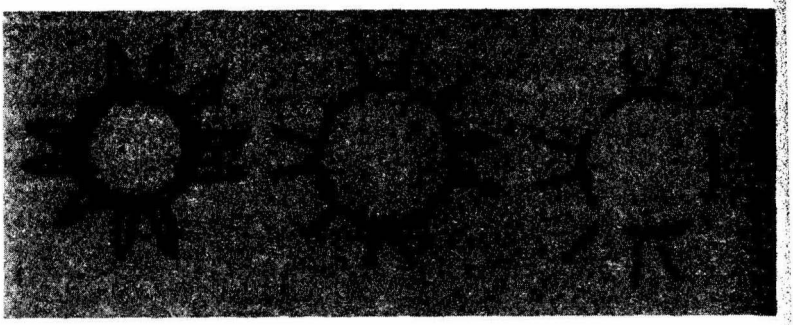

Şekil 56. Dogonların *ie pelu tolo* çizimi. Çiftler hâlinde dizilmiş 10 ışın henüz çemberin içinde olup "tezahür etmemiş" durumdadır.

lar ve bu ışın çemberi genişleyen fakat aynı boyutta kalan "bir nokta" gibi.[48]

Nommoların tekrar gelecekleri söylenmiş. Bir "Nommo dirilişi" olacak deniliyor. Bu yüzden şunlar bizi şaşırtmıyor: "Dirilişin göksel simgesinin 'onuncu ayın yıldızı', *ie pelu tolo*... bu yıldızı görmek güç... Çiftler hâlinde yerleştirilmiş 10 ışın hâlâ çemberin içindeler çünki yıldız henüz 'tezahür etmemiş'; ancak Nommo'nun gemisi indiğinde Dogon çizimi ortaya çıkacak. Çünki bu aynı zamanda simgesel olarak Nommo'nun 'gözünün' de dirilmiş hâlidir."[49] Yani "yıldız" aslında bir yıldız değildir; ancak Nommo geri dönüp gemisi yeryüzüne inince görülebilecektir. İlk bölümde onuncu ay yıldızından söz ettim ve onun, Satürn'ün onuncu ana ayı olan Phoebe olarak bizim güneş sistemimiz içinde kaldığını ve burasının bizi ziyaret eden Nommoların şimdilerde yavaşlatılmış canlılık hâlinden uyanmaya başladıkları üs olduğunu önermiştim.

Nommolar "evrenin gözcüleri, insanlığın 'atalarıdırlar' ". Ruhsal ilkelerin bekçisi, yağmuru dağıtan ve genel olarak suyun efendileri de onlardır."[50] Bütün Nommolar yeryüzüne inmiş değillerdir. Nommo Die ya da "Büyük Nommo" adı verilen "biri", "Amma'yla birlikte gökte kalmıştır, onun vekilidir."[51] "Nommo'nun Yolu" adı verilen gökkuşağında kendini gösterir.[52] "Yeryüzünde yaşayan varlıkların spiritüel ilkelerinin bekçisidir."[53]

*Şekil 57. ie pelu tolo'*nun gökyüzündeki üç hâli. Dogon çizimi.

Başkaca üç farklı Nommo türü daha vardır. Hepsi birer birey şeklinde kişilik bulmuşlardır. "Nommo Die'nin habercisi (ya da vekili) olan Nommo Titiyayne vardır... onun büyük işlerini yürütür."[54] Uzay gemisiyle dünyaya inen Nommolar olasılıkla bu gruptandırlar. Şekil 52 ve 54 bu varlıkları gösterir.

Üçüncü bir Nommo grubu da O Nommo, "su birikintisinin Nommo"sudur. "Evrenin saflaşması ve yeniden düzenlenmesi için kurban edilecektir... İnsan biçimine bürünüp yeryüzüne inecektir; gemisinde insanların ataları olacaktır... Sonra esas biçimine bürünecek, sulardan hükmedecek ve birçok soylar ondan türeyecektir."[55] Bu akla bir grup Nommonun, Nommo Titiyayne liderlerinin Dünya'dan resmî izinle ayrılışı dönemi süresince insanlar olarak tekrar bedenlenmeye gönüllü olduklarını getiriyor.

Dördüncü Nommo, Ogo adında yaramaz bir ortalık karıştırıcıdır. Bir adı da Nommo Anagonno'dur. "Tam yaratılmak üzereyken yaratıcısına isyan etmiş ve evrene karmaşayı sokmuştur. Sonunda düşüşünün imajı olan Soluk Tilki'ye (*le Renard Pâle*) dönüşecektir."[56] Pek çok açıdan bu Tilki Mısırlı tanrı Set'i andırır.

Nommo kelimesi, *nōmo* köküne bağlı Dogon dilinde bir sözcükten gelir. Nomo, "içecek yapmak" demektir. Şöyle anlatılır: "Nommo insanları beslemek üzere bedenini insanlar arasında paylaştırır; bu yüzden aynı zamanda Evren de 'onun bedeninden içmiş' olduğu için, Nommolar insanlara içecek de olmuşlardır.

Ayrıca insanlara bütün yaşam ilkelerini de vermiştir."[57] Kendisi de bir *kilena* ağacında (*Prosopis africana*, bir kömür kaynağı) çarmıha gerilmiş ve yeniden dirilmiştir.[58]

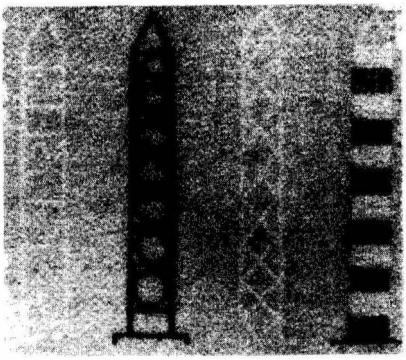
Dogonlara göre, geminin inmesinden sonra, ilginç bir dizi olay meydana gelir. Geminin içinde yüzer-gezer varlıklar olduğu düşünülecek olursa, bu olayların çok dikkat çekici olduğu görülür. Hem bir "at" hem de sadece "dört ayaklı" olarak tasvir edilen bir şey ortaya çıkmış ve gemiyi halatlarla bir su birikintisine çekmiştir.[59] "Bu aşamada, geçici olarak, gemi, halatlar ve dört ayaklı bir varlık marifetiyle çekilen bir at arabasına dönüşür."[60] Sonra birikinti suyla dolar. Ancak bu yönde bir başka olay daha vardır: "İlk yağmur sonrasında, su, birikintiyi doldurunca, su böceği... suya girdi... Nommo'nun kafasını 'ısırmak' istiyordu... ama geminin ucuna ulaşamadı."[61]

> Böylece kötü "su böceği" kötülük yapmada başarılı olamadı. Su, birikintiyi doldurunca, gemi koca bir kayık gibi yüzmeye başladı... Şöyle dendi: "Büyük gemi gökten çıkıp geldi ve yere indi. Ortasında Nommo duruyordu. Yere indi. Sonra suya döndü."... O günden sonra ona O Nommo, "birikintinin Nommosu" adı verildi. Saygı nedeniyle insanlar adını söylemezler, bunun yerine ona *dī tigi*, "suyun efendisi" derler.[62]

Böylece ikinci ve üçüncü Nommo kategorilerinin aynı olduklarını fakat birbirini izleyen hâlleri ifade ettiklerini anlıyoruz. Geleceğe gelince:

> İleride Nalbantla birlikte inecek ikizi yani "kurbanın ikizi" de birikintide dönüşüm geçirecek. Pek çokları onların soyundan gelecek ve çayların, nehirlerin ve birikintilerin taze "eril" suyunda ve aynı zamanda da "dişi" deniz suyunda her zaman bulunacaklar.[63]

Tatlı suya eril ve deniz suyuna da dişil olarak yaklaşılması eski Babil ve Sümer tradisyonlarını andırır. Orada da Apsu (Abzu) eril tatlı su tanrısı, Tiamat ise dişil deniz suyu tanrısıdır. Dogonlar şöyle derler:[64] "O Nommo'nun tahtı yeryüzü sularındadır." Bu pekâlâ bir Enki/Ea tasviri olabilir.

Şekil 58. Dogonların *Sirigi* çizimleri.

Bu kitaba Şekil 58'de Dogon *sirigi* mask deseninin dört değişkenini gösteren bir Dogon çizimini eklemeye kendimi zorunlu hissettim. Herkes bunların roket gemilere benzediğini görebilir. Griaule ve Dieterlen eşkenar dörtgenlerin, dikdörtgenlerin vb. anlamları hakkında ayrıntılı açıklamalar verirler.[65] Bu değişken desenlerin bilhassa "geminin inişi ve çarpışını" temsil ettiği söylenmektedir.[66] Geminin inişi bir eşkenar dörtgen gibiydi, yere çarpması ise dikdörtgen gibi.[67] Belki Dogonların şöyle demelerinin nedeni budur: "Gemi alçalırken, mekân dört açılıydı; gemi indiğinde, mekân dört yanlıydı."[68] Bizzat *sirigi* deseni "katları olan bir evi... (ve) inişi kadar geminin kendisini de" temsil etmektedir.[69] Belki de Dogonlar gerçekten de bir roket gemisi çizmişlerdi.

Dogonlar "*po tolo* (Sirius B) ve Sirius'un bir zamanlar şimdi Güneş'in olduğu yerde olduklarını" söylerler.[70] Bu, onların Güneş Sistemimize Sirius sisteminden geldiklerini ve bizim yıldızımız olan güneşe gelmek için kendi yıldızlarını terk ettiklerini anlatmanın iyi bir yolu gibi. Ama Dogon dostlarımızı şimdilik bırakalım. Sirius ve onun ak cüce refakatçi yıldızının güneşler olduğu yere, bizim kendi Güneşimizin gökyüzünde bir başka yıldız hâline geldiği yere gidelim. Yüzer-gezer varlıkların gezegenini ziyaret edelim.

Sirius ve Sirius B güneş olarak neye benzerler? Ortak bir merkezin çevresinde döndüklerini biliyoruz; Sirius B, Sirius A etrafında eliptik bir yörünge çizmektedir. Büyük, parlak bir yıldız olan Sirius A, Güneşimizden iki buçuk kat daha fazla kütleye sahiptir. Sirius B ise ilk bölümde uzun uzun tartıştığımız gibi Güneşimizin 1,053'ü kadar kütleye sahiptir ama bozunmuş maddeden oluştuğu ve çok küçük olduğu için bariz değildir. Eğer Sirius B bu kütlesiyle bir ak cüce olmasaydı onu çıplak gözle Sirius A'dan ayırmayı imkânsız hâle getiren ıraklık açısını saymazsak, dünyadan baktığımızda onu 2 kadir parlaklığında bir yıldız olarak görebilirdik. Kısacası eğer Sirius B tek başına olsaydı ve bir ak cüce olmasaydı, göklerdeki en parlak yıldızlardan biri olurdu.

Gerçekte, Sirius A Sirius B'den on bin kez daha parlaktır. Sirius A'nın parlaklığı bizim güneşimizin parlaklığının otuz beş buçuk katıdır. Bu onun çok sıcak olduğunu gösterir. Gezegenin ona fazla yakın olmaması gerekir. "Dogonların Bilgileri" adlı bölümde sözü edilen "yaşanabilir bölge"nin uzaklığı, bizim Güneşimizden olan uzaklıktan daha fazla olmalıdır. Çünki Sirius A'nın çapı Güneşimizin çapından bir buçuk kat fazladır. Bu da Sirius'un gezegenden bakıldığında gökyüzünde bizim kendi Güneşimizden daha küçük görüneceği anlamına gelir. Bir hayli küçük olacak ama kabaca aynı ısı miktarına ihtiyaç duyacaktır; ne kadar sıcak ve parlak olduğunu düşündüğümüzde bunun çok da zor olmadığı anlaşılır. Gökteki böylesine küçük bir cismin bu kadar çok ısı ve ışık vermesi, bizler için çok garip bir deneyimdir.

Gezegen aslında küçük kırmızı cüce yıldız Sirius C'nin çevresinde dönmektedir; o ise küçücük ak cüce Sirius B'nin çevresinde. Hep birlikte her elli yılda bir Sirius A'nın çevresini dolanmaktadırlar. Dolayısıyla Sirius A'dan ana güneş, her şeyin merkezi olarak söz ediyorum.

Gezegen muhtemelen çok sıcak olacaktı. Aslında, çoğu zaman veya her zaman sis benzeri bir bulut tabakasıyla örtülü olacaktı. Uzaktan Venüs'e benzeyebilir, tabi Venüs'te canlı varlıkların muhtemelen razı olacakları türden ısılar veya bulutlar yoktur. Nispeten sıcak ve buharlı olan bu gezegende serin kalmak önemli görünmektedir. Dolayısıyla zeki hayatın yüzer-gezer düzeye

kadar evrimleşmiş ve karaya hiç çıkmamış olması muhtemeldir. Bu yüzer-gezer varlıklar su yüzeyinde kolayca oturabilirlerdi, şüphesiz atmosferi solumak ihtiyacını duyarlar ve balıklar gibi solungaçları olmazdı. Muhtemelen zekâ için gerekli beyin büyüklüğü ve diğer özellikleri geliştirmek üzere bir tür memeli olmak zorunda kalırlardı. Muhtemelen zamanın büyük bölümünü sazlıklarda geçirmiş, başlangıçta kulübeler ve taşıma için örtülmüş sazların kullanıldığı doğal bir hayat tarzını geliştirmiş olabilirlerdi. (Şüphesiz, çok uzun zaman önce bu safhayı geçmiş olurlardı.) Ama belki de bir tür nostaljiyle andıkları ilk yaşam tarzları, Wilfred Thesiger'in *The Marsh Arabs*[71] (Bataklık Arapları) adlı kitabında güney Irak sakinlerinin (insan dikkat etmeden geçemiyor; Oannes ve arkadaşlarının zamanlarının çoğunu geçirdikleri yere pek yakın olan) aşağı Dicle ve Fırat'ın bataklıklarında geçtiği tasvir edilen yaşam tarzı gibi bir şeydi.

Bir yapı malzemesi olarak sazlar, Sümer ve Babil geleneklerinde derin dinsel öneme sahip gibidir. *Gılgamış Destanı*'nda çok garip ve tam olarak açıklanmamış bir pasajda, insanlığı Büyük Tufan'dan kurtarmak isteyen tanrı Enki (Ea) Ziusudra'yı (İncil'in Nuh'u) şu garip tarzda uyarır:

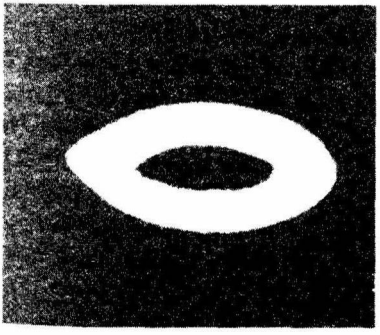
> Ziusudra'nın saz kulübesinin duvarından konuşarak:
> "Kamış kulübe, kamış kulübe! Kulübe duvarı, kulübe duvarı!
> Dinle, ey kamış kulübe! Düşün ey, kulübe duvarı!
> Şurrupak'lı adam, Ubar-tutu'nun oğlu:
> Sazdan evini yık,
> Bir (sazdan) gemi yap!
> Malı mülkü bırak,
> Canını kurtar.
> Mallarını düşünme,
> Hayatını kurtar!
> Gemiye tüm canlı şeylerin tohumunu yükle.[72]

Sümerliler ve Babilliler, dünyanın kurucularının basit kamış kulübelerde yaşadığı (hayal edilen) günlere nostaljik bir efsane uydurmuş gibiler.

Eğer bu yaratıklardan biri olsaydınız, büyük ölçüde kolları

ve elleri olan bir yunus gibi olurdunuz. (Balıklar beyin büyüklüğü, solungaçlara ihtiyaç duyma vb. sınırlamalar yüzünden zekânın evrimleşmesi için umut vadetmeyen bir tür gibi görünüyor. Ama Dünya'da yunuslar ve balinalar gibi su memelilerinin kocaman beyinleri var.) Yüzer-gezer yapınız gereği ağzınıza ek olarak nefes almak için ayrı bir püskürtme deliğiniz olurdu. Uzun süre boyunca nefesinizi tutabilirdiniz ve bu delikten nefes aldığınızda, kısa bir soluma sesi ve biraz gürültü çıkardı. Püskürtme deliğiniz neredeyse anında açılıp kapanırdı ve nefes alışverişiniz aralıklı ama gürültülü ve hızlı olurdu. Püskürtme deliği uzun ve ince, köprücük kemiklerinizin hemen altında yer alan bir veya iki küçük yarık biçiminde yerleşmiş olabilirdi. Aslında, Dogonlar Nommoların köprücük kemiklerinden nefes alıp verdiklerine dair bir geleneğe sahipler.[73]

Hiçbir atmosferde uzun zaman çıplak tenle dolaşamazdınız. En çok birkaç saat sonra derinizde neme ihtiyaç duyardınız; deriniz kuruduğunda muhtemelen çok acı çekerdiniz, güneş yanığına uğramış bir insandan da çok. Suyun yüzeyine sık sık çıkacağınız için bedeninizin üst kısmı ile alt kısmı arasında bir hayli fark olurdu. Bizlerce bilinen deniz kızı geleneği bu hâli pek güzel ifade etmektedir. Alt uzuvlarınız bir hayli balık benzeri olurdu ama üst kısmınızda kollara ve parmaklara sahip olur, deriniz güneşten gelen ışınımlara daha dirençli olurdu. Muhtemelen başınızda, tamamen deniz altında geçen hayatın gerektirdiği basit

Şekil 59. Nommo, köprücük kemiklerindeki bu Dogon çizimine benzeyen hava deliklerinden soluk alıp verir.

düz çizgili biçimin ötesinde yüz şekillerinizi somutlaştıran kıkırdağımsı yapılar evrimleşmiş olurdu ve bedeninizin üst kısmında tüyü andıran bir şeyler olurdu — belki de bizim morslarınki gibi.

Dişleriniz muhtemelen köpekbalıkları gibi vahşî etoburlarınki ile kıyaslandığında zayıf olurdu. Muhtemelen kayda değer miktarda küçük balıklarla beslenen daha barışçıl yaratıklardan evrimleşmiş olurdunuz. Atalarınız yunusların yaptığı gibi gruplar hâlinde yol aldığından ve sürü ya da gruplar içinde evrimleştiğinizden dolayı son derece sokulgan olurdunuz. Çıplaklık belki de türünüzün doğal hâli olurdu. Aşırı nüfus da sorunlarınızdan biri olmazdı çünki gezegeninizin çoğu su olurdu, suyun tamamında yaşanabilirdi. Dünya gezegeninde bile yunusların insanlara oranının ikiye bir olduğu tahmin edilmektedir, okyanusların aşırı kalabalık olduğu söylenemez.

Bu yaratıklardan biri olarak, insanları birçok nedenden ötürü itici bulabilirdiniz. Kalın tüyleri, kuru derileri, kemikli uzuvları ve özellikle de kötü kokuları sizi büyük ölçüde rahatsız edebilirdi. Onların teri, sizin içinde yaşadığınız sulu ortam tarafından sürekli olarak temizlenmesi gibi akıp gitmez. Ve bir yüzer-gezer olarak son derece iyi gelişmiş tat ve koku alma duyularınız olurdu. Kokuları ya da muazzam uzaklıktaki su altı hayvan izlerini "tadar"dınız, koku alma duyunuz bu kadar keskin olmasa da yeterince iyi olurdu.

Size en garip gelen görüntülerden biri insanların yürümesini seyretmek olurdu. İnsanlar ayakta, bacakları bitişik durduklarında neredeyse normal görünürler. Ama birdenbire ikiye "ayrılırlar" ve yürümeye başlarlar, bu da kendinizi bayılacak gibi hissetmenize neden olur. "Ayrılsanız" ve böylece suda bir sakat hâline gelseniz sizin için ne kadar korkunç olurdu, diye düşünmek sizi huzursuz ederdi. İnsanların kuru toprak üzerindeki çevikliklerini takdir ederdiniz. Ağaçlara ve tepelere tırmanabilirler, hepsi de çok etkileyicidir. "Koşma" dedikleri şeyle toprak üzerinde büyük bir hızla gidebilirler, hatta engellerin üstünden atlama becerileri bile vardır; onlar karada sizin suda olduğunuz kadar hızlı değildirler ama fena da sayılmazlar. Bazen onları görmekte güçlük çekerdiniz, sulu bir ortamda olduğunuzda uzak mesafe-

lerdeki görüşünüz pek iyi olmazdı.[74] Ve insanlar, kuru olduklarından, arka plânlarında olanlardan tam olarak ayırt edilemezler. Ama hareket ettiklerinde optik tanım olmaksızın hareketi algılayabilirdiniz ancak duran bir insanı, hele bir de arka plânına uyacak biçimde kamufle edilmişse gözlerinizle fark etmeniz imkânsız olurdu. Koku duyunuza güvenirdiniz ama rüzgâr ters yönden esiyorsa şansınız olmazdı. Ne yaptığını bilen bir insan, eğer gözlükleriniz ve teknik yardımınız yoksa, toprak üstünde algılamanızdan kolaylıkla kaçabilirdi.

Son derece çevik bir matematiksel zihniniz olurdu. Atalarınız karmaşık astronomik fenomenleri ve gezegeninize düşen ışınımları doğrudan optik gözlemden yararlanmaksızın hesaplayarak ilkel düzeyden bugünkü hâllerine evrimleşmişlerdi. Türünüzün beyinleri bu nedenle engin karmaşıklıktaki soyutlamaları idrak etmek ve çözmek üzere gelişmiş olurdu. Karmaşık matematiksel yapıları aklınızda tutarken onlar üstünde matematiksel işlemler yapabilme güçleriniz sıra dışı olurdu. Müthiş denilebilecek bir kavramlandırma ve genelleştirme beceriniz olurdu. Sizin için görünmez ve hatta algılanamaz güçleri algılamak kolay olurdu çünkü günlük ortamınız manalı, ima edici türdendir. Ortamınızı onu görmekten ziyade tadar ve koklardınız. Telepati güçleriniz son derece gelişmiş olabilirdi; bu muhtemelen türünüzün tarihinin başlangıcından itibaren var olan bir özellik olurdu.

Gezegeninizin iklimsel alanları Dünya'nınkilerden bile büyük olurdu çünkü çok güneşli sisteminizdeki üç yıldızdan gelen daha fazla ışın yüzünden buzul kütleleri olmazdı. Okyanuslarınız da kutuplardaki buzul kütlelerinde kilitli kalmadıklarından daha geniş olurdu.

Uzay uçuşu, ağırlıksızlık hâli sıklıkla su altındakine yaklaştığından insanlara göre daha az rahatsızlık verirdi (aslında Dünya'da astronotlar su altında eğitilmektedir). Kan dolaşımınız, insanlara göre ağırlıksız ortama daha kolay uyum sağlardı ve birçok uydu uzay şehrinizi oluşturan, gezegeniniz çevresinde yörüngede olan devasa su tankları içinde yaşamayı hiç umursamazdınız. Uzayda sulu bir ortamın benzerini yapmak, kuru toprak ortamının benzerini yapmak kadar zor değildir. İhtiyaçlarınız az,

varoluşunuz basit olurdu. Pişmiş gıdalar yemez ve ısınmak için sobalar edinmezdiniz. Ziraat sizin için çoğunlukla lezzetli küçük balıklar beslemek olurdu ve yemekler ise iyi bir kovalamacayı ve yiyeceğinizi yakalama tatminini sevdiğiniz için birer macera olurdu. Akşam yemeği ise bir aile sporu.

Ek Yorumlar (1997)

1989'da yunuslar hakkında Sirius Gizemi ve Nommolarla ilişkisi olabilecek son derece garip bazı keşifler yapıldı. İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi Memeli Ekolojisi Araştırma Grubundan Margaret Klinowska ve Loughborough Üniversitesi Sonar Araştırma Grubundan David Goodson yunusların *dişleri* hakkında çok garip bir şeyin olduğunu açıkladılar. Bunların son derece hassas sonar alıcıları gibi iş gördüklerini keşfetmişlerdi. Bu bulguları aktaran haber şöyledir:

> Suda yol alırken yunuslar, yankılar yaratan ve onlara yakındaki nesne veya balıkların ne kadar uzakta olduklarını söyleyen yüksek frekanslı çıtırtılar yayarlar.
>
> Şimdiye dek, yankıların yunusların alt çenesinden kulaklarına aktarıldığı düşünülmekteydi.
>
> Ama artık araştırmalar dişlerin, ses dalgalarının basıncını yakalayan ve bunları dişler içindeki sinirler üzerinden beyin sapına aktaran alıcılar olarak iş gördüklerini göstermektedir.
>
> "Bu, yunusların sonarı hakkında bize çok daha derin bilgiler veriyor ve niçin bu kadar iyi olduğunu açıklıyor," diyen... Dr. Margaret Klinowska... "Eğer dişleri bir dizi alıcı olarak iş görüyorsa, o zaman sadece bir kulak yerine her bir yanda 20 kulağa sahipler demektir."... İngiltere'in önde gelen yunus uzmanlarından biri olan Dr. Klinowska bu dişlerin şekil ve yerleşim bakımından çok düzenli olduklarını ve diş kemiklerinde bir tekerleğin okları gibi düzenlenmiş küçük tüpler olduğunu belirtti. O ve Bay Goodson, basınç alıcıları olarak iş görenlerin bu tüpler olduğuna inanmaktalar.[75]

Sirius ve Nommolarla ilişkili bilgi birikimi içinde *dişler*in neden bu kadar önemli olduğuna ait eksik ipuçlarını bize verecek bilgi türü belki de budur. Çünki diş, tanrıça Sothis'in hiyeroglif

işaretiydi ve ejderha dişleri tüm efsaneler bileşkesinin temeliydi. Resim 23'de ejderhanın dişlerini toprağa pullukla ekmeyi gösteren bir Sümer silindir mührü yer almaktadır. Ejderha dişleri, Argonot efsanesinin temelidir. Ve "ejderhaların" yüzer-gezer varlıklar olduklarını anlamak için çok da hayal gücü gerekmez. Artık en azından *dişler*inin niçin bu kadar önemli olduğuna dair elimizde bir ipucu var. Eğer yunusların dişleri böyle ise, Sirius'tan gelen yüzer-gezer varlıkların dişlerinin de benzer olması da mümkündür.

Bir başka önemli yüzer-gezer dünyalı olan dugongların dişlerinde de gariplikler vardır. Okuyucularım sık sık bana yazıp en ilginç yüzer-gezer deniz yaratıklarından birinin adının dugong olduğunu fark ettim mi diye sordular. Dogon kabilesiyle bir bağlantısı var mıydı? Ya da en azından yüzer-gezer olan tanrı Dagon ile? Dürüstçe söyleyeyim, bu okuyucuların mektuplarını almaya başlayana dek dugongları hiç duymamıştım. Bunları yazarken, yanımda bir resim duruyor, bkz. Şekil 60. Dugong sevimli bir yaratık, küçük bir deniz ayısı gibi ancak deniz ayısının yuvarlak bir kuyruğu vardır, halbuki dugongun kuyruğu tıpkı bir Dogon Nommosununki gibi! (Dogon Nommolarının ilham kaynağı Afrika kedi balığı olmasına karşın, kuyruk benzetmesi tutuyor, gariptir.) Körfez Savaşı sırasında gazetelerde sızan petrolün Basra Körfezi'ndeki dugonglar için tehlike oluşturduğu haberleri çıkıyordu.[76] Dugonga "Denizkızı Hayvanı" deniyordu. Ancak o zaman dugongların bir zamanlar Basra Körfezi'nde çok sayıda olduklarını fark ettim — hemen antik Sümer'in karşı kıyısı!

Ancak Basra Körfezi dugongları tehdit altında iken, dugongların keyfinin Büyük Mercan Resifi yakınlarında iyi olduğunu görüyorum. 1990 yılında "denizkızlarının" oralardaki hâkimiyeti hakkında bir gazete haberi vardı: "Düz burunlu yaratık bir balinanın kuyruğuna, derisine ve yağına sahip olup... (Ama:) Bir dugongun ömür süresi, hayatta kalma şansını artırmaya yer bırakmamaktadır. Yetmiş yıl kadar yaşar ama bir dişi ancak her üç ilâ beş yılda bir tek bir yavru doğurur, gebelik bir yıl sürer ve on sekiz ay boyunca yavruyu emzirir..."[77]

Aslına ilginç olan dugongun dişleridir. 1975'te *Biological*

Şekil 60. Halicore Dugong, bir balinaya benzemesine karşın aslında bir su kalın derilisi olan bir dugongun eski bir gravürü. Dugong adı Filistinlilerin antik yüzergezer tanrısı Dagon'dan geliyor olabilir. Berossus'un Oannes veya Dagon'u "kaygan" diye tarif etmesi ilginçtir çünki dugong da kaygandır, derisi neredeyse çıplak ve yağlıdır. Su altı bitkileriyle beslendiği sığ suları sever. Gözleri çok küçüktür. Anatomik açıdan dugong, iki kalbi olması nedeniyle ilginçtir. Dugonglar eşlerine son derece düşkündürler, Malezyalıların etleri için dugongları zıpkınla avlama gelenekleri vardır ve birçok kez vurulan dugongun eşi gemiyi çok uzun bir süre izlemekte, eşinden ayrılmayı reddetmekte ve sıklıkla bu sadakati yüzünden öldürülmektedir. (Elimde değil, bu bana katledilen Osiris'e İsis tarafından gösterilen fanatik sadakati hatırlatıyor.)
Birçok kişi yazıp Dogon adının dugong ve Dagon ile bir ilişkisi olup olmadığını sordu. Kimse bilmiyor ama muhtemelen Dogonların baş tanrısı Amma, atalarının göç ettiği bölge olduğunu bildiğimiz Siva Vahasının tanrı Ammon'u (Amun) idi. Ve bu adı taşıyarak o kadar uzaklardan geldiklerinden, onlarla çağdaş olan Dagon adı (bir başka bölgede olmasına karşın) teoride aynı bohçadan çıkmış ve Dogonların adını oluşturmuş olabilir. Demek ki Dogon, Dagon ve dugong bağlantılı olabilir. Astronomik bilgilerin günümüze kalışlarından da gördüğümüz gibi, daha garip şeyler de olmuş!

Conservation dergisinde yayınlanan bir haber, bu kitabın ilk baskısından sonra 1976'da dikkatimi çekti. Bu habere göre:

> Dugong şu açıdan gariptir, dişlerinin çoğu ya kafatasına yeniden emilmekte ya da aşınmakta gibi görünmektedir, sözde kesici dişleri ise kemikten yukarı hiç çıkmayıp içine doğru büyümektedirler. Bu kesici dişleri yaşı belirlemede güvenilir malzeme sağlamaktadırlar ama ilk olarak kemikten dışarı çıkartılmaları gerekir.
>
> Yaklaşık yetmiş beş diş için bunu yapan Dr. Mitchell en küçük

kafatasında sıfır ile elli yedi ve yarım büyüme katmanı saydı. Bir veya iki katmanın her yıl oluşup oluşmadığı net olmadığından, dugongların altmış altı ve otuz beş üstü bir ömür süreleri olduğunu söylemekle yetiniyor.[78]

Su memelilerinin dişlerinin gerçekten garip eğilimler gösterdikleri açık. Dogonların Nommonun sivri dişlerini vurgulamasına ek olarak tüm antik diş gelenekleri, Nommoların özel nitelikleri olan dişlere sahip oldukları görüşüne destek veriyorlar: Muhtemelen yunuslarınki gibi sonar alıcıları ve büyük olasılıkla dugonglarınki gibi garip anatomik yapılı. Eğer bir diş, sadece öğütme yaptığınız bir şey değil de bir radyo gibiyse o zaman bunun özel bir önem kazanıp mitlerde ve efsanelerde ona gönderme yapılması anlaşılabilir bir şeydir.

Su memelilerini bırakmazdan önce size deniz samurundan söz etmeliyim. Deniz samurları bir hayli zeki yaratıklardır ve düzenli biçimde *araç* kullanan birkaç hayvandan biri olma farklılığını gösterirler. Doğa belgesellerini seyreden kişiler deniz samurlarının bunu yaptıklarını görmüşlerdir. Deniz samurları denizde su üstünde kalıp, sırt üstü dönerler ve midyeleri sert nesnelerle kırıp içini çıkarırlar. Aslında *düzenli* araç kullanıcılardır. Araç kullanmanın, üstün zekâsının bir belirteci olarak insanı tanımlayan bir ön şart olduğu önerilmekteydi. Yakın zamanlarda maymunların, bazı kuşların ve birkaç yaratığın daha araç kullandığını anladık, yine de bu az görülmektedir. Ama yeterli beyin gücüne sahip, araç kullanmaya alışık yüzer-gezer bir varlığın mevcut olduğunu bilmeye değer. Aslında deniz susamurları zeki su sakinleri klübünde yunuslara ve balinalara katılmaktadır. Belki de dünya denizlerinde böyle zeki yaratıkların evrimleşmiş olması olgusu bize bir şeyler söylemektedir.

Ama şimdi Nommolara dönelim...

Yüzer-gezer varlıkların bir adı olmalıydı ve Dogonların onlar için kullandığı "Gözcüler" adı belki de en iyisidir. "Gözcü", "Eğitmen"den daha nettir ve "Suların Üstatları" da çok uzundur. "Tiksinti Verenler" anlamına geldiğini bile bile "Annedoti" adını

kullanmanın bir anlamı yoktur. Daha genel ve nötr bir terim "Siriuslular" olabilir. Eğer onlarla tekrar temasa geçersek, muhtemelen resmî olarak "Siriuslular" diye anılacaklardır ve uygarlıkları da "Sirius uygarlığı" olacaktır. Sanatları "Sirius kültürü" ve teknolojileri de "Sirius teknolojisi" başlığı altında anılacaktır. Peki ya dinleri? Bu hassas bir nokta. Buna "Sirius dini" denecek ve bunun bizimle hiç ilgisi yokmuş gibi yapmaya çalışacağız. Ama kaçınılmaz olarak "kültürler"in ve "teknolojiler"in yerelleşebilmesine karşın, bizzat yaşamın yapısı ve bir bireyin evrenle ilişkisi ile ilgili daha büyük problemlerin, yani varlıksal problemlerin yerelleşemeyeceğini kabul etmek zorunda kalacağız. Aslında etnografik açının dışında nihaî anlamda bir "Sirius dini" olmayacaktır. Bir "Sirius" tanrısından söz etmek bizi derin sulara sokar. Zaten bir "Yahudi" Tanrı veya "Hristiyan" Tanrı derken ne demek istiyoruz ki? En derin kaygılarımız, yani dinsel ve felsefî kaygılarımız düzeyinde dünya dışı bir uygarlıkla temasın üstümüzde en derin çarpma etkisini yaratacağı kesindir. Ve önyargılarımızın kolayca un ufak olabilir düzeyinde, bizler en incinebilir hâlimizdeyizdir. Burada inançlarımızın temelleri ilk şok dalgası ile darmadağın olabilir. Uygarlığımızın tüm yapısı yıkılabilir. Ancak hazırlanarak, kültürel bütünleşmemizi sağlayabiliriz.

Dogonlarca korunan farklı Nommo açıklamalarından açıkça görülmektedir ki, hem Hristiyanlığın hem de erken Akdeniz gizem-dinlerinin birçok unsuru, Dogon dininin tam kalbinde mevcut gibidir. Daha yakın bir inceleme Kurban Edilmiş Nommo'nun bedeninin (yani O Nommo'nun bedeni; belki de "O", bu Nommonun Osiris'in adının ilk hecesinden hatırlandığını göstermektedir) Osiris'i hatırlatan bir tarzda parçalandığını ortaya çıkarır: Yirmi iki parçaya bölünmüştür ve Dogon toplumundaki her bir klan (binu) bu bedenin belli bir parçasına karşılık gelir. Dogonların kendi dinlerinde "üstün Tanrı, Amma (ilk başlarda Amun/Ammon olduğu varsayılır), evrenin yaratıcısı"na tapınırlar ve birçok tarikat olmasına rağmen "tüm tarikatlar, kendilerine özgü yapıları ne olursa olsun, tanrı Amma'ya seslenirler". Dogon dinsel bayramının Sirius'tan gelen çarmıha gerilmiş ve diril-

miş bir Kurtarıcı içeriyor olması öylesine görmezden gelinemez. Hatta farklı "klanlar" onun Bedenini paylaşmaktadır.

Başka dünyalardan zeki varlıklarla en sonunda temasa geçtiğimizde, gerçekten kozmik bir bakış açısına uygunluk sağlamak ve kendi dar görüşlerimizi kırmak üzere çok sevdiğimiz dinsel fikirlerimizi gözden geçirmek zorunda kalacağımızı fark etmeye başlamalıyız. Dogonlar bunu çoktan yapmış. Belki de Norwich piskoposu Maurice Arthur Ponsonby Wood'un Lordlar Kamarası'nda yaptığı bir konuşmada söylediklerini düşünmeliyiz: "Mesihin sadece dünyasal bir önem arz etmeyip, kelimenin tam anlamıyla galaktik bir önem taşıdığına inanıyorum. Zihinlerimizin ve gözlerimizin dış uzaydaki uzak bölgelere doğru ardına dek açılması iyidir çünki evrenin hiçbir noktasında Tanrı'nın elinin ötesine geçeceğimize inanmıyorum."[79]

Yıllar içinde düşündükçe, belki de Dogonların Mısır dinsel geleneğinin esaslarından bazı firavunlarca fedakârlıklar yapıldığında (ya da Mısır'ın "kâfir" fatihlerce istilâ edilmesi ile) batıya, (Amma adının aralarında baskın biçimde korunduğu ünlü Ammon Kehanet Merkezi siti) Siva Vahasına doğru kaçan eski Mısır'daki kökten dinci bir gruptan gelmiş olabilecekleri aklıma geldi. Bu durumda Dogonlar, dinsel geleneklerinin esaslarından taviz vermeye hazır olmayan, kimliklerini ve inançlarını teslim etmektense, soykırımdan ve idamdan sonsuza dek kaçan Yahudileri andıracaklardı. Daha önceleri Dogonların, bazı Mısır geleneklerini korumuş olmalarına rağmen, Minyanlıların torunları olduklarını düşünüyordum. Dogonların tektanrılı olduklarını unutmamamız gerek.

Daha uzun süreli ve üstün bilgi ve teknolojisi ve de bilgeliği nedeniyle bizimkine göre baskın biçimde üstün olan kozmik bilgelikle yüzleştiğimizde eğer insan ırkının bütünselliğini korumayı istiyorsak, insan ırkının kibrine indirilecek darbeden ve dar görüşlü dinsel kabullerine karşı bu meydan okumadan sonra nasıl var olmaya devam edeceği hakkında biraz düşünmemiz gerekiyor. Tüm farklı dinlerdeki dinsel fanatikliğin ve dinsel köktenciliğin uyarı verir biçimde gittikçe arttığı bir zamanda yaşıyoruz. Aşırı uçlara itilen insanlar daha şiddet yanlısı hâle geliyorlar,

hoşgörüsüzlük öylesine fanatik düzeylere tırmanıyor ki, bir ülkede müzik yasaklanabiliyor ve şakımaya cüret ettikleri için kanaryalar boğuluyor. Böylesi çılgınlıklar geniş çapta hoşgörülüyor ve hatta bazen alkışlanıyor. Böyle saçma görüşleri paylaşmayanlar ne yapacaklar? Tüm dinlerin fanatikleri canileşiyor, geri kalanımızı bombalıyor ve masum insanları korkutuyorlar, çocukları havaya uçuruyor, kılları kıpırdamadan kadınları kesip biçiyorlar. Bir dinsel fanatik için her şey haklı gösterilebilir; inanmayanların yok edilmesi uygundur. Kendileriyle aynı fikirleri paylaşmayan yabancıları Nazilerin alt-insanlar anlamında kullandıkları *untermenschen* diye damgalamak insan yapısının bir özelliği olmuştur her zaman. Kendine saygısı olan bir dünya dışı varlığın buraya niçin gelmek isteyeceğini hayal edemiyorum. Ama ya gelirlerse... misafirlerin evinize girip de haftalarca önce açılıp bırakılmış süt şişelerinden yeşil küflerin fışkırdığını görmeleri gibi, utanç verici olmaz mıydı?

Dinsel köktenciler için Güney Afrikalı başpiskopos Desmond Tutu'nun şu aydınlanmış sözlerini nakledeceğim: "Şüphe duymak insanî şartın bir parçasıdır. Onsuz ilerleyemeyiz. Hristiyanlığın temeli şüphedir. Çarmıhtaki İsa'nın bile korkunç şüpheleri vardı." Köktenciler sahte bir kesinliği destekleyerek aldatmaya çabalayan kişilerdir. Şüphe duyma cesaretine sahip olmalı ve ondan kaçmamalıyız.

Bu kitabın 1977 karton kapaklı baskısı için bir önsöz yazmıştım ve şu paragrafları tekrarlamaya değer diye düşünüyorum:

> (Başka bir dünyadan gelen) bir sinyal doğrulandığında, bunun Sirius'tan ya da uzayın başka bir yerinden geliyor olmasının bir önemi olacak mıdır? O gün geldiğinde tüm büyük radyoteleskoplarının silâhlı muhafızlarca çevrileceği kesindir. Bizler ve dünya dışı varlıklar arasındaki tek temas noktası hâline geldiklerinde böyle korunmaları gerekeceğinin hiç kimse farkında değil. Uzayda veya Ay'da radyoteleskoplarımız olduğunda bu ihtiyaç daha az olacaktır.
>
> Arzuların kabaracağı kesindir. Bunlar şu an nispeten büyük ölçüde uykudadır çünki dünya dışı hayatın mevcudiyetini kabulle-

nişimiz henüz sadece entelektüel seviyededir... Dayanabildiğimiz kadar bizimle birlikte olacak farkındalıkları getirecek olan büyük gelişmeler yaklaşıyor. Bir tür olarak geleceğimiz, ana meselemizdir. Biz ne olacağız? Aşağılık kompleksimizi bir patates çuvalı gibi peşimizde sürükleyen, morali bozuk yıkıntılar mı? Yoksa cesaretimizi ve onurumuzu biraraya mı getireceğiz? Galaksi boyunca sırtlanlar gibi sinsi sinsi yürüyüp gidecek miyiz? Yoksa kükreyecek miyiz? Biz insanız, çok garip insanlarız ama böyleyiz ve bunu seviyoruz, diye kükreyecek miyiz? Bir sinyalin alındığının ve dünya dışı bir uygarlıktan geldiğinin doğrulandığı haberleri karşısında nasıl davrancağımızı düşünürken bu alternatifleri de önümüze koymalıyız.

Böyle bir sinyal aldığımızda, geri dönüş olmayacak. Büyümek, çocukluk çağını arkada bırakmak geri çevrilemez süreçlerdir. Bu noktada, kozmik masumiyetimizi kaybetme noktasına son derece yakınız. Aden bahçesinden dışarı adım atmak üzereyiz. Cennette yaşıyor ve bunu bilmiyorduk. Hayat bir şiir gibiydi ve böyle olduğunu fark etmedik. Torunlarımız geriye dönüp, rüyalarımıza sarınmış büyük Dünya Kozamızda hâlâ mışıl mışıl uyuyor olduğumuz bu günlerimize şaşkınlık ve anlam veremeden bakacaklar.

"Uyuyan uyandığına kânidir. Ama sonra gerçekten uyanır..."

* * *

Bu bölümde Siriuslular ve onların dünyaları hakkında daha önce söylediklerim açısından bakarsak, bekleyelim de bir gün gelecek uzay gemisinden ne çıkacak görelim diye düşünerek bu gibi spekülâsyonları boş diye bir kenara atmamalıyız... Eğer yüzergezer dünya dışı varlıklarla doğrudan temas kuracaksak, onların fiziksel yapısı ve en azından ihtiyaçları hakkında biraz kafa patlatmamız gerek; eğer onları rahat ettirmek istiyorsak. Carl Sagan, "...Oannes efsanesi gibi hikâyeler... şu ana dek sergilenmiş olanlardan çok daha fazla eleştirel incelemeyi hak etmektedir."[80] diyor. Eleştirel incelemeler büyük güçlerin hükûmetleri tarafından kurumsallaştırılmalı ve resmî programlar oluşturulmalıdır. Hükûmetlerin ülkelerinin askerî istilâlar, kimyasal silâhlar, nükleer bombalarca ele geçirilmesini önlemek üzere programlara akıttıkları kaynaklar, gezegenimizin bir bütün varlık olarak uya-

rısı önceden olmayan anî bir dünya dışı temas tarafından ele geçirilmesini önleme programlarına da akıtılmalıdır. Bizlerle ilgilenen herhangi bir üstün dünya dışı uygarlık tarafından ne kadar önlem alınırsa alınsın, ne kadar özen gösterilirse gösterilsin, herhangi bir temas için hazır olmak aslında tamamen bize kalmıştır. Hatta şu anda bile gözleniyor ve izleniyor olabileceğimizi, ana üssü Sirius sisteminde olan dünya dışı bir uygarlığın bizlerle temasa geçmeleri için *kendimizi ne zaman hazır edeceğimizi* görmek için gelişimimizi gözleyebileceğini ileri sürüyorum. Başka bir deyişle, gelecekteki teması kontrol etmemiz için bize izin verilmiş olması muhtemeldir.

İnsan merak ediyor, Sirius'ta yaşayan muhtemel yüzer-gezer varlıkların kabaca on yıl sonra (ışık hızında radyo sinyallerinin hızı—on ışık yılı on yıllık gecikme anlamına gelir) otomatik bir gözleme cihazının Dünya'da yayınlanan bir radyo veya televizyon programında, Sirius'ta yaşayan yüzer-gezer varlıklar hakkında yeni basılan bir kitaptan söz eden haberleri almasıyla ne düşünürlerdi acaba? Bekledikleri işaretin bu olduğunu mu düşünürlerdi? Eğer bu kitapta önerdiğim şeyler gerçekten doğru ise, kozmik bir tetiği mi çekiyorum?

* * *

Bu kitapta öne sürülen malzemeyi düşününce, ciddî bilginlerin şu noktayı akılda tutacaklarını umuyorum: Yüksek zekâya ve ileri bir uygarlığa sahip yüzer-gezer varlıkların mevcudiyeti hiç duyulmamış bir fikir değildir. Daha 1966'da, Roger MacGowan ve Frederick Ordway *Intelligence in the Universe* (Evrende Zekâ) adlı kitaplarında şöyle yazmışlardı:[81]

> Evrensel fiziksel özellikler hakkında bilhassa pek az şey söylenebilir... yaşam, özellikle de daha zeki biçimlerde, fiziksel açıdan küçük, ayrı ve büyük ölçüde hareketli olma eğilimi gösterir... Kara hayvanları olan insanlar zekâyı düşündüklerinde kara hayvanları açısından düşünme eğilimi gösterirler ama denizlerin de büyük çeşitlilikte yaşam içerdiğini biliyoruz. Dahası, tüm kanıtlar ilksel denizlerin yaşamın kökeninin muhtemel çıkış yeri olduğu çıkarımını

işaret etmektedir. Okyanuslar hayvan yaşamı için harika bir ortam sağlamaktadır ve birçok tür arasındaki rekabet hızlı evrimleşmeyi teşvik edebilir.

Sıvı bir ortam, hayvan gövdeleri için atmosferik gazlardan daha fazla kaldırma kuvveti ve destek sağlar. Bu nedenle deniz ortamının çoğu kara hayvanı türünden daha büyük birçok tür geliştirmesi beklenebilir. Daha büyük gövdelerin daha büyük beyinleri destekleyebildiğini bilen kişi daha büyük deniz hayvanları arasında üstün zekâ bulmayı bekleyebilir.

Daha büyük potansiyel ölçüyü, daha büyük yaşam çeşitliliğini, okyanusların iyi ve istikrarlı ortamını ve türler arasındaki rekabeti düşününce, kişinin aklından ilk geçen güneş sistemi dışı zeki yaşamın çoğunluğunun denize ait olduğunu varsaymak oluyor... Okyanus içindeki seyahatler için ideal olan yüzgeçler araç (ve dolayısıyla beyin) geliştirmeye pek uyumlu değildir. Ancak, birkaç okyanus türü araç gereç kullanmaya daha uygun olan başka uzantılar geliştirmiştir. Ahtapot, daha ileri evrimleşme ile araç gereç kullanımı becerisi geliştirebilecek, iyi bilinen bir okyanus yaratığıdır. Diğer bazı okyanus tabanı yaratıkları da insan kolu ve ellerine eşdeğer uzuvlar geliştirebilirdi... Belirli balina ve yunusların aşikâr yüksek zekâları, araç gereç kullanma uzuvlarının üstün zekâ gelişimi için gerçekten gerekli olup olmadığı sorusunu uyandırmaktadır. Ve bu, bazı güneş sistemi dışı zeki yaşam türlerinin karada yaşamaktan ziyade deniz yaşayışlı olup olmadığını söylemeyi de zorlaştırmaktadır... Zeki biyolojik türlerin çoğunluğunun toplam morfolojik özellikler açısından insanlara kıyaslandıklarında büyük ölçüde farklılık göstermeyecekleri sonucuna varıyoruz. Bir insan boyunun yarısı kadar ile birkaç insan boyu arasında değişiklik göstermeleri beklenebilir; çoğu kez iki bacak ve ellerinde parmakları olan iki kola sahip olmalıdırlar. Pek az durumda dört bacağı ve elleri ile parmaklar olan iki kollu sentor benzeri hayvanlar ya da dört bacaklı, tek kollu ya da hortumlu fil benzeri hayvanlar olabilir. Deniz yaşayışlı bazı biçimlerin yüzgeçler, büyük elli iki kısa kol ve perdeli parmakları olması bir başka olasılıktır.

Kitabı bitirirken, bir hayli önem taşıyan son bir noktayı belirtmek istiyorum. Haydi gelin, bu kitapta önerdiklerimin gerçekten de doğru olduğunu varsayalım. Tüm önermeleri kabul edelim. Diyelim ki Sirius sisteminde üslenmiş ileri bir uygarlık gerçekten de var. Rutin gözlem altında olmamıza şüphe yok. Şimdi

evrim merdiveninde kabaca nerede durduğumuzu bildiklerine de şüphe yok. Radyo sinyallerimizi saptadılar. Ay'a ayak basmış olduğumuzu biliyorlar. İyiliğimizi istiyorlar. Hazır olduğumuzu düşündüklerinde ya da onların varlığını gösteren kanıtları bularak biz onları keşfettikten sonra bir gün bizimle temasa geçeceklerini de varsayalım.

Bunların hepsini varsayalım. Eh, eğer o gün gelirse (ya da gelmezse veya başka bir yıldızda başka bir uygarlığın olduğunu öğrendiğimiz başka bir gün gelirse) unutmamamız gereken bir şey var. Unutmamamız gerekiyor ki *onlar* ne kadar muhteşem ve büyük olursa olsunlar, onlar için bile hâlâ gizemli olan bir evrendeki fâni varlıklar olacaklardır. Tüm cevapları bilemezler ve asla bilemeyecekler. Hatta onlarda olmayan bir avuç dolusu cevap pekâlâ bizde olabilir. Onların elde edemediği bazı tuhaf becerilerimiz olabilir. Kendilerinde eksik olan belirli bir yerli doğallığına, bu yüzyıllardır pek bariz olmasa bile, sahip olabiliriz. Bizde öylesine değerli bir şey olabilir ki onların yanında değersiz ilkeller gibi kalmayabiliriz. En sevdiğim teorilerden biri Dünya'nın galaksiye yapacağı çok özgün bir katkısı olduğu yolundadır: klâsik müziği! Asla ve asla kendimizi kozmik hayırseverliği kabul edenler gibi görmeyelim. Bizler insanız ve tüm hatalarımıza rağmen biraz dikkati hak eden birkaç şeyimiz de var. Tarihimizde birkaç kayda değer karakter oldu ve daha da olacak. Kişinin, ölümün ötesinde neyin uzandığına dair görüşü (yok olma, tekrardoğuş, cennet ve cehennem) ne olursa olsun genetik nehir akmaktadır. Daha çok insan olacak ve aralarında büyük insanlar olacaktır. Meydan okumalara cevap verebiliriz. Tarihimiz boyunca cesaret sergiledik. Her üstün uygarlığın arkasında merak ettikleri daha üstün uygarlıklar olabilir. Hiyerarşi ilkesini unutmayalım, bir kapının ardındaki bir başka kapının ardında bir başka kapının bulunması olasılığına karşı gözümüzü açık tutalım. Evren sonlu ama sınırsızdır. Büyük olasılıkla sadece bizim galaksimizde on ile yüz milyon zeki uygarlık vardır. Ve temasa geçilmiş olandan sonra her zaman için temasa geçilecek bir tane daha olacaktır.

Notlar

1. Okuyucu Dogon kabilesinin adının "Dagon" ve "Odacon" adları ile bir biçimde ilişkili olup olmadığını merak edebilir. Tamamen spekülâsyon ama fikrim bunun muhtemel olduğu yönünde.
2. Ek 3'e bkz.
3. I.S. Shklovskii ile. Dell, New York, 1966. Bölüm 33'e bkz.
4. Örneğin, *Consciousness and Reality*'de Kenneth Demarest tarafından, s. 351.
5. Ek 3'e ve Kaynakçaya bkz.
6. "İsis ve Osiris", s. 149.
7. Hesiod, *The Theogony*, 233.
8. Diodorus Siculus, *The Library of History*, Cilt 1, 28.6.
9. Apollodorus, III, 14, 1'e ve Hyginus, 164'e bkz.
10. Diodorus Siculus, y.a.g.e., Cilt I, 29, s. 93-4.
11. Hesiod, y.a.g.e., s. 263.
12. Plutark, "İsis ve Osiris" (368E).
13. Daremberg-Saglio sözlüğünde Triton maddesine bkz.
14. Monier-Williams, Sir Monier, *A Sanskrit-English Dictionary*, 1899, s.461.
15. a.g.e.
16. Temple, Robert, K.G., *He Who Saw Everything: A Verse Translation of the Epic of Gilgamesh*, Rider, Londra, 1991, s. 93-5.
17. Hesiod, y.a.g.e., s. 149.
18. Daremberg-Saglio sözlüğünde Triton maddesine bkz.
19. a.g.e.
20. a.g.e., Tifon maddesi.
21. Hesiod, y.a.g.e., 205-326; s. 101-3.
22. Plutark, y.a.g.e., s. 373c (ve 356a); s. 133 (ve s. 35): Plutark, Yaşlı Horus'u "Arueris" olarak çağırır ve onun İsis ve Osiris daha henüz birlikte rahimdeyken birlikte yaptıkları Yunan Apollon'u olduğunu söyler!
23. James Legge, *The Yi King*, Oxford, 1882, s. 11.
24. Joseph Needham, *Science and Civilisation in China*, Cilt 2, Cambridge, 1956, s.326.
25. Legge, y.a.g.e., s. 14.
26. Joseph Needham, *Science and Civilisation in China*, Cilt 3, Cambridge, 1959, s.22.
27. Needham, y.a.g.e., Cilt 3, s. 213.
28. a.g.e., s. 212
29. Allen, Herbert J., *Ssuma Ch'ien's Historical Records, Journal of the Royal Asiatic Society* dergisinde yayınlanmıştır, Londra, Nisan, 1894-Temmuz, 1895, s. 269-74.
30. Derk Bodde, "Myths of Ancient China", *Mythologies of the Ancient World*, 1961, Anchor Books, New York, 1961, s. 388.
31. a.g.e., s. 398.
32. a.g.e., s. 399-400.
33. Verne Dyson, *Forgotten Tales of Ancient China*, Shanghai, 1927, s. 286.
34. Hopkins, L.C., "Dragon and Alligator: being notes on some Ancient Inscri-

bed Bone Carvings", *Journal of the Royal Asiatic Society*, Temmuz, 1913, s. 545-52 ve Plates I-III.

35. Hopkins, L.C., "The Dragon Terrestrial and the Dragon Celestial. Part II: The Dragon Celestial", *Journal of the Royal Asiatic Society*, Ocak, 1932, s. 91-7.
36. Chan Ping-leung, "A Study of the Flood Myth of the Yao People: A Comparative Approach", *Essays in Commemoration of the Golden Jubilee of the Fung Ping Shan Library (1932-1982)*, Hong Kong, 1982, s. 156.
37. J.J.M. de Groot, *The Religious System of China*, 1976, Cilt V, s.529-30.
38. Needham, y.a.g.e., Cilt 1, s. 163.
39. G. Willoughby-Meade, *Chinese Ghouls and Goblins*, Londra, 1928, s.143.
40. *Le Renard pâle*, s. 462.
41. a.g.e., s. 458.
42. a.g.e., s. 460.
43. a.g.e., s. 440.
44. a.g.e., s. 441.
45. a.g.e., s. 441.
46. a.g.e., s. 440.
47. a.g.e., s. 440.
48. a.g.e., s. 440.
49. a.g.e., s. 309-10.
50. a.g.e., s. 309-10.
51. a.g.e., s. 156-60.
52. a.g.e., s. 156-60.
53. a.g.e., s. 156-60.
54. a.g.e., s. 156-60.
55. a.g.e., s. 157-60.
56. a.g.e., s. 157-60.
57. a.g.e., s. 287.
58. a.g.e., s. 287.
59. a.g.e., s. 444.
60. a.g.e., s. 444-5.
61. a.g.e., s. 444-5.
62. a.g.e., s. 444-5.
63. a.g.e., s. 444-5.
64. a.g.e., s. 506.
65. a.g.e., s. 439.
66. a.g.e., s. 438.
67. a.g.e., s. 437-9.
68. a.g.e., s. 436.
69. a.g.e., s. 436-9.
70. a.g.e., s. 474.
71. *The Marsh Arabs*, Wilfred Thesiger, Penguin Books, Londra, 1967.
72. Temple, *He Who Saw Everything*, y.a.g.e., s. 119-20.
73. *Le Renard Pâle*, s. 370.
74. *Science* dergisi Cilt 189, no. 4203, 22 Ağustos 1975, s. 650-2 sayısında yayınla-

nan şişe burunlu yunuslar hakkındaki bir rapora göre, bu önermede tamamen yanılıyor olabilirim. Hawaii Üniversitesinden dört yazar bu yunusun havada çok uzak mesafelerde bile iyi görmesini sağlayan iki-yanıklı özel bir gözbebeğinin olduğunu yazmaktalar. Vardıkları sonuç şu: *"Tursiops truncatus*, şişe burunlu yunusun gün ışığı görsel çözünürlük keskinliği, havada ve suda yaklaşık eşit derecede iyidir."

75. Tighe, Chris, "Scientists Tune into Teeth of Dolphins", *Daily Telegraph*, Londra, 28 Kasım 1989.
76. Örneğin bkz. " 'Mermaid' Beasts Faces Extinction in Dead Sea of Oil", *Daily Telegraph*, Londra, 28 Ocak 1991, s. 3.
77. Reuters "Legend Lives on as Surveys Find Dugong is Flourishing" haberi, *Daily Telegraph*, Londra, 3 Temmuz 1990.
78. "Science Report; Zoology: The Age of Dugong", *The Times*, Londra, 1 Nisan 1976; kaynak: *Biological Conservation*, 9, 21, 25 (1975). Tarihe rağmen bu bir 1 Nisan şakası değildi.
79. Bu cümleler yeni baskı (1997) için eklendi. Kendisi ile bu mesele hakkında yaptığımız bir konuşmada bu düşüncelerini büyük bir coşkuyla tekrarlamıştı. Onun 1980'lerde emekli olduğunu sanıyorum.
80. Sagan ve Shklovskii, y.a.g.e., s. 461. (s. 460'ta, Ek 2'yi okuyanlarınızın da göreceği gibi, "gezegenlerin güneşlerin ve yıldızların çevresinde döndüğü fikrinin Kopernik'ten çıktığı fikri doğru değildir" diyor.)
81. MacGowan, Roger ve Ordway, Frederick, *Intelligence in the Universe*, Prentice-Hall Inc., New Jersey, ABD, 1966, s. 242-4.

Ek 1

BİR SUDANLI SİRİUS SİSTEMİ

Yazan: M. Griaule ve G. Dieterlen

Not: Aşağıdaki makale bir bütün olarak çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Meslekten antropolog ve etnograflar için hazırlanmış olup, konuyla, kaynak materyalleri izleyecek ölçüde ilgili okuyucu için sunulmaktadır. Bu nedenle ilâve bilgi olup, yalnızca kitabın akışını izlemek isteyen okuyucu için esas değildir.

GİRİŞ

Bu bölümde sunulan Sirius sistemiyle ilgili orijinal bilgiler şu dört Sudan halkından derlenmiştir: Bandiagara'daki Dogon, Segou'daki[1] Bambara ve Bozo, Koutiala'daki Minianka kabileleri.

Asıl araştırma, 1946-1950 yılları arasında Dogonlardan toplanmıştır. Dört temel kaynak aşağıdaki gibidir:

Innekouzou Dolo, 65-70 yaşlarında bir kadın, *ammayana*, "Amma rahibesi" ve Kâhin, Aşağı Ogol'ün Dozyou-Orey kısmında yaşıyor (Yukarı Sanga'nın Aşağı Ogol bölgesi). Kabile: Arou, Dili: Sanga.

Ongnonlou Dolo, 60-65 yaşlarında, Go köyünün reisi; bu köy Aşağı Ogol'ün güneybatısında bir grup Arou tarafından kurulmuş. Dili: Sanga.

Yébéné, 50 yaşında, Yukarı Ogol'de Binou Yébéné rahibi; Bara'da yaşıyor (Yukarı Sanga). Kabilesi: Dyon. Dili: Sanga.

Manda, 45 yaşında, Binou Manda rahibi, Wazouba'da Orosongo'da yaşıyor. Kabilesi: Dyon. Dili: Wazouba.

Sistemin bütünü Ongnonlou tarafından verilmiş; diğer kişi-

ler çeşitli detayları vermişlerdir. Ongnonlou, Sigui takvimini bizzat çizmemekle birlikte, çizimin ardındaki ilkeleri biliyordu ve araştırmacıların orada bulundukları sırada, hem Yougo Dogorou'daki Arou'lardan hem de Arou-by-Ibi'deki Arouların büyük şefinin daimî aşçısından bilgi toplayabiliyordu.[2] Ongnonlou, sonraki kutsal günlerde makamın gelecekteki sahibinin seçileceği aileden geliyordu.

Ongnonlou'nun bilgisi, son derece gizli bir bilgi bütünü içinde, başlangıç düzeyinde bir yakınlık ya da Bambara ifadesiyle, "hafif bir yakınlık" olarak tanımlanıyor. Bu, akılda tutulmalıdır çünki sıradan insan için, Sirius gökteki en parlak yıldız olup dikkatleri çeker ve Sigui hesaplarında en önemli rolü oynar. Bu yüzden ilk inisiye olanlara verilen Sirius sistemi kuralları bazen basitleştirilmiş, bazen de karmaşıklaştırılmıştır. Bu, dikkati, çok daha gizli hesaplardan uzaklaştırmak içindir.

Bu nedenle burada tanımlanan sistemin, en üst seviyeden bilgiyi alabilen fakat gökyüzünün bu kısmındaki hesaplamalarda güvenilemeyen inisiyelere verilen bilginin bir kısmı olduğu bilinmelidir.

Kendi açımızdan, biraraya getirilen bu dokümanlar, yeni bir hipotez ya da araştırmaya yol açmadı. Sadece dört temel bilgi kaynağının bilgileri bir tek metne dönüştürüldü. Alet edevat olmadan fiiliyatta görünmeyen yıldızların hareket ve karakteristiklerinin nasıl bilindiği meselesi açıklığa kavuşmadı, hatta sorulmadı. Bu durumda materyalleri ham hâliyle vermek çok daha anlamlı göründü.

SİGUİ VAKTİNİN HESAPLANMASI

Her 60 yılda[3] bir Dogonlar Sigui (tören) denen bir tören kutlarlar. Bu tören, dünyanın yenilenmesiyle ilgilidir ve bunu 1931'de ayrıntısıyla açıkladılar.[4] Bu araştırmanın başından bu yana iki Sigui seremonisi arasındaki dönemin nasıl hesaplandığı sorusunu cevaplamaya çalıştık. Yaradılış mitine dek uzanan ortak fikir, Yougo Dogorou[5] köyü merkezinde, Yougo kayasındaki bir yarığın törenin önceki yılında kırmızı bir ışıkla parladığı şeklin-

deydi. Bu yarıkta birçok sunak taşı vardır; özellikle Andoumboulou büstü (bu kayalıklarda yaşamış küçük cüsseli insanlara verilen ad) ve *amma bara*, yani "tanrı yardım eder" adı verilen bir kaya resmi; buna ileride değineceğiz. Ayrıca, bu kırmızı aydınlık görülmeden önce, köyün dışında yer alan bir nokta, hiç kimsenin ekmiş olamayacağı türden uzun bal kabaklarıyla dolmaktadır.

Bu işaretler gözlenirken, görünürde, Arou kabilesine dahil Yougo Dogoroular tarafından basit bazı hesaplamalar yürütülmektedir:[6] Darıdan bira yapıldığı sırada, ihtiyar heyeti aralıklarla yıllık 32 sarhoşluk dönemini saymakta ve en yaşlı üye her devreyi bir deniz kabuğuyla işaretlemektedir.

Bu müsabakalar, ilk yağmurlardan bir ay kadar önce, köy merkezine konulan bir çadır veya gölgelik altında Mayıs veya Haziran'da yapılmaktadır.[7] Ama bu kural sadece teoriktir: Yüzyıl başında kutlanan son Sigui ve 1931[8] yılı arasında sadece bir müsabaka yarı dönemde yapılmıştır. Ancak ilk otuz yılı simgeleyen kaba, iki yıllık midye kabukları alınıp konmuştur. 1931'den bu yana, içki müsabakaları iki yılda bir yapılmıştır. 15 kabukluk ikinci toplam oluştuğunda, 20. yy.ın Sigui'si de kutlanacaktır.[9]

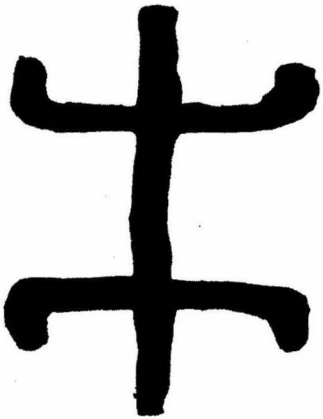
Rahip Manda'ya göre, Siguilerin hesaplanması, Binou mabedinin kapısına, tanrı Amma ve oğlu yeni dünyanın Öğretmeni[10] Nommo'yu simgeleyen iki figürün darı hamurundan yapılarak konmasıyla hesaplanmaktadır. Bunlardan bir tanesi dikey bir ovaldir -dünya yumurtasını simgeler- diğeri de temel eksenidir ve başlangıçtaki karanlıkta Amma'yı gösterir. Sağdaki kısımda, her yıl, bir noktayla gösterilir; işaretlemeye alttan başlanır. Yedinci yıl geldiğinde, dış kısma üç çatallı bir zıpkın motifi çizilir; bu, noktalardan oluşan çizgiye bir ilâvedir. Aynı şey, sol kısımda yine aşağıdan yukarıya olmak üzere yapılır. 14 yıl da bu şekilde hesaplanır. Bunlar dünyanın yaratıldığı yedi çift yıldır: Bunlara bütünü simgeleyen bir birim eklenir.[11] Şekil üzerinden konuşursak, çizim, tanrının son el hareketini simgeler; bir eli yukarıda, diğeri aşağıdadır, gökyüzü ve yeryüzünün yapıldığını göstermektedir.

Bu çizim dört kez tekrarlanır ve böylece 60 yıllık bir dönem kaydedilir. Buna ek olarak, Öğretmenin[12] resmi de vardır: İki di-

key bacak, uzun bir boyun ve bir kafa. İki ovalle kaydedilen ilk 30 yıl boyunca, resmin sadece bir bacağı vardır (sağ bacak). İkinci 30 yıllık dönemde, sol bacak yavaş yavaş çizilmeye başlanır ve Sigui vakti geldiğinde uzunluğu sağ bacağa eşittir. Bu son dönemde, figüre atıfla, Sigui'nin "ayaklanmaya başladığı" şeklinde bir deyim vardır.

SİGUİ TÖRENLERİNİN HESAPLANMASI

Sigui vakti geldiğinde, ihtiyarlar, kızıl ışıltılı kayaya, *tâṇa tõṇē* gölgeliğine toplanıp bir sembol çizerler (Şekil i). Bu, bir *kanaga* maskesini[13] simgeler, maske de tanrı Amma'yı anlatır. Altındaki toprağa Sigui'yi simgeleyen bir delik delinir; bu da dünya yumurtası Amma'dır. Aslında bu iki işaret ters yönde "okunmalı"dır: Amma, yumurtanın gölgesinde (delik) kendini insanlara göstermektedir (kırmızı çizim). Bu onun yaratıcı oturuşudur (maske evreni gösteren, Tanrı'nın nihaî oturuşudur).[14]

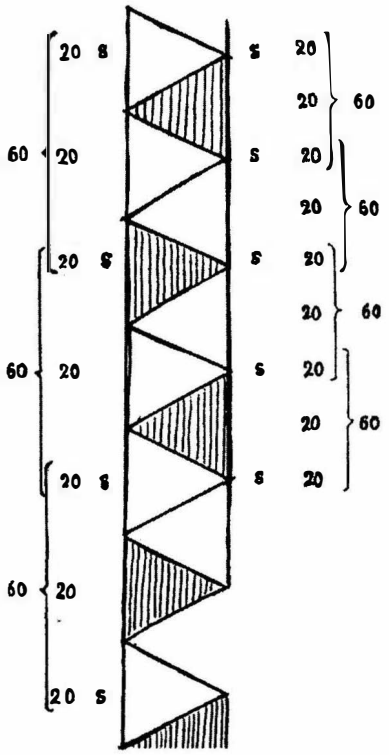
Şekil i. (*) Altmış yıl törenlerini işaret eden, Yougo Dogorou'daki *Kanaga* işareti (orijinal çizim).

(*) Tüm makalenin doğrudan çevirisi olduğundan yazarların şekilleri için kullandıkları numaralandırma sistemini korudum. Şekilleri sıralandırışım Ek 4'te devam etmektedir.

Delik aynı zamanda tohumları koymak için bir çukur olarak da yorumlanır. Bu açıdan delikler üçlü seriler hâlinde düzenlenir; bunlar üç Siguiye karşılıktır; isimlerini aldıkları üç tohum işaretinin altında yer alırlar. Böylece bu yüzyılın başından itibaren *emme sigi*, "sorgum Sigui"si; daha sonra *yu sigi* "darı Sigui"si, sonra da *nu sigi* "fasulye Sigui"si şeklinde adlandırılır.

Kuramsal olarak, Siguileri bu basit yöntemle kayıt mümkündür. Uygulamadaysa delikler silinir; resim de yeniden yapılmaktansa rötuşlanır ve böylece sayılabilir serilerin bir parçası hâline gelir. Ancak çok daha net bilgi veren bir resim daha vardır ve tapınak duvarlarına çizilidir. Buna *sigi lugu*, "Sigui'nin hesaplanması" deniyor. Dikey yerleştirilmiş üçgenler siyah, kırmızı ve beyaz olarak renklendirilmiş; her renk bir tohuma karşılık geliyor: İlki darı, ikincisi fasulye, üçüncüsü de sorgum şeklindedir (Şekil ii). Bu çizgi iki yolla okunabilir: Ya tek bir sayma sistemi kullanırız (örneğin sol kısım), burada her çentik 20 yıla karşılık gelir, Sigui'nin denk geldiği çentik diğer serilere aktarılır. Ya da tüm figür alınıp her çentik için 20 yıl sayılır, burada konum önemli değildir (Şekil ii'deki sağ sütun), Sigui'nin denk geldiği çentik tekrar sayılır.

Sigui kutlamaları hakkında daha tutarlı bilgi, büyük tahta maskeden ediniliyor. Bu maskenin oyulması, törenin en somut amaçlarından biridir. Oldukça büyük olan bu maske pek kullanılmıyor ve kayalardaki bir korunak ya da köşede daha önceki törenlerde oyulanlarla birlikte tutuluyor.[15] Bir anlamda köy arşivi yerine geçen bu maskelere gösterilen özen, onların üç ya da dördünü birarada görmeyi mümkün kılıyor; en eskileri 1780 ve 1720 yıllarında yapılmış,[16] bu tarihlemede 1-2 yıllık oynama olabilir. İstisnaî durumlarda, koruma mekânı iyi seçilmişse ve iyi durumdaysa, seriler daha da uzun olabiliyor. Ibi çiziminde, 1931'de dokuz kutup sayılmış ve bunların bir kısmı zedelenmiş, tozlanmış da olsa hâlâ seçilebiliyorlar. Sığınağın bir köşesinde hepsine özel yerler bulunduğundan, nem, kurtçuk ve hayvanlardan korunabiliyorlar. En eski seri bir dokuzlu, zaman içinde tahribat gözlenebiliyor.[17] Burada, tarihleme 15. yy. başına dek gidiyor ve tahrip olmuş diğer üçü de hesaba katılırsa 13. yy. ilk yarı-

Şekil ii. Sigui'nin hesaplanması.

sına dek gidilebiliyor.[18]

Ibi'deki bu kutup izleri dışında daha eskilere giden maddî kanıtlar bulmak kolay değil. Ancak bu Sigui törenlerinde yapılmış başka bir obje daha var; tek başına ve hesaplama konusunda önemli katkısı olabilir. Tören için, yüce Arou Hogon'u dahil, her bölgesel Hogon'un baobap ağacı liflerini kullanan bir fermantasyon teknesi var. Bu tekne ilk ritüel biranın hazırlanmasında kullanılıyor. Bu bira, tüm ailelere küçük miktarlarda dağıtılıyor ve herkesin kupasına bir miktar konuyor. Bu, toplulukta içilen biranın aynı miktarda olmasını sağlıyor. İlâveten, tüm diğer fermantasyon tekneleri de, esas tekneye temas yoluyla kaynaştırılıyor.

Esas tekne hayli büyük; kapak çapı 40 cm, dört "pompom" da buna uygun oranlarda. Sonuçta, ancak büyükçe küplere girebiliyor.

Bu malzemeler, ana kirişe asılarak kalıcı bir seri oluşturdukları Hogon'un evinde korunuyorlar. Ongnonlou, Sanga Hogon'un ikametgâhında bunlardan 6-7 tane görmüş; Sanga Hogon'u Dogon ülkesindeki en yaşlı kişilerden biri. Büyük büyük babası, bu serideki en eskilerden önce konulmuş 8 tane daha görmüş.[19] Sanga şef ikametgâhında toplam 14 obje olduğu kabul edilirse, bunlardan ilki -herhalde bölgenin ilk töreni için değildir- 12. yy.da yapılmıştır. Bu sonucu, iki Sigui arasında 60 yıl olduğu hesabıyla çıkardık.

Yine Ongnonlou, Arou'daki yüce Hogon'un evinde 8'li bir seri görmüş (Arou-Ibi'de). Bu sayının 24 olması gerektiğini ekliyor ancak tam bir devamlılığın oluşturacağı ideal bir seri var mıdır yoksa lifler çürümemiş olsaydı rakam bu mu olurdu, açıklayamıyor.[20]

Hem törenleri takip etmede hem de Siguiler arasındaki dönemleri hesaplamada kullanılan bu yöntemler basittir, aynı zamanda hafızaya da dayalıdır. İnisiye için Sirius sistemiyle ilgili daha ileri bilgi ve uygulamalara zemin vazifesi görüyor. Dogonlar bu yıldıza *sigi tolo*, Sigui yıldızı[21] diyorlar ya da *yasigi tolo*, Yasigui yıldızı[22] deniliyor. Bu, 60 yılda bir tekrarlanan törenlerle ilişkisini yeterince açıklıyor.

Ancak sistemin esası Sirius değil: Sirius, sadece Digitaria, *po tolo*[23] adlı küçük bir yıldızın yörüngesinin odaklarından biri. Bu Yourougou yıldızı,[24] *yurugu tolo* önemli bir role sahip ve erkek inisiyelerin dikkatleri hep bu yıldız üzerindedir.

Bu sistem o kadar önemli ki, gökteki diğer sistemlerden farklı olarak, belli bir gruba dahil edilmiyor. Ono ve Dommo kabileleri yıldızları yönetiyorlar; birincisinde Venüs, diğerinde Orion Kuşağı bulunuyor. Güneş, en güçlü kabileye, Aroulara verilmiş olması gerekirken, aşırıya kaçmakla suçlanmak istemeyen Arouların Güneş'i daha az soylu olan Dyon'lara verdiği ve Ay'ı tuttukları görülüyor. Digitaria ve ait olduğu sistem ise tüm erkeklere ait.

DIGITARIA'NIN YÖRÜNGESİ

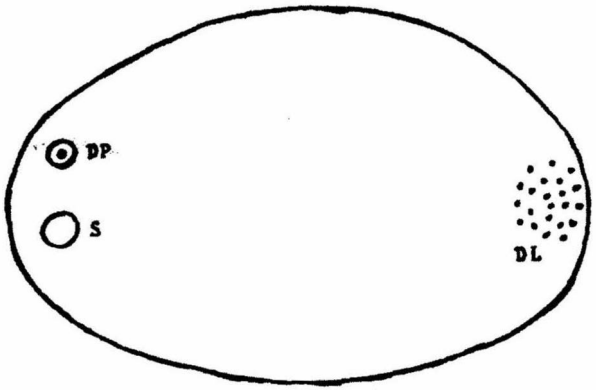
Digitaria'nın Sirius çevresindeki yörüngesi, ufuk hattına dik olarak tanımlanıyor ve bu konum, maskelerin kullanıldığı en yaygın törenlerden birine yansımış:

laba ozu pǫ
ozugo pǫ ya
(maskenin yolu dikine (dir)
bu yol dikine akıyor)

Ancak burada inisiyelerin bildiği bir sözcük oyunu var: Bunlar *pǫ:*[25] "dik" ve *pō:* Digitaria anlamlarında iki sesdeş kelime ve çeviri şu şekilde değişiyor:

Maskenin yolu Digitaria (yıldızı)
Yol Digitaria (gibi) akıyor.

Darı hamuruyla yapılan bir çizim (Şekil iii) Arou Hogon'un 'inde kürsülü odada bulunuyor ve ufuksal olarak çizilen bu yö-

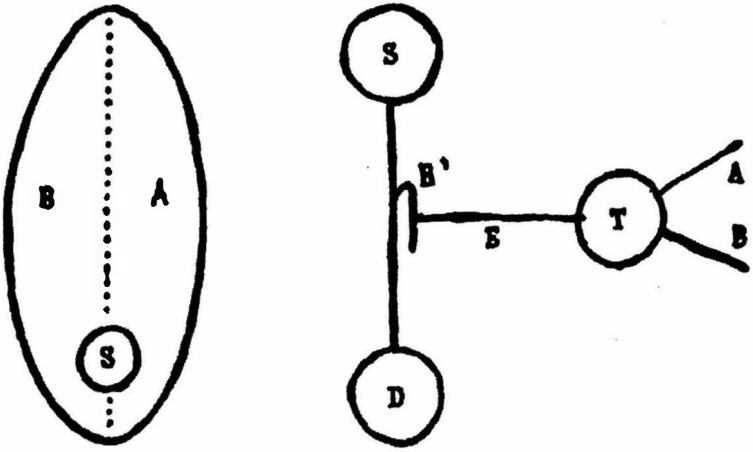

Şekil iii. Digitaria yıldızının Sirius etrafındaki güzergâhı.

rünge hakkında fikir veriyor: Oval (enine çapı 100 cm civarında) sol tarafında küçük bir çemberi, Sirius'u (S) barındırıyor. Bunun üzerinde bir başka çember (DP) daha var ve merkezi Digitaria'nın en yakın konumunu gösteriyor. Ovalin diğer ucunda noktalardan oluşan küçük bir salkım var ve yıldızı Sirius'tan en uzak noktada gösteriyor. Digitaria, Sirius'a yakınken, salkım parlaklaşıyor; Sirius'tan en uzak noktadayken de Digitaria bir yanıp sönme etkisi yaratıp gözlemcinin çok sayıda yıldız görmesine yol açıyor.[26]

Bu güzergâh kesip çıkarmayı (excision) ve sünneti (circumcison) simgeliyor, bu operasyonlar Digitaria'nın Sirius'a en yakın ve en uzak konumlarıyla gösteriliyor. Ovalin sol kısmı sünnet sırasında kesilip çıkarılan sünnet derisini (ya da klitorisi), sağ tarafı ise bıçağı gösteriyor (Şekil iv).

Bu sembolizm, diğer konularda kullanılan bir çizimle de gösteriliyor[27] (Şekil v). İki çemberi birleştiren dikey bir eksenin üzerinde ufuksal bir şekil bu: S (Sirius) ve D (Digitaria); çizimin

Şekil iv. Digitaria'nın güzergâhıyla ilgili kullanılan sembol. S: Sirius, A: Bıçak, B: Sünnet derisi.

Şekil v. Digitaria'nın simgeselliği. S: Sirius, D: Digitaria, T: Digitaria'nın güzergâhı, A: Bıçak, E: Penis, B ve B': Sünnet derisi.

merkezi T noktası, bu da D'nin güzergâhını gösteriyor. E çizgisi penis, B' çengeli ise sünnet derisini gösteriyor. İki boynuz çembere bağlanıyor ve güzergâhın iki parçasını tekrar birleştiriyorlar (Şekil iv): A bıçak, B sünnet derisini gösteriyor. Böylece Sirius sistemi insanların yenilenmesini ve, Dogonların bilgileriyle uyumlu olarak, törenler de dünyanın yenilenmesini simgeliyorlar.

Yörüngenin periyodu çift olarak sayılıyor, yani yüzyıl deniyor[28] çünki Siguiler "ikiz çiftler" şeklinde kümeleniyorlar ve böylece ikizlik hakkındaki temel prensip vurgulanmış oluyor.[29] Güzergâha bu nedenle *munu* deniyor, *monyę* "tekrar birleştirmek" kökünden geliyor, iki Sigui'yi kutlamış (ona tekrar kavuşmuş) kişilere bu san veriliyor.

Dogon mitolojisine göre, Digitaria'nın keşfinden önce, büyük şef, iktidarının 7. yılında (7. hasat) kurban edilirmiş. Bilinen tek hesaplama şekli bu; yıl birimi o tarihlerde oluşmamışmış. Kurbanın ruhanî ve maddî ilkeleri Digitaria'ya kurbanı canlandırmak için sunulurmuş. Digitaria'nın varlığı bilinmekle beraber, yıldız gözle görünmediğinden nitelikleri insana tanıtılmamış.

49 yıl boyunca, ilk yedi şef bu şekilde Digitaria'yı beslemiş ve periyodik olarak dünyayı canlandırmaya muktedir hâle getirmiş. Ve yıldızı keşfettikten sonra 8. şef, atalarının kaderini paylaşmamaya karar vermiş. Oğlunun yardımıyla ölü taklidi yapmış, birkaç ay uykuda kalmış ve yeni bir şef seçilmeden tekrar ortaya çıkmış. Digitaria'ya gittiğini, sırlarına vâkıf olduğunu ve bundan sonra her Hogon'un 60 yıl hüküm süreceğini ilân etmiş. Daha sonra bu 60 yıl iki Sigui'yi ayırmakta kullanılır olmuş.[30] Tekrar tahta çıkınca, o zamanlarda dokunacak kadar yere yakın olan göğün seviyesini yükseltmiş,[31] zamanı ölçme ve hesaplama yöntemlerini yeniden düzenlemiş.

O güne kadar, dünyanın yenilenmesi törenleri her yedi hasatta bir yapılırmış;[32] Hogon, hesaplarını beş günlük dönemlerle yapmış; bu dönem hesabı, hafta olarak bugüne dek korunmuş; daha geniş aralıklarda da 5 hasat esas alınır olmuş. Hogon 8. şef olduğu için, 8 dönem yani 40 yılı esas almış ve 40 yıl da böylece hesaplamalarda esas alınır olmuş; bir ay kırk gün, bir yıl da (5'er günlük) 40 hafta olarak kabul edilmiş. Ancak Hogon 60 yıl yaşa-

mış; 60 da, 40 (hesapta temel alınan sayı) ve 20'nin (20: el ve ayak parmağı, kişiyi ve en yüce anlamında da şefi simgeliyor) toplamı olarak düşünülmüş. Böylece 60, hesapların temeli olmuş[33] ve ilk olarak iki Sigui arasındaki zamanı hesaplamakta kullanılmış. Digitaria'nın yörüngesi yaklaşık 50 yıl ve yedişer yıllık ilk 7 iktidara karşılık gelmekle beraber, iki töreni ayıran 60 yılın hesabında da kullanılıyormuş.[34]

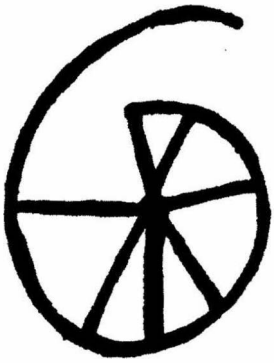
Uzaydaki hareketinin dışında Digitaria, kendi ekseni üzerinde de birer yıllık periyotlarla döner ve bu dönüş de *bado* törenleriyle kutlanır. Bu sırada üç spiralinden, içindeki varlık ve nesneleri atar. Bugüne *badyu* "kızgın baba" adı verilir, çünki bugünde kişiler hem kendileri hem de başkalarıyla güvensiz ilişkilere girerler, dünya bir çalkantı yaşar.

DIGITARIA'NIN KÖKENİ ve ÖZELLİKLERİ

Sekizinci Hogon, halkını yıldızın özellikleri ve Sirius sistemi hakkında eğitmiştir.

Sirius göze kırmızı, Digitaria ise beyaz gözükür. Bu ikincisi, nesnelerin kökeninde yer alır. "Tanrı Digitaria'yı diğer yıldızlardan önce yarattı".[35] O, "dünyanın yumurtasıdır", *aduno tal*, sonsuz derecede küçüktür ve geliştikçe, görünen ya da görünmeyen her şeyi o doğurmuştur.[36] Dört temel elementin üçünden oluşmuştur: hava, ateş ve su. Toprak elementinin yerine metal geçmiştir.[37] Başlangıçta, sadece *Digitaria exilis*'in[38] yani *pō*'nun tohumuydu; onun başka bir ismi de *kize uzi*'dir.[39] Po'nun merkezî bir çekirdeği vardır ve konik spiral hareketlerle daha geniş tohum ya da atışlar fırlatır (Şekil vi). İlk 7 tohum ya da atış grafik olarak 7 çizgiyle gösterilmiştir; bu çizgilerin boyu giderek artmakta, böylece şekil, dünyanın yumurtasını simgeleyen bir ovale dönüşmektedir.

Digitaria'nın bütün işleri, farklı bölümleri aşağıdaki düzene göre yerleştirilmiş bir çizimde özetlenir:[40] Ovalden dikey bir çizgi çıkar; bu, tohum kesesinin yaptığı ilk atıştır; diğer kısım, ikinci atış eğik bir konumdadır ve böylece dört ana noktayı destekler; bu dört nokta dünyanın çatısıdır. Bu iki bölümün düzlüğü, eşya-

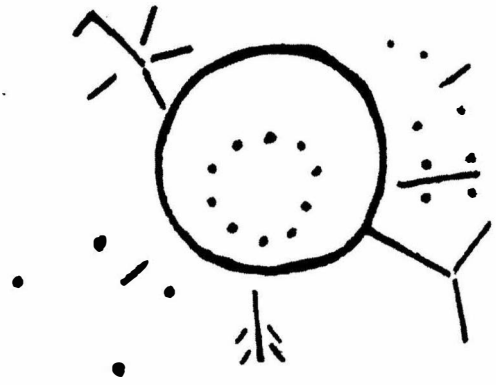

Şekil vi. Yaradılış spiralinin kökeni (orijinal çizim, orijinal boyut).

nın sürekliliğini, bir durum içindeki kalıcılığı sembolize eder. Sonuncu, üçüncü atış, birincinin yerini alır ve alt kısımdan açık bir oval şekline ulaşılır. Dikey bölümün temelini çevreler. Bükümlü biçim, düz çizgiye karşıttır, eşyanın transformasyon ve gelişimini gösterir. Bu şekilde edinilen kişiliğe "dünyanın yaşamı" denir; bu, evreni ifade eden yaratılmış varlık, aktif unsur ve mikrokozmostur.

Her yıl bir dünyanın ağır embriyosu ortaya çıkar. Digitaria, Wazouba'da ya bir nokta ya da 10 noktalık ortak merkezli bir çemberi çevreleyen bir tohum kesesi olarak gösterilir (8 ata Nommo ve ilk Nommo çifti). Sürekli hareketi, ruhları noktalardan belli aralıklarla çıkan ve Sorgum[41] yıldızına doğru yönlendirilen varlıklar üretir, Sorgum da onları Nommo'ya gönderir. Bu hareket Yourougou'nun uzaydaki yaradılışını dağıtan eşkenar dörtgen tarafından taklit edilir. Çemberin etrafında, ondan fışkırmışa benzeyen 6 şekil vardır (Şekil vii):[42]

2 dişli bir çatal: ağaçlar;
4 diyagonal çizgili bir gövde: küçük darı;
Bir trapez biçiminde yerleştirilmiş 4 nokta: kafasını kısa bir çizginin başını simgelediği inek;[43]
Bükülmüş bir gövdeden başlayarak birbirinden uzaklaşan dört çizgi: evcil hayvanlar;

Şekil vii. Digitaria yıldızı (orijinal çizim, orijinal boyut[50]).

4 nokta ve 1 çizgi: vahşî hayvanlar;
Yan tarafında 4 nokta bulunan bir eksen: bitkiler ve yaprakları.[44]

Esas yapı, buna benzer şekilde *nun goro* "tane sepeti" denilen samandan delikli bir sepetle simgelenmiş olur. Bu alet, sürekli helezonik bir sarmal şeklindeki bir muhafazadan oluşur, merkezi alt kısmındadır.[45] Spiral, çift yarı çaplı bir ağı destekler.[46] Spiral ve sarmal eğriler dünyanın burgaç benzeri hareketinin başlangıcıdır, yarı çaplar eşyanın iç titreşimlerini simgelerler.

O hâlde, Digitaria, esas olarak maddeselleşmiş üretken bir harekettir. İlk ürünü, delikli sepetin simgelediği hareket kafesinin dışına bırakılmış son derece ağır (bir) maddedir.[47] Bu şekilde oluşan kütle, kadınların kullandığı sıradan bir havandan en az iki misli büyük bir şeyi akla getirir.[48] Erkeklere verilen bilgiye göre hava'nın üç bölümü vardır: İlki su varlıklarını içerir, ikincisi kara canlılarını ve üçüncü de hava yaratıklarını barındırır. Aslında yıldız üç bölmeli, üç boğumlu bir spiralin çıktığı, kalın bir doku oluşturan bir oval olarak düşünülür.

Kadınlara verilen bilgiye göre, bu bölümler 4'tür ve tahıl,

metal, bitki ve su içerirler. Her bölüm de 20 alt bölmeye sahiptir; toplamı seksen temel elementi barındırır.

Yıldız, her şeyin rezervuar ve kaynağıdır: "Dünyadaki her şeyin tahıl ambarıdır."[49] Yıldız haznesindekiler merkezkaç kuvvetle fışkırtılır, çok hızlı gelişen *Digitaria exilis*'e (*) kıyasla bu, bölünemeyecek kadar küçük, parçalara ayrılmayan ölçekte gerçekleşir: "(Yıldızın) dışında ortaya çıkmak üzere giden şeyler, her gün kendisi kadar büyürler."[51] Başka bir deyişle, yıldızdan her gün çıkanlar bir önceki hacmini katlayarak artar.

Bu nedenle yıldız, gökteki en küçük ve aynı zamanda en ağır şeydir: "Digitaria, var olan en küçük şeydir; en ağır yıldızdır."[52] *Sagala*[53] adı verilen bir metalden oluşur, bu metal demirden biraz parlaktır ve o kadar ağırdır ki bütün yeryüzü varlıkları biraraya gelse onu kaldıramaz. Yıldız 480 eşek yükü ağırlığındadır[54] (yaklaşık 38.000 kg). Bütün tohumlar, dünyadaki bütün demire eşit ağırlıktadır.[55] Buna karşın kuramsal olarak bir havan veya gerilmiş öküz derisinden daha büyük bir hacmi yoktur.

DIGITARIA'NIN KONUMU

Digitaria'nın yörüngesi dünyanın merkezindedir. "Digitaria bütün dünyanın eksenidir."[56] Onun hareketi olmadan hiçbir yıldız hareketini sürdüremez. Bu, onun göksel konumlarla ilgili törenlerin hâkimi olduğu anlamına gelir. Özellikle ele avuca sığmaz yıldız Sirius'un konumunu yönetir, onu güzergâhıyla kuşatarak diğer yıldızlardan ayırır.

SİRİUS SİSTEMİNDEKİ DİĞER YILDIZLAR

Ancak Digitaria, Sirius'un tek refakatçisi değildir. *Emme ya* yıldızı, Dişi Sorgum ondan daha büyüktür, dört kez daha hafiftir (ağırlık olarak), aynı yönde ve aynı zamanda (50 yıl) daha büyük bir yörünge dolanır. Bunların birbirlerine göre olan konumları, yarıçapları bir dik açı yapacak şekildedir. Bu yıldızın konumu, Yougo Dogorou'da birçok törenin tarihini belirler. Dişi Sorgum,

(*) Bu kitapta yer alan Şekil 1'e bkz.

yaşayan ya da gelecekte yaşayacak tüm varlıkların dişi canlarının mekânıdır.[57] Bunları akraba havuzların suları olarak tanımlayan ayrı bir ifade de vardır: Yıldız, iki çift yarıçap (ışın) (dişi bir figür) fırlatır ve bunlar da suların yüzeyine vardıklarında ruhları yakalar.

Bu, güneş ışıkları niteliğinde ışınlar yayan tek yıldızdır çünki o "kadınların güneşi", *nyān nay;* "küçük bir güneş", *nay dagi*'dir. "Kadınlar yıldızı", *nyān tolo* ya da Keçi Çobanı, *emme girin* (yani keçi rehberi) denen bir uydusu da vardır; bu terim *emme girin* kelimesi üzerine bir sözcük oyunudur (yani sorgum rehberi). İsmen, Dişi Sorgum'un rehberi hüviyetiyle çok daha önemlidir. Ayrıca esas yıldız, Keçi Çobanı hakkında bir karışıklık vardır, bu yıldız herkes tarafından bilinir.

Kadınlar yıldızı bir haçla simgelenir;[58] bütün Sirius sisteminin hareketini hatırlatan dinamik bir işarettir (Şekil viii).

Dişi Sorgum üç noktayla özetlenir: Eril bir otorite simgesi, çevresinde 7 -ya da 4 dişi ve 3 eril- nokta vardır, bunlar dişil ve eril canlardır (Şekil ix).

Bütün olarak düşünülünce Dişi Sorgum, içinde haç olan bir çemberle gösterilir (4 ana yön), merkezde yuvarlak bir leke vardır (yıldızın kendisi) ve kolları tüm varlıkların eril ve dişil canlarını kavramak işini üstlenmiştir. Bu şekil, "Dişi Sorgum modeli" adıyla bilinir, *emme ya tōṇu;* "erkekler modeli", *anam tōṇu* bir elipsin merkezlerinden birini işgal eder; "keçi çobanının yolu", *enegirin ozu* tam bir hattan oluşur; iki tane de kesik çizgi vardır ki, bunların dışındaki alan erkek canların, içleri de dişil canların yolunu oluşturur (Şekil x).

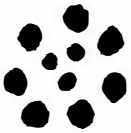
Sirius-Digitaria-Sorgum sistemi "bir Sigui modeliyle" *sigi tōṇu* ile gösterilir: Burada bir oval (dünya) vardır ve bunun merkezlerinden biri Sirius'tur. Sigui zamanında Digitaria'nın iki alternatif konumu ve aynı anda Dişi Sorgum'un konumları Sirius'u çevreleyen iki eş merkezli çemberle gösterilmiştir.

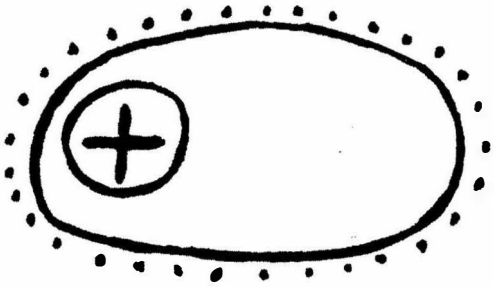
Sirius sisteminin tümü, Sanga'da, özellikle de *bado* töreni sırasında, farklı biçimlerle çizilmiştir. Büyük Arou Hogon'unun ikametgâh duvarında ve Dyon Hogonlarına ayrılmış resmî evlerin içinde, bu yıldızların rotası "Ayakkabıcı yıldızının üstadının

Şekil viii: Kadınlar yıldızı.

Şekil ix: Dişi Sorgum yıldızı.

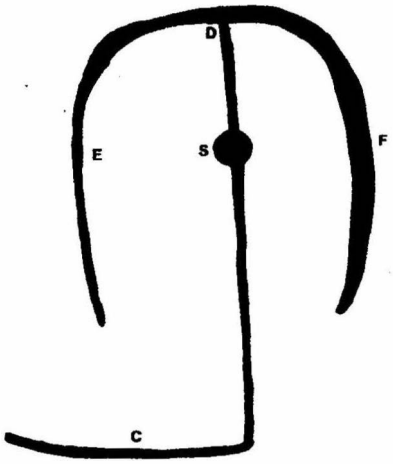

Şekil x: Dişi Sorgum sistemi.

modeli", *dyān tolo bāṇa tōṇu* (Şekil xi) ile gösterilmiştir. Bu şekilde, boyunun üçte ikisine gelindiğinde bir şişkinlik, Sirius (S) taşıyan dikey bir eksen, alt kısımda bükülmüştür, dik bir açıyla sola doğru kıvrılmıştır, bu da Ayakkabıcı (C) (Shoemaker) yıldızının yoludur. Üst kısımda bir yarı oval vardır, kolları aşağı doğru uzanır; bu ovalin birleşme noktası (D) Digitaria'yı simgeler, yolu sağ kol (F) ile gösterilmiştir. Bu kol aynı zamanda kadınlar yıldızıdır. Sol kolsa Dişi Sorgum'dur (E). Eksenin alt kısmı (SC), üst kısmından (SD) daha uzundur, Shoemaker'ın (Ayakkabıcı) Sirius'tan diğer yıldızlara göre daha uzak olduğunu hatırlatır; aynı zamanda Ayakkabıcı (Shoemaker) ters istikamette dönmektedir.

Bado töreninde, ailenin en yaşlı kadını evin girişinde "kadın-

Şekil xi: Siruis sistemindeki yıldızların güzergâhı.

lar dünyasının modelini", *nyān aduno tōnu*[59] çizer ya da "dünyanın üst ve altının modelini", *aduno dale doṉule tōịu* çizer (Şekil xii).

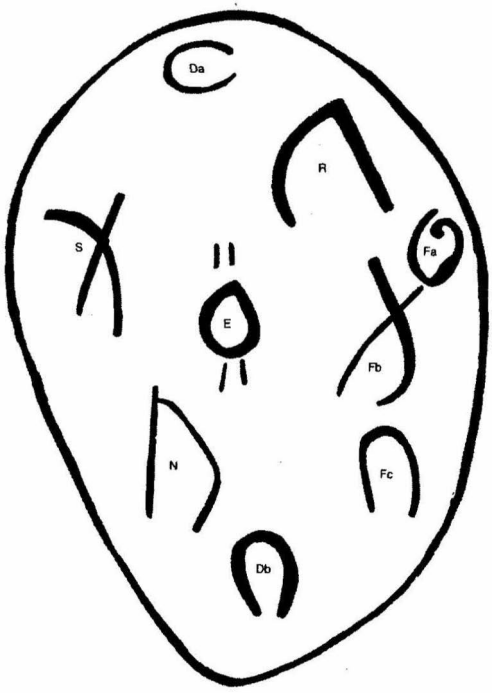
Burada bir oval -dünyanın yumurtası- vardır, içinde 9 işaret bulunur:

Da. – Digitaria. Sağdaki açık Yay Yaratıcı tarafından içine konan tüm töz ve maddeyi kabul ettiğini belirtir.

Db. – Digitaria ikinci konumunda. Açık oval dünyaya yayılan maddenin çıkışını belirtir. A ve B, Digitaria'nın Sirius'a göre en uç konumlarını göstermektedir.

E. – Dişi Sorgum yıldızı. Digitaria'nın karşıtı. "Kadınlar güneşi" olduğu için yumurtanın merkezindedir, tıpkı Güneş'in Güneş Sistemi'nin merkezinde oluşu gibi. Oval, yıldızın yaydığı ışınları simgeleyen iki dik küçük çizgiyle iki kez çerçevelenmiştir.

S. – Sirius, "Sigui yıldızı" ya da "Yasigui yıldızı". Bu şekil, yukarıda anlatılan iki yıldızla Sirius'un ilişkisini gösterir, eğik bir kolu kesen bir sağ kol -karınca, *key-* ile birlikte bir tür X'i içerir.

Şekil xii: Sirius sistemi.

Alt kısım Yasigui'dir, diğer kısım da kesip çıkarma sırasında ayrılan organ parçasını simgeler. Aslında dişil olmakla birlikte burada karınca bir erilmişcesine düz bir çubukla gösterilir. Bu, Yasigui'nin dişiliğine olan hâkimiyetini gösterir, çünki Yasigui sakatlanmıştır.

R. – Yourougou. Bir dairesel yay ve bir düz kısımdan oluşmuş çengeldir. Yourougou'nun ilk hareketi gökte bir eğri çizer, amacından saparak doğruca aşağı iner; bu plâsenta parçasını da gösteren, sağ yandaki kısımdır.[60]

Gerçekte, Digitaria dünyanın yumurtası olduğu için, bu yumurta iki ikiz plâsentaya ayrılır; bunlar da bir çift Nommo Öğret-

men doğurur. Ancak, bir plâsentadan tek bir erkek çıkmıştır ve ikizini bulmak üzere plâsentasının bir parçasını koparmış, bundan da dünya oluşmuştur. Bu müdahale, yaradılışın sırasını bozar: Yavru, bir hayvana, soluk tilki *yuruga*'ya dönüşür[61] ve dünyaya kendi kirliliğini (saflığı bozan şeyini) dağıtır, kuru ve verimsizdir. Ancak bu olayın telâfisi, göklere, diğer plâsentadan çıkan iki Nommo Öğretmen'den birini kurban etmek şeklindedir. İkizi de, hayat veren, saflaştırıcı yağmur gibi yere iner.[62] Yourougou'nun kaderi, zamanın sonuna dek, ikizini izlemektir. İkizi aynı zamanda dişil canıdır. Mistik düzeyde Digitaria, Nommo'nun uzayda tuttuğu Yourougou olarak düşünülür. Sirius etrafında (Yasigui) hızla döner ve ona asla erişemez.

N. – Nommo çiziminde dik bir parça vardır: Bu Nommo kişiliğidir. Daha sonra üst kenara doğru eşit olmayan üç parçaya bölünen bir çizgi vardır; ilki gelecekteki dişi canların yeridir, ikincisi ölülerin, üçüncüsü de yaşayan canlarındır.

Fa. – Kadınlar yıldızı, *nyān tolo.* Embriyonik bir spiral, onun Dişi Sorgum uydusu olduğunu akla getirir.

Fb. – "Kadınlar işareti", *nyān tōṇu,* diyagonal bir çizgi, yani erkek ile, tümsekli bir eğriden, yani kadından oluşur. İki çizginin birbirini kesişi cinsler arasındaki teması gösterir.[63] Yaradılış gözüyle çubuk yukarı kıvrılır, kadında yaratılış başlamıştır. Kadın, kalın-belli bir profildir, doğurmaya hazırdır.

Fc. – Alt kısmı açık bir oval, kadın cinselliğini gösterir, tohumları toplamak için yere doğru eğilmiştir, bu ön-yaratış için hazır olan rahim dünyadır.

BAMBARALARDA SİRİUS SİSTEMİ

Bambaralar, Sirius'a *sigi dolo,* "temel yıldız" derler; bu, Dogon terimiyle aynıdır. Gene Digitaria yıldızına da *fini dolo*[64] derler. *Fā dola fla* ifadesi, yani "iki bilgi yıldızı" genellikle bu yıldıza atfedilir, çünki gökte "Faro'nun görünmez bedenini temsil eder"; bu, bir ikiz çiftine benzetilir.[65] Bu isim aynı zamanda tüm öğrenme mekânlarının da bu yıldız olduğunu belirtir.

Sirius sistemi *koso wala* denilen yorgan desenine yansımıştır.

Koso wala "renkli resim" demektir. On diziden oluşan otuz dörtgenden oluşur, bunlar sırasıyla çivit mavisi ve beyaz renklidirler. Karanlık ve ışığı, dünyayı ve göğü, Bambara mitolojsinde Pemba ve Faro'yu simgeler. Çivit mavisi, beyaz ve kırmızı olmak üzere, 23 dörtgen farklı yollarda yerleştirilir. Bunlardan 20'si yıldız ya da takımyıldızları gösterir; diğer üçü de gökkuşağı, dolu tanesi ve yağmuru gösterir. Merkezdeki beş dizilişte renkli dörtgen yoktur, bu da Samanyolu'nu gösterir. Dokuzuncu dizilişte beş siyah dörtgen vardır; ve "suların gelişiyle ortaya çıkacak karanlıktaki 5. yaradılışı" simgeler.[66]

Sigi dolo önce tek başına "soğuk mevsimde ve karışıklıkta" olarak dokuzuncu dörtgende (3. diziliş), sonra 15. dörtgendeki (8. diziliş) *fã dolo fla* (iki kırmızı çizgi) ile gösterilir.[67]

Bambara mitolojisinde, Sirius, Mousso Koroni Koundyé'yi gösterir; Koundyé, Pemba'nın ikizidir, dünyayı o yapmıştır, uzayda dolaşan ve asla yakalanmayan mistik bir kadındır. Mousso Koroni Koundyé, her açıdan Yasigui'yle karşılaştırılabilir.[68] Sünnetten ve kesilip çıkarılma işleminden geçmiştir. Bunun sonucu, hem Bambara hem de Dogonlar'da Sirius, sünnet (circumcision) yıldızıdır.

BOZOLARDA SİRİUS ŞİSTEMİ

Sistem Bozolar tarafından da bilinir. Bozolar Sirius'a *sima kayne* (oturan pantolon) derler, uydusu da *toñō ñalema* (göz yıldızı) olarak bilinir.

Notlar

1. Bandiagara'da yaşayan Bambaraların bir üyesi de sistemin en önemli özelliklerini doğruladı.
2. Çeşitli bilgi parçaları 1931, 1936, 1948, 1949 ve 1950'de Yougo-Dogorou halkı tarafından doğrudan sağlandı.
3. Bizler bu rakamı 1931'de kabul ettik, şimdilik güvenle akılda tutulabilir.
4. Cf. Griaule, *Masques Dogons*, Travaux et Mémoires de l'Institut d'Ethnologie de l'Université de Paris, cilt 33 (1938), bölüm 1.
5. a.g.e., s. 167'de bu kayadaki hata ayrıntısıyla tarif edilmiştir.
6. Dogonlar her seferde farklı bir role sahip olan dört kabileye ayrılmıştır. Bun-

lar Aroular (kâhinler), Dyonlar (çiftçiler), Onolar (tüccarlar) ve Dommolar'dır (bu açıdan Onolarla karıştırılır).

7. Bu nokta *tâṇa tōṇo* diye adlandırılır; cf Griaule, y.a.g.e., s. 171.
8. Veya 1933.
9. Eğer bu hesaplama geçerli ise muhtemelen 1961 veya 1963'te. (Bilgi, elli beş ve altmış yaş arasındaki önde gelen bir Yougo üyesinden geldi.) Bir sonraki Sigui'nin bir on yıl kadar daha kutlanmayacağı herkesçe bilinmektedir (bu bize 1950'nin sonunda söylendi).
10. Bu şekiller M. Griaule ve G. Dieterlen'nin "Signes graphiques soudanais" adlı makalesinde tarif edildi.
11. Dogonlar beş günlük bir haftayı altı gün diye sayarlar, tıpkı Fransızların yedi günlük haftaya "sekiz gün" ve iki haftaya "on beş gün" demeleri gibi.
12. Yaratıcı Tanrı'nın bu vekili hakkındaki tartışma için bkz. cf. Griaule, *Dieu d'eau*, Paris, Edutions du Chêne, 1948.
13. Maskın tarifi için bkz. cf. Griaule, *Masques Dogons*, s. 470 ff.
14. Bu bilgi Yougo Dogorou'nun önde gelen bir üyesinden geldi. Tüm inisiyelere göre, kanaga maskı bir yandan tanrının durağan hareketini ve öte yandan da aynı hareketi ilkine göre 90°lik açıyla tekrarlanması yoluyla oluşan gamalı haçı temsil etmektedir. İkinci şekil kaos içindeki dünyayı yeniden organize etmek üzere aşağıya gelen tanrının burgaçlanma hareketini göstermektedir.
15. Bilinen en büyük örnek on metre uzunluğundadır. Dakar-Cibuti Misyonu tarafından ülkeye getirilmiş ve Paris'teki İnsanlık Müzesine konmuştur; cf. Griaule, *Masques Dogons*, s. 234 ff.
16. Demek ki Yendoumman Damma kovuğu üç örnek, Yendoumman Banama dört örnek, Yendoumman Da üç örnek, Barna dört örnek ve Ennguel-du-Bas ise üç örnek içermektedir. Cf. M. Griaule, *Masques Dogons*, s. 242 ff.
17. a.g.e., s. 245.
18. Köylerden bazılarının yaşını saptamamıza izin veren bir başka indeks için bkz. Griaule, "Le Verger des Ogol" makalesi, *Journal de la Société des Africainistes*, 17, s. 65-79.
19. 1935'te başa geçen Sanga Hogon'u o tarihte bölgedeki en yaşlı adam (yani Dyonların en yaşlısı) idi. Eğer 1855'te doğduğunu kabul edecek olursak, kendisi genç bir keçi çobanı iken çok çok yaşlı olduğunu iddia ettiği büyük-büyük-babasının 1770 ilâ 1780 arasında doğmuş olması muhtemeldir.
    Her bir fermantasyon teknesi, Siguilerin kanıtıdır çünki onlar için örülür ve böyle bilinirler. Bu, bu nesnelerin, insanlarca sadece nümerik olarak düşünülmesinden daha fazla anlam taşıyan bir diziliş oluşturduğu anlamına gelir.
20. Bu tür bir dizi tarafından işaret edilen dönem, bir sonraki Sigui'ye dek 1440 yıl olur. Her bir Hogon'un ortaya çıktığı ve kendisi de yaklaşık 1500 yıl süren altmış hükümdarlık dizilişine denk geldiği görülmektedir. Arou kabilesinin en büyük şefleri, aslında daha henüz gençken seçilirler, bu diğer kabileler arasında uygulanmamaktadır. Ortalama hükümdarlık süresi yirmi beş yıl kadardır.

21. Bambara'da *sigi dolo.*
22. Bambaraların Mousso Koroni'sine denk gelen bu mitolojik figür için makalenin sonlarına bakınız.
23. *Digitaria exilis,* yani *pō* Batı Afrika'da *"fonio"* adını almaktadır.
24. Bu mitolojik figür için makalenin sonlarına bakınız.
25. Şarkıda, sesliler hafifçe geniz sesiyle çıkarlar.
26. "Digitaria'ya bakarsan, sanki dünya dönüyormuş gibidir." (*pō tolo yenene aduno gônode ginwo*) deyişi muhtemelen bu izlenimi aktarmak için uydurulmuştur.
27. Cf. M. Griaule, "Signes graphiques des Dogon"; Griaule ve Dieterlen, "Signes graphiques soudanais" adlı makaleler, *L'Homme,* 3 (Paris, Hermann).
28. Şekil 80'e dayanan sistemde bu rakam "80 ve 20" diye anılır. Elli yıllık dönem, Sirius'un refakatçisininkine çok yakındır. Cf. P. Baize, "Le Compagnon de Sirius" adlı makale, *L'Astronomie* (Eylül 1931), s. 385.
29. Bu ilkenin tartışması için bkz. cf. Griaule, *Dieu d'eau,* s.183 ff.
30. Bu reformdan sonra Hogonların kurban edilmesi yerine hayvanlar kurban edilmeye başlanmış.
31. Bu inanç Dogonlar ve diğer birçok halk arasında da yer almaktadır. Griaule, *Jeux Dogons, Travaux et Mémoires de l'Institut d'Ethnologie*de l'Université de Paris, cilt 32.
32. 7 rakamına atfedilen sembolizmle ilgili olarak bkz. cf. Griaule, *Dieu d'eau,* s.60.
33. 60 rakamı, Sudan'da tören hesaplamaları için hâlâ kullanılan rakamla gösterme sisteminin eski taban sayısıdır. Birkaç Sudan dilinde 60 "Mande hesaplaması" diye de bilinir çünki sistemin Mande'den yayıldığına inanılmaktadır. Bugünlerde çeşitli bölgeler hesaplamalarında 80 rakamını baz alırlar. Dieterlen, *Essai sur le religion Bambara.*
34. Burada hâlen çözülememiş olan bir çelişki var. Bir yandan Dogonlar Digitaria'nın yörüngesinin elli yıl olduğunu kabul ediyorlar ve bu rakam, Sigui'nin hesaplanma biçiminde hâkim konumda; öte yandan Siguiler altmış yılda bir yapılıyor. Yine de yirminci yüzyılın hemen başında kutlanan son Sigui'nin tarihinin ileri alındığına dair iddiaların olduğuna dikkat edilmeli. Bu, tarihin her tören için düzenli olarak ileri alındığını mı gösterir? İnisiye olmayanlar resmî dönemin altmış yıl olduğu ama tesadüfî nedenlerle yarım yüzyıla indirildiği fikrini koruyor olmalılar.
    Süregiden mit siyah halkların "tarihi"ndeki hesaplama sistemlerinde meydana gelen değişimleri veya kombinasyonları belirtmek için burada verilmiştir.
35. *pō tolo amma tolo lā woy māṇu.*
36. İnnekouzou'ya göre, *pō tolo,* yani "Digitaria yıldızı" "derin başlangıç" anlamına gelen *polo to*'dan gizli bir etimolojik türetme içermektedir.
37. Aşağıya bakınız.
38. *Digitaria* tohumu dört parçadan oluşur, dıştaki kısım *kobu* adındadır. Diğer üçü *yolo* olarak bilinir.
39. Bu ifade, son derece titiz zihni, totem rahiplerinin en temel tabularından biri olan ismi belirtmekten bile kaçınan Manda tarafından her zaman kullanılmıştır.

40. Daha fazla ayrıntı için cf. Griaule, "Signes graphiques des Dogons". Ayrıca Griaule, "L'image du monde au Soudan" adlı makaleler, *Journal de la Société des Africainistes*, xix, 2, s. 81-9.
41. Aşağı bakınız.
42. Sağ kolondaki en yüksek rakamdan başlayarak saat yönünde sayılmaktadırlar.
43. Bu inek, Nommo'nun bir avatarıdır (bir Hindu tanrısının insan veya hayvan formunda görünüşü).
44. Dogonların da diğer siyah halklar gibi, tek bir fikri ya da nesneyi ifade etmek için birkaç farklı sembolü ve hatta birkaç farklı imge dizilişini kullandıkları hatırlanmalıdır. Yani bir sembol sıklıkla birkaç farklı şeyi birden temsil etmektedir.
45. Bu sepetin biçimi kabaca bir havan'ın dış hatları ile aynıdır.
46. Semboller sisteminde bu sepetle temsil edilir.
47. Digitari 'nın bir sepetle aynı biçimde olduğu ama bir sepet olmadığı anlaşılır.
48. [illegible]elerin bu boyutlarla ilgili farklı fikirleri vardır.
49. *aduno kize fũ guyoy.*
50. Bu çizim, *agu* bayramı sırasında tapınakların içindeki Wazouba'da yapılır.
51. *kize wogonode para gwãy wokuwogo dega bay tutura byede.*
52. *põ tolo kize woy wo gayle be dedemogo wo sige be.*
53. Bu, *sagatara*, "güçlü, sağlam" kelimesi ile aynı köktendir.
54. 480 rakamı, temel 80 rakamının temel 60 rakamındaki onlarla çarpımı ile üretilir.
55. Sırasıyla Innekouzou, Manda ve Ongnonlou'nun versiyonları.
56. *põ tolo aduno fũ dudụ gowoy.*
57. İnsanlar farklı cinsiyetlerde iki ikiz cana sahiptirler. Cf. Griaule, *Dieu d'eau*, s.183. Aynı fikir Bambaralar arasında da yaygındır, cf. Dieterlen, *Essai sur le religion Bambara*, bölüm üç.
58. Buradaki şekiller Wazouba'da kullanıldığı gibidir.
59. Bu şekil Ongnonlou'ya 1950 Ağustos ayında Sanga Hogon'u tarafından öğretilmiş.
60. Tekil bir varlık olarak doğan Yourogou'nun kaderi, zamanın sonuna dek ideal ikizi olan dişil canını takip etmektir. Özellikle onu kendi annesinden, yani Dünya'dan, kendisi doğduktan sonra ortaya çıkan plâsentanın parçasını ikiz canı sandığından, kapıp kaçarak yakalamaya çalışmıştı.
61. *Vulpes pallidus.*
62. Cf. Griaule ve Dieterlen, "Le harpe-luth des Dogon" adlı makale, *Journal de la Société des Africainistes*, xx, 2.
63. Kişi bunu pekâlâ *anam tõṇu*, yani "erkekler çizimi" olarak da adlandırabilir.
64. *Fini*'den gelen ve tüm Sudan'da kullanılan *fonio* sözcüğü, *põ* sözcüğü ile aynıdır.
65. İfade muhtemelen Sirius ve Digitaria'nın ya da Digitaria ve başka bir refakatçinin gruplanışını belirtmektedir. Dogon Nommo'sunun Bambaradaki karşılığı olan Faro veya Fanro için bkz. cf. Dieterlen, *Essai sur le religion Bambara*, bölüm bir ve iki.

66. Cf. a.g.e., bölüm bir. Bu, sel sularının haberini vereceği gelecekteki bir dünyaya göndermedir.
67. Başlıca Bambara kurumlarındaki (*dyo*) yaşlı inisiyelerce örtünülen *koso wata* battaniyesi, mitoloji, kozmoloji ve toplum yapısını temsil eden desen ve renklerde olan sekiz tören battaniyelik bir diziye aittir. Kullanan kişinin konumuna, görevlerine veya hedeflerine bağlı olarak gece örtülür veya gündüz giysi olarak kullanılır. Ekonomik değeri bir yana, kullanan kişinin bilgisinin kanıtlarıdır. Törensel kullanımları açıktır, özellikle de evlilik törenlerinde. Dogonların da benzer battaniyeleri vardır. *Yanunu* olarak bilineni, en önemli yıldızları gösteren kabaca bir dünya haritasını temsil eder.
Bambara ve Dogonların çeşitli pamuk şeritleri dokuma tarzları ile ilgili tartışma için bkz. cf. Dieterlen, *Essai*, bölüm beş ve cf. Griaule, *Dieu d'eau*.
68. Mousso Koroni Koundyé ve Yasigui arasındaki paralellikler hakkında tartışma için cf. Dieterlen, *Essai*, bölüm bir. Mousso Koroni Koundyé, Pemba ve Faro hakkındaki tartışma için bkz. cf. S. de Ganay, "Aspect de mythologie et de symbolique bambara" adlı makale, *Journal de psychologie normale et pathologique* (Nisan/Haziran 1949); Dieterlen, *Essai*, bölüm 1 ve 2.

Ek 2

Gezegenlerin Etrafındaki Ayların, Yıldızlar Etrafındaki Gezegenlerin ve Uzay Cisimlerinin Dönüş ve Dolanımlarının, Yeni Eflâtuncu Filozof Proclus Tarafından Tasviri

"...Gezegen alanlarının her birinde, alanlarıyla birlikte dönen görünmez yıldızlar vardır..." M.S. 438'de yaşamış Eflâtun takipçisi Proclus böyle demiş.

Uzman olmayanlar, M.S. 410-485 yıllarında yaşamış, felsefe tarihinin en büyük beyinlerinden Proclus'u hiç duymamış olabilirler. Yunan filozofun, İngilizce tercümesi olan tek eseri, gayet hacimli *Elements of Theology*'dir[1] (Teolojinin Ögeleri) (buradaki konumuzla ilgili değildir). Ancak ısrarlı bir araştırmacı, *Commentary on Euclid*[2] ve *Commentary on the First Alcibiades of Plato*[3] adlı çalışmalara ve *Commentary on the Parmenides of Plato*[4] adlı eserin tam olmayan bir çevirisine ulaşabilir.

Pek bilinmeyen bir konu da, Proclus'un eserlerinin çoğunun İngilizceye 18-19. yy.larda Thomas Taylor tarafından çevrildiği ve birkaç kitaplıkta bulunduğudur (British Museum'daki dahi tam bir koleksiyon değildir).

Thomas Taylor'un Proclus hakkında görüşü ilginç olabilir. Taylor, Eflâtun'un tüm eserlerini İngilizceye çeviren ilk kişidir. Çok zor bir iş olmakla birlikte, Proclus'un çoğu eserini çevirmek kadar değil! İşte Taylor'un Proclus hakkında söyledikleri:

Grek bilgeliğini sevenler için Proclus'un yazılarının küçük bir parçası bile çok değerlidir. Proclus, yeteneklerinin çeşitliliği, diksiyonunun güzelliği, kavramlarının benzersizliği ve eskilerin dogmala-

rını geliştirmesi gibi konularda Eflâtun'un öğrencileri arasında benzersizdir.

Bazı klâsik bilginler, Grek felsefesindeki tek önemli dönemin "Altın Çağ" olduğunu savunur. Sokrat, Eflâtun, Aristo, Euripides, Sofokles, Aeschylus, Demosthenes ve Herodot, Thucydides ve Xenophon gibi tarihçiler bu dönemde yaşamıştır.

Bu isimler, Yunanistan'da diğer dönemlerde yaşamış düşünürlerin ikinci sınıf oldukları yanılgısını doğurabilir. Çoğu bilgin bu "Altın Çağ" öncesinde ya da sonrasında yaşamış olanları önemsiz bulurlar. Hatta küçümser ve bir yana atarlar. Bu bilginlere Eflâtuncu Akademi'nin Atina'da 900 yılı aşkın süre devam ettiğini söylemek can sıkıcı olabilir.

Akademi konusunda George Sarton, *A History of Science: Ancient Science through the Golden Age of Greece*'de[5] (Bilim Tarihi: Yunanistan'ın Altın Çağında Antik Bilim) şöyle diyor:

> İmparator Jüstinyen Akademi'yi kapattığı zaman, Akademi 916. doğum gününü kutlamış olabilir. Akademi yüzyıllar içinde çok değişmişti; Eflâtun'un Akademisi ancak Eski Akademiydi ve bu sadece 1,5 yıl ya da daha az sürdü. Her kuruluş zaman içinde değişmek zorundadır ve ne kadar uzun yaşarsa o kadar çok değişir. Bunu unutmadan şöyle diyebiliriz: Eflâtun'un kurduğu Akademi olan Atina Akademisi dokuz yüzyıldan fazla devam etti.

Benzetmeler olmadan kronolojiyi anlamakta güçlük çekenler şu şekilde düşünebilir: Eflâtuncu Akademi'nin, aynı yerde devam ettiği süre, Westminster Abbey'in İngiliz toprağında bulunduğu süreye eşittir. Ya da bir felsefî kurum olarak Akademi'nin 916 yıllık yaşamı, 1066'da Britanya'nın Normanlarca işgalinden 1982 yılına dek geçen zamana eşittir. (Ayrıca, parçalanma sonrasında da Akademi, Pers ülkesinde "sürgünde" varlığını sürdürür.) Böylece Eflâtun'un Akademisinin, varlığını, aynı noktada, Britanya'nın Fatih William'dan beri varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Daha geniş anlamda Eflâtuncu gelenek, gnostik ve heretik nüansları ve çeşitli ifadeleriyle, Giordano Bruno, Marsilio Ficino,

John Dee, Sir Philip Sidney ve Leicester Lordu gibi isimleri ağırlar. Provence troubadourlarını (*), İtalya'da Dante'yi, Fransa'da katledilen on binlerce Albigensianlıyı, Templar Şövalyelerini saymıyorum. Bunun nasıl bir inanç olduğu çok merak edilebilir. Eflâtunculuk aslında inancı reddeden bir inançtır; kurumlaşmaya karşı olan bir gelenektir ve bu, ona bağlı olanlarca "Büyük Gelenek" olarak bilinir. Dostlar Meclisine (Quakerlara), doktrinel dogmalardan hiçbirinde ısrar etmemeleriyle benzetilebilirler. Tamamen serbesttir, üyelik, makam, kural yoktur. Papa ya da Halife bulunmaz. Yapılanmış bir inanç sistemi bekleyenleri şaşırtır. Bu kişiler hep tradisyonu yıkmak istemişler ancak sadece bireyleri ve tradisyonun bireysel "hareketlerini" yok edebilmişlerdir.

13. yy. ve Origen döneminden bu yana, bu tür üstü kapalı bir spiritüel akımın, resmî din Hristiyanlığın tutucu sınırları dışında aktığını, herhangi bir "entelektüel kuruluş" nasıl kabul edebilir? Eflâtun'dan yedi asır sonra yaşamış Proclus'un da nasıl an az onun kadar aydın olduğu söylenebilir? O zaman "hermetik mühürlü Yunan mucizesi" ne olacak? Eğer Eflâtunculuk 2000 yıldır saklanarak yaşamını sürdürmek zorunda kalmışsa, tutucu Batı kültürünün sözde açıklığına ne demeli? Eğer ortak uygarlık modelimiz bir yalana, tutucu olmayan şeylerin inkârına dayanıyorsa, bunun sonuçları o kadar şiddetlidir ki, tam bir zihinsel yükselişi asla sağlayamayacaktır. Bunun sonuçlarından, ilgili hiç kimse, ister üniversitede, ister haftalık bir gazetede, ister bir şirkette ya da TV istasyonunda olsun, kendini soyutlayamaz. Bu sonuçlar politik ya da sosyal bir devrim anlamında yıkıcı olmayabilirler ancak sonuçta çok daha temel ve geniş kapsamlıdırlar. Burada yapıcı değişim korkusu (bilinmeyenden korku) gündeme gelir. Bunlar gerçekten de sorun teşkil ederler. Bu, okuyucunun konuyla ilgili çoğu konuda neden hiçbir şey duymamış olduğunu açıklar. Bunlardan biri de Proclus'la ilgilidir. Kimse Proclus'un gerçekte neyi simgelediğini ve kendi özel fikirleri dışında hangi anlamlara geldiğini tartışmak istemez. Bu konuyu açmak, Proclus gibi bir ismi öne sürmek bile, iskeleti mezardan çıkarmaya benzer.

(*) Troubadour: 12. ve 13. yy.da Güney Fransa ve İtalya'da yüksek seviyeli ve güçlü kişilerin yaşadığı çevrelerde seyahat eden şarkıcı ve şairlere verilen ad.

Proclus, *Penguin Companion to Literature* (Penguin Edebiyat Rehberi), cilt 4'de bile başlı başına yer almaz. Kendisinden D.R. Dudley'ın Yeni Eflâtunculuk maddesinde bahsedilir:

> Değişik bir bileşim simgeliyordu. O çağda nasıl mümkünse, filozof, mantıkçı, matematikçi ve mistikti. Yeni Eflâtunculuk, paganizmin son aşamasında metafizik bir dine dönüşür. Geç dönem imparatorluk sarkofajlarında (*), yukarı doğru düşünceli düşünceli bakan bir bilge resmi vardır.

"O çağda nasıl mümkünse" sözü, aşırı uzmanlık çağında artık kimsenin bu kadar çok konuyla ilgilenmeyi bile denemediğini belirtmektedir. Proclus, değişik bir bileşim olarak anlatılır; Dudley, Proclus'un yazdıklarından, düşüncelerinden, eserlerinin miktarından hiç söz etmez. Sadece zararsız ve zor *Element of Theology*'yi (Teolojinin Ögeleri) kaynakça olarak verir. Sonuç, Proclus'un "sadece o çağda değişik bir bileşim" olduğudur. M.S. 5. yy.la ilgilenmiş pek az tarihçi vardır. Bu yüzden Dudley'in Proclus'la ilgilenmiş tek kişi olmasına şaşmamalı. Hakkında önemli hiçbir şey söylenmeyen Proclus'un da önemli olmadığı sonucuna varırız. *Penguin Companion* okuyucularını yanıltıyor mu? Bu, akıl almaz bir şeydir.

Liverpool Üniversitesinden Prof. A.C. Lloyd'a *Cambridge History of Later Greek and Early Mediaeval Philosophy*[6] (Geç Yunan ve Erken Ortaçağ Felsefesi Tarihi) adlı bir derlemeye katkı olmak üzere Proclus'u tartışma görevi verilir. Bu derleme 1967'ye kadar yoktu. 1970'de tekrar yayınlandı. 715 sayfalık bu geniş eser, ihmal edilmiş alanlarda çalışma yapılması gereğini ortaya koyuyordu. Richard Walzer, Philip Merlan ve I.P. Sheldon Williams gibi tek tük kişiler, yeni araştırmacılar için ilginç olabilecek yeni alanlara dikkat çekmek istemişlerdi.

Şimdi Proclus'u, düşüncelerini ve yazılarının bazı unsurlarını tarif etmek gibi ilginç bir çabaya girişen Prof. Lloyd'a dönelim. Proclus'u insan olarak tanımak önemli.[7] İşte Lloyd'un söyledikleri:

(*) Antik zamanlarda ölü bir beden için süslenen taş kutu.

> Proclus, 410 yıllarında Konstantinopolis'de doğdu. Güneybatı Anadolu'nun Likya bölgesinden gelen ailesi onu önce Likya'da bir okula, sonra da edebiyat ve retorik (*) okumak üzere İskenderiye'ye gönderdiler. Baba mesleği olan hukuk yerine felsefeyi tercih etti. Matematik ve Aristo felsefesi dersleri aldı. Sonra Atina'ya geçti.

Sonra Eflâtuncu Akademi'deki çalışmaları anlatılıyor. Sonra da buranın yöneticisi oluyor. "Yöneticiliğe başlama tarihi belli değil ancak 485'te ölünceye dek bu görevi sürdürdü. Hiç evlenmedi. Biraz kıskanç ve anî parlayan bir insan olarak bilinirdi."

Anî parlayışları, anlaması geç olanlar ya da ayrıntılarda sorun yaratanlar karşısında sabırsızlığa dönüşürmüş. *Commentary on the Timaeus of Plato* (Eflâtun'un Timaeus'u Üzerine Yorumlar) adlı çalışmasını şu sözlerle açıklıyor: "Eflâtuncu Timaeus tüm fizyoloji alanını içerir; evren teorisine de girer. Bunu baştan sona tartışmak, tamamen cahil olanları görünce benim için şart oldu."

Şimdi de Proclus'un, kitabımızın genel konusuyla ilişkisine dönelim. Prof. Lloyd aktarıyor:

> Proclus önemli politik çevrelere girdi. Diğer öncü Eflâtuncular gibi, imparatorluk politikasına karşı pagan tapınımı savunuyordu ve bu yüzden birçok defa sorunlarla karşılaştı. Dinî uygulamalara kişisel inancı vardı. Vejeteryen beslenme, güneş duaları, Kalde inisiyasyonu, Mısır bayramlarını bile kutlardı. Akmaji bilgisini Plutark'ın kızından edindiği söylenir (burada geçen Eflâtuncu Plutark'tır, *Lives*'in yazarı değil). Hekate'nin ışıklı hayaletleriyle ilişki kurduğunu kendi yazar. Pratik yönelimli ak majiyi felsefeden önemli bulduğu açıktır. Ancak felsefesi soyut ilerleme ve geri dönüşlerle dolu olmakla birlikte, felsefe, onun için Bir'e dönmediği sürece, eksik bir birlik olarak önemsiz bir şeydir. Bunun yeri neredeyse fantastik biçimde geliştirilmiş metafizik sisteminde görülebilir. Bu sistem, her ne kadar bir dinden türemişse de, değeri Proclus'a göre dine bağlı değildir.

Proclus'un hem Hekate gizemleri hem de Mısır ve Kalde gizemleriyle olan bağlantısı, okuyucuda derhal Sirius konusunda ne biliyordu sorusunu uyandırabilir. Birazdan Proclus'un hiçbir

(*) İnsanları etkileyip ikna etmek için kullanılan konuşma ve yazma sanatı.

bilim tarihçisinin henüz ele almadığı bir konu olan gök cisimleri konusundaki fikirlerini göreceğiz. (Belki de kimse *Commentary on the Timaeus of Plato*'yu, eserin uzunluğu nedeniyle okumadı.) Prof. Lloyd aktarıyor:

> Proclus, kendi metafiziğinin Eflâtun'un gerçek felsefesinin gizli kısmı olduğuna ve bütün Grek "teolojisinin" de Fisagor ve Orfelilerin gizli doktrinlerine dayandığına inanırdı. Proclus'un eserleri iki başlıkta *Elements of Theology* (Teolojinin Ögeleri) ve *Theology of Plato* (Eflâtun Teolojisi) olarak ele alınabilir. Bunlar üzerinde çalışırken *Parmenides, Timaeus ve Alcibiades*'in açımlamaları yardımcı olacaktır.

Yeni Eflâtuncuların bu tip açımlamalarla çok özgün ve yaratıcı felsefeler ürettiği söylenebilir. Günümüzde, onların açımlama tarzını türevsel ve alt mertebeden görüyorlar. Bu çok dokunaklı bir tavır. Örneğin Londra Üniversitesi, Birkbeck Kolejinden Prof. Robert Browning'in, *Penguin Companion*'daki ifadeleri ve Proclus'un sonraki takipçisi Simplicius'un yorumlarını "konuyu yanlış anlamış harcıâlem defterler" olarak nitelemesi verilebilir. "Yanlış anlama" kelimesi bize Prof. Browning'in ilke olarak bu yazarlardan ayrıldığını ve onları bu nedenle yerdiğini gösteriyor. Bense Simplicius'un *Commentary of Epictetus* (Epictetus Açımlaması) eserini okuyunca hayran kaldım. Özgür irade fikri o kadar çağdaş geldi ki, bu ifadeleri Norbert Weiner'in modern sibernetik çağ kitaplarına benzettim. Birinci bölümde Simplicius "bütün fikir ve arzularımızın ve niyetlerimizin gerekli olduğu, bizim denetimimizde olmadığı ve bizim dışımızda nedenlerden kaynaklandığı, kendi irademizin ürünü olmadığı şeklinde düşünenleri" anlatıyor. Döneminin "Davranışçıları"nı eleştiriyor. Davranışçılar, onun döneminde belirleyici değiller. Usavurmaları son derece keskin ve derin. Son yıllarda Aristo üstüne çok sayıda Yeni Eflâtuncu yorumlar Duckworth yayıncılık tarafından yayınlanmaya başladı.

Proclus'un eserlerinden, kozmos ve eski mistik dinlerinin ezoterik Eflâtuncu takipçisi olan görüşlerle ilgili olanı, *Commentary on the Timaeus of Plato*'dur (Burada kitabın adını *In Tim.* kı-

saltmasıyla vereceğim). Prof. Lloyd bu konuda bilgi vermiyor, Proclus'un diğer eserlerine dönüyor. Ancak bizce ilginç olan da *In Tim.*dir. Lipsiae Grek metnin sayfa numaraları pek çok okuyucu için yararlı olmayacağı için, Taylor'un İngilizce çevirisinin I. ve II. ciltlerindeki sayfa no.larını kullanıyorum.

In Tim.'in IV. cildinin sonunda, Proclus şöyle diyor (II, 307): "Ancak Orfik secereleri izlemek Fisagoriktir. Çünki tanrılarla ilgili ilim, Orfik tradisyondan çıktı, Fisagor vasıtasıyla ilerledi ve Greklere ulaştı. Fisagor bunu *Sacred Discourse*'da (Kutsal Söylev) kendi anlatır."

Bu görüşü mistik dinlerle ilişkilendirmesi, *In Tim.*, V. Kitapta (II, 312) görülür: "Ama bunlar, Orfik geleneklerdir. Çünki Orfeus'un gizli söylenceler yoluyla mistik olarak edindiklerini Fisagor öğrendi. Orfeus, bilgiyi annesi Calliope'den almıştı, Fisagor da Aglaophemus tarafından inisiye edildi."

In Tim.'de bu görüş göksel fenomenlere bağlanır. Yukarıdaki pasajdan biraz sonra şöyle denir: "Orfeus, Ay'ı göksel dünya şeklinde adlandırır." III. Kitapta da şöyle denir: "Fisagorcular... (diyorlar ki) Ay, eterik dünyadır."

Bu görüşlerine ve kendini Hekate'ye adadığına bakılırsa, Proclus'un Sirius gizemi konusunda bir şeyler bilen bir inisiye olabileceği anlaşılıyor. (Proclus'un "Hekate'ye İlâhî" adlı çalışması elimize ulaşmıştır. Hekate'yi "Kapıların Muhafızı" diye adlandırır; bu Horus'un eski Mısır'daki adlarındandır. "Tanrılar Anası" ifadesini de kullanır ki, bu da İsis'in adlarındandır. Bkz IV, 4, 6, Grant'ın *Hellenistic Religions*[8] adlı eseri.) Ben buna ilişkin bilgi bulamadım. Kendisi de bu kadar ezoterik bir doktrine doğrudan gönderme yapacak kadar "saygısız" bir insan değildi. Ancak birçok kuramının bu tradisyonu yansıttığı ve görünmez bir yıldızın varlığı bilgisine yaslandığını gördüm. Bu kuramlar o kadar olağan dışıdırlar ki, bu konuya yer ayırmak gerektiği fikrindeyim. Bunların önemi, Proclus'un, bazı görünmeyen gök cisimlerinin var olduğunu tam bir otoriteyle söylemesindedir. Bu cisimler gezegenlerin ayları/uyduları ve diğer yıldızların gezegenleridir. Dahası, Proclus göksel fenomenler konusunda çok dikkat çekici fikirler de ileri sürer.

In Tim.'in III. Kitabında (I, 425) Proclus şöyle der:

> Ay göksel topraktan yapılmıştır. Aksi takdirde, aydınlatan Ay nasıl bir gölge oluşturur ve Güneş ışığı onu tamamen delip geçmez?... Ateş ve toprak göklerde de benzer şekilde bulunurlar. Elbette ateş esastır ancak diğer ögeler de oluşuma katılırlar.

Proclus devam ediyor:

> Bir yerde ögeler karışmış, diğer bir yerde de karışmamış olarak bulunurlar. İlk karışımları gökleri meydana getirir. Burada her şey özel karakteristikleriyle mevcuttur... Çünki göklerdeki her şey, belli bir ateş-yoğunluk sergiler.

Yukarıdaki ifadelerden şunu çıkarıyoruz ki, Ay'ın "göksel topraktan" yapılmış olması "Fisagorik-Orfik" bir bilgi olup, Proclus tarafından da benimsenmiş. Burada bu gözlemi tüm gök cisimlerine genişletiyor olması, bu fikirlerin aynı kaynaktan geldiğini gösteriyor. Gökler elbette bir "ateş-yoğunluğu" sergiliyorlar. Bunu bilimsel olarak yıldızların tüm kimyasal normal ögeleri, bir ateş hâlinde barındırmalarından biliyoruz. Proclus'un gök cisimleri tasviri, bugünkü bilimsel bilgilerimizle tam bir uyum arz ediyor. Proclus'un dediği gibi yıldızlar, "esaslarını oluşturan ateş-yoğun cisimler olarak tanımlanırlar ancak yapılarına tüm diğer ögeler de katılırlar". Alev alev yanar hâlde oldukları için yıldızlar tüm diğer ögeleri/elementleri içermektedirler.

Proclus göklerdeki "ateşten" bahsederken bunun mecazî bir ifade olduğunu açıkça belirtir. Şöyle der (s. 280): "Buradaki (gök cisimlerindeki) ateş elbette ışıktır ve dikkatimizi ay-altı bölgenin (Ay'ın altındaki bölge yani yeryüzü) kaba ve koyu ateşiyle karıştırmak yanlış olacaktır." En ufak bir kuşkuya yer bırakmamak için, şöyle ilâve ediyor (s. 281): "Göklerdeki ateş 'tam anlamıyla ateş' değildir, daha çok yıldız ateşidir ya da daha doğrusu 'enerji içinde olan' bir ateştir."

Bu kavramlar modern bilim ışığında çok çarpıcı gözükürler. Aslında, uzayda fark edemeyeceğimiz kadar ince fakat yoğun bir yıldızlar arası ortamın bulunduğu şeklindeki modern teoriler de,

(Aman dikkat! Kastedilen, esir değildir!) Proclus'un *In Tim.*'in III. Kitabındaki ilginç ifadelerde çok eski bir öncü kavram bulurlar (I, 425):

> Gök cisimlerinde orta dereceden elementlerin bulunması da gerekir. Ancak farklı elementler, gök bölgelerinin farklı bölümlerine dağılmış olmalıdır. Bazı bölgelerde de ateş-yoğun özelliklerin, katılaşma noktasında kendilerini tüm güçleriyle göstermiş olması gerekir; ancak bazı kesimlerde de, yıldızları taşıyan kürelerde olduğu gibi, bu oluşumlar son derece belirsizdir.

Proclus'un bu sözlerine nasıl bir yorum getirilirse getirilsin, o, yıldızları göksel bir ortam içinde pıhtılaşmış cisimler olarak görür ve aralarında da göremediğimiz "ateş-yoğun bir madde" bulunur. Kürelere gelince, burada kastedilen, kabul gören eski astronomideki cam benzeri kabarcıklar değildir.

In Tim.'in IV. Kitabında (II, 293) Proclus episiklusları (merkezsel bir daire çevresinde dönen küçük daire) alaya alır ve bunların, yıldızların gerçek basit hareketlerini analiz etmek ve anlamak için "harika tertibatlar" olduğunu da ekler.

> Nasıl ki bir silindir etrafındaki spiral hareketi ölçemediğimizde, bunu bir doğrusal çizgi kabul edip, bir noktanın bu hat üzerinde yol aldığını farz eder ve belli bir zamanda spiralde oluşan hareketin miktarını hesaplayabilirsek, evolvan, episiklus ve eksantrikleri (iç içe hareketli küreler ve eski astronomide kullanılan diğer aletlerden) kullananlar da bu yolla karmaşık hareketleri gerçek basit hareketlere indirgeyerek anlamaya çalışırlar.

Böylece, Proclus'un, yaşadığı döneme rağmen Ptolemik evren kuramına tutsak olmadığını anlarız. Ptolemy, ondan 300 yıl kadar önce yaşamıştır ve Proclus'un, yukarıdaki fikirlerde gözlendiği gibi episiklusları bir benimsemezliği vardır. Aslında Proclus küreleri çok ilginç biçimde tanımlar. *In Tim.*, Kitap IV (s. 273): "Gezegenler ilerleyici bir hareket sergilerler ancak gezegenlerin küreleri değil."

Bu ifade açıkça gezegenlerin hareket ettiğini, ancak "küreler-

rin" -küre yerine yörünge diyebilir miyiz?- bu hareketlerin gerçekleştiği güzergâhlar olduğunu söylemektedir. Ancak burada fazla temkinli olmamız da gerekmiyor. Benjamin Jowett, Eflâtun metninin çevirisinde "yörünge" kelimesini kullanıyor (38-39). Proclus'un burada bahsettiği de aynı şey, bunu yapmaktan kaçınmamıza sebep yok.

Böylece Proclus'ta (Eflâtun'un çok daha belirsiz göndermesine karşılık) gezegenlerin güzergâh mekânları şeklinde yörüngelerde hareket ettikleri konusunda çok net bir tanımla karşılaşıyoruz. Bu kavram bilimsel anlamda çok net veriliyor çünki "kürelerin" hareket etmediği belirtiliyor. Aslında Eflâtun'un ifadeleri de aynı şekilde yorumlanabilir. Fakat bunlar çok daha belirsizdir. Eflâtun'un *Timaeus*'uyla ilgili bir örneği Prof. A.C. Crombie, *Augustine to Galileo*'nun (Augustine'den Galile'ye) 1. Cildinde şöyle aktarıyor:

> Yedi "gezegen", Ay, Güneş, Venüs, Merkür, Mars, Jüpiter ve Satürn farklı kürelerde yer alır ve farklı sabit hızlarda dönerler. Bunlar bu cisimlerin gözlenen hareketleridir.

Bu ifadeler belirsiz bir metnin *"yorumudur"*. Eflâtun'un da kürelerin dönmediği, sadece bunların içinde bulunan gezegenlerin döndüğü şeklinde bir fikre sahip olduğu söylenebilir.

Proclus ise şöyle diyor (s. 279):

> (Eflâtun), gezegenlerin kendiliklerinden, dönüşlerine ve ilerleyişlerine göre yere uzaklaşıp yaklaşabildikleri görüşündedir. Ancak bu hâl, evolvant ya da episikluslarla gösterilen şekilde olmaz.

Bu ifadeler, Proclus'un görüşünü, Prof. Crombie'nin tam tersi bir noktaya yerleştiriyor. Bu bağlamda, kendi hesabıma Proclus'tan yanayım. Prof. Crombie, belirsiz bir metni yorumlamakta biraz acele etmiş gibi.

In Tim.'in IV. Kitabı sonlarına doğru (s. 293) Proclus şöyle diyor:

> Yıldızlara gelince, bunlar sabittir ve kendi merkezleri çevresinde

dönerler... Gezegenlerse istikrarlı kürelerle kesişim içinde dönerler. Hepsi, küreleriyle birlikte doğu yönünde döner, bunlar merkez etrafındaki derinlik ve konuma göre değişebilir.

Bu ifadelere biraz yakından bakalım. Birincisi "istikrarlı küreler" sabit yıldızlara aitler ve onlar da Dünya etrafında dönüyorlar. Gezegenler de aynı şeyi yapıyorlar. Hareketlerin en basiti bu. Ancak başka hareketler de söz konusu. Öncelikle sabit yıldızlar bir spin (döngü) hareketiyle eksenleri üzerinde dönüyorlar. Gezegenler de aynı şeyi yapıyor. Her gezegen, bu derinlik ve konuma göre hareket ediyor. Yere yaklaşıp uzaklaşabiliyor. Bu, gezegensel hareket anlayışına yeni ögeler kazandıran bir ifade. Çünki gezegenlerle ilgili olarak söylenen dik açılı boyutlar konusu çok daha farklı. Eflâtun'un da Samoslu Aristarchus ve Pontuslu Heraklit gibi bu görüşü benimsediği düşünülebilir. Proclus'un da bundan haberdar olduğunu biliyoruz (*In Tim.* II, 288). Kısacası Yer, Güneş gibi başka bir merkez etrafında dönüyor. "Ancak Eflâtun'un bunu hareketsiz gibi düşündüğünü kabul edersek." Demek ki Proclus buradaki karşıtlığı görmüş.

Şaşırtıcı olmakla birlikte, Proclus'un, eksenleri etrafında gezegenlerin spin hareketi yaptıklarını düşünmesi şaşırtıcı. Çünki Dünya da bir gök cismi. Buradan Dünya da dönüyor düşüncesi çıkarılabiliyor.

Timaeus'ta Eflâtun'un da gök cisimlerinin kendi eksenleri etrafında döndüğünü söylediğini biliyoruz (40a-b): "Yaratıcı, yıldızlara iki çeşit hareket verdi: Birincisi aynı nokta etrafında bir hareket... Diğeriyse, ileri doğru bir hareket."

İfade, yıldızların dönel hareket yaptıkları konusunda belirsiz bir şeyler söylüyor (belki de Eflâtun bu bahislerde bir başkasının çalışmalarından yararlandı, materyali çok iyi tanımıyordu ve belirsizce geçiştirdi). [*Laws* (Yasalar) kitabında da aynı şey gözlenir. Eflâtun'un iyi bir astronom olduğu da söylenemez.]. Eflâtun devam ediyor: "Kutuplar evrene doğru uzayıp gider, dünya da bunlar çevresinde döner." İşte Dünya'nın kendi ekseni çevresindeki hareketi.

Proclus'un kendinden de bir şeyler kattığı belli. Ayrıca Eflâ-

tun'un metni net çıkarsamalar için fazla belirsiz. Sonuç olarak kesin olan, Proclus'un Eflâtun'un söylediklerinin çok çok dışına çıkarak yeni şeyler söylediği. Bu, özellikle bu konuda çok belirgin.

"Eflâtuncu Sorular"[9] adlı denemesinde Plutark, Eflâtun'un daha önceki dünyamerkezli fikirlerini bıraktığını yazar. Plutark, Soru VIII'de şöyle diyor:

> Timaeus (bkz. Eflâtun, *Timaeus*, 42D) ruhların Dünya, Ay ve diğer zaman âletlerine yayıldığını söylerken ne kastediyor? Yoksa Dünya da, Güneş, Ay ve beş gezegen gibi dönüyor mu? Çünki bunlara zaman âleti denmesi bu hareketlerinden dolayıdır. Ya da Dünya evrenin ekseninde sabit de, bu, birtakım hareketlerini engellemiyor mu? Aristarchus ve Seleucus'ta bu ifadelere rastlıyoruz; Aristarchus sadece varsaymış, Seleucus ise açıkça söylemiş. Theophrastus, Eflâtun'un yaşı ilerledikçe, yeryüzünün evrenin merkezindeki yerini hiç de hak etmediğini söylemeye başladığını kaydeder.

(Plutark bunları söyledikten sonra, dünyanın dönmediği şeklindeki kendi fikirlerine dönüyor.)

Burada Theophrastus'un tanıklığı tartışılmaz. Bu kişi Aristo'nun öğrencisiydi, Atina'daki Lyceum'un yöneticiliğini yaptı. Güvenilir bir kaynaktı (bkz. *Moralia*, "Against Colotes the Epicurean", 14). Plutark'ın da bu yazarın eserlerini dikkatli biçimde okuduğu kesin. Yani yanlış aktarım söz konusu değildir.

Burada adı geçen Seleucus, George Sarton'un[10] da anlattığı bir matematikçi ve astronomdur: "Bu Babilli, Samoslu Aristarcus'un takipçisiydi." Giorgio de Santillana ise Seleucus'u şöyle anlatıyor [*The Origins Of Scientific Thought* (Bilimsel Düşüncenin Kökenleri), s.250]: "Bir asır sonra Aristarchus'un sistemini benimseyen bir astronom görüyoruz. Bu, Basra Körfezi'nden Doğulu bir Grek olup, Seleucia'lı Seleucus'tur."

Bizim için önemli olan Eflâtun'un fikirlerinden çok Proclus'un bunları yorumlama tarzıdır. Modern bilim tarihçileri için de aynı şey söz konusudur. Onlar Eflâtun'un Dünya'nın Güneş etrafında döndüğü şeklindeki güneşi merkez kabul eden bir teoriyi benimsediği iddiasındalar. Bunlar, *Timaeus*'ta kesin olarak verilmemiş. *Timaeus*'un, Eflâtun'un bir geç dönem eseri olduğunu

unutmayalım. Yani "yaşı ilerledikten sonra" yaptığı bir çalışma.

Plutark'ın aynı çalışmasında, Eflâtun'dan öğrencisi Xenocrates'e geçen, göklerin birden çok element taşıdığına dair kanıtlar da buluyoruz. Xenocrates bu teorilerin özetini ya *On Astronomy*'nin (Astronomi Hakkında) kayıp 6. Kitabından ya da *Things Pythagorean*'ın kayıp tek kitabından aktarmış. Xenocrates, 82 yaşında ölünceye dek, 25 yıl boyunca Akademi'nin yöneticisiydi. Diogenes Laertius'un aktardığına göre[11] "Geceleyin bir aletin üstüne düşüp, ölüyor".

Proclus'un, dolanım hareketine dik açılı 3. hareketi kendi eklemediği kesin. Bu 3. hareket Eflâtun'da geçmiyor. Bu fikre Plutark'ta rastlıyoruz ("Of the Face Appearing in the Orb of the Moon", 24):[12]

> Ay'ın tek bir hareketi yok. Trivia ya da 3 Yollu adına uygun olarak, Zodyak'ta en, boy ve derinliğe göre bir yol izliyor. 1. hareketi, matematikçilerin doğrudan dolanım dedikleri, 2. hareketi volütasyon yani içeri-dışarı oblik bir esneme ve tekerlek hareketi ve 3. hareketi ise bir eşitsizlik hareketi. Ay'ın tüm düz ve ters dönüşlerinde aynı tarzda, istikrarlı ve belirli bir hareketi olmadığını görseler de bu böyle.

Plutark'ın bugün "kayıp bazı matematik" ve astronomik eserlere gönderme yaptığı açıktır.

Proclus'tan fazlaca uzaklaştık. Ben de onun Johannes Kepler'e etkisinden bahsedecektim. Kepler, gezegen hareketlerinin üç yasasını bulan 16.yy. bilginidir (bu yasalar bugün bile geçerlidirler). Ancak burada, Kepler'in hiçbir temel eserinin İngilizceye çevrilmemiş olduğunu üzülerek belirteyim.[13] Kepler'i okumak için Orta Çağ Lâtincesine kim başvuracak ki? Bu, insanı umutsuzluğa sürükleyen bir durum. Ancak Keple 'in Proclus'la ne ilgisi var? Kepler, Proclus'un bir takipçisidir; isterseniz, Encyclopaedia Brittanica'nın *Harmonies of the World*'ün kapanış sayfalarına bakın. Cilt 16, *Ptolemy, Copernicus ve Kepler*'i[14] okuyun. Burada Kepler'in Proclus ile ilgili sözleri yer alır: "Geçenlerde Eflâtuncu filozof Proclus'un, Güneş ve keşfedilmemiş sırları hakkında bir şiirini okudum." Bu cümle, "Aristo'nun anlattığı eski Fisagorcu-

ların, Dünya'nın (ki onlar "ateş" kelimesini kullandılar ama güneş olarak anlaşıldı), merkezine neden 'Jüpiter'in gözlem kulesi' dedikleriyle ilgili bir tartışmada yer almaktadır".

Newton'un öncüsü Kepler'in, Proclus'u merakla okuduğu belli oluyor. Proclus'un teorilerini gördük. Bunlar acaba Kepler'i nasıl etkiledi?

Kopernik'in ardında Aristarchus'un olduğu gibi, Kepler'in ardında da acaba Proclus mu var? Herkes gerekli karşılaştırmaları yapabilsin diye, Kepler ve Proclus, ne zaman İngilizceye çevrilecek? Daha da önemlisi, modern kozmolojik tartışmalar, ilhamlarını Proclus ve Aristarchus gibi tutucu olmayan kaynaklardan mı aldılar? Yoksa eski astronominin "gizli" tarafı, Fisagorculardan Proclus'a, modern kozmolojik fikirlerimizin kökenlerini mi saklıyor? Ve bundan bir çıkarsama: Eğer gerçek buysa, bu konuları araştırmak istediğimizde neden ilksel kaynaklara başvurma şansımız yok? Kepler'in köklerini keserek bunu başarmak mümkün mü? Eğer bu ekte sunulan Proclus'un teorileri gerçekten de herkesin gözünden kaçmışsa, sistemle ilgili ciddî bir problem var demektir. Mekanik bilimini yeniden oluşturmak gerekebilir. Yoksa yükseleceğimize, inişe geçebiliriz. Kastettiğim, ilham kaynağı ve vasıtaları. Pek çok alandaki büyük başarıları reddediyor değilim. Ancak kozmos teorileri konusunda ilham kaynaklarına ulaşma işine gelince, sistemimizin eksik ve dolayısıyla da dengesiz olduğu fikrindeyim. Bugüne dek gezegen hareketleriyle ilgili yeni yasa ve ilkeler bulmuş olmamız gerekliydi. Bugün moda olansa, ikinci el kaynaklardan Kepler'i eleştirmek. Kepler bir "deliydi". Onun kullandığı vasıta ve kaynaklara el süremiyoruz. Kepler'in ciddî kaynakları ve düşünme biçimleri vardı. Ve bu kaynaklardan biri de Proclus'tu.

Proclus'un çalışmaları o kadar geniş ki, görüşlerini yeterince inceleyemediğimi itiraf etmeliyim. Bu ek sadece bir deneme, bir örnek. Ancak en ilginç kısımlara yeni geldik:

> Gezegenlerin hem bizi hem de başkaca cisimleri gölgelemeleri mümkündür. Yan yana duran iki cisimden biri önden görünüyorsa, diğeri gölgelenir. Ayrıca birbiri çevresinde dönenleri de vardır.

Ayrıca "güneşin altında gizlendiklerini ve sonra yeniden ışığa girdiklerini" de kaydediyor:

> Bu fenomenlerden sonra, görünmez cisimler bahsine girebiliriz. Gök cisimlerinin incelenmesine bazı aletler ve gölge ilişkileriyle başladık. Gölge ilişkileri yoluyla da görünmeyen dönüşlere girebiliriz.

Proclus sıradan şeyler söylemiyor. Ağdalı ifadeleri anîden çok net hâle geliyor. Proclus'un bu eseri gerçekten de çok zor okunuyor, Thomas Taylor'un çevirisinde de ne bir indeks, ne bir içindekiler listesi var. Lipsiae Yunanca metninde bir indeks bulunmakla birlikte bu indeks de Taylor çevirisiyle uyuşmuyor. Çünki Taylor, metinle ilgili numaralamaya yer vermemiş.

"Görünmeyen dönüş", acaba Sirius'un refakatçisinin görünmez dolaşımları olabilir mi? Bu soruya nihaî anlamda "hayır" demek mümkün değil. Proclus'tan, *In Tim.*'i okumaya devam ediyoruz (Kitap IV, II, 281):

> Aristo, sabit yıldızların kürelerinin bir olup neden pek çok yıldız içerdiğini araştırıyor. Ancak ben, gezegen kürelerin her birinde sadece tek bir yıldız var, fikrini çıkarıyorum. *Daha önce her gezegenin tam bir dünya olduğunu, kendi içinde bizim göremediğimiz birçok ilâhî zekâlar genera içerdiğini söylemiştik ve bütün bunlar arasında görünür yıldız yönetici oluyor... Tüm gezegen kürelerinde görünmez yıldızlar da bulunuyor ve bunlar kürelerle birlikte dönüyorlar.* Yani her birinde bir tamlık ve öne çıkan bir lider var. *Her bir küre, bir dünyadır.* Teologlar da bize Tanrıların ve daemon'ların da bir hiyerarşi sergilediklerini söylüyorlar. Bir kısmını, diğerleri yönetiyor. *Yani her gezegen aslında pek çok tanrıyı yönetiyor ve kendine özgü bir dolaşım sergiliyor.*

Taylor bu bölüme, "harika" diye dipnot düşmüş. İtaliklerse benim.

Proclus'tan (*In Tim.*, II, 260) devam ediyoruz: "Ayrıca gezegenlerin dolaşımını izleyen başka tanrısal hayvanlar vardır; bunların önderleri de yedi gezegendir." Taylor ilâve etmiş: "Modern terimlerle biz bunlara *uydu* deriz."

Thomas Taylor, Eflâtun'un *Timaeus*[15] tercümesinin yazısında da şöyle yazıyor:

> Daha önce açıklandığı gibi her gezegenin çevresinde bir dizi uydu da var; sabit yıldızlar korosu gibi. Her kürede tanrılar, melekler ve demonlar da vardır. Bu teori, elbette eskilerin teolojisi hakkında önemli bir kaynak; aynı tanrının niçin sık sık başka tanrıların adlarıyla kutlandığına dair bir görüş sunuyor; bu, Macrobius'u tüm tanrıların güneşin farklı güçlerinden başka bir şey olmadıklarını düşünmeye yöneltmişti; yüzeysel, indeksleri mıncıklayan modernlerin ise, antik teoloji ile ilgili hipotezleri çılgın bir adamın saçmalıkları ya da disiplinsiz bir çocuğun fikirleri olmaktan başka bir şeyi hak etmeyen çerçeveler içine yerleştirmelerine sebep oldu. Ama okuyucu bundan emin olabilmesi için, Proclus'un *Timaeus* üstüne ilâhî yorumlarından şu sıra dışı pasajlara bir göz atmalıdır. Ve her gezegene büyük sayıda uydunun eşlik ettiği daha ilk baştan bellidir: "Ayrıca gezegenlerin dolaşımını izleyen başka tanrısal hayvanlar vardır; bunların önderleri de yedi gezegendir; bunlar önderleri ile birlikte dönerler, tıpkı sabit yıldızlara istikrarlı kürelerin dönüşlerinin hükmetmeleri gibi." (s. 279)... Ve aynı yerde bize şu bilgiyi verir, bu uyduların dönüşleri bağlı oldukları gezegenlerinkine benzer ve bunun Eflâtun'un spiral dönüşüne göre olduğunu da bildirir... (ve) "her gezegen için birçok (uydu) vardır... hepsi de kendilerine ait dönüşlerini sürdürmektedir." (s. 275)

Okuyucu, Thomas Taylor'un bu bilgiyi "elbette eskilerin teolojisi hakkında önemli bir kaynak" olarak tarif ettiğine dikkat etmelidir. Yeni Eflâtuncu Damascius'tan[16] kalan bir parçadan bildiğimiz gibi: "Aramızda yaşayan Mısırlı filozoflar, belirli Mısırca metinlerden elde ettikleri kendi okült hakikatlerini açıklamışlardı. Onlara göre bu, böyle görünmekteydi. Evrenin Bir İlkesi, Bilinmeyen Karanlık olarak kutlanmaktaydı ve bu şekilde üç kez sunulurdu..." Ama bilgi nereden gelirse gelsin, Proclus ve Yeni Eflâtuncu arkadaşları dinin şu iki şeyle ilgili nihaî gizlerine inanmaktalardı: görünmeyen "Kara" ve belirli göksel cisimlerin görünmeyen dönüşleri. Bu cisimlerin bazıları, yani gezegen sistemimizin uyduları, tayin edebilecek kadar bile açık değildiler. Proclus *In Tim.*, II, s. 247'de de "görünmeyen sirkülasyonlar"ı ilgilendiren bu bilginin kaynağının "kutsal rivayet"ten geldiği tezi ile konuyu kapatır.

Proclus burada ve *In Tim.*, II, s. 281'de gök cisimlerinin yörüngelerini onların "sirkülasyonları" (Taylor'un kelime seçimi) olarak tarif ettiğinden, sözünü ettiği "görünmez sirkülasyonlar"ın da gök cisimlerinin görünmez yörüngeleri olması gerekir ve aynı zamanda bize görünmez gök cisimleri olduğunu da söylemektedir. Öyleyse... Hangi görünmez gök cisimlerinin görünmez uyduları, Proclus'un bize dediği gibi, "gök cisimlerini tefekkür etmemizi" ya da tersini sağlayacak kadar önemli olabilir? Önem bakımından görünen uyduların üstünde yer alabilecek, bizim gökleri temaşa eyleme becerilerimizin en temeline kadar bile biri diğerini temaşa eyleyen görünmez uydular olduğunu söylerken ne demek istemektedir acaba?

Proclus'un II, 281'deki paragrafının anahtar ifadesi şu: "Teologlar da bize bunları öğretirler." Çünki bu ifadeyle Proclus, bu fikirleri felsefî geleneğe karşı teolojik fikirler olarak belirtir. İhtiyacımız olan kanıt da budur. Mistik dinler kastediliyor. Sirius gizemi ve saklı doktrin de buralarda saklıydı. Proclus, Eflâtun'u da ezoterik gelenekle açıklıyordu. Proclus'un kendisi de bir inisiyeydi.

Böylece Proclus'un her biri birer dünya olan gezegenlere refakat eden görünmez "yıldızlara" inanmakta olduğunu gördük. Görünür yıldız, yani gezegen her durumda görünmez uydular üstünde "yönetici" oluyor ve bu ifadeler Sirius tradisyonunun görünümüne çok benziyor! "Dogonların Bilgileri" adlı bölümü ve Dogonların hiç değilse bir gezegenin bir ay'ı olduğu şeklindeki sözlerini hatırlayın. Proclus'un da Sirius gizemina vâkıf olduğu sonucuna varabilir miyiz?

Proclus, *Platonic Theology* (Eflâtuncu Teoloji), Bölüm XIV, Kitap VII'den (Cilt II, 140-141. sayfalar, Taylor'un çevirisi) okuyoruz:

> Gezegenlere, dünyanın Yöneticileri (kosmokrator) denir ve tam bir güçleri olduğu kabul edilir. İstikrarlı kürede de birçok yıldız hayvanı olduğu için, her gezegen aynı zamanda çok sayıda hayvanın ya da bu türden başka şeylerin de lideridir... Her gezegensel kürede sabit yıldızlar korosuna benzer bir dizi uydu da bulunur. Bunlar, kendi dolanımlarını sürdürürler. Eflâtun'a göre, bu spiral bir

dolanımdır. Benzer biçimde, tıpkı uydular konusunda olduğu gibi, her gezegende ilk sırayı hep Tanrılar alır. Sonra saydam küresel cisimlerde dolaşan demonlar ve bizimki gibi kısmî canlar gelir.

Taylor *In Tim.*, Kitap IV'teki (II, 299) bir dipnotta şu yorumu yapar: "Yıldızların 'peş peşe doğaları'nın onların uyduları olduğu açıktır ve bu, Proclus tarafından birçok kez belirtilmiştir." Aynı sayfada bir başka dipnot: "Burada Proclus'un söylediklerinden çıkan şu: Gezegenlerin yanı sıra sabit yıldızların da uyduları vardır ve bazen görünen bazen de gözden kaybolan yıldızlar bu tariftendir."

Bu bizi Sirius gizeminin ilkeleriyle ilgili dosdoğru -ama hiçbir isim içermeyen- bir anlatıma iyice yaklaştırıyor. Biraz önce verdiğimiz bu dipnotlar, Proclus'un "görünmez sirkülasyonlar" tarzındaki şifreli göndermesini incelediğimiz paragrafı izleyen pasaja ait. Bu pasajın, Eflâtun'un *Timaeus*'undaki (40-c) belirli bir pasaj üstüne yorum biçiminde olması ilginçtir; söz konusu pasaj Eflâtun'un tüm eserleri içindeki en çıldırtıcı çapraşıklıktaki bölüm olmakla kalmayıp, aynı zamanda Proclus'un bugün elimizde bulunan resmî metinde olmayan kayıp kelimeleri içeren alıntılar da yapmıştır!

Proclus'ça alıntılanan "kayıp" kelimeler ise çok daha gariptir: *kai ta toutois ephexēs* Taylor şöyle der: "Ancak bu kelimeler Eflâtun'un metninde bulunmamakla birlikte, ona kayda değer bir ekleme yapmaktadır." Taylor bu dahil Eflâtun'un tüm diyaloglarını önceden tercüme ettiği için bunu bilmelidir.

Proclus, Akademi'nin yöneticisi olduğu için, Eflâtun'un metninin güvenilir bir kopyasına ulaşabilirdi. Eflâtun'un kendi Akademisi'nde güvenilir bir metin de yoksa, neyin güvenilir bir kopyasına sahip olmuş olabilirdi ki? Dolayısıyla bu sözler doğru versiyona ait olarak kabul edilmeli ve klâsik dönem bilginleri tarafından metne eklenmelidir. Taylor bu sözleri şöyle çevirir: "peş peşe doğalar", yani yıldızlara ardışık. Ve Taylor'un yorumu şudur: "Yıldızların 'peş peşe doğaları'nın onların uyduları olduğu açıktır ve bu, Proclus tarafından birçok kez belirtilmiştir."

Yıldızların uyduları ifadesinin Eflâtun'un tutucu metninden

sonradan çıkarılmış olması bizi şaşırtmamalı. Hangi yazıcı bunun anlamını fark edebilirdi? Yazmalar yüzyıllar boyunca kopyalanırken, sansür devreye girmiş olmalı. Yıldızların uydularına bir göndermè fazlasıyla şok edici, fazlasıyla garip görülmüş olmalı. Sözcükler aktarılırken anlaşılmaz bir kısaltma veya bir giriş olarak görülüp çıkartılmış olmalı. Ancak Akademi'nin kütüphanesinde orijinal kelimeler saklanmış, korunmuş olmalıydı, orada kimse metinler üzerinde oynayamazdı. Ancak Akademi'de Üstat'ın metinlerine karşı yapılacak saygısızlıklar yasaklanmış olabilirdi.

Proclus'ta Sirius gizemine ilişkin malzeme arayışımızın bizi Eflâtun'un *Timaeus* diyaloğundaki kayıp bir metin parçasına yöneltmesinin bir tesadüf olmadığına inanıyorum. Bu sözlerin, Eflâtun'un en küçük yorumlardan tutun da yüzyıllar içinde alıntılanışlarına dek pek iyi belgelenmiş tüm eser külliyatı içinde *bu* diyalogtan çıkartılmış olması; konumuzun tartışmalı yapısının, kitabımızda çoktan karşılaştığımız diğer herhangi bir "kaza" kadar çarpıcı olduğunu göstermektedir. Sirius Gizemi bizi yarı yolda bırakmıyor.

Metnin terk edilmiş dört kelimesinin muhtemelen, eklenmesini izleyecek olan muazzam sonuçlardan kaçınmak üzere çıkartılmış olduğu açık hâle geliyor: Çünki meslekî açıdan astronomiye pek aşina olmayan Eflâtun, anlaşılan o ki, gizli bir "gizem" bağlamı dışında hiç de anlam ifade etmiyor gibi görünen, ezoterik bir gelenekle bazı bağlantılara sahipti. Bu durum, ister Eflâtun bu pasajı kendi yazmış, ister önerilen (ileride) Fisagorcu eseri eklemiş olsun, doğrudur.

Eflâtun'un *Timaeus* diyaloğu, sorgulanmamış Eflâtuncu yazıların hiç şüphesiz en güç ve en garip olanıdır. *Epinomis* daha da gariptir ama Eflâtun'un müridi Opuslu Philip tarafından yazılmışa benzer. Epinomis, yıldızlardan, ilâhî varlıklarmışçasına söz etmektedir. Bu garip eserle ilgili olarak George Sarton'dan (y.a.g.e.) alınan birkaç ibareye göz atalım: "*Timaios*'ta Yunan bilgeliğinden ziyade Doğu bilgisi vardır." (s. 423) "Batı dünyasına çokça zarar veren ve bugün zayıf zihinli insanları hâlen zehirlemekte olan astrolojik saçmalık *Timaios*'dan türemiştir ve Eflâ-

tun'un astrolojisi bizzat Babil astrolojisinin bir dalıdır. Eflâtun'a adil davranalım, kendi astrolojisi aklı başında ve ruhsal kalmış ve de falcılığa dönüşmemişti." (s. 421) "*Timaios*'un daha sonraki zamanlar üstündeki etkisi muazzam ve esasen kötücüldür." (s. 423) "Birçok bilgin bu kitabın fantezilerini hakikat tebliğleri gibi kabullenme yanılgısına düştü. Bu yanılgı bilimin ilerleyişini engelledi ve *Timaios* bugüne dek bir belirsizlik ve batıl inanç kaynağı olarak kaldı." (s. 430)

Bunlar ağır sözler. *Timaeus*'un, bazılarında şiddetli tepkiler uyandırdığı açık! Burada, bugüne dek yaşamış en saygın ve saygıdeğer bilim tarihçilerinden biri olan Sarton'un isterik bir şekilde "kötücül" *Timaeus*'un "bilimin ilerleyişini engellemek"ten sorumlu olduğunu haykırdığını görmekteyiz. Sarton'un Eflâtun ile ilgili görüşleri genelde inanılmaz biçimde şiddetli ve saldırgandır, ancak Eflâtun ile ilgili eleştirilerinin birkaçı, şu öfkeli sözleri olmasa, son derece geçerli ve mantıklıdır. Eflâtun'un teorilerinde, özellikle de Aristo'nun tiksindirici bulduğu politik teorilerinde birçok hatanın olduğu kesinlikle doğrudur ve bunlar Sarton'da zavallı Timaeus'takini bile aşan bir öfke uyandırır. Ama bu, uzman bilginler arasında sık görülür. Çoğu zaman profesyonel tavır ve "nesnel yaklaşım" adına kendilerini tutmak zorunda kalırlar. Ama maske çatlayabilir ve birkaç sinir ucu açığa çıkar.

Ama *Timaeus*, onu incelemeye kalkışanlarda ya şaşkınlık ya da hiddet uyandırıyor, Çünki diyaloğun Timaeus adlı karakterin evrenin yapısı hakkındaki uzun konuşmasını içeren büyükçe bir kısmının aslında Eflâtun tarafından yazılmadığını ama anlaşılan hayalî (veya gizlenmiş) bir karakterin sözleri gibi eklendiğini öne süren geleneğin muhtemelen gerçek olduğunu fark etmeliyiz. Çünki birçok eski kaynak da diyaloğun bu kısmının, Eflâtun'un Sicilya ziyaretlerinden birinde elde ettiği bir Fisagorcu tez olduğunu belirtmektedir. Eflâtun'un bunu diyalogdaki karaktere bir katkı olsun diye eklediği, diğer karakterlerin tartışmalarını buna uygun avantaj sağlayacak biçimde kullandığı söylenir. Ve Sirius gizemi ile bağlantılı olup da ilgi alanımıza giren tüm malzemeyi içeren de bu varsayılan Fisagorcu tezdir. Ve Fisagorculara dönersek, onlar kutsal bir topluluğu ve kökleri (Fisagor'un her ikisinin

gizemlerine inisiye olduğu söylenen ülkeler olan) Mısır ve Babil'e uzanan bir gizem geleneğini temsil etmektedirler.

Timaeus'ta bizi ilgilendiren ve Proclus'un gök cisimlerini ilgilendiren yorumunun dayandığı pasajın Eflâtun tarafından yazılmadığının kanıtını bir okuyucuya borçluyum. Dolayısıyla burada Diogenes Laeritus'un *Lives of Eminent Philosophers* adlı kitabından (Kitap VIII, 85) alıntı yapıyorum:

> Crotonlu Philolaus bir Fisagorcu idi ve Eflâtun'un, Fisagorcu tezleri benimsemesini Dion'dan istemesi onun yüzündendi... Doktrini her şeyin ihtiyaçtan ortaya çıktığı ve uyumlu bir ilişki içinde olduğu şeklindedir. Bazıları Sirakuzlu Hicetas dese de, dünyanın bir daire içinde (merkezî ateşin çevresinde) hareket ettiğini ilk açıklayan odur.
>
> Bir kitap yazmıştır ve Hermippus'a göre, bazı yazarların dediği gibi filozof Eflâtun'un Dionysius'un sarayına Sicilya'ya gittiğinde kırk İskender gümüş minasına (eski bir para birimi) Philolaus'un akrabalarından satın aldığı ve ayrıca içinden *Timaeus*'a da ekleme yapılan eser buydu. Başkaları ise Eflâtun'un bunu, hapse düşen genç müridi Philolaus'un salınmasından sonra Dionysius'tan hediye olarak aldığını söyler.
>
> *Men of the Same Name* (Aynı Adlı Adamlar) adlı eserinde, Demetrius'a göre, şu şekilde başlayan ve *On Nature* (Doğa Üstüne) adını verdiği Fisagorcu tezi ilk yayınlayan Philolaus idi: "Düzenli evrende doğa sınırsız elementlerden oluşmuştur ve tüm evren ve içinde var olan her şey de böyledir."

Bu gelenekle paralel olan ise, Eflâtuncu *Timaeus*'a eklenen tezin Fisagorcu kökene sahip olması ve kendisinin de Mısır ve Kalde'den (Babil) kaynaklanmış olduğudur. Proclus'un *In Tim.*, Kitap IV'deki (II, 273) şu ilginç sözlerini okuyabiliriz:

> Gözlemler yapan Mısırlıların (Hipparchos ve Ptolemy) ve Mısırlılardan da önce Kaldelilerin (Babilliler), gözlemlerden önce sabit yıldızların hareketleri hakkında tanrılarca eğitildikleri, Eflâtun'unkine benzer bir fikirdir. Çünki Orakllar sadece bir değil birçok kez sabit yıldızların ilerleyen prosesyonundan dem vurdular.

Şu "gözlemlerden önce sabit yıldızların hareketleri hakkında tanrılarca eğitildikleri" ifadesine dikkat ediniz. Bu ifade, geleneğin insanlara "tanrılar tarafından" verildiği ve daha sonra eski Mısırlıların gözlemlerine uygun olarak sürdürüldüğü yolundaki veçhesini gözler önüne sermektedir. Fisagorculuk, Orfecilik ve Proclus'un "Orakllar" dediği şeye inceden inceye ayrıntılara girmeme gerek olmadan da okuyucunun meselenin özü hakkında yeterli bir fikir edindiğini umuyorum.

Proclus'un, Eflâtun'un anlaşılan eski bir Fisagorcu kitap olan *On Nature*'dan aldığı ve *Timaeus* diyaloğunda koruduğu güçsüz ama özlü temelini kullanarak şunlarda ısrar ediyordu: Gezegenlerin ayları vardır, yıldızların da uyduları vardır, uzayda görünmez yörüngeleri ile görünmez cisimler bir biçimde bizler için muazzam önem taşımaktadır, "tanrılar" Orta Doğu'nun eski halklarını Yunan dünyasında "Fisagorcu ve Orfik" gelenekler olarak korunan astronomik olgular konusunda eğittiler, episikluslar ve astronomik hareketleri izah etmek için kullanılan diğer moda cihazlar tamamen saçmalıktır, "küreler" değil sadece onlardaki gezegenler döner diye ısrar ediyor ve Dünya'nın kendi ekseni çevresinde döndüğünü ima ediyordu.

Dahası Proclus Mısır ve Babillilerin gizem kültlerinin tanınan bir inisiyesi idi ve Hekate'yi, yani Sirius yıldızının bir biçimi olduğunu bildiğimiz tanrıçayı içeren törenlerle özellikle bağlantılıydı. Dolayısıyla Sirius gizemini arayışımızda Proclus'un bizler için olası bir ilgi kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. Çünki onun gizlerini biliyor ve bu gizli geleneğin ilkelerini daha genel yazılarında doğrudan olmayan biçimlerde kullanıyor olabilirdi; hepsini teker teker belirlemeksizin genelde "görünmeyen yörüngeler"le ilgili ipuçları veriyor ve gerçekten de tatmin edici nedenler sunmaksızın bunların önemi üstünde ısrar ediyordu. Sanki vakanın özelliklerini açıklamamak üzere verdiği yeminleri bozmaksızın ilkeleri aktarmaya çalışıyor gibidir. Son derece dindar olduğundan, karakterinden bildiğimiz kadarıyla böylesi yeminlere saygı duyardı. Ama evrenin genel ilkelerinin bilinmesine de tutkulu biçimde adanmış olduğundan yapmaya çalıştığı şey tam olarak bu gibi görünüyor: Karakterlerin adını vermeden bizlere hikâyeyi anlatmak.

İleride Proclus'un eserleri incelendiği zaman gerçekten de ilginç sonuçlara ulaşacağımızı düşünüyorum. (Yalvarışımı duyan birisi bunu yaptı. Bu Ek'in sonundaki "Son Not, 1997 II"ye bkz.) Şüphesiz eserlerinde konumuzla ilgili başka kısımlar da var. Ama gördüğümüz gibi Eflâtun'u da yeniden incelememiz gerekmektedir çünki Proclus, onun *Timaeus*'unun bıkkın bilginlerin şüphelenegeldiklerinden daha gizemli bir eser olduğunu göstermiştir.[17] Ve Sirius gizemi ağının tüm çağların eski gelenekleri ve literatürü boyunca daha da genişlediğini görmekteyiz.

Proclus'un iki çağdaşı olan Macrobius ve Martianus Capella da ileri astronomi teorileri yazmışlardı ve her ikisi de Yeni Eflâtuncu gelenektendi. Dünya'nın Güneş etrafında dolandığı fikrini savundular. Bir dönemde bir gelenekteki üç kişi böylesi ileri malzemeyi yazdıklarına ve tartıştıklarına göre, bir ortamın mevcut olduğu söylenebilir.[18] Ama şüphesiz bilim tarihçileri bu uygunsuz küçük şeye dikkat etme noktasına henüz varamadılar. M.S. 9. yüzyılda yaşayan ve Kel Charles'ın sarayında Macrobius ve Martinus Capella'nın teorilerini yayan ve beş yüz bin sözcükten oluşan *Periphyseon* adlı devasa felsefî eseri Johannes Scotus Eriugena'dan bize söz etme zahmetine bile katlanmazlar. Eriugena, İrlanda Hükûmeti tarafından yavaş yavaş İngilizceye tercüme ediliyor. Keşke Proclus da İrlanda'da doğmuş olsaydı. Belki de bir şeyleri bastırabilmenin tek yolu budur, ülkenin kayıp değerlerinden olup sonra keşfedilmek. Böylece bir kültürel canlanma yaşayabiliriz. Rönesans da Floransalıların Eflâtuncu geleneği yeniden keşfi ile başlamıştı. Biz ne zaman keşfedeceğiz bunu?

(1993 yılında *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society* dergisinde yayınlanan, Proclus'un gözlemlerinin harikulâde yeni bir bağlamda tartışıldığı, iç güneş sisteminde kuyruklu yıldız süprüntülerinin etkileri hakkında iki Oxford bilim adamınca yazılan bir makalede bu Ek'e gönderme yapıldı.[19])

Ek Not, 1997 I

Macrobius'un İngilizce yayınlanan eserleri: Macrobius, *Commentary on the Dream of Scipio*, çev. William H. Stahl, Number XLVIII of the Records of Civilization: Sources and Studies, Co-

lumbia UP, New York, 1952 (konumuzla ilgili eser budur: Stahl'ın Ek A'sı güneşi merkez kabul eden teori hakkında olup bu tartışılan konuya birçok gönderme yapar); *The Saturnalia*, çev. Percival Vaughan Davies, Columbia UP, New York, 1969 (çok güzel bir çalışma ama güneş merkezli astronomi teorisiyle ilgisi yok). 1983 yılında "The Dream of Scipio" ve Macrobius'un *The Dream of Scipio*'ya (*Somnium Scipionis*) giriş yorumu hakkında bir tartışma yayınladım, "Studies in Hermetic Traditions", Cilt 5, The Aquairan Press, Wellingborough, UK, 1983, s. 7-17.

Martianus Capella'nın eserleri de İngilizce yayınlandı, *Sirius Gizemi*'nin ilk basılışından bir yıl sonra çıktı. Yorumların ilk cildi bu kitabın yayınından önce çıkmıştı: Martianus Capella, *Martianus Capella and the Seven Liberal Arts*, Cilt I, çev. W.H. Stahl (Yorum), Number LXXXIV of the Records of Civilization: Sources and Studies, Columbia UP, New York, 1971; Cilt II, *The Marriage of Philology and Mercury* (Tercüme), çev. W.H. Stahl ve R. Johnson, E.L. Burge ile, Columbia UP, 1977.

Eriugena'nın üç cildi yayınlandı. Iohannis Scotti Eriugenae, *Periphyseon* (*De Divisione Naturae*), Kitap I, I.P. Sheldon-Williams ve Ludwig Bieler tarafından çevrildi, The Dublin Institute for Advanced Studies, Dublin, 1968 (Cilt I), Kitap II (Cilt II), 1972; ardından (Cilt III) ama bende yok.

Heraclides (Aristo'nun çağdaşı, M.Ö. 4. yy.) hakkında bir kitap da yayınlanmıştı: Gottschalk, H.B., *Heraclides of Pontus*, Oxford UP, 1980. Bu kitapta Gottschalk güneş merkezli teoriye, dünyanın Evrenin merkezinde olmayıp bir merkez "ateş"in çevresinde döndüğü teorisini yayınlayan ilk Fisagorcu filozof Philolaus'un ardından (M.Ö. 470 civarında güney İtalya'da doğmuştur) "Philolaik sistem" (s. 83) diye gönderme yapar. Daha önce belirtildiği gibi, ünlü *Timaeus* diyaloğunun çoğunun Philolaus tarafından yazıldığı ve Eflâtun'un tek yaptığının bu uzun kozmolojik tezi alıp kendi diyaloglarından birine eklemek olduğu sık sık ortaya atılmaktadır; o sırada bu çalıntı amaçlı bir hareket değil, fikirlerin daha geniş alanlara yayılmasını sağlamak üzere kalkışılan bir koruma girişimiydi. Ancak Eflâtun'un Akademi'sindekilerin bu gerçekleri anlamış olmalarına (ve Aristo'nun öğrencisi Aristo-

xenus'un ilk kayıtlarına göre açık açık tartışılmış olmasına) karşın, bir yandan Eflâtun'un birisinden bir şeyler ödünç alması olasılığını kabul etmek istemeyen Eflâtun hayranları ve öte yandan Eflâtun'un adını çalıntı eser yayınladığı gerekçesiyle karalamak isteyen kötü niyetliler yüzünden daha sonra yanlış anlamalar ortaya çıktı. Heraclides Evrenin sonsuz olduğuna inanmakta ve yıldızların, her biri bir atmosferle çevrili bir "arz"a sahip tam dünyalar olduğunu önermekteydi ve Gottschalk (s. 82) Heraclides'in muhtemelen bu "arz"ların tamamının meskûn olduğunu önerdiğine inanır, ancak bu yorumlar kayıptır, Heraclides'in eserleri de günümüze parçalar hâlinde gelebilmiştir. Yine de Heraclides'in, ciddî miydi şaka mı yapıyordu bilmiyoruz, "insan aydan düşmüştür" diye iddia ettiği de kaydedilmiştir (s. 82). Ayrıca Dünya'nın kendi ekseni çevresinde bir sinodik (bir güneş gününden dört dakika kısadır) günde bir kez döndüğüne, Merkür ve Venüs gezegenlerinin Güneş çevresinde dönüyor olduklarına inanıyordu. Gottschalk birçok gönderme yapmaktadır.

Antik cümlelerin yorumları değişkendir. Ama hiçbir şey Martianus Capella'nın cümlelerinden daha belirli olamaz: "...ama Venüs ve Merkür dünya civarında dolaşmazlar... Venüs ve Merkür, günlük doğuş ve batışları olmalarına karşın, Dünya'nın çevresinde dolanmazlar; daha ziyade daha geniş dolanımlar içinde Güneş'in etrafında çember çizerler. Yörüngelerinin merkezi, Güneş'tedir."[20]

Martianus Capella'nın söylemek istediğinden başka bir şeyi anlatmak istediğini öne sürmek imkânsız: Merkür ve Venüs'ün yörüngelerinin merkezi Güneş'tir. Macrobius biraz daha muğlaktır. Şöyle der: "Güneş'in, içinde yolculuk ettiği küre, hem onun üstünde bulunan Merkür küresi tarafından hem de daha yüksekteki Venüs küresi tarafından çevrelenir."[21] Ama yine de aynı teoriye gönderme yaptığı açıktır, Merkür ve Venüs gezegenleri Güneş'in çevresinde yörüngededirler.

Eflâtun diyalogları koleksiyonu içinde günümüze gelen *Epinomis* diyaloğu da Merkür ve Venüs gezegenlerinin Güneş çevresinde yörüngede olduklarına dair göndermeler içerir; ancak bi-

lim tarihçileri buna pek dikkat etmezler. Doğrusunu isterseniz, *Epinomis*, yazmasını bilmeyen biri tarafından yazılmıştır. Kaba sabadır; söylemek istediği şeyi sunmakta pek başarılı değildir. Ama muhtemelen Eflâtun yaşarken, güçlü bir Fisagorcu eğilimi taşıyan, Eflâtun'un hevesli bir takipçisi ya da hayranı olan birisi tarafından yazılmıştır. Baş Eflâtun çevirmeni olan Benjamin Jowett, *Collected Works of Plato* (Eflâtun'un Toplu Eserleri) adını taşıyan kendi çevirisinden bu diyaloğu çıkartmıştır, çünki başkası tarafından yazılmış olduğu gün gibi aşikârdır. Ama *Epinomis*'in çevirisi, Bohn's Classical Library tarafından yayınlanan *Works of Plato* (Eflâtun'un Eserleri) adlı yayında bulunabilir.[22] Alman bilgin Boeckh, *Epinomis*'in Eflâtun Akademisi'nden Opus'lu Philip (veya Opuntium) tarafından yazıldığını önermiştir.[23] Bu, genellikle kabul edilir. Anlaşılan o ki, *Epinomis* diyaloğu Eflâtun'un son diyaloğu olan *Yasalar*'ın devamı olma amacını taşıyordu. J.N. Findlay, Eflâtun'un *Epinomis*'i ölümünden hemen önce yazdığına ve Opus'lu Philip'in bu metni derlediğine inanmaya bile hazır.[24] Muhtemelen, bir yazar olmayan Philip, Eflâtun'un bazı notlarını temel alarak bunları biraraya getirdi ve kendi "bakış açısını" da ekledi. Findlay diyalogta derin bir önerme olduğuna dikkat çekiyor: matematikte irrasyonel sayıların kullanımı.[25] Diyalogtaki bir başka ilginç özellik ise, yıldızlar ve gezegenler hakkında olması olup, onların ilâhî, canlı varlıklar olduğundaki ısrarcılığıdır: "Şimdi onların bir ruha sahip olduğunu söylemekte haklı olduğumuzu göstermek üzere; önce onların boyutlarını düşünelim. Çünki öyle görünseler de gerçekte pek öyle küçük olmadıklarından, her biri muazzam cüsseli olduğuna inanmaya değer. Tüm Güneş'in tüm arzdan daha büyük olduğunu tasavvur etmek doğru olacaktır ve peşi sıra tüm yıldızlar (gezegenleri kastediyor gibi; buna karşın daha sonra tüm yıldızların da bir o kadar büyük olduğuna inandığını açıklıyor) muhteşem boyuta sahiptirler."[26] Ama bizim amaçlarımız açısından en ilginç pasaj, "Güneş ve (Venüs) ile eş hızda dönen yıldızın adı... Merkür'dür."[27] cümlesini içerir. Bununla yazar biraz beceriksizce de olsa, Venüs ve Merkür'ün Güneş merkezli olduğuna gönderme yapmaktadır. Sıklıkla gözden kaçırıldığı için bunu belirtmeye değer diye düşündüm.

Notlar

1. *Elements of Theology*, çev. E.R. Dodds, Oxford, 1963.
2. *Commentary on the First Book of Euclid's Elements*, çev. Prof. Glenn Morrow, Princeton UP, 1970.
3. *Commentary on the First Alcibiades of Plato*, çev. W. O'Neill, The Hauge, 1965.
4. *Corpus Platonicum Medii Aevi* dizisi, çev. R. Klibansky; *Plato Latinus* (*Parmenides, Proclus in Parmenidem*), Cilt 3; *Proclus's Commentary on Plato's Parmenides*, çev. Glenn R. Morrow ve John M. Dillon, Princeton UP, 1987.
5. Bkz. Kaynakça.
6. *The Cambridge History of Later Greek & Early Mediaeval Philosophy*, der. A.H. Armstrong, Cambridge, 1970.
7. *The Philosophical and Mathematical Commentaries of Proclus on the First Book of Euclid's Elements*, Londra, 1972, Cilt 1'de öğrencisi ve halefi Marinus tarafından yazılmış bir Proclus'un Hayatı bölümü yer alır.
8. *Hellenistic Religions*, der. F.C. Grant, Library of Liberal Arts dizisi, Bobbs-Merill, Indianapolis ve New York 1953.
9. *Plutarch's Morals*, cilt V, der. W.W. Goodwin, Boston, 1874. "Platonic Questions", çev. R. Brown, s. 425-49.
10. *History of Science*, bkz. Not 16.
11. *Lives of Eminent Philosophers*, 2 cilt, çev. R.D. Hicks, Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra; Harvard UP, ABD, 1966.
12. Bkz. Not 9.
13. Kepler'in İngilizcede üç kısa eseri yayınlanmıştır: *Kepler's Dream: Somnium, Sive Astronomia Lunaris*'in tam çevirisi, John Lear ve P.F. Kirkwood, University of California Press, Berkeley ve Los Angeles, 1965. *Kepler's Conversation with Galileo's Sidereal Messenger*, çev. Edward Rosen, "Sources of Sciences" dizisi, no. 5, Johnson Reprint Co., Londra ve New York, 1965. *Six-Cornered Snowflake*, çev. Colin Hardie ve L.L. Whyte, Oxford UP, 1965.
14. Bkz. Önceki not.
15. *The Cratylus, Phaedo, Parmenides and Timaeus with notes on the Cratylus*, çev. Thomas Taylor, Londra, 1793.
16. *Ancient Fragments*, Cory, 2. Baskı, s. 320.
17. Marinus, Proclus'un Hayatı'nda *In Tim.*'i yazdığında Proclus'un yirmi sekiz yaşında olduğunu söyler.
18. Macrobius, Martianus Capella, İmparator Jülyen, Cusa'lı Nikolas'ın genelde görmezden gelinen, güneşi merkez kabul eden antik teorilerini tam olarak tartışarak yer kaplamanın doğru olmadığını düşünüyorum. (Proclus'un hatalı biçimde Eflâtun'un da böyle yaptığını düşünerek sözünü edip reddettiği) bu geleneğin bir örneği olarak İmparator Jülyen'in (Helios'a yapılan) Dördüncü Hitabe'sinden bir pasajı aktarıyorum: "Gezegenlerin, (Güneş) etrafında bir çemberde dans ederken, hareketlerinin ölçüsünü bu tanrı ve kendi hareketleri arasındaki bir uyuma göre ölçerler... Yunanlılar için söylediğim şey belki de idrak edilemez bir şeydir, sanki birisi onlara bilinen ve aşina oldukları şeyi söylemeye mecburmuş gibi." Bu, Julian'ın arkadaşı ve öğretmeni, Proclus'un öncülü olan Yeni Eflâtuncu Iamblichus'tan kapıp özüm-

sediği ezoterik bir geleneği kesin bir şekilde işaret etmektedir. Çünkü bu pasajdan önce Julian şöyle der: "Yazıları yoluyla beni sadece başka felsefî doktrinlere değil bunlara da... inisiye eden Chalcis'li Iamblichus... deha bakımından Eflâtun'dan hiç de geri kalmaz..." Julian'ın Güneş merkezli diğer fikirlerini okumak isteyenlere, sanki Iamblichus'un kayıp yazılarının parçalarını içeriyormuş gibi görünen diğer yazılarını öneririm. *In Platonis Dialogos Commentariorum Fragmenta* (Iamblichus'un Eflâtun Diyalogları üstüne Yorumları), der. ve çev. John M. Dillon, E.J. Brill, 1973. Ayrıca Thomas Whittaker'ın eserini öneririm, *Macrobius*, Cambridge, 1923. Sayfa 75'te Macrobius'un inançlarını şöyle özetler: "Merkür ve Venüs... güneşi uydularıymış gibi izledikleri yörüngelere sahiptir."

19. Asher, D.J. ve Clube, S.V.M., "An Extraterrestrial Influence during the Current Glacial-Interglacial", *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*, Cilt 34, No. 4, Aralık 1993, s. 481-511.
20. Martianus Capella, *The Marriage of Philology and Mercury*, Kitap 3, çev. W.H. Stahl, *Martianus Capella and the Seven Liberal Arts*'ın 2. cildi, Columbia UP, New York, 1977, s. 332-3.
21. Macrobius, *Commentary on the Dream of Scipio*, Kitap 1, Bölüm 19, 6; çev. W.H. Stahl, Columbia UP, New York, 1952, s. 163.
22. (Sahte Eflâtun), *The Epinomis*, çev. George Burges, *The Works of Plato*'nun 6. cildi, George Bell and Sons/Bohn's Classical Library, Londra, 1891, s. 1-36.
23. a.g.e., s. 2.
24. Findlay, J.N., *Plato: The Written and Unwritten Doctrines*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1974, s. 23, 67, 343.
25. a.g.e., s. 343.
26. *Epinomis*, y.a.g.e., bölüm 6, s. 19.
27. a.g.e., bölüm 9, s. 27.

ÖZET

Proclus'un bildikleri

1. Göklerle ilgili Ptolemik kuram tamamen yanlıştı.
2. Ay "topraktan" yapılmış ve göksel bir konuma yerleştirilmişti, demek ki "göksel toprak"tı.
3. Gezegenlerin kendileri dönüyordu, "küreleri" değil.
4. Yıldızlar kendi eksenlerinde dönüyorlardı.
5. Gezegenler kendi eksenleri çevresinde dönüyorlardı.
6. Gezegenler dönerken "yeryüzüne yaklaşıp uzaklaşabiliyorlardı".
7. Gökler dört elementi de içerirlerdi ancak doğaları "ateş-yoğundu". Yıldızlardaki "ateş" dünyasal ateşten farklıy-

dı ve daha uygun söylemek gerekirse "enerji" idi. (Dünyasal ateş karanlıktır ve gerçek ateşin değeri düşük bir biçimidir. Proclus şöyle der: "ateşin tortusu ve kalıntısı".)

8. Heraklit Ponticus'un Güneş'i merkez kabul eden kuramı, Proclus tarafından biliniyor ancak Eflâtun ile aynı sebeplerle reddediliyordu. (Theophrastus'tan biliyoruz ki Eflâtun bunu yaşlandığında kabul etmişti ama Proclus bunu bilmiyordu.)
9. Gezegenlerin, etraflarında dolaşan görünmez uyduları vardı.
10. Bazı sabit yıldızların da görünmez uyduları vardı.
11. Bu görünmez uydular da en az görünenler kadar önemliydiler, "gök cisimlerini tefekkür etmeye başlamamızı" sağlayabilirlerdi.
12. Her gezegen ya da yıldız "bir dünyaydı".
13. Proclus, Mısır ve Babil mistisizmine hâkimdi ve Sirius gizemini da biliyor olmalıydı.
14. *(1997'de eklenen)* Proclus, ondalık ifadesi 1,053 olan kutsal kesir 256/243'ü tartışmıştı. Sirius B'nin kendi Güneşimizin kütlesine oranının yeniden gözden geçirilmiş hâli, 1992'de yayınlanan *Astrophysical Data* başvuru kitabına göre tam tamına 1,053'tür. (İlk bölümdeki ilgili bölümü inceleyiniz.)

Son Not, 1997 II

Biraz önceki Ek'i yazdığımda (bu kitabın ilk baskısında Ek 1 idi), Proclus aslında hiç de dikkat çekmiyordu. Ancak düşünce iklimi bir hayli değişti: Klâsik incelemeler alanı daha az resmî hâle geldi. Muhtemelen bunun nedeni bir bilginler neslinin ölmüş ve yerlerine daha açık fikirli bir neslin geçmiş olmasıdır.

1970'lerin sonlarında Lucas Siorvanes adlı genç bir adam bu Ek'i okudu ve Proclus'un astronomi bilgisi gizemini araştırmaya karar verdi. Bu karar Lucas'ı klâsik Yunan dilini öğrenmeye ve sonunda Proclus üstüne bir tez hazırlamaya yöneltti. Sanırım Lucas'ı 1979'da bana yazdıktan sonra tanıdım ve meselenin dibine inmesi için kendisini iyice cesaretlendirdim. Birçok yıl boyunca

Proclus'u yayınlayacak bir yayınevi bulmaya uğraştı ve en sonunda, birçok terslikten sonra 1996 yılında Edinburgh University Press tarafından yayınlanabildi. Giriş bölümünde de söylediği gibi bu, 1949'dan bu yana Proclus hakkında yayınlanan ilk kitaptır. *Proclus: Neo-Platonic Philosophy and Science* (Proclus: Yeni-Eflâtuncu Felsefe ve Bilim) adını taşıyan kitap Proclus'un eserlerinin geniş bir taramasıdır. Ben ise, *Sirius Gizemi*'nin görev kabilinden belirtildiği s. 312'deki 4 no.lu dipnotta anılıyorum.

Görünmez uydular konusu, Proclus'un tüm eserlerinin incelenmesi sırasında kaçınılmaz biçimde arada kaynamış ama Lucas'ın kitabında bu konuyu s. 268-71 arasında bulabilirsiniz. Lucas yeni çeviriler ve biraz tartışmalar de eklemiş: Şöyle diyor:

> Gezegenler ve sabit yıldızlar uzaydaki yegâne cisimler değildirler. Proclus'a göre gezegenlerin uyduları, bağlandıkları gök cisminin parlaklığı yanında gölgede kaldıkları için çıplak gözle görülmeyen refakatçileri vardır. Proclus'un en kayda değer çıkarımlarından birinin özü budur. Sanki, Galileo'nun Jüpiter'in aylarını gözlemleyerek uyduların varlığını kanıtlamasından çok önce bunu tahmin etmiş gibidir.[1]

Ekliyor:

> Uyduların, öncü yıldızlarının parlaklığı tarafından gölgelendiği söylenir... Göklerde gezegenlerin çevresinde dönen uyduların varlığı, metafizik spekülâsyonun gizemlerinden biri olarak durmaktadır... Proclus gezegenlere, kendi yörüngesel dolanımlara ek olarak kendi eksenleri çevresinde yaptıkları bir dönüş de atfetmektedir.[2]

Proclus, genelde gök cisimleri hakkındaki kavramlarında çok ileri idi:

> Proclus, birleşmiş dolanımları, arzu edilen yörüngeyi üreten fiziksel katı küreleri reddeder. Onun gök cisimleri dinamiktir... küreler hiç de katı cisimler değildir, uzaydaki bölgelerdir... gök cisimleri kendi kendilerine hareket ederler. Kendi güçleri ile hareket ederler. Gök cisimleri, bir göksel aracı tarafından engellenmeden ve aynı zamanda fiziksel olarak desteklenmeden yol alırlar. Onları etraf-

> ta dolaştıracak episikluslara, kristalimsi kürelere ihtiyaç duymazlar. Bu bakımdan, Proclus'un göksel hareket teorisi... modern göksel dinamiklerin doğumunu müjdelemektedir.[3]

Lucas, başlangıçta bu arayışa girmesine yol açan görünmez uydular meselesini şöyle bir geçmiş olmasına rağmen, araştırmaları meselenin şaşırtıcı bir yanını daha aydınlatmaktadır. Thomas Taylor'un çevirilerinde Proclus'un kozmik uyduların yanı başlarındaki parlak yıldızlarca gölgelendiklerini anlatışı açık değildir. Bu en şaşırtıcı cümledir; gezegenlerin aylarının olduğu önermesinden de şaşırtıcıdır. Çünki doğrudan ve bilhassa Sirius A yıldızının parlaklığı tarafından gölgelenen bir uydu (ama yıldızsal bir uydu) olan Sirius B'ye gönderme yapıyor gibidir. Ve Proclus ayrıca, tıpkı Dogonlar gibi, sözünü ettiği uyduların *çıplak gözle görülemediğini* de söylemektedir.

Dolayısıyla denebilir ki, işler gittikçe karışıyor!

Notlar

1. Siorvanes, Lucas; *Proclus: Neo-Platonic Philosophy and Science*, Edinburgh UP, 1996, s.268.
2. a.g.e., s. 270-1.
3. a.g.e., s. 298, 282.

Ek 3

Berossus'tan Kalan Metin Parçalarının İngilizce Kopyaları

Not: Aşağıdaki parçalar, okuyucuya ulaştırmak için 1876'dan beri ilk kez yayınlanmaktadır. Yazık ki orijinal Yunanca metni vermek mümkün olmadı, ancak Cory'nin *The Ancient Fragments* (Antik Parçalar) adlı eserinde bulunabilir (bkz. Kaynakça).

Bu parçalar Babil tradisyonu hakkındadır ve uygarlığın Oannes, Musari ya da (Yunanca) Annedoti olarak adlandırılan yüzer-gezer varlıklarca kurulduğunu söylerler. Bu tradisyon, Dogon yüzer-gezer varlıkları Nommolar ya da "Gözcüler"iyle tam bir uyum içindedir. Dogonlar, Nommoları dünyada uygarlığı kurmak için Sirius sisteminden gelen varlıklar olarak veriyorlardı.

BEROSSUS PARÇALARI
Apollodorus Aktarıyor

Kalde Kralları Üzerine

Bu, Berrossus'un bize aktardığı tarihtir. Kendisi ilk kralın Babilli Alorus olduğunu ve bir Kaldeli olduğunu söyler; on saros (bir saros 3600 yıla denk gelir) boyunca hüküm sürmüştür. Sonra Alaparus ve Pantibiblon'dan gelen Amelon tahta geçerler. Sonra da Kaldeli Ammenon gelmiştir ki, Eritre Denizi'nde Musarus Oannes de ilk onun zamanında ortaya çıkmıştır. (Ancak olaya tanık olan Alexander Polyhistor, Oannes'in ilk sene; Apollodorus ise 40 saros sonra ortaya çıktığını kaydederler. Abidenus ise ikinci Annedotus'un 26 saros sonra ortaya çıktığını yazar.)

Sonra Pantibiblon kentinden Megalarus gelmiş ve 18 saros hüküm sürmüştür. Onun devrinde (anlatıldığına göre) Eritre Denizi'nden 4. bir Annedotus daha geliyor. O da diğerleri gibi, yani balıkla insan arası bir bedene sahip. Sonra 18 sari için Pantibiblon'lu Euedoreschus geliyor. Onun döneminde de Eritre Denizi'nden bir başka kişi geliyor; o da kısmen balık kısmen insan biçiminde ve adı Odacon. (Apollodorus tüm bu varlıkları, özellikle ve olayların gelişimi sonucu Oannes'in söylediklerivle ilişkilendiriyor. Abidenuslardan ise bahsetmiyor. Sonra Amempsinus kral oluyor, Laranchae'li bir Kaldeli; 8. kral ve devri 10 saros sürüyor. Daha sonra yine Laranchae'den bir Kaldeli olan Otiartes tahta geçiyor. O da 8 saros hükmediyor. Otiartes'ın ölümü üzerine oğlu Xisuthrus tahta geçip 18 saros boyunca tahtta kalıyor. Onun devrinde büyük tufan meydana geliyor. Böylece kralların toplam sayısı on ve tahtta kaldıkları toplam süre de 120 saros yapıyor. — *Syncel. Chron.* 39. *Euseb. Chron.* 5.

BEROSSUS PARÇALARI
Abidenus Aktarıyor

Kaldeli Krallar ve Tufan Hakkında

Kaldelilerin bilgeliği hakkında söylenecek çok şey var.

Ülkenin ilk kralının Alorus olduğu söylenir. Tanrı tarafından insanların çobanı olarak tayin edildiği hakkında bir ferman yayınlamış, 10 saros boyunca tahtta kalmıştır: Bir sarusun (*saros*) 3600 yıl, bir nerosun 600 yıl, bir sossusun da 60 yıl olduğunu tahmin ediyoruz.

Ondan sonra gelen Alaparus 3 saros hüküm sürdü. Ardından Pantibiblon kentinden Amillarus tahta çıktı ve 3 saros hüküm sürdü. Onun devrinde Oannes'e çok benzeyen yarı-demon Annedotus, ikinci kez denizden geldi; daha sonra Pantibiblon kentinden Ammenon 12 saros tahtta kaldı, sonra da 18 saros boyunca Megalarus hüküm sürdü, sonra Daos -çoban- 10 saros hüküm sürdü, Pantibiblonluydu. Onun devrinde denizden karaya dört tane çift biçimli kişi geldi: İsimleri Euedocus Eneugamus, Eneuboulus ve Anementus'tu; sonra da Euedoreschus zamanın-

da Anodaphus geldi. Sonra diğer krallar başa geçti. Sonuncuları Sisithrus'tu. Toplam olarak 10 kral geçti ve bunlar toplam 120 saros hüküm sürdüler. (Konumuzla ilgili olmayan bazı bahislerden sonra tufan hakkında konuya devam ediyor:) Euedoreschus'tan sonra bazı diğer krallar geçti, sonra da Sisithrus geldi. Tanrı Kronos ona Desius ayının 15. gününde bir tufan olacağını haber verdi ve elindeki tüm yazılı evrakı toplamasını emretti; bunlar Sippara'da Güneş kentinde oldu. Sisithrus söylenenleri yaptı ve derhal Ermenistan'a yelken açtı; Tanrı derhal ona ilham verdi. Sular çekilince Sisithrus kuşlar yolladı, tufanın yatışıp yatışmadığını öğrenmek istedi. Ancak kuşlar sadece su üzerinde uçtular; dinlenecek yer bulamadan tekrar Sisithrus'a döndüler. Sisithrus tekrar tekrar kuşlar yolladı. Üçüncü defada kuşlar ayaklarında toprakla döndüler. Tanrılar onu insanlar arasında ayırdılar. Gemiye gelince, hâlâ Ermenistan'dadır ve orada oturanlar tahtasıyla bilezik ve diğer ziynet eşyası yaparlar. — *Syncel.* 38 - *Euseb. Praep. Evan.* lib. 9. - *Euseb. Chron.* 5. 8.

Babil Kulesi Hakkında

Dünyanın ilk sakinlerinin, kendi güç ve kudretlerini yüceltip tanrıları küçültmek için, ucu göklere varan bir kule yaptıkları söylenir. Bu kule Babil'de yapılmıştır. Ancak kule göklere yaklaşınca rüzgârlar Tanrılara itaat etmiş ve kuleyi yıkmışlardır. Bugün harabelerinin Babil'de olduğu söylenir. Tanrılar o güne dek tek dil konuşan insanlara farklı farklı diller verdiler: Kronos ve Titan arasında bir savaş çıktı. Kuleyi yaptıkları yer ise bugün Babil olarak bilinir. Diller arasındaki farklılık nedeniyle bu ismi verdiler. İbranîler, bu karışıklık nedeniyle buraya Babil dediler. — *Euseb. Praep. Euan.* lib. 9. - *Syncel. Chron.* 44. - *Euseb. Chron.* 13.

BEROSSUS PARÇALARI
Alexander Polyhistor Aktarıyor

Kozmogoni ve Tufanın Nedenleri Hakkında

Berossus Babil tarihiyle ilgili ilk kitabında, Phillip'in oğlu İskender devrinde yaşadığını anlatır. Babil'de büyük özenle korun-

muş, 15 miratlık (15 kez 10.000 150.000 yıla denk gelir) bir süreyi içeren belgeler olduğunu yazar. Bu yazmalarda gökler ve denizlerin tarihi, insanlığın doğuşu, yöneticiler ve başardıkları işler anlatılıyormuş.

Babil'i Dicle ve Fırat arasında bir ülke olarak tanımlar. Tahıllar, susam, bamya çok bolmuş; göllerde gonga (turp) adı verilen kökler varmış; lezzetli ve besleyiciymişler. Palmiye ve elma ağaçları, su elementinden gelen ağaçlar da varmış. Babil'in Arabistan'a sınır teşkil eden kısmı çorak ve susuzmuş. Ancak tepelere komşu olan kısımlar sulak ve bereketliymiş. Babil'de (o dönemlerde) çok farklı uluslardan insanlar yaşarmış. Bunlar Kalde'de otururlar; idaresiz, hayvanlar gibi yaşarlarmış.

Babil'e sınır olan Eritre Denizi'nden, ilk yıl, akıllı bir hayvan gelmiş. Adı Oannes'miş (Apollodorus'un aktardığına göre) hayvanın bütün bedeni balık gibiymiş. Ancak balığın başı altında bir başka baş daha varmış, ayakları da varmış. Bunlar insan ayakları gibiymiş ve balık kuyruğu altında yer alıyorlarmış, sesi ve dili de eğitimli ve insan gibiymiş. Resimleri bugün bile vardır.

Bu varlık gündüzleri insanlarla konuşur ve o mevsimde hiç yemek yemezmiş. İnsanlara edebiyat, bilim ve her çeşit sanat öğretmiş. Ev ve tapınaklar yapmasını, kanunlar oluşturmayı ve geometrik bilgi ilkelerini öğretmiş. Topraktaki tohumları nasıl ayıracaklarını, nasıl meyve toplayacaklarını, kısaca incelmiş yaşam biçimlerini ve uygarlığı o öğretmiş. O zamandan beri, onun öğrettiklerine hiçbir şey eklenmemiş; öğrettikleri bu kadar evrensel şeylermiş. Güneş batınca varlık yeniden denize dönüyormuş ve gece boyunca derinlerde kalıyormuş. Çünki yüzer-gezermiş.

Sonra Oannes gibi başkaca hayvanlar da gelmiş. Berossus krallar tarihinde onlardan da bahsedeceğini söylüyor. Ayrıca Oannes, insanlığın ortaya çıkışı, farklı yaşam tarzları benimseyişi ve uygarlık politikaları hakkında kitaplar yazmış. İşte anlattıklarının bir özeti:

"Bir zamanlar sadece karanlık ve bir su çukuru vardı. Burada, saklanan varlıklar yaşardı. İki katlı bir ilkeye göre geliştiler. 2 kanatlı, 4 ve 2 yüzü olan insanlar doğdu. Tek bedenleri, 2 kafaları vardı. Biri erkek, diğeri dişiydi. Hem erkek hem dişi organları

vardı. Keçi ayaklı ve boynuzlu insanlar da vardı. Kiminin bacakları atlarınki gibiydi. Kimi önden insan, arkadan at gibiydi, Hipposentorlara benzerlerdi. Boğaların da insan kafalı olanları, 4 kat bedenli ve balık kuyruklu köpekler de vardı. Köpek başlı atlar; at bedenli ve balık kuyruklu başka insan ve hayvanlar da vardı. Kısaca tüm hayvan türlerinin organlarını taşıyan yaratıklar vardı. Bunlara balıkları, sürüngenleri, yılanları ve birbirinin biçim ve organlarını taşıyan diğer harika hayvanları ekleyin. Tüm bunların Babil Belus tapınağında kurutulmuş örnekleri vardı.

Tüm bunlara, Omoroca adlı bir kadının yöneticilik yaptığı kabul edilirdi; Kalde dilinde ona Thalatth denirdi; Grekler Thalassa dediler, yani deniz. Ancak aslında Selene ya da Ay'a karşılıktı. Bu durumda Belus geldi ve kadını ikiye böldü; bir yarısından arzı oluşturdu, diğer yarıdan da gökleri yaptı; ve ayrıca çukurdaki tüm hayvanları da öldürdü. Tüm bunlar (dediğine göre) doğanın alegorik bir tasviridir. Çünki tüm evren nemden oluşur, hayvanlar da sürekli ürerler; tanrı (Belus) gerçekte kendi başını kesmiştir: Diğer tanrılar kanı toprakla karıştırdılar ve böylece insan meydana geldi. Bu açıdan insan, akıllı ve ilâhî bilgiye açıktır. Belus'a insanlar Dis dedi; Dis karanlığı böldü, gökleri yerden ayırdı ve evrene düzen verdi. Ancak en son yaratılan hayvanlar ışığa tahammül edemeyip öldüler. Bunun üzerine Belus kimsenin oturmadığı geniş bir alan gördü; çok bereketliydi. Tanrılara başını çıkartmalarını emretti; çıkartılınca kan çıktı ve toprakla karıştı. Diğer insan ve hayvanlar ışığa tahammül edecek biçimde böylece meydana geldiler. Belus ayrıca yıldızları, güneşi, ayı ve beş Gezegeni de oluşturdu." (Berossus'un ilk kitabı bu şekildedir.)

(İkinci kitapta Kaldelilerin 10 kralının tarihi, tahtta kalış süreleri vardır ki toplam 120 saros ya da 432.000 yıl yapar. Bu tarih tufana dek gider. Çünki İskender, Kalde yazmalarını izleyerek kralları 9. Ardates'den Xisuthrus'a dek sıralamıştır. Bu 10. sayılır ve şöyle gider:)

Ardates'in ölümünden sonra yerine oğlu Xisuthrus geçti ve 18 yıl hüküm sürdü. Büyük Tufan onun devrinde oldu. Tufanın tarihi bu şekilde veriliyor. Tanrı Kronos ona bir vizyonda görün-

dü ve Daesius ayının 15. gününde bir tufan olacağını haber verdi. Bu tufanla insanlık yok olacaktı. Böylece bir başı, gelişmesi ve her şeyin sonunu anlatan bir tarih yazması istendi; bunları Sippara'daki Güneş kentine sağlam bir şekilde gömecekti. Bir gemi yapıp arkadaş ve yakınlarını yanına alacak ve hayat için gerekli şeyleri, uçan ya da yürüyen hayvan türlerini de gemiye alacak ve derinlere açılacaktı. Tanrıya nereye gitmesi gerektiğini sordu. Cevap "Tanrılara" oldu. Sonra dua etti. İlâhî emre uydu ve 50 stadyumluk (1 stadyum=184 metre) bir gemi yaptı. Hazırladıklarını gemiye yerleştirdi. Dostlarına, çocuklarına ve karısına haber verdi. Tufan gelip geçtikten sonra Xisuthrus tekneden bazı kuşlar gönderdi. Bunlar yiyecek ya da toprak bulamadan geri döndüler. İkinci defa gönderdi. Bu defa ayaklarında çamurla döndüler. 3. kez gönderdiğinde artık dönmediler. Buradan anladı ki artık kara, su seviyesinin üzerindeydi. Bunun üzerine gemiye bir delik açtı. Oradan bakınca geminin bir dağın eteğinde olduğunu gördü. Karısı, kızı ve kaptanıyla hemen dışarı çıktı; toprağa şükranını ifade etti ve bir sunak taşı yapıp tanrılara sunularda bulundu. Daha sonra Xisuthrus'la gemiden çıkanlar kaybolup gittiler. Gemide kalanlar dönmediklerini görünce üzüldüler ve Xisuthrus'un adını bağırdılar. Artık onu göremiyorlardı ancak sesi duyuluyordu, kendilerinden dua etmelerini istiyordu. Belli ki artık tanrılarla kalacaktı. Karısı, kızı ve kaptanı da bu onura erişmişlerdi. Onlardan Babil'e gitmelerini ve Sippara'daki yazıları aramalarını istedi. Bu yazılar insanlıkla paylaşılmalıydı. O sırada Ermenistan'daydılar. Bu sözleri duyunca, tanrılara kurbanlar sundular, yola düzülüp Babil'e doğru yola çıktılar.

Gemi o zaman Ermenistan'da olduğundan, bir kısmı hâlâ Korkirayan'dadır (ya da Kordyan dağları—*Corduarum montibus;* Ea. Ar). Bunlar Ermenistan'da dağlardır; insanlar etrafındaki zifti soyup panzehir ve tılsım yardımıyla bunu kullanırlar. Böylece Babil'e döndüler ve Sippara'daki yazıları bulup, şehirler yapıp, tapınakları inşa etmeye başladılar. Babil tekrardan oturulur hâle geldi. — *Syncel. Chron.* 28. - *Euseb. Chron.* 5.8.

BEROSSUS PARÇALARI
Josephus. vb Hakkında

İbrahim

Tufandan sonra onuncu kuşakta, adaleti ve kahramanlıklarıyla ünlü bir adam Kaldeliler arasındaydı. Göksel bilimlerde çok becerikliydi. — *Euseb. Praep. Evan.* lib. 9.

Nabonasar

Nabonasar'ın devrinde, göksel hareketleri bir tek Kaldeliler biliyordu (Grek matematikçiler her şeyi onlardan öğrendiler). Nabonasar, kendinden önceki kralların bütün hatıratını topladı ve Kaldeli kralların tarihi kendisiyle başlasın diye bunları yok etti. — *Syncel. Chron.* 207.

Yahudi Mabedinin Yıkılması

Nabopollasar, oğlu Nebukadnasar'ı büyük bir orduyla Mısır ve Judea'ya gönderdi. Burada kendisine karşı ayaklandıklarını duymuştu. Bu şekilde üzerlerine yürüdü ve Kudüs'teki tapınağı yaktı. Bu insanları ülkelerinden sürüp Babil'e getirdi. Böylece kent yedi yıl boyunca ıssız kaldı, ta ki Pers kralı Kyros'a (Keyhüsrev) kadar. (Sonra dedi ki:) Babil kralı Mısır'ı fethetti, Suriye, Fenike ve Arabistan'ı aldı ve sınırlarını Babil ve Kalde'ye dek genişletti. — *Joseph. contr. Appion.* lib. I. c. 19.

Nebukadnezar

Nebukadnezar'ın babası Nabopollasar, Mısır'a atadığı valinin, Koelesiria ve Fenike'nin bir kısmının ayaklandığını öğrenince, bunlara daha fazla tahammül edemedi ve ordusunun bir kısmını oğlu Nebukadnezar'a teslim etti. Nebukadnezar o zamanlar gençti ve ayaklananlara karşı çıktı; Nebukadnezar onlarla çarpıştı ve tekrar ülkeyi kendisine bağladı. Babası Nabopollasar hastalanıp Babil şehrinde öldü. 29 yıl tahtta kalmıştı.

Kısa süre sonra Nebukadnezar babasının ölümünü öğrendi. Mısır ve diğer ülkelerdeki işlerini yoluna koydu. Yahudi, Fenike

ve Suriye ülkelerinden topladığı ganimetlerle Babil'e döndü. O sırada Babil'de işleri kendisi adına bir Kaldeli yönetiyordu. Ganimet ve esirler Babil kolonilerine dağıtıldı; Belus tapınağı ile birlikte diğer tapınaklar da süslendi. Eski şehri yeniden inşa etti. Yeni bir kent de yaptı. Yeni surlar yaptırdı. Kiminde pişmiş tuğla ve alçı kullanıldı, kiminde sadece tuğla. Surlar böylece sağlamlaştırıldı ve harika kapılar inşa edilmiş oldu. Yeni bir saray da yaptırdı. Saray tüm ihtişamına rağmen sadece 15 günde bitti. Gezinti yerleri, taş payeler ve çeşitli ağaçlarla süslü bir bahçe de vardı. Her şey dağlık bir bölgeyi andırıyordu. Tüm bunları Media'nın dağlık bölgelerinden gelmiş kraliçeyi memnun etmek için yaptı. — *Joseph. contr. Appion.* lib. I. c. 19. - *Syncel. Chron.* 220. - *Euseb. Praep. Euan.* lib. 9.

Nebukadnezar sonrasında gelen Kalde Kralları hakkında

Nebukadnezar, yukarıda anlatılan surları yaptırdıktan sonra 43 yıl hüküm sürdü; sonra dünyadan ayrıldı. Krallık, oğlu Evilmerodachus'a kaldı. Devlet işlerini yasal olmayan biçimde yönetti. İki yıl sonra eniştesi Neriglissoorus'un çıkardığı bir ayaklanmada öldü.

Sonra 4 yıl boyunca Neriglissoorus tahtta kaldı.

Oğlu Laborosoarchodus çocukken tahta geçti ve 9 ay tahtta kaldı. Yaptığı kötü işler yüzünden arkadaşları bir düzen kurup işkence ederek onu öldürdüler.

Ölümü sonrasında, onu öldürenler toplandı ve ortak kararla bir Babilli olan Nabonnedus'u tahta çıkardılar. Onun döneminde Babil surları pişmiş tuğla ve harçla yeniden örüldü.

Hükümdarlığının 17. yılında Pers ülkesinden Cyrus geldi, büyük ordusuyla Asya'nın geri kalanını fethetmişti. Şimdi sıra Babil'deydi. Nabonnedus ordusunu hazırlayıp direndiyse de yenildi ve küçük bir grupla Borsippus kentine kaçtı. Cyrus ise Babil'e girdi ve surların yıkılmasını emretti. Sonra Nabonnedus'un saklandığı Borsippus'a yürüdü. Nabonnedus savaşmadan teslim olunca önce ona iyi davrandı, Carmania'da bir malikâne verdi. Ancak sonra onu Babil dışına gönderdi. Böylece Nabonnedus ha-

yatının geri kalanını taşrada geçirip orada öldü. — *Joseph. contr. App.* lib. I. c. 20. - *Euseb. Praep. Evan.* lib. 10.

Sakea Bayramı

Berossus, Babil tarihinin ilk cildinde, Lus (Loos) adı verilen 11. ayda, 5 günlük Sakea bayramının kutlandığını yazar. Bu bayramda ev sahipleri, hizmetkârlarına tâbi olurlardı. Biri evi yönetir, kraliyet giysileri giyerdi ve ona Zoganes denirdi. — *Athenaeus*, lib. 14.

MEGASTHENES PARÇASI
Abidenus Aktarıyor

Nebukadnezar Hakkında

Abidenus, Asur tarihinde Megasthenes'ten şu parçayı aktarır: Nabukadrosorus, Herkül'den bile güçlü olup, Libya ve İberya'yı fethetti, onları kendine bağladı. Kaldelilerle hâlâ ilişkisi vardı; sarayına gidip Tanrısına yakardı; sonra şöyle dedi: "Ey Babilliler, ben Nabukadrosorus, size bir felâketi haber vereceğim, fakat ne atam Belus, ne de Kraliçe Beltis talihi değiştiremezler. Bir Pers katırı gelip sizi köle yapacak. Ben de rezil olacağım, Asur'un çılgın gururu olacağım! Umarım gelip benim ülkemi fethetmeden başına felâketler gelir de buralara yetişemez."

Sonra son nefesini verdi. Yerine oğlu Evilmaluruchus geçti. Onu akrabası Neriglisares öldürdü, taht da Neriglisares'in oğlu Labassoarascus'a kaldı. O da öldürüldü ve kral Nabannidochus oldu. Kralın, ailesiyle ilgisi yoktu. Onun devrinde Cyrus, Babil'i aldı ve ona Carmania'da bir malikâne verdi.

Nebukadnezar'ın Babil'i tekrar inşası hakkında da şunları yazıyor: Başlangıçta her şeyin sudan ibaret olduğu söylenir. Buna deniz (Thalatth?) deniyordu. Belus bu gidişi değiştirip her şeyi yerli yerine koydu. Babil'i de bir duvarla çevirdi. Ama zamanla bu duvar yok oldu. Nebukadnezar yeniden duvarlar ördürdü ve Makedonyalılar gelinceye dek bu duvarlar ve kapılar yerinde kaldı. Diğer konularda da şunları söylüyor: Nebukadnezar krallığa hâkim oldukça, Babil duvarlarını üç kat olarak 15 günde ör-

dü ve Armakale ırmağında -Fırat'ın bir kolu, Akrakanus'un bir devamı- yönünü değiştirdi. Sippara kenti üzerinde de bir sarnıç yaptırdı; çapı 40 fersah, derinliği 20 kulaçtı; vadilere açılsın diye kapılar ve bir giriş yaptırdı ve bunlara Eketognomonlar (Savaklar) dendi. Eritre Denizi taşmalarına karşı setler, Arap saldırılarına karşı da Teredon kentini yaptırdı. Sarayı ağaçlarla süsledi. Bunlara asma bahçeler dendi. — *Euseb. Praep. Evan.* lib. 10. - *Euseb. Chron.* 49.

İMPARATOR JÜLYEN PARÇASI
(M.S. 360-363 Tarihlerinde Hüküm Sürdü)

Siril'in *Contra Iuianum* V, 176 (Migne) adlı parçasından; bu parçayı Jülyen'in kayıp eseri *Against the Christians*'dan (Hristiyanlara Karşı) aldık:

> Tanrı elbette sadece İbranîlere karşı cömert değildi; bütün uluslara ve bize de birçok hediyeler verdi. Mısırlılar kendilerinden bahsederken birçok bilge adı sıralarlar, bunlar arasında Hermes'i izleyen de vardır. Burada Mısır'a giden III. Hermes'i kastediyorum. Kaldeliler de Oannes ve Belus'un öğrencilerinden, Grekler de Cheirion'un bilgeliğinden bahsederler çünki onlar da tıpkı İbranîler gibi doğanın sırlarına ve ilâhî şeylerin bilgisine sahiptiler.

Bu çeviri için (bazı eklemeler vardır) bkz. G.R.S. Mead, *Thrice Greatest Hermes*, cilt III, s. 199 (1964).

HELLADİUS PARÇASI
Muhafaza Eden Photus
(MS 820- 893 civarı)
Özet Hâlinde Korunmuştur
(Kodeks 279)

> Helladius, Oe adlı bir adamdan söz eder. Oe balık bedenli fakat insan baş, kol ve bacaklarına sahiptir ve Kızıl Deniz'den gelmiştir. Astronomi ve edebiyat öğretmiştir. Bazı kaynaklar, adını içinden çıktığı büyük yumurtadan aldığını ve gerçekte bir adam olmakla

beraber sadece bir "deniz varlığının derisini" bürünerek dolaştığını yazarlar.

Bu parça Bizans Patriarkı Photius'un "The Winged Power" (Kanatlı Güç) adlı çalışmasından alınmıştır. Dikkati için Kenneth Demarest'e teşekkür ederim. Aşağıda kendisinin bu konudaki görüşleri yer alıyor:

> Helladius'un kaydı çok önemli çünki bilge bir varlıktan söz ediliyor (adı "yumurtadan doğma"). Tuhaf bir giysiyle yumurtaya benzeyen ve denize "düşen" bir gemiden inmiş. Hyginus, Manilius ve Xanthus'da başkaca ayrıntılar da var. Onlar da balık biçiminin kutsallığı ve Fırat sularına gökten düşen bir şeylerden bahsediyorlar. Başka bir versiyonda ise (Germanicus'un Aratus açımlaması) Babil kıyılarında kutsal bir balıktan söz edilir. Fırat nehrinden gelir. Gemisi yumurta biçimli ve parlaktır. Tarihçi Sozomen de aynı tanımlı bir tanrının Fırat'a gökten "parlak bir yıldız" gibi indiğini yazar. Bu kapsüllere "yumurta", gezginlere de "balık giysili" denir. Kapsüller gökteyken yırtıcı, güçlü kuşlara benzetilir. Ya da kanatlı, kanatlı kapsüllerle uçan adamlar anlatılır. Bugün olsa biz "uzaylı ziyaretçiler" derdik.

Ek 4

NEDEN 60 YIL?

Dogon Sigui töreni her 60 yılda bir kutlanır. Eski dünyada başkaca 60 yıllık dinî dönemler var mıdır?

Mısır'da bu dönem Osiris ile ilişkilidir.[1] 60 yıl, Sirius B'nin 50 yıllık periyotlarının yeni bir kopyası olarak karşımıza çıkar. Dogonlar da "iki Sigui'yi birleştirmekten" söz ederlerdi. "*Henti* döneminde iki periyot vardı ve ikisinde de 60 yıl bulunuyordu." Bu periyot *Osiris'e İlâhî*'de şöyle anlatılır:[2] "En korkuncu 'Asar' (Osiris) adıdır. Varoluş periyodu ise 'Un Nefer' adına aittir ve ebedî bir *ḥenti* periyodunu anlatır."

Ḥenti periyodu, bir kelime oyunuyla, fallus yani *henn*'le ilişkilendirilebilir. Bunu yalnızca Sigui törenlerinde sünnet de yer aldığı için söylüyorum. Sadece spekülâsyondur. *Ḥenti* aynı zamanda Osiris'in bir adıdır. Osiris'in varoluş süresinin "ebedî bir *ḥenti* dönemi" olduğunu görmüştük; bununla da ilgili olabilir.

Kişisel görüşüm, 60 yılın, Jüpiter ve Satürn'ün yörünge periyotlarının bir senkronizasyonuyla ilgili olduğu yolundadır. Bu ikisi yaklaşık 60 yılda bir yan yana geliyorlar. Jüpiter'in yörünge periyodu yaklaşık 12, Satürn'ünki ise 30 yıldır. 5x12=60=2x30 yapıyor. 60 yıl, gözle görünen iki dış gezegenin hareketlerini senkronize eden büyük periyot demek oluyor. Eski dönemlerde bunun çok önemli olduğundan ve keskin gözlü Mısırlıların gözünden kaçmadığından eminim.

Satürn ve Jüpiter'in dolanımları hakkında Yeni Eflâtuncu filozof Olympiodorus şunları yazmış:[3] "Jüpiter'in dolanımı 12, Satürn'ünki ise 30 yılda bir değişir. Bu nedenle dolanımları esnasında nadiren karşılaşırlar. Örneğin 60 yılda bir. Bunun için Jüpiter'in 5, Satürn'ünse 2 dolanım yapması gerekir. 2x30=60=12x5'dir,

böylece 60 yılda bir dolanımları denk düşer. Ruhlar, bu nedenle, bu gibi dönemlerde ceza görürler."

Olympiodorus'un bu gözlemlerini, Eflâtun'un *Gorgias*'ının anlatıcı biçimindeki açımlamasından Thomas Taylor aktarıyor. Taylor bu bilgileri, *The Golden Ass*'ın (Altın Katır) yazarı Apuleius ile ilgili bir parça nedeniyle veriyor.[4] Bu, Eflâtuncu denemelerden biri: "Çünki zamanların ölçüm ve dolanımlarının bilinmesi için, önce gece gündüz dengesinin oluşumu ve hayvanların ihtiyaç duyduğu dinlenme vakitlerinin yerleşmesi gerekir. Aylar da bu şekilde oluşmuştur. Ay da dolanımını tamamladıktan sonra başladığı noktaya döner. Yıllar da güneşin mevsim döngülerinden geçişiyle meydana gelir ve aynı burca dönmesiyla tamamlanır. Tüm bunlar akıl yürüterek keşfedilmiştir. Aslında yıldızların da belli güzergâhları vardır, onlar da belli bir düzene göre hareket ederler ancak bunları henüz anlayabilmiş değiliz. Bunlardan en önemli ikincisi Satürn, üçüncüsü de Jüpiter'dir..."

Jüpiter ile Satürn'ün hareketlerini birleştiren ezoterik döngü tüm eski astronomların ilgisini çekmiştir ancak 60 yıllık dönem insan için o kadar uzun bir süredir ki, kimse bu döngüyü iki kez tasdik edemez. Bu bahis, modern biyokimyacılar için DNA ne kadar önemliyse, eski rahipler için de o kadar önemliydi. Bu nedenle Dogonların "iki Sigui'yi birleştiren" bir rahibe özel bir önem vermelerine şaşmamalı. 120 yıl yaşamanın hiç de kolay olmamasından başka, döngünün yeni bir kopyası, döngünün ikinci bir defa daha doğrulanması demek oluyordu. İki döngüyü birleştirmek, bir *ḥenti*'yi tamamlamaktı. Mısırlılar buna hem 120 yıl hem de "ebediyet" diyorlardı. 120 yıl nasıl "ebediyet" olabilir ki? Aslında bu doğrusal bir çizgi anlamında bir ebediyet olmaktan çok, büyük bir yaya yerleştirilmiş aynı büyüklükte döngüler tipinde bir sonsuzluktu; zaman, *oluşumlar* gibi bir şeydi.

Talih eseri, eski bir 19. yy. kitabında[5] eski dünyada 60 yıllık periyotla ilgili bilgilere rastladım. Kitap öncelikle Stonehenge taş çemberlerini anlatıyordu. Stonehenge'in dış çemberinde 60 taş diziliydi. Şöyle deniyordu: "Bu dış çember Vrihaspati'nin 60'lık doğu çemberidir."[6] Yazar daha sonra ekliyor:[7] "Oxfordshire'daki[8] Rolrich tapınağında da 60 dikine taş vardır. Bu da diğerleri gi-

bi bir Vrihaspati çemberidir." "Babilli Kaldelilerin 3600 yıllık Saros dedikleri ünlü çemberin temelinde de 60 vardır." Sonra da Yakın Doğu'nun Neros periyodunun 600 yıllık çemberinin ondalık kısmından söz ediliyordu. Ancak "ünlü Vrihaspati Hint çemberi"nin Hintli Brahmanlarca "Jüpiter'in 5 dolanımından kaynaklandığı" ifadesinden hayal kırıklığına kapılmış gibiydi.[9]

Bu kitapta anlatılanlardan sonra Vrihaspati Hint çemberine geçebiliriz. Hint tradisyonlarında Brihaspati çemberi olarak da biliniyor. Vrihaspati ya da Brihaspati Sanskritçede Jüpiter'in bir adıdır. Çember de adını bu gezegenin 60 yıllık döngüsünden alıyor.

Brihaspatiçakranın iki özel anlamı var: Birincisi Hinduların 60 yıllık döngüsü, diğeri de "özel bir astrolojik diyagram". Bu diyagramların bir modeline ulaşamadıysam da, burada 5 Jüpiter yörüngesiyle 2 Satürn yörüngesinin bir kesişiminin gösterildiğinden eminim. Çünki Satürn ve Jüpiter'in görece konumları geleneksel olarak bu çeşit diyagramlarla belirleniyordu. Şekil 61 ve 62'de bu çeşit diyagramların iki örneği var. Bunları Kepler çizmiş. Johannes Kepler Gezegen Hareketleriyle ilgili üç yasanın kâşifi. Kendisinden Ek 2'de söz ediliyor.[10]

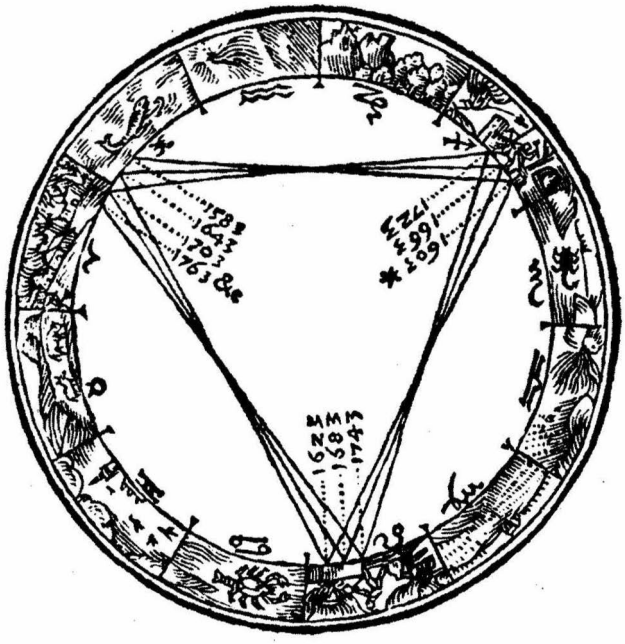
Bu diyagramlar hakkında Santillana ve von Dechend, *Hamlet's Mill*'de[11] şunları söylüyorlar: " 'Güçlü bir diziliş', Jüpiter-Satürn kesişimlerinin yarattığı üç köşeli şeklin bir açısında oluşuyor (60 yılda ya da 59.6 yılda bir)." "Grek dünyasında Kronos'la Satürn'ün Olimpia'da, Daidalia'da (60 yılda bir) güneş tutması dışında, Hindistan'da da, Batı Sudan'da da bu süre karşımıza çıkar. Tüm bu süreler, bir Satürn-Jüpiter dizilişi olarak da ele alınabilir." Bu üç köşeli şeklin diyagram olarak çizimi gerekir.

Santillana ve von Dechend, 60 yıllık dönemleri Batı Sudan'la ilişkilendiriyorlar. Burası Dogonların ülkesidir ve 60 yıllık Jüpiter-Satürn dizilişiyle ilgili bir geleneği vardır. Bu konuda fikrimi söylerken, bu bilgiye sahip değildim.

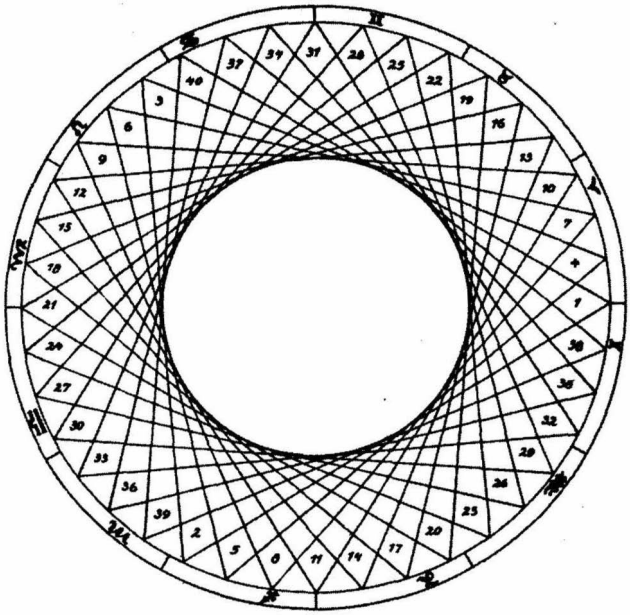
Dogonlar 60 yıllık süreyi Amma'nın dünyayı yaratmasıyla ilişkilendirir.[12] Batı astrolojisinde de Satürn'ün, "yaratılış ölçülerini" yörünge kesişmeleri yoluyla Jüpiter'e aktarması ilginçtir. Santillana ve von Dechend bunu çok güzel açıklarlar;[13] Johannes

Kepler'in *De Stella Nova* (Yeni Yıldızlar) ve *De Vero Anno*'sunda (Gerçek Yıl) da bu konuda ilginç bilgiler yer alır.[14] Şekil 61 ve 62'deki diyagramlarda Satürn, Jüpiter'e (zamansal) yaradılış öyküleri verirken görülür. Dogonlar da 60 yıllık periyodun 20'şer yıllık alt bölümlerini biliyor olmalıydılar. Okuyucu Ek 1'deki Griaule ve Dieterlen makalesine bakıp, Şekil ii'yi bununla karşılaştırırsa, 60 yıllık Sigui hesabının da 20'şer yıllık bölümlere ayrıldığını görecektir.

Dogonlarda sünnet, Sirius B'nin Sirius A çevresindeki yörüngesini simgeler. Cinsel organlarla ilgili bu tür bir sembolizme, Grek mitolojisinde Satürn'ün Jüpiter tarafından "iğdiş edilmesi"

Şekil 61. 1583 - 1763 yılları arasında Büyük Diziliş Üç Köşesi hareketlerinin ayrıntılı bir modeli.

Şekil 62. Satürn ve Jüpiter'in Büyük Diziliş Şeması.

şeklinde rastlıyoruz. Griaule ve Dieterlen'in Şekil xii'si, "Sirius'un Yasigui'nun dişilliği üzerindeki baskınlığını" kaydeder. *Le Renard Pâle*'de, cinsel organların kesilişi hadım, sünnet, kadınlarda sünnet ve benzeri konulardan bahsedilir. Bu cinsel organlarla ilgili şiddet kavramları da Dogonlara Akdeniz kültüründen aktarılan göksel hareket kavramlarıyla birlikte gelmiş olmalı. Satürn'ün Jüpiter tarafından iğdişi, çıkan kan ve tohumla ilgili çok sayıda ifade, Dogonlarınkine benzer ögeler taşırlar. Plâsenta da bu şemaya dahildir. Dogonlarda plâsentanın gezegensel bir sistemin simgesi olduğunu gördük; bu, güneşimiz ve gezegenlerinin bir sistem olarak bir plâsenta olmasıyla ilgiliydi. Bu yüzden Dogonların kozmik plâsenta hesabının 60 olduğunu söylemeleri ilginçtir,[15] çünkü bu, 60 yılı doğrudan Güneş Sistemi ile ilgili olarak açıklar ve 60 yıl Satürn ile Jüpiter'in hareketleri arasındaki koor-

dinasyonun simgesidir. Herhangi bir sistem, sınırları yoluyla tanımlanabilir. Satürn ve Jüpiter, Dogonlara göre de Güneş Sistemi'nin en dış gezegenleridir ve dizilişleri, onlara göre, bizim kozmik plâsentamızı yani Güneş Sistemimizi simgeler. Dogonlar, 60'ı "12'şerlik 5 bölüme"[16] ayırır ya da ikiye böler ve 30'a ulaşırlar. Bu da hipotezimizin sağlam temelleri olduğuna kanıttır. Çünki Dogon Binou[17] tapınağı kapısındaki çizim de bunu gösterir. Siguilerle ilgili bir hesaplama için kullanılıyordu. Yanında iki temel parçaya ayrılmış bir Nommo çizimi de vardı: Sağ "ayağı" 30 yılı, sol "ayağı" da ikinci 30 yılı gösteriyordu. Ancak iki ayak birleştirilince bu 30 yıllık dönemler bir anlam kazanıyordu. Nommoların gerçekte ayakları olmadığını biliyoruz. Alt kısımları balık kuyruğu şeklindeydi. Bu konuda "sol ayağın her yıl bir parça uzayarak Sigui zamanında iki ayağın eşitlendiği" şeklinde bir bilgimiz de var. Bu, Plutark'ın, Zeus'un (Jüpiter) bacaklarını birleştirmesi şeklindeki ifadesini hatırlatıyor.

Kısacası, Jüpiter'in bacaklarının birleşmesi, babası Satürn'ün 30 yıllık yörünge periyotlarını tamamlamasıyla ilgiliydi. Çünki Santillana ve von Dechend'in açıkladığı gibi,[18] Satürn, Jüpiter'in yaradılışını ona zamansal ölçüler vererek sağlamıştı. Dogonların da bu ilginç tradisyona sadık kalmaları bizi şaşırtmıyor. 60'ın "plâsentanın sayısı" olduğunu söylüyorlar, öyle de. 60 olmadan Güneş Sistemimizi geleneksel anlamda tanımlamak mümkün değil. Çünki bugün bile Plüton adında küçük bir cismin varlığı, genel anlayışı pek değiştirmiyor. Kendimizi şu iki gözlenebilen Satürn ve Jüpiter'in ağır hareketlerine bağlamamız ve Güneş Sistemimizi onların sınırdaki hareketleri aracılığıyla -belki "şiirsel olarak"- tasvir etmemiz için, kürelerin, peri masallarında hep dinlediğimiz ama bugün hiçbir şey bilmediğimiz o müziğinde derin bir şeyleri anlamamız gerekir. Müzik, zaten zorunlu olarak kulaklar için değildir. Armoni, duyusal algının ötesine geçer. Eski kültürlerde göksel armoninin gözlemi, doğru bir bakış açısı yakalama yoluydu. Güneş Sistemi 60 yıllık terimlerle anlaşılıyor ve bu mitolojik şiirlerle süsleniyordu. İnsana kozmik birlikte bir yer kazandırıyor ve bu döngüler bayramlarla kutlanıyordu.

Bunu, bugün bile farkında bile olmadan yapmaktayız; Pas-

kalya bayramı Ay'a göre belirlenir. Ama buna kim dikkat ediyor ki? Gök cisimleri sessiz müziklerini çalmaya devam ediyorlar ama bizler kulaklarımızı tıkamışız. Üstümüzde yer alan büyük hareketleri gözlemleyerek kozmik ortamımızla bütünleşmeyi istemiyoruz. Yapmamız gereken tek şey kulaklarımızdaki pamukları çıkarıp dinlemek. Sessizliği işiteceğiz. Döngü ve periyotlar bu sessizlikte kozmosun güzel müziğini oluşturuyorlar. Ancak kulaklarımız tıkalı oldukça, kendi iç gürültülerimiz bizi sağırlaştıracak ve yüzlerimize de işkence çeken "modern" görünüşleri takmakla yetineceğiz.

SON NOT (1997)

Bu kitabın ilk baskısından bu yana 60 yıllık dönem konusu hakkında çok miktarda mektup aldım. Bu konu hakkında ben de bir hayli şey biriktirdim. Yeni bir baskı yapma kararı o kadar anî alındı ki, burada ancak Çin astronomisi üstünde çalışırken yıllar önce edindiğim bir iki makaleden söz etmeye zamanım oldu. Her iki makale de Çin'deki altmış yıllık dönemin baskınlığını açıklama kaygısına düşen Dr. Herbert Chatley tarafından yazılmış.

Çin'de altmış yıllık dönem *jia zi* (modern Pinyin hecelemesi ile) adını alır, eski heceleme sisteminde ise *chia tzu* diye hecelenir. Çince karakterleri şunlardır: 甲 子

Chatley şöyle anlatır:

> Pek iyi bilinen Güneş'in yüksekliğindeki yıllık değişmelerden ve Ay'ın aylık "faz" değişimlerinden sonra kıyaslanabilir yapıdaki en *düzenli* göksel fenomen Jüpiter ve Satürn'ün hareketleri ve bu iki büyük gezegenin ortak dizilişleridir. Jüpiter her on iki yılda bir "ekliptik" (Güneş'in yolu) çevresinde bir kez dolanır... ve Satürn ise otuz yılda bir... Böylece, her yirmi yılda bir, Güneş'ten bakıldığında diziliş noktasına gelirler... ve altmış yılda bir (aslında ortalama değer 59,5779'dur) gökyüzünde neredeyse aynı yerde (aslında 8,1° ilerleyerek) tekrar karşılaşırlar. Diziliş zamanları Dünya'dan bakıldığında yaklaşık olarak aynıdır ve altmış yıllık bu dönem, Kaldelilerin ünlü "Soss"udur ve Çinlilerin *chia-tzu*'suna (甲 子) yaklaşık olarak eşittir... Antik halklar bu birleşmelere büyük kro-

> nolojik önem atfetmişlerdir... 3.535 yıl içinde Jüpiter ve Satürn'ün hareketleri kayda değer bir şaşmazlıkla tekrarlanır ve 3.534,96 tropik yıl sonra bir derecelik bir kesir içinde birleşmiş ve Güneş'in dolarumlarına dair entegral sayılarını (sırasıyla 298 ve 120) oluşturmuşlardır. Bu dönem muhtemelen Kaldelilerin sözünü ettikleri 3.600 yıllık "Saros"tur... Antik halklar tüm gezegenlerin belirli noktalara döndüklerinde dünya bunalımlarının tekrarlanacağı apokatastatik (baştan aşağı yenilenme) dönemlere inanmaktaydılar. Bu dönemler en azından bireysel dönüş dönemlerinin ortak çarpanları olurdu...[19]

Daha uzun bir başka makalede Chatley Çin'deki altmış yıllık döngünün olası kökenlerini inceler. Han Hanedanlığının Shandong Eyaletindeki ünlü Wu aile mezarlığında altmış yıllık döngünün, mezarın tarihini M.S. 147 olarak belirlemek üzere kullanıldığını belirtir. Demek ki döngünün o sıralarda yüksek önemde bir ün kazandığı açıktır. Chatley bu döngünün aslında çok eski olduğuna dair geleneksel bir inanışın olduğunu da belirtir ama buna "bu uygulamanın Huang Ti (mitolojik Sarı İmparator) ve M.Ö. 2637 civarına dek uzandığı yolundaki popüler Çin inancına rağmen" diyerek karşı koyar. Chatley o sıralarda Çin'de var olabilecek altmış döngüsünün yıllardan ziyade günlere uygulandığına inanmakla beraber, altmış-*yıl* döngüsünün ünlenişini M.Ö. 66 ve M.S. 85 (Han Hanedanlığı) arasında bir yere koyma eğilimi içindedir. Jüpiter'in on iki yıllık döngüsünün öneminin, Çin'de M.S. yedinci yüzyıldan daha sonra olamayacağını da kabul eder. Altmış yıllık döngü hesabının M.S. 4'te başladığına inanmaktadır ama ünlü astronom I Xing'in (I Hsing) M.S. 724'te geriye doğru hesaplayarak başlangıcın M.Ö. 1017 olduğunu varsaydığını da belirtir. Ancak Chatley, M.S. 4'te "Uygun bir yıl sayacının, gerçek Jüpiter yılının yerini altmış tropik yıllık düzenli döngünün almasına neden olduğunu" düşünmektedir.[20]

Çin'i de ortaya koyarak tezi genişletmenin en iyisi olduğunu düşünüyorum; şunu da belirtmeliyim ki, Çin'deki Babil altmış yıl-döngüsünün Han Hanedanlığı sırasındaki ünü açık biçimde Fuxi, Nü Gua ve Şekil 50 ve 51'de gösterilen ve yine Babil kökenli olduğu varsayılan diğer balık kuyruklu yüzer-gezer kül-

tür kahramanlarının ünü ile denk düşmektedir. Dolayısıyla Han Hanedanlığı dönemindeki Çin'in M.Ö. birinci yüzyıldan daha sonraya ait olmayan "Kalde" gelenekleri tarafından kültürel bir etkilenmeye uğradığı varsayılabilir. Öte yandan, Han Hanedanlığının kendisini kültürel açıdan tanımlamasının bir parçası olarak o sıralarda Çin'de bu şeylere ait çok daha eski gelenekler pekâlâ moda olmuş da olabilir. Babil etkisi ise çok daha erken olabilir; Babil kaynaklarından yayıldığı bilinen Çin'deki genel astronomi kavramlarında durum böyledir. Ancak, konuyu burada incelemek mümkün olmayacak. Okuyucuya 1986 yılında basılan ve Çin'i ilk kez birlikte ziyaret ettiğim Joseph Needham'ın araştırmalarına dayanan *The Genius of China* (Çin Dehası) adlı kitabıma başvurmasını öneririm.

Altmış yıllık döngünün krokodil ile de ilgisi vardır, Dogonlar kurban edilen Nommo'nun parçalanmış bedeninin beşinci parçasının, "ağaçlara değil de Ark'ın (Dünya'ya inen Nommo gemisi) gelişinden bu yana Gözcülerin (insanlığa gözcülük etmeye gelen sekiz "Gözcü" Nommo) peşinden göletlere giren krokodillere dönüştüğü"nü söylerler.[21] Bu sanki Nommoların krokodilleri rahatsız edici buldukları gerçeğine dolaylı bir gönderme gibidir; onlar nehirlerde yüzerken, krokodiller de "peşlerinde"dir. İlk bölümde yüzer-gezer ziyaretçilerin Mısır'da yapay bir göl inşa etmiş olabileceklerinden söz etmiştim; Herodot ona Moeris Gölü diyordu ve bunun bir nedeni de, Nil'in böylesine çok krokodil (ve hipopotam) ile dolu olması yüzünden dünya dışı varlıkların rahatsız edilmeden kalacakları "güvenli bir üsse" duydukları ihtiyaç olabilir. Öyleyse ironik olan, dünya dışı varlıkların ayrılmasından sonra, krokodilin kutsal konuma yükseltildiği yerin bizzat Moeris Gölü olmasıdır. Yüzer-gezer varlıklara rahatsızlık vermesine rağmen, insanların gözünde bu diğer büyük su yaratığı onlarla ilişkiliydi; özellikle de dünya dışı varlıkların ayrılmasından sonra geride bir tek insanların görebileceği krokodiller kalmıştı.

M.S. birinci yüzyıl yazarı ve Yunanistan'daki Delf'te bir rahip olan Plutark, hayranlık veren eseri "İsis ve Osiris"te krokodille ilgili kutsal Mısır geleneklerini şöyle anlatır: "Krokodil şüphe-

siz mantıklı bir nedenden dolayı onur kazanmıştır; Tanrı'nın yaşayan temsilcisi olarak ilân edilir çünki dili olmayan yegâne yaratıktır: İlâhî Kelâm'ın sese ihtiyacı yoktur... Krokodilin suda yaşayan ve gözlerini örtmek için alnından aşağıya uzanan ince ve şeffaf bir zara sahip yegâne hayvan olduğu söylenir, demek ki görülmeden de görebilir: Ve bu ön şart İlk Tanrı'ya aittir... Altı yumurta yumurtlar ve altı gün içinde kuluçkalar ve krokodiller şu en uzun ömür süresini yaşarlar: Altmış sayısı gök cisimleriyle ilgilenen kişiler için ilk ölçülerdendir."[22] Plutark kutsal gizemlerden söz ettiğinde dindarlığı nedeniyle biraz örtülü konuşurdu, bu pasajın da böyle bir özelliği var. Ancak, altmış yıl döngüsünün Plutark döneminde Mısırlılar tarafından astronomiyle ilgili "ölçülerin ilki" olarak görüldüğü açıktır. Ve krokodil de bunun sembolüdür.

Herodot (M.Ö. beşinci yüzyıl), krokodilin Mısır'da özellikle yapay bir göl olduğunda ısrar ettiği Moeris Gölü civarında kutsal olduğunu kaydeden kişidir; ben de ilk bölümde bunun Mısır'ı ziyaretleri sırasında yüzer-gezer varlıkların kullandığı bir su üssü olabileceğini belirtmiştim. Herodot şöyle der: "Mısırlılardan bir bölümü... Tebliler ve Moeris Gölü çevresinde oturanlar kesin olarak... krokodili kutsal tutar; yalnız bu iki bölgede halk, yetiştirilmiş ve evcilleştirilmiş timsah besler; kulaklarına altından ve incik boncuktan küpeler, ön ayaklarına bilezikler takarlar; yasaların gösterdiği kutsal yiyeceklerle beslerler; ömrü boyunca pek hoş tutulur, öldüğü zaman içi boşaltılıp, kutsal tabuta konur... Hayvanlar içinde dili olmayan bir tek odur ve alt çenesi oynamaz; bu bakımdan tektir, üst çenesini oynatır."[23]

Krokodilin tek istediğinin Nommolardan bir parçayı mideye indirmek olduğunu düşünürsek, dinsel bir Nommo-vekili olarak krokodilin sembol seçilmesi ironiktir. Dogonların gerçek geleneği hiç dokunulmadan korumaları ve krokodillerin göletlerde Nommoların *peşinde olduklarını* kaydetmiş olmaları çok kayda değerdir; bu, 2500 yıl önce Mısır'da tamamen göz ardı edilmiş bir olgudur! Ama o tarihlerde, Herodot'un da kaydetmiş olduğu gibi Dogonların ataları olan Garamantlar uzaklarda, Libya'daydılar ve gerçek geleneği Sahra'dan Batı Afrika'ya geçerken beraber-

lerinde getirdiler ve biz keşfedene dek beklediler. Krokodilin astronomik altmış yıl döngüsü ile ilişkisi açısından ise, Plutark'ın açıkladığı gibi bu sayısal bir bağlantı idi; belki de bu döngünün yüzer-gezer dünya dışı varlıklarla daha erken dönemlerde ilişkilendirilişinin, zamanın tüm yıpratıcılığına karşın Dogonlarca korunmuş olan bir geleneğin yansımalarıydı.

Notlar

1. Wallis Budge, *Osiris and the Egyptian Resurrection*, y.a.g.e., Cilt 2, s. 67.
2. a.g.e.
3. Eflâtun'un *Gorgias* diyaloğu üstüne yazıdığı Skolia Yorumlardan.
4. Apuleius, *The Metamorphosis or Golden Ass and Philosophical Works*, çev. Thomas Taylor, 1822.
5. Higgins, Godfrey, *The Celtic Druids*, Londra, 1827.
6. a.g.e., s. 240.
7. a.g.e., s. 241.
8. Higgins'in Rolrich olarak adlandırdığı anıt, artık Rollright olarak bilinmektedir.
9. Higgins, y.a.g.e., s. 244.
10. Bu şekiller Santillana ve von Dechend'in *Hamlet's Mill* adlı kitabından alınmıştır.
11. a.g.e., Ek 23.
12. Griaule ve Dieterlen, *Le Renard Pâle*, y.a.g.e., s. 83-4.
13. Bkz. Not 11.
14. a.g.e., Kepler'in bu eserleri Santillana ve von Dechend tarafından tartışılmıştır.
15. *La Renard Pâle*, s. 177.
16. a.g.e., s. 185.
17. Bkz. Ek 1.
18. Bkz. Not 11.
19. Chatley, Herbert; "The Sixty Year and Other Cycles", *China Journal*, cilt XX, No. 3, Mart 1934.
20. Chatley, Herbert, "The True Era of the Chinese Sixty-Year Cycle", *T'oung Pao*, Leiden, cilt XXXIV, 1-2. kısım, s. 138-45.
21. Griaule ve Dieterlen, "Le Harpe-Luth des Dogon", *Journal de la Société des Africainistes*, Tome 20, Fasikül 2, 1950, s. 212.
22. Plutark, *Peri Isidos kai Osiridos* (İsis ve Osiris), çev. Frank Cole Babbit, Plutark'ın *Moralia*'sından, Loeb Classical Library, Harvard UP, ABD, cilt V, 1962, s. 173-5.
23. Herodot, Kitap II, 68-9, çev. A.D. Goodley, Loeb Classical Library, Harvard UP, ABD, cilt I, 1960, s. 357.

Ek 5

DELF'DEKİ E'NİN ANLAMI

Plutark'ın kendisinin ve diğer bazı konuşmacıların da yer aldığı "Delf'deki E"[1] adlı harika bir denemesi vardır. Plutark'ın, zamanının Delf rahibesi Klea'nın yakın arkadaşı olduğunu hatırlayacaksınız. Plutark hem Delf hem de diğer kehanet merkezlerinin doğası ve tarihi hakkında hem birçok şey biliyor hem de öğrenmek için elinden geleni yapıyordu. Ancak özellikle Delf ile ilgiliydi çünki buradaki iki Apollon rahibinden biriydi.

Tartışmanın esas konusu, Delf Mabedi'ndeki çarpıcı bir kabartma olan E harfiydi. (Yani Delf'de E harfi taşa kendi kendine oyulmuştu ve klâsik Grekler için önemli bir tartışma konusuydu. Ve bu tek harf anıtının anlamıyla ilgili tradisyon da unutulmuştu.) F.C. Babbitt, diyaloğa yazdığı giriş yazısında şöyle der:[2]

> Plutark, Delf'deki E hakkında yazdığı makalesinde, Delf'deki iyi bilinen kabartmalar dışında bir de E harfi olduğunu anlatır. E, Yunan alfabesinin 5. harfidir. Bu harf Yunanca EI olarak adlandırılır ve bu diftong (iki seslinin bir hece hâlinde kaynaşması) Plutark'ın zamanında E harfi (5 sayısını da gösterir) için olduğu gibi Yunanca "eğer" anlamına gelir ve "olmak" fiilinin ikinci tekil şahıs biçimidir (sen-sin).
>
> Açıklanamaz olana bir açıklama ararken EI'nin üç anlamı ("beş", "eğer", "sen-sin") incelenmelidir. Bunlardan birine dayanan bir hipotez mantıklı bir açıklama getiriyor... Bu harfi açıklama çabalarına modern devirde Göttling... Schultz... ve Roscher... C. Robert.... O. Lagercrantz... gibi isimler de katılmış. W.N. Bates, *American Journal of Archaeology*, xxix (1925), 239-246. sayfalarda, E'nin gerçekte bir Minos karakteri taşıdığını, Delf'e sonradan aktarıldığını ileri sürer. Karakteri anlaşılamadığından bu harf de, Delf'deki diğer şeyler gibi Apollon ile ilişkilendirilir. Bu karakter,

1913'de Delf'de Apollon tapınağında bulunan omfalosda da vardır. Imhoff-Blumer ve P. Gardner'in, *A Numismatic Commentary on Pausanius*, Levha X nos.xxii ve xxiii'de (metin s.119) yayımladığı iki para da bu açıdan ilginçtir. Bu paralarda E, tapınağın orta sütunları arasında asılı gösterilir. Profesörlere buradaki harfin El değil E olduğunu hatırlatalım: Bu yüzden gerçek diftongtan yola çıkan açıklamalar geçerli olamaz.

Plutark'ın sunduğu ikinci açıklama daha doğrudur. İşte Plutark'ın ifadeleri:

> Ammonius hafifçe gülümsedi, Lamprias'ın kendi kafasından bir şeyler uyduracağını, sonra da bunu tarih ve gelenekten alıntılarla süsleyeceğini tahmin ediyordu. Orada bulunanlardan bir başkası, tüm bunların kısa süre önce bir Kaldeli gezginin söylediklerı kadar saçma olduğunu söyledi: Alfabede 7 sesli harf vardır. Hareketleri bağımsız ve düzgün olan yıldızların sayısı da 7'dir; E harfi, baştan itibaren ikinci seslidir; Güneş de Ay'dan itibaren ikinci gezegendir, zaten bütün Grekler de Apollon'u Güneş ile bir tutarlar.

Delf'in, jeodetik oktavın alçalan sırada ikinci merkezi olduğu ve 2. sesli E ile simgelendiği gerçeği, akla uygun geliyor. Mısırlı rahipler yedi sesli harfi art arda söylediklerinde Tanrı'nın "dile gelmez" ismini oluşturmuş olurlardı (her sesli, bir kehanet merkezine karşılık geliyordu). Phalerum'lu Demetrius, Aristo'nun Lyceum'unun öğrencisiydi. Sonradan Mısır'a sürülünce, Büyük İskenderiye kütüphanesini kurmuştu. Bize kadar ulaşan *On Style* (Tarz Hakkında) adlı tezinde şöyle diyor: "Mısır'da rahipler, yedi sesliyi art arda getirerek tanrılara ilâhîler yazıyorlar. Bu ses, kulaklarda, sanki flüt ve lir kullanılmış gibi kuvvetli bir müzikal etki yaratıyor."

The White Goddess'ın (Beyaz Tanrıça) XVI. Bölümünde Robert Graves bunu da tartışıyor ve Demetrius'tan bahsediyor. Graves aynı zamanda kutsal ismin 8 harfli versiyonundan da söz ediyor. Eğer temel kehanet merkezi de sayılmak istenirse (bu müzikal olarak en üst merkezin oktav ifadesi oluyor), sekiz harfli bir versiyon ortaya çıkıyor. Bu versiyon şu şekilde:

JEHUOVAŌ
E'nin ikinci harf olduğuna dikkat ediniz.

Elimizde 2. sesli E'nin, alçalan sıraya göre ikinci kehanet merkeziyle ilişkili olduğuna dair arkeolojik kanıtlar var (bkz. Resim 21). Herodot'un verdiği bilgilerden, en üst kehanet merkezi olan Dodona'nın, Mısır Teb'inden gelen Mısırlı rahibeler tarafından kurulduğunu biliyoruz. Mısırlı rahiplerin art arda yedi sesliyi kurduklarını da biliyoruz (nefes seslisi de eklenirse bu sayı sekize çıkıyor). Jeodetik kehanet merkezlerinin de bir oktav yapısına sahip olduklarını daha önce gördük. Yine bu kitap (1976'da) yayına girerken, eski Yakın Doğu'da sekizli, ikili müzikal gamın varlığı da keşfedildi. Bu durumda, yedi seslinin ardışık olarak söylenmesinin, oktavın yedi notasının seslendirilmesine (gam) karşılık olduğunu da varsayabiliriz (bunu hiçbir zaman kesin olarak bilemeyeceğiz). Bu noktada bize ne kadar garip görünse de, bir seslinin bir kehanet merkeziyle ilişkilendirilmesinin, kendi uydurduğumuz ya da varsaydığımız bir şey olmadığını belirtmekte yarar var. E seslisinden söz eden sadece Plutark değil; E harfi, eski para ve omfalos taşı üzerinde de karşımıza çıkıyor (bkz. Resim 21). İkinci seslinin bu şekilde Delf ile ilişkilendirilmesi ise henüz kimse tarafından açıklanabilmiş değil.

Bütün yukarıdakiler ışığında başka ne söylenebilir? Her kehanet merkezine karşılık gelen bir sesli varsa; 2. seslinin 2. merkezle ilişkili olması, diğer merkezler için de benzer bir düzenlemenin varlığını gösteriyor olabilir. Eğer bu doğruysa, bütün sistem jeodetik bir hecelemeyle bağlantılı olabilir; her iki merkez arasında 8'er derece vardır ve bunlar birarada Tanrı'nın dile gelmez kutsal adını oluştururlar. Bu ad, İbranîlerin "Jehovah" olarak bildiği şeydir.

Bu konuda, diğer olası kanıtlara dikkatle yaklaşmak önem taşıyor. Diğer seslilerin diğer merkezlerle ilişkilendirilişlerine dikkat etmeliyiz. Bu tür kanıtlar, uzmanların dikkatinden kaçmış biçimde müzelerin depolarında yatıyor olabilir. Gelecekte bu çeşit kanıtlar elde edilebilir. İyi bir başlangıç noktasının, bu kitapta Resim 15 ve 18'de verilen Delos omfalos taşı olduğu fikrindeyim.

Acaba bu omfalosta da, Delf omfalosundaki gibi bir harf işlemesi var mı? Diğer omfalos taşları, örneğin Mısır Teb'i omfalos taşı hakkında ne söylenebilir (bkz. Resim 19)? Bunlarda bir sesli harfi simgeleyen bir hiyeroglif bulunabilir mi? Bugüne dek bu konuyu araştırmış değilim.

Bitirirken, Delf'deki E'nin, bahsettiğim şekilde uyumlu bir sistemin parçası olduğu fikrindeyim. Sanırım bu bilmecenin açıklaması, Plutark'ın hafifçe desteklediği E'nin ikinci sesli olmasıyla ilgili. (Babbitt'in, eski paralardaki diftongu ele alışı için, Resim 21'in önemli olduğu düşüncesindeyim.)

Notlar

1. "The E at Delphi" adlı makale İngilizce olarak Plutark'ın Loeb Classical Library dizisi hâlinde basılan *Moralia* (hepsi 15 cilt) adlı eserinde bulunabilir.
2. a.g.e., bkz. Resim 21.

Ek 6

HİTİTLER FİLİSTİN HEBRON'DA NE ARIYORLARDI?

Yaratılış/Tekvin 23:7'de şöyle denilir: "İbrahim ayağa kalktı ve o diyarın kavmi, Hititlerin önünde eğilim selâm verdi." Buradaki tek sorun, son derece kesin arkeolojik bilgilerimize göre, "o diyarda", yani Filistin Hebron'da Hititlerin olmaması gerektiğidir. Hititler bu kadar güneye hiç inmediler. O hâlde bu bilmece de nedir?

Hititler adlı kitabında, Prof. Oliver Gurney "Filistin'de Hititler" adlı bölüme geniş yer ayırır (59-62. sayfalar). Şöyle demektedir:

> Buradaki paradoks, Tevrat, Hititler'i bir Filistin kabilesi olarak vermekle birlikte, Hattiler hakkındaki bilgimizi hep Filistin'den ötelerde dolaştırmaktadır. Gerçek vatanları, Anadolu düzlüğünün göbeğiydi. Ayrıca tarih bilgimize göre, Kral Suppiluliumas öncesinde, Toroslar'ın güneyinde hiç Hitit devleti yoktu; Hitit İmparatorluğu'nun Suriye'ye tâbi olan eyaletleri, Orontes (Asi) üzerindeki Kadeş'ten öteye gitmiyordu. Hitit orduları Damascus'a (Şam) kadar inmiş olmakla birlikte Filistin'e hiç girmemişlerdi. Neo-Hitit devletleri de Hamath'ın (Suriye'deki Hama kenti) güneyine hiç inmediler ve bunlar Filistin'in hiçbir bölgesini kendilerine katmadılar. Gerçekte bu yönde sınırları Damascus'taki Arami krallığında bitiyordu.
>
> Hititlerin İsrail fetihleri öncesi Filistin'de olması bu nedenle ciddî bir sorundur. Bu durum konuya açıklık getireceği yerde, Hattiler (Hititler) hakkında bildiklerimizi daha da karmaşık hâle getirir.

Tevrat ile ilgili referanslarımıza Yaratılış 23 (tümü) ve Yara-

tılış 26:9-11, 34-5, 27:46 (27:46'da Rebeka İshak'a, "Bu Hititli kadınlar yüzünden canımdan bezdim. Eğer Yakup da bu ülke kızlarıyla, Hitit kızlarıyla evlenirse ne diye yaşayayım?) ve Yaratılış 36:1-3 ve Sayılar 13:29 da dahildir. Burada Musa'ya, Tanrı'nın emriyle Hebron'a gitmesi söylenir (Hebron'un "Mısır'daki Zoan'dan 7 yıl önce kurulduğunu" Sayılar 13:22-3'den biliyoruz. Bu, Hebron-Mısır bağlantısı ve Hebron'un "kurulacak" denli önemli olması olduğu nedeniyle önem taşır). Sonunda Hebron'da Hititlerle karşılaşırlar.

Tevrat kitaplarında Hititlerin Filistin'de yaşadıkları konusunda pek çok kanıt yer alır. Yerleşimleri özellikle Hebron tepeleri civarıydı. Gorney şöyle sorar: "O hâlde, Filistin tepelerindeki bu Hititler kimdiler?" E.Forrer çok çarpıcı bir cevap veriyor: "Burada bahsedilen, M.Ö. 1335'ten hayli önce, kuzeydoğu Anadolu'daki Kurustamma kentinden bir grup Hititlinin Mısır'a gitmiş olmasıdır." Bunun belgeleri vardır:

> Çok şaşırtıcı da olsa buradaki metin, açıkça Suppiluliumas devrinde bu esrarlı kuzey kentinden bir grup insanın "Mısır ülkesine" gittiğini söyler. Mısır ülkesi, Mısır hâkimiyetinde herhangi bir yer olabilir. Metin bu gidişin ayrıntılarına girmez, sadece Hatti Hava tanrısından bahsedilmesi bunun gönüllü bir gidiş olduğunu, sürgün olmadığını göstermektedir (Forrer). Her durumda bir grup Hititlinin, az nüfuslu Filistin tepelerine yerleşmesi konusu önemsiz sayılamaz. Ancak Anadolu Hititlilerinin Filistin'e yerleşmesi sık rastlanan bir durum değildi. Boğazköy'de yapılacak yeni kazılar bu konuya ışık tutabilecektir.

Bu göçün olduğu Suppiluliumas devrinin, M.Ö. 1380-1346 olduğunu hatırlayalım. Tutankamon'un dul eşi Kraliçe Ankhesenamun'un -Firavun Akhenaten'in üçüncü kızıdır-, oğullarından birini kocası olmaya davet eden bir mektup yazdığı kişi bu kraldır. Kral oğullarından birini gönderir ancak bu oğul yolda ölür; olasılıkla Hor-em-heb Mısır tahtını ele geçirir ve Ankhesenamun'u kendisiyle evlenmeye zorlar. Böylece durumunu meşrulaştırmış olacaktır. Burada bizi ilgilendiren öykünün bu üzücü tarafları değildir. Sadece Hebron göçünün kronolojik tarafı için

önemlidir, Hititler ile Mısır arasındaki ilişkiyi de kanıtlıyor. Mektubun tamamı için *Ancient Near Eastern Texts* (Eski Yakın Doğu Metinleri) (ed. Pritchard, bkz. Kaynakça) s. 319, 395'e bakınız.

Ancak Suppiluliumas dönemindeki Hitit göçü, Hebron'daki gerçek Hitit yerleşimi olamaz. Çünki İbrahim Hebron'a geldiğinde Hititlerle karşılaşır. Demek ki, M.Ö. 1380-1346'lara uzanan Suppiluliumas devrinden yüzlerce yıl önce Hititler oradaydılar. George Roux, *Ancient Iraq* (Eski Irak) adlı kitabında s. 242'de şöyle diyor: "İbrahim ve ailesi Sümer'de Ur'dan, Kenan ülkesindeki Hebron'a olasılıkla M. Ö. 1850'de gelirler. Yusuf'un Mısır'a göçünü de Hyksos dönemine (M.Ö. 1700-1580) yerleştirmek yerinde olur." İbrahim Peygamber'in Ur kentinin başka bir Ur olması mümkündür ancak önemli olan, tarihtir. İbrahim, Gurney'in bahsettiği göçten 500 yıl kadar önce Hebron'a gider ve Hititlerle karşılaşır. Roux, bu tarihlemeyi ve referansları kitabının 215. sayfasında veriyor.

Belki de İbrahim Peygamber'den 500 yıl kadar sonra Suppiluliumas dönem göçmenlerinin Mısır ülkesine ve olasılıkla da Hebron'a gitmeleri, Hitit halkının yüzyıllardır burada bulunmasıyla ilgilidir. Bu konuda *Ancient Near Eastern Texts*'de Amarna Mektuplarını okumak gerekir. Bunlar canlı ve çarpıcı belgelerdir, bu dönemde Filistin'in içler acısı hâlini anlatırlar. Mısır zayıf, Filistin kaos içindedir. Hebronlu prens Shuwardata, Apirularla savaşır, sonra da onlarla birlikte Firavun'a isyan eder. Bu dönemde Mısır ülkesine Hitit göçü olması şaşırtıcı değildir. Hebron'daki hiçbir Hitit yerleşim yeri kendini güvende hissedemezdi. Ancak öncelikle burada bir Hitit yerleşim yeri olmasının nedeni neydi?

Jeodetik kehanet oktavlarıyla çalışırken, Hititlerin Hebron'daki varlığını dinsel yönden açıklayabilecek verilere sahibiz. Hebron, doğu jeodetik kehanet oktavındaki "temel kehanet merkezi"ydi. Aynı oktavın üst merkezi Ağrı'daki Metsamor'du, Hitit ülkesinin kuzey ve doğusunda kalıyordu. Suppiluliumas devrinde esrarlı bir kuzeydoğu kentinden bir grup Hititlinin buraya göçmesinin temel nedeni de bu olmalıydı (çünki burası Ağrı'ya en yakın Hitit bölgesiydi). Ağrı bölgesi sonradan Urartulara geçti. Bu krallığın Hititlere pek de yabancı olmadığını biliyoruz.

Gurney, 44-45. sayfalarda "Kuzey Suriye Hitit ülkeleri, Urartularla köklü ya da kültürel bir yakınlığa sahip olabilirler." diyor.

Hititleri M.Ö. 14. yy.da Hebron'a sevk edenin ilâhî bir emir olduğuna dair belgeler olduğuna göre, kehanetlerle ilgili bir plâna göre hareket etmiş olmaları da beklenebilir. Kehanet merkezlerine göre davranmaları doğaldır. Şüphesiz, göç bunlarla ilgisiz de olabilir. Gurney, göçün bir çeşit sürgün olmadığını söylerken haklıdır. Bu, "Güvercinlerin Dodona'ya uçması" kadar kendiliğinden bir hareketti.

Hebron'un bir kehanet merkezi olduğu konusunda kesin kanıtlarımız var. Behdet'le aynı boylamda olduğunu da biliyoruz. Bu konuda Robert Graves'in *The White Goddess* adlı kitabına başvurmalıyız. IX. bölümünde Hebron'dan bir hayli bahsediliyor.

> Ancak Caleb, Kutsal Ruh'u Hebron'a götürdü. Joshua devrinde, Anakim'i, Machpelah mabedinden çıkarmıştı. Machpelah, kayadan oyma bir kehanet mağarasıydı, İbrahim'in yeriydi ve Caleb oraya, onun izini bulmak için gitmişti. Ne İshak ne de Yakup'un "eşleri" doğrudan mağarayla ilgili değillerdi. Ephron'dan alınışı ve Hititler, Yaratılış 23'de anlatılır. Geç ve sonradan yazılmış olmakla birlikte bu bölüm, tanrıça Sarah-İshak'ın kabilesinin Tanrıçası ve Tanrıça Heth'e (Hathor? Tethys?) bağlı müttefikleri arasında dostane bir birleşmeye işaret eder. Mabedin sahibi onlardır. Sarah, Beer-Lahai-Roi'den çıkarılır ve Hebron yakınlarına sığınır (s. 162).

Graves (s. 164) "İbrahim"in gerçekte bir kabile olduğunu savunur; bu Ermenistan'dan gelme bir kabiledir (Ağrı civarı). Şöyle diyor: " 'İbrahim', bu anlamda M.Ö. 3000'lerde Ermenistan'dan Filistin'e gelmiş bir göçmen kavimdir." Burada durup, sonradan İbranîler denilecek "seçilmiş insanlar" hakkında düşünmek gerekir. "Seçilmişlikleri" bir kehanet merkezi ya da kehanetlerle ilgilerinden kaynaklanıyor. Yoksa İbrahim de Hebron'a Hititlerle aynı nedenle mi gitti?

Graves aktarıyor (s. 164):

J.N. Schofield, *Historical Background to the Bible*'da Hebronluların, Davut'u, başkentini Kudüs'e (Jeru-salem/"Kutsal Salem") taşıdığı için hiç affetmediklerini kaydeder. Burası "Yeni Kudüs" olarak adlandırılır çünki gerçek Kudüs, Hebron'dur. Melkizedekyanlar denilen bir Yahudi tarikatının Talmud'unda, Machpelah mağarasında gömülü Âdem'in bedenini ziyaret (ruhuna başvurma?) amacıyla Hebron'a gidildiği yazar.

Gerçekte sıra dışı olarak bilinen bu Melkizedekyanların çok daha saf, bozulmamış bir ibadet sergiliyor olmaları olasıdır. Davut, Kutsal Salem'i Hebron'dan taşıyarak Yahudilik için yanlış bir şey yapmış da olabilir. Graves devam ediyor:

Çünki "kırmızı adam" Âdem, Machpelah'un asıl kehanetsel kahramanı gibidir. Caleb, İbrahim'in değil, onun ruhuna başvurur. Tabi Âdem ve İbrahim aynı kahramana ait isimler de olabilir. 15. yy. İbranî yorumcusu Elias Levi, Rachel'in babası Laban'dan çaldığı teraphim'in (eski Musevîlerde falcılıkta kullanılan ev tanrıları) mumyalanmış kehanetsel başlar olduğunu ve bunlar arasında Âdem'in başının da olduğunu yazar. Eğer doğruysa Yaradılış ifadeleri, Hebron'daki kehanetsel mabedin Saul'lu Benjaminitler tarafından Calebitler'den ele geçirilmesini anlatır.

Caleb, bir Edomite tarikatıydı. Edom'un Âdem ile özdeş olduğunu söylüyorlardı: İkisi de kırmızı anlamına gelen aynı kelimeydi. Ancak eğer Âdem (Adam) gerçekte Edom ise, Esau'nun başı, Edomitlerin atası olan bir tradisyon olması da gerekir; yani Esau'nun başı da Hebron'da gömülü olmalıdır. Gerçekte Talmud da bunu söyler; Esau'nun bedeni, oğulları tarafından gömülmek üzere Seir Dağı'na götürülür. Başı da Yusuf tarafından Hebron'a gömülür.

Graves, bir başka yerde (s. 167) şunları anlatıyor:

Calebitlerin "Adam" (Âdem) kelimesini, Semitik Edom (kırmızı) olarak yorumlamış olmaları mümkündür. Hebron'un gerçek kahramanıysa Danaanlı Adamos ya da Adamastos'tur. Homer'in Hades'le ilgili "yenilmez", "muhteşem" kahramanıdır ve bu gücünü annesi olan Ölüm Tanrıçasından alır.

SİRİUS GİZEMİ

Graves, tradisyona göre şunları aktarıyor (s. 161): "Hebron dünyanın merkezi olarak düşünülebilir. Çünki iki denizin ve üç eski kıtanın kesişim noktasında yer alır." Bu "dünyanın merkezi" ifadesi "dünyanın göbeği" şeklindeki Delf'in sanına nasıl da benziyor. Bütün esas kehanet merkezleri dünyanın göbek yada *omfalos* merkezleriydi. Hebron'un bu şekilde tanımlanması bizi şaşırtmadı. Âdem'in Hebron'da yaradılışı ve cennet bahçesiyle ilgili gelenekler, Graves'in de belirttiği gibi, bütün doğu jeodetik oktavının temeli olması gerçeği ışığında anlam kazanırlar. Burası, bizzat Behdet'in doğu dengiydi.

Graves, 4. Bölümün başında Hebron'un bundan sonraki tarihi hakkında şunları söyler:

> Mısır'da Deniz İnsanları denilen ve tüccar kabilelerden oluşan bir konfederasyon Suriye ve Kenan'ı işgal ederler, aralarında Filistinliler de vardır ve Caleb'in Edom kabilesinden güneydoğu Judea'daki Hebron mabedini de alırlar. Ancak Calebitler ("Köpek Adamlar") İsrailli Judah kabilesinin müttefikidirler ve hemen hemen aynı tarihlerde Hebron geri alınır. İleride bu olaylar Pentateuch'te, Birleşik İsrail Konfederasyonu tradisyonları içinde kısmen Semitik, Hint Avrupalı ve Asyatik bir biçimde ifade bulacaklardır.

Bitirirken, Hebron mabedi muhafızlarının Calebitler, yani "Köpek Adamlar" olduğunu öğrenmek bizi pek şaşırtmadı. Köpekler, muhafızdılar ve özellikle de eski jeodetik kehanet oktavları olarak ifade edilen biçimiyle Köpek Yıldız Sirius'un sırlarını koruyorlardı.

Hititlere gelince, gerçekten de Hebron'da -ve sadece Filistin'in bu belli noktasında- bulunmuşlardı. Nedeni, burasının bir kehanet merkezi olmasıydı. Yüzyıllar sonra "ilâhî bir emirle" geri dönmelerinin nedeni de, olasılıkla, Akhenaten idaresindeki Mısır yönetiminin çökmesi üzerine, bu hassas noktayı kargaşa dolu bir dönemde kuvvetlendirmek amacı taşıyordu.

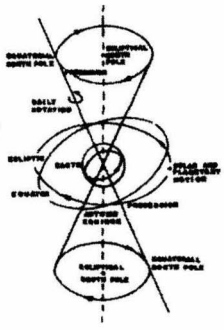
Ek 7

DOGONLARDA İNİSİYASYON AŞAMALARI

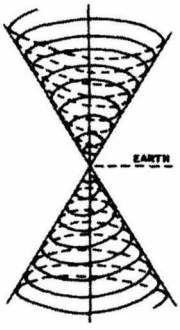
Dogonlarda mezuniyet de içeren inisiyasyon basamaklarıyla ilgili aşağıdaki ifadeler, Marcel Griaule ve Germaine Dieterlen'in *Le Renard Pâle* (Soluk Tilki) adlı çalışmasından alınmıştır:

> Her şeyi sınıflandıran Dogonlar, inisiyelere verdikleri öğretiyi de basamaklı bir hiyerarşiye bağlamışlar. Bilgileri dört ayrı seviye içeriyor. Bunlar, önem sırasına göre şu şekilde: *giri so, benne so, bolo so* ve *so dayi*.
>
> *Giri so*, "kelimenin yüzeysel değeri". Basit açıklamalar gerektiren en temel bilgi. Burada mitolojik karakterler sadeleştirilmiş, maceraları basitleştirilmiş ya da yeni şeyler uydurulmuş ve birbiriyle ilişkili değiller. Bilgi, görünmez fiilleri, sıradan ritüel ve malzemeleri anlatıyor.
>
> *Benne so*, "kelimenin yan tarafı" demek; "*giri so* kelimelerini", ritüel ve gösterimlerin bazılarının ayrıntılı incelemesini içeriyor. Koordinasyon, sadece, tamamen açıklanmayan, öğrenmeyle ilgili büyük bölümlerde var.
>
> *Bolo so*, "kelimenin arka yüzü". Önceki bilgiyi tamamlıyor ve bunu daha geniş bir sentezle besliyor. Ancak bu aşamada henüz geleneğin gerçekten sır teşkil eden bilgileri verilmiyor.
>
> *So dayi*, "açık kelime". Bilgi yapısını düzenli karmaşıklığıyla veriyor.
>
> Ancak inisiyasyon sadece bir bilgi yığını değil, bir felsefe ya da bir düşünme biçimi de değil. Eğitimsel bir tarafı var çünki bireyi oluşturan, onu yoğuran ve verilen bilgiyi sindirmesini sağlayan bir tarafı var. Ayrıca hayatî niteliği nedeniyle evrenin yapısını ve sistemini anlamasını da sağlıyor. İnisiyeyi, geliştirici bir şekilde, kendi toplumunda ve dünyada, Tanrı tarafından tasarlanıp yaratıldığı tarzda, mümkün mertebe uyanık ve komple bir yaşam şekline getiriyor.

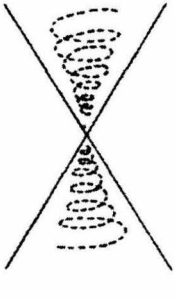
Böylece Dogonların yaşamına bir "dördüncü boyut" eklenmiş oluyor. Mit ve semboller, varoluşları açısından yiyecek ve içecek kadar önemliler. Mit ve sembollerle esnek biçimde oynayabilmeleri; ilişki içinde oldukları görünmez şeyler hakkında derin ve incelikli bir anlayış geliştirmeleri sağlanıyor... Belli bir anda, şu ya da bu törenle, mitin hangi kısmının ve hangi ilgili hareketlerin söz konusu olduğunu bilebiliyorlar...

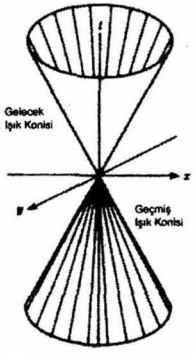
EKİNOKSLARIN GERİLEMESİ

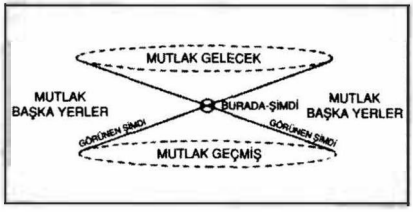

KUZEY BATI AFRİKALILARIN KOZMİK AĞACI

MALİ'DEKİ BAMBARALARA GÖRE YARATILIŞ ESNASINDA YARATICI

Şekil 63. Ekinoksların gerilemesi, Dünya'nın her 25.920 yılda bir, bir top gibi ekseni üstünde yavaşça dönmesiyle oluşan fenomendir. Bu nedenle insanlar "yaklaşan Kova Çağı"ndan söz etmektedir, çünki yaklaşık olarak her iki bin yılda bir, baharın ilk günü (Bahar Ekinoksu) Güneş'ten hemen önce doğan-yükselen takım-

yıldız değişmektedir. Ve kısa süre sonra Kova takımyıldızı da, Balık takımyıldızının yerini alacaktır. Dünya'nın presesyonuyla (kendi çevresinde bir tam dönüşüyle) ilgili modern şema ile, Dogonlara komşu bir kabilenin Dünya'yı benzer konfigürasyonlar içinde gösterdikleri, yukarıda ve aşağıda dönüşleri belirten çizgileri de olan bir şekil arasında ilginç bir kıyaslama yapılabilir. Buna "Kozmik Ağaç" diyorlar. Mali'deki Bambara kabilesi, Dogonların yakın komşuları ve kuzenleridir; kültürleri de gizli Sirius Gizemi bilgisine dayanan bu kabile benzer bir şekil çizmektedir. Kıyaslama için, sınırlı ışık hızı nedeniyle Evrenin geri kalanı ile iletişimimize getirdiği kısıtlamayı gösteren, Dünya'dan yayılan şu "ışık-konileri"ne ilişkin bilimsel bir şekli de veriyorum. (Bunun anlamı şudur: Eğer bir başka yıldıza sinyal gönderirsek, derhal varamayacağından, zaman içindeki ilerleyişi, anlık bir sinyalin gösterildiği gibi (y ve z olarak) yanlardan dışarı çıkmak yerine, bir koni üzerinde bir çizgi gibi yol alırken gösterilmektedir. Ve son olarak, bu kavramları genişletmesi açısından, ışık konilerinin sadece bilebildiğimiz geçmiş ve geleceği nasıl temsil ettiğini gösteren benzer bir şekli de ekledim; konilerin dışında kalıp da iletişimimiz bire bir olmadığı için uzanamayacağımız bölgeler, "mutlak başka yerler"de sonsuza dek uzanmaktadır.

Sonraki iki şekil ekinoksların gerilemesi ile bir ilişkileri olduğu için verilmemiştir; belki de Afrika çizimleri presesyondan ziyade ışık konileri ile ilgilidir, özellikle de yaratılışla ilgileri olduğu için. Yaratılış Sirius'tan yayıldığından, "Anubis Hücresi" içinde (bkz. "Bu Gizem Nedir?" adlı bölüm) bire bir iletişim biçimleri olmadıkça, böylesi yayınımlar ışığın hızından daha hızlı hareketedemezler ve dolayısıyla bilimsel bir diyagramda bir ışık konisi ile temsil edilirlerdi. Sonuç olarak, kabile çizimleri böyle bir bilgiyi içeriyor olabilir. Bu bilgi, bu kitabın ilk baskısında yayıncı tarafından çıkartılmıştı; ben tekrar koydum, umarım okuyucular bunu ilginç bulacaktır. Bu kabilelerce korunan ileri bilgideki birçok şey gibi, bunun da daha ileri ve derinlemesine inceleme gerektirdiğine inanıyorum.

Ek 8

FARMASONLUK HAKKINDA BİR NOT

Ben, Sirius ve onun Farmasonlukla olan ilişkisine dair oldukça "kafası karışık" bir yazı kısa süre önce yayınlanan bir kitapta yer aldığı ve bazı yanlışlıklar içerdiği için, doğru hikâyeyi kaydetmenin fazlasıyla yaygınlaşmış yanlış izlenimlere karşı daha iyi olacağını düşündüm. Christopher Knight ve Robert Lomas ile dostane bir tanışıklığımız vardır; ikinci kitapları olan *The Second Messiah*'da (İkinci Mesih) (Century, Londra 1997) hakkımda neredeyse bir sayfa yazı vardı (s. 216). Ne yazık ki Chris ve Robert hakkımda bir şeyler yayınlamak istediklerini bana bildirmediler ve daha önce bana göstermediler. Benimle yaptıkları bir konuşmayı yanlış hatırladıkları için, anlattıklarında birkaç hata mevcut. Örneğin, büyükbabamın mason koruması altında olan ve Washington'daki Farmosunluk Üst Konseyinde (aynı zamanda Dünya Ana Üst Konseyidir) ikinci en yüksek rütbeli kişi hâline gelen adamla daha ileri düzeyli konuşmalar yapabilmem için 33°den bir mason olmam gerektiğine inanmışlar. Bu doğru değil; zira o benden konuşmalara başlayabilmemiz için 3°den bir mason olmamı istemişti; zaten kişi ancak o zaman "bir Mason olur"; daha yüksek derecelere çıkışı hızlanacaktır ama anlamlı bir diyaloğa başlamak için gerekli değildir.

Ayrıca George Washington'un doğrudan bir torunu olduğumu yazmışlar. Ona hayranım, tamam, ama onun torunu olduğumu hiçbir zaman iddia etmedim! Büyük-büyük-büyük-büyükbabam John Leonard birçok yıl boyunca Washington'un yanındaymış ve onlara söz ettiğim kişi de odur. Çok gençken, 1776'da Binbaşı Bartholomaeus van Heer'in komutası altında, üç kardeşi ile birlikte ağır süvari imiş. Leonard Kardeşlerin sıra dışı uzun

boyları ve fenomen denilecek türden kuvvetleri varmış. Bu özellikleri onları, Washington'un yanında savaşanlar arasında asker olmanın ne anlama geldiğini bilen bir avuç insan içine sokmuş. Mükemmel süvarilermiş. Bir avantajları daha varmış: Hesse'de (Almanya) büyüyüp ilk askerî eğitimlerini orada aldıklarından, İngilizler için savaşan bazı Hesseli subayları tanıyorlar ve böylece Washington'a hasımlarının kişilikleri ve kullandıkları taktikler hakkında bilgi verebiliyorlarmış. Kardeşler, Hesse'deki Kassel'e, Avusturyalı ve diğer Katoliklerin saldırılarına karşı Hesse'li Landgrave komutası altında Protestan davasını savunmak üzere gönderilen İngiliz keşif gücünün komutanlarından biri olarak giden bir İngiliz subayının oğullarıymışlar. Anlaşılan ana babaları, oğlanlar gençken ölmüşler; kardeşler, akrabalarının pay alamayacaklarını bildikleri demir madenlerinin bulunduğu İngiltere ya da Galler'e dönmek yerine, kıtanın ilk demir dökümhanesini kuran akrabalarının bulunduğu Amerika'ya doğru yola koyulmuşlar. Rahip Abiel Leonard adında bir amcaları varmış ve Devrim Savaşı denen bir sorunun tam ortasında bulunan George Washington adlı bir adama dinsel öğütler vermekteymiş. Böylece amcalarının kollarına atmışlar kendilerini. Washington, van Heer'in ağır süvarilerinden sekizini, yolculuk ederken çevresini sarmaları ve diğer zamanlarda da muhafızlık etmeleri için seçmiş; bunların dördü Leonard kardeşlermiş. Onlar Washington'un yanından, ancak Birleşik Devletler Başkanı olarak seçildiği gün, statüsü generalden başkana doğru değişince ayrılan son askerlerdi. Daha sonra emekli oldular, son Amerikan Devrimi askerleri onlardı. Savaşta görev alan birçoklarına yapıldığı gibi Ohio'da adlarına araziler bağışlandı.

Sirius Gizemi dişler ve Yunan kahramanlarıyla da ilgili olduğu için, John Leonard'ın mitolojik kahraman Herkül ile paylaştığı bir gariplikten söz etmekten kendimi alamayacağım. Herkül'ün dişlerinin üçüncü kez çıktığı söylenirdi; John Leonard ise kesinlikle üçüncü kez diş çıkarmıştı. Üçüncü kez diş çıkarmak antik zamanlarda doğaüstü bir kahraman olmanın işareti idi. Diş tarihçisi Edward Samson'un yazdığı gibi: "Normalden daha güç-

lü olan insanların normal iki kez çıkan dişlerden daha fazlasını çıkaracakları fikri, muhtemelen yarı tanrı, yarı insan olan Herkül'ün masallarından kaynaklanmaktadır."[1] Aile içinde onun hakkında günümüze dek gelen bilgilere göre John Leonard, tesadüf bu ya, anormal irilikte ve fiziksel açıdan çok güçlüydü. Belki de bu çok nadir görülen genetik bir durumdu; anormal boyda ve güçte olup da üçüncü kez diş çıkaran bir kişi halk arasında ön plâna çıkmaktadır ve bu durum, Herkül ve Gılgamış'la ilgili bilgilerin makul arka plânının bir parçası olabilir ("Kahraman, dişleri bir ejderhanınkiler gibi" diyen Sümer anlatısını hatırlayın). Ailede anlatılanlara göre bu büyük atam, orta yaşlarının sonlarına doğru dişleri dökülmeye başlayınca çok üzülmüş. Ama bunların yerine yepyeni dişler çıkınca herkes çok şaşırmış! Konuştuğum diş hekimleri bunun, her yüz milyonda bir kişide görüldüğü yolunda spekülâsyon yaptılar, demek ki insan anatomisi hakkında bilgilerimize göre en nadir görülen fenomenlerden biri. Neyse, dişler ve kahramanlardan bu kadar bahis yeter!

Leonard Kardeşlerin George Washington ile birlikte mason locası toplantılarında yer almış olmalarına kesin gözüyle bakıyorum; bunun nedeni işleri gereği onun yanından ayrılmamaları olabilir. Amerika'ya gelmeden önce mason olup olmadıklarını ise hiç bilemeyeceğiz. Ancak atamın erkek torunlarının, Washington'un bağışladığı arazilere yerleştikleri yerler olan Pennsylvania ve Ohio'da, iki nesildir hepsinin üst dereceli masonlar ve loca üstatları olduklarına inanıyorum.

Bu arada, garip bir tesadüf eseri, Adam Mond adındaki mutsuz bir Yahudi ve onun aynı derecede mutsuz Hristiyan karısı Catherine Emmer 1830'da dinsel bağnazlıktan kaçmak üzere Hesse/Kassel kentinden Amerika'ya doğru yola çıktılar: oğulları Ohio'da eyaletinin John Leonard'ın büyük kız torunu ile evlenecekti. Onlar benim büyük-büyük anne ve babamdı. Aileleri aynı Alman kentinde, muhtemelen birbirlerini tanımadan yaşamışlar ve tanışıp evlenmek için dünyanın öbür ucuna, Ohio'ya gitmeleri gerekmişti. Mond'lar Yahudi karşıtlığından kaçınmak için adlarını Miller'a çevirdiler ve Birleşik Devletler'deki en Alman ve

en Yahudi karşıtı şehir olan Cincinnati'ye yerleştiler. Şimdi, bu büyük-büyük baba 32° masondu. (Ve bu büyük-büyük anne de sadece bir mason karısı olmakla yetinmedi ve kadınlar için olan kendi Farmason locasını kurdu: Doğu Yıldızı Tarikatı.)

Bu arada *bir diğer* aile olan Temple'lar sahneye girdi; büyük-büyük babam ve üç erkek kardeşi dahil hepsi de üst dereceli masonlardı. Tüm bu ailelerden olan tüm büyük-büyük amca ve dayılarım da kendi localarında üstat masonlardır, birkaçı 32° masondu, Büyükannem Temple kendi locasının hemşiresi idi, büyük ihtimalle annem de pek aktif olmasa da Doğu Yıldızı'nın bir üyesi idi.

Herhangi birinin, Farmasonlukla yoğrulmuş böyle bir aile içine doğması nadirdir. Yakın akrabalarım arasında en azından bir düzine 32° mason, en azından otuz loca üstadı ve hemşiresi olduğuna inanıyorum. Ve Knight ve Lomas'ın dediği gibi, ailemin 200 yıldan fazla bir zamandır ünlü masonlar olduğu doğrudur.

Ama Knight ve Lomas tarafından anlatılan hikâyeye ve onun *Sirius Gizemi* ile nasıl ilişkili olduğuna gelelim. Bana göre ailemdeki en önemli mason büyükbabam Robert Temple idi. 32° bir masondu ve en yüksek derece olan 33° mason olması istenmişti. Ancak bu daveti reddetmek zorunda kaldı çünki çok zamanını alacaktı, o günlerde bu işler bir hayli masraflıydı ve Büyük Bunalım (1929) sırasında paralarını kaybetmişti. Ama Farmasonluk için, çok sevdiği Ted Webber adında bir genci destekledi. Ve Ted Webber çok aktif ve önemli bir 33° mason oldu; diğer önemli 33° masonların da arkadaşıydı; tıpkı Başkan Gerald Ford ve Ay'a bir İskoç Ayin bayrağını götüren, böylece Farmasonluğun bizimkinin ötesindeki dünyalara gösterdiği ilginin en yüksek derecesini vurgulayan astronot Albay "Buzz" Aldrin gibi.

Dolayısıyla Sirius Gizemi için bana başvuran yaşlı bir akrabam değil, Charles "Ted" Webber idi. İngiltere'ye taşınmış olduğum için, otuzlu yaşlarımda Virginia'ya yaptığım bir ziyarete dek Ted'i görmemiştim. Annem dışında tüm mason akrabalarım ya ölmüştü ya da hiç görmediğim uzak kuzenlerimdi. Ted, ma-

sonluğa girmem için açık bir yolun olmadığını bildiğinden masonların yapmaması gerekeni yaptı, yani beni "kaydetti". Masonlar ancak istediklerinde katılmalıdırlar, asla ikna edilmemeleri gerekir. Bana "kardeş bağlılığı" duymasına rağmen, amacı duygusal değil pratikti. Bana yavaşça şöyle dedi: "Kitabın *Sirius Gizemi* ile çok *ilgilendik*. Bunu Masonluk gelenekleri hakkında hiçbir bilgin olmadan yazdığını fark ettik ve farkında olmayabilirsin ama yüksek bir düzeyde en merkezî Masonik geleneklerle ilgili bazı keşifler yaptın, bunlara bazılarımızın hiç bilmediği şeyler de dahil. Seninle fikir alışverişinde bulunmayı ve karargâhtaki bazı kişilerle araştırmaya girişmeni çok isterdik. Ama ne yazık ki bir mason olmadığın için bu meseleleri seninle konuşamayız çünki yasaktır." Ne gibi bağlantının mevcut olduğunu sordum, bilhassa eski Mısır, İsis ve Osiris ve de Sirius yıldızının eski gelenekleri hakkındaki çalışmalarımı belirtti.

Ted bir mason olmayı isteyip istemediğimi, eğer istersem bunu hemen ayarlayabileceğini söyledi. "Üç derece dediğimiz şeyden geçtikten sonra, ki bu temel inisiyasyondur, resmen mason olursun ve ondan sonra seninle bu konular hakkında konuşabiliriz, sen bunu yapana dek konuşamayacağız." Böylece meraktan ve belli belirsiz bir aile duygusallığından ve Ted'i çok sevdiğimden, biraz müteredditdir, bir mason olmayı kabul ettim. Halbuki gizli bir derneğin bir parçası olmayı istemek yapıma aykırıydı ve bunu kendi inisiyatifimle asla yapmazdım.

Ted 23 Ağustos 1984'te Londra'daki İngiltere Büyük Locası'na bir mektup yazarak "Temple ailesini elli yıldan fazla bir süredir tanırım. Çok sadık Amerikan vatandaşlarıdır. Robert birkaç yıldan beri İngiltere'de yaşamaktadır ve birkaç kitap yayınlamıştır. Biraderlerinizden bazılarının onunla temasa geçmesini çok takdir edeceğim." dedi. Bana en yakın locada, destekleyicim olmaksızın inisiyasyon adayı olarak derhal kabul edilmemi istedi. Bunun uygulamada hiçbir örneği olmadığına inanıyorum; adı mason çevrelerinde bilinen ama anlaşılan hiç kimsenin tanışmamış olduğu Higham Birader'den kabulüm için bir talep aldıklarını söyleyen ve benimle temasa geçen mahallî locanın şaşkınlığını tahmin edebilirsiniz.

Üç derece denen bu üç ayrı inisiyasyon törenlerinden geçmek biraz zaman alır, her birinin arasında birkaç aylık aralar vardır. Bunu tamamlayana dek bir buçuk, iki yıl geçti. En sonunda "Üstat Mason" olduğumu belirten bir sertifika aldım. Büyük bir unvan ama aslında sadece temel inisiyasyondan geçmiş olduğunuzu belirtiyor. Masonlarla yazışırken, "Robert Temple, 3°" diye imza atabilirdim; bu şekilde, diyelim ki gerçekten önemli bir masonla yazışırken, henüz bir aday olduğumu belirtmekteyim. Masonların büyük bir çoğunluğunun Masonluğun yüksek dereceleri hakkında hiçbir şey bilmediklerini ve bunlara katılmaları için hiç davet edilmediklerini öğrendim. Ama pek az mason eski gizemlerin peşinde olan entelektüeller gibi görünmekte; çoğu eğlenceli yemeklerle, hayır için bağış toplamakla ve birbirleriyle yürekten kardeşlik etmekle tatmin oluyor gibi. "Sirius" meseleleri hakkında konuşulabilecek hâle geldiğimde ise Ted bir hayli yaşlanmıştı ve Virginia'ya hiç gidemedim. Dolayısıyla bu konu hakkında daha ileri tartışmalar asla mümkün olmadı. Ted öldü. İşte bu kadar. Ben de loca toplantılarına bir daha katılmadım.

Knight ve Lomas, ben dahil birçok insanın uzun zamandır düşündüğü şeyi göstermekte başarılı olmuşlar; Farmosunluk, doğrudan Templar Şövalyeleri'nden gelmektedir ya da en azından onların bir devamıdır. Templar Şövalyeleri İngiltere ve Fransa'da bastırılmış olmalarına karşın İskoçya'da ("İskoç Ayini" buradan gelir; 16. yy. İskoç loca toplantılarının elyazması kayıtları günümüze ulaşmıştır) devam ettiler ve 17. yy.da İngiltere'de yeniden yayıldılar. İngiliz Farmasonluğu Mason hareketinin 1717'de kurulduğunu söylese de, bunun tam bir saçmalık olduğu kesindir.

Sirius Gizemi ve Farmasonluk açısından, başka spekülâsyonlar da mevcuttur. Kitabımın basılmasından sonra, birçok kişi bana yazıp transta iken kendisine "Yüce Varlıklar" tarafından yazdırıldığı söylenen mistik eserlerle dolu birçok cilt ortaya çıkaran Alice Bailey'nin yazılarını bilip bilmediğimi sordu. Yazdıklarının çoğu bir tür kozmik Farmasonluğu andırmakta. Bu malzemeye hiç aşina değilim ama incelemeye gayret ettim. Arkadaşım,

rahmetli Sir John Sinclair çocukken Alice Bailey ile tanışmış ve Lucis Trust aracılığı ile onun edebî yapıtlarını edinmişti. Sirius'a yapılan göndermeleri benim için araştırmaya girişmişti. Bayan Bailey'nin, Farmasonluğun "Büyük Beyaz Loca"sının Sirius sisteminde yerleşik olduğuna inandığını keşfettim; cehalet, şiddet ve baskı altında kıvranan Dünya'nın zavallı insanlarına yardımcı huzmeler ışınlamaktaydılar. Biz dünyalılar tehlikeli bir güruh olarak görülmekteydik ve Siriuslular bizi uygarlaştırmak için çok uğraşmışlardı. Farmasonluk onların buradaki uygarlaştırıcı kuvvetlerinden biriydi. (Şüphesiz, İtalya'daki P-2 gibi yoz mason locaları bunun bir parçası değildiler.) John'un ölmeden önce bana verdiği malzemelerin çoğu Alice Bailey'nin değildi ve uygun referans notları olmayan karışık fotokopi sayfaları hâlindeydi, aralarında şöyle yorumlar buldum:

> Göklerdeki her yıldız; ışık üreten bir güneş ve çevresinde dönen gezegenleriyle bir güneş sistemidir. İçinde Dünyamızın bulunduğu güneş sistemimiz de bunlardan biridir. Milyonlarca yıldız vardır ama aralarında sadece Sirius yıldızı Dünya ve insanlık ile doğrudan bağlantılıdır. Eskiler Sirius hakkında çok şey bilirlerdi, artık bunların çoğu kayıptır ama bulunabilir... Mavi Locamızın (Mavi Loca nedir, en ufak bir fikrim yok) ilk üç derecesinin Sirius yıldızındaki Farmasonluğun ilk üç derecesine denk olması Mason geleneğidir. Bu cümlenin ima ettikleri üstünde düşünmek hayranlık vericidir çünki tüm Masonluk kavramını ruhsal bir arayış olarak bugüne dek bilinenden daha yüksek bir düzeye çıkarmaktadır. Şu soruya anlam ve derinlik verir: Niçin Masonluk? Henüz kanıtlanmayanla uğraşmakta tereddüt etmeyen felsefenin "sanki" tekniğini kullanmak Masonluğu küçültmez. Bugünlerde daha fazla sayıda mason Masonluk hakkında temel sorular sormaktadır... Bu sorular arasında şu var: Masonluk nereden kaynaklanır? Sirius yıldızı Dünyamızdan daha eski olduğundan, Masonluk orada Dünya'mızda başladığından çok daha önceden beri var olabilir. Bu da Sirius üstünde insan yaşamı olduğunu ima eder... Güneş sistemimiz üç ana kaynaktan enerji alır. Güneş sistemimizi süpürüp geçen devresel üç büyük enerji dalgası mevcuttur, bunların biri Sirius'tan gelir.
>
> Dünya üstündeki tüm insan tekâmülünün ona öğreteceklerini öğrendikten sonra insana yedi gelişme yolu açıktır. Biri Sirius'a gi-

den yoldur. Oraya mükemmelleşmiş bir insan varlığı şuuruyla varır. Bundan çıkarılması gereken, Sirius üstünde Dünya'daki temel insan hayatını da içeren bir yaşam türünün olduğudur. Buna Masonluk da dahildir ve orada, zaten çoktan orada mevcut olan büyük ruhsal kardeşliği bulur. Dolayısıyla Sirius üstündeki yaşam, insanlığın çoğunluğunun kaderidir, eğer masonlarsa, mason olarak devam ederler... Masonluk geçmişte muhteşem olduğu gibi, Spekülâtif olandan Ruhsal Masonluğa doğru hareket ederken önünde çok daha muhteşem ve yararlı bir gelecek uzanmaktadır. Bu kaçınılmaz değişim, daha şimdiden sönük de olsa görülebilmektedir. Operatif olandan Spekülâtif Masonluğa doğru geçişten çok daha önemli olacaktır. Masonik Araştırma gayretlerini bu amaca yöneltmelidir.

Bunu Alice Bailey mi yazmış bilmiyorum. Ama şunu kesinlikle o yazmış:

Akılda tutulması gereken büyük gerçek, güneş sistemlerinin ya da gezegenlerin inisiyasyonlarının, Sirius'taki daha büyük Locaya kabul için hazırlık inisiyasyonlarından başka bir şey olmadıklarıdır... Güneş sisteminin ilk dört inisiyasyonu, ilk kozmik inisiyasyon öncesindeki dört "Eşik inisiyasyonu"na denk gelmektedir. Beşinci inisiyasyon ilk kozmik inisiyasyona denk gelir, Masonluktaki "çırak"lıktır: bir Üstat, Sirius Locasının "çırağıdır". Altıncı inisiyasyon Masonluğun ikinci derecesine benzer, yedinci inisiyasyon ise Usta'yı Sirius'taki Biraderliğin bir Üstat Masonu hâline getirir.

Dolayısıyla bir Üstat, yedinci gezegensel inisiyasyonu, beşinci güneşsel inisiyasyonu ve ilk Siriusyen ya da kozmik inisiyasyonu almış biridir.[2]

Alice Bailey hayli açık bir şekilde şöyle demiş: "...Sirius güneşi sırlarında, kozmik tekâmülümüzün ve dolayısıyla güneş sistemimizin tekâmülünün gizli gerçekleri yatar."[3] Bu benim kitabımın açılış cümlesi olabilirdi! Ve bu bilgiler Bayan Bailey'ye trans hâlinde iken ürettiği garip bir "otomatik yazı" yoluyla gelmektedir. Ve ben bunu ancak Hinduların "bilgi yolu" dedikleri yolda uzun uzadıya yol aldıktan sonra öğrendim; Bayan Bailey ise bir tür kestirme yol kullanmışa benziyor.

Bu bilgilerin ışığında, belki de dünya çapındaki Masonluğun liderlerinden birinin araştırmalarıma gösterdiği ilgi kolayca anlaşılabilir. Doğru olup olmadığı önemli değil, mesele doğru olduğunun iddia edilmesidir: Mistik masonların bulgularıma doğal olarak ilgi gösterecekleri anlamına gelir. Komik olan, ben kitabımı yazarken bunların hepsinin basılı olması ve benim bunlar hakkında hiçbir şey bilmiyor olmam. Hâlâ fazla şey bilmiyorum ama en azından sözünü etmem gerektiğini düşündüm.

Notlar

1. Samson, Edward, *The Immortal Tooth*, Londra, 1939, s. 188-89. Samson üç kez diş çıkarma vakalarının nadirliğine dikkati çekiyor; bu büyük muammalardan biri ve diş hekimleri bu meydana geldiğinde neler olduğunu anlamak için üstünde çalışmak üzere modern bir örnek arıyorlar. Atam açısından bakarsak, onun ikinci kez çıkan ve dökülen dişlerinin tamamının yerinde üçüncü kez diş çıkardığını tekrar vurgulayayım; bu, "süt dişleri"nden kalanların öne gelmesi ya da tümör vb. gibi bir olay değildi. Keşke yaşıyor olsaydı da röntgeni çekilip, uygun biçimde incelenebilseydi!
2. Bailey, Alice A., *Initation, Human and Solar*, Lucis Pub. Co., New York, s. 17-18.
3. a.g.e., s. 168.

KAYNAKÇA

Aitken, Robert G. *The Binary Stars*, Dover Publications, New York, 1964.

Allen, C. W. *Astrophysical Quantities*, 3. baskı, Athlone Press, Londra, 1973.

Allen, Herbert J., çeviri ve yorumlar, 'Ssuma Chtien's Historical Records', *Journal of the Royal Asiatic Society* dergisi, Londra, Nisan 1894-Temmuz 1895.

Allen, Richard Hinckley. *Star Names, Their Lore and Meaning* (eski adı: Star-Names and Their Meanings), Dover Publications, New York, 1963.

Anscombe, G. E. M., Çev. Bkz. Proclus.

Apollonius of Rhodes (Apollonius Rhodius). *The Voyage of Argo* (*Argonautica*), Penguin Books, Londra, 1969, çeviren E. V. Rieu.

Apuleius (Lucius Apuleius of Madaura). *The Metamorphosis or Golden Ass and Philosophical Works*, çeviren Thomas Taylor, Londra, 1822. "The God of Socrates" ve Eflatun hakkında üç makale içermektedir. *The Works of Apuleius comprising the Metamorphoses, or Golden Ass, The God of Socrates, The Florida, and His Defence, or a Discourse on Magic*, çev. anonim, Bohn's Classical Library, Londra, 1878.

Aratus (Aratos) of Soli. *Phaenomena*, çeviren G. R. Mair, Cilt. No. 129, *Callimachus Hymns and Epigrams, Lycophron, Aratus*, Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra, ve Harvard University Press, America, 1969.

Armstrong, A. H., ed. *The Cambridge History of Later Greek & Early Mediaeval Philosophy*, Cambridge University Press, 1970.

Asher, D. J. and Clube, S. V. M. 'An Extraterrestrial Influence during the Current Glacial-Interglacial', *Quarterly Journal of The Royal Astronomical Society* dergisi, Cilt 34, No. 4, Aralık 1993.

Asimov, Isaac. *The Universe*, Allen Lane, the Penguin Press, Londra, 1967.

Asimov, Isaac, and Dole, Stephen H. *Planets for Man*, Methuen, Londra, 1964.

Aubrey, John. *Brief Lives*, ed. Oliver Lawson Dick, Penguin, Londra, 1972.

Babbitt, Frank Cole, çeviri. Bkz. Plutarch.

Bailey, Alice A. *Initiation, Human and Solar*, Lucis Publishing Company New York, ve Lucis Press, İngiltere, tarih verilmemiş.

Baize, Dr P. *Le Compagnon de Sirius*, Bull. de la Societe Astronomique France, 1931, 383-4.

Barbera, Andre. *The Euclidean Division of the Canon. Greek and Latin Sources*, University of Nebraska Press, ABD, 1991.

Bauval, Robert, and Gilbert, Adrian. *The Orion Mystery*, Heinemann, Londra, 1994.

Beer, A., Ho Ping-Yu, Lu Gwei-Djen, Needham, J., Pulleyblank, E. G., ve Thompson, G. I. "An 8th-Century Meridian Line: I-Hsing's Chain of Gnomons and the Pre-History of the Metric System", *Vistas in Astronomy*, Pergamon Press, Oxford, etc., Cilt 4, 1964.

Benardete, Seth. *Herodotean Inquiries*, Martinus Nijhoff, The Hague, 1969.

Benest, Daniel ve Duvent, J. L. "Is Sirius a Triple Star?", *Astronomy and Astrophysics*, Cilt 299, 1995.

Berossus (Berossos, Berosus, etc.). *The Chaldaean History (The Babylonian History)*, Yunanca ve İngilizce olarak günümüze ulaşmış parçalar için Cory'nin *Ancient Fragments*, bkz. Cory; İngilizce olarak günümüze ulaşmış parçalar bu kitabın Ek 3'ünde yer almaktadır.

Berry, Adrian. *The Next Ten Thousand Years*, Jonathan Cape, Londra, 1974.

Bibby, Geoffrey, *Looking for Dilmun*, Collins, Londra, 1970.

Bodde, Derk. "Myths of Ancient China", in Samuel Noah Kramer, ed., *Mythologies of the Ancient World*, Anchor Books, New York, 1961.

Bonwick, James. *Pyramid Facts and Fancies*, Kegan Paul, Londra, 1877.

Booker, Christopher. *The Neophiliacs*, Fontana/Collins, Londra, 1970.

Bowra, C. M., çeviri. Bkz. Pindar.

Bracewell, Dr R. N. "Radio Signals from Other Planets", "Life in the Galaxy", "Communications from Superior Galactic Communities"; in *Interstellar Communication*; bkz. Cameron, Dr A. G. W.

Budge, bkz. Wallis Budge.

Burney, Charles, ve Lang, David Marshall. *The Peoples of the Hills, Ancient Ararat and Caucasus*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1971.

Burkill, H. M. *The Useful Plants of West Tropical Africa*, 2. baskı, Cilt 2, Royal Botanic Gardens, Kew, İngiltere, 1994.

Burkill, I. H., *Dictionary of Economic Products of the Malay Peninsula*, 2 cilt, Londra, 1935.

Burrow, Thomas, *The Sanskrit Language*, Faber ve Faber, Londra, 1955.

Callimachus. *Hymns*, çeviren A. W. Mair, *Callimachus Hymns ve Epigrams, Lycophron, Aratus*, Cilt No. 129, Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra, Harvard University Press, ABD,1969.

Calvin, Dr Melvin. "Chemical Evolution", in *Interstellar Communication*; bkz. Cameron, Dr A. G. W.

Cameron, Dr A. G. W., ed. ve katkıda bulunan. *Interstellar Communications*, W. A. Benjamin, New York, 1963. "The History of Our Galaxy", "The Origin of the Solar System", "The Early Development of the Earth", "Stellar Life Zones", "Future Research on Interstellar Communication".

Caton, Dr "Delphi", "Delos", *Aegean Civilizations*; bkz. Lunn, Sir Henry.

Chaldaean Oracles. Bkz. Mead, G. R. S.

Ayrıca: *The Chaldaick Oracles of Zoroaster ve His Followers* (Pletho ve Psellus'un açıklamalarıyla), Thomas Stanley, Londra, 1661.

Ayrıca: "Chaldaean Oracles", etc., *Collectanea*,Thomas Taylor, Londra, 1806.

Chang Ping-leung. "A Study of the Flood Myth of the Yao People: a Comparative Approach", *Essays in Commemoration of the Golden Jubilee of the Fung Ping Shan Library* (1932-1982), Hong Kong, 1982.

Chatley, Herbert. "The Sixty-Year ve Other Cycles", *China Journal*, Cilt XX, No. 3, Mart 1934.

"The True Era of the Chinese Sixty-Year Cycle", *T'oung Pao*, Leiden, Cilt XXXIV, Kısım 1-2.

Clarke, Arthur C. *The Coming of the Space Age* (ed.), Gollancz, Londra, 1967.

Profiles of the Future, Pan Books, Londra, 1962.

The Promise of Space, Hodder ve Stoughton, Londra, 1968.

Report on Planet Three and Other Speculations, Corgi Books, Londra, 1973.

Voices from the Sky, Previews of the Coming Space Age, Gollancz, Londra, 1966.

Condon, Dr Edward. *Scientific Study of Unidentified Flying Objects* (Walter Sullivan'ın önsözü ile), Bantam Books, New York, 1968.

Copernicus, Nicolaus. "On the Revolutions of the Heavenly Spheres", çeviren C. G. Wallis, *Ptolemy, Copernicus, Kepler*, Cilt 16, *Great Books of the Western World* dizisi, yayınlayan Encyclopaedia Britannica, Chicago, Londra, Toronto, 1952.

Cook, Arthur Bernard, *Zeus: A Study in Ancient Religion*, Cambridge University Press, 5 cilt, 1914-1940.

Cory, I. P. *The Ancient Fragments*, Londra, 1828 (ilk baskı). Bkz. ayrıca Berossus; bkz. Ek 3. Londra'da, 1832 ve 1876'da iki baskı daha yapılmıştır. Üç baskı da içerik olarak birbirinden farklıdır.

Cramp, Leonard G. *A Piece for a Jigsaw*, Somerton Publishing Company, Ltd., Newport Road, Cowes, Isle of Wight, İngiltere, 1967.

Crocker, Dr Richard L., ve Kilmer, Dr Anne. *The Times*'a Mektup. Londra, 15 Nisan 1974. *The Times*, 7 Mart 1974'te keşifleri hakkında bir makale yayınlandı.

Crombie, A. C. *Augustine to Galileo*, 2 cilt, Penguin Books, Londra, 1959.

Daily Telegraph, Londra: 3 Temmuz 1990: "Legend Lives on as Surveys Find Dugong Is Flourishing".
28 Ocak 1991: " 'Mermaid' Beast Faces Extinction in Dead Sea of Oil'.

Daniken. Bkz. von Daniken.

Daremberg, Charles Victor, ve Saglio, Edmond, *Dictionnaire des Antiquities Grecques et Romaines*, Librairie Hachette, Paris, 9 cilt, 1873-1919.

Dechend. Bkz. von Dechend.

Demarest, Kenneth. "The Winged Power", *Consciousness and Reality*; bkz. Young, Arthur M.

Dieterlen, Germaine. Bkz. Griaule, Marcel.

Diodorus Siculus. *The Library of History*, Loeb Classical Library, Harvard University Press.

Diogenes Laertius. *Lives of Eminent Philosophers*, çeviren R. D. Hicks, 2 cilt, cilt No. 184, 185, Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra, ve Harvard University Press, 1966.

Dittrich, E. "Woher das Epitheton 'rot' fur Sirius stammt" ("Where the Epithet "Red" for Sirius Originated"), *Astronomische Nachrichten*, Number 5542, 1927.

Dodds, E. R., çeviri. Bkz. Proclus.

Drake, Dr Frank D. *Intelligent Life in Space*, Macmillan, New York, ve Londra, 1962.
"How Can We Detect Radio Transmissions from Distant Planetary Systems?" ve "Project Ozma", *Interstellar Communication*; bkz. Cameron, A. G. W.

Drar, Mohammed, ve Tackholm, Vivi. "Flora of Egypt", Cilt III, *Bulletin of the Faculty of Science*, No. 30, Cairo University Faculty of Science, Cairo University Press, 1954. Burkill, I.'e ait referanslar içeriyor.

Dudley, D. R., ed. Bkz. *Penguin Companion to Literature.*
Dufeu, A. *Decouverte de l'Age et de la Veritable Destination des Quatre Pyramides de Gizeh, Principalement de la Grande Pyramide,* Paris, 1873.
Dyson, Verne. *Forgotten Tales of Ancient China,* Shanghai, 1927.

Eddington, Sir Arthur. *New Pathways in Science. Messenger Lectures 1934,* Cambridge University Press, 1935.
Edward, I. E. S. *The Pyramids of Egypt,* gözden geçirilmiş baskı, Viking, Londra, 1986.
Emery, Dr Walter Bryan. *Archaic Egypt,* Penguin Books, Londra, 1972.
Encyclopaedia of Mythology; bkz. Larousse.
Epic of Gilgamesh. çeviren Alexander Heidel, *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels,* University of Chicago Press, 1970. çeviri. Kramer, S. N. (Sümerce parçalar) ve Speiser, E. A. (Akkadca/Babilce ana metin), *Ancient Near Eastern Texts* (1955); bkz. Pritchard. Ayrıca çeviren Grayson, A. K., merhum Dr Speiser'in halefi, Ek Cilt (1969); bkz. Pritchard.
Yukarıdakiler Gılgamış Destanı'nın akademik İngilizce tercümelerinin tüm listesidir ancak hepsi de eskidir.
Bkz. ayrıca Temple, Robert K. G. (Tercümem 1991'e dek tüm malzemeleri ve Elamit parçalarını da içermektedir.)
Epictetus. Bkz. Simplicius.
Eriugena, Iohannis Scottus. *Periphyseon (De Divisione Naturae),* Kitap I, ed. ve çeviren L. P. Sheldon-Williams, ile Ludwig Beiler, The Dublin Institute for Advanced Studies, Dublin, 1968.
Eiselen, Frederick Carl. *Sidon: A Study in Oriental History,* Columbia University Press, New York, 1907. Kitabın tamamı, bir kehanet merkezi olduğunu önerdiğim Sidon şehrinin tarihi ve kültürü hakkındadır.
Euclid. Bkz. Proclus.
Eunapius (of Sardis). *Lives of the Philosophers ve Sophists,* çeviren Wright, Wilmer Cave. Cilt No. 134, *Philostratus ve Eunapius,* The Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra, Harvard University Press, 1961.

Fage, J. D. *A History of West Africa, An Introductory Survey,* Cambridge University Press, 1969.
Fairservis, Walter A., Jr. *The Ancient Kingdoms of the Nile,* Mentor Books, New York, 1962.
Findlay, J. N. *Plato: the Written and Unwritten Doctrines,* Routledge ve Kegan Paul, Londra, 1974.

Forde, Daryll, ed. *African Worlds*, Oxford University Press, 1954. ("Arche" kelimesinin "ark" yerine "yay" olarak yanlış tercüme edildiği, Dogonlarla ilgili bölümü içermektedir. Griaule ve Dieterlen tarafından yazılmıştır.)

Frankfort, Henri. *Ancient Egyptian Religion*, Harper Torchbooks, New York, 1961.
Cylinder Seals, 1939.
Stratified Cylinder Seals from the Diyala Region, Volume 72, University of Chicago Oriental Institute Publications, 1955.

Galpin, Canon Francis W. *Music of the Sumerians, Babylonians, and Assyrians*, Cambridge University Press, 1937.
(Bkz. ayrıca *The Times*, Londra, 14 Mart 1974, Canon Galpin'in oğlu Brian Galpin'in aynı konulu mektubundan.)

Gardner, P. Bkz. Imhooff-Blumer.

Garstang, John. *The Syrian Goddess* çeviren Professor Herbert A. *Strong of De Dea Syria*, Lucian, ed. Garstang'ın notları ve önsözüyle, Londra, 1913.

Gaster, Theodor H. Thespis; *Ritual, Myth ve Drama in the Ancient Near East*, Harper & Row, New York, 1966 (Harper Torchbook).

Gilgamesh, Epic of Bkz. *Epic of Gilgamesh.*

Goodwin, William W., çeviri. Bkz. Plutarch.

Gordon, Cyrus. "Beltwrestling", *Journal of Near Eastern Studies*, Cilt 7.
The Common Background of Greek and Hebrew Civilizations, (önceki başlığı *Before the Bible*), W. W. Norton & Company, New York 1965.
Forgotten Scripts, Penguin Books, Londra, 1971.

Gottschalk, H. B. *Heraclides of Pontus*, Oxford University Press, 1980.

Gow, The Rev. Dr J. "Oracles"in *Aegean Civilizations*; bkz. Lunn, Sir Henry.

Grant, Frederick C. *Hellenistic Religions*, Library of Liberal Arts, BobbsMerrill, New York, 1953. Bu önemli kitap, kaynak kitaplardan tercümeleri içermektedir. Proclus'tan dört ilâhî, Dodona'dan kehanet metinleri, Mısırca metinler vb. de bu kitapta bulunabilir.

Graves, Robert, *The Crane Bag and other Disputed Subjects*, Cassell, Londra, 1970.
The Greek Myths, 2 cilt, Penguin Books, Londra, 1969-71.
The White Goddess, Vintage Books, New York, tarihsiz. İlk olarak 1948'de yayınlandı.

Grayson, A. K. Bkz. *Epic of Gilgamesh.*

Greenhill, Sir George. "Astronomy and Navigation in the Odyssey", *Aegean Civilizations*; bkz. Lunn, Sir Henry.

Griaule, Marcel, ve Dieterlen, Germaine. *Le Renard pale*, Cilt I, Fasikül 1; Institut d'Ethnologie, Musee de l'Homme Palais de Chaillot, Place du Trocadero, Paris 16e (75016 Paris), 1965. 544 sayfa.

"Le Harpe-Luth des Dogons", *Journal de la Societe des Africainistes*, Cilt 20, Fasikül 2, 1950, s. 206-227.

"Un Systeme Soudanais de Sirius", *Journal de la Societe des Africainistes*. Cilt XX, Fasikül 2, 1950, s. 273-94. Bu makaleyi, bu kitabın Ek 1'inde şekillerle birlikte bulabilirsiniz..

Griffith, F. *Stories of the High Priests of Memphis*, Oxford, 1900.

de Groot, J. J. M. *The Religious System of China*, Taipei baskısı, 1976, Cilt V.

Gurney, O. R. *The Hittites*, Penguin Books, Londra, 1966.

Guthrie, W. K. C. *The Greeks and Their Gods*, Beacon Press, Boston, 1961.

Hallet, Jean-Pierre. *Pygmy Kitabu*, Random House, New York, 1973.

Hardie, Colin, çeviri. Bkz. Kepler.

Harrell, James M. "The Spinx Controversy: another Look at the Geological Evidence", *KMT*, Cilt 5 No. 2, Yaz 1994.

Harris, Rendel. "Apollo at the Back of the North Wind", *The Journal of Hellenic Studies*, Londra, Cilt XLV, 1925.

Hawkins, Gerald. *Beyond Stonehenge*, Harper & Row, New York, 1973. Bilhassa ilginç olan kısım Nazca düzlüğünde çizili olan nadir örümcek türü ile ilgili: s. 143-5.

Hebert-Stevens, Francois; Jahan, Raoul; ve Rambach, Pierre. *Expedition Tortoise*, Thames ve Hudson, Londra, 1957.

Heidel, Alexander. Bkz. *Epic of Gilgamesh*.

The Babylonian Genesis, University of Chicago Press, 1965.

Henrard, J. *Monograph of the Genus Digitaria*, University of Leiden Press, Leiden, 1950.

Hermes. (*Hermetica. Hermetic Writings*, etc.) *Thrice-Greatest Hermes*, ed., çeviri ve yorumlar G. R. S. Mead, 3 cilt, John Watkins, Londra, 1964. İngilizce dilinde günümüze dek gelebilen tüm Hermetik yazı ve parçaları içermektedir. Kullanılan "Trimejistik" kelimesi yazıları tarif etmek içindir.

Herodotus (Herodotos). *The Histories*, çeviren Aubrey de Selincourt, Penguin Books, Londra, 1971.

Çeviri A. D. Godley, Loeb Classical Library, Harvard University Press, 4 cilt, 1960.

Hesiod. *Theogony and Works and Days*, çeviren Dorothea Wender, *Hesiod and Theognis*, Penguin Books, Londra, 1973.
The Theogony, çeviri Hugh Evelyn-White, Loeb Classical Library, Harvard University Press.
Hicks, R. D. Bkz. Diogenes Laertius.
Higgins, Godfrey. *The Celtic Druids*, Londra, 1827.
The Anacalypsis, 2 cilt, Macy-Masius, New York, 1927.
Holmes, Captain David C. *The Search for Life on Other Worlds*, Bantam Books, New York, 1966.
Hopkins, L. C. "Dragon and Alligator: Being Notes on Some Ancient Inscribed Bone Carvings", *Journal of the Royal Asiatic Society*, Temmuz 1913.
"The Dragon Terrestrial and the Dragon Celestial. Part II: The Dragon Celestial", *Journal of the Royal Asiatic Society*, Ocak 1932.
Horst. Bkz. van der Horst.
Homer. *The Iliad* ve *The Odyssey*, çok baskı var, istediğinizi seçin.
Homeric Hymns, çeviren Andrew Lang, Londra, 1899.
Huang, Su-Shu. "Occurrence of Life in the Universe", "The Problem of Life in the Universe and the Mode of Star Formation", "Life-Supporting Regions in the Vicinity of Binary Systems", "The Sizes of Habitable Planets", "Problem of Transmission in Interstellar Communication", hepsi Interstellar Communication'da; bkz. Cameron, A. G. W.
Hume, David. *The History of England*, 5 cilt, Porter ve Coates, Philadelphia, tarih verilmemiş (19. yy.)
Hurry, Jamieson B. *Imhotep, The Vizier ve Physician of King Zoser and Afterwards the Egyptian God of Medicine*, Oxford University Press, 1926.
Hutchinson, R. W. *Prehistoric Crete*, Penguin Books, Londra, 1968.
Helbig, Wolfgang. *Wandgemalde der vom Vesuv Verschutteten Stadte* (Wall-Paintings of the Cities Buried by the Eruption of Vesuvius), Leipzig, 1868.

Ideler, Christian Ludwig. *Untersuchungen uber den Ursprung und die Bedeutung der Sterunamen*, Berlin, 1809.
Imhooff-Blumer, Friedrich, ve Gardner, P. *A Numismatic Commentary on Pausanius*, 1887.
Imhotep. Bkz. Hurry, J. B.

Jacobsen, Thorkild. *Toward the Image of Tammuz and Other Essays*, Harvard University Press, 1970.

Jahan, Raoul. Bkz. Hebert-Stevens, Francois.
Josephus (Flavius Josephus). *The Works of Flavius Josephus*, çeviren William Whiston, Londra, 1856.
Julian (Julian the Apostate, Julian the Emperor). 3 cilt, çeviren Wilmer Cave Wright, cilt 13, 29, ve 157, Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra, Harvard University Press.
Jung, Carl Gustav. *Flying Saucers, A Modern Myth of Things Seen in the Skies*, Harcourt Brace, New York, 1959.

Kawerau, Georg, ve Rehm, Albert. *Das Delphinion in Milet*, 1899. (Milet üstüne arkeolojik çalışmalar.)
Kepler, Johannes. *Kepler's Conversation with Galileo's Sidereal Messenger* çeviren Edward Rosen, No. 5, Sources of Science Dizisi, Johnson Reprint Corp., Londra ve New York, 1965.
Kepler's Dream (Somnium) çeviren John Lear ve P. F. Kirkwood, University of California Press, Berkeley ve Los Angeles, 1965.
Epitome of Copernican Astronomy (Bölüm 4 ve 5) ve *Harmonies of the World* (Bölüm 5) çeviren C. G. Wallis, Cilt 16, *Ptolemy, Copernicus, Kepler*, "Great Books of the Western World" dizisi, yayıncı Encyclopaedia Britannica Inc., Chicago, Londra, Toronto, 1952.
Six-Cornered Snowflake, çeviren Colin Hardie ve Lancelot Law Whyte, Oxford University Press, 1966.
Kepler's Somnium, çeviri ve yorumlar, Edward Rosen, University of Wisconsin Press, 1967.
Kerenyi, Carl. *The Gods of the Greeks*, Penguin Books, Londra, 1958.
Khazwini, Al. (13. yy. Arap gökbilimci). Bkz. Ideler.
Kilmer, Anne, Crocker, Richard, ve Brown, Robert. *Sounds from Silence. Recent Discoveries in Ancient Near Eastern Music*, Bit Enki Publications ve Records, California (BTNK 101) c. 1976 (Plak albümü ve kitapçık). (bkz. ayrıca Crocker, Dr Richard L.)
Kirkwood, P. F. Bkz. Kepler.
Klibansky, R. Bkz. Proclus.
Koestler, Arthur. *The Sleepwalkers*, Penguin Books, Londra, 1964.
Kramer, Samuel Noah. Bkz. Pritchard, James.
History Begins at Sumer, Doubleday Anchor Books, New York, 1959.
Mythologies of the Ancient World, ed. . "Mythology of Sumer ve Akkad", Doubleday Anchor Books, New York, 1961.
Sumerian Mythology, Harper Torchbooks, New York, 1961.
The Sumerians, University of Chicago Press, 1963.

Labowsky, L. Bkz. Proclus.
Lang, Andrew, çeviri. Bkz. Homeric Hymns.
Lang, David Marshall. Bkz. Burney, Charles.
Lang, Kenneth R. *Astrophysical Data: Planets and Stars*, Springer-Verlag, New York et al., 1992.
Larousse Encyclopaedia of Mythology, Paul Hamlyn, Londra, 1965.
Laude, Jean. *African Art of the Dogon*, Brooklyn Museum ve Viking Press, New York, 1973.
Lauterborn, Dr D. *Mass Loss ve Evolution in Close Binaries*, Copenhagen University, 1970. Bkz. s. 190-4.
Layard, Austen H. *Discoveries in the Ruins of Nineveh and Babylon* (İkinci keşif gezisi), Londra, 1853.
Lear, John. Bkz. Kepler.
Legge, James. *The Yi King*, Oxford, 1882.
Lessing, Doris. *Shikasta*, Jonathan Cape, Londra, 1979.
The Sirian Experiments, Jonathan Cape, Londra, 1981.
Levi, Peter, S. J., çeviri. Bkz. Pausanius.
Lindenblad, Dr Irving. *Account: Sky and Telescope*, June 1973, s. 354.
"Relative Photographic Positions and Magnitude Difference of the Components of Sirius", *Astronomical Journal*, 75, No. 7 (Eylül 1970), s. 841-8.
"Multiplicity of the Sirius System", *Astronomical Journal*, 78, No. 2 (Mart 1973), s. 205-7.
Lockyer, Sir Norman. *The Dawn of Astronomy*, Londra, 1894.
Lucian, *De Dea Syria*; bkz. Garstang.
Lunn, Sir Henry. *Aegean Civilizations*, ed., Londra, 1928.

McCrea, W. H. Query, *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*, 13, 506 (1972), s. 517. *Journal of the British Astronomical Association* dergisi editörüne mektup, 84, 1 (1973), s. 63.
MacGowan, Roger A. ve Ordway, Frederick I., III. *Intelligence in the Universe*, Prentice-Hall Inc. New Jersey, 1966.
Macrobius. *Commentary on the Dream of Scipio*, çeviren William Harris Stahl, Columbia University Press, 1952.
The Saturnalia, çeviren Percival Vaughan Davies, Columbia University Press, 1969.
Macrobius, or Philosophy, Science ve Letters in the Year 400, by Thomas Whittaker, Cambridge University Press, 1923.
Macrobius and Numenius, Herman de Ley, Collection Latomus, Societe d'Etudes Latines de Bruxelles, Brussels, 1972.

Marinus. *Life of Proclus;* bkz. Proclus.
Marshack, Alexander. *The Roots of Civilization.* Weidenfeld ve Nicolson, Londra, 1972.
Mathers, S. L. MacGregor. *Kabbala Denudata. The Kabbalah Unveiled,* şu Zohar kitaplarını sırasıyla içermektedir: 1. The Book of Concealed Mystery 2. The Greater Holy Assembly 3. The Lesser Holy Assembly, Kegan Paul, Londra, 1926.
Matz, F. "Minoan Civilization: Maturity ve Zenith", *Cambridge Ancient History,* Cambridge University Press, fasikül olarak yayınlandı, 1964.
Mau, August. *Pompeii, Its Life and Art,* çeviren F. W. Kelsey, 1899. Revised 1902.
Mead, G. R. S. Bkz. Hermes.
The Chaldaean Oracles, Cilt VIII, Echoes from the Gnosis dizisi, Theosophical Publishing Co., Londra ve Benares, 1908.
Did Jesus Live 100 Bc?, Londra ve Benares, 1903.
Meissner, O. "Uber die antiken Sternfarbenschatzungen", *Astronomische Nachrichten,* Number 5542, 1927, s. 392-6.
Meyrowitz, Eva. *The Sacred State of the Akan,* Faber, Londra, 1951.
Akan Traditions of Origin, Faber, Londra, 1952.
The Akan of Ghana, Their Ancient Beliefs (eski başlığı, *The Akan Cosmological Drama*), Faber, Londra, 1958.
The Divine Kingship in Ghana and Ancient Egypt (eski başlığı, *The Akan of Ghana, the Akan Divine Kingship and Its Prototype in Ancient Egypt*), Faber, Londra, 1960.
Monier-Williams, Sir Monier. *A Sanskrit-English Dictionary,* Oxford University Press, 1951. (İlk baskı 1899.)
Morrow, Dr Glenn. Bkz. Proclus.
Moscati, Sabatino. *Ancient Semitic Civilizations,* Elek Books, Londra, 1957.
Muller, Max. *Lectures on the Science of Language,* Second Series, Londra, 1864.
Muses, Dr Charles. Bkz. Young, Arthur M.
Needham, James. *Science and Civilisation in China,* Cilt I, 1954; Cilt II, 1956; Cilt III, 1959, hepsi de Cambridge yayınıdır.
Neugebauer, Otto. *The Exact Sciences in Antiquity,* Dover Publications, New York, 2. baskı, 1969.
ve Parker, Richard. *Egyptian Astronomical Texts,* Brown University Press, 196~7. (Aralıklarla basıldı, 1967'de tamamlandı.)

Oliver, Dr B. M., "Proximity of Galactic Civilizations", *Icarus*, 25, 36-7, 1975.

Olympiodorus (Yeni Eflâtuncu). *Scholia to Plato's Gorgias* çeviren Thomas Taylor, çevirinin ekindeki dipnot. Apuleius'un "On the Natural Philosophy of Plato" adlı denemesi, Taylor'un *Apuleius* cildi (1822), s.333; bkz. Apuleius.
Ayrıca, çeviren Taylor, Olympiodorus'un *Scholia* adlı eseri. Ocellus'un, *Taurus, Firmicus and Select Theorems of Proclus* adlı eserinde s. 82'de bulunabilir, çeviren Thomas Taylor, Londra, 1831.

O'Neill, W. Bkz. Proclus.

Ordway, Frederick I., III. Bkz. MacGowan, Roger A.

Osthoff, H. "Zur Farbe des Sirius im Altertum", *Astronomische Nachrichten*, Sayı 5495, 1927, s. 444.

Parke, H. W. *Greek Oracles*, Hutchinson, Londra, 1967.
The Oracles of Zeus, Blackwell, Oxford, 1967.

Parker, Richard. Bkz. Neugebauer, Otto.

Pausanius. *Guide to Greece*, çeviren Peter Levi, S. J., 2 cilt, Penguin Books, 1971.
Bkz. ayrıca Imhooff-Blumer.

Penguin Companion to Literature, The, Cilt 4: Classical and Byzantine, Oriental and African, ed. by D. R. Dudley ve D. M. Lang, Penguin, Londra, 1969.

Philip, J. A. *Pythagoras and Early Pythagoreanism*, University of Toronto Press, 1966.

Pindar. *The Odes of Pindar*, çeviren C. M. Bowra (Sir Maurice Bowra), Penguin Books, Londra, 1969.

Plato. *The Timaeus* çeviren B. Jowett, *The Dialogues of Plato*, Cilt 2, Random House, New York, 1937.
The Cratylus, Phaedo, Parmenides and Timaeus with Notes on the Cratylus, çeviren Thomas Taylor, Londra, 1793. (Bkz. özellikle s. 388, Taylor'un *Timaeus* diyaloğuna giriş .)
Plato the Man and His Work, A. E. Taylor, Meridian Books, New York, 1963.

Pliny the Elder. *Natural History*, çevirenler çeşitlidir, 11 cilt, Loeb Library dizisi, Heinemann, Londra, Harvard University Press.

Plutarch (Chaeronea'lı). "Isis ve Osiris", "The E at Delphi", "The Oracles at Delphi No Longer Given in Verse", ve "The Obsolescence of Oracles", hepsini çeviren Frank Cole Babbitt, Cilt 5 Plutarch's *Moralia*, Cilt No. 306, Loeb Library dizisi,Heinemann,

Londra, Harvard University Press, 1962.
"On the Face Appearing within the Orb of the Moon", "Against Colotes, the Disciple ve Favorite of Epicurus", "Platonic Questions", ve pseudo-Plutarch "Of the Names of Rivers ve Mountains, ve of Such Things as Are to Be Found Therein", çevirenler çeşitli ve hepsi de *Plutarch's Morals* adlı kitapta yer almaktadır, ed. William W. Goodwin, Little, Brown, ve Co., Boston, 1874.

Porphyry (Yeni Eflâtuncu). *Select Works of Porphyry*, çeviren Thomas Taylor, Londra, 1823.

Price, Derek de Solla, *Gears from the Greeks: The Antikythera Mechanism, A Calendar Computer from ca. 80 BC*, Science History Publications, Neale Watson Academic Publications Inc., New York, 1975. (İlk yayın, *Transactions of the American Philosophical Society*, Philadelphia, New Series, Cilt 64, Part 7, 1974.)

Prigogine, Ilya, ve Nicolis, Gregoire. *Exploring Complexity*, W. H. Freeman, New York, 1989.

Pritchard, James B., ed. *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, 2. baskı, Princeton University Press, 1955.

Proclus. *Commentary on the First Alcibiades of Plato*, çeviren W. O'Neill, The Hague, 1965.
Commentary on the First Book of Euclid's Elements, çeviren Professor Glenn Morrow, Princeton University Press, 1967.
Philosophical and Mathematical Commentaries of Proclus on the First Book of Euclid's Elements, çeviren Thomas Taylor, 2 cilt, Londra, 1792. Bu kitap, Marinus'un *Life of Proclus* adlı kitabıyla bağlantılıdır, çeviren Taylor, ve diğer malzemeler. (Marinus, Proclus'un öğrencisiydi ve ilk elden bilgileri yazmıştı.)
Commentary on the Parmenides of Plato, sadece son kitap, çeviren G. E. M. Anscombe ve L. Labowsky, *Plato Latinus*, Cilt III'te yayınlandı, Corpus Platonicum Medii Aevi series, ed. R. Klibansky, Warburg Institute, Londra, 1953.
Elements of Theology, ed. ve çeviren E. R. Dodds, Oxford University Press, 1963.
Commentaries on the Parmenides of Plato and the First Alcibiades of Plato; Thomas Taylor'un *The Works of Plato*'sunun 5. cildindeki notları, Londra, 1804. Aynısı Yeni Eflâtuncu Olympiodorus'un *Commentaries on the Phaedo, Gorgias, and Philebus of Plato* adlı eseri için de geçerlidir; bkz. Olympiodorus.
The Six Books of Proclus ... on the Theology of Plato, çeviren Thomas

Taylor, Londra, 1816. 2 cilt.
Commentaries of Proclus on the Timaeus of Plato, çeviren Thomas Taylor, 2 cilt, Londra, 1820.
Lost Writings of Proclus, çeviren Thomas Taylor, Londra, 1825.
Two Treatises of Proclus . . . of Ten Doubts concerning Providence . . . and . . . the Nature of Evil, çeviren Thomas Taylor, Londra, 1833.
The Philosophy of Proclus by L. J. Rosan, Cosmos Books, New York, 1949. Bu kitap ayrıca Marinus'un *Life of Proclus* adlı eserini de içermektedir.

(Pseudo-Plato). *The Epinomis*, çeviri. George Burges, Cilt VI, *The Works of Plato*, George Bell ve Sons/Bohn's Classical Library, Londra, 1891.

Ptolemy (Claudius Ptolemaeus). *The Almagest*, çeviren R. Catesby Taliaferro, *Ptolemy, Copernicus, Kepler*, Cilt 16, Great Books of the Western World dizisi, yayıncı Encyclopaedia Britannica, Chicago, Londra, Toronto, 1952.
The Geography, çeviri. ve ed. Edward Luther Stevenson, Dover, New York, 1991.
Tetrabiblos, çeviren J. M. Ashmand, Londra, tarihsiz (1920'ler).Loeb Library dizisinde bir başka çeviri de mevcuttur, Heinemann, Londra, Harvard University Press.

Quincey, J. H. "The Beacon-Siter in the Agamemnon", *The Journal of Hellenic Studies*, Londra, Cilt LXXXIII, 1963.

Rambach, Pierre. Bkz. Hebert-Stevens, Francois.

Rehm, Albert. Bkz. Kawerau, Georg.

Rodenwaldt, Gerhart. *Griechische Portrats aus dem Ausgang der Antike*, Sayı 76, "Programm zum Winckelmannsfeste der Archaeologischen Gesellschaft zu Berlin", Berlin, 1919.

Rosan, L. J. Bkz. Proclus.

Roscher, Wilhelm Heinrich. *Die Zahl 50 in Mythus, Kultus, Epos und Taktik der Hellener und Anderer Volker Besonders der Semiten*, Cilt 33, No. 5, *Abhandlungen der Philologisch-Historischen Klasse der Koengl. Saechsischen Gesellschaft der Wissenschaften*, Leipzig, 1917.
Neue Omphalos Studien, Leipzig, 1915.
Omphalos: eine Philologisch-Archaologische-volkskundliche Abhandlung uber die Vorstellungen der Griechen und Anderer Volker vom "Nabel der Erde", Leipzig, 1913.

(*Sachsische Akademie der Wissenschaften. Philologisch-historische Klasse.* Cilt 29, No. 9.)
Der Omphalosgedanke bei Verschiedenen Volkern, besonders den Semitischen, Leipzig, 1918. (*Sachsische Akademie der Wissenschaften. Philologisch-historische Klasse.* Cilt 70, No. 2)
Rosen, Edward. Bkz. Kepler.
Roux, Georges. *Ancient Iraq*, Penguin Books, Londra, 1966.

Sagan, Carl, *The Cosmic Connection*, Doubleday, New York, 1973.
ve Shklovskii, I. S. *Intelligent Life in the Universe*, Delta Books, New York, 1966.
Samson, Edward. *The Immortal Tooth*, Londra, 1939.
Santillana, Giorgio de. *The Origins of Scientific Thought*, Londra, 1961.
ve von Dechend, Hertha. *Hamlet's Mill*, Macmillan, Londra, 1969.
Sarton, George. *A History of Science. Ancient Science through the Golden Age of Greece*, Harvard University Press, 1959.
A History of Science, Volume 2: *Hellenistic Science and Culture in the Last Three Centuries B.C.*, Norton, New York, 1970.
Schatzman, E. "Les naines blanches", *L'Astronomie*, 1956, s. 364-9.
Schwaller de Lubicz, R. A. *Sacred Science: the King of Pharaonic Theocracy*, çeviren Andre ve Goldian Van den Broeck, Inner Traditions International, Rochester, Vermont, ABD, 1982.
Scully, Vincent. *The Earth, The Temple and the Gods*, Yale University Press, 1962.
Shinnie, Margaret. *Ancient African Kingdoms*, Edward Arnold, Londra, 1965.
Shklovskii, I. S. Bkz. Sagan, Carl.
"Is Communication Possible with Intelligent Beings on Other Planets?", *Interstellar Communication*; bkz. Cameron, A. G. W.
Siorvanes, Lucas. *Proclus: Neo-Platonic Philosophy and Science*, Edinburgh University Press, 1996.
Simplicius. (Yeni Eflâtuncu) *Commentary on Aristotle's Treatise "On the Soul"*.
Commentary on the Enchiridion of Epictetus, çeviren George Stanhope, *Epictetus His Morals with Simplicius His Comment* adıyla yayınlandı, çeviri. George Stanhope, Londra, 1694.
Smart, W. M. *Some Famous Stars*, Longmans Green, Londra, New York, 1950. Bölüm 3, "Sirius'un refakatçısı" ile ilgilidir.
Smith, R. C. "The Book of Job, ve Stellar Dynamics", *The Observatory*, Cilt 97, No. 1020, Ekim 1977.

Sozomen (Salaminius Hermias Sozomen). *Ecclesiastical History*, Bohns Ecclesiastical ve Theological Library, Londra, 18—(1878'den önce).
Speiser, E. A. Bkz. *Epic of Gilgamesh.*
Stahl, William Harris. Bkz. Macrobius.
"The Greek Heliocentric Theory ve Its Abandonment", *Transactions of the American Philological Association*, lxxvi (1945), s. 323-5.
Stanhope, George. Bkz. Simplicius.
Stanley, Thomas. *The Chaldaick Oracles*; bkz. *Chaldaean Oracles.*
The History of the Chaldaick Philosophy, Londra, 1662.
The History of Philosophy, 3 cilt, Londra, 1655-6 ve 1660.
Stapf, O. "Iburu ve Fundi, Two Cereals of Upper Guinea", *Bulletin of Miscellaneous Information*, Royal Botanic Gardens, Kew, Londra, No. 8, 1915.
Stecchini, Livio Catullo. *Secrets of the Great Pyramid*, Peter Tompkins (bu kitabın ekinin yazarı), Harper & Row, New York, 1971.
Stentzel, A. "Agyptische Zeugnisse fur die Farbe des Sirius im Altertum", *Astronomische Nachrichten*, No. 5542 (1927), s. 387-92.
Stephenson, D. G. "Extraterrestrial Cultures within the Solar System", *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*, Cilt 20, No. 4, Aralık 1979.
Stirling, William. *The Canon.* Garnstone Press, Londra, 1974.
Stubbings, Frank H. "The Rise of Mycenaean Civilization", "The Expansion of Mycenaean Civilization", "The Recession of Mycenaean Civilization", *the Cambridge Ancient History*, Cambridge University Press, 1964 ve 1965'te ayrı fasiküller hâlinde yayınlandı.
Strong, Professor Herbert A. Bkz. Garstang, John.
Sullivan, Walter. *We Are Not Alone*, Hodder ve Stoughton, Londra, 1965.
Swedenborg, Emanuel, *Arcana Coelestia or Heavenly Mysteries*, Londra, 1788. Cilt III, s. 81-3, 86, "Elli" sayısının Eski Ahit'teki sembolik kullanımının belki de en eski taramasını içermektedir.

Tackholm, Vivi. Bkz. Drar.
Tarn, W. W. *Hellenistic Civilization*, Meridian Books, New York, 1961.
"The Political Standing of Delos", *Journal of Hellenic Studies*, Londra, Cilt XLIV, 1924.
Taylor, A. E. Bkz. Plato.
Taylor, Thomas. Bkz. Proclus, bkz. Porphyry, bkz. Apuleius.
Temple, Robert K. G. "An Anatomical Verification of the Reading of a Term in Extispicy", *Journal of Cuneiform Studies*, Cilt 34, 1982.

Conversations with Eternity: Ancient Man's Attempts to Know the Future, Rider, Londra, 1984.
The Genius of China (ayrıca *China: Land of Discovery and Invention* adıyla yayınlanmıştır), Londra ve New York, 1986.
Gotter, Orakel und Visionen. Die Zukunitsschau Im Altertum und Heute [Gods, Oracles and Visions. Perception of the Future in Antiquity and Today], Umschau Verlag, Frankfurt, 1982.
He Who Saw Everything: A Verse Translation of the Epic of Gilgamesh, Rider, Londra, 1991.
"House of Lords Debate UFOs", *Second Look*, Cilt 1, No. 6, Nisan 1979.
ed., *The Illustrated Golden Bough* by Sir James George Frazer, Batsford, Londra, ve Simon ve Schuster, New York, 1996.
Introduction to The Dream of Scipio (Somnium Scipionis), *Studies in Hermetic Tradition*, Cilt 5, The Aquarian Press, Wellingborough, İngiltere, 1983.
"In Defense of the Sirius Mystery", *Fate*, Ekim sayısı, 1980.
Letter, *Nature*, Cilt 283, 17 Ocak 1980.
"No Easy Solution to the Sirius Mystery", *Ad Astra*, Londra, Issue 8, 1979.
"On the Sirius Mystery: An Open Letter to Carl Sagan", *Zetetic Scholar*, No. 8, Temmuz 1981.
Open to Suggestion, Aquarian Press, Wellingborough, İngiltere, 1989.
"Response to Appeal from W. H. McCrea Concerning Sirius", *The Observatory*, Nisan 1975, s. 52-4, Royal Greenwich Observatory, İngiltere.
Strange Things, Sphere Books, Londra, 1983.

Theophrastus (Lesbos'taki Eresos). *Enquiry into Plants*, çeviren A. F. Hort, 2 cilt, Loeb Library Dizisi, Heinemann, Londra ve Harvard University Press, 1916.

Thesiger, Wilfred. *The Marsh Arabs*, Penguin Books, Londra, 1967.

Thompson, D'Arcy Wentworth. *A Glossary of Greek Birds*, Oxford, 1896.

Tighe, Chris, "Scientists Tune into Teeth of Dolphins", *Daily Telegraph*, Londra, 28 Kasım 1989.

Times, The (Londra): "Science Report; Zoology: The Age of a Dugong", 1 Nisan 1976.

Tompkins, Peter. *Secrets of the Great Pyramid*, Harper & Row, New York, 1971. Livio Catullo Stecchini'nin Ek'i ile.

van der Horst, Pieter Willem. *Chaeremon,* E. J. Brill, Leiden, 1987.
von Daniken, Erich. *Chariots of the Gods?* Bantam Books, New York, 1970.
von Dechend, Hertha. Bkz. Santillana, Giorgio de.

Wallis, C. G.: Bkz. Copernicus; bkz. Kepler.
Wallis Budge, Sir E. A., çeviri. *The Book of the Dead,* Londra, 1928.
A Hieroglyphic Vocabulary to the Theban Recension of the Book of the Dead, Londra, 1911.
Egyptian Language, Londra, 1951.
Egyptian Magic, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1972.
The Gods of the Egyptians, 2 cilt, Londra, 1904.
An Egyptian Hieroglyphic Dictionary, Londra, 1920.
Osiris and the Egyptian Resurrection, 2 cilt, Londra, 1911.
Wellard, James. *Lost Worlds of Africa,* Hutchinson, Londra, 1967.
West, John Anthony. "Metaphysics by Design: Harmony ve Proportion in Ancient Egypt", *Second Look,* Cilt I, No. 8, June 1979.
Serpent in the Sky: The High Wisdom of Ancient Egypt, Wildwood House, Londra, 1979.
de Wet, J. M. J. "The Three Phases of Cereal Domestication", Chapman, G. P. ed., *Grass Evolution and Domestication,* Cambridge University Press, İngiltere, 1992.
Whittaker, Thomas. Bkz. Macrobius.
The Neo-platonists, Cambridge University Press, 1918.
Whyte, Lancelot Law. Bkz. Kepler.
Willoughby-Meade, G. *Chinese Ghouls and Goblins,* Londra, 1928.
Wilson, Robert Anton, *Cosmic Trigger,* Pocket Books, New York, 1977.

Xenocrates. *Life of Xenocrates,* Diogenes Laertius. Bkz. Diogenes Laertius.

Young, Arthur Middleton. *The Bell Notes: A Journey from Physics to Metaphysics,* Robert Briggs Associates, Mill Valley, California, 1979.
The Geometry of Meaning, Delacorte Press ve Robert Briggs Associates, San Francisco, 1976.
The Reflexive Universe. Evolution of Consciousness, Delacorte Press ve Robert Briggs Associates, San Francisco, 1976.
ve Muses, Dr Charles, eds. *Consciousness and Reality,* Outerbridge & Lazard, Inc., dağıtım E. P. Dutton, New York, 1972.

RESİM NOTLARI

Resim 1: Bu sıra dışı fotoğraf bilimsel gelişmeyi temsil ediyor. 1970'lere kadar, birkaç on yıl boyunca girişilen çabalara rağmen, küçük ak cüce yıldız Sirius B'nin mevcudiyetinin fotoğrafik kaydı elde edilemedi. Washington D.C.'deki Birleşik Devleler Donanma Gözlemevinden Dr. Irving W. Lindenblad en sonunda bu fotoğrafı mümkün kılan bir teknik geliştirdi. Lindenblad (1970, bkz. Kaynakça) şöyle diyor: "Sirius A ve B'nin geleneksel fotoğrafçılık yoluyla eşzamanlı olarak gözlenmesi, unsurlar arasındaki küçük ayrım ve büyük irilik farkları ve ayrıca çeşitli emülsiyon etkileri nedeniyle her zaman sorun çıkarmıştır." Sirius A, Sirius B'den muazzam ölçüde daha parlak olduğundan, çevresinde yörüngede olan daha küçük yıldızı gölgede bırakması kolaylıkla anlaşılmaktadır. Peki nasıl oldu da daha küçük olan yıldız resimlenebildi?

O zamanlar Kraliyet Greenwich Gözlemevinde olan Dr. Paul Murdin, Lindenblad'ın fotoğrafı hakkında açıklayıcı notlar vermişti, onları burada tekrarlamama da izin verdi:

> Sirius A'dan çıkan altı çıkıntı, teleskobun ön kısmında kullanılan altıgen yüzünden oluşmuş. Fotoğrafı bu şekilde çekmenin amacı, Sirius A'nın Sirius B'den 100 kez daha parlak olması ve bu yüzden ışığının Sirius B üstünde yayılma eğilimi gösterip onu görünmez kılmasıdır. Lindenblad teleskobunda altıgen mercek kullanarak (aslında altıgen bir maske ile yirmi altı inçlik yuvarlak mercek kullanılmıştır), yıldız görüntüsünü belirli yönlerde sıkıştırabildi; altıgenin yönünü öyle bir ayarladı ki Sirius B'nin görüntüsü, sıkıştırılan bölgelerden birine denk geldi ve böylece görünebildi... Lindenblad'ın sözünü ettiği tel kafes, Sirius A'nın küçük imgelerini parlak olanın her iki yanında oluşturmaktadır (B'nin de küçük im-

geleri vardır ama görünemeyecek kadar küçüktürler). Bunun nedeni, Sirius A'nın parlak görüntüsünün ("sıfır düzen" imgesi) çok büyük olduğundan Lindenblad'ın Sirius B'nin konumunu A'ya göre ölçememiş olmasıdır. Birinci ve ikinci düzen imgelerini oluşturmuş, B'yi onlara göre ölçmüş ve B'nin yerini A'nın sıfır düzen imgesine göre *hesaplayabilmişti*.

Bu hesaplamalar sayesinde Lindenblad altıgen düzeneğini, Sirius B'nin, Sirius'un ışığının bastırılmış, yani ışığın içeri doğru itildiği ve Sirius B'nin aradan görünebildiği bir bölgeye "gelecek" biçimde ayarlamıştı. Ama görünebilmesi için de Lindenblad'ın önce onu bulması gerekmişti! Okuyucu bu noktada böyle bir sonucu elde edebilmesi için Lindenblad'ın ne kadar zeki olması gerektiğini takdir edebilir. Ancak, bunlar sorun sayılmazdı. Fotoğrafta, bu kadar yakın imgelerde söz konusu olduğu gibi ciddî bir emülsiyon kontrast etkisi vardı. Lindenblad 1970'de şöyle demiş: "Sirius unsurlarının emülsiyon kontrastı ya da Ross etkisi yüzünden doğru biçimde ayrılabilmesi, Albada metoduna göre ikinci düzen imgelerin ölçümlerine dayanmaktaydı... Ancak bu işlem bu işte uygulanamazdı çünki ikinci düzen imgelerini etkileyen yayılma etkisi, genelde onları ölçülemez hâle getirmektedir. Sonuç olarak, emülsiyon kontrastını belirleyen bir başka teknik tasarlandı."

Bu, halkın kanıksadığı ve işin içinde de var olan zorlukları hiç takdir etmediği sonuçları üretmek üzere kapıların ardında sürekli oluşturulan teknolojik becerilerin mükemmel bir örneğidir. Bu fotoğrafın ardındaki hikâye, Sirius gizemlerini ortaya çıkarma girişimleri efsanesinin bir parçasıdır. Sirius, gizemlerini açık etmemeye o kadar kararlıydı ki 1970 yılına dek bu fotoğrafa bile izin vermedi. Bizim bilimsel gayretlerimizden habersiz olan Dogonların Sirius'un resimlerini refakatçısıyla birlikte kuma çizmelerine şaşmak için bir neden daha!

Resim 14: Sol üst: Yunanistan'da Delf'te bulunan güzel omfalos taşı, Dünya'nın enlem ve boylam şebekesini sembolize ettiği düşünülen ağ ile kaplanmıştır. [Teori hakkında daha ayrıntılı bilgi için, bkz. *Secrets of the Great Pyramid* (Büyük Piramit'in Sırları), Tompkins ve Stecchini.]

Resim 15: Delos'ta bulunan muhteşem omfalos taşı; Delos'a ait palmiye desenlerini içermektedir.

Resim 16: Anadolu'da Milet'te keşfedilen rölyef. Apollon, ağ ile örtülü bir omfalos taşı üstünde dinlenmektedir ve ön kısımda bir yılanla birlikte ikinci ve daha küçük bir omfalos taşı daha görülür (Milet'te gerçek bir omfalos taşı da bulunmuştur). Palmiye burada da baskındır. Milet, Delos ile aynı paralelde idi ve palmiye, kehanet oktavları şemasında o enlemin "ağaç-kodu" idi. Delos batı merkezidir ve Milet 37°30'daki doğu merkezidir. Güneye doğru yakınlardaki Branchidae (Didim) ise başlangıçta bizzat Milet ile ilişkili olan kehanet işlevlerini benimsemiş gibi görünmektedir. Bu rölyefi *Das Delphinion in Milet* (Milet'teki Delf) adlı kitaplarında yayınlayan Georg Kawerau ve Albert Rehm, bununla ilgili olarak şöyle derler: "Burada, sonraki dönemlerde tüm dünyaca bilinen Pythian Apollon'unun belirgin benzerliğine dikkat ettik ve Delphinion'un bu kült imgesini, omfalos ve yılanı bulmak hiç de sıra dışı değil..."

Resim 17: Tanrı Anu'ya adanan iki Babil sunak taşı, omfaloslara benzeyen şeyler taşıyor.

Resim 18: Delos omfalos taşının beyaz mermer üstüne bir kabartması, Delos adasındaki Dionysius Evi denilen binaya bitişik bir evin salonunda keşfedildi. Kehanet yılanı omfalos taşına dolanmıştır, her iki yanında bir palmiye ağacı var.

Resim 19: Tompkins ve Stecchini'nin kitabında yer alan bir başka Mısır omfalos işaret taşı.

Resim 21: Üst sol: Sparta'dan M.Ö. beşinci yüzyıl adak rölyefi, Apollon ve Artemis, aralarında ise her iki yanında bu sahnelerde alışık olunduğu biçimde başlarını dönmüş iki güvercinin yer aldığı omfalos.

Üst sağ: Aigina'dan adak rölyefi; başlarını dönmüş olan iki güvercinle birlikte bir omfalos taşını gösteriyor.

Üstteki para: Delf'ten madenî para, Apollon'u omfalos taşına oturmuş, lirine yaslanırken göstermektedir. Elinde Delf'in "ağaç-kodu" olan bir defne dalı tutmaktadır. Resim 15 ve 16'daki daha erken Delos ve Milet örnekleri ile kıyaslandığında ağaçlardaki açık farklılığa dikkat ediniz; Delf'te uygun biçimde defne

gösterilmiş, Delos ve Milet'te ise palmiye ağacı.

Apollon'un altında: Antik madenî paralardaki omfaloslardan iki örnek, yılan ve jeodetik ağ görülüyor; her ikisi de British Museum'dan. Biri Delf'ten ve diğeri Bergama'dan.

En alttaki iki para: Delf'ten iki madenî para, antik çağlarda Apollon Tapınağı'nın girişini göstermektedir. "E" harfi girişte asılıdır; "E" ikinci seslidir ve Delf, alçalan düzende (antik kehanet oktavı yükselen değil alçalan düzende idi—bu gerçeğin görmezden gelinmesi Fisagor'un harmonik teorisinin karmaşıklığını çözmeye çalışan modern uzmanların yoldan çıkmasına yol açmıştır) ikinci kehanet merkezidir.

Resim 22: Roma'daki Etrüsk Müzesindeki antik vazo üstündeki resim. Anlaşılan Jason yılan/ejderha tarafından kusulmuş, yılanın dişleri üstünde oturuyor. "Yılan dişi" Sirius için bir edebî sözcüktür (bkz. " 'Yılan Dişinin' Yükselişi" adlı bölüm). Sahneye bakan dişi figür yılan başlı bir giysi içinde, elinde bir kehanet güvercini var; Medea ya da bir tanrıça olabilir. Arka plânda bir yılanın muhafızlık ettiği, koruda asılı duran bir altın post var. Dişi figürün göğüs zırhında yer alan yılan dişli Gorgon başının yılan/ejderhanınkine eş pullardan yapıldığına dikkat ediniz. Miğferinde ise Yunan sfenksi (Yunan Teb'i ile ilişkilendirilen bir mitolojik varlık) vardır. Unsurlar burada bu şekilde tanımlanabiliyor olsa da, ima ettikleri hikâye kolayca açıklanamaz. Yazar, bu ilginç vazodaki mitolojik olayları öğrenememiştir. Dişi figür en yakın ihtimalle tanrıça Athena'yı andırmaktadır ama olay nedir, niçin bir güvercin tutmaktadır, miğferinde niçin bir sfenks vardır, giysisinin kıvrımlarından niçin yılanlar çıkmaktadır? Sahne çok gizemlidir.

Resim 23: Bu, Babil kültüründen günümüze kalan en ilginç silindir mühürlerden birisidir. Samuel Noah Kramer bunun hakkında şöyle der: "... iki tanrı bir sabanı sürmektedir, saban belki bir aslan ya da kurt benzeri bir ejderha tarafından çekilmektedir." Frankfort ise şöyle der: "İki tanrı saban sürer; biri sabanı tutar, diğeri sol eliyle sabana koşulmuş hayvanları (yılana benzeyen ejderha ve aslan) sürer, her iki tanrı da ya bir akrep ya da akrebe benzer bir şeyi tutmaktadır; tarlada kuş, sekiz köşeli yıldız

ve hilâl vardır."

Bu silindir mühür öylesine önemli bir kanıt parçasıdır ki, uzun uzadıya yorumlanmayı gerektirir. Aslan, eski Yakın Doğu'dan çıkmış toprak tanrıçasının sembolü olarak bilinen arz aslanıdır. Ama bir yıldız sembolünün hemen altında saban sürme işleminin yer aldığına ve saban bıçağına yol gösterenin de yılana benzeyen bir ejderha gibi garip bir şekil olduğuna dikkat ediniz. Sanki yılan/ejderhanın ağzı, yere sabanla sürülüyormuş gibidir. Ve amaçlananın tam da bu olduğundan şüpheleniyorum. Çünki bu sanki saban sürme ve yılan dişlerini ekme işleminin bir temsili gibidir, bunun "tanrıça Sirius" için Mısırca bir kelime oyunu olduğunu biliyoruz. Ayrıca yerden bitip yukarı doğru büyüyen "yılan dişi"nin, ufuktan yükselip doğan yıldız, yani Sirius için bir diğer kelime oyunu olduğunu da biliyoruz. Onun yılda bir kez doğuşu, Mısır takviminin temelini oluşturur.

Eğer durumun bu olduğunu varsayarsak, eli bir akrep hâline gelen figür de açıklanabilir. Gökte Sirius'tan üçte bir uzaklıkta olan Akrep takımyıldızının kastedildiği açıktır. Eski Yunan astronomi yazarı Aratus'tan biliyoruz ki, Akrep yükseldiğinde Sirius ve Orion'u ufkun altına doğru kovalar. Bunu şöyle tarif eder (*Phaenomena* 634-80):

> Kıvrılan Nehir (Orion yakınındaki Eridanus takımyıldızı), doğuşu kudretli Orion'u bile kaçıran Akrep'in gelişiyle dosdoğru akmakta olan okyanusa batar... Böylece insanlar Akrep'in Doğu'da doğuşunun, Orion'u Batı kenarına kovaladığını söylerler... Kudretli Köpek'in (Sirius bu takımyıldızdadır) tüm ışınları ve Orion'unkiler batarken, evet, Köpek, Tavşan'ın tamamını (Lepus takımyıldızı) sonu gelmez bir yarışta kovalar.

Öyleyse burada toprağa giren (helyak doğuşla yetmiş gün sonra tekrar topraktan "çıkacak") "yılan dişi"nin (Sirius) batı ufkunun altında gözden kayboluşu belirtiliyor gibidir çünki gökyüzünü temsil eden figürün sol eli (doğu) Akrep hâline gelmiştir, sağ eli (batı) ise "yılan dişi"ni yutmaktadır. Sirius'un batışını simgeleyen bu sahne üstünde, beklenebileceği gibi, bizzat arz aslanı saban bıçağının hemen üstündeki bu hızla gözden kaybolan yıl-

dızın içine yutulacağı yarıkları (üç tanesi görünmektedir) açan sabanı çekmektedir. Hilâl, yıldızın ışığının neredeyse yok olma noktasına kadar azalmasının bir göstergesi olabilir; şaşırtıcı değildir çünki ay birçok mitte Sirius'un temsilcisi olmuştur. (Kramer, sabanla sürme yüzünden bu sahnenin "bitki tanrıları"yla ilgili olduğunu düşünür.)

Resim 24: Koç potadadır, postu muhtemelen simyasal anlamda diyebileceğimiz bir şekilde altına dönüşmüştür. Tarihte o sıralarda simya diye bir şey var mıydı? Belki de temel maddeleri altına döndürme girişimleri tarihi belli olmayan bir olgudur ve antik dünyada kimyayla daha az ilgili, sembolizmle daha çok ilgili olabilirdi, burada amaçın bu olduğunu düşünüyorum.

Resim 25: Ortada kollarından ve omuzlarından alevler çıkan güneş tanrısı Şamaş, Maşu adı verilen iki yükselen güneş dağı arasından ufka adım atarken görülüyor. Maşu ismi uzun zamandır Babilce olmayan yabancı bir kelime olarak görülmektedir ve ben bunun "Bakın Güneş Tanrı!" anlamına gelen Mısırca *ma Şu* olduğunu öneriyorum. (*He Who Saw Everything: A Verse Translation of the Epic of Gilgamesh* adlı kitabıma bkz.) Maşu zirvelerinin her iki yanında, üstlerinde gemi azıya almış aslanların durduğu ve ilâhî hizmetliler tarafından açılan kozmik kapılar yer alır; aslanlar ezoterik kozmolojik öneme sahip kapı menteşeleri üstünde belirgindir. Güneş tanrısı sağında yeni doğmuş olan Sirius yıldızına bakar. Bir yaya yerleştirilmiş okun ucundadır; Sirius'un Babil, Asur ve Pers'teki adları olan Ok Yıldızı ya da Yay Yıldızı olarak resmedilmiştir.

Resim 27: Zeus, Mısır tanrıçaları İsis ve Hathor'dan türeyen (Yunanlıların gözünde birbirlerine kaynamışlardı) bir Yunan mitolojik figürü olan Io'ya aşık oldu ama karısı Hera kıskançtı. Zeus Io'yu bir genç bir ineğe (Mısır'da Hathor bir inekle sembolize edilirdi) dönüştürdü. Ama Hera, çok gözü olan Argus'u bakışlarından kaçamayacağı için Io'ya gözcü dikti. Bu nedenle Zeus, Argus'tan kurtulmak istiyordu. Io'nun (Mısırlıları temsil eden) elli oğlu olan Aegyptus'un ve elli kızı olan Danaus'un (Yunanistan'da Argos) bir atası olduğu söylenir; elli oğlan elli kızla evlenir, böylece Argus'un gözlerinin sayısı olan yüz sayısını oluştu-

rurlar. Argus'un ölümünden sonra Hera onun gözlerinin yerine tavuskuşunun kuyruğunu koyar. 50 Mısırlı oğlandan 49'u zifaf gecesi öldürülür ve kalan biri ise Argos kraliyet ailesinin atası hâline gelir.

Resim 31: Bu ve Şekil 50'de gösterilen Çin kabartması arasındaki benzerlik çarpıcıdır ve bu motif için ortak bir kökenin varlığını önermektedir. İsis'in başında bir ineğin boynuzları (tanrıça Hathor'dan alınan ay fazlarını sembolize eder) ve üstünde lotus olan bir disk. Serapis'in başında, yüzer-gezer Oannes ve Dagon'un geleneksel olarak taşıdıkları kutsal sepet veya kova olan *kalathos* vardır.

Resim 40 ve 41: Tanım, Pauly-Wissowa'nın klâsik *Encyclopaedia*'sında Proclus maddesi altında bulunabilir. Büst, Atina Müzesindedir.

İNDEKS

Abidenus 350, 352, 354, 463
Abidos 125
Abzu (Sümer ark'ı) 55-6, 360, 379
Aea (Colchis) 191, 196-7, 199, 307, 323
Ağrı Dağı 231, 262, 483-4
Ahriman 324
Akasya (sene) 256
Akhenaten, Mısır kralı 244, 252, 262, 482
Altın Post 213
Amma (ilâh) 101-5, 108, 388, 400, 402-3, 469
Amon/Ammon/Amen-Ra (ilâh) 244, 246, 249, 252, 254, 306, 334
An/Anu 132-6, 151, 158, 168-71, 173, 175, 180-2,
Annedoti 455
Anpu-hursag 162
Anubis (ilâh) 27-8, 41, 126-7, 132-7, 150-2, 159, 161, 163, 165, 172, 180-1, 183, 189, 211, 286, 288, 291, 295, 304, 319-22, 324, 331-3, 339-40, 358, 36-4
Anubis Hücresi ve Alanı 50-1, 489
Anukis 127, 129-30, 132, 170, 185, 204
Anunnaki(ler) (İlâhlar) 132, 158, 161, 164, 168,170-3, 175, 179-80, 183, 185, 189-90, 203-4, 210, 212
Apollon 137, 145, 226-30, 234-5, 237-9, 254, 256-8, 260, 262, 288, 360-1, 397, 477-8
Argo (gemi) 130-1, 137, 139, 151-2, 223
Argo (takımyıldız) 42, 122, 128, 130, 151,
Argonotlar 130-1, 137, 139, 151, 361, 387
Athena 355-6, 359, 520
"Atlantis teorileri" 13, 28, 30, 32-3, 40

balık 55-6, 58, 106-7, 152, 219, 221, 233, 349-51, 353-9, 361-6, 368-73, 382-6
Bambara halkı 89, 489
Behdet 216-7, 225, 231, 262
Berossos/Berossus 349-51, 353-4, 388
Bozo halkı 124, 149, 317, 400, 419
Büyük Piramit 35, 38, 41-3, 52-3

Canopus (şehir) 215-6, 223-4, 249, 261, 293
Canopus (yıldız) 130, 152, 215-6, 218, 222, 249, 261-2, 270
Cerberus 177, 204, 212, 286, 304, 357, 363-4
cüce yıldız 15-6, 47-8, 50, 67-70, 153, 380-1

Dagon 388, 523
defne 227, 257
Delf 135, 227, 233, 235, 257, 260-3, 269, 288, 297
Deukalion 139, 152, 280, 298
Didim 241, 258
Digitaria 67-70, 92, 96-8, 313, 327-8, 406-19, 421-2
Dogonlar 15-6, 19, 28, 32, 40, 50, 54, 57-8, 67-72, 79-112, 118, 124, 129, 134-5, 149-50, 189, 202, 308, 312-3, 317, 321, 327-30, 332, 336-7, 339, 341, 351, 368-70, 373-81, 383, 387-91, 400-23
dünya dışı zeki hayat 17, 19, 22, 24, 29-31, 40, 54, 57, 59, 60, 72, 74, 76, 341-2, 474

ejderha 296, 362, 369-71, 387
Enki/ Ea (İlâh) 55-6, 218, 360, 373, 379, 382
Enlil (İlâh) 132, 136, 185

Fenikeliler 188-9

Gaia (İlâh) 269, 356
Gılgamış 19, 24, 159-69, 179-82, 190, 212, 223, 250-1, 256, 263, 280, 291-2, 294, 301, 303-4, 321, 332-3, 360, 382, 492, 503
güvercin (kumru) 138, 245, 296

Herkül/ Herakles 188-90, 204, 223, 242, 276-9, 282, 303, 334, 355, 463, 491-2
Hermes/ Merkür (İlâh) 136, 140-1, 143, 145-6, 152, 154-5, 161, 177, 179, 186-9, 361, 464
Horus (İlâh) 136-7, 142, 145, 151, 196-8, 206, 208-11, 213, 294, 357, 364-5

İbrahim 88, 242, 461, 481, 483-5
İmhotep 30, 143-6
İsis 151-3, 312, 316, 372, 388, 430, 494, 522-3

Jüpiter(gezegen) 48, 60, 79, 100-1, 105, 135, 138, 433, 437, 453, 470

Kaldeliler 353, 428, 444, 455-6, 458-9, 461-4, 468, 472-4, 478
kan dolaşımı 103-4, 106, 385
Kaos Teorisi 48-9
Kefren 30, 35, 38-9, 43, 52
Keops 30, 35, 37-9, 53
köpek 27, 118-9, 122, 126-8, 130, 132-4, 149-52, 183, 196, 201, 216, 286, 309, 331, 333, 339-40, 459
krokodil 474-6
Kronos/ Satürn (İlâh) 135-6, 320, 459

Lepus(Tavşan Takımyıldızı) 122, 296

Magan 131, 151, 156, 161-2, 164-5, 180, 182, 190, 250, 308
Marduk 173-5, 183, 209
Mars (gezegen) 60, 73, 107, 241, 258, 433
Merkür (gezegen) 63, 167, 258, 360, 433, 448-9, 451
Mesih-Nommo parallelikleri 107, 391
meşe 138-9, 152, 223
Milet 87, 257, 351
Minos kültürü 233, 262, 273

Neftis 126-7, 133, 137, 150-1, 299, 312, 316, 320-1, 331-3, 339-40, 357-8

Nommo 54, 57-8, 106-8, 350, 369, 373-9, 383, 386-7, 389-90, 422, 455
Nuh 88, 130, 139, 152, 316, 382

Oannes 219, 221, 245, 349-50, 388, 393, 455-7, 464, 523
omfalos taşı 231, 233, 238, 245-6, 248, 251, 257, 350, 478-80, 486, 518-20
Orion 16, 42, 62, 122, 296-7, 312
Osiris 152-3, 211, 312, 315-8, 320-4, 328-9, 334, 349, 363, 388, 466, 494

palmiye 257, 288, 519-20
Piton 227, 233, 238, 288
plasenta 106-8
Poseidon (İlâh) 293, 297, 354-5, 360-1

safran 136, 204-5, 213, 330
Samanyolu 101-2, 104, 106, 419
Satürn (gezegen) 54-7, 100, 102, 135, 258, 433, 466-73
Sedir 165-6
selvi 258
sepet 219, 245, 523
Seth/Set (İlâh) 137, 146, 233, 363
Sfenks 26-8, 30-5, 38-41, 357-8, 362-4
Sigui töreni 96, 405
Sirius (sistemi, A,B,C) 15-7, 19, 25, 29, 32-3, 40-3, 45-54, 58-9, 65, 67-8, 70, 74, 95, 97, 99, 117, 122, 152-3, 196, 201-2, 216, 296, 309, 316, 342, 362-4, 373, 380-1, 386-7, 390, 392-5, 407-8, 417, 466, 469-70, 486, 489-90, 494, 496-7
Soluk tilki 70, 487
Sothis (İlâh) 115-7, 123, 127, 129-30, 137, 386
Sümerliler ve Babilliler 29, 30, 55, 74, 87-8, 129, 131-2, 135, 151-3, 183-5, 218, 250-1, 262, 341, 354, 360, 379, 382, 387
Sünnet 189, 408

Tifon 137, 177, 205, 286, 289-91, 304, 321, 361-4
Tot/ Thoth/Tat (İlâh) 143, 146
Tufan 55, 88, 130, 340, 456-7, 459-61

Uranüs (gezegen)/ (İlâh) 320
Utnapiştim (Ziusudra) 163, 218, 255, 382

Venüs (gezegen) 63, 79, 100, 107, 381

Yay Yıldızı, yay ve ok sembolü 128, 130, 201, 522
Yehova 218, 256, 326,
yılan 248, 296, 331-2, 338, 356, 363, 459, 473, 519-21
yumurta sembolü 92, 464-5
yunuslar 60, 399
yüzer-gezer varlıklar 32, 37, 41, 55, 74, 87-8, 106, 108, 128, 152, 221, 262, 305, 349-56, 358-60, 365-6, 368-73, 379, 381-2, 384, 387-9, 393-4, 455, 458-76, 523

Zeus 135-7, 138-9, 152, 233, 354, 361-3, 522

RUH ve MADDE YAYINLARI LİSTESİ

Akupresür: Sandon Courane
Akupresür - Amında Etki: Wolf C. Ebner
Antik Çağdan Günümüze Kadar Esenler ve Sırlar: R. Chaney
Ateş Üstünde Yürüyenler: Joël André
Ayurveda: Roy Eugene Davis
Bagavatgiti/Rabb'in Ezgisi
Batık Ülke Mu Uygarlığı:Hans Stephan Santesson
Beyaz Kartal/Güzel Hayatı Yaratmak
Büyük İnisiyeler: Edouard Schuré
Büyük Sentez Tekâmül: Ergün Arıkdal
Büyük Stenks'in Sırrı: G. Barbarin
Çağlar Boyunca Uçan Daireler
Çocuklara Öyküler: Yavuz Keskin
Değişime Doğru: Ergün Arıkdal
Doğmadan Önceki Hayatımız: Helen Wambach
Ebedi Olan Ruhlu : Léon Denis
Edgar Cayce "Kâhin"/Anahtar Bilgiler: Herbert B. Puryear
Edgar Cayce "Kâhin"/Sırlarını İnsanı: Joseph Millard
Enerjiler: John G. Bennett
Enerji Beden Hekimliği: Dr. Janine Fontaine
Eski Mısır ve Sirius Bağlantısı: Murry Hope
Eşzamanlılık: Allan Combs-Mark Holland
Faltar: Walter B. Gibson-Litzka R. Gibson
Fırsatları Değerlendirin: Robert Denmar
Geleceğin Felâketleri: Alparslan Salt
Gelen İyiliğin Habercisi: G.I.Gurdjieff
Gerçek Varlık Rehberi: Léon Denis
Gizli Öğreticilik: Ergün Arıkdal
Gizli Parapsikoloji Savaşı: Jacques Bergier
Hayat, Ölüm ve Ötesi: Halûk Hacaloğlu
Her Şey Mümkündür: Roy Eugene Davis
Hermit: T.Lobsang Rampa
Hindlilerde Ak ve Kara Büyü: Paul Dare
Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının
Tenasüh İnancıyla İlişkisi: Dr. Ali İhsan Yitik
Hint, Yunan ve Mısır Mitolojileri'nde
Gizemli Bilgilerin Kaynakları: R.Emmanuel
Holografik Evren: Michael Talbot
İçsel Gerçeklik: Paul Brunton
İlke Hakikat ve Vazife Adamı Ergün Arıkdal
İnsanın Bilinmeyen Psikolojisi: P.D.Ouspensky
İnsanın Gerçeği–Kendini Bilmek: P.D.Ouspensky
İpeotizm ve Telkin: Ergün Arıkdal
İpnoz ve Ötesi: Lee Pulos
İsa Keşmir'de mi Öldü?: Siegfried Obermeier
Kartalın Uçuşu: J. Krishnamurti
Kendini Bilmenin Temelleri: Harry Benjamin
Kirlian Fotoğrafçılığı: L.Gennaro-F.Guzzon-P.Marsigli
Kolay Meditasyon Rehberi:Roy Eugene Davis
Kriya Yoga Felsefesi ve Uygulaması: Roy Eugene Davis
Kutsal Tesirler: J.G. Bennett
Körfezsellik: Cengiz Cevre
Manyetizma: Ergün Arıkdal
Mantal Çalışma Uygulamaları: Kurt Tepperwein
Meditasyonun Esasları: Dr. David Fontana
Metafiziksel Terimler Sözlüğü: Ergün Arıkdal
Mısır'ın Ölüler Kitabı
Mistik Şiirler: Angelus Silesius
Mucizeler: P.Yogananda
Mucizeler ve Diğer Gerçeklikler: Lee Pulos-Gary Richman
Ne İçin Yaşıyoruz?: J.G. Bennett
On İkinci Gezegen: Zecharia Sitchin
Otepsi - Roswell Olayı: Gerçek mi Düzmece mi?: Y. Tokatlı
Parapsikoloji Dersleri: Paul Kratchik
Parapsikoloji ve Felsefe
Popol Vuh/Maya Kişeler'in Kutsal Kitabı
Psişik Becerilerinizi Geliştirebilirsiniz: Enid Hoffman
Reenkarnasyon: Papus
Ruhçuluğun ve Ruhsal Tebliğlerin Özellikleri: Altan Karöec
Ruhsal Âlemin Işığı: Silver Birch
Ruhsal Âlemin Sonsuz İmkânları: Albert Pauchard
Ruhsal Dünyadan Mesajlar-1: Dr. Karl Nowotny
Ruhsal Dünyadan Mesajlar-2: Dr. Karl Nowotny
Ruhsal Dünyadan Mesajlar-3: Dr. Karl Nowotny
Ruhsal Hayatın Değişimi/Metanoetics: Rudolf Steiner
Ruhsal Şifa El Kitabı: Georgina Regan-Debbie Shapiro
Ruhsal Şifacı Olmak: Amy Wallace-Bill Henkin
Ruhsallık Üzerine Deneyler: Ergün Arıkdal
Sadıklar Planı/Ruhsal Tebliğler
Sevinç ve Güzellik Âlemleri • Kader Bilmecesi:Albert Pauchard
Sirius Gizemi: Robert Temple
Sonsuz Yüce Yol: Mehmet Fahri Öğretici
Süper Zihinler: John Taylor
"Şeer" Gerçeğin Araştırılması: P.D.Ouspensky
Şeerallıdan Şeera Geçiş: Dr. Gustave Geley
Tanrı ve İnsan: Meister Eckhart
Tekâmülcü Ruhçuluk: Dr. Gustave Geley
Tekrardoğuş 1. Cilt
Tekrardoğuş 2. Cilt
Tekrardoğuş 3. Cilt
Tüm Yönleriyle Medyomluk: Ergün Arıkdal
Uzay Gemilerinde: George Adamski
Uzaylı Dostlarım: Howard Menger
Vazife: Dr. Bedri Ruhselman-Ergün Arıkdal
Vizüalizasyon: Ursula Markham
Yaratıcı İmgelemeden Nasıl Yararlanabiliriz?: R.Eugene Davis
Yaratılış Evrim İnsan: Dr. E. Günhan Yayla
Yaşamın Amacı–Kendini Bilmek: Ergün Arıkdal
Yay ile Ok Atış Sanatında Zen: Eugene Herrigel
Yeni Çağ Toplumunun İhtiyaçları: J.G.Bennett
Yüce Benliğin Bilgeliği: Paul Brunton
Zaman Enerjisi: Murry Hope
Zamanın Gizli Sahipleri: Jacques Bergier
Zen Bedizmi Yolu: Eugene Herrigel
Zerdeşt "Ahura Mazda": Halûk Hacaloğlu

Sipariş tutarının üzerine yurt içi %35, yurt dışı %50 PTT ücretini eklemeyi unutmayınız.
Havale kâğıdı veya posta çekinin arkasına istediklerinizin adını muhakkak yazınız.
Bütün yayınlarımız peşin ödemelidir.
Posta Çeki No: 655294 • Banka Hesap No: Garanti Bankası, Galatasaray Şubesi 6200604-4
RUH ve MADDE DERGİSİ'ne abone olanlara, tüm kitaplarımızda %20 indirim yapılmaktadır.
RUH ve MADDE YAYINLARI P.K. 9 80072 Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0 212) 243 18 14 - 249 10 01 - 249 34 45 • Fax: (0 212) 252 07 18

B İ L Y A Y

İNSANLIĞI BİRLEŞTİREN BİLGİYİ YAYMA VAKFI

Elinizdeki kitap; (BİLYAY) **İnsanlığı Birleştiren Bilgiyi Yayma Vakfı**'nın hizmet birimlerinden olan **RUH ve MADDE Yayıncılık ve Sağlık Hizmetleri A. Ş.**'nin ürünlerinden biridir. Aşağıdaki konuları; objektif, tarafsız, tutarlı ve bilimsel yaklaşımla, insanı bilinmeyen yanlarıyla tanıtan RUH ve MADDE kitaplarında bulabilirsiniz. Temel konularımızdan bazıları şunlardır: Ruh, Tekâmül, Tekrardoğuş, Ölüm ve Ötesi, Karşılaştırmalı Dinler, Medyomluk ve Tebliğler, İpnoz, Duyular Dışı Algılama, Kendini Bilmek, Yeni Çağ ve ilgili konular, Evrende Zeki Hayat ve UFO'lar... Öteki kitaplarımızı ve yayın organımız RUH ve MADDE Dergisi'ni de incelemenizi tavsiye ederiz.

RUH ve MADDE Dergisi aboneleri tüm yayınlarımızı %20 indirimli alabilir. Öğrenciler için abone ücreti %20 indirimlidir. Kitap veya Dergi için ödemeler, elden yapılabileceği gibi, **Posta Çeki No: 655294** ile veya **RUH ve MADDE P.K.9 80072** Beyoğlu/İstanbul adresine posta havalesiyle iletilebilir.

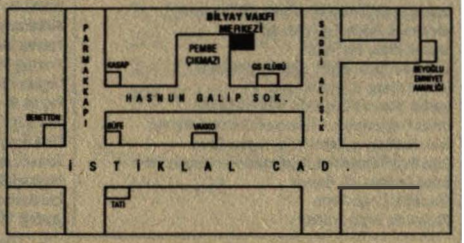
Kitap ve Dergi yayınından başka BİLYAY'ın ötekî etkinlikleri ve hizmetleri:

● **Konferans ve Seminer:** Her Salı akşamı, Vakıf merkezinde (Aşağıda, çizelgeyle gösterilen adreste) 19.30-20.30 arası halka açık, **ücretsiz konferanslarımızla** araştırma alanımıza giren konular güncelleştirilerek görsel malzeme eşliğinde işlenmektedir. Ayrıca her yıl birkaç kez Cumartesi günleri (14.00-16.00 arası), konularımız **seminer** şeklinde de dinleyicilere sunulmaktadır. Yine yılda birkaç kez Cumartesi günleri (14.00-16.00 arası) **video arşivimizden** konularımızla ilgili belgeseller, konuklarımıza gösterilmekte ve tüm bu eğitsel etkinlikler, bilgi yüklü söyleşilerle soru-cevap şeklinde sürdürülmektedir.

● **BİLYAY Kitaplığı:** Yaklaşık 2500'ü aşkın, Türkçe ve çeşitli dillerdeki etkinliklerden oluşan kitaplığımız ülkemizin yegâne spiritüel ve metapsişik bilgi hazinesi durumundadır. Mevcut kitaplar, RUH ve MADDE Dergileri'nin cilderiyle beraber Dewey Kartoteks Sistemine göre numaralandırılmış olup, üyelerin ve ilgilenenlerin hizmetine sunulmuştur.

İnsanlar arasında yardımlaşma ve dayanışmanın, sevgi ve hoşgörü ortamında birlik ve beraberliğin güçlenmesi için, mevcut bilgiler arasında müspet maneviyat incelemeleri yapmak ve üstün ruh değerlerinin ortaya çıkmasına hizmet etmek amacıyla kurulmuş olan BİLYAY Vakfı; görünen/görünmeyen tüm olanak ve yardımlarla **"İNSANLIĞI BİRLEŞTİREN BİLGİ"**nin ortaya çıkmasına elverişli zeminin hazırlanmasına ve bu bağlamda insanları bilgilendirmeye devam etmektedir.

BİLYAY VAKFI:
Hasnun Galip Sk.
Pembe Çıkmazı,
Zarifi Apt. No:4
D:6 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 243 18 14
Fax: (0212) 252 07 18

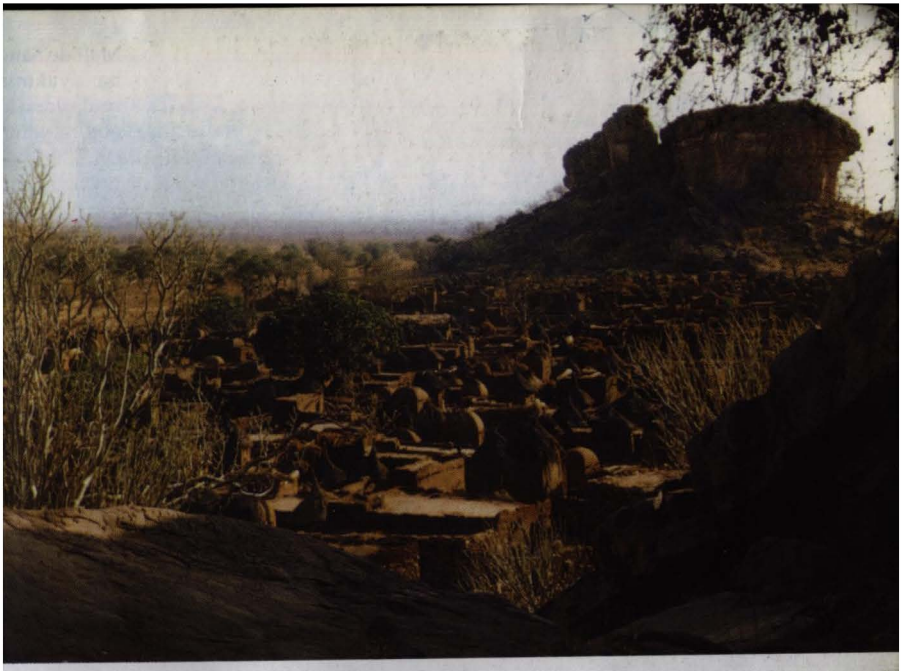
İstanbul dışında ruhçuluk konusuyla ilgili başvurulabilecek yetkin dernekler şunlardır:

Ankara Ruhsal Araştırmalar Derneği (ARAD): Necatibey Cad. No:72/7 06430
Tel: (0312) 229 54 46 • Fax: (0312) 325 60 42

İzmir Ruhsal Araştırmalar Derneği (İRAD): Kıbrıs Şehitleri Cad. 1452 Sk. No:7 K:2 D:2 Alsancak
Tel: (0232) 464 00 17 • Fax: (0232) 422 72 12

Adana Ruhsal Araştırmalar Derneği (ADRAD): Ramazanoğlu Cad. Kudu Apt. K:1 D:2 01130
Tel: (0322) 454 60 29

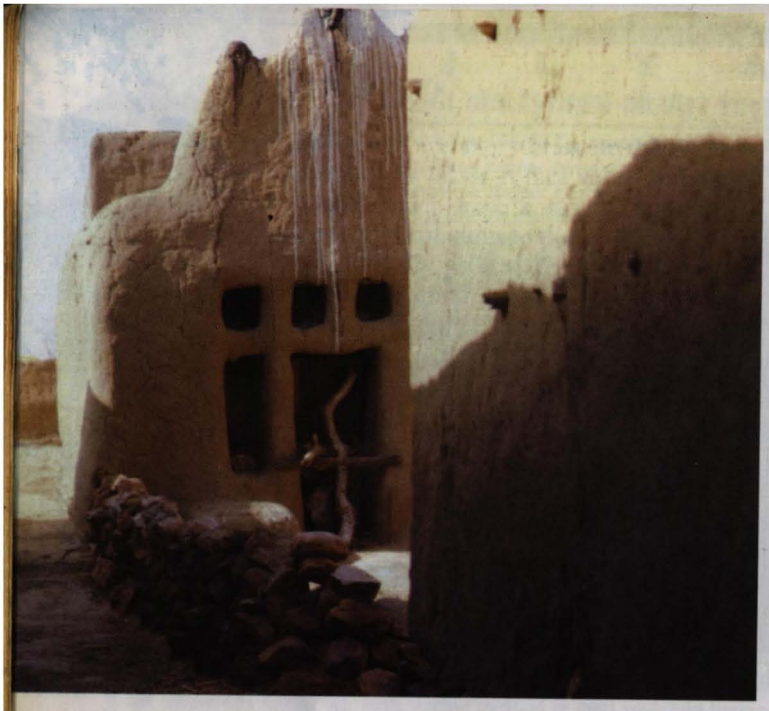
KKTC Ruhsal Araştırmalar Derneği: Hürriyet Cad. No:27 Girne • Tel: (0392) 815 22 05

Mali'deki Songho'nun Dogon köyü. © *A Costa*

Mali'deki Komakan Dogon köyünün genel manzarası. © *A Costa*

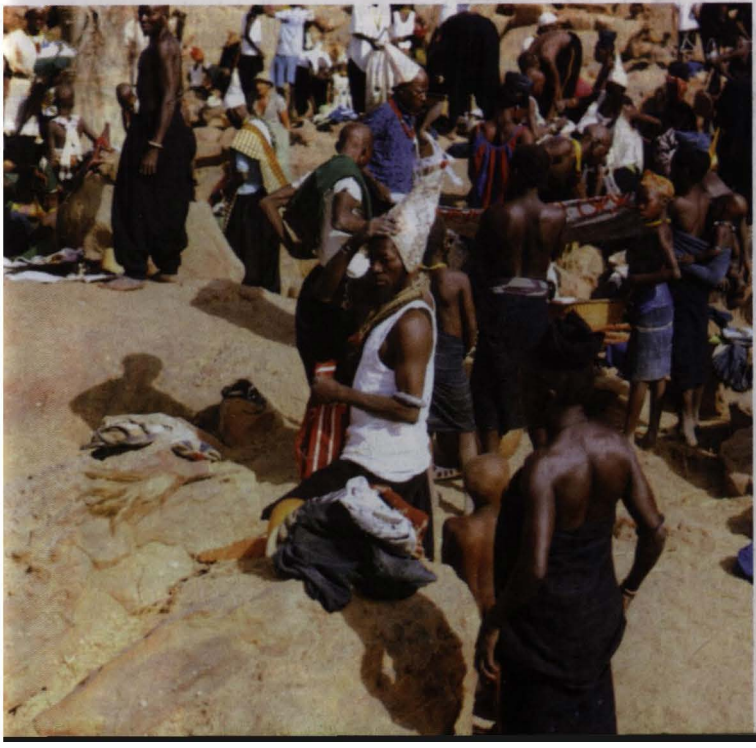
Mali'de Sangha yakınlarında bir Dogon rahibinin evi. Dogonların tanrılarından biri olan Amma'ya bir adak adanmış; evin ön kısmından aşağıya süzülüp akmış.
© *A Costa*

Mali, Songho'daki bir kutsal mağaranın duvarlarına freskler hâlinde boyanan eski resim-yazılar. Kutsal sanat biçimlerini içeren bu mağara Dogonlarca birkaç yüzyıldır dinsel amaçlarla kullanılıyor.
© *A Costa*

Sirius yıldız sistemi ile ilişkili olan ve Dogonlarca en son 1963 yılında Mali, Komakan'da düzenlenen Sigui Bayramında dansçılar.
© *A Costa*

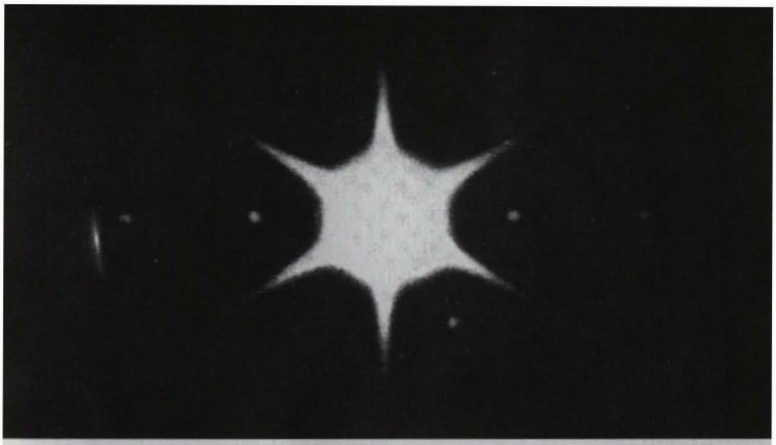
Dogon dansçıları Sigui töreninin bir parçası olarak Komakan köyünde yapılacak dans öncesinde giyiniyorlar.
© *A Costa*

Dogon dansçıları, Sigui Bayramını kutlamak için Komakan'daki köy meydanına doğru yol alıyorlar. © *A Costa*

Altta: 19. yy ortalarında Babil kenti Ninova'daki bir tapınağın temellerinin altından çıkarıldığı düşünülen ve şu an British Museum'un Batı Asya Antikaları Bölümünde (91,835-7 no.lu nesneler) bulunan, üç yüzer-gezer varlık ya da yüzer-gezer varlık gibi giyinmiş rahip olan üç küçük kil heykelcik grubu. Bu heykelcikler "Yedi Bilge" ya da *apkallu*nun üçünü temsil etmektedir, bunlar Oannes ya da Dagon olarak da bilinir, yani Sümer ve Babil uygarlıklarını kuran yüzer-gezer kültür kahramanları. Dinsel önemi olan yapıların temellerinin altına küçük Oannes ya da *apkallu* heykelciklerinin gömüldüğü sıklıkla görülür. © *British Museum*

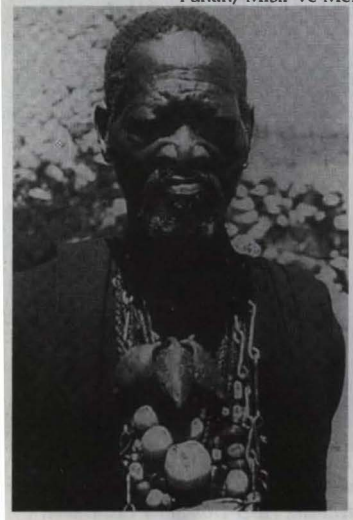

1. Bir aile resmi: Büyük yıldız Sirius'un sağ alt kısmındaki küçücük nokta olan Sirius B'nin çekilebilmiş ilk fotoğrafı (1970) (sağa ve sola doğru uzanan noktalar Sirius'un kendi yansımalarıdır). © *Irving Lindenblad, ABD Donanma Gözlemevi.*

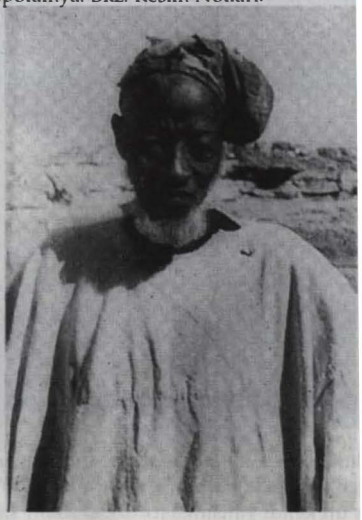
2. Mali'nin "akça tilki"si (*yurugu*), *Vulpes Pallidus.* Yuvasından sadece geceleri çıkar ve gündüz hiç görünmez.

Üç antik kültürden omfalos ("dünyanın göbeği") taşları: Yunan, Mısır ve Mezopotamya. Bkz. Resim Notları.

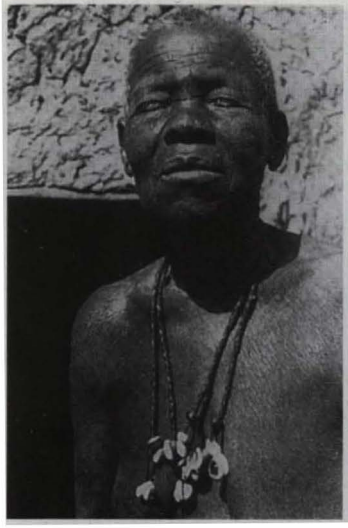

3. Manda D'Orosongo

4. Ongnonlou

5. Innekouzou

6. Yébéné

7. (Üstte) Sanga'da Dogon dansçıları. © *A Costa*
8. (Altta) Sigui töreninden önce bir küpe ile süslenen Dogon inisiyelerinden biri. © *A Costa*

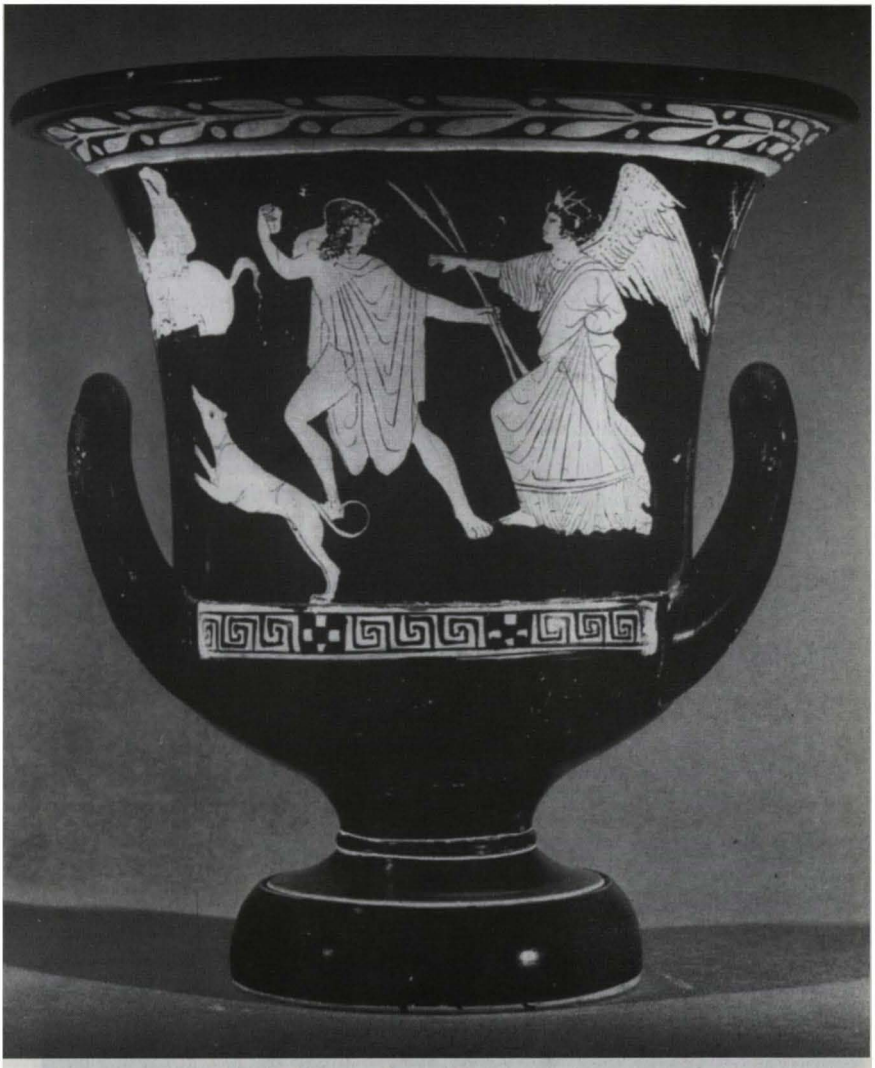

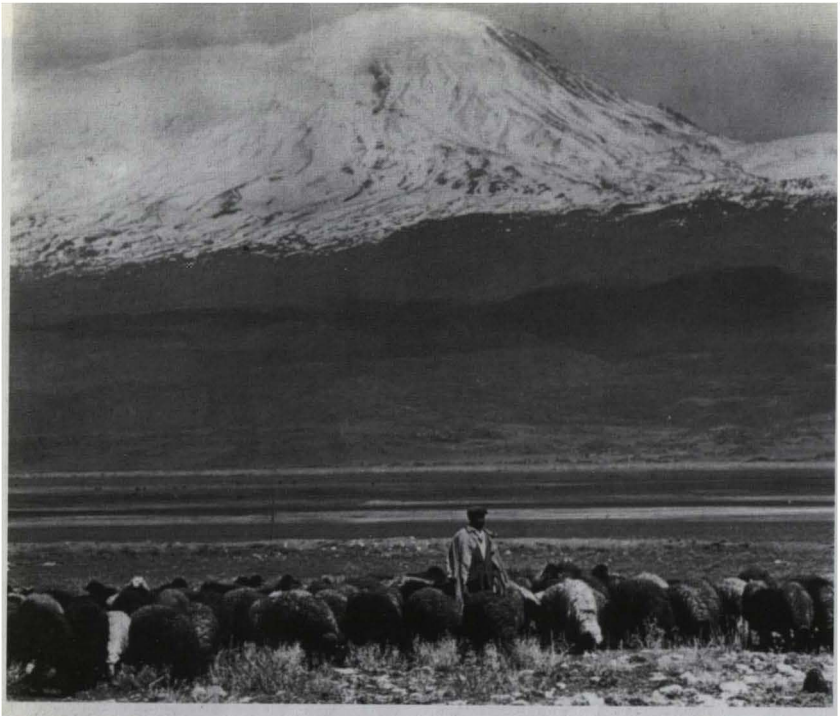
9. Eski bir Dogon demir heykeli, muhtemelen en azından 300 yıllık olup, bizim Güneş Sistemimiz ve Sirius sistemi dışındaki bir başka yakın yıldız sistemindeki bir gezegen olan "altıncı Dünya"da yaşadığı rivayet edilen "kanatlı insanlar"ı temsil eder. Siriuslular onları bilirler ama onlar Dünya üstündeki Sirius projesinde yer almamış ve bizi Nommoların bakımına bırakmışlardır. Bizler "dördüncü Dünya"da yaşarız, "boynuzlu insanlar" üçüncüde, "kuyruklu insanlar" ise beşincide. Dogonlar yakın çevremizde beş veya altı güneş sisteminde zeki yaşam olduğunu iddia ediyorlar.
Lester Wunderman Koleksiyonu, New York. Fotoğraf: Lester Wunderman.

10. Sirius'tan gelen Nommoların bilinen tek Dogon demir heykeli, üç veya dört yüzyıllık olduğuna inanılıyor. Burada kuyruk balıktan ziyade yılanımsı dirsek veya dizleri olmayan kollar ve bacaklar var, hem bacaklar hem de eller yüzmek için tasarlanmış.
Lester Wunderman Koleksiyonu. New York. Fotoğraf: Lester Wunderman

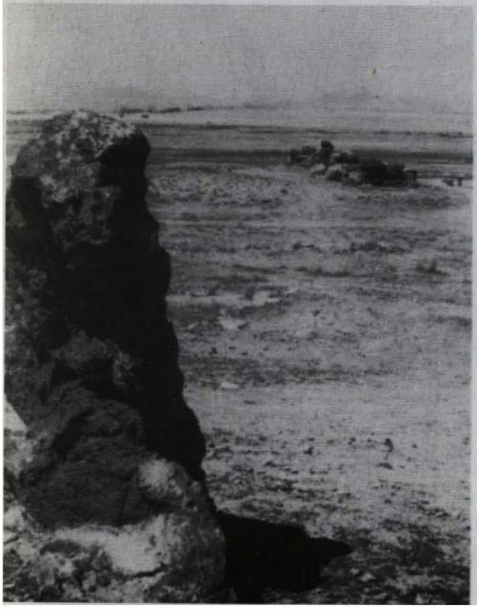

11. British Museum'da E466 no.lu Krater (Kupa). Sahnede Sirius'un helyak doğuşu görülüyor. Orion ortadadır, takımyıldızın yerleşimindeki gibi sağ kolu yüksekte, bilinen pozunu almıştır ve leğen kemiği "Orion Kuşağı"nın yıldızlarının açısına göredir. Sağ ayağının altında daha henüz doğmuş olan Canis Major, Sirius'un köpeği yer alır. Sahnenin sağında, şafağın kanatlı tanrıçası olan Eos, Sirius ve Orion'u kovalamaktadır çünki gün doğmak üzeredir. (Diğer yanda ise, fotoğrafta görülmüyor, dört atlı arabasındaki güneş tanrısı Eos doğuşu için yolu açarken sabırsız atlarını tutmaktadır.)

12. Tevrat'taki Nuh'un Gemisinin karaya oturduğu, Türkiye'deki Ağrı Dağı'nın heybetli kütlesi.
© *Sonia Halliday*

13. Metsamor yakınlarındaki sit, hiçbir zaman tatmin edici biçimde incelenememiş olan büyük bir dinsel kült merkezi ve astronomik gözlemevi (ilgili yayınların hepsi Rusça ve Ermenicedir).
© *Bayan Charles Burney*

Üç antik kültürden omfalos ("dünyanın göbeği") taşları: Yunan, Mısır ve Mezopotamya. Bkz. Resim Notları.

14. Delf © *Scala*

15. Delos

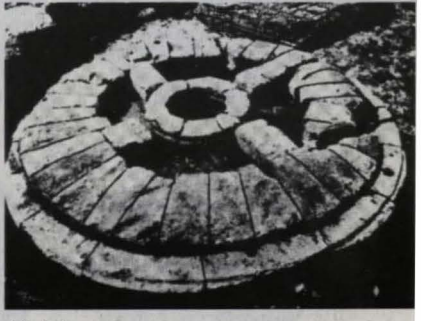
16. Milet - aynı enlemdeki Delos ile palmiye motifini paylaşır.

17. Babil © *Michael Holford.*

18. Delos

19. Mısır

20. Yunanistan'daki Delf'te yer alan muhteşem sit, kehanet merkezinin kalıntıları, Apollon Tapınağı. © *Alinari*

21. Kehanet merkezlerinin ve omfalos ("göbek") taşlarının kullanıldığını kanıtlayan kabartmalar ve madenî paralar. Alttaki iki para Delf'ten ünlü "E"yi Delf'deki Apollon Tapınağı'nın girişinin tam ortasında asılı olarak göstermektedir. (Bkz. Ek 5) Onların hemen üstünde yer alan iki para ise Delf'teki Apollon Tapınağı'nı tanrının heykeli ile birlikte gösteriyor. Resim Notlarına bkz. © *Bodleian ve British Museum*

22. Jason, Medea ve ejderhanın dişleri, eski bir vazo resminden. Resim Notlarına bkz. © *Mansell*

23. Eski bir Babil silindir mührü, yılanın/ejderhanın dişlerini ekmeyi gösteriyor olabilir. Resim Notlarına bkz. © *Oriental Institute, Chicago Üniversitesi*

24. Jason ve Medea, simya yoluyla altına dönüşen canlı bir post ile. Resim Notlarına bkz. © *Michael Holford*

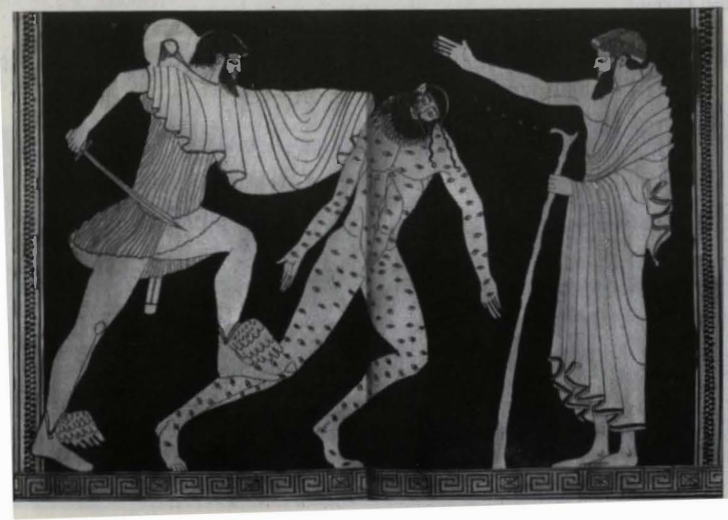
25. British Museum'da bulunan, Sirius'un helyak doğuşunu gösteren bir Babil silindir mührü (Sayı 89,110). Tam açıklama için Resim Notlarına bkz.

26. *Argo* gemisinin inşasının antik bir temsili. Solda tanrıça Athena Dodona'nın meşe odununu veriyor. Argus meşe odununu içerecek pruva üstünde var gücüyle çalışıyor. Sahneyi bir dalı eksik olan bir meşe ağacı tamamlıyor. © *Alinari*

27. Bedeninde yüz göz olan Argus'un (*Argos*), Zeus'un emri ile Hermes tarafından öldürülüşü. Resim Notlarına bkz.

28. Seramik üstünde "Denizlerin İhtiyar Adamı" Nereus'u gösteren bir Yunan resmi. Nereidler adı verilen ya elli (Hesiod ve Pindar'a göre) ya da yüz (Sofokles'e göre) kızı vardı. Böylece Oannes geleneğini elli/yüz geleneği ile birleştiriyordu, tıpkı elli başı olduğu söylenen yüzer-gezer Tifon gibi. Nereus Yunan sanatında M.Ö. altıncı yüzyıl gibi erken bir zamanda temsil edilmeye başlandı. Yunanlıların orijinal deniz tanrısının aslında o olduğuna, daha ünlü olan Poseidon'un ise erken bir tarihte onu yerinden ettiğine inanılıyor.

29. Balık kuyruklu dişi canavar Scylla'yı (*Skylla*) belinden çıkan bir köpek başı ile gösteren eski bir vazo resmi. Homer'e göre Scylla, girdap Charybdis'in karşısındaki bir mağarada yaşıyor ve yanından geçen denizcileri yiyordu. Köpekbalığının Yunancadaki karşılığı *skylion*'dur. Scylla adı muhtemelen "genç köpek" anlamındaki *skylax*'tan gelmektedir. Böylece Scylla özellikleri ve adında, Köpek Yıldız Sirius'un köpek motifi ile Oannes'in balık kuyruklu ve insan başlı yapısını birleştirmiştir.

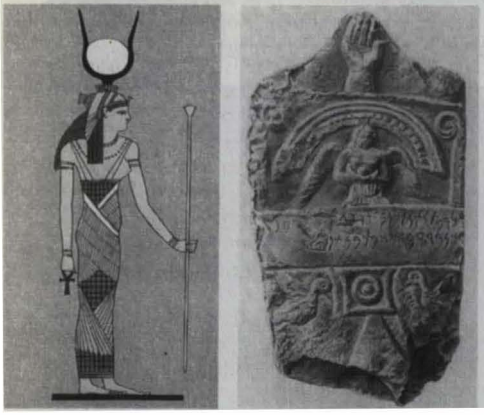

30. Eskiden Berlin Kraliyet Müzesinde olan ama artık nerede olduğu bilinmeyen bir Etrüsk amforasından bir resim. Resmin konusu, Lenormant ve de Witte tarafından, eserlerinde Dagon (yani Oannes) olarak adlandırılmıştır. Ancak bunu Etrüsk Oannes'i, Tyrrhenian Denizinin tanrısı Tyrrhenus olarak tanımlamak daha doğru olabilir.

31. Greko-Romen dönemdeki tanrıça İsis tapınımından kalan bu iki kült nesnesi, Bizans'ın hemen karşısındaki antik Frigya'da yer alan Cyzicus şehrinde çıkartılmıştır. Her ikisi de tanrıça İsis'i yılan kuyruğu ile gösterir ve sağdaki bronz heykelcik onu kuyruğu, kocası Serapis'inkine (Osiris'in daha geç dönemdeki adı) dolanmış olarak göstermektedir. Bkz. Resim Notları.

32. (*En solda*) Tanrıça İsis, başlığındaki küçük balık kuyruğu ile.

33. (*Solda*) Kartaca'daki Tanith Tapınağından Votive Stela. En altta, iki kehanet güvercini sivri bir taşın ya da tepesinde dünyanın göbeği sembolü duran bir piramidin iki yanında yer alır.

34. *(Üst solda)* Kuyuncik'te bulunan dev Oannes heykelinin kalıntıları.
35. *(Üst sağda)* Oannes'in ya da bir Oannes kostümü giymiş bir rahibin pişmiş topraktan temsili. İnsan başının üstünde bir balık kafası yer alır, arkadan bir sırt yüzgeci çıkar, yüksekliği 12,6 cm. Layard tarafından Ninova'da 19. yy. ortalarında çıkartıldığı sanılıyor. British Museum, Batı Asya Antikaları Bölümü, Envanter No. 91,837.

36 ve 37. Yine 12,6 cm yüksekliğinde ve diğerleriyle birlikte Ninova'da bulunduğu sanılan 91836 no.lu bir başka Oannes figürünün iki görünüşü. Yandan bu figür tamamen dik duran bir balığa benzemektedir ama önden bakınca insan yüzünü ve bir elde tutulan kutsal sepeti görürüz. Böyle figürler önemli bir yapı veya tapınağın temeline adak olarak birlikte gömülmekteydiler. Babilce adları *apkallu* idi; genelde yedisi birarada olurdu ve uygarlığı kuran "Yedi Bilge"ydiler.

38 ve 39. Yüzer-gezer göksel varlık Oannes'in Asur silindir mühürlerinde yer alan diğer temsilleri. © *Pierpont Morgan Library/Berlin Devlet Müzesi.*

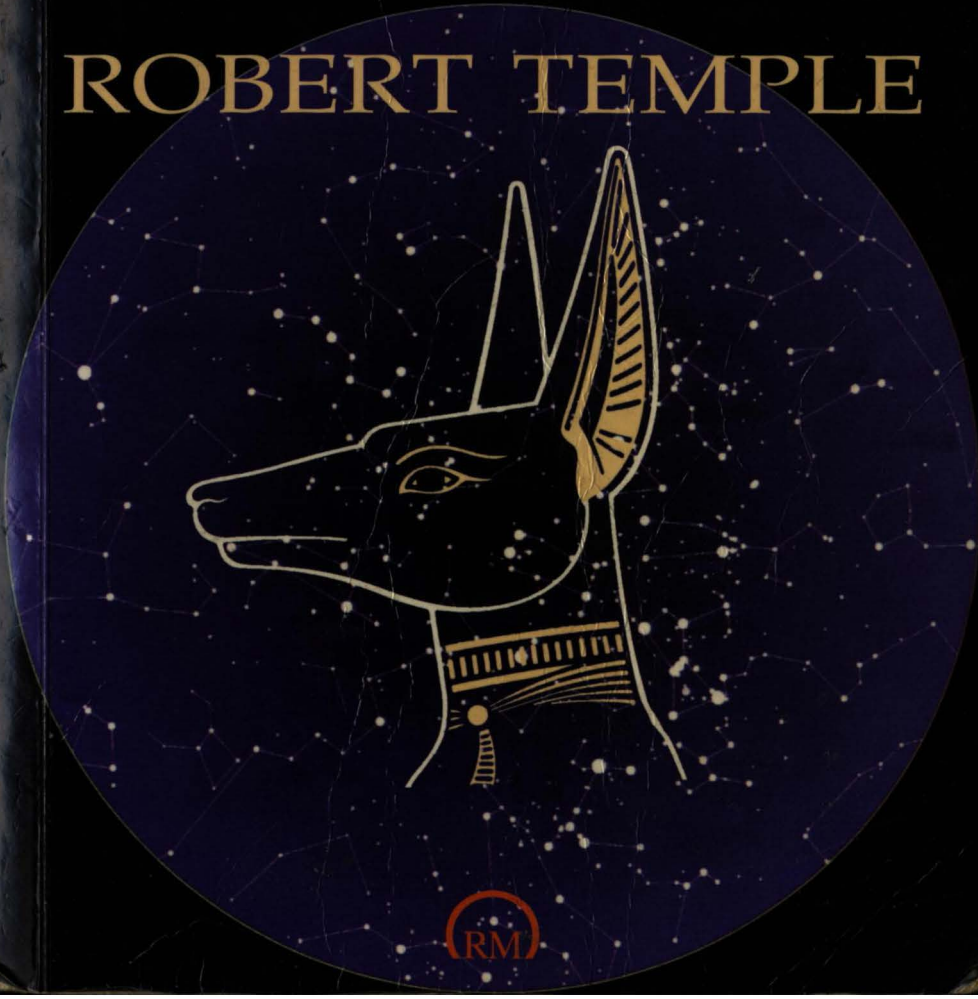

40 ve 41. Yunanlı filozof Proclus olarak tanımlanan bir büstün önden ve yandan görünüşü. Bkz. Ek 2 ve Resim Notları. © *Atina Müzesi*

SİRİUS GİZEMİ

ROBERT TEMPLE

RM